

วิเคราะห์เรื่องสั้นของอิสร่า อมัญกุล

ปริญญานิพนธ์

ของ

มณฑล พูนเพิ่มสุขสมบัติ

15 ธ.ค. 2524

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 สุขุมวิท 23 พระโขนง กรุงเทพฯ 11 โทร. 3921575, 3915058

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2524

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

87277

คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและกรรมการสอบ ได้พิจารณา
ปัญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้

คณะกรรมการสอบ

วิพุธ ใสทอง
วิมล ใสทอง

ประธาน

กรรมการ

ประกาศคุณูปการ

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พร โสภางค์ และ อาจารย์สมเกียรติ
คุณวิบูล อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย เป็นอย่างสูง ที่กรุณาให้แนวคิด คำแนะนำ และตรวจ
แก้ขอบทรวงจนปริญานีพนธ์ฉบับนี้สำเร็จด้วยดี

ขอขอบคุณ คุณสเรงรัมย์ อมัญญกุล คุณชัชติยา วรรณสุต คุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์
คุณสุวัฒน์ วรดิolk คุณนรา พงพัฒน์ คุณรุ่งวิทย์ สุวรรณเกษม อาจารย์ประทีป ชุ่มสาย
ณ อรุณยา และ อาจารย์ประทีป เหมื่อนนิล ที่ให้ความช่วยเหลือ แนะนำ และให้พิมพ์เอกสาร
ประกอบการค้นคว้า

ขอขอบคุณอาจารย์วิทยาลัศกูพระนครศรีอยุธยา ที่ช่วยเป็นกำลังใจขณะเขียน ช่วย
ตรวจไข และอติสำเนา โดยเฉพาะอาจารย์ลัดดาวัลย์ แจ่มฤกษ์แจ้ง ผู้แปลบทคัดย่อเป็น
ภาษาอังกฤษ

และท้ายที่สุดขอขอบคุณ คุณปราโมทย์ สดับสี ผู้พิมพ์

มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
\ ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	9
\ ความสำคัญของ การศึกษาค้นคว้า	10
\ ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	10
\ วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	10
\ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	11
เอกสารการค้นคว้า	11
เอกสารการวิจัย	16
2 ชีวิตประวัติ บุคลิกภาพและผลงานประพันธ์ของ	
อิศรา อมันตกุล	30
กิตติอิศรา อมันตกุล ยึดถือ	49
ชีวิตรักของอิศรา อมันตกุล	50
บุคลิกภาพและอุปนิสัยของอิศรา อมันตกุล	56
ความสามารถในการประพันธ์และการเขียนข่าว	
ของอิศรา อมันตกุล	72
นามปากกาที่ใช้	78
ผลงานวรรณกรรมของอิศรา อมันตกุล	78
3 วิเคราะห์เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล	80
หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล	
สำหรับการวิจัยบทนี้	100
เนื้อหา กลวิธีและท่วงทำนองการเขียนเรื่องสั้นของ	
อิศรา อมันตกุล	101

โครงเรื่อง	102
การเปิดเรื่อง	102
การเปิดเรื่อง โดยการบรรยาย	102
การเปิดเรื่อง โดยใช้ภาพ หรือข้อความ	
ที่คนตายชวนให้คิด ชวนให้สงสัยจนค้นหาคำตอบ	
นำติดตาม	110
การเปิดเรื่อง โดยใช้ฉากการ	112
การเปิดเรื่องด้วยรูปแบบของจดหมาย	113
การดำเนินเรื่อง	116
กลวิธีในการสร้างความขัดแย้ง	116
กลวิธีในการดำเนินเรื่อง	137
กลวิธีในการเล่าเรื่อง หรือเทคนิคเกี่ยวกับ	
ผู้เล่า	146
การปิดเรื่อง	158
การปิดเรื่อง แบบพลิกความคาดหมาย	158
การปิดเรื่อง แบบทิ้งให้ผู้อ่านคิดเอง	163
การปิดเรื่อง แบบเศร้า หรือแบบ โศกนาฏกรรม	166
การปิดเรื่อง อย่างหวานชื่นด้วยความสุขสำเร็จ	
ของตัวละคร หรือแบบสุขนานุกรม	169
สำรับ หรือแก่นเรื่อง	171
ตัวละคร	175
ผู้ประพันธ์แนะนำตัวละครเอง	177
ตัวละครแนะนำตัวเอง	180
วิธีผสม	183
บทสนทนา	189

3	บทสนทนามีลักษณะความจริงตามธรรมชาติ และ	
	เหมาะสมกับลักษณะของตัวละคร	190
	บทสนทนามีลักษณะช่วยในการดำเนินเรื่อง	193
	บทสนทนาช่วยบอกนิสัยของตัวละคร	195
	ฉาก	198
	ผู้แต่งบรรยายฉากด้วยทัศนะของผู้แต่งเอง	200
	ผู้แต่งบรรยายฉากโดยผ่านสายตาหรือทัศนะ	
	ของตัวละคร	202
	การใช้อยคำและสำนวนโวหาร	203
	การเลือกใช้คำ	203
	คำที่แสดงภาพ	203
	คำที่แสดงอาการ	204
	คำที่มีเสียงสัทอักษรให้เกิดความรู้สึก	206
	คำภาษาต่างประเทศ	208
	คำซ้อน	211
	การซ้อนคำและซ้ำความ	214
	คำสลับ	216
	การเล่นเสียงของคำและจังหวะ	218
	คำที่มีความหมายโดยนัย	219
	ภาพพจน์	221
	โวหารอุปมา	221
	ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์	224
	โวหารบุคลลาธิษฐาน	225
	การใช้สัญลักษณ์	226

บทที่		หน้า
3	โครงสร้าง ประโยก	229
	ประโยคยาว	229
	ประโยคแบบ ไวยาหาร	233
4	วิเคราะห์แนวคิด เกี่ยวกับสังคม และประสบการณ์ชีวิต	
	ของอิสรยา อมัญญกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น	237
	แนวคิด เกี่ยวกับสังคม	241
	ทัศนะ เกี่ยวกับสภาพสังคมในเมือง และชนบท	241
	ทัศนะ เกี่ยวกับปัญหาสังคม	249
	ปัญหา เกี่ยวกับสังคมเมือง	249
	ปัญหา เกี่ยวกับสังคมชนบท	269
	แนวคิด เกี่ยวกับการเมือง	272
	ทัศนะ เกี่ยวกับรัฐบาล	274
	ทัศนะ เกี่ยวกับนักการเมือง	278
	ปัญหาความประพฤติมิชอบของนักการเมือง	282
	ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง	283
	แนวคิด เกี่ยวกับชีวิตและเพื่อนมนุษย์	286
	ทัศนะ เกี่ยวกับรูปร่าง และจิตใจ	286
	ทัศนะ เกี่ยวกับความรักและกามารมณ์	
	ทัศนะ เกี่ยวกับความรักและกามารมณ์ระหว่าง	
	ชายหญิงในสังคมชนบท	290
	ทัศนะ เกี่ยวกับความรักและกามารมณ์ระหว่าง	
	ชายหญิงในสังคมเมือง	291
	ทัศนะ เกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ของเพื่อนร่วมโลก	294
	ทัศนะ เกี่ยวกับสงคราม	296

4	ประสบการณ์ชีวิตและบุคลิกภาพของอิศรา อมันตกุล	
	ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล	307
	ชีวประวัติของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น	307
	งานประสบการณ์ชีวิต	309
	ประสบการณ์จากการเป็นครูสอนหนังสือที่	
	นครศรีธรรมราช	309
	ประสบการณ์จากการเป็นนักหนังสือพิมพ์	312
	ประสบการณ์จากการใช้ชีวิตอยู่กับเพื่อน ๆ	
	ในวงการประพันธ์	314
	ความชอบดนตรีและความสามารถในการเล่นกีตาร์	314
5	สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	316
	บรรณานุกรม	322
	ภาคผนวก	328

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าสมมุติหรือบันเทิงคดี ที่จะประสบความสำเร็จในวงวรรณกรรมได้นั้น จะต้องประกอบด้วยความจริง ความกลมกลืนของเนื้อหา และรูปแบบ ในการนำเสนอ นอกจากความเหมาะสมของส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่นักเขียนควรคำนึงในการเสนอผลงานคือ ความรับผิดชอบต่อสังคม เพราะงานเขียนที่ได้รับการพิมพ์เผยแพร่ ย่อมมีผลสะท้อนต่อความคิด จิตใจ และค่านิยมของผู้อ่านไม่มากนัก

นักเขียนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ฉะนั้น ความคิด ประสบการณ์ สภาพและความสัมพันธ์ในสังคม จึงมีอิทธิพลต่อนักเขียนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นผลผลักดันให้นักเขียนสร้างวรรณกรรมที่ปรากฏภาพของสังคมออกมา การสะท้อนภาพสังคมจะ โดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม นักเขียนมักจะสอดแทรกแนวความคิดของเขาที่มีต่อสังคมลงไปในงานนั้นด้วย

อิศรา อมันตกุล เป็นนักเขียนผู้ใฝ่ปากกาเขียนหยั่งต่อสู่กับความอยุติธรรมเพื่อประชาชนอยู่เรื่อยมา ดังมีผู้เขียนถึงเขาไว้ว่า

เขา เป็นคนคนหนึ่งซึ่งสุภาพ	ไม่มีดาบไม่มีปืนคอยเสริมส่ง
มีความกตัญญูคลาไคลรงค์	เพิ่มความคงอยู่ของประชาชน
เหมือนภูผาที่หนาวร้อนไม่อ่อนข้อ	โอละหนอ - ไม่หนาวเหน็บไม่หืนฝน
แม้มลางหัดสลัดกับลมบอน	เขาก็ทนต่ออยู่เรื่อยมา ¹

สุจิตต์ วงศ์เทศ เขียนกวีนิพนธ์บทนี้ขึ้นมาเพื่อสดุดี อิศรา อมันตกุล นักหนังสือพิมพ์นักเขียนของเมืองไทยในอดีต ความเป็นอดีตของอิศรา เป็นเพียงช่วงชีวิตที่ผ่านมาผ่านไป แต่งาน

¹สุจิตต์ วงศ์เทศ "หยาดเหงื่อและความทรงจำ" ยุทธหิมา หน้าคำแนะนำ

อันเป็นผลผลิตจากประสบการณ์ชีวิต ความคิด ความตั้งใจของอิศราไม่เคยเป็นอดีต
อิศรา อมันตกุล เป็นนักเขียนผู้เคยประกาศว่าวรรณกรรมของเขานั้น ไม่มีสิ่งเป็นพิษ
สำหรับประชาชนเจือปนอยู่

อิศรา อมันตกุล สามารถเขียนได้ทั้ง นวนิยาย เรื่องสั้น เรื่องแปล และงาน
ทางวิชาการ ชื่อเสียงในทางการประพันธ์ของเขาเริ่มได้รับความสนใจค่อนข้างมากใน
วงวรรณกรรมไทยปัจจุบัน ด้วยสำนวนที่ลุ่มลึกและออกจะแหวกแนวในการนำเสนอวนิยาย
เรื่องแรกคือ "นักบุญ คนบาป" เมื่อ พ.ศ. 2486 วงการประพันธ์ตื่นตื่น ด้วยสำนวนที่
ได้รับการเรียกขานภายหลังว่า "สำนวนสะวิง" ส่วนทางด้านเนื้อหานั้น เรื่องหลายต่อ
หลายเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นนวนิยาย หรือ เรื่องสั้น เมื่อผู้อ่านอ่านจบแล้วจะพบว่าโครงเรื่อง
และแนวคิดของ อิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องไม่เป็นเรื่องที่ลุ่มลึกเลย เพราะเป็น
เรื่องที่ปรากฏอยู่ค่อนข้างบ่อยในสังคมไทยขณะนี้ ฉะนั้นวรรณกรรมของอิศรา อมันตกุล
จึงมักจะได้รับการตีพิมพ์ เผยแพร่อยู่เสมอ ๆ

ผู้เขียนปริญาภิพนธ์ฉบับนี้ได้ติดตามอ่านวรรณกรรมประเภท เรื่องสั้นของอิศรา
ซึ่งได้รับการพิมพ์ เผยแพร่ใหม่อีกครั้งหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 นับตั้งแต่ รวม
เรื่องสั้นชุดชุดหมี่ผี พระเจ้าคนละองค์ เพลงแห่งอิสรภาพ เหตุเกิดบนแผ่นดิน และนวนิยาย
ขนาดสั้น เรื่องข้าจะไม่แพ้ จึงมีความเห็นว่า ความคิดและงานเขียนของอิศรา อมันตกุล
ควรจะได้รับการศึกษาละเอียด และเผยแพร่ออกไปมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
จึงตกลงใจที่จะศึกษาความคิดและวรรณกรรมของอิศรา อมันตกุล โดยเลือกศึกษาเฉพาะ
ประเภทเรื่องสั้น เพราะเรื่องสั้นเป็นงานเขียนที่สะท้อนความคิดของนักประพันธ์เกี่ยวกับ
บุคคลผู้แวดล้อมนักเขียน สังคมและประชาชน ตลอดจนยุคสมัย ได้อย่างมีเอกภาพและ
กระชับรัดกุมด้วยสำนวนภาษาที่มีความหมายแทบทุกตัวอักษร

เรื่องสั้นเด่น ๆ ของอิศรา คือเรื่องสั้นที่เขียนขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494
ซึ่งตีพิมพ์ เผยแพร่ในหนังสืออักษรสาส์นและสยามสมัย และรวมเล่มเมื่อ พ.ศ. 2495 โดย
ใช้ชื่อว่า "ชุดหมี่ผี" อิศรา เขียนคำนำไว้ในหนังสือเล่มนี้ว่า

หนังสือเล่มนี้มิได้เขียนขึ้นโดยนักประพันธ์ผู้ใดเลย มิได้เขียนขึ้นโดยผู้ซึ่งนั่ง
ทอดดูแต่ในห้องอันโอ้อา และมองดูโลกด้วยสายตาที่ทอดผ่านบานกระจก
หน้าต่างออกไป หนังสือเล่มนี้เขียนโดยข้าพเจ้าซึ่งไม่เก่งจนกล้าเรียกตัวเอง
ว่านักประพันธ์ และยังอยู่ไกลลิบจากความเป็นผู้ ความจริงมีอยู่ว่าข้าพเจ้า
เป็นสามัญชนคนหนึ่ง ซึ่งมันหมายความว่าเขียนเรื่องของประชาชน เพื่อถ่ายทอด
ความนึก ความรู้สึก ความดิ้นรน และความหวังจากประชาชนไปสู่ประชาชน
เพราะประชาชนเท่านั้นที่กำลังต่อสู้ และกำลังทำงานเพื่อสร้างเสรีภาพอัน
ถูกต้อง และศตวรรษแห่งสามัญชนขึ้นในขณะนี้¹

อิศรา อมันตกุล บรรณาธิการที่จะรับใช้ประชาชนด้วยการเขียนเรื่องราวของ
ประชาชน เพื่อสะท้อนความคิด ความรู้สึก ฯลฯ ของประชาชน ฉะนั้นเขาจึงเสนอ
ความจริงของสังคมในยุคนั้นอย่าง เปิดโปง และหนักด้วยสำนวนที่เสียดสี ทมกริบ และ
เต็มไปด้วยแนวคิดที่เป็นพลังสร้างสรรค์ เป็นข้อชี้แนะซึ่งให้ทั้งความสว่างไสวและเป็น
แบบอย่างทางความคิดแก่ผู้อ่าน เพราะในช่วงเวลาที่ผ่านมานับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการ
ปกครอง พ.ศ. 2475 อิศราเห็นว่าอำนาจไม่เคยตกอยู่ในมือของประชาชนเลย จะ
เห็นได้จากเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงจากระบอบราชาธิปไตยแล้ว ได้มีชนชั้นปกครองกลุ่ม
เล็ก ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเผด็จการทหารผลัดเปลี่ยนกันเข้าครอบครองอำนาจบริหาร
ด้วยการแอบอ้างนามของประชาชน โดยประชาชนหาได้มีสิทธิ มีเสรีภาพสมดังคำ
เอ่ยอ้างเพื่อกระทำปฏิวัติรัฐประหารไม่ ดังนั้นงานเขียนของอิศรา ตั้งแต่ช่วงปี
พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา จึงเป็นปฏิริยาต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของ
ไทยในเวลานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรัฐประหาร พ.ศ. 2490 ของคณะทหาร
อิศราเห็นว่า เป็นการเปิดศักราชของเผด็จการและเป็นการเริ่มของยุคทมิฬ และได้เสนอ
ความคิดว่า ประชาธิปไตยได้หายไปจากเมืองไทยเสียแล้ว ด้วยการพิสูจน์ง่าย ๆ ผ่าน

¹อิศรา อมันตกุล ยุคทมิฬ หน้าคำนำ

คำพูดของ สุจริต ธาตุ นักหนังสือพิมพ์หนุ่ม ในเรื่อง Dum Spiro Spero ว่า
เมืองไทยได้มีการสร้างอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเพื่อระลึกถึงประชาธิปไตยที่ได้หายไป
แล้ว

อิศรา อมันตกุล เสนอความคิดเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยไว้ในเรื่องสั้น
ของเขาหลายเรื่อง ตามความคิดของอิศรา ประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่
เหมาะสมที่สุดสำหรับสังคมไทย และเป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนมีความเสมอภาคกัน
ไม่ใช่ลัทธิมือใครยาวสาวได้สาวเอา รัฐบาลก็ควรเป็นรัฐบาลที่รับใช้และเห็นแก่
ประโยชน์ของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ อิศราเสนอความคิดดังกล่าวไว้ในคำพูดของพันตรี
เทิม กำแหง ตัวละครในเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" ว่า "ฉันว่าระบอบ
ประชาธิปไตยต้องเป็นยิ่งกว่าวิทยาศาสตร์ ฉันคิดว่ามันต้องศักดิ์สิทธิ์กว่าและขลังกว่า
ฉันรู้สึกว่าการประชาธิปไตยคือศาสนา ศาสนาแห่งการรับใช้กัน รับผิดชอบร่วมกัน รักและ
เป็นภราดรต่อกัน"¹

ประชาธิปไตยแบบไทย ซึ่งมีผู้นิยามว่าเข้ามาบริหารประเทศนั้น ได้รับการ
ต่อต้านจากพันตรีเทิม อย่างเด็ดเดี่ยว ทมกาย และรุนแรง ว่า "ท่านข้าหลวงกรับ
หลวงเถลิง ฯ เป็นทหาร เกยตือแต่อาวุธ เกยเรียนแต่ยุทธศิลป์จะเข้าไปทำหน้าที่ทาง
การเมืองได้อย่างไร ...ทหารไม่ได้ถูกอบรมมาให้เล่นการเมือง และทหารต้องไม่
ถืออาวุธโคกเข้าเล่นการเมือง"² อิศราไม่เห็นด้วยกับการที่รัฐบาลซึ่งมาจากการ
ปฏิวัติรัฐประหาร จะไม่คำนึงถึงประชาชน เพราะความมั่นใจที่ว่า ถึงอย่างไรก็มีกำลัง
และอาวุธสนับสนุนอยู่ โดยให้ความเห็นผ่านการันต์ สุรกานต์ นักหนังสือพิมพ์ผู้ไม่ยอม
ขายอุดมคติของคน ในเรื่อง "แกะคำแห่งชนาธิปไตย" ว่า

¹อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 49

²ด. หน้า 35

รัฐบาลที่มีป็นหนี้หลังอยู่ก็ดี รัฐบาลที่เห็นเลือกเนื้อของประชาชนเป็นเหยื่ออันโอชะก็ดี อาจเป็นรัฐบาลที่เข้มแข็งที่สุด แต่ในเวลาเดียวกันก็อ่อนแอที่สุด ถ้าผู้เป็นหัวหน้าคิดว่าควรสร้างเดชะนภาพให้แก่รัฐบาลของตน ในลักษณะเดียวกับสร้างตึกให้สูงระลิวฟ้าแล้ว ก็เท่ากับว่าตึกหลังนั้นมีรากฐานที่กลอนแตกนง่ายต่อการยุบหลายลงมาถึงที่สุด¹

นอกจากความไม่พอใจสภาพทางการเมืองดังกล่าวแล้ว อิศรายังเสนอภาพเศรษฐกิจที่แสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำอย่างมากในสังคม เพราะในขณะที่นายทุนซึ่งเป็นชนส่วนน้อยสุขสบายอยู่กับการผูกขาดเลือกเนื้อและแรงงานนั้น รองหัวหน้ากรรมกรชื่อ "กรรม" ในเรื่อง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" กลับต้องพูดว่า

ผมเป็นกรรมกรมาตั้งแต่อายุสิบสี่ขวบ ตอนนี้ผมอายุสี่สิบแล้ว นายทุนต้องการอะไร --- อ่า --- ชั่วโง่งทำงานให้มากที่สุดสิ ถ้าแรงให้น้อยที่สุดสิ นายทุนต้องการเนื้อของพวกเรา เราได้อะไรตอบแทนบ้าง? วัวโรกอย่างหนึ่งละ ความเป็นอายควายท่วยให้เขาสนตะพายอย่างหนึ่งละ แล้วก็เป็นทาส²

และจากเรื่อง "ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น" อิศราฉายให้เห็นภาพของพ่อผู้ยากจนที่เขาไปเก็บเศษอาหารซึ่งเหลือไว้เกลื่อนกลาดจากงานเลี้ยงมา เพื่อประทังความหิวของตนและครอบครัว ผลที่ได้รับคือการถูกรุมทำร้ายจนตาย ส่วนครอบครัวที่เหลืออยู่ อิศรา อมันตกุล ได้เขียนประศดประชันไว้ว่า ได้รับความช่วยเหลือจากครอบครัวของคนร่ำรวยด้วย "อคิว่าต" "วัวโรก" "ไขรากลาค" และ "น้ำตา" ซึ่งเป็นการแสดงสัญลักษณ์ว่า ครอบครัวที่ยากจนนั้นไม่ได้รับการช่วยเหลืออะไร และยังถูกปล่อยให้ผจญกับโรคติดต่อร้ายแรง และมีชีวิตอยู่อย่างเศร้าสลดอีกด้วย อิศรา เขียนไว้ว่า

¹ อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 117

² อิศรา อมันตกุล ยุคหมิฟ หน้า 157

แม่บอกพวกเราว่า "ท่านที่บ้านใหญ่หลังงามโน่นฝากมาให้พวกเจ้า ลองเปิดดูว่ามีอะไร"

หมกหว้า ห่อ ๆ หนึ่งมาแก ซ้างในมีกระดาษชิ้นหนึ่งเขียนไว้ว่า "อหิวาต์"

น้องคนรอง ชูสิ่งที่อยู่ในห่อแกขึ้น มันมีคำเขียนว่า "วัดโรค"

น้องคนสุดท้ายของชูของแกขึ้น มีอักษรเขียนไว้ว่า "ใจรากลาค"

เราลองสิ่งที่อยู่ในมือด้วยความไม่เข้าใจ เราร้องถามแม่ว่า "แม่จ๋า - แล้วแม่จะได้อะไร ?"

แม่สายหนามมีน้ำตาไหลออกมาบนแก้ม

"นั่นแน่ -- แม่ได้น้ำตา !" เราร้องขึ้นพร้อมกันทั้งสามเสียง¹

อิศราได้ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งของความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ กับความยากจนว่า "ชาวนาหลายคนเคยบอกข้าพเจ้าว่า สะพาน ถนน และตึกนั้นดีเหลือ แต่คนเรายูไดด้วยทองมากกว่าสิ่งเหล่านี้ ความทุกข์จะสร้างจากเหงื่อ เลือด และน้ำตา ราษฎรก็เหมือนจับคนไก่จะตายไปแต่ไวบนวอทอง"²

จากสภาพของกรรมกรและคนยากจนดังกล่าวนี้ อิศราได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับการช่วยเหลือบุคคลเหล่านี้ไว้ คือ กรรมกรนั้นสามารถช่วยได้ด้วยการให้เขาได้รับค่าจ้างแรงงานอย่างคุ้มค่ากับความเหนื่อยยาก และการที่จะได้มาซึ่งความยุติธรรมนี้จะต้องมีการเรียกร้องและต่อสู้ ดังปรากฏในเรื่อง "อาชญากรรมเหนือกฎหมาย" ส่วนคนยากจนนั้นจะต้องช่วยให้เขาสามารถยืนหยัดอยู่บนลำแข้งของตนเองได้ มิใช่ช่วยเหลือเพียงฉาบฉวยด้วยการให้ทานเพียงเพื่อประคับประคองชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ ดังปรากฏในเรื่อง "พระเจ้าคนละองค์"

นอกจากกรรมกรจะยากจนเพราะการขูดรีด และความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจแล้ว ยังมีคนไทยซึ่งถูกกดขี่ข่มเหงการใช้แรงงานว่า เป็นเรื่องต่ำต้อยน่าอับอาย

¹อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 121 - 122

²อิศรา อมันตกุล ยุทธวิธี หน้า 115

อิศราภักตตามคดียการชี้ให้เห็นว่า การใช้กำลังกายเพื่อดำรงชีพอยู่ในสังคมอย่างสุจริตชน เป็นความดีที่น่ายกย่อง ในเรื่อง "หยาดเหงื่อและความทรนง" ซึ่งเรื่องสั้นเรื่องนี้ได้รับการแปล และตีพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาอิตาลี ด้วย

ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ อิศราเลือกใช้ชีวิตเป็นวัตรปฏิบัติในการเสนอเรื่องสั้นเกี่ยวกับสังคมโลกไว้ในงานวรรณกรรมของเขาด้วย เช่น เมื่อเกิดสงครามเกาหลี อิศราเสนอภาพและความเห็นเกี่ยวกับสงครามเกาหลีว่า เป็นการรุกรานของชาติใหญ่ เกือบห้าสิบประเทศ ต่อชาติเล็ก ๆ เพียงประเทศเดียว อิศราเน้นให้เห็นว่ามนุษย์นั้นไม่ว่าชาติใด ภาษาใด ย่อมรักอิสระ และชีวิตพอ ๆ กัน และมีความรู้สึกเจ็บปวดทิวโหย ร้อน หนาว อย่างเดียวกัน เห็นได้จากเรื่อง "เกลือกกว่าจะลืม" "กฎแห่งความอารี" และจากเรื่อง "เพศผมหาคดีเส้นขนาน 36" อิศรา ไม่เห็นด้วยกับการที่ประเทศไทยส่งกองทหารไปร่วมรบในสมรภูมิเกาหลี โดยแสดงความคิดเห็นของเขาผ่านตัวละครหญิงตัวหนึ่งว่า "พี่หัดเป็นทหาร ทำไมไม่เก็บตัวไว้ต่อสู้กับข้าศึกที่เข้ามาบุกรุกรวบเรา ? คนเกาหลีนะ เขาเป็นศัตรูกับพี่มาแต่ชาติปางไหน พี่ถึงข้ามน้ำข้ามทะเล ไปฆ่าเขา"¹

ความคิดในเรื่องสงครามไม่เป็นธรรมของอิศราแบบนี้ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้จาก วัฒน์ วรรลยางกูร ได้เขียนคำประพันธ์เรื่อง "อวสานอินทรีเหล็ก" ไว้ว่า

บี. 52 จ่า ไปไหนมาเป็นแถวแถว กินข้าวแล้วหรือสรงจ่า
เจ้าถือโทษโกรธใครดีไหนมา ถึงข้ามน้ำข้ามฟามาเวียตนาม²

นอกจากต่อต้านสงครามที่อิศราเห็นว่า ไม่เป็นธรรมแล้ว เขายังสนับสนุนการ

¹อิศรา อวันตกุล "เพศผมหาคดีเส้นขนาน 36" ใน ฝากไว้ในแผ่นดิน ชุด 2 หน้า 109

²นิติน วิสุทธิรสานต์ วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชานิยม หน้า 115

ต่อสู้เพื่ออิสรภาพและเสรีภาพของประเทศในแหลมอินโดจีน เพื่อให้พ้นจากแอกของนักล่าอาณานิคมตะวันตก เช่น เรื่อง "รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย" ซึ่งแสดงถึงการกบฏของฝรั่งเศสที่กระทำต่อประเทศและประชาชนชาวเวียดนาม เรื่อง "ต้นหญญที่อยู่โพ้นดวงดาว" กับ เรื่อง "เพลงแห่งอิสรภาพ" ซึ่งเป็นเรื่องของหน่วยใต้ดินมลายูที่ต่อสู้เพื่อปลดแอกจากอังกฤษ อิศรา ยังให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ชาวตะวันตกนักล่าอาณานิคมผู้ได้รับการยกย่องว่ามีลัทธิผู้ดี มีอารยธรรมสูงเมื่ออยู่ในแผ่นดินแม่ของเขาเหล่านั้น จะกลายเป็นคนทรนาคาย ป่าเถื่อน อกุศล ทารุณ อย่างหาที่เปรียบไม่ได้ เมื่ออยู่ในดินแดนของประเทศเมืองขึ้น

อิสรา มิได้มองแต่สิ่งรอบตัวอย่างสังคมไทยหรือต่างประเทศเท่านั้น อิศรายังมองตัวเอง และเพื่อนนักเขียนของเขาด้วย เขาแสดงให้เห็นว่า การเป็นนักประพันธ์ในวงวรรณกรรมไทยนั้น ยังคงผูกพันกับเศรษฐกิจระบบนายทุนที่พยายามให้นักเขียนเขียนเรื่องให้มากที่สุด แต่ได้รับผลตอบแทนน้อยที่สุด สอดคล้องกับคำที่กล่าวว่า "นักประพันธ์ใส่แห" อิศราแสดงความเอารัดเอาเปรียบของนายทุนเจ้าของโรงพิมพ์ไว้ในเรื่อง "ประโลมโลก" ซึ่งเป็นเรื่องราวของนักประพันธ์ที่ต้องตกอยู่ในกรงขังของนายทุนเจ้าของโรงพิมพ์ และถูกบังคับให้เขียนเรื่องให้มากที่สุด เพื่อแลกกับอาหารสำหรับเลี้ยงชีพไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

เรื่องส่วนใหญ่ของอิสรา แม้จะเป็นเรื่องที่กล่าวถึงชีวิตที่แร้นแค้น และถูกเอารัดเอาเปรียบ แต่ก็เชื่อว่าอิสราจะมองเห็นแต่เพียงว่าโลกเรานี้จะต้องแก้ไขความผิดพลาด บทพร่องต่าง ๆ ในสังคมด้วยการต่อสู้เสมอไป อิศรายังเสนอเรื่องที่เราอ่านแล้วออกจะแปลกใจในวิธีการแก้ไขของมนุษย์ด้วยกัน โดยให้พรึบที่เห่าหอนกันระหว่างคนมั่งมีและคนยากจนไว้อย่างน่าฉงนและมีอารมณ์ขัน ในเรื่อง "นิทานอิสปสมัยใหม่" อิศรา ว่าไว้ดังนี้

"ท่านสาววิเศษผู้ทรงความยุติธรรม ผมได้ปล้นกลืนอาหารและขโมยความสุขไปจากบ้านเจ้าคุณจริง แต่ผมจะชำระตอบแทนให้เถิดวันนี้ โปรดเป็นพยานด้วย"

เขาเดินกลับไปยังหมู่เจ้าคุณแล้วเข่าหมก เสียงสตาลค์จิ้งกรัง
กระทบกันกราวไปหมด เจ้าคุณและคุณสาว ๆ แหงหน้าเอียงหูฟังเสียงนั้น
อย่างงงงวย จอมถามคุณเธอคนหนึ่งว่า

"คุณไต่ยืนแล้วมิใช่หรือครับ ?"

... เธอไอสองสามซอก แล้วจึงพูด "ไต่ยืนอะไรคะ ?"

"เสียงเงินของผมน่ะซี"

"ไต่ยืนคะ"

"ถ้าเช่นนั้น ผมก็ไต่ชำระหนี้ ค้างคินอาหารและกลืนความสุขให้แก่พวกคุณด้วย
เสียงของเงินนี้เรียบรอยแล้ว"¹

ทั้งที่ได้กล่าวมาพอสังเขปนี้ จะเห็นได้ว่า อิศรา อมันตกุล ถิ่นนักเขียนผู้
สร้างวรรณกรรมจากประสบการณ์ ความคิด ความเข้าใจในชีวิตและสังคม ด้วยการ
เสนอเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสังคม ถ่ายทอดแนว
ทางในการแก้ปัญหา เพื่อยกระดับผู้เสียเปรียบในสังคมให้สูงขึ้น งานเขียนของอิสรา
ได้รับการกล่าวขวัญและยกย่องว่าเป็น "วรรณกรรมเพื่อชีวิต" ในยุคแรก ๆ จึงเป็นการ
สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดลึกซึ้งต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษากลวิธีการเขียนเรื่องสั้นของอิสรา อมันตกุล ในด้าน
โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฉาก บทสนทนา และดวงทำนองการแต่ง
2. เพื่อศึกษาแนวคิดของอิสรา อมันตกุล ที่มีต่อสังคมและชีวิตที่ปรากฏใน
เรื่องสั้น
3. เพื่อศึกษาประสบการณ์ชีวิตของอิสรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น

¹อิสรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้น...อิสรา อมันตกุล หน้า 171

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบถึงลักษณะการเขียนเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล
2. ทำให้ทราบถึงแนวคิดของอิศรา อมันตกุล ที่มีต่อสังคมและชีวิต
3. ทำให้ทราบถึงการใช้อยุทธศาสตร์จากประสบการณ์ชีวิตของอิศรา อมันตกุล

ในการเขียนเรื่องสั้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

วิเคราะห์เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ที่มีการรวมเล่มไว้ คือ

อุกทมิฬ รวมเรื่องสั้น 15 เรื่อง

หัวเราะและน้ำตา รวมเรื่องสั้น 7 เรื่อง

วายุภักษ์ปีกหัก รวมเรื่องสั้น 8 เรื่อง

พรและคำสาป รวมเรื่องสั้น 8 เรื่อง

รวมเรื่องสั้น...อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้น 10 เรื่อง

เหตุเกิดบนแผ่นดิน รวมเรื่องสั้น 10 เรื่อง

เพลงแห่งอิสรภาพ รวมเรื่องสั้น 11 เรื่อง

พระเจ้าคนละองค์ รวมเรื่องสั้น 10 เรื่อง

และ

จากหนังสืออื่น ๆ เท่าที่รวบรวมได้ รวมทั้งหมด 98 เรื่อง

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ศึกษาเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. ศึกษาชีวประวัติของอิศรา อมันตกุล

2.1 จากเอกสารต่าง ๆ ที่กล่าวถึงอิศรา อมันตกุล เช่น "หยาดเหงื่อ

และความทรงจำ ทรนชนะชีวิต...อิศรา อมันตกุล" "มองอิศรา อมันตกุล"

"สุจิตร์พินิจมอบรางวัลประจำปีในฐานะอิศรา อมันตกุล" และจากการอภิปรายของชมรม
5 พฤษภาคม ฯลฯ

2.2 โดยการสัมภาษณ์จากบุคคลใกล้ชิด เช่น คุณสเรงรัมย์ อมันตกุล
คุณชัตติยา กรรณสูต คุณศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ (เสนีย์ เสาวพงศ์) คุณสุวัฒน์ วรดิลก
คุณนรา พงนิพันธ์ และ อาจารย์ประทีป ชุ่มสาย ณ อยุธยา

3. วิเคราะห์เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมาย
ของการศึกษาค้นคว้า คือ กลวิธีการเขียนและท่วงทำนอง การเขียนเรื่องสั้นของอิศรา
อมันตกุล แนวคิดของอิศรา อมันตกุล ที่มีต่อสังคมและชีวิต ประสบการณ์ชีวิตของ
อิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น

4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

เอกสารการค้นคว้า

ศิลปินผู้เสนองานศิลปะของตนต่อสาธารณชนแล้ว งานนั้นตกเป็นสมบัติของ
มวลมนุษยชาติ การพิจารณาคุณค่า วิเคราะห์วิจารณ์ เป็นสิ่งซึ่งผู้ใฝ่ใจในงานนั้น ๆ
พึงทำได้โดยยึดหลักการ ทัศนคติ และแสดงความคิดเห็นโดยปราศจากอคติ งานวรรณกรรม
ของอิศรา อมันตกุล ก็ได้รับความสนใจและประเมินคุณค่าจากผู้หลาย ๆ ท่าน เช่น
มาลี พันธุมจินดา¹ เขียนไว้ในเรื่อง "มองอิศรา อมันตกุล" พอสรุปได้ว่า
บทประพันธ์ส่วนใหญ่ของอิศรา เขียนขึ้นมาจากสภาพแวดล้อมในสังคมทั้งไทยและต่างประเทศ
เรื่องจึงสะท้อนภาพของสังคมทั้งด้านการเมือง ศิลปกรรม อุดมคติ ความไม่แน่นอน โดยได้
สอดแทรกความคิดที่มีต่อเหตุการณ์และสังคมลงไป ส่วนสำนวนของอิศรานั้นเป็นสำนวน
กราวปนความเพ้อฝัน ตัวละครมีความสมจริง โครงเรื่องบางครั้งได้จากแนวคิดที่จะเขียน

¹มาลี พันธุมจินดา "มองอิศรา อมันตกุล" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 7 : 48 - 60

บทความลงหนังสือพิมพ์ แต่โอกาสและบรรยากาศทางการเมืองไม่เปิดให้เขียนในลักษณะบทความใดจึงหันมาเขียนเป็นเรื่องสั้นแทน

สิ่งที่น่าสนใจ¹ พูดถึง อิศรา อมันตกุล ว่า ผลงานที่เด่นของอิสราคืองานที่เขียนขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2494 เป็นเรื่องสั้นที่รวมอยู่ในหนังสือชื่อ ยุทธมโหฬาร เช่น เรื่อง ยุทธมโหฬาร ไม่มีน้ำตาในการปฏิบัติ ฯลฯ และเรื่องสั้นที่เด่นมากในเล่มคือเรื่อง "หยาดเหงื่อและความทรงจำ"

จากคอลัมน์ ใครใคร่อ่าน - อ่าน ตามบทโดย ไทย พูดถึง นวนิยายเรื่อง "ข้าจะไม่แพ้" ของอิสรา ว่า "ข้อดีของนวนิยายเรื่องนี้ อิศราได้สะท้อนความรู้สึกรับพิชิตของต่อสังคมออกมาอย่างถูกต้อง และน่ายกย่องนับถือ ยอมรับว่า คนเราควรจะทำเพื่อลูกของคนคนเดียว หรือเพื่อลูกของคนอื่นอีกหมื่นแสนคน"²

เสนีย์ เสาวพงศ์³ กล่าวถึงงานเขียนของอิสรา อมันตกุล ว่า

งานเขียนบางเรื่องของอิสรา อมันตกุล จะมีลักษณะทั้งที่เป็น "จินตนิมิตที่ก้าวหน้า" และเป็น "อรรถนิยาม" ด้วย อย่างเช่นเรื่องเขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี หรือ ข้าจะไม่แพ้ ซึ่งแสดงชีวิตส่วนหนึ่งจากธาตุแท้ของนักการเมือง มีลักษณะที่ต่อสู้กับความคิด ความสับสน และความหลงผิดของนักการเมืองบางกลุ่ม อันนี้ถือว่าเป็น "อรรถนิยาม" และก็อาจจะมีลักษณะเป็น "จินตนิมิตที่ก้าวหน้า" ได้ มีบางท่านบอกว่าเรื่องของอิสรา อมันตกุล เช่น เรื่อง ข้าจะไม่แพ้ มีลักษณะที่ไม่น่าจะ เป็นไปได้ ที่จริงลักษณะการเขียนแบบ "จินตนิมิต" อนุญาตให้ใช้จินตนาการถึงสิ่งที่ไม่มีแต่ควรจะมีต่อไปได้... เรื่องของอิสรา อมันตกุล เช่น ฉันทาพ่อของฉันทาเสียแล้ว ก็เป็น "อรรถนิยาม" ถือเป็นการแสดง

¹ สิ่งที่น่าสนใจ (นามแฝง) โลกหนังสือ 6 : 129 มีนาคม 2522

² ไทย (นามแฝง) "ใครใคร่อ่าน อ่าน" โลกหนังสือ 10 : 133 กรกฎาคม

2521

³ เสนีย์ เสาวพงศ์ "วรรณกรรมแนวอรรถนิยาม" วารสารมนุษยศาสตร์

2 : 41 เมษายน - มิถุนายน 2522

สภาพความเป็นจริงของสังคมไทยส่วนหนึ่งได้อย่างมีพลังและสิ้นสะเทือน
ความรู้สึกมาก

เจษฎ์ เจตนธรรม หรือ เจน จำรัสศิลป์ ให้สัมภาษณ์นิตยสารโลกหนังสือ
ว่า

โลกหนังสือ - นักเขียนรุ่นราวคราวเดียวกันหรือรุ่นพี่ มีคนไหนที่มีส่วนบันดาลใจ
อย่างมาก

เจษฎ์ - คุณอิศรา อมันตกุล

โลกหนังสือ - หมายถึงอิทธิพลทางแนวการเขียนหรือ

เจษฎ์ - ไม่ใช่...บทบาททางความรู้สึก บทบาทที่เกี่ยวกับปัญหาความเป็น
ธรรมในสังคม ความรู้สึกที่พ้องกัน พอผลงานของอิศรา มา
กระทบเข้า ก็มีผลผลักดัน¹

ชัยอนันต์ และ ชัยศิริ สมุทวนิช มีความเห็นร่วมกันว่า "งานของอิศราเป็น
วรรณกรรมเพื่อชีวิต เช่น เรื่อง หยาดเหงื่อและความทรงจำ ส่วนเขาตะโกนหา
นายกรัฐมนตรีนั่น เป็นเรื่องที่แสดงการเรียกร้องเสรีภาพ ความเท่าเทียมกัน และสิทธิ
ของราษฎรที่จะได้รับความยุติธรรมจากสังคม จากรัฐบาล"²

เสถียร จันทิมาธร³ จัด อิศรา อมันตกุล เป็นนักเขียนกลุ่มก้าวหน้า
และยกย่องว่าเป็น "พี่เอื้อย" ของกลุ่ม งานเขียนของอิศรา น่าสนใจตรงที่มีเนื้อหา
ด้านมนุษยธรรมสูง

¹"นักเขียนเสนาหา" โลกหนังสือ 3 : 57 ธันวาคม 2522

²ชัยอนันต์ ชัยศิริ สมุทวนิช "วรรณกรรมการเมืองของไทย" สังคมศาสตร์
ปริทัศน์ 7 : 76 กรกฎาคม 2516

³เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 56

นิตยา นาฏยะสุนทร นักเขียนหญิงคนหนึ่งของวงการวรรณกรรมไทย ยกย่อง
อิศรา อมันตกุล ว่าเป็นครูของเธอในด้านการใช้สำนวนที่กว้าง และเผ็ดร้อน รวากับ
ผู้ชาย และกล่าวถึงอิศรา อมันตกุล ว่า

ข้าพเจ้ามิได้นิยมแต่สำนวน และลีลาการเขียนของครูอิศรเท่านั้น แม้แต่วิธีการ
อุดมคติที่เรียกร้องให้มีการต่อสู้ เพื่อกวาดล้างความอยุติธรรมและคอร์รัปชัน
ออกจากผืนแผ่นดินไทย ข้าพเจ้านิยมมากเช่นกัน ขอเขียนของครูอิศรทั้งแหลม
แหลม บางครั้งเยาะเย้ย บางครั้งประชดประชันสังคม บางครั้งพุ่งตรง
บางครั้งเฉียดฉิวเฉียดวิน เป้าหมาย จนกระทั่งมันเฉียวเอาตัวผู้เขียนเป็น
บาดแผลไปด้วย¹

เรื่อใบ "มูย" เขียนไว้ในหนังสือพิมพ์ "เดลินิวส์" ว่า "สุดใจ ทวีโลก
"ปิงปอง" นักเขียนรุ่นอายุตรามกล่าวถึง อิศรา ว่า อิศรา คายคนเดียวเท่ากับตายไป
4 คน คือ 1. นักเขียนเรื่องสั้น 2. นักเขียนเรื่องยาว 3. นักหนังสือพิมพ์ที่แท้จริง
และ 4. ตัวแทนการต่อสู้เพื่อประชาชน "²

"คอนจวน" เขียนถึงงานวรรณกรรมของอิศรา อมันตกุล ไว้ว่า

ถ้าชาวต่างประเทศได้อ่าน เรื่องของอิศรา ที่ใครก็ตาม สามารถถ่ายทอดออกมา
ได้ถึงขั้น และเขาแกะแท่งของทองเรื่อง สามารถแปลสำนวนโวหารที่คมกริบ
การวางพล็อตและสไตล์ของการเขียนที่เป็นหลักและแบบในการเขียนเรื่องสั้น
และเรื่องขนาดยาวของอิศรา อมันตกุล ผู้อ่านเหล่านั้นจะพากันชื่นชมและศรัทธา
ในงานนั้น และจะต้องพากันทั้ง ในวิธีเขียนเมื่อถึงจุดอวสานที่เรียกกันว่า

¹นิตยา นาฏยะสุนทร (นามแฝง) "ลำนํ้าแห่งเจ้าพระยา" เดลินิวส์

19 มีนาคม 2512 หน้า 7

²เรื่อใบ (นามแฝง) "มูย" ใน หยาดเหงื่อและความทรงจำที่ระลึก...อิศรา
อมันตกุล หน้า 9

"เชอร์ไพรซ์เอ็น딩"...อิศรา อมันตกุล เป็นนักเขียนแบบเรียลลิสติกที่กล้า และสามารถนำเอาชีวิตธรรมดาสามัญมาแผ่ เชื่อมมั่นในสัจธรรมแห่งชีวิตว่า คือความจริง และความถูกต้องมีความศรัทธาเป็นเดิมพัน มีความรักเพื่อนมนุษย์ เป็นแรงคลไจ แฉาใช้สุนทรียภาพทางสำนวนโวหารเป็นสื่อ จนสามารถดึงดูด ความสนใจผู้อ่านทุกบรรทัดและทุกตัวอักษร โวหารเปรียบเทียบกับไม่มีใครเหมือน และไม่เหมือนใคร¹

จุบจิบ จิมงำ เขียนถึง วิธีสร้างตัวละครที่อิศรา อมันตกุล ริเริ่มเขียนขึ้นมา ว่า "ในทางนวนิยาย เขาดูเหมือนจะเป็นคนแรกที่น่าเอาบทบาททางการเมืองมา ตัดแปลงเป็นนวนิยาย เขาเอารัฐมนตรีมาเป็นรูปร่างในท้องเรื่องของเขา เป็นการเปิด ยุคใหม่ของวงการประพันธ์แทนที่รูปร่างจะต้องมีหน้าตา-- หรือพระเอกต้องเป็นนักเรียนนอก"²

วิศิษฐ ฌ ป้อมเพชร³ เขียนไว้ว่า ในขณะที่นวนิยายเรื่องนักบุญ คนบาป ของอิศรา อมันตกุล กำลังโด่งดังนั้น เรื่องสั้นทุก ๆ เรื่องที่มีนาม "อิศรา อมันตกุล" กำกับจะได้รับการต้อนรับอย่างเอิกเกริกจากผู้อ่าน และอิศรา อมันตกุล คือแบบอย่าง ที่เด็กหนุ่ม ๆ ในสมัยนั้นอยากเอาเป็นตัวอย่างในการประกอบอาชีพเป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ ตัวละครทุกตัวในเรื่องของอิศรา อมันตกุล จะเป็นตัวละครที่เป็น ประโยชน์แก่สังคม และ อิศรา อมันตกุล นั้นสามารถเขียนหนังสือได้เข้มข้นขึ้น แม้ว่า วัยจะร่วงโรยลง

¹คอนจวน (นามแฝง) "อาลัยอิศรา อมันตกุล" ใน หยาดเหงื่อและความทรง
ทรงสนะชีวิต...อิศรา อมันตกุล หน้า 28 - 29

²จุบจิบ จิมงำ (นามแฝง) "ไม่มีข่าวพาดหัวจากรัฐสภา?" ใน หยาดเหงื่อและ
ความทรงสนะชีวิต...อิศรา อมันตกุล หน้า 51

³วิศิษฐ ฌ ป้อมเพชร "อิศรา อมันตกุล" ใน สุจิตร์พิธมอบรางวัลประจำปี
มูลนิธิอิศรา อมันตกุล ปี 2516

"ทวีปวร" เขียนคำประพันธ์ ชื่อ "แต่ - อิศรา อมันตกุล" ไว้ว่า

เขาแปลงเสียงเสนาะเพรียกร็กร้องหา	ยุติธรรมล้ำค่าเจ้าอยู่ไหน
เสรีภาพชายซึ่งตรึงดวงใจ	ความฝันใฝ่เยี่ยมผยองของทุกยุค
เขาหยักรัณอินชั่งด้วยแกร่งกล้า	เขาฟันฝ่าพาลภัยไรสินสุข
เกียรเชิดไวไม่เคยกม ลมแลลลุด	เขามั่นบุกเบิกวิถีที่เที่ยงธรรม
พจนามาลัยไยรักรอย	บรรจงพรอยพิชิตพราลัยลายคมขำ
สลวยเสลาเผ้าถักประดิษฐ์คำ	รสชุ่มฉ่ำขานขับประทับทรง
พจนามาลัยจากใจเขา	รสกละเกลารักแค้นสุดแดนสรวง
ความเจ็บช้ำในยุคทุกขทงปวง	ความແหนหางอิสระประดาชน
เป็นเสียงเพรียกร็กร้องของชีวิต	เสนาะสนิพทวงไกลในหาวน
ความโศกที่ล้นสะท้านภูพาน	คำสาปแช่งทรชนพันโยไพ
เขาคือเพชรเม็ดหนึ่งซึ่งผ่องผุด	กลางมงกุฎจักรมณีนครสุโข
แสงสาดส่อง กองสกาเวินหาวไกล	อยู่กลางใจธรณีศรีธานี ¹

เอกสารการวิจัย

เรื่องสั้นเป็นวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ซึ่งบางคนเรียกว่าเรื่องเล่าสมมุติ มีลักษณะการเขียนเป็นร้อยแก้ว แต่เดิมไทยเราเรียกงานประเภทนี้ว่า "เรื่องประโลมโลก" ซึ่งหมายรวมนวนิยาย เขาไวด้วย

Collier's Encyclopedia¹ เขียนไว้ว่า เรื่องสั้นอุบัติขึ้นมานานแล้ว ในคัมภีร์เก่า (The Old Testament) มีการบรรยายเหตุการณ์สั้น ๆ เช่น เรื่องของ Ruth และ Naomi หรือเรื่องของโจเซฟกับพี่น้องของเขา

¹ทวีป วรดิกล "แต่ - อิศรา อมันตกุล" โดย ทวีปวร (นามแฝง) ใน หยาดเหงื่อ และความทรงจำที่ระลึก...อิสรา อมันตกุล หน้า 121 - 123

ส่วนเรื่องสั้นของอังกฤษนั้น เอช. เอส. แคนบี (H.S Canby) กล่าวว่า มีวิวัฒนาการมาจากคำสอนทางศาสนา ซึ่งเรียกว่า โฮมิลลีส์ (Homillies) มีลักษณะ การเขียนเป็นร้อยแก้ว เน้นด้านจริยธรรมเป็นหลัก และเรื่องสั้นของอังกฤษเรื่องแรก คือ บริคคิง โฮมิลลีส์ (Brickling Homillise) เขียนขึ้นในสมัยแองโกล แซกซอน ราวศตวรรษที่ 10¹ เรื่องสั้นได้ค่อย ๆ พัฒนาขึ้นตามลำดับจนถึงศตวรรษที่ 19 เรื่องสั้น สมัยใหม่ตามความหมายที่เข้าใจกันในปัจจุบันจึงเกิดขึ้น และเกิดขึ้นเกือบจะพร้อม ๆ กัน ในหลายประเทศทางตะวันตก²

นักเขียนอเมริกัน 3 คน คือ ฮาร์ต (Brite Harte) โป (Poe) และ ฮอว์ธอร์น (Hawthorne) เป็นผู้มีส่วนปรับปรุงเรื่องสั้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เอ็ดการ์ อลัน โป (Edgar Allan Poe) เป็นผู้วางหลักการเขียนเรื่องสั้นสมัย ปัจจุบันไว้³

เรื่องสั้นเริ่มเข้ามามีบทบาทในวงวรรณกรรมไทยราวตอนปลายรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากตะวันตก เป็นผู้ นำเข้ามาเผยแพร่ นักเขียนเรื่องสั้นที่สำคัญ ๆ ในยุคแรก ได้แก่ กรมพระนราธิป ประพันธ์พงศ์ สมเด็จพระยาตากำรราชานุภาพ กรมหลวงพิชิตปรีชากร เป็นต้น ซึ่งผู้อ่านในสมัยนั้นสนใจเรื่องสั้นแบบตะวันตกเป็นอย่างมาก

¹ ฐิติพย์ นาฎ การศึกษาเรื่องสั้นของอังกฤษและอเมริกา หน้า 3

² ฐิติพย์ สักโยทะ และ ประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมปัจจุบันและการสื่อสารมวลชน หน้า 33

³ Collier's Encyclopedia V. 20 p. 704 - 705

เสถียร จันทิมาธร¹ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ² สุพรรณิ วราทร³
และ สุชาติ สวัสดิ์ศรี⁴ ต่างให้ความเห็นสอดคล้องกันว่า "สนุกนีนึก" พระนิพนธ์ของ
พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงพิชิตปรีชากร นั้น "เป็นการเปิดตำราขเรื่องสั้นของไทย"
แต่ สุदारัตน์ เสรีวัฒน์⁵ ให้ความเห็นแตกต่างออกไปว่า เรื่องสั้นเรื่องแรกของไทย
น่าจะได้อีกเรื่อง "พระปิยะให้ทานธรรม" ซึ่งพิมพ์ลงในหนังสือชีวิตชาว เล่มปีที่ 2
ฉบับที่ 23 วันที่ 2 เดือน 7 แรม 8 ค่ำ ปีกุน นพศก 1249 เพราะเนื้อเรื่องและ
การดำเนินเรื่องมีการจบลงอย่างบริบูรณ์ตามลักษณะเรื่องสั้น ส่วน สนุกนีนึก นั้นน่าจะ
เป็นนวนิยายมากกว่า เพราะผู้ทรงนิพนธ์คงพระทัยที่จะแต่งต่อด้วยการทิ้งท้ายไว้ว่า
"เรื่องนี่ยังมีต่อ"

การเขียนเรื่องสั้นของไทยในระยะแรก ๆ ยังมีลักษณะคล้ายการเล่านิทาน
สำนวนโวหารกระเต๋ตไปทางฝรั่ง ผู้ที่เริ่มใช้เครื่องหมาย อนุญาตประกาศ กำกับคำพูด
ของตัวละครในเรื่องตามแบบเรื่องสั้นในปัจจุบัน คือ สังข์ เทพาสิต⁶

สำหรับคำจำกัดความ หรือความหมายของเรื่องสั้นนั้น ได้มีผู้กล่าวไว้มากมาย
เท่าที่พอจะสรุปรวบรวมได้มีดังต่อไปนี้ คือ

¹เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 52

²บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "หัวเลี้ยววรรณคดีไทย" วรรณไวทยาการ หน้า 78

³สุพรรณิ วราทร ประวัติการประพันธ์นวนิยาย หน้า 46

⁴สุชาติ สวัสดิ์ศรี ถนนไปสู่ความตาย หน้า 46

⁵สุदारัตน์ เสรีวัฒน์ "เรื่องสั้นของไทยในระยะแรก" อักษรศาสตร์วิจารณ์
3 : 43 - 47 สิงหาคม 2517

⁶สุวิทย์ สังโยทะ และ ประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมปัจจุบันและการสื่อสาร
มวลชน หน้า 38

Collier's Encyclopedia¹ กล่าวถึงความหมายของเรื่องสั้นไว้ว่า เรื่องสั้นเป็นเรื่องอ่านเล่นร้อยแก้ว ที่ปรับปรุงจากนิทาน หรือนวนิยายขนาดสั้น นอกจากนั้นยังมีโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน เน้นที่เวลา และสถานที่แห่งการกระทำของตัวละครหนึ่งหรือสองสามตัว และพยายามเสนอสิ่งเหล่านั้นออกมาในวิฤติการณ์เดียวกับช่วงชีวิตของตัวละคร มากกว่าที่จะติดตามความเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาการอันเป็นผลสืบเนื่องจากประสบการณ์หลายอย่าง ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ผ่านมา

มาลีน (Maline) และ เบิร์กเลย์ (Berkley) กล่าวไว้ว่า เราไม่อาจให้คำจำกัดความ "เรื่องสั้น" ให้เฉพาะได้ แต่มีข้อสังเกตที่แตกต่างไปจากวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ หลายประการ กล่าวคือ เรื่องสั้นดำเนินเรื่องในช่วงเวลาสั้น ๆ มีตัวละครเด่นสอง - สามตัว และเป็นเรื่องที่เสนอความคิดเพียงความคิดเดียว

กรรณิการ์ ฤทธิเดช ให้คำนิยามศัพท์เฉพาะไว้ในปริญญานิพนธ์เรื่อง "วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ" ว่า "เรื่องสั้น (Short Story) หมายถึง เรื่องเล่าขนาดสั้น มีลักษณะการแต่งเป็นร้อยแก้ว การดำเนินเรื่องคล้ายนวนิยาย แต่มีเนื้อเรื่องสั้นกว่า เข้าสู่ปมคลายเรื่องอย่างรวดเร็ว โดยกล่าวถึงเหตุการณ์แต่เพียงเรื่องเดียว หรือน้อยเรื่อง มีตัวละครน้อย และมีวิธีจบแบบธรรมดา หรือจบแบบไม่คาดหมาย"³

เจือ สตะเวทิน⁴ เขียนไว้ในหนังสือศิลปะการประพันธ์ว่า ชอบคำจำกัดความของ R. Francis Foster จากหนังสือ How to Write and Sell Short Story ที่กล่าวว่า "เรื่องสั้นคือวิฤติการณ์ชุดหนึ่งที่มีความสัมพันธ์สืบเนื่องกัน และนำไปสู่จุดยอดอย่างหนึ่ง"

¹ Collier's Encyclopedia V. 20 p. 704 - 705

² Julian L. Maline and James Berkley Approachers to Literature V. 1 p. 310 - 315

³ กรรณิการ์ ฤทธิเดช วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ หน้า 12

⁴ เจือ สตะเวทิน ศิลปะการประพันธ์ หน้า 1

ซูทิพย์ นาฏ¹ ได้รวบรวมคำจำกัดความเรื่องสั้นจากผู้หลาย ๆ ท่าน และสรุปออกเป็นข้อ ๆ มีใจความดังต่อไปนี้

1. มีความยาวจำกัด คือประมาณ 10,000 คำ ถึง 15,000 คำ
 2. เป็นเรื่องเล่าสมมุติ คือ มีการสมมุติเหตุการณ์ในลักษณะเลียนแบบชีวิตมนุษย์ ซึ่งอาจจะเป็นเหตุการณ์ที่เราคุ้นเคยดี หรือ เป็นเหตุการณ์ที่แปลกออกไป เหตุสมมุตินี้จะต้องมีเหตุเดียว และเป็นตัวนำไปสู่จุดจบของเรื่อง
 3. มีสถานที่เกิดเหตุที่แน่นอน
 4. นักประพันธ์จะต้องมีวิธีที่จะใช้ความสามารถส่วนตนในการอธิบายลักษณะบางอย่าง ซึ่งยากแก่การเข้าใจเช่น เรื่องของนามธรรม ให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้โดยง่าย และมีความรู้สึกคล้อยตาม หรือ เห็นด้วย ว่าเรื่องเล่าสมมุตินั้นมีลักษณะสมจริง
 5. องค์ประกอบทุก ๆ ส่วนจะต้องเป็นตัวนำไปสู่แก่นเรื่องเดียวกัน
- เปลื้อง ณ นคร กล่าวถึงคำว่า เรื่องสั้น ไว้ดังนี้

"ที่เรียกว่าเรื่องสั้นมิได้หมายความว่า เป็นเรื่องที่ไม่ยาว แต่ยังเป็นเรื่องที่มีเทคนิคและทฤษฎีในการเขียนโดยเฉพาะ คำว่าเรื่องสั้น (Short Story) จึงกลายเป็นศัพท์บัญญัติทางวรรณคดี โดยถือว่า เรื่องสั้นจะต้องเป็นเรื่องที่

(ก) มีเหตุการณ์อย่างเดียวโดยเฉพาะ

(ข) มีความยาวในกำหนด²

สิทธา พินิจกุล³ กล่าวว่า เรื่องสั้นคือวรรณกรรมที่เล่าเรื่องราวสั้น ๆ มีลักษณะสำคัญคือจุดมุ่งหมาย หรือ เนื้อเรื่องประการเดียว เรื่องราวไม่สลับซับซ้อน ตัวละครน้อย ฉากหรือท้องเรื่องไม่เปลี่ยนไปมาบ่อย และอาจจะไม่สำคัญเลย และประหยัดการใช้ถ้อยคำสำนวน

¹ซูทิพย์ นาฏ การศึกษาเรื่องสั้นของอังกฤษและอเมริกา หน้า 18

²เปลื้อง ณ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์ หน้า 174

³สิทธา พินิจกุล การอ่านและการพิจารณาหนังสือ หน้า 73

พรทิพย์ ภัทธนาวิก¹ กล่าวว่า เรื่องสั้นที่ดีควรมีลักษณะเด่น คือ มีจุดแห่งความสนใจ ซึ่งสามารถดึงดูดให้อ่าน เกิดความติดตามหรือขัดแย้งก็ได้ จุดสนใจนี้อาจเป็นพฤติกรรม เหตุการณ์ ขอสขัดแย้ง หรือตัวละครก็ได้ บางทีก็มีจุดสนใจอยู่ที่แนวความคิด เห็น ซึ่งผู้เขียนประสงค์จะสื่อให้อ่านโดยไม่พะวงกับการสร้างเหตุการณ์ หรือพฤติกรรมแต่อย่างใด

พิมพ์พร เจริญพาณิชย์² กล่าวไว้ในการอภิปรายเรื่อง "วิวัฒนาการของเรื่องสั้น" เอ.ยู.เอ. (A.U.A.) สรุปได้ดังนี้ คือ

1. เรื่องสั้นใช้ตัวละครน้อย ประมาณหนึ่ง หรือ 2 - 3 ตัว
2. เรื่องสั้นมีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน
3. มุ่งเอกภาพและความเข้มข้น โดยเน้นการกระทำและพฤติกรรมของ

ตัวละคร

4. มีขนาดสั้น คือเขียนด้วยการประหมัดโดยคำ

จากความคิดเห็น และคำจำกัดความของผู้หลาย ๆ ท่านดังกล่าวมานี้ แสดงให้เห็นความแตกต่างของคำจำกัดความของคำว่า "เรื่องสั้น" สาเหตุที่ไม่สามารถสรุปลงเป็นหนึ่งเดียวได้ เพราะงานเขียนเรื่องสั้นนั้นเป็นงานศิลปะ จะวางกฎเกณฑ์ตายตัวย่อมเป็นการยาก แต่ความเข้าใจระหว่างนักเขียน และผู้อ่านจะเป็นที่เข้าใจโดยปริยายว่า เมื่อนักเขียนผลิตงานออกมาในลักษณะเฉพาะ เช่น มีตัวละครน้อย มีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน ฯลฯ นั่นคือเรื่องสั้น ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องสั้นขนาดยาว เรื่องสั้นหลายตอนจบ หรือเรื่องสั้นขนาดสั้น เพราะผู้สร้างและผู้เสพงานย่อมมีความเข้าใจเป็นหนึ่งเดียวในการศึกษากันว่าเรื่อง "วิเคราะห์เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล" นี้ ผู้ศึกษาสรุปความหมายของเรื่องสั้น ดังนี้

¹พรทิพย์ ภัทธนาวิก วิทยุศึกษา 25 : 44 สิงหาคม - กรกฎาคม 2517

²พิมพ์พร เจริญพาณิชย์ วิวัฒนาการของเรื่องสั้น (ฉบับบันทึกเสียง) 26 มิถุนายน

เรื่องสั้น หมายถึง วรรณกรรมร้อยแก้วเป็นเรื่องเล่าสมมุติ ซึ่งมีการดำเนินเรื่องคล้ายนวนิยาย แต่มีขนาดสั้นกว่า มีตัวละครน้อย กล่าวถึงเหตุการณ์น้อยเรื่องหรือเพียงเหตุการณ์เดียว แล้วเข้าสู่บทสรุปเรื่องอย่างรวดเร็ว และจบลงอย่างพลิกความคาดหมาย หรือจบแบบธรรมดาทำให้ตัวละครเอกสมหวังหรือผิดหวังก็ได้

ส่วนประโยชน์หรือคุณค่าของเรื่องสั้นนั้น ประณีต เชียงทอง โกล่าวักังนี้

1. คุณค่าด้านความเพลิดเพลินบันเทิงใจ ผู้อ่านได้รับความสนุกสนาน บันเทิงใจจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง เพราะผู้แต่งจะคัดเลือกเฉพาะเหตุการณ์ที่เด่น และน่าสนใจมาบรรยาย
2. คุณค่าด้านประสบการณ์ชีวิต ซึ่งจะเสนอภาพของชีวิตมนุษย์ในแง่มุม และอารมณ์ต่าง ๆ กัน อุปนิสัยใจคอและการประพฤติปฏิบัติที่ตัวละครในเรื่อง แสดงบทบาทให้ผู้อ่านเห็น ทำให้ผู้อ่านได้มีโอกาสศึกษาบุคคล ทำให้รู้จักชีวิตจากตัวละครในเรื่อง ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยในรู้จักตัวเอง
3. คุณค่าทางด้านภาษา ผู้อ่านจะได้พบกับความงดงามในการใช้สำนวนภาษาจากคำสนทนาของตัวละครในเรื่อง ตลอดจนการบรรยาย เรื่องสั้นที่ดีใช้เป็นอุปกรณ์ในการพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาของ เด็กได้อย่างดี
4. คุณค่าด้านคติธรรม นักประพันธ์จะสอดแทรกปรัชญา คติธรรมหรือให้ทัศนะหลักเกณฑ์ชีวิต ให้คติสอนใจต่าง ๆ แก่ผู้อ่านโดยผูกเรื่องให้ตัวละครแสดงบทบาทให้ผู้อ่านเห็นได้ว่าชีวิตมันแปรไปอย่างไร เมื่อประสบปัญหาชีวิตและจะหาทางแก้ปัญหาได้อย่างไร สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านมีโอกาสรู้ถึงความรู้สึกนึกคิด ความรับผิดชอบชีวิต ความประพฤติและปฏิบัติต่อกันของมนุษย์ที่ปรากฏในเรื่อง
5. คุณค่าด้านสติปัญญา เรื่องสั้นไม่เพียงแต่จำลองชีวิตของคนมาเท่านั้น แต่ยังสอดแทรกความรู้อื่น ๆ อีกมาดลากับอีกด้วย เช่น ชนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ความรู้สึกนึกคิดของคนทุกชาติทุกภาษา ก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

6. นักประพันธ์ใช้เรื่องสั้นสอนลัทธิการเมือง เลียดสีสังคม หรือวิจารณ์การปกครองหรือต้องการจะตีแผ่ความจริงบางประการ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

7. ใช้เป็นสื่อกลางในการสร้างความเข้าใจระหว่างชาติ ช่วยให้คนอ่านเข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ความรู้สึกนึกคิดของชนทุกชาติทุกภาษา ก่อให้เกิดความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจกับมวลมนุษยชาติ¹

การวิจารณ์วรรณคดีหรือวิจารณ์วรรณกรรมนั้น เป็นเรื่องที่มีผู้ศึกษาและให้ความหมายไว้มากมายหลายความหมาย เช่น ใน The World Book Encyclopedia ให้ความหมายไว้ว่า "การวิจารณ์ คือ กิจกรรม หรือลักษณะ หรือศิลปะในการวิเคราะห์และวินิจฉัยคุณค่างานทางศิลปะ"² ส่วนหนังสือ Encyclopedia Britanica ให้ความหมายว่า "การวิจารณ์ คือการอธิบายเรื่องศิลปะอย่างมีเหตุผลและอย่างมีระบบ ซึ่งการอธิบายนั้นเป็นการอธิบายหรือประเมินค่าทั้งทางด้านเทคนิค และที่เกี่ยวกับศิลปะชิ้นนั้นโดยตรง"³ และในหนังสือ A Glossary of Literary Terms เขียนว่า "การวิจารณ์เป็นสาขาวิชาที่เกี่ยวกับการนิยาม การแยกแยะ การอธิบายและการประเมินค่างานต่าง ๆ ทางวรรณคดี"⁴

ส่วนการศึกษาคุณค่าและวิจารณ์ในวาทวรรณกรรมไทย มีผู้ให้ความหมายของ "การวิจารณ์วรรณกรรม" ไว้มากมายหลายความคิด เช่น

คุณลาบ มัลลิกะมาส⁵ กล่าวว่า การวิจารณ์คือ การให้บรรดาอธิบายในแง่ต่าง ๆ เกี่ยวกับลักษณะของวรรณกรรมที่นำมาวิจารณ์ พร้อมทั้งประเมินค่า โดยใช้เกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งอย่างไม่มียึดถือ

¹ปราณี เขียวทอง "หนังสืออ่านเล่น" วิทยุศึกษา 30 : 32 - 33 มีนาคม 2516

²The World Book Encyclopedia V. 3 p. 913

³Encyclopedia Britanica V. 6 p. 784

⁴M.H. Abrams A Glossary of Literary Terms p. 36

⁵คุณลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 12

มาลีทัต พรหมทัตเวที¹ กล่าวว่า การวิจารณ์คือการให้คุณค่าหรือแสดงความชื่นชมต่อผลงานทางศิลปะ ซึ่งจะ เป็นไปตามรสนิยมส่วนตัวของผู้วิจารณ์เอง หรือเป็นไปตามแนวความคิดทางค่านิยมที่ เป็นที่ยอมรับกันแล้ว

สีหธา พินิจภูวนศ² กล่าวว่า การวิจารณ์วรรณกรรมคือการตัดสินคุณค่าของข้อเขียนว่าอะไรคือส่วนดี และอะไรคือส่วนเสีย วิธีการวิจารณ์วรรณกรรมจะต้องอาศัยความซาบซึ้ง เป็นวิธีเบื้องต้น และความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีวรรณกรรม เป็นเบื้องปลาย

ส่วน วิทย์ วิะศรียานนท์³ ให้ความหมายของการวิจารณ์วรรณกรรมว่า การวิจารณ์ที่แท้จริงคือการพิจารณาลักษณะของบทประพันธ์ แยกแยะส่วนประกอบที่สำคัญ และหยิบยกออกมาแสดงว่าไพเราะ งดงามเพียงไร

จากความหมาย และความเห็นของนักวรรณกรรมวิจารณ์ดังกล่าวนี้ สรุปได้ว่า การวิจารณ์วรรณกรรมคือการวิเคราะห์องค์ประกอบต่าง ๆ ของบทประพันธ์นั้น ๆ แล้วจึงวิจารณ์ส่วนที่วิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงลักษณะ ศิลปะ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ พร้อมทั้งวินิจฉัยคุณค่าของบทประพันธ์ตามทัศนะของผู้วิจารณ์ โดยยึดหลักเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่งประกอบ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าขั้นตอนของการวิจารณ์จะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. การอธิบายลักษณะของบทประพันธ์ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ปัญหา เหตุผล เหตุการณ์ และเรื่องราวที่มีหลักฐานจริง ๆ สามารถทำให้ละเอียดและถูกต้องตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้

2. การวินิจฉัยคุณค่าของบทประพันธ์ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก และรสนิยม จึงเป็นเรื่องที่ไม่แน่นอนตายตัว ทั้งนี้ก็วิจารณ์ว่าจะวินิจฉัยคุณค่าของบทประพันธ์บทเดียวกันต่าง กันก็ได้

¹มาลีทัต พรหมทัตเวที วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 1

²สีหธา พินิจภูวนศ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 480

³วิทย์ วิะศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 217 - 218

การวิเคราะห์วิจารณ์วรรณกรรมนั้นได้มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน เสนอแนะวิธีการ
แนวทางไว้ เช่น

กุหลาบ มลลิกะมาส¹ กล่าวถึงหลักการวิเคราะห์วรรณกรรมว่า ควรจะ
วิเคราะห์ส่วนต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. โครงเรื่อง
2. สารัตถะหรือแก่นเรื่อง
3. เวลาและสถานที่
4. ตัวละครในเรื่องและบทสนทนา
5. เทคนิคหรือกลวิธีการแต่ง
6. สไตล์
7. หางเสียงของผู้แต่ง
8. แนวคิด หรือปรัชญาในการแต่ง

ออฟต์ล² (Opdahl) กล่าวไว้ในหนังสือ An Introduction to The Short
Story ว่า องค์ประกอบของเรื่องสั้นมี 5 ประการ คือ

1. โครงเรื่อง
2. ตัวละครในเรื่อง
3. ฉาก
4. แนวคิด
5. ความคิดเห็นของผู้แต่ง

¹กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 78 - 79

²Richard D. Opdahl An Introduction to The Short Story p. 2

สีหธา พินิจภูวนท¹ กล่าวถึงองค์ประกอบของเรื่องสั้น ไว้ว่าประกอบด้วย

1. การลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง
2. ตัวละคร
3. บทเจรจา
4. ฉาก
5. ปมต่าง ๆ ในเรื่อง
6. การจบเรื่อง

ฯลฯ

ส่วนหลักเกณฑ์ในการวิจารณ์วรรณกรรมนั้น มีผู้ให้ไว้ดังต่อไปนี้ คือ

ม.ล. ตูย ชุ่มสาย ณ อยุธยา² เสนอแนวการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดีไว้

5 แนว พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. แนวพินิจเชิงชีววรรณ (Biographical approach)

ซึ่งถือว่าวรรณคดีคือสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพของผู้ประพันธ์ ฉะนั้นการศึกษาวรรณคดีจึงต้องศึกษาชีวประวัติ ความคิดของผู้ประพันธ์ เพื่อความเข้าใจวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ

2. แนวพินิจเชิงสังคม (Sociocultural approach) ผู้วิจารณ์

แนวนี้จะต้องตรวจสอบสภาพสังคมซึ่งก่อให้เกิดวรรณคดีเรื่องนั้น และวรรณคดีเรื่องนั้นได้ก่อให้เกิดผลสะท้อนต่อสังคมอย่างไร

3. แนวพินิจเชิงมานุษยวิทยา (Anthropological approach)

เป็นการวิเคราะห์โดยยึดหลักวิชามานุษยวิทยา พยายามค้นหาว่าในวรรณคดีเรื่องนั้นมีอะไรบางอย่างที่เป็นหลักสากลของจิตใจตน ซึ่งมักจะปรากฏซ้ำ ๆ และจากหลักสากลของจิตใจก็สามารถเข้าใจถึงความคิดของมนุษย์ทั่วไป

¹สีหธา พินิจภูวนท และ นิศยา กาญจนวรรณ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย
หน้า 34 - 37

²ม.ล. ตูย ชุ่มสาย วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา หน้า 156 - 159

4. แนวพินิจเชิงจิตวิทยา (Psychological approach) ผู้ใช้แนวนี้ จะนำหลักจิตวิทยามาเป็นหลักใหญ่ในการวิเคราะห์วิจารณ์วรรณคดี

5. แนวพินิจเชิงแบบอิมเพรสชันนิสติก (Impressionistic) คือการ วิเคราะห์วรรณคดีตามใจผู้วิเคราะห์ โดยขึ้นอยู่กับรสนิยมส่วนตัว ความรู้สึกชั่วครู่ ฉะนั้นการวิเคราะห์แนวนี้บางทีก็มีค่า บางครั้งก็ไร้ค่า

ประทีป เหมือนนิล¹ ให้หลักของการวิจารณ์วรรณกรรมไว้ดังนี้

1. การตั้งชื่อเรื่อง
2. เนื้อเรื่องดีหรือไม่ โดยพิจารณาจากลักษณะของวรรณกรรม
3. สำนวนภาษาการใช้ถ้อยคำ
4. ศิลปะการประพันธ์ เช่น การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่องและการปิดเรื่อง ว่ามีความน่าสนใจเพียงใด
5. ความสมจริงของเรื่อง
6. กติกรรมหรือคุณธรรมของผู้แต่งที่สอดแทรกไว้
7. โลกทัศน์ของผู้ประพันธ์
8. ความละเอียดรอบคอบที่ผู้อ่านได้รับ
9. ความรู้สึกของผู้วิจารณ์ที่มีต่อวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ

ฯลฯ

วรรณกรรมซึ่งได้รับการพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณชนแล้ว ย่อมตกเป็นสมบัติของ มวลมนุษย์ ฉะนั้นความคิดเห็นขัดแย้งในการพิจารณาคุณค่าของวรรณกรรมย่อมจะ เกิดขึ้น ดัง รัชวาท อินทรกำแหง และ ชลธิรา กลั้วอยู่² ได้กล่าวถึงสาเหตุของความขัดแย้ง ในการประเมินคุณค่าของวรรณกรรมไว้ว่า

¹ประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมไทยปัจจุบัน หน้า 201 - 202

²รัชวาท อินทรกำแหง และ ชลธิรา กลั้วอยู่ "การประเมินค่าวรรณกรรม ปัจจุบัน" วรรณกรรมไทยปัจจุบัน หน้า 88 - 93

1. ความแตกต่างในด้านลักษณะทางจิตวิทยา คือความซับซ้อนของจิตใจของแต่ละบุคคลอันเป็นสภาพที่มาจากทางชีววิทยา หรือมาจากสภาพแวดล้อม ทำให้คนมี "รสนิยม" ในวรรณกรรมแตกต่างกัน

2. ความแตกต่างทางประสบการณ์ สภาพแวดล้อม และชีวิตส่วนตัว ทำให้คนมีทัศนะต่อโลก และต่อชีวิตแตกต่างกัน มีความประทับใจในสิ่งที่ได้อ่านต่างกัน ตามประสบการณ์

3. ความแตกต่างในด้านความรู้และระดับการศึกษา และความสนใจในด้านวิชาการแตกต่างกัน จะประเมินคุณค่าของวรรณกรรมแตกต่างกันออกไปด้วย

4. ความแตกต่างในด้านความเชื่อ ทัศนคติ และอุดมคติ เช่น ความขัดแย้งระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ ความขัดแย้งของคนที่มีหน้าที่แตกต่างกัน มีความรับผิดชอบต่างกัน อาจประเมินคุณค่าวรรณกรรมแตกต่างกัน

จากความขัดแย้งดังกล่าวนี้เอง นักวรรณกรรมวิจารณ์หลายคน ได้พยายามที่จะวาง กฎเกณฑ์ เพื่อขจัดอคติและความคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจารณ์ออกไป อันจะเป็นการทำให้การวิจารณ์วรรณกรรมอันเป็นเรื่องของงานทางศิลปะ มีกฎเกณฑ์และแนวทางที่มีลักษณะเป็นสากลมากขึ้น

จากการศึกษาขอเขียนต่าง ๆ ที่กล่าวถึงวรรณกรรมของอิสร่า อมันตุล และแนวทางต่าง ๆ ในการศึกษาวรรณกรรมซึ่งท่านผู้รู้หลายท่านได้ให้ไว้ ผู้เขียนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ จึงนำเอาวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นของอิสร่า อมันตุล มาศึกษาวิเคราะห์โดยแบ่งหัวข้อในการศึกษาค้นคว้าไว้ดังต่อไปนี้ คือ

1. ด้านกลวิธีการแต่ง

1.1 โครงเรื่อง

1.1.1 การเปิดเรื่อง

1.1.2 การดำเนินเรื่อง

1.1.3 การปิดเรื่อง

1.2 แก่นเรื่อง หรือสาระสำคัญของเรื่อง

1.3 ตัวละคร

1.4 บทสนทนา

1.5 ฉาก

2. คำนวาทำนอง การแต่ง

2.1 การสรุทำไ้

2.2 ภาพพจน์

2.3 โครงสร้างประโยค

3. แนวคิดของอิสรำ อมัตกุล ที่มีค่อสังคมและชีวิต ที่ปรากฏในเรื่องสั้น
ของอิสรำ อมัตกุล

4. ประสบการณ์ชีวิตของอิสรำ อมัตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของอิสรำ
อมัตกุล

ชีวประวัติ บุคลิกภาพและผลงานประพันธ์ของอิศรา อมันตกุล

อิศรา อมันตกุล เป็นบุตรของนาย ม. ชำเลย์ นางวัน อะมัน เกิดเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2463 ที่อำเภอเวียงจันทน์ จังหวัดมุกดาหาร ตรงกับทางสุริยคติคือวันพุธที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ. 2463 มีนามเดิมว่า อิบราฮิม เป็นภาษาอาหรับ ตรงกับชื่อ อับราฮิม ในคัมภีร์ไบเบิล นามสกุลเดิมคือ อะมัน แปลว่า สันติ เดิมชื่อนาย ม. ชำเลย์ ถึงบ้านเรือนอยู่บริเวณเสาชิงช้า จนกระทั่งเมื่อ อิศรา อายุได้ประมาณ 5 ขวบ จึงย้ายมาไปบวชอยู่วัดสวนกุหลาบ

นาย ม. ชำเลย์ และ นางวัน อะมัน มีบุตรด้วยกันรวม 10 คน ดังนี้

1. คุณกฤษณา อมรทัต
2. คุณลดา อมรทัต
3. คุณมานิต อมรทัต
4. คุณอิศรา อมันตกุล อมรทัต
5. คุณวิษณุ อมรทัต (ถึงแก่กรรม)
6. คุณวิสิษฐ์ อมรทัต
7. คุณกิตติมา อมรทัต
8. คุณมาลี อมรทัต
9. คุณชัชติยา วรรณสุต (อมรทัต)
10. คุณวารุณี อมรทัต

อิศรา อมันตกุล เป็นผู้ที่เคยใช้นามสกุลต่างออกไปจากพี่น้องคนอื่น ๆ เพราะคุณปู่ของอิศรา มีภรรยา 2 คน คุณย่าแท้ ๆ ของอิศรานั้นมีบุตรชายเพียงคนเดียวคือ นาย ม. ชำเลย์ แล้วถึงแก่กรรม ฉะนั้นนามสกุล อมันตกุล จึงเป็นนามสกุลของญาติทางฝ่ายอาของอิศรา ซึ่งเกิดจากชายอีกคนหนึ่ง

อิศรา อมันตกุล เริ่มได้รับการศึกษารั้งแรกเมื่ออายุประมาณ 5 ขวบ คือ เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2468 ที่โรงเรียนบำรุงวิทยา (โรงเรียนครูละม่อม) ซึ่งโรงเรียนราษฎร์ ตั้งอยู่แถวถนนจักรพงษ์ เมื่อจบชั้นประถมปีที่ 3 ที่โรงเรียนบำรุงวิทยา แล้วได้ย้ายไปศึกษาต่อในชั้นประถมปีที่ 4 ที่โรงเรียนวัดชนะสงคราม และต่อมาได้ย้ายไปเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่โรงเรียนวัดบวรนิเวศน์วรวิหาร เรียนอยู่ที่นี่ไม่นาน ก็ย้ายไปศึกษาที่โรงเรียนบางกอกคริสเตียน (กรุงเทพคริสเตียน) เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2472 ระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ที่โรงเรียนบางกอกคริสเตียนนี้ อิศรา อมันตกุล เป็นนักเรียนที่เรียนเก่ง และมักสอบได้ลำดับที่ 1 - 2 อยู่เสมอ¹

เพื่อนร่วมชั้นคนหนึ่งของอิศรา ที่โรงเรียนบางกอกคริสเตียนพูดถึงอิศรา อมันตกุล ไว้ว่า

ในชั้นมัธยมของกรุงเทพคริสเตียนนี้เอง ข้าพเจ้ารู้จักเพื่อนร่วมห้องทุกคน และคนหนึ่งที่น่าสนใจน้อยก็คือ เด็กร่างผอมบาง สูงนิดหน่อย เจ้าเพื่อนร่วมห้องคนนี้ชื่อว่า อิบราฮิม อาหะมัน ชื่อเหมือนอาบัง แต่ข้าพเจ้าเรียกเขาว่า "ฮิม" เฉย ๆ เจ้า "ฮิม" ที่เป็นเพื่อนร่วมห้องคนนี้เป็นที่ปรึกษาของข้าพเจ้าเพราะหมอเรียนภาษาอังกฤษเก่งจริง ๆ ในห้องข้าพเจ้าคิดว่าในเรื่องภาษาอังกฤษไม่มีใคร เก่งเท่า เจ้าเพื่อนคนนี้เก่งทั้งภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์²

ที่กรุงเทพคริสเตียนนี้เอง ม.ล.บัว สนิทวงศ์ เพื่อนร่วมชั้นเรียนของอิศรา อีกคนหนึ่งเล่าถึงความไม่สิ้นของอิศรา อมันตกุล ที่จะ เป็นนักหนังสือพิมพ์ไว้ว่า "ตั้งแต่เขายัง เป็นนักเรียน อิศรา ได้แสดงความมุ่งมั่นหมายในชีวิตของเขาไว้ว่า เขาจะเป็น

¹ ขัตติยา กรรณสูต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์วิจัยสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2523

² เสนีย์ ฤกษ์ระเตรี อิศราเพื่อนยาก 2512

นักหนังสือพิมพ์¹ และ ชัคคิยา กรรมสุด ได้เล่าว่า ในระยะที่อยู่โรงเรียนนี้ อิศรา อมันตกุล ได้เริ่มงานเกี่ยวกับการทำหนังสือโดยรับเป็นบรรณาธิการหนังสือของโรงเรียน

อิสรา อมันตกุล นั้นนอกจากจะเรียนหนังสือเก่งแล้ว เขายังเป็นที่รักใคร่ของ บรรดาครูอาจารย์อีกด้วย จะเห็นได้จากการที่อิสรา มักจะได้รับของขวัญหรือการค้ำวพร จากครูอาจารย์ เช่น จากอาจารย์เชอฮิด อาจารย์ใหญ่ และจากแหล่มคนอื่น ๆ เนื่องใน โอกาสวันเกิด หรือวันสำคัญอื่น ๆ

เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้ว อิศรา อมันตกุล ได้เลือกเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตอนปลายสายวิทยาศาสตร์ และจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เมื่อ พ.ศ. 2479 โดยสอบไล่ได้ คะแนนสูงสุดในวิชาภาษาอังกฤษของทั้งประเทศ อิศรา อมันตกุล จึงได้รับรางวัลจาก สถานทูตอังกฤษ โดยท่านเอกอัครราชทูต เป็นผู้มอบ รางวัลที่ได้รับ เป็นประกาศนียบัตร เพ็ญใจ กิยรติและหนังสือภาษาอังกฤษอีกหลายเล่ม

หลังจากนั้น นาย ม. ชำเเล่ย์ ผู้เป็นบิดาได้ส่ง อิศรา อมันตกุล ไปศึกษาวิชา สถาปัตยกรรมที่ประเทศฟิลิปปินส์ อิศรา อยู่ที่ฟิลิปปินส์เพียงระยะหนึ่งเท่านั้นก็มีจดหมาย มาถึงทางบ้านว่าระยะนั้นเป็นระยะที่เศรษฐกิจทั่ว โลกกำลังตกต่ำ เขาไม่ต้องการให้ ทางบ้านต้องแบกภาระทางการศึกษาของเขา ฉะนั้น อิศรา จึงขอเดินทางกลับประเทศ ไทย

อิสรา อมันตกุล กลับมาอยู่บ้านไม่นานนัก ก็เดินทางลงไปปักหลักโดยมิได้ออก กล่าวให้ทุกคนในบ้านทราบว่า เขาไปไหน ต่อมาจึงมีจดหมายบอกมาทางบ้านว่าได้ไปสอน หนังสืออยู่ในโรงเรียนคริสตศาสนาที่จังหวัดนครศรีธรรมราช อิศรา เล่าให้พี่น้องฟังว่า ที่โรงเรียนนี้เขาต้องสอนวิชา หน้าที่พลเมือง ศีลธรรม วิทยาศาสตร์ และภาษาอังกฤษ และในบางขณะที่ว่างจากการสอนก็จะช่วยคณะมิชชันนารีแจกยา รักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย

¹ มาลี พันธุมจินดา "มองอิสรา อมันตกุล" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 7 : 59

ด้วยโรคอุทกหาราค สเรจรมย์ อมันตกุล ภรรยาผู้ชีวิตของอิศรา เล่าให้ฟังว่า อิศรา เคยพูดถึงการช่วยเหลือรักษาพยาบาลผู้ป่วยเหล่านั้นว่า "ชาวบ้านแกล้งเป็นกันมากจริง ๆ อิศราไม่ทราบว่าตอนนั้นทำไปได้อย่างไร อิศราแต่ความสงสาร ไม่มีความกลัวหรือรังเกียจเลย"¹

อิศรา อมันตกุล อยู่พื้นที่นครราชสีมาเป็นเวลา 2 ปี ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ อิศรา ได้เดินทางไปท่องเที่ยวตามที่ต่าง ๆ ในจังหวัดภาคใต้แทบทุกจังหวัด และเดินทางเลยออกไปจนถึงประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งชนพื้นเมืองส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับเขา คือประเทศมลายู (ขณะนั้น) และสิงคโปร์ ชีวิตประวัติและความ เป็นอยู่ของอิศรา อมันตกุล ในช่วงที่อยู่ปักชำไต้้นนอกจากการท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ แล้ว ไม่มีใครทราบรายละเอียด ไม่ว่าจะเป็นพื้นท้อง หรือภรรยา กุลสเรจรมย์ อมันตกุล พูดถึงชีวิตช่วงนี้ของอิศรา อมันตกุล ว่า "คุณอิศราไม่ค่อยจะเล่าอะไรที่เป็นเรื่องส่วนตัวนัก นอกจากบางคราวที่อารมณ์ดีมาก ๆ จึงจะพูดว่า ครั้งหนึ่งอิศราเคยไปที่นั่น ที่นี้ ไม่ค่อยเล่ารายละเอียดอะไรมากนัก" เสนีย์ เสาวพงศ์ เพื่อนที่รักยิ่งคนหนึ่งของอิศรา ก็เคยแปลกใจเกี่ยวกับชีวิตในระยะนี้ของอิศรา เพราะโดยปกตินั้นแม่จะทราบตัวอิศรา ไม่ใช่คนช่างพูดนัก แต่ถ้าตามเรื่องอื่น ๆ อิศราก็จะอธิบายให้ฟังอย่างแจ่มแจ้ง แต่เมื่อถามถึงชีวิตความเป็นไปในระยะที่อยู่ปักชำไต้้นแล้ว อิศราก็จะเฉยเสีย หรือไม่ก็หันเหไปพูดเรื่องอื่นแทน²

¹สเรจรมย์ อมันตกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเขวีย์ส์ มุมอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2523

²เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ปิยะพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2523

ในปี พ.ศ. 2481 อิศรา ถูกหางบ้านเรียกตัวขึ้นมาจากป่าไผ่ เพราะ นาย ม. ชำเฒ่า เป็นบิดาป่วยหนัก เนื่องจากความเสียใจที่หางนาโคก อูสมานบาย แวนต์กัมปะนี อันเป็นทางสรพสินค้าของนาย ม. ชำเฒ่า ซึ่งตั้งอยู่บริเวณสี่กั๊กพระยาศรี ถูกไฟไหม้ และเมื่อ นาย ม. ชำเฒ่า ย้ายไปเปิดกิจการค้าใหม่อีกที่บริเวณสี่กั๊กแวงไกล สี่แยกมหานาคก็ถูกไฟไหม้ซ้ำสอง โดยไม่มีประกันไฟไว้ทั้งสองแห่ง พอวันที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2481 นาย ม. ชำเฒ่า ก็ถึงแก่กรรม กิติมา อมรทัต เล่าเรื่องของครอบครัว ในระยะนี้ไว่ว่าต้องประสบกับปัญหาอย่างหนัก โดยเล่าว่า

พวกเราแทบจะต้องลาออกจากโรงเรียนกันทั้งหมด เพราะหัตถ์ที่คุณแม่มีมานะ อย่างประเสริฐ สูตรากตรำทำงานอย่างหนักที่สุดจิต อาบเหงื่อต่างน้ำเพื่อหา เงินมาให้ลูกเล่าเรียนได้... พี่สาวสองคนสมัครเข้าเป็นครู พี่ชายคนโต รับราชการเงินเดือนไม่มากพอที่จะเลี้ยงครอบครัวได้ทั้งหมด พี่อัสตอนนั้นเริ่ม ซีด ๆ เขียน ๆ ก็ช่วยแม่เลี้ยงน้องเล็ก ๆ¹

อิสรา และพี่ชายที่ชื่อมานิต ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการค้าต่อจากบิดา และ ในตอนนี้เองที่นามสกุล อะมัน ได้เปลี่ยนมาเป็น อมรทัต เพื่อความสะดวกในการติดต่อ ค้าขาย และจัดการเกี่ยวกับทรัพย์สิน กิจการค้าทรงอยู่ได้ไม่นานนักก็ต้องล้มเลิกไป เพราะ อิสรา และพี่ชายไม่มีความสนใจในเชิงการค้าพอ เมื่อเลิกงานค้าขาย อิสรา ก็เริ่มงานเขียนหนังสือ โดยการส่งเรื่องไปในกรอบ ไซยวสุ เป็นผู้พิจารณา และได้ ลงตีพิมพ์ในหนังสือประชามิตร

อิสรา อมันตกุล ไม่เคยเปลี่ยนใจ ไม่เคยเลิกล้มความตั้งใจที่เขาตั้งปณิธาน ไว้ว่า โตขึ้นเขาจะเป็นนักหนังสือพิมพ์ เพราะ อิสรา เห็นว่างานหนังสือพิมพ์เป็นงาน อิสระ ไม่มีใครบังคับบัญชา แม้ว่าจะมีระยะหนึ่งที่ อิสรา อมันตกุล ไปเป็นครูสอนหนังสือ

¹กิติมา อมรทัต และ คนอื่น ๆ อิสราของแม่และพี่น้อง 2512

อยู่พักใต้ ที่โรงเรียนคริสตศาสนา อิศราทำเพราะเขาดีว่าเป็นการกุศล ชัดชิตยา
กรรมสุด เล่าถึงอาชีพในทางราชการเพียงอย่างเดียวที่ อิศรา อมันตกุล อยากรับ
อย่างแรงกล้าถึงขั้นไปสมัคร แต่ไม่ได้เป็น เพราะความรู้เกิน งานราชการนั้นคือเป็น
ตำรวจจรรจร ชัดชิตยาเล่าเรื่องและสาเหตุที่ อิศรา อมันตกุล อยากรับตำรวจจรรจร
ไว้ว่า

พ่ออิสรอยากเป็นตำรวจจรรจร ทรัพย์สินถึงขนาดไปสมัคร แต่เขาไม่รับ เพราะ
ความรู้สูงเกินไป พ่ออิสรบอกว่าพ่ออยากเป็นจรรจรก็เพราะ ขณะทำงานได้เห็น
ความเป็นไปของผู้ใช้เส้นทางสัญจรไปมา ผู้ใช้เส้นทางจะต้องปฏิบัติตามกฎตาม
ระเบียบเดียวกัน ถ้าใครผิดแพกฎข้อบังคับก็มองเห็น และว่ากล่าวตักเตือนให้
เขาปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ได้ ถ้าไม่เชื่อฟังก็มีอำนาจที่จะลงโทษได้ และถ้าการ
จรรจรเกิดความสับสนติดขัด ก็จัดการเปลี่ยนแปลงได้ตามที่เห็นสมควร¹

พ.ศ. 2482 อิศรา อมันตกุล จึงเริ่มงานหนังสือพิมพ์โดยสมัครเข้าทำงานกับ
กุหลาบ สายประดิษฐ์ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษและประชามิตร สุวัฒน์ วรดิลก
หรือ รพีพร ได้เล่าถึงการไปสมัครงานของอิสรว่า ไว้ในการอภิปรายเรื่อง ชีวิตและงาน
ของอิสร อมันตกุล ณ ห้องประชุมสมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ถนนราชดำเนิน
เมื่อปลายวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2512 ว่า

พ่ออิสรเริ่มงานหนังสือพิมพ์ครั้งแรกที่สุภาพบุรุษประชามิตร ตรงไปสมัครงานกับ
กุหลาบ สายประดิษฐ์ คุณกุหลาบบอกให้แปลข่าวต่างประเทศทดลองดูก่อน
แล้วเข้าไปที่ดิฉันนาร์ หากคิดค่าไหนให้เปิดเอาเอง แต่แล้วปรากฏว่าพ่ออิสร

¹ ชัดชิตยา กรรมสุด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่ศูนย์วิจัยสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2523

แปลเดียวเดียวเสร็จ ก็เลยเริ่มงานหนังสือพิมพ์ตั้งแต่นั้น เป็นต้นมา¹

อิศรา อมันตกุล เองได้บรรยายถึงความตื่นเต้นในวันแรกที่เข้าทำงานหนังสือพิมพ์ และคำพูดของแม่ที่พูดกับคนเมื่อบอกว่าโตงานเป็นนักหนังสือพิมพ์แล้ว ว่า

แหม... วันแรกตื่นเต้นจังเจอคุณกุหลาบ สายประดิษฐ์ เจอคุณมาลัย ชูพินิจ เจออาจารย์ชิต บุรทัต เจอเชียนมัส จรรย์งัก เจอคุณประยูร จรรย์วางศ์ กำลังชยัการ์ตูนเรื่องจันทโครพ กลับมาบ้านตื่นเต้นตัวสั่น เล่าให้แม่ฟัง แม่บอกว่าดีแล้ว เอ็งติดตะรางเพราะทำงานหนังสือพิมพ์ มันยังโง่กว่าติดตะรางเพราะเป็นหัวไม้²

สค กรมะโรหิต นักเขียนอีกคนหนึ่งเป็นผู้เขียนถึงอิศรา อมันตกุล เมื่อแรกเริ่มเข้าทำงานเป็นนักหนังสือพิมพ์ไว้ว่า ตอนนั้น อิศรา กำลังอยู่ในวัยหนุ่ม และยังไม่ไวนวด หนาตาดี สดเกล้าว่า

ถ้าเขาเจ้าจำไม่ผิด ข้าได้พบคุณอิศรา เมื่อประมาณ 30 ปีมาแล้ว ที่สุภาพบุรุษ ประชามิตร บางขุนพรหม ตอนนั้นคุณอิศรา คงจะมีอายุราว ๆ 20 ปี กำลังหนุ่ม ปราดเปรียว ดวงตาสุกใสเต็มไปด้วยความหวังในชีวิต และยังไม่มืหนวด คุณอิศรา มีความคมทั้งในใบหน่าและแววตา และความคมนี้ได้แสดงตัวออกมาอย่างแจ่มชัดทางปลายปากกาด้วย³

¹ไพฑูรย์ สุนทร ลมหายใจยังไม่สิ้น หน้า 150

²รุ่งวิทย์ สุวรรณอภิชน "อิศรา อมันตกุล ชีวิตที่เป็นบทเรียนในสังคมไทย"

มติชน 23 มีนาคม 2523 หน้า 8

³สค กรมะโรหิต นักเขียนของประชาชน 2512

อิศรา อมันตกุล ร่วมงานอยู่ที่สุภาพบุรุษประชามิตรจนกระทั่ง ราว พ.ศ. 2484 สนิท เจริญรัฐ ผู้ร่วมงานคนหนึ่งในขณะที่หนังสือพิมพ์สุภาพบุรุษฯ ได้ลาออกไปประกอบกิจการหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ อิศรา จึงติดตามออกมาด้วย ในระยะที่อยู่กับหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมินี้เอง อิศราก็ได้รู้จักกับศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ (เสนีย์ เสาวพงศ์) ซึ่งต่อมาทั้งสองก็กลายเป็นเพื่อนที่รักกันมากที่สุด และมีชื่อเสียงโด่งดังจากการเขียนหนังสือมาด้วยกัน เสนีย์ เล่าถึงอิศรา อมันตกุล กับหนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิในระยะนั้นไว้ว่า

เมื่อคุณสนิท เจริญรัฐ จะออกหนังสือพิมพ์รายวันชื่อ "สุวรรณภูมิ" ได้กำหนดตัวอิศรา และผมอยู่ในคณะบรรณาธิการด้วย... สนิท เจริญรัฐ มีสายตากมพที่จะมองเห็นแนวความสามารถของเขาจึงเอาตัวมาร่วมงานด้วย อิศราได้รับมอบหมายให้ควบคุมหน้ากลาง อันเป็นหน้าบันเทิงและสารคดีอย่างอิสระ คือทำให้ดูทุกอย่างที่เขาเห็นว่าควรจะทำ นับเป็นความไว้วางใจสูงมากเมื่อเทียบกับวัยในระยะนั้น

อิศราจัดหน้าของเขาเองเป็นส่วนมาก นอกจากนั้นยังมีความสามารถในการเขียนหัวคอลัมน์และภาพประกอบได้อย่างดีพอสมควรอีกด้วย คอลัมน์ที่เขาเขียนประจำหน้า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล็กน้อย กระจุกกระจิกประการใด ส่วนนวนิยายหรือเรื่องสั้น ชวนให้อ่านไปทั้งสิ้น... อิศรา ได้อยู่กับสุวรรณภูมิตั้งแต่ต้นจนสุดท้าย และได้เขียนเรื่องยาว นกบุญ ทนบาศ ลงในสุวรรณภูมิเป็นครั้งแรก ซึ่งต่อมาพิมพ์เป็นเล่มระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง โดยใช้กระดาษดีกว่ากระดาษฟางเพียงนิดเดียว ก็เป็นหนังสือที่ขายดีที่สุดสำหรับเวลานั้น เรื่อง "นาคยา" ของเขาในระยะต่อมาทำนองเดียวกัน¹

¹ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ "เขาเกิดมาเขียน" โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิ เริ่มออกตั้งแต่ พ.ศ. 2484 มีสำนักพิมพ์อยู่ที่ถนนจักรเพชร ใกล้เคียง ๆ กับสะพานพระพุทธยอดฟ้า เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองเกิดขึ้น ก็ต้องย้ายสำนักพิมพ์ไปจากที่นั่น ไปอยู่ที่บ้านขุนสมุทรหิตคดี ในซอยนานาใต้ เพราะบริเวณเดิมอยู่ใกล้จุดยุทธศาสตร์ซึ่งมักจะถูกทิ้งระเบิดอยู่เสมอ ๆ ที่หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมินี้ นอกจากเสนีย์ เสาวพงศ์ แล้ว อิศรายังได้ร่วมงานกับคนอื่น ๆ อีกหลายคน เช่น สว่าง พรหมจรรยา วิน บุญอธิก สว่างวงศ์ กิริติบุตร วิมล สุทธิเสถียร ฯลฯ

ราว พ.ศ. 2489 หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิก็ถูกสั่งปิดด้วยเหตุผลทางการเมือง อิศรา อมันตกุล จึงย้ายไปทำงานที่หนังสือพิมพ์บางกอกรายวัน ที่หนังสือพิมพ์บางกอกรายวันนี่เอง ที่อิสรา ได้พบกับสเรงมย์ บุณนาค ซึ่งเพิ่งสำเร็จจากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และลองเข้าทำงานหนังสือพิมพ์ ด้วยการชักชวนของศักดิ์เกษม หุตาคม (อิงอร) และ สุวัฒน์ วรดิลก (รพีพร)

หนังสือพิมพ์บางกอกรายวัน ออกอยู่ได้ไม่นานนักก็ประมาณ 4 - 5 เดือน เท่านั้นก็ต้องล้มเลิกไป อิศรา อมันตกุล จึงรวบรวมเพื่อน ๆ และน้อง ๆ ในวงการหนังสือพิมพ์ออกหนังสือพิมพ์รายวันของตนเองบ้าง หนังสือพิมพ์ของอิสรา ฉบับนี้ชื่อว่า "เอกราช" สมบูรณ์ วิริยศิริ ผู้ร่วมงานคนหนึ่งในขณะหนังสือพิมพ์ "เอกราช" เล่าถึงหนังสือพิมพ์ฉบับนี้และ อิศรา อมันตกุล ไว้ว่า

"เอกราช" เป็นหนังสือพิมพ์เล็ก หุ่นนอนไม่มากนัก เมื่อออกใหม่ ๆ แท่นพิมพ์ก็ไม่มี เป็นของตนเอง ต้องจ้าง! ขาพิมพ์ สำนักงานก็ต้องอาศัยโรงพิมพ์ปิยมิตร ของคุณประยูร (ประยูร หอมวิไล - ผู้เขียน) ที่สี่กั๊กเสาชิงช้า... เมื่ออิสราขอให้ข้าพเจ้าไปช่วย... ข้าพเจ้าและเพื่อนอีกสองคนผลัดจาก "พิมพ์ไทย" ไปช่วย "เอกราช" ก็เพราะเรารักน้ำใจคนชื่ออิสรา อมันตกุล เหลือเกิน¹

¹รุ่งวิทย์ สุวรรณเกษม ผู้จัดพิมพ์ หยาดเหงื่อและความทรงจำ วรรณคดีชีวิต...อิสรา อมันตกุล หน้า 70 - 71

หนังสือพิมพ์ "เอกราช" นี้มี บุญพา นิมสมบุรณ์ เป็นนายทุน ใช้สถานที่พิมพ์ และสำนักงานเดียวกับหนังสือพิมพ์มิตร ต่อมาต้องย้ายไปตั้งสำนักพิมพ์ใหม่แถวสี่แยก ประชาธิปไตย เพราะสถานที่เดิมคับแคบ ที่สำนักพิมพ์แห่งใหม่นี้ เป็นโรงพิมพ์ของเจริญ วิชัยรัตน์

สมบุรณ์ วิชัยศิริ เล่าถึงการทำงานของอิศรา อมันตกุล และหนังสือพิมพ์ เอกราช ตลอดจนผู้ร่วมงานในระยะนั้นไว้ว่า

ได้เห็นวิธีการบริหารของเขา ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นไปด้วยความราบรื่น และทุกคนในกองบรรณาธิการต่างก็รักใคร่กันดี... ตกเย็นพอเสร็จงาน เขาก็จะชวนพวกเราไป "ดอง" กันที่ร้านหน้าโรงพิมพ์ เราดื่มและกินกันตามประสาคนยาก เพราะรายได้ของหนังสือพิมพ์ยุคนั้นน้อยมาก นักข่าวชั้นนำสมัยนั้นเงินเดือนอย่าง เก่งก็สองสามร้อยบาท ...เรากินกันตามประสาคนยากจริง ๆ ...นักหนังสือพิมพ์ที่ร่วมวงไฟบูลย์อยู่ในเวลานั้นนอกจากข้าพเจ้าแล้ว มี อาคม ศุภักษร นักข่าวต่างประเทศ เต็ม เสริมสุด แหลม ปานะเรียมร สนิท วงศ์โรจน์ เป็นต้น (20 ปีมาแล้วจะลืม ๆ ...ถ้าจำไม่ผิด สุวัฒน์ วรดิลก - รพีพร ก็ได้ร่วมงานกับพวกเราในยุคนั้นด้วย) ...หนังสือพิมพ์เอกราช ออกอยู่ได้พักหนึ่งก็แจ้ง เพราะทุนรอนน้อย แต่อิศราก็มีได้พรึ่พรึง พรรคพวกที่ทำงานก็ไม่ต้อง "แพแตก" เพราะว่าตอนเช้าก็ไปชุมนุมที่บ้านของ "ฟิอัส" ใครมีฝีมือทางเขียนนวนิยาย เขียนสารคดี เขียนภาพก็เขียนมันขึ้นมาแล้วออกไปขายตามสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ขายได้บ้างไม่ได้บ้าง ใครขายได้ก็เอาเงินค่าเรื่อง ค่ารูปที่ได้มานั้นซื้อกับข้าว ซื้อเหล้ากิน ส่วนชาวอาทิตย์ของ "ฟิอัส"¹

ในระยะต่อมา อิศรา อมันตกุล ก็ร่วมมือกับ นรา พงศนิรันดร์

¹ วัชรวิทย์ สุวรรณลิขิต ผู้จัดพิมพ์ หยาดเหงื่อและความทรงจำ พรรคชนะชีวิต...อิศรา อมันตกุล หน้า 71 - 74

ในระยะต่อมา อิศรา อมันตกุล ก็ร่วมมือกับ นรา พฤตินันท์ ออกหนังสือพิมพ์รายปักษ์ "บางกอกสมิต" นรา เล่าถึงการทำหนังสือระหว่างเขากับอิสรา ไว้ว่า

ได้เห็น "อัจฉริยะ" ของเขาอย่างเด่นชัด เพราะเราทำงานกัน 2 คนจริง ๆ แต่ดูเหมือนจริงอีกที เขาทำคนเดียว เพราะผมัวไปทำงานหาเงินเป็นทุนที่สถานทูตอเมริกันมากกว่าช่วยเขาทำหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ "บางกอกสมิต" แต่ละฉบับจึงเสร็จเรียบร้อย ออกวางขายได้โดยเขาค้นเดียว ตอนนั้นผมเห็นฝีมือเขาชัดมาก เพราะเขาเขียนคนเดียว ทำคนเดียวทั้งเล่ม เริ่มจากความนวนิยาย คอลัมน์แปลต่าง ๆ คอลัมน์ผู้หญิง โดยนามปากกาต่าง ๆ กัน เช่น นายอิสระ อโศก ธนุธร มะยมมะงาหรา ดร. X หรือ XYZ และอะไรต่อมิอะไรอีกเยอะ จำไม่ได้หมด เขาเขียนหัวเรื่องเองทั้งฉบับ ซึ่งเพื่อน ๆ หลายคนบอกว่า เขานำวิธีเขียนหัวเรื่องแบบใหม่มาสู่วงการ และนิยมใช้กันอยู่จนบัดนี้ เขาไม่ได้ทำอย่างเดียวนะคือ "ปก" เพราะไม่มีเวลาพอ... เราทำหนังสือ "บางกอกสมิต" กันอยู่พักใหญ่ เขาบอกกับผมว่าฉันมีสภาพเดียวกับเมื่อเขาออกหนังสือพิมพ์ "เอกราช" ทุกคนสนุกสนานมีรสมีชาติมาก เพื่อนฝูงมากมายกายกอง มาชุมนุมกันทุกเช้าทุกเย็น แต่อย่างว่านั่นแหละครับ "บางกอกสมิต" เจริญ เมื่อแพนดกเราก็ก๊แยกย้ายกันไปทำงานในที่ต่าง ๆ ส่วนมากนัดกันเอาที่ร้านกาแฟข้างโรงหนังศรีเอวราช เพราะสนุกสนานเต็ม เสริมสุด ทำงานที่นั่น... ระยะนั้น อิศรา เขียนเรื่องส่ง "สยามสมัย" ด้วยเรื่อง "ธรณีประลัย" ก็อีกนั่นแหละ ถ้าเขาจับเขียนเรื่องเมื่อไร เรื่องของเขาจะดังทันที!

หลังจากหนังสือพิมพ์บางกอกสมิตเลิกพิมพ์ไป อิศรา อมันตกุล ไปร่วมงานหนังสือพิมพ์ "ไทยใหม่" อยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาได้ลาออกเพราะทราบว่านายทุนคือ

นรา พฤตินันท์ "คิดถึง คิดถึงจริง ๆ คิดถึงอิสรา อมันตกุล" วันนั้นเขียนไม่มีเลขหน้า

ประสิทธิ์ กาญจนวัตร ได้รับความสนับสนุนจากพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์¹

เมื่อลาออกจากหนังสือพิมพ์ไทยใหม่แล้ว อิศรา อมันตกุล ก็ได้รับการชักชวนจาก อารีย์ ลีวัระ ผู้อำนวยการบริษัทไทยพาณิชย์การผู้เป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ ซึ่งได้รับการขนานนามว่า "ค่ายสีลม" อารีย์ ลีวัระ มีหนังสือพิมพ์อยู่ในสังกัดหลายฉบับด้วยกัน เช่น "พิมพ์ไทย" "สยามนิกร" เป็นต้น อิศรา อมันตกุล ได้เข้าประจำที่กองบรรณาธิการสยามนิกร ซึ่งขณะนั้นสยามนิกรซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ราย กำลังซบเซาอย่างเต็มที่ อิศราจึงใช้ความสามารถของเขาทำให้สยามนิกรกลับได้รับความนิยมอีกครั้งหนึ่ง ด้วยลีลาการเขียนข่าว และพาดหัวข่าวที่ไม่มีใครทำได้เหมือน และที่ค่ายสีลมนี้อีก อิศรา อมันตกุล ได้ริเริ่มหนังสือพิมพ์ประเภทเบื่องหลังข่าวขึ้น โดยจัดทำหนังสือพิมพ์ชื่อ "พิมพ์ไทยเบื่องหลังข่าว" ผลงานชิ้นนี้ของอิสรา ประสบผลสำเร็จอย่างงดงามเพราะสถิติการจำหน่ายเพิ่มขึ้นสูงสุดในระยะเวลาอันรวดเร็ว

ชีวิตนักหนังสือพิมพ์ของอิสรา อมันตกุล ต้องเปลี่ยนแปลงไปอีกครั้งหนึ่งเมื่ออารีย์ ลีวัระ ผู้อำนวยการบริษัทไทยพาณิชย์การถูกคนร้ายในเครื่องแบบ (ตำรวจ) ยิงตาย ทวี เกคะวันดี หรือ "รมย์ รัตวัน" นักหนังสือพิมพ์รุ่นน้อง และเป็นผู้ร่วมงานคนหนึ่ง ในหนังสือพิมพ์สยามนิกร พูดยิงเหตุการณ์หลังจากต้องพากันลาออกจากหนังสือพิมพ์สยามนิกร และไปร่วมมือกันออกหนังสือพิมพ์ "ไทยใหม่ยุคเกิดใหม่" กับอิสรา อมันตกุล ว่า

"เมื่ออยู่ที่นี้ไม่ได้ ก็ไปตายเอาดาบหน้า..." คนที่กล่าวนี้ไม่ใช่ใครอื่น
เขาคือ อิศรา อมันตกุล "พี่เอ้อย" ของเรานั่นเอง

¹ในรา พุฒินันท์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่มีตรนราการพิมพ์ 259/142 สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2523

แล้วพวกเราหลายคน หลายตำแหน่งหน้าที่ ทั้งใน "พิมพ์ไทย" และ "สยามนิกร" ก็พากันเดินข้ามสะพานไม้ที่ทอดข้ามคลองสี่ลมน้ำโรงพิมพ์ ออมาจากท้ายไทยพาณิชย์การออกมาอย่างเจียบ ๆ ... อีกสามเดือนต่อมา "พี่เอื้อย" ของเรา อิศรา อมันตกุล ก็รวบรวมพวกเราที่กำลัง "แพแตก" ออกมา เดินดลเท้าเข้าไปปฏิรูปหนังสือพิมพ์ "ไทยใหม่" ที่ตรอกกัปตันบุช และช่วงเวลาไม่กี่อาทิตย์ "ไทยใหม่ยุคเกิดใหม่" ก็ปรากฏรูปโฉมออกมา ทั้งแนวแกน ทั้งแปลกในวงการหนังสือพิมพ์รายวันเมืองไทย ก็ออกมามีขนาดคัตสี่ (ขนาดเท่ากับหนังสือเจมรมย์รายสัปดาห์ขณะนี้) หน้าที่หนึ่งมีเฉพาะข่าวพาดหัวขนาดยักษ์ และภาพเหตุการณ์สด ๆ ร้อน ๆ (อาชญากรรม) มีความหนาขนาดพอคิ คอลัมน์พราวและข่าวเฉียว... แต่ไม่ถึงอาทิตย์ "ไทยใหม่ยุคเกิดใหม่" ขายเป็นเทน้ำเทท่า แทนพิมพ์สามแทนไม่มีเวลาหายใจ

พวกเรา (นักข่าว) ทำงานกันเป็นว่าเล่นด้วยจีปโกโร โกโสเพียงกันเดียว ทุกคนอยู่ในวัยฉกรรจ์ทั้งสิ้น... สำหรับหัวหน้าข่าวและเจ้าหน้าที่ (คิมมี) นั้น "ฟอสส์" ดีเหมาะอยู่คนเดียวทุกวัน¹

ชีวิตนักหนังสือพิมพ์ของอิสรา อมันตกุล ต้องเปลี่ยนแปลงที่ทำงานอยู่เสมอ ๆ เหมือนกับนักหนังสือพิมพ์คนอื่น ๆ ในยุคนั้น ฉะนั้นนอกจากหนังสือพิมพ์ดังกล่าวมาแล้ว อิสรา อมันตกุล ยังได้ทำหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ อีกหลายฉบับ เช่น เกียรติศักดิ์ กิตติศัพท์ เป็นต้น อิสรา อมันตกุล ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากองบรรณาธิการบางบรรณาธิการบาง หรือหัวหน้าข่าวต่างประเทศบ้าง และเมื่อมีการก่อตั้งสมาคมผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ โดยอิสรา ได้ริเริ่มและเป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ อิสรา อมันตกุล ก็ได้รับการเสนอให้เป็นนายกสมาคมผู้สื่อข่าวแห่งประเทศไทยเป็นคนแรก และเป็น

¹ทวี เกตะวันติ เสียงแคนและเสียงเปียนโน โดย รมย์ รติวัน (นามแฝง)

ติดต่อกันถึง 3 สมัย โดยไม่มีใครเสนอตัวเข้าแข่งขันด้วย

เดือนกันยายน พ.ศ. 2499 อิศราได้รับเชิญให้เดินทางไปประเทศอียิปต์ ร่วมกับคุณหญิง ศรัทธาติพย์ และคุณบรรจบ ชุวานนท์ ในฐานะผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์กรณีคลองสุเอซ ผลพลอยได้จากการสังเกตการณ์ครั้งนี้คือ สารคดีขนาดยาวเรื่อง "เยี่ยมไอยคุปต์"

ปี พ.ศ. 2500 อิศราได้เป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "บางกอกเดลิเมล์" และในเดือน ตุลาคม ปีนั้นเอง ก็ได้รับเชิญผ่านทางสมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ให้เดินทางไปเยือน สาธารณรัฐประชาชนจีน และได้เดินทางไปโซเวียต และ เวียดนามด้วย

วันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการรัฐประหาร หนังสือพิมพ์บางกอกเดลิเมล์ถูกสั่งปิด อิศรา อมันตกุล และคณะกองบรรณาธิการหลายคนถูกสั่งจับในข้อหาการเมือง คือ "มีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์" ส.เรงรัมย์ อมันตกุล เล่าถึงเหตุการณ์อันนั้นว่า "ตำรวจบุกเข้าไปในบ้านตั้งแต่เช้าตรู่ คนในบ้านเรา แต่ไม่พบอะไรเลย เพราะเราไม่มีอะไรจริง ๆ ได้ปั่นฟกไปกระบอกหนึ่ง เป็นปืนของ คุณพ่อ คุณแม่ท่านเอามาฝากไว้ รุ่งขึ้นหนังสือพิมพ์ที่ไม่หวังดีต่อเรา ก็ประโคมข่าวว่า พบเอกสารมากมาย พร้อมทั้งอาวุธ นำเข้าที่สุด¹

อิสรา อมันตกุล ถูกคุมขังอยู่ที่โรงพักปทุมวันไม่นาน ก็ถูกส่งตัวไปกักขังต่อที่ ลาดยาว ส.เรงรัมย์ เล่าถึงชีวิตช่วงนี้ของอิสรา ว่า

คุณอิสราไม่เคยห่อถอย และได้ช่วยทางบ้านโดยเขียนเรื่องอ่านเล่นเป็นรายได้ ออกมาในรูปเรื่องยาว เช่น ตะวันออก - ตะวันตก ลูกผู้ชายชื่อไอ้แผน ไชยอ่อนพิศวัต รวมทั้งสะสมแผ่นมิใช่ของแสลง และเรื่องแปลอีกเรื่องหนึ่ง คือ

¹ส.เรงรัมย์ อมันตกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเชวีย์ส มุมอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2523

วัยรุ่นและพรหมจรรย์ ซึ่งอาจารย์ประสิทธิ์ ชุ่มสาย กรุณาช่วยเหลือส่งให้แปล
เพื่อเป็นรายได้ พังยังมีอื่น ๆ อีกเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่าที่จะหาเวลาและโอกาส
จะอำนวยให้ วิธีการส่งเรื่องของคุณอิศราก็ต้องแอบซ่อนเอาออกมา¹

ชีวิตความเป็นอยู่ในเรือนจำลาดยาวของอิศรา อมันตกุล เป็นช่วงชีวิตช่วงหนึ่ง
ที่น่าสนใจ เพราะถึงแม้ว่าจะถูกคุมขังอยู่ในฐานะนักโทษ อิศราและเพื่อน ๆ ในเรือนจำ
ต่างก็ร่วมมือกันต่อสู้เพื่อสิทธิบางประการอันพึงมีในฐานะนักโทษการเมือง นอกจากจะ
ต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองและเพื่อนนักโทษการเมืองแล้ว อิศรายังได้ต่อสู้เพื่อความถูกต้อง
ให้กับนักโทษคนอื่น ๆ ซึ่งถูกรังแกและเอาผิดเอาเปรียบจากผู้คุมอีกด้วย ความเป็นอยู่
และการต่อสู้ของอิศรา อมันตกุล ในระยะที่อยู่เรือนจำลาดยาวนี้ สุวัฒน์ วรดิลก ผู้ใช้
นามปากกาว่า "ทิฆะ รมจิต" ผู้ร่วมทุกข์คนหนึ่งในลาดยาวครั้งนั้น เล่าไว้ว่า

ถูกลาดยาวที่ฉันอยู่ได้รวมเอาไว้พร้อม ทั้งนักการเมือง ระดับรัฐมนตรี และ
ผู้แทนราษฎร นักการทูตระดับเอกอัครราชทูต นักหนังสือพิมพ์ระดับนายกสมาคม
2 สมาคม คือ สมาคมนักหนังสือพิมพ์ (อุทธรณ์ พลกุล) สมาคมนักข่าว (อิศรา
อมันตกุล)...

ในลาดยาวนี้ อิศรา พร้อมกับพรรคพวกหลายคนซึ่งถูกขังรวมกันมาตั้งแต่
ห้องขังปทุมวัน ซึ่งได้แก่ ประกอบ เฉลิม เชลย ที่หวัด (สวัสดิ์ คณิสสุทธิ์)
มนัส พรหมบุญ ฯลฯ... ต่างพร้อมใจกันยึดเอาโรงอาหารเป็นเรือนนอน
เพราะเรือนขังใหญ่แออัดเกินไป ทำให้เราต้องหาบนเรือนขัง ซึ่งสมัครใจเคารพ
ระเบียบวินัยทางเรือนจำนั้นมันได้จึงตะ โจนถามว่า

"แต่ทำไมไปอยู่ใต้หอนี้เสียแล้วหรือพวกเรา"

พี่อิศร หัวไวรับกระซิบให้ประกาศตะ โจนตอบไปว่า

¹ สเริงรัมย์ อมันตกุล อิศราที่รัก 2512

"ที่นี่ไม่ใช่ไต้หวันหรอก... กิวยาวจะ... กิวยาคินแดนแห่งเสรีภาพของ
ประชาชนผู้ถูกกดขี่"

โรงอาหารหรือที่คุมขังแห่งนี้จึงได้ชื่อว่า "กิวยาว" โดยมี อีตรา อมันตกุล
เป็นเหมือน ฟิเดล กัสโตร ของอาณานิคม¹

ในเรือนจำลาดยาวนี้ อีตรา อมันตกุล พร้อมด้วยพรรคพวกชาว "กิวยาว"
ได้รวมกันต่อสู้เพื่อสิทธิต่าง ๆ ที่ผู้ต้องขังขอหาการเมืองพึงมีพึงได้หลายประการ เช่น
การเยี่ยมญาติ ซึ่งเดิมทางเรือนจำให้ผู้ต้องขังกับญาติพบปะพูดคุยกันโดยมีลูกกรงเหล็กกั้น
เมื่อพวก "กิวยาว" ขอร้องว่านักโทษการเมืองไม่ได้เป็นผู้ต้องขังตามหมายศาล ฉะนั้น
การเยี่ยมญาติจึงไม่จำเป็นต้องมีลูกกรงเหล็กกั้น และถ้าทางเรือนจำไม่ตกลงตามที่ขอ
พวกเขาก็จะงดการรับเยี่ยม ทางเรือนจำจึงยินยอมให้ญาติและผู้ต้องขังพบกันได้โดย
ไม่มีลูกกรงเหล็กกั้น และอีกเรื่องหนึ่งคือการร้องขอให้หนังสือพิมพ์อ่าน ทางเรือนจำ
ยอมอนุญาตให้โดยเจ้าหน้าที่ของเรือนจำเป็นผู้พิจารณาจัดหามาให้

นอกจากการร้องขอสิทธิอันพึงมีได้แล้ว อีตรา และพรรคพวก "กิวยาว" ยังได้
ช่วยปกป้องนักโทษคดีอาชญากรรมให้โทษจากการข่มเหงและรัดไถของผู้คุมนักโทษอีกด้วย
การต่อสู้ต่าง ๆ ของพวก "กิวยาว" นี้ บางครั้งก็ไม่เป็นที่พอใจของผู้ต้องขังในคดี
การเมืองเช่นเดียวกันนัก เพราะผู้ต้องขังคนอื่น ๆ ซึ่งเป็นกลุ่ม "ผู้ประพฤติเรียบร้อย"
คือปฏิบัติตามระเบียบเรือนจำทุกประการ ไม่มีการแข็งข้อหรือร้องขอต่าง ๆ พวกนี้ไม่
พอใจกลุ่ม "กิวยาว" เพราะเขาใจว่าการที่กลุ่ม "กิวยาว" กระทำการต่าง ๆ นั้นเป็น
การทำให้ผู้ปกครองบ้านเมืองยืดยาวเวลาการคุมขังพวกเขาออกไปอีก

¹ สุวัฒน์ วรดิลก "จดหมายจากลาดยาว ฉบับที่ 8" โดย สีวะ รณชิต (นามแฝง)
ข่าวไทยนิกร (30) 35 : 44 - 45 มิถุนายน 2521

ในลาดยาว นอกจากจะเรียกร่องสี่หีต่าง ๆ ที่ฝังมีในฐานะนักโทษการเมืองแล้ว อิศรา ยังใช้ความรู้ภาษาอังกฤษของเขาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหาคนอื่น ๆ อีกด้วย อิศราและอาจารย์กรุณา กุศลลาภย์ ร่วมกันใช้เวลาว่างสอนภาษาอังกฤษแก่คนอื่น ๆ ที่อยากเรียน นอกจากสอนภาษาอังกฤษแล้ว อิศรายังหาความเพลิดเพลินให้ตัวเองได้บ้างจากการเล่นกีฬา และเลี้ยงกุหลาบ ซึ่งหัดตอนกิ่ง ต่อกิ่ง และปักชำ จนได้ผลเป็นที่น่าพอใจ และอีกสิ่งหนึ่งซึ่ง อิศรา อมันตกุล หาความเพลิดเพลินให้กับตนเองและเพื่อนผู้ร่วมทุกข์ให้มีความขมขื่น และทุกข์ยากอันเกิดจากความอยุติธรรม อิศรา ได้ตั้งวงดนตรีขึ้นวงหนึ่งชื่อว่า "ทิวา" สำหรับเล่นในโอกาสต่าง ๆ ที่พวกเขาจัดการรื่นเริงกัน เช่น โอกาสปีใหม่ เป็นต้น

อิสรา พร้อมกับเพื่อนนักโทษคดีการเมืองอีก 2 คน คือ อุทธรณ์ พลกุล และอุดม ศรีสุวรรณ เคยได้รับการปล่อยตัวแบบ "ปล่อยเข้าจำเข็น" ครั้งหนึ่ง ในข้อหาเดียวกับข้อหาเดิม คือ "มีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์" สุวัฒน์ วรดิลก หรือ "ทิวะ รณชิต" เล่าถึงสาเหตุที่ อิศรา อมันตกุล ถูกปล่อยเข้าจำเข็นว่า จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สอบถามถึงความสำคัญของอิสรา อมันตกุล กับนักหนังสือพิมพ์รุ่นน้องของอิสราคนหนึ่ง ก็ได้รับคำตอบถึงความเก่งกาจสามารถในการเขียนข่าวของอิสรา อมันตกุล จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงกับออกปากว่า "งั้นหมอนี่สำคัญมาก คนแบบนี้อาจใช้ปากกาโค่นล้มรัฐบาลได้"¹

เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าถึงสาเหตุที่ อิศรา อมันตกุล เพื่อนรักและนักหนังสือพิมพ์อีก 2 คน ต้องถูกปล่อยเข้าจำเข็นไว้ด้วยสำเนียงที่ออกจะขื่น ๆ คือ "ท่านได้ข่าวจากสายลับรายงานว่า ผู้ต้องขังที่ปล่อยในเช้าวันนั้น มีคนหนึ่งเป็นสมาชิกคนสำคัญของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ชื่ออักษร "อ" อิศรา อุทธรณ์ อุดม ที่ปล่อยเข้า เข็นเลย

¹สุวัฒน์ วรดิลก "จดหมายจากลาดยาว ฉบับที่ 20" โดย ทิวะ รณชิต (นามแฝง) ข่าวไทยนิกร (30) 47 : 46 กันยายน 2521

ถูกจับอีก เพราะไม่รู้ "อ" ไหน"¹

เดือนกันยายน พ.ศ. 2507 อิศรา อมันตกุล ก็ได้รับการปลดปล่อยจากเรือนจำลาตยาว รวมระยะเวลาที่ถูกคุมขัง โดยไม่มีการดำเนินการฟ้องร้อง หรือพิจารณาคดีในศาลยุติธรรมเป็นเวลา 5 ปี 10 เดือน ในระยะต่อมาอิศราก็ร่วมมือกับเพื่อน ๆ ที่เคยรู้จักกันในลาตยาว เช่น สังข์ พัดโนทัย มั่น พัดโนทัย กระสินธุ์ ราหุลจันทร์ ประชา โมกมณ เสรี มโยธาร และ สุวิทย์ เพลิมชิต ก่อตั้งศูนย์การพิมพ์ ซึ่ง อิศราเป็นผู้ริเริ่มและตั้งชื่อ และในขณะเดียวกัน อิศราก็ได้รับการชักชวนจากพี่ชายให้เข้าทำงานที่บริษัทเซลล์แห่งประเทศไทย แต่อิศราปฏิเสธ

ต่อมาจึงได้เข้าทำงานในกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์คลินิก โดยรับหน้าที่เป็นผู้ช่วยหัวหน้ากองบรรณาธิการ

ระยะปลายปี พ.ศ. 2509 อิศรา เริ่มทำการปรับปรุงบ้านเป็นการใหญ่ และใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่กับบ้าน เพื่อดูแลเกี่ยวกับการเลี้ยงนก ปลุกต้นไม้ กลวยไม้และแยกกลวยไม้ เพราะอิศราเริ่มคิดว่าตลอดระยะเวลาอันยาวนานมาแล้ว เขาใช้เวลาสำหรับเพื่อนและงาน เมื่อถึงระยะที่จะหาเวลาให้กับครอบครัวได้ก็ควรจะทำ

เช้าวันหนึ่งคนเดือน มกราคม 2510 คุณอิศรตื่นขึ้นมาบอกดิฉันว่า "แหม่มหายา มหานิลให้อิศรหน่อย เจ็บลิ้นส่งสัยนอนกัดฟัน เผลอไปกัดเขาก็มารู้ แล้วยกปากให้ดูที่ลิ้นข้างซ้าย เป็นแผลโตเท่าเมดกัวเขียว เหมือนคนร้อนใน เมื่อหายา มหานิล ยาแก้ปากเปื่อยลิ้นเปื่อยระบายแล้วก็ยังไม่หาย พอเกิน 7 วัน ดิฉันให้ไปหาหมอ คุณอิศร กลับบอกว่า เรื่องเล็กเจ็บนิดเดียวไปหาหมอก็แย่ ทอยดูอิศร "ฉี่ได้" แล้วก็ขอมพุดถึงสิ้นอีกเลย¹

¹ สเรงรมย์ อมันตกุล อิศราที่รัก 2512

ในที่สุดคณะแพทย์ก็วินิจฉัยว่า อิศรา เป็นมะเร็งที่ลิ้น จึงได้รักษาโดยการผ่าตัด
แต่มะเร็งกลับลุกลามไปถึงต่อมน้ำเหลืองที่ข้างคอ ซึ่งคณะแพทย์ก็ได้ทำการผ่าตัดออก
ทั้งหมด เพราะอยู่ติดกับเส้นเลือดใหญ่ที่ลำคอ อาการป่วยของอิสรา ทรง ๆ หืด ๆ
ต้องเข้าออกโรงพยาบาลอยู่หลายครั้ง จนเพื่อน ๆ หลายคนถือว่าเขาเป็น "ศิษย์เก่าจุฬา"
เพราะทุกครั้งที่เข้ารับการรักษาก็ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์

เดือนมีนาคม พ.ศ. 2511 สนิท และเสริมศรี เอกชัย โคชักชวนให้อิสรา
พร้อมด้วย สเรงรัมย์ ไปเที่ยวพักผ่อนที่ประเทศญี่ปุ่น โดยออกเดินทางเมื่อวันที่ 4 เมษายน
พ.ศ. 2511

อิสรา เข้าโรงพยาบาลครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2511 อิศรา
พูดกับหลาน ๆ ที่มายืนส่งว่า "ลุงสังหรณ์ไปครั้งนี้ลุงจะตาย"¹

ลางสังหรณ์ของอิสรา เป็นจริง เขาเข้าโรงพยาบาลครั้งนี้แล้ว ก็ไม่ได้กลับ
ออกมาบ้านอีกเลย

อิสรา อม้นตกุล ถึงแก่กรรมที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เมื่อวันที่ 14 มีนาคม
พ.ศ. 2512 เวลา 15.15 นาฬิกา รวมอายุ 48 ปี 8 เดือน 17 วัน ศพของอิสรา
ได้รับการจัดพิธีทั้งสองศาสนา คือ ฝ่ายแม่และพี่น้องจัดพิธีทางศาสนาอิสลาม ที่สุเหร่า
บ้านแขก และฝั่งศพของเขาไว้นั้น โดยเหนือหลุมที่ฝัง มีแผ่นทองเหลืองจารึกไว้ว่า

อิสรา อม้นตกุล อมรทัต

(อับราฮิม อะมั้น)

ชาตยะ 18 พฤษภาคม 2463

มรณะ 14 มีนาคม 2512

ส่วนพิธีทางพุทธศาสนานั้น ภรรยาและเพื่อน ๆ ตลอดจนคนในแวดวงหนังสือพิมพ์
ที่นับถืออิสรา อม้นตกุล เป็นพี่ หรือทุกคนที่เรียกเขาว่า "พี่อิสร" ได้จัดการสวดอภิธรรม

¹สเรงรัมย์ อม้นตกุล อิสราที่รัก 2512

ณ วัดโสมนัสวิหาร (ศาลา 4) เป็นเวลา 7 วัน

วันเสาร์ที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2512 ชุมนวมวันเสาร์ ได้จัดให้มีการอภิปราย เรื่อง "ชีวิตและงานของอิศรา อมันตกุล" ขึ้น ณ สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย ถนนราชดำเนินกลาง ผู้ร่วมอภิปรายมี "รพีพร" อุทธรณ์ พลกุล สนิท เอกชัย สว่าง พรหมจรรยา และ อ. ไชยวาทศิลป์

นอกจากการอภิปรายถึงชีวิตและงานแล้ว เพื่อน ๆ และผู้รู้จักมักคุ้นกับอิศรา อมันตกุล ยังดำริที่จะจัดตั้ง "มูลนิธิ อิศรา อมันตกุล" ขึ้น โดยมีจุดประสงค์ที่จะ ดำเนินงานส่งเสริมนักข่าวหนังสือพิมพ์ที่ดีให้มีความก้าวหน้า และมีโอกาสที่จะแสดงความสามารถออกมาในวิถีทางอันถูกต้อง เพื่อวงการหนังสือพิมพ์จะได้มีคนที่ ๆ อย่าง อิศรา อมันตกุล เพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันมูลนิธิดังกล่าว ก็ยังดำเนินงานอยู่ ณ สมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ถนนสามเสน กรุงเทพมหานคร

ภักดิ์ อิศรา อมันตกุล ยึดถือ

ตลอดเวลาที่อิศรา อมันตกุล เข้าทำงานหนังสือพิมพ์ อิศราได้ต่อสู้เพื่อความถูกต้องในสังคมเสมอมา อิศราทำตามที่เขาได้เคยประกาศไว้ในที่ชุมนุมของนักเขียนเมื่อ พ.ศ. 2491 เพราะอิศราไม่ต้องการให้งานเขียนบางประเภท เป็นพิษแก่ประชาชน อิศราเห็นว่า การต่อสู้ของเขาในทุกวงการ เป็นการเพิ่มศัตรูให้แก่ตนเอง แต่ทั้งนี้ อิศรา อมันตกุล ก็ต่อสู้อย่างเด็ดเดี่ยวตลอดมา เพราะเขาถือคติที่ว่า "คนกล้าตายหลายครั้ง คนกล้าตายครั้งเดียว"¹

¹ ขัตติยา กรรณสูต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล หุนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์วิจัยสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2523

ชีวิตรักของอิศรา อมันตกุล*

ในระยะแรกที่ อิศรา อมันตกุล เริ่มอาชีพเป็นนักเขียนหนังสือพิมพ์ ในเวลาเย็น ๆ มักจะมีเพื่อนฝูงในวงการประพันธ์พากันไปพบปะสังสรรค์กันที่บ้านของอิศราอยู่เสมอ ผู้ที่ไปเป็นประจำได้แก่ ทองเติม เสมอสุด นรา พุดพันธ์ สนิท เอกชัย อาคม กเชนทร์ สุภา ศิริमानนท์ "นายผี" "นายหนวดย" เป็นต้น ความเป็นไปในระยะนี้ของอิศรา ได้รับการบันทึกไว้โดยกิติมา อมรทัต ว่า

ถูกกันอยู่นานแล้วเพื่ออิศราจะลุกเดินเข้าห้องหยิบเสื้อเชิ้ตขึ้นมาสวมแล้วเดินออกไปข้างนอกกับเพื่อน ถึงแถวกำแพงทำให้เราเก็บล้าง และจะกลับมาอีกทีก็ดึกทีเดียว และทำหน้าที่เป็นผู้ปิดประตูเป็นประจำ ห้องนอนของอิศราซึ่งอยู่หน้ามุขชั้นบน ใช้เป็นห้องเขียนหนังสือและเก็บสัมภาระของเขาพร้อมเสร็จ เพื่ออิศราไม่ชอบให้ใครเก็บกวาดให้... เขาออกไปกับเพื่อนบ่อย ๆ จนหายไปในที่สุด นาน ๆ โผล่มาบ้านที่ แม่ถาม แม่บ่น เพื่ออิศราถึงเสีย ตอนหลังทราบข่าวว่า อิศราแต่งงานแล้ว ไปเข้าบ้านอยู่ที่ตึกดิน¹

อิศรา อมันตกุล แต่งงานกับนางสาวสมถวิล อยู่ปิยะ บุตรีขุนปิยะวิทยาการ ราว พ.ศ. 2483 และต่อมาได้หย่าขาดจากกัน โดยไม่มีบุตร เมื่อหย่าขาดจากสมถวิล อิศราก็กลับไปพำนักอยู่ที่บ้านตามเดิม

ต่อมาในระยะที่ อิศรา อมันตกุล เข้าทำงานที่หนังสือพิมพ์บางกอกรายวัน

*เรียบเรียงจาก ส.เรีงรมย์ อมันตกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเซเวียส์ มุมอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่

19 กันยายน 2523 และจาก ส.เรีงรมย์ อมันตกุล อิศราที่รัก 2512

¹กิติมา อมรทัต และคนอื่น ๆ อิศราของแม่และพี่น้อง 2512

หลังจากที่หนังสือพิมพ์สุวรรณภูมิถูกสั่งปิดไปแล้วนั้น อิศราก็ได้พบกับสเรงมย์ บุณนาค บุตรีพระยาสิทธิราชเคโซชัย สเรงมย์เพิ่งจบจากอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเริ่มเข้าทดลองทำงานหนังสือพิมพ์ที่บางกอกรายวัน โดยการชักนำของศักดิ์เกษม หุคาคม (อิงอร) และ สุวัจน์ วรดิถ (รพีพร) สเรงมย์ บุณนาค พுகถึงอิสรา อมันตกุล ในระยะนี้ไว้ว่า

ที่ นสพ. แห่งนี้ คุณอิสราเป็นผู้สอนให้รู้จักตัวพิมพ์ต่าง ๆ ที่ใช้พาดหัวข่าวใหญ่ หัวขั้วรอง หัวขั้วเล็ก สอนให้รู้จักตรวจรูป... แนะนำให้รู้จักแปลสารคดี ออกประหลาดใจว่าคุณอิสราคนนี้ทำไมลองงานรอบตัว ทำงานเก่งหลายด้าน สารพัด คม แต่สุภาพ ถ่อมตัว พูดน้อย อ่อนโยน เป็นสุภาพบุรุษเต็มตัว และ ความรู้ทางภาษาคีมาก ดัดจริตถามอะไรเป็นตอบได้ คิฉินใหม่และงตองาน คุณอิสรามักจะสอนให้และแนะนำให้ด้วยท่าทีเกรงใจ สุภาพเสมอ ลักษณะนี้ชวนให้นับถือเหมือนพี่ชาย หรือครู ไม่มีท่าทางเจ้าชู้เป็นที่สะอึดคาระคายใจ มีเสน่ห์ลึกลับ คมคาย แปลก ไม่เหมือนใคร... ระยนั้นคุณอิสรา ชอบฝากคิฉินมือถือเตอร์ สมิยนั้นตองเขียนชื่อในคิฉินและในใบถือเตอร์ คิฉินก็เขียนว่า "มะรุมมะงาหรา" บาง "มะรุมมะตุม" บาง "อิบุรอร" บาง เจตนาเขียนให้แปลก ๆ อย่างนั้นเอง ต่อมาภายหลังก็ได้เห็นชื่อเหล่านี้ เป็นนามปากกาในเอกราชหรือบางกอกสมิต จำไม่ได้

หนังสือพิมพ์บางกอกรายวันออกอยู่ได้ประมาณ 4 - 5 เดือน ก็ต้องล้มเลิกไป ก่อนที่จะจากกัน อิศรา อมันตกุล ได้มอบกระดาดขึ้นหนึ่งให้สเรงมย์ บุณนาค กระดาดขึ้นนั้นมีข้อความเป็นภาษาอังกฤษปนไทยความสั้น ๆ ว่า

Dreams are fragile lovely things,
With colors of a butterfly's wings,
Yet dreams are like พวงมาลัย
Just to wear, then, toss aside.

หลังจากนั้นทั้งสองก็แยกจากกันโดยต่างคนต่างประกอบอาชีพ ไม่ค่อยได้พบปะกัน
จะมีก็แค่จดหมายถึงส่งข่าวคราวถามทุกข์สุขกันบ้าง เป็นบางครั้ง จนกระทั่งระยะที่อิศรา
ร่วมกับนรา พฤตินันท์ ออกหนังสือบางกอกสมิตรายปักษ์ โดยสเรงรัมย์ ก็ไม่ทราบว่า
อิศรา เป็นผู้ที่พิมพ์หน้าตีในหนังสือฉบับนี้ด้วย วันหนึ่งหนังสือบางกอกสมิตก็ทำความ
แปลกใจให้แก่สเรงรัมย์ด้วยกลอนเปล่าสั้น ๆ บทหนึ่ง ที่เขียนไว้ว่า

คิดถึงเธอเสมอ

หัวใจฉันถูกบาดเป็นแผลไม่มีวันหาย
ชีวิตคือความเปล่าเปลี่ยวเมื่อเธอจากไป
จะให้ฉันฝันนานอีกกี่ปี...

ฯลฯ

ธนุธร

นามปากกา "ธนุธร" สร้างความแปลกใจและสงสัยให้แก่สเรงรัมย์ เพราะ
นามนี้เธอเคยใช้เซ็นหลังใบลื้อตเตอร์ที่อิศราฝากซื้อ สเรงรัมย์จึงเขียนกลอนเปล่าลง
ไปรษณียบัตรถามไปที่หนังสือพิมพ์บางกอกสมิต ว่า

"ธนุธร" บอกก่อนเธอคือใครหนอ...?
รู้เถิดชื่อนี้ฉันเขียนให้มิตรผู้หนึ่งซึ่งรู้เพียงสองเรา
ผู้นั้นฉันรู้จักน้อย หากการพุดในความรู้สึกและคำขวัญ
เขาดาจไม่แจ้ง โดยจริงฉันปราศจากสิทธิ์ที่จะห้ามมิให้เธอใช้ชื่อนี้
หากจะผันถึงองค์ใดของเธอ...
เมตตาอย่าใช้ชื่อนี้ต่อไป
ฉันขอรักไว้เรียกเขาคณเดีย
บอกก่อน "ธนุธร" ฉันสุดสงสัย...
เธอคือใครหนอ ?

คณชา

หลังจากนั้นก็ปรากฏกลอนเปล่าโต้ตอบกันระหว่าง "ธนูธร" และ "คณูชา" ในหนังสือพิมพ์บางกอกสมัยอีกหลายฉบับ จนกระทั่งเสร็จเรื่อง เห็นว่าเรื่องจะยืดเยื้อไปมากเพราะไม่ทราบว่าผู้ที่ใช้นามปากกาว่า "ธนูธร" นี้อีกใครกันแน่ เธอจึงมีไปรษณียบัตรฉบับสุดท้ายไปถึงหนังสือพิมพ์บางกอกสมัย ว่า

ขอปิดทวารบทแห่งดวงใจ

... ฯลฯ ...

คณูชา

กลอนเปล่าชิ้นนี้ได้รับคำตอบจาก "ธนูธร" ว่า

อันใดเล่าที่อมตะ เธอจะเลิกเมตตาและปิดทวารบทแห่งหัวใจ

อันเคยเป็นอาศรมอันอบอุ่นที่มนุษย์หนึ่ง เคยอยู่อาศัย

มนุษย์ผู้ถูกโลกทุบตีจนหวั่นไหวด้วยแสงร้าย

เธอจะเลิกยิ้มเพื่อก่อเมฆมืดไหม้วัฏกรรมแห่งลุ่มหลงโหดเหี้ยมเหนือชีวิตเขา

มือของเธอหยุดเอาออกับสิ่งซึ่งเราเรียกและเคารพนั่นว่าความเป็นมิตร

โปรดเลิกสิ่งนี้เองที่อมตะ

ฟรี... แปรปรวน ไม่ว่าในระเร้งหรือรันทด สำนวนหรือคำสรวล

เหตุใดจนเราก่อนแอ ในเมื่อวิญญูณเรายังไม่แพ้ แม้อีกกี่ชะตากรรม

จะรุ่มรอน

ฉันจะเป็นเกราะเป็นโล่ห์ เป็นดาบตะลุมบอนเธอสู่เป้าหมายปลายทางอัน

เราเพิ่งเล็งหมาย

แมชีพวายกายเปลี่ยนกับวาระ

"ธนูธร"

"ธนูธร" ยังเขียนกลอนเปล่าลงบางกอกสมัยอีก 2 - 3 ฉบับ แต่ไม่ได้รับตอบจาก "คณูชา" เพราะเธอ "ปิดทวารบทแห่งดวงใจ" เสียแล้ว กลอนเปล่าที่โต้ตอบกันก็ยุติ โดยต่างคนต่างก็ไม่ทราบว่าใครเป็นใคร

จนกระทั่ง พ.ศ. 2493 - 2494 อิศรา อมันตกุล ก็ได้พบกับสเรงรัมย์ บุนนาค อีกครั้ง ขณะนั้นสเรงรัมย์ได้ย้ายบ้านจากฝั่งพระนครไปอยู่ฝั่งธนบุรี และต้องออกจากงานเพราะโรคหอบหืดอีกเสบจนเกือบจะกลายเป็นโรคปอด สเรงรัมย์ต้องรักษาตัวอยู่นานเมื่อหายดีแล้วจึงได้รับการแนะนำจากอิสรา ให้รับหน้าที่เป็นผู้แปลบทภาพยนตร์ที่โรงภาพยนตร์ศรีเยาวราช ขณะที่สเรงรัมย์ทำงานอยู่ที่โรงภาพยนตร์ศรีเยาวราชนี้เอง อิศรา อมันตกุล มักจะแวะเวียนไปเสมอ ๆ เพราะนอกจากจะได้พบปะกับสเรงรัมย์แล้ว ทองเติม เสริมสุด เพื่อนรักอีกคนหนึ่งของอิสรา ก็ทำงานอยู่ที่นั่น และเพื่อน ๆ ในวงการประพันธ์และวงการหนังสือพิมพ์มักไปนั่งดื่มกาแฟกันที่นั่น

อิสรา และ สเรงรัมย์ ติดต่อกันในฐานะคนรู้จักกันมาตลอด แต่ทางคุณแม่ของคุณสเรงรัมย์เกรงว่าจะเป็นที่ครหาของบุคคลทั่วไป เพราะเข้าใจว่าอิสรายังไม่ได้หย่าขาดจากคุณสมถวิล จึงห้ามปรามสเรงรัมย์ ไม่ให้ติดต่อกับอิสรานัก ฝ่ายอิสราเมื่อทราบข่าวจึงยืนยันกับสเรงรัมย์ว่า ได้หย่ากับสมถวิลแล้วจริง ๆ อิศราจึงบอกรักกับสเรงรัมย์อย่างเป็นจริงเป็นจัง ด้วยการเขียนจดหมายถึงสเรงรัมย์ สเรงรัมย์ ก็บอกหมายฉบับนั้นไว้ในกระเป๋าเก่า ๆ ใบหนึ่ง วางไว้เหนือหัวนอน โดยไม่บอกให้ใครรู้ถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน จนกระทั่งขโมยชิ้นบ้านสเรงรัมย์ นอกจากขโมยเอาทรัพย์สินต่าง ๆ ไปแล้ว ยังได้หยิบเอากระเป๋าที่สเรงรัมย์ เก็บจดหมายของอิสราติดมือไปด้วย

เมื่ออิสราทราบข่าวจากสเรงรัมย์แล้ว ทั้งสองจึงตกลงใจที่จะเปิดเผยความสัมพันธ์ที่มีต่อกัน แต่ได้สัญญากันว่าจะแต่งงานกันหลังจากที่ได้ออกมาสร้างตัวมั่นคงแล้ว ทั้งสองจึงเริ่มเก็บเงิน จาก พ.ศ. 2494 - 2497 ก็สามารถรวบรวมเงินได้ราว 3 หมื่นบาท สำหรับเป็นเงินค่าปลูกเรือนหอ ในขณะที่ร่วมกันเก็บสะสมทุนทรัพย์นี้เอง อิศราได้เป็นแขกประจำบ้านของสเรงรัมย์ สเรงรัมย์เล่าถึงเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ว่า

คุณพ่อคิดสนใจเหตุการณ์ทางบ้านเมืองทั้งในและต่างประเทศ สังเกตว่ามีหลายครั้งที่คุณพ่อคุยกับคุณอิสรา เพื่อหยั่งความคิดอ่าน และความรอบรู้ กระทั่งกิจกรรมารยาท คุณอิสรานั้นไม่ต้องพูดถึง เพราะเป็นนักหนังสือพิมพ์ จดลูกเล็กกับ

ชาวต่างประเทศ และในประเทศ ไม่ว่าคุณพ่อจะรักถามคานไหน ไม่ว่าความ
เป็นไปของบุคคลสำคัญ ๆ ของต่างประเทศ ที่ทำระหว่างพรรคการเมืองระหว่าง
ประเทศ และในประเทศ คุณอิศราคุยได้ทุกเรื่อง ออกได้ทุกฉาก คุณพ่อจับตาดู
คุณอิศราทุกกระเบียดนิ้ว บางครั้งท่านมีแววพอใจ ได้ยินชมล้นหลังว่า "ดี"
แต่ก็ไม่สามารถเข้าใจไปในใจของคุณพ่อได้ว่า "ดี" ของท่านนั้นมีความหมาย
แค่ไหน... ต่อมาเมื่อคุณอิศราเป็นแขกของบ้านในเวลาเย็น มักจะถูกคุณพ่อ
กักตัวไว้คุยกับท่านเป็นเวลานาน ๆ ... วันหนึ่งวันที่น่ากลัวที่สุดก็มาถึง วันที่
คุณอิศราตัดสินใจจะเข้าไปคุยกับคุณพ่อคุณแม่ คุณอิศราบอกว่าฟังใครไม่ได้ทั้งนั้น
ขอเอาตัวเองนี่แหละเข้าไปกราบท่าน เมื่อขออนุญาตเป็นทางการแล้ว ก็จะ
ขอคุณประสิทธิ์ กล้าหาญ เป็นผู้ใหญ่มากขึ้น

อิศรา อมันตกุล และ สเรงมย์ บุณนาค แต่งงานกันเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม
พ.ศ. 2498 โดยมีพระยาสีหราชเดโชชัย ผู้เป็นบิดาของสเรงมย์เป็นเจ้าภาพ

สเรงมย์ อมันตกุล เล่าถึงชีวิตครอบครัวว่า ความเป็นอยู่ก็เหมือนกับ
ครอบครัวทั่ว ๆ ไป มีเวลาด้วยกัน ชัดแจ้งกัน และเป็นปากเสียงกันเป็นธรรมดา เรื่อง
ทะเลาะกัน สเรงมย์เล่าว่า "อ้อ มีแน่ ลื่นกับพันยอมขบกันข้างเป็นธรรมดา และ
มีการเป่าปี่สลับฉาก ซึ่งคิดกันเป็นคนเป่า ไซว์ฝักปากโถว่าที่กรีกกรีนพอสมถาวร แล้วเรา
ก็ให้อภัยแก่กัน ไม่มีถือปะยูโต สกอก เข้า หง ๆ ที่คุณอิศราชอบก็พามวยเป็นที่สุด"

ในขณะที่อิศรา อมันตกุล ถูกจับในข้อหา "มีการกระทำความผิดเป็นคอมมิวนิสต์" นั้น
อิศราต้องถูกควบคุมตัวอยู่ที่เรือนจำลาดยาว ทุก ๆ วันพฤหัสบดีสเรงมย์จะไปเยี่ยมอิศรา
มิเคยขาด อิศราเคยบอกกับเพื่อน ๆ ร่วมที่คุมขังเกี่ยวกับสเรงมย์ว่า "ແມ່ເຂາ ເປັນ
ທັງເມີຍ ເປັນທັງເພື່ອນ ແລະ ເປັນທັງນ້ອງ"¹ ในขณะที่ถูกคุมขังอยู่นี้ อิศรา อมันตกุล ได้

¹ สุวัฒน์ วรดิลก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 525/342 ซอย 15 พระสว่างนิเวศน์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่
24 กันยายน 2523

ช่วยเหลือครอบครัว โดยเขียนเรื่องต่าง ๆ ใช้นามปากกาแปลก ๆ กันไป ลักลอบส่งออกมา ตีพิมพ์ตามหนังสือต่าง ๆ แม้แต่คอลัมน์ "สะแลงมิโซ่ของแสง" โดย "แฟรงค์ ฟรีแมน" ซึ่งลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เคลนิวส์ และเป็นที่นิยมในหมู่ผู้อ่านอย่างกว้างขวางก็เป็นผลงานที่อิศรา อมันตกุล เขียนขึ้นในระหว่างที่ถูกคุมขังนี้เช่นกัน ทุกวันพฤหัสบดีที่สี่เรจรมย์ไปเยี่ยมอิศรา ทั้งสองจะเขียนจดหมายถึงกัน และนอกจากจดหมายแล้วยังมีกลอนแปล เขียนถึงกัน เหมือนเมื่อครั้งอิศรา อมันตกุล ออกหนังสือบางกอกสมัยอีกด้วย สเรจรมย์ อมันตกุล เขียนถึงเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ว่า

ทุกวันพฤหัสบดีที่พบกันจะมีจดหมายถึงกันด้วย ซึ่งคุณอิศรมีอารมณ์ขันแทรกมาด้วย มันทำให้ยิ้มออกได้ จดหมายเหล่านี้คือความสุขที่หล่อเลี้ยงใจของเรา อยู่ตลอดเวลา วิชาชีวิตครั้งนี้ก็มีเพลงยาวร้ายออกมาอีกชื่อ "จากคำขำถึงผิวม่อง" ซึ่งเราเรียกกันตลก ๆ ให้สมสภาพผิวเมียคนซึก เจ้าของให้ชื่อว่า Heng Seuy Verse มีอยู่ 7 ชิ้นด้วยกัน เป็นแบบฟรีสไตล์ตามชื่อเรื่อง... บางตอนมีความโผล่ฝันอยากจะมีบุตร เขียนไว้ว่าเป็นชายจะให้ชื่อ "เรจอิสระ" ถ้าเป็นหญิงจะให้ชื่อ "รมย์อิศรา"

หลังจากได้รับการปลดปล่อยออกมาจากการคุมขังที่ล่าช้า เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2507 อิศรา อมันตกุล ได้เข้าทำงานที่เคลนิวส์ โดยรับหน้าที่เป็นช่วยหัวหน้ากองบรรณาธิการ ในระยะนี้อิศราเริ่มดื่มเหล้าอย่างหนัก ซึ่งสเรจรมย์เข้าใจว่าสาเหตุมาจากความกดดันซึ่งอิศรา ได้รับขณะที่ถูกคุมขังอยู่ เมื่อได้รับการปลดปล่อยจึงระบายออกด้วยการดื่ม สเรจรมย์เล่าถึงเหตุการณ์ที่อิศรา ดื่มขนาดหนักแต่ก็ยังมีความน่ารักเหลือไว้สำหรับชีวิตรักในครอบครัวอยู่ ว่า

เมื่อคุณอิศราได้รับการปลดปล่อย ความขมขื่นว้ากอนมาจากความอยุติธรรมที่ได้รับ ทำให้คุณอิศราดื่มหนักขึ้น จนบางครั้ง...ต้องเปิดฉากโต้วาที ทำให้ลดการกลับบ้านดึกโดยบาง และที่น่ารักคือ แม้นัยต์ตาจะแดงก่ำ ก็ฝืนเดินให้ตรง

ชั้นระเบียบมา ในมือมีของหิ้วมาฝาก หน้าทุเรียนก็หิ้วทุเรียนใบหนึ่ง สองใบ
หิ้วละลาละลึงเข้ามา "ลูกนี้ให้แหม่ม อีกลูกให้คุณแม่พูนนี้ เราจะฉีกกินกัน
เคี้ยวใหม่ ?" หัง ๆ ที่ตื้นหนึ่งแล้ว

ความน่ารักในชีวิตครอบครัวอีกอย่างหนึ่งที่อิศรา อมันตกุล ประพุดเป็นนิสัยก็คือ
ไม่ว่าจะตักกินสักเพียงไร อิศราจะต้องกลับไปรับประทานอาหารเย็นที่บ้าน และอาหาร
เย็นหลายมื้อของอิศรา ตกเอาเวลาเกือบเที่ยงคืน หรือเที่ยงคืนกว่า แต่ไม่ว่าจะตักกิน
สักปานใดสิ่งที่สเรงรัมย์ปฏิบัติไม่เคยขาดก็คือเตรียมสำหรับสำหรับอิศรา ไว้พร้อมเสมอ
บางครั้งอิศราก็จะมีเพื่อน ๆ หรือน้อง ๆ ในวงการประพันธ์ วงการหนังสือพิมพ์ติดตามไป
รวมวงด้วย

ชีวิตครอบครัวของอิศรา อมันตกุล ไม่ราบรื่นนักเพราะนอกจากจะถูกอำนาจ
ไม่เป็นธรรมพรากให้ต้องจากกันถึง 5 ปี 7 เดือน แล้วก็ตาม เมื่อออกมาพบกับอิสราภาพ
อิศราหวังว่าชีวิตครอบครัวจะได้เป็นสุขเสียที เพราะ อิศราเคยให้สัญญากับสเรงรัมย์ว่า
"ขอเวลาอิศร่น้อย อิศราจะไม่ให้แหม่มทำงาน จะทำบ้านให้น่าอยู่กว่านี้อีก คอยดูอิศราจะ
"ฉิ่ง" ไ้" (ฉิ่ง ก็คือสิ่งหรือเนรมิตรซึ่งคุณอิศราแกล้งพูดไม่ชัด ตลอด ๆ ระหว่างเรา
สองคน) อิศราไม่ได้ทำดังที่ตั้งใจไว้เพราะมะเร็งร้ายได้ถูกคามชีวิตของเขาเสียก่อน
ฉะนั้นฝ่ายที่ไม่ต้องทำอะไรแทนที่จะเป็นสเรงรัมย์ กลับกลายเป็นอิศราเองที่ไม่ต้องทำอะไร
เพราะต้องเข้า ๆ ออก ๆ โรงพยาบาลอยู่เป็นนิตย์ สเรงรัมย์ต้องใช้เวลารักษาพยาบาล
อิศรา ถึง 10 เดือน ก่อนที่อิศราจะถึงแก่กรรม

อิศรา และ สเรงรัมย์ อมันตกุล ทรงรักกัน 14 ปี ไม่มีบุตรและธิดา

บุคลิกภาพ และอุปนิสัยของอิศรา อมันตกุล

กิติมา อมรทัต และพี่ ๆ น้อง ๆ เล่าถึงอิศรา อมันตกุล ในขณะที่ยังอยู่ในวัยรุ่นไว้ว่า

รูปร่างสูงโปร่ง ปราคเปรี้ยว ผิดค่านิดหน่อย หน้าตาคมสัน และออกจะเหมือนแม่มากกว่าพ่อ เป็นเด็กฉลาด หัวไว มีอารมณ์ขัน ตลก เพราะเกิดปากชอบให้สมญาแปลก ๆ แก่น้อง ๆ เรื่องขี้กิ้งกือเสื้อฟ้าพี่อิศราจะทำเอง เพราะใครทำให้ก็ไม่ถูกใจ บางครั้งน้อง ๆ เอาเสื้อมารัดให้ก็นำไปรีดใหม่ เว้นแต่วันไหนไม่ว่าง หรือขี้เกียจจริง ๆ จึงจะเมียงมาสะกิดน้อง ๆ แล้วพูดว่า "ลองฝีมือสักตัวเป็นใจ เอาเกรียบ ๆ หน่อยนะ กลีบโง่ง ๆ" พี่อิศราเป็นคนแต่งกายเรียบร้อย รองเท้าขัดเป็นมัน ใครขัดให้ก็ไม่ถูกใจเหมือนกัน

วันอาทิตย์ถ้าอยู่บ้านจะเปิดวิทยุฟังเพลงเพราะ ๆ หรือไม่ก็ฉวยกีตาร์ตัวโปรดออกมาดัดคอง ๆ แต่ง ๆ แล้วชวนน้อง ๆ มาร่วมร้องเพลงที่เขาดัด เพลงที่พี่อิศราชอบ คือ Sweet Genevieve Love's old Sweet Song La Paloma La Cucaracha La Cumpacite Swing Low Sweet Chariot และเพลงไทยคือเพลง "นกขมิ้น" เครื่องดนตรีอย่างอื่นที่พอจะเล่นได้บ้างคือ ออร์แกน ซึ่งหัดจากเครื่องของพี่ชาย และตีบเพลงปากซึ่งแอบเอาของน้อง ๆ มาเป่าแต่ก็ไม่ชอบเท่ากีตาร์¹

ชัตติยา กรรณสูต พูดถึงกีฬาที่อิศรา อมันตกุล ชอบเมื่อตอนเป็นเด็ก ๆ ว่า "พี่อิศราโปรดกีฬาฟุตบอลมาตั้งแต่เล็ก เคยเล่นและหกล้มจนแขนหักต้องเข้าเฝือกกันอยู่นาน"²

¹กิติมา อมรทัต และคนอื่น ๆ อิศราของแม่และพี่น้อง 2512

²ชัตติยา กรรณสูต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์วิจัย สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2523

เพื่อนที่เคยเรียนที่บางกอกคริสเตียนมาด้วยกัน คือ เสนีย์ กฤษณะเสรี ยังจำลักษณะของเขาได้ว่า "เป็นเด็กผอมบาง สูงนิดหน่อย"¹

ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ หรือ เสนีย์ เสาวพงศ์ เพื่อนรักผู้มีชื่อเสียงในการประพันธ์เคียงคู่มากับอิศรา อมันตกุล พูดถึงอิศรา อมันตกุล เมื่อขณะที่ร่วมงานหนังสือพิมพ์กันว่า "อิศรา รูปร่างสูง สูงประมาณ 180 เซนติเมตร ฝ่าเท้า มีเส้น หนาตาดี"² และกล่าวถึงลักษณะอื่น ๆ ของอิศรา อมันตกุล ไว้อีกว่า

บางครั้งเราเห็นเขามีท่าทางกรุ่มกรึ่ม และยืมหวานเวลาพูดโทรศัพท์ทำให้ต่างคนต่างจินตนาการไปถึงปลายสุดของสายอีกด้านหนึ่ง ซึ่งจนแล้วจนรอดก็ไม่มีเพื่อนคนใดรู้ว่า ใครที่อยู่ปลายสายด้านโน้น

เขาเป็นเพื่อนที่น่ารัก เป็นผู้ชายที่สุภาพและอ่อนโยน เขาไม่ใช่คนที่ชอบพูดถึงเรื่องของตัวเอง ผมเองก็ไม่รู้ว่าก่อนรู้จักกัน เขาใช้ชีวิตของเขาประการใด ดูเขาพูดน้อย สงบเสถียร มีอารมณ์ขันและหัวเราะง่าย เมื่ออ่านเรื่องที่เขายืนยันที่ไฉฉาดและชีวิตทางท้องถิ่นหลายแห่งในเมืองไทย ผมเชื่อว่าเขาได้ตระเวนไปหลายถิ่น และหลายท้องถิ่นในเมืองไทย

อิศราให้ความสนใจในดนตรีอยู่ไม่น้อย เขาเคยบอกเล่าก็ตาร์บ่อย ๆ แต่ดูเหมือนจะเล่นได้เพียงรู ๆ ปลา ๆ เขาอยากจะได้เล่นดนตรีให้เก่ง ความรู้สึกอันอ่อนละเอียดยิ่งในสุนทรียภาพในตัวเขาเรียกร้องเช่นนั้น³

¹ เสนีย์ กฤษณะเสรี อิศราเพื่อนยาก 2512

² ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 318 ซอยพานิชอนันต์ สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2523

³ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ "เขาเกิดมาเขียน" โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

สุวัฒน์ วรดิลก เล่าถึงอิศรา อมันตกุล ผู้ซึ่งเขานับถือเป็นพี่ และให้สมญา
อิศรา อมันตกุล ว่าเป็น "นักบุญ" ไว้ว่า

พี่อิศรรูปร่างสูงใหญ่ ใหญ่กว้าง เหมือนฝรั่ง มีหนวดมีเครา เราเรียกพี่อิศราว่า
Dark Tall and Handsome ซึ่งขณะนั้นกำลังฮิตในเมืองไทย เพราะมี
ภาพยนตร์ฝรั่งเรื่อง "สุรายุทธิ์" เข้ามาฉาย ดูเหมือน เชซา โรเมโร เป็น
พระเอก มีลักษณะอย่างนั้น รูปร่างสวยแต่งสากลเทห์ดี ชอบแต่งกายสีฉูดฉาดบ้าง
พุดน้อย ชอบฟังมาก อธิบายที่ประเสริฐคือไม่เคยนินทาใคร หลายคนบอกว่า
พี่อิศรเป็นพระอรหันต์ ชอบศึกษาค้นคว้า เขียนหนังสือได้เร็วมาก ลายมือสวย
ที่แก่คำผินน้อยมาก เป็นคนเห็นแก่คนอื่นก่อนตัวเอง¹

ประเสริฐ พิจารณ์โสภณ หรือ เพชร ชมภู เขียนถึงอิศรา อมันตกุล ไว้ว่า

เขาเป็นชายผิวดำ ร่ามสูงสง่าผ่าเผย ใบหน้าเข้ม นัยน์ตาคมเป็นประกาย มี
บุคลิกภาพของความเป็น "พระเอก" ในหมู่คน หนวดที่กันเรียวอยู่บนริมฝีปาก
ตลอดเวลานั้น บางคนอาจจะเห็นเป็นความดู น่าเกรงขาม... เป็นผู้ชายที่
แต่งตัวเรียบร้อย แต่เก๋และตุงตา... พี่เดิมเขาเป็นคนมีเสน่ห์ หาคมชะแมง
ยิ้มง่าย สุภาพอ่อนโยน มือไม้อ่อนพร้อมที่จะยกขึ้นไหว้ใคร ๆ ได้เสมอถ้าผู้นั้นไม่
ใช้พวกอธรรม... เป็นคนน่ารักน่าเอ็นดูสำหรับผู้ใหญ่ ขณะเดียวกันก็เป็นพี่ที่เคารพ
นับถือสำหรับน้อง ๆ และไม่เคยได้รับความเกลียดชังจากใคร เพราะเขาเป็น
คนรักเพื่อน และเพื่อนก็รักเขา²

¹สุวัฒน์ วรดิลก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่บ้านเลขที่ 525/342 ซอย 15 พระสว้างนิเวศน์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่
24 กันยายน พ.ศ. 2523

²ประเสริฐ พิจารณ์โสภณ "ทำเนียบนักเขียนไทย" โดย เพชร ชมภู (นามแฝง)
ฟ้าเมืองไทย 3 : 23 เมษายน 2512

จากคำบอกเล่าของผู้คนเกี่ยวกับอิศรา อมันตกุล หลาย ๆ ท่านต่างก็กล่าวแล้ว ทำให้ทราบว่า อิศรา อมันตกุล เป็นผู้ชายที่มีรูปร่างสูงโปร่ง ผิวคล้ำ หน้าตาคมคาย ไหวพริบเฉลียวเหนือริมฝีปาก นัยน์ตาคม อารมณ์ดีอยู่เสมอ แต่งกายประณีตเรียบร้อย แต่เก๋ต๋องตา และมีความรักในดนตรีเป็นชีวิตจิตใจ ทั้งยังสามารถเล่นกีตาร์ได้ ซึ่งความสามารถในการเล่นกีตาร์ได้นี้ สุวัฒน์ วรดิลก ได้เล่าว่าอิศรา อมันตกุล ได้ใช้ประโยชน์ในการพักผ่อนจากความเครียดที่ต้องถูกคุมขังอยู่ในคุกยาว โดยตั้งวงดนตรีสากลขึ้นมาวงหนึ่ง มีผู้เล่นอยู่ 3 คน วงดนตรีวงนี้มีชื่อว่าวง "ทิวบา" สุวัฒน์เล่าถึงวงดนตรีวงนี้ว่า

ดนตรีสากลเป็นวงดนตรี "ทิวบา" ซึ่ง "ฟิอัส" เป็นหัวหน้าวง ประกอบด้วยเครื่องดนตรี 3 ชิ้น คือ กีตาร์ ไวโอลิน และ แอ็กคอร์ดียน หัวหน้าวงเล่นกีตาร์เชลลหรือ "นำหอม" เล่นไวโอลิน มนัส พรหมบุญ เล่นแอ็กคอร์ดียน วงดนตรีวงนี้บางคนเรียกว่า "นายเพี้ยน" เพราะยังเล่นไป ๆ เสียงดนตรีไม่ยอมผสมกลมกลืนกันเลย¹

ลักษณะนิสัยที่เด่นอีกอย่างหนึ่งของอิศรา อมันตกุล ก็คือเป็นคนที่ไม่ช่างพูด ช่างคุยอะไรนัก เมื่ออยู่ในวงสนทนาอิศรา มักเป็นผู้ฟังมากกว่าพูด และการเป็นผู้ฟังของอิศรา อมันตกุล นั้นนอกจากจะไม่เป็นที่ขัดใจใครในวงสนทนาแล้ว สิ่งหนึ่งที่อิศรา ได้จากการฟังผู้อื่นพูดคุยกัน ก็คือโครงเรื่องซึ่งสามารถนำมาเขียนเรื่องต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี อิศราฟังเรื่องทุกเรื่องที่เพื่อน ๆ หรือน้อง ๆ คุยให้ฟัง ดังที่ "จุบจิบ จ๊มจ๋า" กล่าวไว้ว่า

อิศราเป็นคนแปลกกว่าเพื่อน ๆ บางคน เพราะในวงสนทนาเขาชอบฟังมากกว่าพูด ฟังได้ทงนั้นไม่ว่าเรื่องประเภทใด ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เรื่องใกล้ทอง

¹สุวัฒน์ วรดิลก ใต้ดาวแดงคนสองลูก หน้า 247 - 248

โตสะคือ หรือเรื่องศกัญญาหัวเห็ดเจ็ดย่านน้ำ เขาฟังอย่างตั้งใจ ไม่เคยแย่ง
ใครพูด อย่างดีที่สุดก็เพียงแกล้ม ๆ¹

พนม บุญยสุวรรณ เป็นเพื่อนผู้นองในวงการหนังสือพิมพ์อีกคนหนึ่งซึ่งยืนยันอย่าง
หนักแน่นว่า อิศรา อมันตกุล เป็นผู้ที่ไม่ค่อยชอบพูดอะไรมาก อิศรา อมันตกุล ไม่พูด
แม้แต่ในวาระอันสำคัญของชีวิต คือในวันที่ อิศรา และสเรงรัมย์แต่งงานกันเมื่อวันที่
23 ธันวาคม 2498 พนมเขียนไว้ว่า

"ผมพูดไม่เป็น ผมพูดไม่เก่ง ขออภัย" เสียงที่อิสรณ์แผ่วเบา พลังอัดบู่ที่
พันกันปู้ย ๆ นี่คือการกล่าวถวาทที่อิสรณ์ถูกเชิญให้พูดท่ามกลางแขกเหรื่อมากมาย
ในงานพิธีมงคลสมรส ความจริงก็เป็นงานของอิสรณ์เองนั่นแหละ งานสมรส
ระหว่างอิสรณ์ กับ สเรงรัมย์ บุณนาค เจ้าสาวคนสวย²

ความเป็นคนไม่ช่างพูด หรือพูดน้อยของอิสรณ์ อมันตกุล เป็นที่กล่าวขวัญกันอยู่
ทั่วไปในวงการนักหนังสือพิมพ์และนักเขียนในยุคนั้น และเมื่อ อิศรา อมันตกุล ซึ่งไม่ค่อย
พูดได้พบปะกับเพื่อนซึ่งไม่ค่อยพูดด้วยกันคือ ทองเติม เสมรสสุด เรื่องน่าขันสำหรับคนใน
วงการจึงเกิดขึ้น โดยแจ้ว วรจักร หรือ สง่า อารัมภ์ เล่าถึงการดื่มสุราระหว่าง
กันทั้งสองว่า "น้ำอิสรณ์กับน้ำเติมชอบไปนั่งจิบที่ร้านเหล้าในตรอกข้าง โรงภาพยนตร์
ศรีเขาวราช เขานั่งจิบกันโดยไม่พูด ไม่คุยเลยครึ่งละหลาย ๆ ชั่วโมง เป็นการดื่มที่
แปลกจริง ๆ"³

¹รุ้งวิทย์ สุวรรณภิกชน ผู้จัดพิมพ์ หยาดเหงื่อและความทรงจำ วรรณคดีชีวิต...อิสรณ์
อมันตกุล หน้า 49 - 50

²พนม บุญยสุวรรณ อิสรณ์ 25 12

³รุ้งวิทย์ สุวรรณภิกชน ก.ม. หน้า 60

นอกจากเป็นคนไม่ค่อยพูดแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังเป็นบุคคลที่ไม่พูดคำสบด ปิ้ง ส่วนใหญ่แล้วคำสบดนั้นมักเป็นที่ติดปากของผู้ชายโดยทั่วไป สเรงรัมย์ อมันตกุล ภรรยา กู้ชีวิตเป็นผู้แล้วว่า อิศรา อมันตกุล ไม่เคยเอ่ยคำสบดเลยว่า

ที่น่าสังเกตในบุคลิกของลูกอิสร่อีกอย่างหนึ่งคือ เรื่องสบด ที่ผู้ชายส่วนมาก มักพูดติดปาก จนเป็นของธรรมดา ขอประทานโทษ เช่น คำว่า ไอ้...ตาย... อ.. จิบ... ฯลฯ ลูกอิสร่ได้ให้ตัวละครในนวนิยายสบดได้สบดใส่ ตรงกันข้าม ดิฉัน ไม่เคยได้ยินคำเหล่านี้จากปากลูกอิสร่เลย¹

เนื่องจากความเป็นคนไม่ค่อยพูด ไม่ค่อยบ่นอะไร อิศรา อมันตกุล จึงเป็นผู้ที่ ได้รับคำสรรเสริญจากเพื่อน ๆ และน้อง ๆ ในวงการเดียวกันเขาว่า อิศรา อมันตกุล เป็นคนนอกคน โดยที่ ๆ และน้อง ๆ ของอิสร่า คือ กิติมา อมรทัต และคนอื่น ๆ บอกว่า อิศราได้รับนิสสัยอย่างหนึ่งมาจากคุณพ่อและคุณแม่ คือ ความนอกคน² เมื่อครั้งที่อิสร่า อมันตกุล ต้องเข้า ๆ ออก ๆ โรงพยาบาลอยู่เป็นนิตย์เมื่อถูกมะเร็งร้ายคุกคาม พยาบาล กล่าวถึงอิสร่า ว่า "เขาเป็นคนทรนคอดทนที่สุด"³ และ เสนีย์ เสาวพงศ์ นักเขียน ผู้เป็นเพื่อนรักกับอิสร่า อมันตกุล ก็เป็นผู้ยืนยันว่า อิสร่า นั้นเป็นบุคคลผู้ทรนคอดทนมาก ไม่เคยปริปากให้ใคร ๆ ทราบถึงความยากลำบาก หรือความเจ็บไข้ของตัวเลย เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าว่า "เขาเป็นคนนอกคนมาก ไม่เคยปริปากพูดถึงความยากลำบากของเขา เลย บางเวลาเขาออกมาทำงานทั้งที่ยังเจ็บไข้ แต่เขาไม่ปริปากพูด จนพวกเราเห็น อาการเขา และจับตัวให้เขาพัก"⁴

¹สเรงรัมย์ อมันตกุล อิสร่าที่รัก 2512

²กิติมา อมรทัต และคนอื่น ๆ อิสร่ของแม่และพี่น้อง 2512

³มาลี พันธุมจินดา "มองอิสร่า อมันตกุล" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 7 : 59

กรกฎาคม 2516

⁴ถักชัย บำรุงพงศ์ "เขาเกิดมาเขียน" โดยเสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

สุวัฒน์ วรดิลก ผู้ใช้นามปากกาว่า "ติวะ รณชิต" เขียนไว้ในจดหมายจาก ลาดยาวเล่าถึงความเป็นคนอดทนของอิศรา อมันตกุล ว่า อิศรา อมันตกุล นั้นอดทน เหมือน "อูฐ" สุวัฒน์ เขียนไว้ว่า

เพื่อนรุ่นพี่คนหนึ่งของฉันคล้ายอูฐ คือ ทน ทนทั้งความหนาว ความร้อน ความหิว ทนต่อการเอารัดเอาเปรียบ ไม่ยอมปริปาก และไม่ยอมตำหนิติเตียนใคร คนที่ตลอดชีวิตยอมเสียเปรียบให้ใครต่อใครไม่หยุดหย่อน ฉันว่าหายากเหลือเกิน ในโลกนี้ แต่เราก็ค้นพบเจอจนได้คนหนึ่ง คือ อิศรา อมันตกุล¹

สังข์ พัดโนทัย เพื่อนร่วมลาดยาวอีกผู้หนึ่งของอิศรา อมันตกุล เป็นผู้กล่าวว่า อิศรา อมันตกุล นั้นเป็นผู้ที่ไม่ค่อยจะโกรธใครเพราะเป็นคนอดทน แต่อิศรา อมันตกุล ก็เป็นปุณฺณธรรมดา อิศรา อมันตกุล จึงโกรธเป็น และ สังข์ พัดโนทัย กล่าวว่า เป็น ครั้งเดียวในชีวิตที่เห็นอิศรา อมันตกุล โกรธ สังข์เล่าว่า "ผมเคยเป็นอิศราโกรธ ครั้งเดียวในชีวิต และในการโกรธครั้งนั้น อิศราก็บูสบันหันหลังหนีเหมือนกัน"²

อิศรา อมันตกุล เป็นบุคลิกผู้อดทน ไม่เคยปริปากติเตียนใคร ไม่ค่อยจะโกรธใคร ทั้งหมดนี้ไม่ได้หมายความว่า อิศรา อมันตกุล จะเป็นคนไม่สู้คน เพราะบุคลิกผู้อดทนต่อการเอารัดเอาเปรียบจากผู้อื่นโดยไม่ปริปากบ่นนั้นมักจะได้รับการดูถูกว่าเป็นคนขลาด เป็นคนไม่สู้คน อิศราไม่ได้เป็นคนขลาด เพราะในเชิงชกต่อยแล้วอิศรา อมันตกุล ไม่น้อยหน้าใคร เขาสู้กับผู้ชายซึ่งรูปร่างขนาดเดียวกันได้ถึง 7 คน ถ้าจำเป็นต้องต่อสู้กัน เพื่อป้องกันเพื่อนห้องและตนเอง เรื่องนี้ ทวี เกทะวันดี หรือ "รมย์ รติวัน" กล่าวถึง การผจญภัยของเขากับอิศรา อมันตกุล ที่ต้องงงไว้ว่า

¹สุวัฒน์ วรดิลก "จดหมายจากลาดยาว ฉบับที่ 20" โดยติวะ รณชิต (นามแฝง) ข่าวไทยนิกร (30) 47 : 45 กันยายน 2521

²สังข์ พัดโนทัย อิศราตายแต่อิศรายังไม่ตาย 2512

...หงเจตคนเหล่านั้น กระชั้นตามเรามาทุกขณะ และมากยิ่งขึ้น
 "ทำไมดี... มองหาแท็กซี่ไว้นะ" เขาเอ่ยกับข้าพเจ้าเสียงเรียบ ๆ แต่ตาทั้งคู่
 สายจับอยู่ที่ความเคลื่อนไหวของคนหงเจตตลอดเวลา

สี่แยกตรงนั้น... หงเจตขึ้นเข้ามา

ด้วยรองเท้าบูต ข้าพเจ้าเตรียมจะตะออกไปสู่คนแรง แต่เขากลับจับไหล่
 ข้าพเจ้าเหวี่ยงออกไปพร้อมกับตะโกน

"เรียกแท็กซี่เร็ว..."

ข้าพเจ้าตะโกนออกไป พร้อม ๆ กับเขาเริ่มบรรเลงเพลงไทยเดิมกับคนเหล่านั้น
 ชาย - ชาว - หงหมัดและเขา

หลายคนกลิ้งไป พอดีแท็กซี่คันนั้นพรวดเข้ามาจอด เขาตะโกนขึ้น

"ขึ้นรถเร็ว..."

ข้าพเจ้าพรวดขึ้นไป เขาก้าวตาม เจ้าวายร้ายอีกคนหนึ่งส่อเข้ามา ข้าพเจ้า
 เปิดประตูรถจะออกอีกทางหนึ่ง เพื่อสกัดไอ้คนรกรกนั้น เขารั้งคอเสื้อข้าพเจ้า
 ไว้ พร้อมกับบอกว่า "อย่า..." ข้าพเจ้าหันกลับเพราะแรงเหวี่ยงของเขา เขา
 ไม่สนใจเปิดประตูรถพาดพร้อมกับถีบออกไปอย่างเต็มแรง เจ้านั่นร้องโอ้ย แล้ว
 คว้าไป

รถแท็กซี่ของเราพุ่งออกจากสี่แยกเหมือนลูกธนู โดยคำบัญชาของเขา

ข้าพเจ้าเรียกเขาเต็มปากว่า อิศรา อมันตกุล

บุรุษผู้ไม่ยอมให้ผู้อื่นใช้แฉเรื่องเท้าตัวเองทำร้ายคนอื่น¹

รองเท้าคู่ที่ รมย์ รติวันพูดถึง คือรองเท้ายี่ห้อโลตัส ช้างอิสรา อมันตกุล เป็น
 ผู้มอบให้เขาหลังจากที่เผ่าสังเกตุว่า รมย์ไปเข้าทำงานหนังสือพิมพ์ใหม่ ๆ ใส่รองเท้าอยู่

¹ทวี เกตะวานิช เสียงแคนและเสียงเปียนโน โดย รมย์ รติวัน (นามแฝง)

ภูเดียว และเป็นรองเท่าที่ขาดปากอาแล้ว

ที่น่าแปลกใจสำหรับคำกล่าวที่หลาย ๆ คน เช่น กิตติมา อมรทัต และพี่น้อง หรือเสนีย์ เสาวพงศ์ ที่กล่าวว่า อิศรา อมันตกุล นั้นเป็นคนตลก และมีอารมณ์ขัน ซึ่งน่าจะขัดกับคำบอกเล่าของอีกหลาย ๆ คน ที่กล่าวมาแล้วว่า อิศรา อมันตกุล เป็นคนที่ไม่ค่อยจะพูดอะไร อิศรา อมันตกุล เป็นคนชอบฟัง และฟังได้ทุกเรื่อง จากการศึกษาชีวประวัติของอิศรา อมันตกุล พบว่าสาเหตุที่หลายคนกล่าวว่า อิศรา อมันตกุล เป็นคนที่มีอารมณ์ขันนั้น ได้จากคำพูดที่เมื่อนาน ๆ จะพูดทีแต่ก็เป็นคำพูดที่แฝงอารมณ์ขันไว้ลึก ๆ และจากการกระทำบางอย่างของอิศรา อมันตกุล ที่ประพฤติดิปฏิบัติต่อเพื่อน หลายครั้งที่อิศรา อยู่ในหมู่เพื่อนฝูงเขาทำให้เพื่อนหัวเราะได้

กิตติมา อมรทัต และพี่น้อง กล่าวว่า อิศรา เป็นคนที่มีอารมณ์ขัน ชอบให้สัมภาษณ์แปลก ๆ แก่นอง และเป็นคนประสานรอยร้าวในหมู่พี่น้อง ชอบเข้าหาแม่ให้อุ้มแอ้มอยู่เสมอ และชอบเล่าเรื่องตลก ๆ สนุก ๆ ให้หลาน ๆ ฟัง หลานจึงเรียกเขาว่า "ลุงอิฐ"¹ และจากคำพูดของอิศรา ที่แฝงไว้ด้วยอารมณ์ขันทำให้ผู้ใหญ่หัวเราะได้ด้วยความที่ขมคาย เช่น เมื่อตอนที่ถูกคุมขังอยู่ที่ลาดยาว อิศรา และเพื่อน ๆ ประมาณ 20 คน ได้ยึดเอาโรงอาหารเป็นเรือนนอนเพราะเรือนข้างแออัดเกินไป ซึ่งการพักในโรงอาหารนั้นเป็นการผิดกฎของเรือนจำ ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่พอใจ แต่อิศราและพรรคพวกก็ตั้งคือแห่งที่จะอยู่ที่นี่ จนกระทั่งผู้ต้องขังที่ยินยอมปฏิบัติตามกฎของเรือนจำเข้มงวด และได้ตะโกนถามว่า "แยกตัวไปอยู่ใต้หวันเสียแล้วหรือ ร" อิศราจึงกระซิบให้เพื่อนตอบไปว่า "ที่นี่ดีกว่าจะ คิวบาดินแดนแห่งอิสรภาพ" ทำให้หลาย ๆ คนขันในอารมณ์ของอิศรา

และอีกครั้งหนึ่ง เมื่อทางเรือนจำนิมนต์ท่านปัญญานันทะภิกขุ หรือท่านเจ้าคุณพระราชมนีเจ้าอาวาสวัดชลประทานราชวรวิหารรังสิต มาเทศน์ให้บรรดานักโทษการเมืองฟัง เรื่องที่ท่านปัญญายะ เทศน์ในวันนั้น เป็นเรื่องของการให้มนุษย์ละเว้นจากการเบียดเบียนกัน

¹กิตติมา อมรทัต และคนอื่น ๆ อิศราของแม่และพี่น้อง 25 12

และลงท้ายให้นักโทษทั้งหลายรู้จักให้อภัยไม่จองเวรกันและกัน อิศรา อมันตกุล พังแล้ว
คงเกิดความขุ่นอยู่ในใจ จึงกระซิบบอกให้สุวัฒน์ วรดิลก ถามปัญหาท่านปัญญาฯ แต่สุวัฒน์
ไม่ได้ถาม เรื่องนี้ สุวัฒน์ วรดิลก เล่าไว้ว่า

ท่านพูดถึงการให้อภัยเป็นหลักใหญ่ ทำให้พวกเราที่ข้างติดบางคนคิดว่า คงมี
การปลดปล่อยในไม่ช้า จึงได้ส่งพระมาอบรมพวกเราให้รู้จักการอภัยไม่อาฆาต
จองเวรกัน

เมื่อท่านปัญญานันทะเทศน์มาถึงการเบียดเบียนระหว่างเพื่อนมนุษย์ "พี่อิศ"
ก็กระซิบผมว่า การถามท่านว่า คำสอนอย่างนี้ท่านไปสอนจอมพลสฤษดิ์แล้วหรือยัง
เพราะหมอนั่น เป็นตัวการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์อื่น ๆ¹

จากคำพูดของอิสรา อมันตกุล ที่ให้ สุวัฒน์ วรดิลก เรียนตามท่านปัญญานันทะ
ภิกขุ แสดงให้เห็นอารมณ์ขันของอิสรา อมันตกุล ว่าเขามองในมุมกลับว่าแทนที่จะเทศน์
ให้พวกผู้ต้องขังเลิกการเบียดเบียนนั้น ควรจะไปเทศน์ให้จอมพลสฤษดิ์ฟังมากกว่า เพราะ
ผู้ต้องขังนั้นไม่ใช่ผู้เบียดเบียน หากแต่เป็นผู้ถูกเบียดเบียน

สุวัฒน์ วรดิลก นั้นนับถืออิสรา อมันตกุล เหมือนพี่ และกล่าวว่า "พี่อิศร์เป็น
คนใจดี ใจดีเหมือนพระ... พระอรหันต์"² ในหมู่เพื่อน ๆ ที่สนิทกับอิสรา อมันตกุล
ก็ได้รับสมญาว่าเป็นพระเหมือนกัน แต่เป็นพระที่ขาดศีล เพื่อน ๆ หลายคน เช่น
ช. แสงเพ็ญ และคนอื่น ๆ เรียกอิสรา อมันตกุล ว่า เป็น "สมิ" หรือ "หมิ" เมื่อ
เรียกสั้น ๆ ช. แสงเพ็ญ เล่าถึงอารมณ์ขันที่อิสรา อมันตกุล แสดงออกและยังประทับใจ
เพื่อน ๆ อยู่ ว่า

¹สุวัฒน์ วรดิลก ใต้ดาวแดงคนสองลูก หน้า 70

²สุวัฒน์ วรดิลก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้าน
เลขที่ 525/342 ซอย 15 พรสวรรค์นิเวศน์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2523

อิศจำโรงแรมหนูเขี้ยว เลขที่ 71 บางขุนพรหมใต้หรือเปล่า บ้านของพูนนะ
แต่พวกเราเรียกกันว่า โรงแรมหนูเขี้ยว ใครจะเป็นคนตั้งชื่อให้ก็ลืมไปแล้ว
ถ้าอิศจำได้อิศก็ต้องจำพูน (เสนีย์ กฤษณะเสถียร) ถนอม อัครเสถียร
(พระเจ้าเสือ) ชื่น (พระยาราชสงคราม ในภาพยนตร์เรื่องพันท้ายนรสิงห์)
เสนีย์ เสาวพงศ์ เฉลิม ชำเรงใจ (พ.ต.อ.) สุวัฒน์ วรดิลก (ขณะนั้น
กำลังเนรมิตเรื่องเปลาวสุริยา ลง นสพ. ปิยมิตร) วิเชียร ทองใบ (สัตว์แพทย์
เอก ระนอง) เบญจมินทร์ (นักร้องเพลงลูกทุ่งคนแรกของเมืองไทย) ฯลฯ และ
ตัวอิศเอง ซึ่งเพื่อน ๆ ให้สมญาว่า สมิ เพื่อนคงจำได้เพราะเป็นคนนำชบวน
พวกเราแหกฝาสังกะสีแอบดูนางงามแล้ววิสุทธิกษัตริย์อาบนํ้า... นอกจากนั้น
เวลาเพื่อนคนใดเมาหลับไป สมิ ก็เที่ยวเอาตะไกรหนัโสมมาของเพื่อนเสีย
เขียนเขียนไปหมด โดยเฉพาะของชื่น พอตื่นขึ้นมามีตัวเองแทบไม่ได¹

สเรงมย์ อม้นตกุล เป็นผู้หญิงซึ่งเล่าว่าอิศรา อม้นตกุล นั้นถึงแม้จะเป็นคน
พูดน้อย แต่ก็มีอารมณ์ขัน และมักจะแสดงอะไรตลก ๆ ให้ดูกันระหว่างสองคนสามิกรขา
สเรงมย์เล่าถึงวิธีแสดงตลกของอิศรา อม้นตกุล ไว้ว่า "บางทีถ้าอารมณ์ดีมาก ซึ่งมัก
จะเป็นวันเสาร์วันหยุดของดิฉัน แต่ลูอิศรต้องไป พอแต่งตัวเสร็จ ก็ค่อย ๆ ประจงหัวผม
ที่บางแสนบางโหลมาปรกหน้าผากหมด แล้วทำหน้าการดูแบบต่าง ๆ ให้หัวเราะกัน
น้ำหุ่น้ำตาไหล"²

เมื่อตอนที่ต้องเข้าโรงพยาบาลเพื่อรับการรักษาโรคมะเร็ง และแพทย์ได้ทำการ
ผ่าตัดบริเวณลำคอและต้องเจาะคอเพราะหายใจไม่สะดวก ทำให้อิศราไม่สามารถจะพูด
คุยกับผู้ป่วยเยี่ยมเยียนได้ ฉะนั้นการสื่อสารระหว่างอิศรา กับผู้ป่วยเยี่ยมก็ต้องใช้วิธีให้
ผู้ป่วยเยี่ยมเป็นผู้ถาม อิศราจะตอบด้วยการเขียนหนังสือ จากคำตอบหลาย ๆ ประโยค

¹ช. แสงเพ็ญ จาก ช. แสงเพ็ญ ถึงอิศรา อม้นตกุล 2512

²สเรงมย์ อม้นตกุล อิศราที่รัก 2512

สามารถมองเห็นความมีอารมณ์ขันของอิศราได้อย่างชัดเจน เช่น คำตอบที่ว่า "นั่งเอามือ
กุมกลายปวกระบาล แต่ที่จริงเอามือเบิกตาบน"* นั้น เนื่องจากแพทย์ผ่าตัดเอาต่อม
น้ำเหลืองบางส่วนบริเวณลำคอออกไปทำให้หน้าเหลืองตั้งอยู่บริเวณใบหน้า จึงทำให้ใบหน้า
บวมหนังตาจะปิด จึงต้องคอยเอามือถ่างไว้ เมื่อถึงเวลาให้อาหารทางหลอดขยาย อิศรา
ก็จะเขียนชักชวนให้ผู้ไปเยี่ยมควิธีกินอาหารของเขาว่า "เคี้ยวจะแสดงวิธีกินแบบมนุษย์
อวกาศใหญ่"*

ในวงการประพันธ์และวงการหนังสือพิมพ์ อิศรา อม้นตกุล ได้รับการยกย่องว่า
เป็น "พี่เอื้อย" ก็เพราะความใจดี และรักพวงพ้อง ตลอดจนน้อง ๆ ในวงการ อิศรา
อม้นตกุล นั้นเป็นคนใจกว้าง ไม่เคยเป็นศัตรูกับใคร และเป็นคนมีความเมตตาสงสาร
เพื่อนมนุษย์ด้วยกันไม่เลือกหน้า ทั้งจะเห็นได้จากที่อิศรา ลงไปอยู่ปักษ์ใต้ช่วย
คณะมิชชันนารีรักษาพยาบาลคนป่วยโรคคุดทะราดได้โดยไม่มี ความรังเกียจ และเมื่อตอนที่
อิศรา อม้นตกุล เริ่มทำงานหนังสือพิมพ์ใหม่ ๆ นั้น เขาว่าจ้างให้สามล้อคนหนึ่งรับส่ง
เป็นประจำ และขอร้องแม่ไม่ให้อ่านเขาบ้าน ชัดติยา วรรณสุต เล่าถึงความตอนนั้นว่า
"พี่อิศราว่าจ้างคนถีบสามล้อมาจ่ายเงิน แต่รวยถูกให้รับส่งเป็นประจำ และบางครั้ง
พี่อิศรก็ขอร้องคุณแม่ไม่ให้ชวนเขาบ้าน เขาคิด ที่ครอบครัวยากจนเข้าอาศัยอยู่"¹

ถ้าเล่าถึงความใจดี ใจกว้างของอิศรา อม้นตกุล เป็นเรื่องที่ทุกคนอยู่ทั่วไป
ในวงการนักเขียนสมัยนั้น ทองเดิม เสมอสุด พูดถึงความใจกว้างของอิศรา ว่า ถ้ามี
ใครเดือดร้อนเรื่องการเงินมาหา ถ้าอิศรามีเงินเขาจะให้ ถ้าไม่มีนาฬิกาข้อมือให้เอาไป
จำนำแทน หรืออีกวิธีหนึ่งที่อิศราปฏิบัติเมื่อไม่มีทั้งเงินและนาฬิกาก็คือ

* เอกสารถ่ายสำเนาลายมืออิศรา อม้นตกุล ซึ่ง สเรงรัมย์ อม้นตกุล เป็นผู้เก็บ
รักษาไว้

² ชัดติยา วรรณสุต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์
ที่ศูนย์วิจัย สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2523

เขียนค้นฉบับให้ไปขายเอาเงิน ไปแก้ปัญหาวางบ้าน นิติสารกระจอกทั้งหลาย
ต้องการเรื่องของอิศรา อมันตกุล หรือ "อโศก" เขาเขียนให้โดยไม่รับค่า
ตอบแทน เมื่อเจ้าของบอกตรง ๆ ว่าไม่มีค่าเรื่อง บางทีเรื่องเก่าที่ลงไปแล้ว
นักเขียนรุ่นน้องบางคนลอกไปขายใหม่ เอาเงินไปกินเหล้า อิศรา ไม่ว่าอะไร
เมื่อรู้ข่าวคงตาจะมีแววแต่เราสลดอยู่คนเดียว แล้วครู่ต่อมาปรากฏรอยยิ้มที่
มุมปาก¹

เสนีย์ เสาวพงศ์ พูดถึงความเป็นคนใจกว้างขวางของอิศรา iva อิศรา
จะช่วยเหลือทุกคนที่ตกยากและขอความช่วยเหลือจากอิศรา แต่ถ้าอิศราลำบากเขาจะ
ไม่ขอความช่วยเหลือจากใคร เพราะอิศราไม่เคยปรึกษาบอกใครถึงความทุกข์ของตนเอง
เสนีย์พูดถึงอิศราไว้ว่า "เขาช่วยเหลือเพื่อนฝูงตกยากทุกคนที่หันหน้ามาหาเขา แต่ไม่เคย
ออกปากกับใครเมื่อตัวเองมีความลำบาก และเขาไม่เคยเล่าเรื่องที่เพื่อนมาขอความ
ช่วยเหลือให้คนอื่นฟัง นอกจากพวกเราจะรู้กันเอง และรู้สึกกันว่า บางคน "โง่" เขา
เพราะความมีใจดีและรักเพื่อนจนเกินไป"²

นรา พงศนิรันดร์ เพื่อนสนิทอีกคนหนึ่งของอิศรา อมันตกุล ก็กล่าวว่าอิศรานั้น
เป็นผู้ที่พร้อมเสมอสำหรับการช่วยเหลือเพื่อนผู้ตกทุกข์ได้ยาก อิศรา อมันตกุล ช่วย
เพื่อนจนกระทั่งมีแต่ "อิฐ" ถือแทนที่จะหาเงินเพื่อตัวเองอิศรากับหาเงินเพื่อแจกจ่ายให้
ผู้ขาดแคลน นรา เล่าถึงอิศราไว้ว่า

เขาไม่เคยมีทุกข์ร้อนให้เราหรือใครรู้เลย ใคร ๆ จึงไม่มีโอกาสช่วยเหลือ
เขาในทุกกรณี เขาได้แต่ยิ้ม และนอกจากนั้นเขาจะรับรอนอยากจะทำทุกซอกของ
เพื่อน ๆ มาก ใครเป็นอะไรไม่ต้องบอกเขาก็ได้ พอเขารู้ระแคะระคายเท่านั้น

¹ทองเต็ม เสริมสุด "พระเจ้าปิ่นให้เขาเป็นอิศรา อมันตกุล" วันนักเขียน
ไม่มีเลขหน้า

²ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ "เขาเกิดมาเขียน" โดยเสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

เขาจะรับผิดชอบแก้ไขและช่วยเหลือให้เรียบร้อยทันที เขาจึงไม่ค่อยมี "อัฐ"
โดยมีแต่ "อัฐ" หัก ๆ ที่มีเขา "เป็นเงินเป็นทอง" จริง ๆ¹

สู่ขวัญ วรติลก เล่าถึงความรักใคร่ในพวกพ้องของอิศรา อมันตกุล ว่าอิศรา นั้น
ถ้าไม่รักเพื่อน ๆ และน้อง ๆ ในวงการหนังสือพิมพ์ที่ทำอยู่แล้ว เกียรติและเงินเดือนสูงก็
มิให้เขาครอบครองได้ง่าย ๆ แต่อิศรา อมันตกุล ไม่เอา สู่ขวัญเล่าถึงความรักเพื่อน
รักน้อง ๆ ในวงการหนังสือพิมพ์ของอิศรา ว่า

พวกเราบางคนอยากเป็นนักประพันธ์อย่างเขา เขาก็ขอยืมปากผั่งให้นำเรื่อง
ไปลงพิมพ์ตามสำนักงานหนังสือพิมพ์ที่เขารู้จัก... เขาได้รับการเชื่อถือจาก
หนังสือพิมพ์ "ยักษ์ใหญ่" หลายฉบับโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ฝรั่ง "มะริกัน"
(บางกอกโพสต์ - ผู้เขียน) ซึ่งเลื่อมใสในฝีมือและความรู้ของเขา ชักชวนให้
เขาไปทำงานประจำด้วยเงินเดือนงาม แต่เขาหันมาพบนายทุนของเขาตาแดง ๆ
(ร้องไห้) และเพื่อน ๆ ของเขาคำ ๆ (กำลังจะเล่นเตะฝุ่น) เขาตัดสินใจ
บัตงานและเงินที่สูง เกียรติที่สุดสำหรับนักหนังสือพิมพ์ยุคนี้ กัดฟันกอดคอกันไปเซ
ต่อไป²

ด้วยความรักที่อิศรา อมันตกุล ให้แก่เพื่อน ๆ และน้อง ๆ ในวงการหนังสือพิมพ์
นั่นเอง อิศราจึงเป็นที่รักของใครต่อใครมากมาย เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าถึงความรักที่
อิศราได้รับตอบแทนว่า "เขามีความสุขเสมอ โดยมีเพื่อน ๆ รุมรักเขา และจะมานั่งล้อม
วงกับเขาเสมอ ไม่ว่าเขาจะหย่อนก้นอยู่ที่ร้านอาหารหรือที่ร้านกาแฟแห่งไหน"³

¹ในรา พฤษณันท์ "คิดถึง ถัดถึงจริง ๆ ถัดถึงอิศรา อมันตกุล" วันนักเขียน
ไม่มีเลขหน้า

²สู่ขวัญ วรติลก "แด่นักบุญของเรา" โดย รพีพร (นามแฝง) วันนักเขียน ไม่มี
เลขหน้า

³ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ "เขาเกิดมาเขียน" โดย เสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

ความสามารถในการประพันธ์ และการเขียนข่าวของอิศรา อมันตกุล

อิศรา อมันตกุล รักงานเขียนหนังสือเป็นชีวิตจิตใจ เขายินดีที่จะเขียนอะไร ๆ ให้ใคร ๆ โดยไม่ต้องมีค่าเขียน ขอเพียงให้เขาสามารถเขียนสิ่งต่าง ๆ ตามที่ใจต้องการเท่านั้น นรา พงศินันท์ พูดถึงการเขียนงานของอิศรา อมันตกุล ว่าสามารถเขียนทุกอย่างที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน อิศรา อมันตกุล ไม่เคยเขียนเพียงเพื่อให้ได้รับเงินตอบแทนเท่านั้น นรา พงศินันท์ พูดถึงการเขียนหนังสือของอิศรา อมันตกุล ไว้ว่า "เขาเขียนอย่างมีความตั้งใจให้เกิดประโยชน์แก่ผู้อ่าน ไม่เคยเลยที่เขาจะเขียนชู้ ๆ และเขาจะไม่เขียนโดยมี "เงิน" ดังกรุ่งกริ้งรออยู่ข้างหน้า"¹

อิศรา อมันตกุล เป็นนักเขียนที่สามารถเขียนเรื่องและข่าวได้ตลอดเวลา ส่วนสถานที่นั้น อิศราก็เขียนได้ทุกที่ แต่ส่วนใหญ่จะเขียนที่สำนักพิมพ์ ทางด้านวัตถุดิบนั้นอิศราได้มาจากวงสนทนาในหมู่เพื่อนฝูง ซึ่งอิศรามักเป็นฝ่ายฟัง วัตถุดิบที่อิศรา อมันตกุล ได้ไว้สำหรับเป็นโครงเรื่องในการเขียนอีกทางหนึ่ง คือ ข่าวทั้งในประเทศและต่างประเทศ

สุวัจน์ วรดิลก เล่าว่า "ต้นฉบับที่อิศราสะสมมาก แทบไม่มีรอยขีดฆ่า ขูดลบ เพราะผิคน้อย ตัวหนังสือสวย"² ปึงคำบอกกล่าวของสุวัจน์ ตรงกับที่ ชัตติยา วรรณสูตร เล่าไว้ว่า "เมื่อตอนเรียนหนังสือที่อิศราเขียนหนังสือสวย ตัวกลม ๆ ด้วยหมึกสีม่วงปึงเขาชอบมาก"³

ส่วนเสนีย์ เสาวพงศ์ พูดถึงการเขียนงานประพันธ์ของอิศรา อมันตกุล ว่า

¹นรา พงศินันท์ "คิดถึง คิดถึงจริง ๆ คิดถึงอิศรา อมันตกุล" วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

²สุวัจน์ วรดิลก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่บ้านเลขที่ 525/342 ซอย 15 พรสวรรค์นิเวศน์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2523

³ชัตติยา วรรณสูตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ศูนย์วิจัย สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2523

ผมใกล้ชิดกับอิศรามากในระยะแรกของชีวิตการเขียนหนังสือ เกยนอนมุ้งเดียวกันในป่าราชบุรี กินและนอนบนคาค้ำฟ้าเรือแม่ในแม่น้ำแม่กลอง นอกไปจากโตะทำงานติดกันในส่วนงานหนังสือพิมพ์ ยังจำได้ติดตา ถึงกริยาท่าทางของเขาเวลาเขียนหนังสือ เขาเป็นคนพูดน้อยและช่างคิด เขาเขียนหนังสือได้เร็ว และได้ทุกแบบที่ใช้ในการทำหนังสือพิมพ์ หลายครั้งที่ผมไปนอนค้าง กับเขาที่บ้าน บางครั้งเขากางมุ้งให้ผมนอน แล้วเขานั่งเขียนหนังสือเรื่องสั้น เขาเขียนตั้งแต่ราวสี่ทุ่ม ไปจนหลังเที่ยงคืนแล้วจึงเข้านอน

รุ่งเช้าผมเห็นต้นฉบับที่เขาเขียนมีราว 6 - 7 หน้า ลายมือเขาสวย มีระเบียบเป็นอย่างนั้นทุกหน้า นอกจากตอนท้าย ๆ ที่หวัดไปบ้าง ต้นฉบับของเขาสะอาด อ่านง่าย แทบไม่มีรอยขีดฆ่าหรือโยงไปโยงมาเลย เขาเขียนหนังสือได้เร็ว สำหรับเรื่องสั้นเขาเขียนรวดเดียวจบ ดูจากต้นฉบับแสดงว่าความคิดของเขาหลั่งออกมาอย่างมีระบบ เขามีถ้อยคำอยู่ในอำนาจอย่างมั่งคั่งที่สามารถเรียกมาใช้ใหม่อยู่ในระเบียบสำนวนโวหารและลีลาของเขาอย่างง่ายดาย ไม่ว่าเขาจะต้องการมันเมื่อใด¹

นอกจากความสามารถในการเขียนเรื่องสั้นได้รวดเร็วแล้ว ความสามารถอีกประการหนึ่งของอิศรา อมันตกุล คือเป็นผู้มีความคิดริเริ่มและกล้าตัดสินใจที่จะปฏิบัติสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในวงการหนังสือ ดังที่ เสนีย์ เสาวพงศ์ เล่าไว้เกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า

อิศราเติบโตอย่างรวดเร็วจนในวงการประพันธ์ เขารวบรวมเพื่อนฝูงเขียนเรื่องสั้นคนละเรื่อง แล้วพิมพ์เป็นเล่มในระหว่างสงคราม ชื่อ "เรณิมิต" มี

¹ สักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ "เขาเกิดมาเขียน" โดยเสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง) วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

สวึง พรหมจรรยา ออกแบบปก เพื่อนฝูงที่ร่วมกันเขียนไม่แน่ใจกันว่าขายได้
แต่ถ้าไม่ใช่เขาแล้วก็เชื่อว่าไม่มีใครกล้าทำ หนังสือเล่มนี้ขายได้หมด... การริเริ่ม
ของเขาครั้งนี้แสดงแว้วว่านอกจากเขาจะมีความสามารถ และเชื่อมั่นตัวเองแล้ว
เขาสามารถชุมนุมเพื่อน ๆ ให้มารวมกันรอบ ๆ ตัวเขา เพื่อทำงานร่วมกัน
ความสามารถนี้ได้แสดงออกในขอบเขตที่กว้างขวางในระยะต่อมา เมื่อเขา
จับงานหนังสือพิมพ์¹

ส่วนลีลาในการเขียนข่าวของอิศรา อมันตกุล โดยเฉพาะการพาดหัวข่าวให้
หนังสือพิมพ์นั้น อิศรามักสร้างความแปลกใจและทั้ง แค้นอง ๆ ในวงการอยู่เสมอ
รมย์ รติวัน สมัยที่ร่วมงานกับอิศรา ที่ไทยใหม่ยุคใหม่ เล่าไว้ว่า

วันนั้น... พวกเราตะรอน ๆ หาข่าวเป็นปกติ แต่เวอร์ตะโละไรของมันก็ไม่มี
ทั้งพระนคร - ธนบุรี สงบเจียบ... ต่างคนต่างส่ายหนารายงาน
"ไม่มีข่าวกรับ..."

หัวใจของผู้เป็นหัวหน้ารับผิดชอบนั้นจะห่อเหี่ยวสักแค่ไหน หนังสือพิมพ์จะต้อง
ออกตามเวลา หนังสือพิมพ์จะต้องมีข่าวและมีภาพ หนังสือพิมพ์จะมีข้อแก้ตัวไม่ได้ละ
ข้าพเจ้าบอกกับ "ฟ็อกซ์" ค่ายเสียงแหบ ๆ

"พวกนั้น, คนงานสร้างตึก 3 - 4 คน เล่นไฟยี่อิด ตำรวจสายตรวจมาพบเข้า
ก็บุกจับ ...บันทึกลงประจำวันสักหกบรรทัดเห็นจะได้ ก็เท่านั้นแหละครับ"

"สถานที่...บรรยากาศเป็นอย่างไร ?" ฟ็อกซ์ ถามต่อ

"เหตุเกิดราวสามทุ่มเศษ พวกคนงานเหล่านั้นอาศัยบางส่วนของตัวอาคารที่กำลัง
ก่อสร้างเป็นที่พักนอน ไม่รู้จะทำอะไรก็เลยจุดตะเกียงเล่นไฟยี่อิดกัน"

¹ ศักดิ์ชัย บำรุงพงศ์ "เขาเกิดมาเขียน" โดยเสนีย์ เสาวพงศ์ (นามแฝง)
วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

"ตะเกียง...?"

"กระบี่ตะเกียงวรรณคดีแหละ เพราะยังไม่ได้ต่อไฟฟ้าเข้าไป" ขาพเจ้าตอบ
"พี่อิศ" เดินเอามือขวาลูบปลายผมตรงท้ายทอยอย่างที่เคยทำ เป็นอุปนิสัย จวบหรี
มานใหม่

"เขียนให้ละเอียด..."

"พี่อิศ" เดินผละออกไป... ขาพเจ้าต้องฝืนใจเขียน

มองไปที่ห้องหัวหน้ากองบรรณาธิการ "พี่อิศ" ยังคงเดินกลับไปกลับมาจวนงาน
อยู่กับบุหรีมานนั้น พอเขียนเสร็จ ขาพเจ้าก็เดินไปยื่นข่าว (เชิงช่วย) ขึ้นมาให้...
ขาพเจ้าตะลึง และนั่งชั่งอยู่หน้าแท่นพิมพ์เมื่อเห็นพาดหัวข่าวนั้น

"ตำรวจหลายช่องแสงตะเกียง"

ไทยใหม่ยุคเกิดใหม่ชายเป็นเท่านักวัน¹

นอกจากการพาดหัวข่าวได้น่าสนใจ และชวนให้ติดตามอ่านแล้ว บทความแต่ละ
เรื่องในหน้าหนังสือพิมพ์ อิศรา อมรินทร์ ก็เขียนมันขึ้นมาด้วยความรู้จากการค้นคว้า
อย่างละเอียดมาแล้วจริง ๆ ฉะนั้นข้อเขียนของเขาจึงได้รับการยอมรับจากหลาย ๆ
วงการ ในเรื่องนี้ ยอดธง ทับทิมไม้ เขียนไว้ว่า

ก่อนเจ้ามะเร็งร้ายจะจับปลายลิ้นเขาไม่กัวัน เจ้าหน้าทีสถานทูตอเมริกันคนหนึ่ง
ตามติดต่อขอข้อความในคอลัมน์ ออก - ตก - เหนือ - ใต้ เขียนในเติลนิวส์
ในนามปาก เจริญ กลางแดด ซึ่งบรรจุเรื่องราวการประมุขเส้นทางสายหล่มลึก
ซึ่งเป็นข่าวเกรียวกราวอยู่ในขณะนั้น อันเนื่องจากกรมทางอ้างว่าบริษัทอเมริกัน
ที่เขาประมุข คิรคาสูงจนไม่สามารถสร้างได้ รัฐบาลจะต้องส่งเงินกู้จาก

¹ทวี เกศวันดี เสียงแคนและเปียนโน โดย รมย์ รติวัน (นามแฝง) หน้า

อเมริกันกันไป ในกรณีนี้ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ชั้นสูงของอเมริกันในวอชิงตันได้ตำหนิ
 คนของตนในประเทศไทยว่า เอาเรื่องเอาเปรียบเสียจนรัฐบาลไทยไม่พอใจ
 เจ้าหน้าที่อเมริกันในไทยก็ยิ่งแจ่มแจ้งแสดงเหตุให้ตนของเขาทราบว่า การประมูลทำ
 ไปอย่างถูกต้องตามราคากลางที่กรมทางประมาณไว้ ขอเท็จจริงนี้เจ้าหน้าที่
 เหล่านั้น ได้อ่านข้อเขียนของเจตีย์ กลางแดด ไป เป็นหลักฐานว่า ถ้าความผิด
 ใด ๆ จะเกิดขึ้นก็เพราะความไม่เป็นโลเป็นพายของฝ่ายไทย เจ้าหน้าที่ชั้นนี้
 ของเขา ได้รับการชี้แจงเพิ่มเติมและสนับสนุนจากผู้อ่านเป็นปึก ๆ ว่า เป็นความ
 จริงหรือยิ่งกว่านั้น ความอยากรู้อยากเห็นทำให้เขาเขียนมันขึ้นมาโดยมีความถูกต้อง
 มีตัวเลข มีหลักฐาน มีเอกสารยืนยันอย่างครบถ้วน และเอกสารการสร้างทาง
 สายนี้ทุกชิ้นทั้งที่หมายความว่า "ลับเฉพาะ" และที่เปิดเผย... เป็นร้อย ๆ หน้า
 กระดาษ เขาอ่านอย่างละเอียดจนแล้วว่นแล้ว เหมือนแกะพระ ก่อนที่จะเขียน
 มันลงไป แต่ละบันทึก ... ข้อเขียนของเขาจึงมีค่าพอ¹

ความวิริยะอุตสาหะของอิศรา อมันตกุล ในการค้นคว้าเพื่อจะเขียนบทความนั้น
 เป็นสิ่งที่นักหนังสือพิมพ์รุ่นหลัง ๆ กล่าวขวัญกันอยู่เสมอ นอกจากบทความต่าง ๆ แล้ว
 อิศรา อมันตกุล ยังมีงานที่เขาต้องพากเพียรพยายามอย่างยิ่งยวดในการค้นคว้าจึงจะ
 สามารถเขียนออกมาได้ คือ คอลัมน์ "สะแลงมิใช่ของแสลง" ซึ่งลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์
 เดลินิวส์ และปรากฏว่าเป็นคอลัมน์ที่ได้รับความนิยมจากประชาชนผู้อ่านมาก ยอดคง
 หับทวีไม กล่าววว่า อิศรา อมันตกุล นั้น เก่งภาษาอังกฤษสไตร์อเมริกันก็เพราะเขาอ่าน
 มาก และคนควาอยู่เสมอ ถ้าทั้งบางตัวอิศราต้องใช้เวลาในการค้นความหมาย ที่มา
 นับเป็นชั่วโมง ๆ เป็นวัน ๆ หรือบางตัวเป็นเดือน ถ้าทั้งบางตัวที่อิศราต้องค้นความ
 เขียนใหผู้อ่านอ่านนั้น ตัวเจ้าของภาษาเองบางคนก็ไม่เข้าใจความหมาย และที่มา
 ดังเช่นถ้าทั้งคำหนึ่งซึ่งยอดคง หับทวีไม เลวว่า

¹ ยอดคง หับทวีไม แฟรงก์ ฟรีแมน ราชาสะแลงมิใช่ของแสลง 25 12

ครั้งหนึ่งมีศัพท์คำหนึ่ง ซึ่งชาวอเมริกันเป็นผู้ถาม เพราะชาวอเมริกันนั้นไม่ทราบ ว่าคำนั้นในภาษาของตนเองหมายถึงอะไร NOBE เขาบอกเขาแล้วว่ากว่า จะหาได้คงหลายเดือน "มันเล่นแปรอักษร" ... "มันมาจากคำว่า BONE กระดูก... เพราะต้องการเปลี่ยนความหมายเป็นอีกอย่างหนึ่ง หมายถึงอวัยวะเพศ ของชาย" เขาตอบอ้อ ๆ¹

ผู้ที่ทำให้อิศรา อมันตกุล รักการอ่านคือ นาย ม. ชำนาญ ผู้เป็นพ่อของเขา "เพราะที่บ้านรับหนังสือจากต่างประเทศ และที่รับเป็นประจำคือ Home and Garden People of All Nation, Children Magazine และบ้านเรามี Encyclopedia Britanica ชุดใหญ่ ก่อนจะมีอุปกรณ์สมัยใหม่อย่างพัดลม วิทยุเล็ยอีก"² แม้แต่ มาลัย ชูพินิจ นักเขียนที่อ่านหนังสือภาษาอังกฤษเก่ง ยังกล่าวถึงอิสรา ว่า "คนอะไร... อ่าน หนังสือเร็วซัด เราเพิ่งได้มา ถามเขา ก็ตอบว่าอ่านแล้ว แลไม่รู้เรื่องอะไรอีก"³

ด้วยเหตุที่อิสรา อมันตกุล รักงานเขียนหนังสือและทราบดีว่างานเขียนหนังสือนั้น มีส่วนจรรโลงสังคมให้คงความดีอยู่เสมอ ฉะนั้นงานเขียนที่นักเขียน ได้เขียนออกมานั้น จะต้องเป็นประโยชน์ต่อสังคม จะต้องไม่เป็นพิษเป็นภัยแก่สังคม อิสรา อมันตกุล ได้ ตั้งใจอย่างเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ว่างานประพันธ์ที่เขาผลิตออกมานั้นจะต้องไม่เป็นพิษต่อ ประชาชน และสังคม นรา พงศนิรันดร์ เล่าถึงความตั้งใจที่จะใช้การเขียนหนังสือเป็น ประโยชน์แก่สังคมของอิสรา อมันตกุล ไว้ว่า

ผมจำได้ว่า เมื่อปี พ.ศ. 2491 ในชมรมนักประพันธ์ ซึ่งคุณอารีย์ สิริระ ผู้อำนวยกาหนังสือพิมพ์ พิมพ์ไทยชุดนั้น ริเริ่มติดกับคุณประหยัด ศ. นาคนาท จัดขึ้น ที่สี่ลม คุณอิสรา ได้ลุกขึ้นพูดในที่ประชุมอย่างเกร่งครัดและเกร่งเกรียดยกเกี่ยวกับ

¹ ยอดธง ทับทิมไม้ แฟรงก์ฟริแมน ราชสาส์นแลงมิโซของแสง 2512

² กิติมา อมรทัต และคนอื่น ๆ อิสราของแม่และพี่น้อง 2512

³ นรา พงศนิรันดร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ มงคล พูนเพิ่มสุขสมบัติ เป็นผู้สัมภาษณ์ ที่ มิตรนาการพิมพ์ 259/142 สุขุมวิท 71 กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2523

นวนิยาย บางเรื่องที่ถูกยกเลิกและยึดมั่นใน "กามารมณ์" เป็นหลักในการเขียน
 ขณะที่ถูกถึงเกี่ยวกับนวนิยายดีมากเรื่อง "สัญญาสัญญานมิต" ของ อ. อุศุกร
 อิศรา ลูกชั้นขึ้นประกาศอย่างกล้าหาญ ท่ามกลางนักประพันธ์น้อยใหญ่มากมายว่า
 "ผมจะไม่ให้ยาพิษแก่ประชาชน ในบทประพันธ์ของผม เป็นอันขาด"... คราบจบชีวิต
 เขาทำอย่างปากพูดทุกอย่าง¹

นามปากกาที่ใช้

อิศรา อมันตกุล อโศก กวีลดา นายอิสสระ มะงุมมะงาหรา
 ธนุธร ตรีธรมย์ เรือง อภิธรมย์ นที บุรีธรมย์ เรือง กุลราช ทรงกลด กลางหา
 พราย พิศดาร ดร.X XYZ แฟรงก์ ฟรีแมน และอื่น ๆ

ผลงานวรรณกรรมของอิศรา อมันตกุล

บันเทิงคดี

นวนิยาย นักบุญ คนบาป นาดยา สดภาพผู้กลับมา (นาดยา ภาคจบ)
 วีระบุรุษในหนังฟ้า เลื่อนเลื่อน ข้าจะไม่แพ้ ธรณีประลัย ไข่มุกอนพิทาส
 ไข่มุกอนเสนาหา พยัคฆรายไข่มุกอน ชุมทางดาวราย ลูกผู้ชายชื่อไอแผน
 ทามัจจุราช มังกรมาเก่า ฮาลิมาวกูนิง (เสือเหลือง) ทั้งหมดนี้เป็นนวนิยายที่พิมพ์
 เป็นเล่มแล้ว

กิลเลนเกลากูน วิญญาณขอครัก ธรณีโหด ภาพเปลือยปีเก่า
 สิ่งเดียว มนุษย์สองชีพ ป่ามโนห์รา คนเลือดเดือด ร้อยผู้หรือจะสู้รุ่งรำแพน
 ควันปิ่นที่ธารกะเปอร์ จวบฉนั้นแล้วจางตายเสีย 108 แผลพยา เขานั่นหรือชื่อจอม จตุรัส
 (เดิมชื่อ ตะวันออกตะวันตก) และเรื่องอื่น ๆ อีกสามเรื่องที่ไม่ทราบชื่อเรื่อง ทราบแต่

¹ในรา พุฒินันท์ "กิดถึง กิดถึงจริง ๆ กิดถึงอิศรา อมันตกุล" วันนักเขียน ไม่มี
 เลขหน้า

ชื่อตัวเอก คือเรื่องหนึ่ง ตัวเอกชื่อ จักรก จาตุรนต์ เรื่องที่สอง ตัวเอกชื่อ หรายดาว และสิมพลา เรื่องที่สามตัวเอกชื่ออุวิส และน้ำผึ้ง ทั้งหมดนี้เป็นเรื่องที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์ มีทั้งที่มีต้นฉบับครบ และต้นฉบับไม่ครบ

เรื่องสั้น ประเภทรวมเรื่องสั้น ยุคหมิ่น หั่วเราะและน้ำดา วายุภักษ์ปักหลัก รวมเรื่องสั้นสุภาพบุรุษนักประพันธ์ อิศรา อมันตกุล พรและคำสาป เหตุเกิดบนแผ่นดิน เพลงแห่งอิสราฟ พระเจ้าคนละองค์ และ ฯลฯ

สารคดี

ยักษ์คืนในเอเชีย สตาลินผู้พิชิต เข็มไอธูปต์

เรื่องแปล

วัยรุ่นและพรหมจรรย์ (Modern Youth and Chastity ของ Gerald Kelly, S.J.) Quentin Durward ของ Sir Walter Scott

วิชาการ

Slang ไม่ใช่ของแสดง

นอกจากงานเขียนของอิสรา อมันตกุล ดังที่ปรากฏนี้แล้ว ยังมีข้อเขียนของอิสรา อมันตกุล ที่เขียนไว้เป็นบทความ ข่าว เบื้องหลังข่าว และอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งยังไม่มีผู้รวบรวมและทำการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจัง และแพร่หลายเท่าที่ควร ผู้เขียนปริชานันท์ฉบับนี้จึงมีความเห็นว่าการศึกษานวคิดและงานเขียนของอิสรา อมันตกุล เพียงบางส่วนก็อาจจะประโยชน์อยู่บ้าง จึงเลือกวรรณกรรมเรื่องสั้นของอิสรา อมันตกุล มาศึกษาและวิเคราะห์ เพื่อผลจากการศึกษาค้นคว้าจักเป็นประโยชน์และแนวทางในการศึกษางานประพันธ์ของอิสรา อมันตกุล แขนงอื่น ๆ ต่อไป

วิเคราะห์เรื่องสั้นของอิสร อมัญกุล

วิเคราะห์ คือ การไคร่ครวญ แยกออกเป็นส่วน ๆ¹ และ The World Book Encyclopedia² เขียนว่า วิเคราะห์เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก หมายถึง การคลี่คลาย แยกย่อย หรือแยกออกเป็นส่วน ๆ การวิเคราะห์วรรณกรรม คือ การศึกษา ส่วนต่าง ๆ ของวรรณกรรม เช่น โครงเรื่อง ส่วนการแต่งและกลวิธีการแสดงออกของงานเขียนที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง เป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจผู้แต่ง วัตถุประสงค์ในการแต่ง ฯลฯ

ไอร้มเชอร์ (William F. Irmacher) กล่าวว่า

การวิเคราะห์เป็นการแยกแยะองค์ประกอบภายใน ซึ่งจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงงานเขียนนั้น ๆ ทุกส่วน เพราะวรรณกรรมย่อมมีองค์ประกอบหลายประการ และแต่ละส่วนจะทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดผลในขั้นปลาย การวิเคราะห์เป็นการเสริมสร้างความเข้าใจให้เกิดแก่ผู้อ่าน ทำให้มองเห็นว่าองค์ประกอบแต่ละส่วนมารวมกันด้วยกลวิธีอย่างไร³

องค์ประกอบที่สำคัญของเรื่องสั้น มีดังต่อไปนี้ คือ

1. โครงเรื่อง และเหตุการณ์ในเรื่อง
2. สำนวน หรือแก่นเรื่อง
3. ตัวละคร
4. บทสนทนา
5. เวลาและสถานที่

¹ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2493) หน้า 834

² The World Book Encyclopedia V. 3 p. 913

³ William F. Irmacher The Nature of Literature p. 109

1. โครงเรื่อง และเหตุการณ์ในเรื่อง (Plot and Events)

Encyclopedid Britanica¹ เขียนว่า โครงเรื่องคือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ
การจัดระเบียบของเรื่องมากกว่าจะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่อง

แฮมมาเลียน และ คาร์ล (Leo Hamalian and Frederick R. Karl)
กล่าวว่า โครงเรื่องคือการจัดลำดับเหตุการณ์ของเรื่อง เดิมเชื่อว่าโครงเรื่องเป็น
องค์ประกอบที่เด่นที่สุดของหนังสือบันเทิงคดี แต่ปัจจุบันความคิดนี้เปลี่ยนไป เพราะ
เรื่องสั้นสมัยใหม่บางเรื่องหาโครงเรื่องยาก ในการศึกษาโครงเรื่องควรพิจารณาว่า
เรื่องนั้น ๆ เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุใด เป็นพื้นฐานหรือไม่ โครงเรื่องนั้นเป็นจุดประสงค์
ส่วนหนึ่งของผู้แต่งหรือไม่ ผู้แต่งต้องการเน้นหรือตีแผ่ความคิดเห็นของตนให้เราเห็น
หรือไม่ หรือเราสามารถเข้าใจความนึกคิดหรือทัศนคติที่ผู้แต่งแทรกไว้ในเรื่องหรือไม่
หรือพิจารณาว่าผู้แต่งพยายามประดิษฐ์เรื่องนั้นเพื่อผลบางอย่างที่ต้องการให้เกิดขึ้น
โดยไม่คำนึงถึงความเป็นจริงของมนุษย์ ตลอดจนพิจารณาว่าโครงเรื่องที่ผู้แต่งสร้างขึ้น
ทำให้เราเข้าถึงบทสรุปสำคัญหรือไม่ หรือแยกแยะกระจัดกระจายจนไม่สามารถเชื่อมโยง
ได้

ชอว์ (Henry Shaw) กล่าวว่า โครงเรื่องเป็นลำดับเหตุการณ์ช่วงหนึ่ง
และมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของตัวละครที่จะนำไปสู่การต่อสู้ ความขัดแย้ง แล้วไปถึง
จุดสุดยอด (Climax) และจุดคลี่คลายของเรื่อง (Denouement) นอกจากนี้
โครงเรื่องยังแตกต่างจากเรื่อง หรือแนวของเรื่อง (Story Line) อีกด้วย

กุหลาบ มลลิกะมาส⁴ ให้ความเห็นว่า โครงเรื่อง คือ ส่วนของเนื้อเรื่อง
ที่แสดงถึงปัญหาหรือข้อขัดแย้ง (Conflict) ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตัวละคร หรือ
ข้อขัดแย้งในจิตใจของตัวละครเอง

¹Encyclopedia Britanica V. 14 p. 673

²Leo Hamalian and Ferderick R. Karl The Shape of Fiction
p. 167 - 168

³Henry Shaw Dictionary of Literature Terms p. 289

⁴กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 78

นพ. ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา กล่าวว่า "โครงเรื่องหมายถึงการจัดเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่อง เพื่อให้ได้ผลตามที่ต้องการ"¹

วิทย์ ทิระศรียานนท์² กล่าวว่า เรื่องสั้นมีโครงเรื่องเดี่ยวและโครงเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดในเรื่องความยาว หากโครงเรื่องซับซ้อนหรือมีหลายโครงเรื่อง อาจทำให้ไม่สามารถจบเรื่องได้กระชับในความยาวที่เหมาะสมได้อีก นอกจากนั้นโครงเรื่องสั้นไม่จำเป็นต้องเป็นการกระทำหรือพฤติกรรมของตัวละครเสมอไป โครงเรื่องสั้นอาจเป็นการพรรณนาอารมณ์ของตัวละครก็ได้ หรือ เป็นฉากหนึ่งในชีวิตบุคคลก็ได้

จากความเห็นของผู้รู้ดังกล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า โครงเรื่อง คือการกำหนดเค้าโครง เหตุการณ์ พฤติกรรมหรือการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาในเรื่อง ซึ่งที่กำหนดขึ้นเหล่านั้นจะต้องผสมกลมกลืนกัน

ส่วนสำคัญที่ต้องศึกษาในโครงเรื่อง มีดังนี้

1. ตอนเริ่มเรื่องหรือการเปิดเรื่อง
2. ตอนดำเนินเรื่อง
3. ตอนจบเรื่องหรือการปิดเรื่อง

1. ตอนเริ่มเรื่องหรือการเปิดเรื่อง (Exposition) เป็นตอนเริ่มพฤติกรรม ซึ่งจะกำหนดสภาพและเหตุการณ์ในเรื่องให้ดำเนินไปตามลำดับ ส่วนนี้เป็นส่วนสำคัญของการสร้างโครงเรื่องให้น่าติดตาม การเปิดเรื่องอาจทำได้โดยการอธิบาย พรรณา บรรยาย หรือใช้บทเจรจาได้

2. การดำเนินเรื่อง (Complication) เป็นส่วนที่มีการสร้างปม ผูกปมปัญหา สร้างอุปสรรคต่าง ๆ ให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อน ชวนให้ติดตาม การสร้างปมปัญหามี

¹นพ. ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ปารุกดาเรื่องนวนิยาย หน้า 10

²วิทย์ ทิระศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 114, 372

ลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ความขัดแย้ง (Conflict) อุปสรรค (Obstacle) การดิ้นรนต่อสู้

ความขัดแย้ง (Conflict) หมายถึง อุปสรรคที่เกิดขึ้นแก่ตัวละคร อันเป็นผลให้ตัวละครนั้น ไม่สามารถบรรลุผลตามความปรารถนา มีความสำคัญในการกำหนดโครงเรื่อง เพราะแม้ว่าจะวางแนวเรื่องให้ดำเนินไปอย่างลื่นไหลก็ตาม แต่ตัวละครจะประกอบพฤติกรรมได้นั้นขึ้นอยู่กับความขัดแย้งอีกทีหนึ่ง¹

สุวคนธ์ จงตระกูล เขียนว่า ความขัดแย้ง (Conflict) หมายถึง การต่อสู้ (Struggle) ซึ่งเกิดขึ้นระหว่างตัวเอกกับฝ่ายปรปักษ์ ตัวเอกกับชะตากรรมหรือสิ่งแวดล้อม หรือเป็นการต่อสู้ภายในจิตใจตัวละครเอง รวมทั้งการต่อสู้กับระบบค่านิยมในสังคม²

ความขัดแย้งแบ่งเป็น 5 ประเภทใหญ่ คือ

1. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ (Man against Man) เช่น ในเรื่องพระอภัยมณี มังคลาต่อสู้กับพระอภัยมณีผู้เป็นพ่อ หรือในเรื่องสิงหนไตรภพ ทงคาประไลยเป็นชนกต่อท้าวอินธุมาศ เกิดการต่อสู้กันขึ้น
2. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า ชะตากรรม หรืออำนาจเหนือธรรมชาติ (Man against Supernature) เช่น ในเรื่องพระลอ พระลอพยายามต่อสู้กับอำนาจไสยศาสตร์ของปู่เจ้าสมิงพราย
3. ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับภยันตรายต่าง ๆ (Man against Nature) เช่น แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด น้ำท่วม จะพบมากในนวนิยายเชิงวิทยาศาสตร์
4. ความขัดแย้งของบุคคลต่อสังคม (Man against Himself) เช่น การต่อสู้กับความยากจน การต่อสู้ระหว่างเผ่าพันธุ์ การขัดแย้งกับระบบค่านิยม ในเรื่องพระอภัยมณี พระอภัยมณีกับศรีสุวรรณไปเรียนวิชาที่ขัดต่อค่านิยมในสังคม จึงถูกท้าวสุทัศน์ไล่ออกจากเมือง

¹ ธีรพันธุ์ สัจพันธ์ ถ้อยบรรยายวิชาอิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย หน้า 200

² สุวคนธ์ จงตระกูล "ลักษณะขัดแย้งในสื่อ โศกนาฏิก" มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์ 1 : 43 มกราคม 2522

5. ความขัดแย้งภายในใจของตัวละครเอง (Man against Himself)

เช่น ในเรื่องพระลอ พระเพื่อนพระแพงปรารถนาจะได้พระลอเป็นคู่ครอง แต่ขณะเดียวกันก็เกิดความอวย เกรงถูกคิดิน ดังนั้นจึงเกิดความขัดแย้งในใจของตัวละครทั้งสองระหว่างอารมณ์ปรารถนาและความรู้สึกผิดชอบชั่วดี

นอกจากการสร้างปมปัญหาด้วยความขัดแย้งแล้ว นักเขียนสามารถสร้างโครงเรื่องในลักษณะเหนือวิสัย (Fantasy) คือประสานเรื่องเกินจริง กับความจริงเข้าด้วยกัน และบางครั้งเมื่อเกิดปมปัญหาที่นักเขียนแก้ไม่ตก นักเขียนอาจจะใช้เหตุบังเอิญ (Coincidence) เข้าช่วยด้วยก็ได้

3. ตอนจบเรื่องหรือการปิดเรื่อง (Ending) เป็นตอนที่ปัญหาได้รับการคลี่คลายหรือได้รับการแก้ไขแล้ว บางท่านเรียกว่าจุดสุดยอดของเรื่อง (Climax) จุดนี้ถือเป็นจุดถึงขีดสุด ความตื่นเต้น ความสนใจ หรือความรู้สึกด้านอื่น ๆ ของผู้อ่านจะทวีขึ้นจนถึงจุดสูงสุด เรื่องสั้นบางเรื่องอาจจะจบเรื่องที่จุดสุดยอดนี้ โดยอาจจะจบแบบพลิกความคาดหมายของผู้อ่านที่เรียกว่า Twist ending หรือ Surprised ending แต่ถ้าเรื่องมีการคลายความตึงเครียดหรือปมที่สร้างไว้ไม่จบที่จุดสุดยอด เรื่องสั้นเรื่องนั้นก็จะจบลงแบบธรรมดา คือจบลงตามความคาดหมาย ช่วงระหว่างจุดสุดยอดไปจนถึงตอนจบของเรื่องเรียกว่า Rising action

ลีธรา พินิจภูวนล¹ กล่าวถึงการจบเรื่องว่ามีหลายลักษณะ ดังนี้ คือ

1. จบแบบหักปมท้าย (Surprise ending, Anti Climax ending)

คือจุดจบของเรื่องไม่ได้เป็นไปตามความคาดหมายของผู้อ่าน ตลอดเวลาที่อ่านเรื่องสั้นมาตั้งแต่ต้นจนจบ จุดนี้จะทำให้เกิดความรู้สึกผิดคาดในระยะเวลาอันสั้นและจับความรู้สึกจึงมักจะจบลงด้วยคำพูดเพียง 2 - 3 คำ หรือประโยคเดียว หรือแม้จะมากกว่าหนึ่งประโยค แต่ก็ไม่ยาวเกินไปนัก เช่นเรื่อง ก่อนแต่งงานของศรีบุรพา หรือผู้ประพันธ์

¹ลีธรา พินิจภูวนล ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย หน้า 37 - 39

บางจุดสุดยอดของเรื่องอยู่ที่จุดจบของเรื่อง คือเมื่อเหตุการณ์ในท้องเรื่องดำเนินไปจนถึงจุดที่ความรู้สึกของผู้อ่านพุ่งขึ้นสูงสุดแล้วจบที่ตรงนั้น เช่น เรื่องสร้อยคอที่หาย

2. จบแบบเศร้า (Tragic ending) คือ เสร็จจากการพลัดหวัง พลัดพรากจากกัน ความตาย ความกลืนกลาย การล้มละลาย ความสูญเสีย

3. จบแบบหวานชื่น (Happy ending) หรือ (Sweet ending) คือจบด้วยความสุขสมหวัง ความเข้าใจที่ถูกต้องต่อกัน ความสำเร็จงดงาม การคลี่คลาย ปัญหาเหิงด้วยดี ฯลฯ

จากองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วน ของโครงเรื่อง คือ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่องดังกล่าวแล้ว จะเห็นว่าลักษณะที่กล่าวมาทั้งหมดจะต้องสัมพันธ์กัน คือต้องเริ่มพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ในตอนเริ่มเรื่อง (Exposition) แล้วดำเนินไปถึงตอนกลาง จะยุ่งยากซับซ้อนมากขึ้นที่เรียกว่า (Complication หรือตอนตัวเรื่อง ระยะตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงตอนที่มีความซับซ้อนนี้เรียกว่า Rising action คือเป็นการเพิ่มความซับซ้อน เราความสนใจชวนให้ติดตามขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งมาถึงระยะการปิดเรื่อง และในช่วงระหว่าง Rising action มาจนถึงตอนปิดเรื่องนั้น อาจจะมีเหตุการณ์ หรือพฤติกรรมอื่นเข้ามา ทำให้เรื่องเปลี่ยนแปลงไป จุดหรือเหตุการณ์ หรือพฤติกรรมนี้ เรียกว่า Turning point อันจะทำให้เรื่องจบลงในลักษณะที่แปลกไปจากการจบแบบธรรมดา

ส่วนลักษณะ โครงเรื่องที่คตินัน กุหลาบ มัลลิกะมาส¹ กล่าวว่าโครงเรื่อง ที่วางไว้ดี มีลักษณะดังนี้ คือ

1. มีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องประดุจลูกโซ่ เกี่ยวเนื่องกันจากเรื่องเล็กไปสู่เรื่องใหญ่อย่างมีเอกภาพ มีรายละเอียดเท่าที่จำเป็น ไม่มากหรือน้อยเกินไป จนเกิดเนื้อเรื่องแน่นหรือหลวม การคัดเลือกเหตุการณ์จึงต้องคำนึงถึงความเหมาะสมว่าจะรับกับตอนใดของโครงเรื่อง

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 81 - 83

2. ถ้ามีโครงเรื่องย่อยจะต้องมีความหมายต่อโครงเรื่องใหญ่ และมีความสัมพันธ์กัน

3. มีเทคนิคในการลำดับเรื่อง ให้เข้าใจได้กระจ่างแจ้ง มีวิธีเปิดและปิดเรื่องอย่างประทับใจ

4. สร้างความสนใจใ้ใครรู้เรื่องต่อไป (Suspense) คือวางเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดไว้ โดยกล่าวพอเข้าใจ แต่ไม่เล่ารายละเอียด มีแต่เหตุการณ์ต่อเนื่องให้ระลึกรถึงเงื่อนไขนั้นได้เสมอ ไม่ให้ผู้อ่านลืม แล้วจึงอธิบายความอย่างแจ่มแจ้งภายหลัง

5. มีข้อขัดแย้งที่น่าสนใจในโครงเรื่อง เช่น ข้อขัดแย้งระหว่างคนต่างวัย ต่างความคิด ข้อขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมของสำนักเรียนต่างเชื้อชาติกัน

6. ไม่มีเหตุประจวบ หรือเหตุบังเอิญ (Coincident) และถ้าหากมีผู้แต่งก็ต้องมีความสามารถพอที่จะใช้เป็น เหตุประจวบหรือเหตุบังเอิญนี้มักมีขึ้นเมื่อผู้แต่งผูกพันปัญหาขึ้นแล้ว ไม่สามารถหาวิธีอันแยบยลมาคลายปัญหานั้นได้ จึงต้องใช้วิธีตัดปัญหาให้ลุกล่วงไป โดยใช้วิธีการที่ไม่สมจริง หรือวิธีการที่เป็นไปไม่ได้โดยยากเป็นเครื่องแก้ เหตุประจวบหรือเหตุบังเอิญนี้ ไม่ใช่ว่าไม่อาจจะเป็นไปได้เสียเลยทีเดียว แต่เป็นเรื่องที่ไม่เกิดขึ้นโดยปกติวิสัย นักวิจารณ์ถือว่าเป็นจุดอ่อนของโครงเรื่อง ถ้าเหตุบังเอิญหรือเหตุประจวบนี้ ปรากฏในเรื่องประเภทสมจริง

7. ชี้ให้ผู้อ่านเห็นโลก หรือสังคมมนุษย์อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง เช่น กล่าวถึงชีวิตมนุษย์ในที่ที่หลายแห่ง กล่าวถึงตัวละครหลายชั้นบุคคลที่มีลักษณะชีวิตต่างกัน

2. สารัตถะ หรือแก่นเรื่อง (Theme)

สุวรรณา เกรียงไกรเพชร¹ ให้ความหมายของแก่นเรื่องไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง พระอภัยมณี การศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์ สรุปความได้ว่า แก่นเรื่องคือ

¹สุวรรณา เกรียงไกรเพชร พระอภัยมณีการศึกษาในเชิงวรรณกรรมวิจารณ์

แนวคิดหรือจุดสำคัญของเรื่อง ไม่ใช่เนื้อเรื่องหรือโครงเรื่อง แต่เป็นแกนกลางของเรื่อง หรือจุดสำคัญของเรื่องที่ปรากฏตั้งแต่ต้นจนถึงปลายเรื่อง เป็นสิ่งเชื่อมโยงเรื่องทั้งหมดเข้าด้วยกัน

กุหลาบ มลลิกะมาส กล่าวว่า สารัตถะของเรื่องสั้นก็คือ "ลักษณะอันเป็นวิสัยธรรมดา ธรรมชาติของมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็น"¹

นพ पालกะวงส์ ณ อรุณยา กล่าวว่า "แก่นหรือสาระของเรื่องหมายถึง การแถลงความจริงเกี่ยวกับชีวิตหรือพฤติกรรมของมนุษย์"²

เฮมาเลี่ยน และ คาร์ล (Leo Hamalian and Ferderick R. Karl) กล่าวว่า

เรื่องสั้นทุกเรื่องต้องมีแนวคิดหรือวัตถุประสงค์ของเรื่อง ไม่ว่าผู้ประพันธ์จะใช้วิธีการเสนอเรื่องอย่างอ้อมค้อมอย่างไรก็ตาม แต่มีจุดหนึ่งที่นักเขียนจะต้องเสนอแนวคิดเหล่านั้น โดยผ่านทางองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ตัวละคร บรรยากาศ ฉาก โครงเรื่อง และกลวิธี ผู้อ่านจะต้องประมวลจากองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้เขียนบางคนมีแนวคิดที่สับสนในการสร้างเรื่อง การเข้าถึงแนวคิด อาจต้องอาศัยการสรุปจากนักอ่านที่มีประสบการณ์หลายคน ในสมัยหนึ่งผู้แต่งนิยายที่จะระบุแนวคิดของตนให้ผู้อ่านทราบ แต่เป็นการปฏิบัติที่ล้าสมัยเสียแล้ว ในการพิจารณาแนวคิดอาจจะพิจารณาในปัญหาที่ว่าแนวคิดสำคัญของผู้ประพันธ์ชัดเจนแจ่มแจ้งหรือไม่ เป็นแนวคิดที่เกี่ยวกับสังคม ศีลธรรม ตัวบุคคล การเมือง ใช้แนวคิดอย่างไรอย่างหนึ่ง หรือรวมหลายประการเข้าด้วยกัน และผู้ประพันธ์มีวิธีเสนอแนวคิดอย่างไร ใช้สัญลักษณ์ บุคคลาธิษฐาน ประชดประชัน หรือยั่วล้อ

¹กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 84

²นพ ปาลกะวงส์ ณ อรุณยา ปรากฏการณ์เรื่องนวนิยาย หน้า 11

และแนวคิดนี้มีคุณค่าสำคัญเพียงใดต่อผู้อ่าน หรือมีความหมายเฉพาะตัวผู้แต่ง
เท่านั้น และการสร้าง โครงเรื่อง ตัวละคร บรรยายภาพ ฉาก และกลวิธี
เป็นผลสนับสนุนแนวคิดใดดีเพียงไร¹

แนวคิด อาจแบ่งออกได้เป็น 4 ชนิด คือ

1. แนวคิดแสดงทัศนะ คือ แนวคิดที่ผู้ประพันธ์มุ่งเสนอหรือแสดงทัศนะ
ความคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ต่อค่านิยมในสังคม ต่อคุณธรรม ตลอดจนสิ่งที่ตรงกัน
ข้ามกับคุณธรรม ต่อสภาพความเป็นไปของผู้คน ชีวิตประจำวัน เหตุการณ์บ้านเมือง
เหล่านี้ เป็นต้น แนวคิดที่แสดงทัศนะต่อค่านิยมในสังคม เช่น ในสังคมยกย่องคนที่มีความ
มั่งคั่ง ร่ำรวย มีเกียรติยศ หรือยกย่องผู้ได้รับการศึกษาสูงว่าเป็นบุคคลที่น่านับถือ และ
มีประโยชน์ แนวคิดที่แสดงทัศนะต่อคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน ต่ออาชีพ
ต่อบ้านเมือง ความกตัญญูต่อกวี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตาปราณี ทัศนะต่อสิ่ง
ที่ตรงข้ามกับคุณธรรม เช่น ความอกตัญญู ความคดโกง ความหลอกลวง ความอวดดีธรรม
การทรยศขายชาติ ความมีจิตใจแคบ ไร้ความกรุณา เป็นต้น

2. แนวคิดแสดงอารมณ์ คือ แนวคิดที่ผู้ประพันธ์มุ่งแสดงอารมณ์ และ
ความรู้สึกของตัวละคร เช่น ความเหงา ความรู้สึกว้าเหว อ้างว้างเดียวดาย ความ
อิจฉาริษยา ความรัก ความหึงหวง ความเกลียดชัง ความกลัว ความแค้น เป็นต้น
แนวคิดแบบนี้ถ้าผู้ประพันธ์มุ่งแต่เสนออารมณ์หรือความรู้สึกก็หมายความว่า ผู้ประพันธ์ต้อง
การให้ผู้อ่านได้รับความรู้สึก อารมณ์ของตัวละคร หรืออาจจะต้องการให้ผู้อ่านมีส่วน
รับรู้และมีส่วนร่วมในความรู้สึก คือ เกิดความรู้สึกและอารมณ์คล้อยตามตัวละครในเรื่อง
ไปด้วย ซึ่งผู้ประพันธ์จะทำให้สำเร็จมากน้อยเท่าไร ขึ้นอยู่กับเทคนิคหรือกลวิธีในการ
แต่งของแต่ละบุคคล

¹ Leo Hamalian and Frederick R. Karl The Shape of Fiction

3. แนวคิดแสดงพฤติกรรม คือ แนวคิดที่ผู้ประพันธ์มุ่งเสนอพฤติกรรมของตัวละครและพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในเรื่องจะเป็นส่วนสำคัญของเรื่อง พฤติกรรมของตัวละครที่ผู้แต่งมุ่งให้เป็นแนวคิดของเรื่อง อาจเกิดขึ้นจากการคลี่คลายมาจาก

3.1 ทักษะต่อคำนิยม หรือ คุณธรรมบางประการ เช่น ทักษะต่อคุณธรรมในเรื่องความกตัญญู ก่อให้เกิดพฤติกรรมของตัวละครที่แสดง กตเวทิต์ตอบแทนบุญคุณ

3.2 ความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ เช่น อารมณ์ที่ว่าเหว เหงา หรือความรู้สึกหึงหวงอย่างรุนแรง สิ่งเหล่านี้อาจเป็นมูลเหตุให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมที่ผู้ประพันธ์มุ่งให้เป็นแนวคิดได้

4. แนวคิดแสดงสภาพและเหตุการณ์ ได้แก่ แนวคิดที่ผู้ประพันธ์มุ่งแสดงสภาพบางอย่าง หรือเหตุการณ์บางช่วงบางตอนของชีวิตของตัวละคร เช่น สภาพความยากจนของชาวชนบทในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง สภาพความวุ่นวายในเมืองใหญ่ ๆ สภาพชีวิตที่ขมขื่นของกรรมกรในโรงงาน เป็นต้น¹

สรุปได้ว่า สารัตถะ หรือแก่นเรื่อง หรือแนวคิด คือ สาร (Message) ซึ่งผู้แต่งสื่อมาถึงผู้อ่านเพื่อชี้ให้เห็นลักษณะธรรมชาติของชีวิตมนุษย์ สารัตถะจะแทรกอยู่ตามองค์ประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง

3. ตัวละคร (Character)

ตัวละคร คือ ผู้มีบทบาทในเรื่อง อาจจะเป็นมนุษย์หรือเทียบเท่ามนุษย์ ผู้อ่านจะสามารถรู้จักตัวละครได้จาก รูปร่างหน้าตา ลักษณะการพูด ความรู้สึกนึกคิด และการกล่าวหาตักเตือนจากบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร

ออฟคัล (Richard D. Opdahl)¹ กล่าวว่า ตัวละคร คือผู้มีบทบาทในเรื่อง จะต้องเหมือนมนุษย์หรือเทียบเท่า มีชีวิตจิตใจ แสดงอารมณ์ บทบาท คำพูด

¹ สุวรรณ เกรียงไกรเพชร พระอภัยมณีการศึกษาในเชิงวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 8

² Richard D. Opdahl Illusion and Reality p. 3

และมีกริยา เช่น คนจริง ๆ พฤติกรรมที่ตัวละครแสดงออกมาต้องน่าเชื่อถือ วิธีการแสดงลักษณะนิสัยของตัวละครทำได้ดังนี้

1. ผู้แต่งบรรยายเอง คือ ผู้แต่งเป็นผู้อธิบายลักษณะที่ปรากฏแก่ตา หรือสภาพภายในจิตใจของตัวละคร

2. แสดงด้วยคำพูด และพฤติกรรมของตัวละคร

3. จากกริยาที่ตัวละครอื่น ๆ แสดงต่อตัวละครตัวนั้น

กุหลาบ มลลิกะมาส¹ แบ่งตัวละครออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ตัวละครน้อยลักษณะ (Flat Character) คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยประจำเป็นประเภท ๆ ไป เช่น สดใส ร่าเริง เงื่องหงอย เฉื่อยชา ฯลฯ

2. ตัวละครหลายลักษณะ (Round Character) คือตัวละครที่มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง เช่น ขุนแผนเป็นชายเฒ่าผู้ที่มีรักแท้ มีอารมณ์รุนแรงแต่เยือกเย็น สุขุมลงเมื่ออายุมากขึ้น

рінฤทัย สัจจพันธุ์² กล่าวว่าวิธีแนะนำตัวละคร มีอยู่ 3 วิธี คือ

1. ผู้ประพันธ์แนะนำตัวละครเอง คือ ผู้ประพันธ์เป็นผู้บรรยายคุณสมบัติต่าง ๆ ของตัวละครโดยตรง วิธีนี้จะให้รายละเอียดอย่างถูกต้องชัดเจน และรวดเร็วตั้งแต่แรกเริ่มที่ตัวละครปรากฏตัว เหมาะกับตัวละครที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือเป็นตัวละครแบบฉบับ หรือเป็นสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่มีผลเสียคือ เป็นการจำกัดความคิดและจินตนาการของผู้อ่าน ทำให้เสียรสทางวรรณกรรม

2. ตัวละครแนะนำตัวเอง คือ ตัวละครเปิดเผยตัวเองจากการกระทำและบทเจรจา ผู้อ่านจะค่อย ๆ ทราบเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครทีละเล็กละน้อย และมีโอกาสใช้วิจารณ์ และจินตนาการของตนเองว่าสภาพตัวละคร และรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีส่วน

¹กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 87

²рінฤทัย สัจจพันธุ์ อิทธิพลวรรณกรรมต่างประเทศในวรรณกรรมไทย หน้า 201

ร่วมในเหตุการณ์เหล่านั้นด้วย วิธีนี้จะช่วยให้เรื่องมีความสมจริงและสามารถดำเนินไปได้โดยไม่ขาดตอน

3. วิธีผสม เป็นวิธีที่ใช้มากที่สุดโดยเอาวิธีทั้งสองข้างต้นมาใช้ด้วยกัน ส่วนใหญ่ตัวละครจะแสดงลักษณะทั่วไปของตนเองด้วยการกระทำและคำพูด แต่ในบางสิ่งบางอย่างที่ตัวละครไม่สามารถเปิดเผยได้ด้วยตัวเอง เช่น อารมณ์ และความรู้สึก ผู้แต่งจะเป็นผู้บรรยาย

รัญจวน อินทรกำแหง¹ กล่าวว่า ตัวละครที่ดีควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีลักษณะนิสัยหลายอย่าง ไม่ดีจนหาที่ติไม่ได้ หรือเลวจนหาที่ชมไม่พบ
2. มีความต้องการเช่นเดียวกับคนธรรมดา เช่น ต้องการความรัก ต้องการเสรีภาพ ต้องการความสนใจจากผู้อื่น ฯลฯ
3. มีการกระทำที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของตน ไม่ประพฤติปฏิบัติในที่หนึ่งอย่างหนึ่ง และในอีกที่หนึ่งอีกอย่างหนึ่ง เว้นแต่จะมีเหตุอันสมควร
4. การเปลี่ยนแปลงนิสัยของตัวละครต้องเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล จะต้องให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ หรือเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงนั้น ถ้าไม่ใช่ทันทีทันใด อย่างน้อยก็ต้องเข้าใจเมื่อตอนจบ

ฮามาลีอัน และ คาร์ล² (Leo Hamalian and Frederick R. Karl) กล่าวถึงการพิจารณาตัวละครไว้ว่า ต้องพิจารณาในฐานะเป็นปัจเจกชน (Individual) หรือเป็นแบบของบุคคล (Type) ตัวละครนั้นถูกผลักดันให้เป็นไป โดยสังคมหรือไม่ หรือพฤติกรรมนั้น เป็นความรู้สึกที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน ต้องหยั่งไปถึงสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ การคว่ำลักษณะตัวละครสนองวัตถุประสงค์ของผู้เขียนได้ดีเพียงไร ตัวละครนั้นเกี่ยวข้องกับ

¹รัญจวน อินทรกำแหง และคนอื่น ๆ การอ่านและพิจารณาหนังสือ หน้า 72

²Leo Hamalian and Frederick R. Karl The Shape of Fiction

กับสัญลักษณ์หรือไม่ มีการขัดแย้ง ต่อสู้ดิ้นรน กับสภาพสังคมภายนอก หรือความรู้สึกภายใน
อย่างไรหรือไม่ ทักษะของตัวละครในเรื่องช่วยให้เห็นทักษะของผู้แต่งที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ

4. บทสนทนา (Dialogue)

บทสนทนา คือ การพูดจาโต้ตอบของตัวละคร บทสนทนาที่ดีต้องง่าย และ
เหมาะสมกับบุคลิกภาพของตัวละคร บทสนทนาใช้ประโยชน์ในการเขียนเรื่องบันเทิงคดี
ด้วยการใช้สลับกับการพรรณนาหรือการบรรยาย

เจือ สตะเวทิน¹ ใช้คำว่า "บทเจรจา" ในความหมาย "Dialogue"
และกล่าวว่า

บทเจรจา คือ การสนทนาโต้ตอบระหว่างตัวละครในนวนิยายหรือเรื่องสั้น
บทเจรจาที่ดีต้องง่าย และเหมาะสมกับตัวละคร แม้จะไม่มีกำกวดความยาว
ของบทเจรจา แต่ต้องการคำนึงประการหนึ่งคือ บทเจรจาสั้น ๆ จะเข้าใจง่าย
และน่าอ่านกว่าบทเจรจายาวนาน บทเจรจาระหว่างตัวละครสองตัวควรมีขนาด
สั้นยาวสลับกัน และใช้การพรรณนาหรือการบรรยายคั่น

สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์² เขียนไว้ว่า บทสนทนา คือ ถ้อยคำที่ตัวละคร
พูดจาโต้ตอบกัน บทสนทนาที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. ช่วยให้เนื้อเรื่องตื้นหนาไป คือทำให้ผู้อ่านรู้เรื่องเพิ่มขึ้น
2. ช่วยให้แลเห็นนิสัยของตัวละครตัวนั้นชัดเจนขึ้น
3. ช่วยให้แลเห็นสภาพสังคม ประเพณี วัฒนธรรม การศึกษา การ

ปกครอง สภาพเศรษฐกิจ และอื่น ๆ ควบไปด้วย

¹เจือ สตะเวทิน ศิลปะการประพันธ์ หน้า 81 - 82

²สุทธิวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ การอ่านและการวิจารณ์หนังสือ หน้า 100

กุหลาบ มลลิกะมาส¹ กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการใช้บทสนทนา ว่า

1. เพื่อช่วยดำเนินเรื่อง แทนการบรรยายของผู้แต่ง ในบทละคร โดยเฉพาะบทสนทนาคือ การดำเนินเรื่องโดยตรง
 2. เพื่อช่วยให้รู้จักตัวละครในเรื่อง ทั้งรูปร่างลักษณะ หน้าตา และนิสัยใจคอ โดยผู้แต่งไม่ต้องชี้แจงตรง ๆ
 3. ช่วยให้มีวิธีการไม่ซ้ำซาก คือ เปลี่ยนเป็นบทสนทนาบ้าง เป็นการบรรยายบ้าง
 4. สร้างความสมจริง คำพูดที่สมมุติเป็นถ้อยคำจริง ๆ ของตัวละคร ทำให้รู้สึกใกล้ชิดกับความเป็นจริงมากกว่าคำบรรยายของผู้แต่ง
 5. ทำให้บทประพันธ์น่าอ่าน น่าสนใจ และมีชีวิตชีวขึ้น โดยเฉพาะบทสนทนาที่คมคาย มีอารมณ์ขัน หรือพูดได้ถูกต้องตามฐานะของตัวละคร และสมกับบทบาทในตอนนั้น ๆ
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวว่า "คำพูดของตัวละครในเรื่อง ต้องเป็นคำพูดที่เหมาะสมแก่ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาของตัวละครนั้น ๆ กล่าวรวมคือเป็นคำพูดที่เหมาะสมแก่สภาพแวดล้อมของตัวละคร"²
- จะเห็นได้ว่าบทสนทนาเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เรื่องเล่าสมมุติมีความสมจริงได้ ถ้าผู้ประพันธ์มีความสามารถในการเขียนบทสนทนาให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพและสภาพแวดล้อมของตัวละคร และบทสนทนาจะเป็นส่วนที่ช่วยในการเล่าเรื่อง "รายวันและเข้ากันได้ดี"³ กับองค์ประกอบอื่น ๆ

¹กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 89

²บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "หัวใจวรรณคดีไทย" ใน วรรณไวทยาภรณ์ หน้า 75

³พรสุข บุญสุภา และ รณนิ เพชรบุปผ์ นวนิยายอังกฤษและนวนิยายอเมริกัน
หน้า 73

5. เวลาและสถานที่ (Setting)

เวลาและสถานที่ กล่าวโดยทั่วไปให้สั้นและง่าย ก็คือ ฉาก นั้นเอง ฉากเป็นสถานที่เกิดพฤติกรรมของตัวละคร หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ฉากนั้นนอกจากจะหมายถึงสถานที่และเวลาแล้วยังรวมถึงบรรยากาศที่เรื่องหรือพฤติกรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นด้วย

ออฟคัล (Richard D. Opdahl)¹ กล่าวว่า ฉากเกี่ยวข้องกับโครงเรื่องและปฏิกิริยาของตัวละคร หรือแนวคิดของเรื่อง เช่น เหตุการณ์ที่เรา อาจจะเกิดขึ้นในวันฝนตกหนัก ในถิ่นสลัมของเมืองใหญ่ สภาพจิตใจของตัวละครส่วนมากสะท้อนให้เห็นได้ในฉาก ถ้าตัวละครมีความสุข ธรรมชาติรอบตัวจะดูสดชื่น

สุพรรณิ วราทร² กล่าวว่า ฉากเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง บอกให้รู้ว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นที่ใด ในเรื่องสั้นไม่จำเป็นต้องให้รายละเอียดของสถานที่มากเกินไป และการใช้ฉากที่มีจริงและเป็นที่รู้จักจะทำให้เรื่องมีความสมจริงมากขึ้น

เจือ สตะเวทิน³ แสดงความเห็นเกี่ยวกับฉากไว้ว่า ผู้ประพันธ์ต้องรู้จักฉากนั้นเป็นอย่างดี จึงจะสามารถถ่ายทอดสู่ผู้อ่านได้ และทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงฉากที่ผู้ประพันธ์ต้องการเสนอ นอกจากนั้นการสร้างฉาก และสร้างบรรยากาศประกอบเรื่องควรนึกถึงเรื่องต่อไปนี้ คือ

1. รูป เช่น ไฟไหม้ ทิวทัศน์ตามธรรมชาติ เช่น ป่า เขา น้ำตก ฯลฯ
2. รส เช่น รสหวานของผลไม้ รสเปรี้ยวของส้ม รสขมของยา
3. กลิ่น เช่น กลิ่นดอกไม้ กลิ่นน้ำหอม กลิ่นฟางข้าวในชนบท
4. เสียง เช่น เสียงพระสวดพระอภิธรรม เสียงนกยูงยามดึก
5. สัมผัส เช่น สัมผัสมือด้วยตัวกาย เป็นต้น

¹ Richard D. Opdahl Illusion and Reality p. 4

² สุพรรณิ วราทร ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย หน้า 135

³ เจือ สตะเวทิน ศิลปะการประพันธ์ หน้า 55

ทองสุก เกตุโรจน์¹ กล่าวว่า จากมีความเกี่ยวข้องกับบรรยากาศของเรื่องสั้น และนวนิยายอยู่มาก ทั้งยังมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของตัวละครด้วย เช่น บ้านร้าง มีโยแมลงมุมจับอยู่ทางมุมห้อง ฯลฯ น่าจะเป็นบ้านที่มีผีสิง ดินที่มีพิษยาพิษ ฝนตกหนัก น่าจะเป็นฉากสำหรับฆาตกรรม

รัฐจวน อินทรกำแหง² กล่าวถึงลักษณะของฉากที่ดี มีดังนี้

1. สอดคล้องกับเนื้อเรื่องและช่วยสร้างบรรยากาศ
2. ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง ความถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง จะช่วยให้เรื่องมีคุณค่าเพิ่มขึ้น

กุหลาบ มลลิกะมาส³ ให้ความเห็นว่า ในการประเมินค่าเรื่องฉากจะต้องคำนึงถึงความถูกต้องระหว่างเหตุการณ์และฉาก อันเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความประณีตในการแต่งของผู้แต่ง และจะต้องสนใจความถูกต้องชัดเจน ตลอดจนกลวิธีในการใช้ฉากในการดำเนินเรื่องประกอบกัน

นอกจากลักษณะ 5 ประการดังกล่าวข้างต้น อันได้แก่ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา และฉาก ซึ่งเป็นลักษณะสากลที่จำเป็นสำหรับการสร้างงานวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นแล้ว ยังมีสิ่งที่นักเขียนจะแสดงออก ซึ่งลักษณะอันเป็นตัวของตัวเอง อันถือได้ว่าเป็นลักษณะประจำตัวของนักเขียน นั่นคือ กลวิธีในการแต่ง และ ท่วงทำนองการแต่ง

กลวิธีในการแต่ง ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Technique ส่วน ท่วงทำนองการแต่ง ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Style

¹ทองสุก เกตุโรจน์ การเขียนแบบสร้างสรรค์ หน้า 55

²รัฐจวน อินทรกำแหง สัมพันธ์ เกษะพันธ์ และ ประทีป วาติกทินกร การอ่านและการพิจารณาหนังสือ หน้า 73

³กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 85

กลวิธีการแต่ง (Technique)

พระยาอนุมานราชธน¹ อธิบายคำว่า เทคนิค ไว้ว่า เป็นกรรมวิธีให้ได้ผลงดงาม เป็นผลมาจาก ความมีฝีมือ ความรู้ความชำนาญในวิธีทำ

กุหลาบ มลลิกะมาศ² กล่าวว่า "กลวิธีในการแต่งวรรณคดี เป็นคุณสมบัติสำคัญยิ่งในการทำให้เรื่องมีคุณค่าในทางวรรณคดี กลวิธีเป็นความสามารถและเป็นฝีมือของผู้แต่ง

ชลธิรา กลัต้อย³ เขียนไว้ว่า เทคนิค คือ กลวิธีที่ผู้แต่งจงใจจะใช้เพื่อสนองงานเขียนของตนให้ปรากฏในรูปแบบหรือลักษณะต่าง ๆ เช่น การกำหนดโครงเรื่อง การวางเค้าโครงเรื่อง การลำดับเรื่องราว วิธีการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ การกำหนดลักษณะ และการปล่อยตัวละคร การสร้างฉาก วิธีการเสนอแนวคิด หรือการวางจุดมุ่งหมายต่าง ๆ

ม.ค. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ⁴ กล่าวว่า กลวิธีอาจจะเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า "ลีลา" คือ ผู้เขียนจะเป็นผู้เลือกวิธีการที่จะทำให้เรื่องดำเนินไปตามโครงเรื่องที่ผูกและให้บรรลุความมุ่งหมายที่ต้องการ โดยผู้เขียนเป็นผู้เลือกตัวละคร สำนวนภาษาฉาก อารมณ์ และปรัชญาที่อาจจะแทรกไว้ในเรื่องตามที่เห็นสมควร

จากความเห็นและคำกล่าวของผู้รหลายท่านดังที่ยกมาแล้ว พอจะสรุปได้ว่า กลวิธีในการแต่ง (Technique) คือ ชั้นเชิงที่นักเขียนใช้ในการประพันธ์ เพื่อวรรณกรรมของตนจะได้มีค่าเป็นที่น่าสนใจ มากกว่าวิธีการบอกเล่าอย่างธรรมดา

¹พระยาอนุมานราชธน การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ หน้า 92

²กุหลาบ มลลิกะมาศ วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 90

³ชลธิรา กลัต้อย การใช้ภาษา หน้า 211

⁴ม.ค. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ "หัวใจวรรณคดีไทย" ใน วรรณไวทยาการ หน้า 76

ท่วงทำนองการแต่ง (Style)

เอนไซโคลปีเดีย บริแทนนิกา¹ ให้ความหมายไว้ว่า "ท่วงทำนองในเชิงวรรณกรรม คือ การเลือกและการเรียบเรียงภาษาของบุคคล เพื่อที่จะแสดงออก รวมไปถึงการใช้สำเนียง ถ้อยคำ ภาพพจน์ จินตภาพ และรูปแบบของประโยค ให้ความหมายที่สมบูรณ์ที่สุดของท่วงทำนองก็คือ ลักษณะที่โดดเด่นและมีชื่อเสียงเกี่ยวกับภาษา"

เอ็ม. เอช. อาบรัมส์² (M.H. Abrams) อธิบายความหมายของท่วงทำนองว่า เป็นการแสดงออกทางภาษา ในด้านรอยแก้วหรือรอยกรอง ซึ่งลักษณะของท่วงทำนองของผู้ประพันธ์ สามารถนำมาวิเคราะห์ในด้านการสร้าใช้ โครงสร้าง ประโยค ความสัมพันธ์ของถ้อยคำในประโยค ลักษณะของความเข้มข้นของการใช้ภาพพจน์ จังหวะจะโคนและส่วนประกอบของเสียง จุดมุ่งหมายที่ผู้แต่งต้องการให้จับใจผู้อ่าน

กุหลาบ มลลิกะมาส พูดถึงเรื่องท่วงทำนองไว้ว่า "เป็นลักษณะเฉพาะตัวของผู้แต่งหรือกวีแต่ละคน ... ท่วงทำนองมี 2 ลักษณะ คือ ท่วงทำนองเฉพาะตัว (Personal Style) เป็นเรื่องเฉพาะของผู้แต่งแต่ละคน และท่วงทำนองของส่วนรวม (Racial Style) เป็นแบบแผนของเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ในชนกลุ่มหนึ่ง ๆ ตามแบบแผนที่เห็นว่าตั้งมาอยู่ในชนหมู่นั้น"³

ม.ล.ศุภ ชุมสาย ให้ความหมายของ Style ในภาษาไทยว่า "สำนวน" และกล่าวว่า "การเขียนอย่างมีสำนวนเกิดขึ้นจากความรู้ รสนิยม แบบมโนภาพ และปรัชญาของผู้เขียน สำนวนเป็นเครื่องบ่งชี้คุณภาพประการหนึ่งของการเขียน"⁴

¹ Encyclopedia Britanica V. 21 p. 332

² M.H. Abrams A Glossary of Literary Terms p. 165 - 166

³ กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 95

⁴ ม.ล.ศุภ ชุมสาย วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา หน้า 25

ส่วน กาญจนา นาคสกุล¹ กล่าวว่า สไตล์ หรือท่วงทำนองการแสดงออก เป็น "แนวคิด" ของนักเขียนคนหนึ่งในเรื่อง การสร้างรูปประโยค การใช้สำนวนโวหาร

วิธีศึกษาเรื่องท่วงทำนองแต่ง

กุหลาบ มลลิกะมาส² กล่าวถึงการศึกษาท่วงทำนองการแต่งของนักเขียน ว่าสามารถทำได้ดังต่อไปนี้

1. การสรรคำใช้ (Diction หรือ Choice of Words)

1.1 คำที่มีความหมายเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง และสถานภาพของ

บุคคล

1.2 การเลือกเสียงของคำ ตลอดจนการเล่นคำ

1.3 คำที่มีความหมายเจาะจงเฉพาะที่

1.4 คำภาษากัน

2. ท่วงทำนองเกี่ยวกับโวหาร เป็นเรื่องบอกท่วงทำนองการแต่ง เฉพาะตัวผู้แต่งได้เป็นอย่างดี ท่วงทำนองที่เกี่ยวกับโวหาร แยกย่อยได้อีก คือ

2.1 ภาพในจิต หรือ จินตภาพ (Image) คือ ภาพที่บังเกิดขึ้น ในความรู้สึกของผู้อ่านเมื่อได้อ่านบทประพันธ์นั้น ๆ นักเขียนที่มีความสามารถในการ ประพันธ์จะ "สร้างความรู้สึกเห็นจริง ทำให้ประหนึ่งได้สัมผัส ได้แลเห็น ได้กลิ่น ตลอดจนย่ำความรู้สึกถึง ลักษณะบรรยายชนิดนี้จะไม่นั้นความสมจริง แต่จะเน้นภาพที่ จะปรากฏแก่ใจผู้อ่าน ซึ่งภาพนั้นจะเกิดได้เมื่อผู้อ่านมีจินตนาการ"

2.2 ภาพพจน์ (Figure of Speech) ภาพพจน์ คือ ถ้อยคำ ที่ได้รับการเรียบเรียงขึ้นมาอย่างมีลักษณะเปรียบเทียบเชิงอุปมาอุปมัย เพื่อหวังผลให้ เกิดความเข้าใจ และความรู้สึกยิ่งกว่าการใช้คำบอกเล่าธรรมดา วิธีสร้างภาพพจน์ ในงานประพันธ์ทำได้หลายวิธี ดังต่อไปนี้ คือ

¹ กาญจนา นาคสกุล และคณะอื่น ๆ การใช้ภาษา หน้า 212

² กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 95 - 102

2.2.1 การเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย

2.2.1.1 เปรียบเทียบว่าสิ่งหนึ่งเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง

(Simile) เป็นการสร้างภาพพจน์ด้วยวิธีเปรียบเทียบตรงไปตรงมา โดยใช้คำว่า
 ถัด เหมือน ดัง เป็นคำแสดงความเปรียบเทียบ เรียกว่าเปรียบเทียบเหมือน หรือ
 อุปมา

2.2.1.2 เปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง

(Metaphor) เป็นการเปรียบเทียบโดยตรงว่า สิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง คือคำที่แสดงว่า
 เหมือนนั้นไม่ปรากฏอยู่ โดยทั่วไปสิ่งแรกที่กล่าวถึงมักมีลักษณะเป็นรูปธรรม เปรียบเทียบ
 เพื่อโยงไปสู่การเข้าใจที่มีความหมายลึกซึ้งกว่า

2.2.1.3 เปรียบเทียบเป็นรูปสัญลักษณ์ และ
 บุคลาธิษฐาน เป็นการเปรียบเทียบคล้ายเปรียบเทียบเหมือนหรือเปรียบเทียบเป็น แต่วิธีการที่ใช้
 แนบเนียน และให้ความหมายลึกซึ้งกว่า

3. ท่วงทำนองที่เกี่ยวกับการสร้างประโยค (Syntax) หมายถึง
 ลักษณะ โครงสร้างประโยคในการเล่าเรื่องของนักเขียน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของ
 แต่ละบุคคล ลักษณะประโยคที่นักเขียนใช้กันอยู่แบ่งออกได้เป็น 4 แบบใหญ่ ๆ คือ

3.1 ประโยคสั้น (Attic Sentence) ลักษณะประโยคที่นักเขียน
 ใช้จะเป็นเอกัตถประโยค

3.2 ประโยคยาวขึ้น (Isocratic Sentence) ลักษณะ
 ประโยคที่นักเขียนใช้เป็นเอกัตถประโยค หรือสังกรประโยค

3.3 ประโยคยาวแบบไวนาร์ (Ciceronian) ลักษณะของประโยค
 จะต้องกล่าวถึงรายละเอียดแต่ละอย่าง ๆ ไปจนจบประโยค จึงจะมีเนื้อความสมบูรณ์เป็น
 ที่เข้าใจ หรือเป็นประโยคที่ต้องตีความหมาย คือไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา

3.4 ประโยคบาโรก (Baroque Sentence) ลักษณะประโยค
 มีโครงสร้างที่ซ้ำซ้อน หรือลักษณะคู่ขนาน (Parallelism) อาจจะเพิ่มพูนทวีขึ้น ๆ
 กลืนกลายเนื้อความจากประโยคหนึ่งขยายไปสู่อีกประโยคหนึ่ง หรือเป็นประโยคสั้น มีคำเดียว

โดยไม่คำนึงถึงความผิดความถูกในทางไวยากรณ์ แต่ต้องการความประทับใจ แปลกใจ ผู้อ่าน หรืออาจใช้คำผิดแปลก คัดคำ เติมคำ แต่ก็ยังทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้

4. หางเสียงของผู้แต่ง (Tone) หมายถึงทัศนคติ หรือท่าทีของผู้แต่ง ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หางเสียงของผู้แต่งจะเป็นอย่างไร ผู้อ่านสามารถสังเกตได้จาก

4.1 การเขียนอย่างอัตวิสัย (Subjective) คือการเขียนโดยผู้เขียนแสดงความคิดเห็นส่วนตัวประกอบลงไปด้วย

4.2 การเขียนอย่างวัตถุวิสัย (Objective) คือการเขียนโดยผู้เขียนกล่าวไปตามข้อเท็จจริง ไม่แทรกความคิดเห็นส่วนตัวลงไป

4.3 การเขียนอย่างล้อเลียนเสียดสี (Irony of Tone) การล้อเลียนเชิงเสียดสีมีหลายระดับ เช่น ล้อเลียน เสียดสี เยาะหยัน เหยียดหยาม

4.4 การสร้างบรรยากาศในเนื้อเรื่องให้กลมกลืนกับเนื้อเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านมีอารมณ์ผันแปรไปตามอย่างที่เราเรียกว่ามีอารมณ์ร่วม (Kindred feeling)

จากการศึกษาท่วงทำนองอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของนักเขียนนี้ ทำให้ผู้ที่ศึกษาได้รู้จักตัวผู้แต่ง และแนวทางการแต่งของนักเขียนได้ดียิ่งขึ้น เพราะท่วงทำนองที่ปรากฏซ้ำ ๆ กันในนักเขียนแต่ละคนจะทำให้เราทราบว่า ผู้เขียนมีบุคลิกภาพอย่างไร มีความสนใจในเรื่องใด ชอบหรือไม่ชอบอะไร และผู้แต่งมีพื้นฐานทางความรู้ ศิลธรรมระดับไหน เป็นผู้वादตัวหรือถ่อมตัว เป็นนักปรับปรุง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์อย่างไรหรือไม่

หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์เรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล สำหรับการวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษาหลักเกณฑ์การวิเคราะห์วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี ตามทฤษฎีซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิหลาย ๆ ท่าน ได้เสนอไว้ดังกล่าวก่อนหน้านี้ ผู้เขียนปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ได้วางแนวสำหรับวิเคราะห์เรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล ไว้ดังต่อไปนี้ คือ

การวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องสั้น

1. โครงเรื่อง
 - 1.1 การเปิดเรื่อง
 - 1.2 การดำเนินเรื่อง
 - 1.3 การปิดเรื่อง
2. สำนวน หรือแก่นเรื่อง
3. ตัวละคร
4. บทสนทนา
5. ฉาก

การวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำและสำนวนโวหาร

1. การเลือกใช้คำ
2. ภาพพจน์
3. โครงสร้างประโยค

เนื้อหา กลวิธีและท่วงทำนองการเขียนเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล

เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้านี้ รวม 98 เรื่อง แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. เรื่องสั้นตอนเดียวจบ อิศรา อมันตกุล นิยมเขียนเรื่องสั้นประเภทนี้มากที่สุด นับได้จำนวน 92 เรื่อง ได้แก่เรื่อง กฎแห่งความตาย ละโปร่ง new look กับขนาดแปรงสีฟัน กุญแจทอง เกาะแก้วพิศดาร เกือบกว่าจะล้ม กำนานยังรอเขาอยู่ ข้าจะไม่ตายทั้งตัว ขาพเจ้าพบฟองจันทร์ที่มวงปอ ข้าตีบรรณาธิการขวางทั้ง... ฯลฯ

2. เรื่องสั้นหลายตอนจบ จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ ภาพก็กลับใจ เกาะคำแห่งธานีปไทย เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี และวาญภัยภัยพิภพ

3. เรื่องสั้นขนาดยาว ได้แก่เรื่อง ยุทธมโหฬาร

เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล สามารถวิเคราะห์ตามลักษณะองค์ประกอบของเรื่องสั้น ได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. โครงเรื่อง พิจารณาได้จากส่วนประกอบสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 การเปิดเรื่อง จากเรื่องสั้นจำนวน 98 เรื่อง อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องด้วยการบรรยายมากที่สุดจำนวน 75 เรื่อง รองลงมาเป็นการเปิดเรื่องโดยการใช้อุปมา บทรู้ หรือข้อความคมคายชวนให้คิด ชวนให้จินตนาการตามจำนวน 10 เรื่อง เปิดเรื่องโดยการใช้นาฏการ หรือการกระทำของตัวละครที่ก่อให้เกิดความสนใจในทันที จำนวน 7 เรื่อง เปิดเรื่องในรูปแบบของจดหมาย 5 เรื่อง และเปิดเรื่องด้วยบทสนทนา จำนวน 1 เรื่อง *

1.1.1 การเปิดเรื่องโดยการบรรยาย การเปิดเรื่องแบบนี้ อิศรา อมันตกุล นิยมใช้มากที่สุด และมักจะบรรยายด้วยสำนวนภาษาที่กระชับทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นสภาพที่ผู้เขียนต้องการบรรยายอย่างแจ่มแจ้ง ทั้งสภาพของฉาก พฤติกรรมของตัวละคร ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ตลอดจนบรรยากาศของเรื่อง การเปิดเรื่องแบบนี้ในบางเรื่อง อิศราจะบรรยายถึงสาเหตุที่ทำให้ต้องเขียนเรื่องนั้น ๆ ว่า ทำไมจึงต้องเขียนเรื่องนี้ขึ้นมา ซึ่งกลวิธีบอกกล่าวแก่ผู้อ่านว่า เรื่องที่เขียนขึ้นมาเพราะเหตุอันใดบ้างจะเป็นการช่วยให้อ่านเกิดความกระหายใจที่จะรู้เรื่องราวที่จะดำเนินไปอย่างไร หรือมีสาเหตุเพราะอะไรผู้เขียนจึงนำเรื่องเหล่านั้นมาเขียนขึ้น ดังเช่นการเปิดเรื่อง "พละทานรัฐมนตรีและนักแข่งลิขังถนน" ในลักษณะที่ปรารภกับผู้อ่านว่า เขียนเรื่องนี้ขึ้นมาทั้งที่ทราบแล้วว่า เป็นเรื่องที่เมื่อตีพิมพ์ออกมาแล้วอาจจะก่อให้เกิดอันตรายกับผู้เขียนได้ อันตรายที่จะเกิดขึ้นนั้น อิศรา อมันตกุล มิได้บอกว่าเกิดมาจากไหน แต่ผู้อ่านทราบถึงบรรยากาศของการเมืองขณะที่ยิศรา อมันตกุล เขียนเรื่องนี้ขึ้นมา ก็จะทราบว่าอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับผู้เขียนนั้น คืออันตรายจากบุคคลที่อิศรา นำมาเขียน

* โปรดดูตารางในภาคผนวก

ตัวละครนั่นเอง เพราะตัวละครในเรื่องคือท่านรัฐมนตรี มีบุคลิกหลายอย่าง คล้ายคลึงกับ
นักการเมืองผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่งนั่นเอง อิศรา เปรียบเทียบการเขียนเรื่องของเธอนี้ว่า
"ทำให้รู้สึกเหมือนเดินเลี้ยวตัวแจไปบนสายลวด ซึ่งจะหล่นวูบลงสู่อากาศอันว่างเปล่าได้ในวัน
วันที่ใดวันหนึ่งเสมอ"

อิสรา อมันตกุล เปิดเรื่อง "พระท่านรัฐมนตรีและนักแข่งลิขังถนน" ไว้อย่าง
ชวนให้ติดตามเรื่องต่อไปว่า

ข้าพเจ้าให้ชื่อเรื่องนี้ว่า "พระท่านรัฐมนตรี... และนักแข่งลิขังถนน"
มิใช่เพราะข้าพเจ้าสนใจในรัฐมนตรีท่านใด นับแต่ศัพท์รัฐมนตรีได้อุบัติขึ้นใน
ปทานุกรมการเมืองไทย และมีใช่เพราะข้าพเจ้าแยแสในนักแข่งลิขังหน้าไหน
ซึ่งท่านจะพบเกลื่อนกล่นอยู่ข้างถนนในระยะระหว่างหลังสงครามครั้งนี้ ข้าพเจ้า
ให้เหตุผลเรื่องนี้ด้วยเหตุผลอันเดียวที่ว่า ความหมายของมันอาจจะเป็นปรัชญา
แก่ปรากฏการณ์สมัยใหม่ที่ชีวิตสังคมเมืองไทย (จะถูกหรือผิดก็ตาม) ได้สร้างขึ้น
ในพุทธศตวรรษที่ 24 มันเป็นเรื่องที่มีความขำขันพิสดาร และแม้ท่านผู้อ่านจะคิด
เห็นเป็นเรื่องสัปดน อย่างน้อยแก่ตัวข้าพเจ้าเอง มันก็ได้ทำให้รู้สึกเหมือนเดิน
เลี้ยวตัวแจไปบนสายลวด ซึ่งจะหล่นวูบลงสู่อากาศอันว่างเปล่าได้ในวัน
วันที่ใดวันหนึ่งเสมอ¹

ในเรื่อง "ข่าวที่บรรณาธิการขำขึง" เรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องโดย
การพูดคุยกับผู้อ่านในลักษณะบรรยายถึงเรื่องที่จะเขียนว่า เป็นเรื่องที่ไต่ถามมาจาก
ข่าวที่เขาเองเป็นผู้เขียนไว้ แต่ข่าวนั้นกลับถูกบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ขำขึง การเปิด
เรื่องแบบนี้ทำให้ผู้อ่านบังเกิดความสนใจขึ้นมาทันทีว่า "อะไร" คือข่าวที่ถูกขำขึง
และทำไมข่าวนั้นจึงถูกบรรณาธิการ ซึ่งโดยปกติธรรมดาแล้วจะต้องเป็นบุคคลที่กระหาย

¹อิสรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสราภาพ หน้า 66 - 67

อยากได้ข่าวข้างห้อง ปัญหาหลายประเด็นที่ถูกจุดขึ้นในใจผู้อ่านนั้น จะเป็นเหตุจูงใจให้ผู้อ่านติดตามเรื่องต่งแตกจนจบ

อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่อง "ข่าวที่บรรณาธิการข้างห้อง" ไว้ว่า

ข้าพเจ้าเคยเขียนข่าวชิ้นหนึ่ง ดูเหมือนจะดีที่สุดในชีวิตทำงานหนังสือพิมพ์ มา แต่ทว่ามันกลับถูกบรรณาธิการข้างห้อง

จนบัดนี้ ข้าพเจ้ายังรู้สึกเสียใจไม่หาย - เปล่า ไม่ใช่เพราะถูกบรรณาธิการข้างห้อง - แต่เสียใจที่มีได้เก็บฉบับข่าวนั้นขึ้นจากตะกร้าแล้วรักษามันไว้ เป็นเอกสารอันหนึ่งแห่งประวัติการเป็นนักข่าวของตนเอง¹

จากเรื่อง "ไข่มุกดีพิชฐาน" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องโดยให้ตัวละครเอกของเรื่อง คือ "อุลิต" บรรยายถึงภาพสีน้ำมันภาพหนึ่งซึ่งยังเขียนไม่เสร็จ และบอกกับผู้อ่านว่าจะนำภาพดังกล่าวนี้ไป เป็นปกของหนังสือเล่มใหม่ที่ เขาเขียนขึ้นมา จึงเป็นการบอกกล่าวแก่ผู้อ่านกลาย ๆ ว่า อุลิต จะต้องเป็นนักประพันธ์ และก่อให้เกิดความสงสัยใคร่รู้ว่าภาพดังกล่าวนี้มีความสำคัญอย่างไร อุลิตจึงนำมา เป็นหน้าปกหนังสือเล่มใหม่ หง ๆ ที่ยังเขียนไม่แล้วเสร็จ

เรื่อง "ไข่มุกดีพิชฐาน" นี้ อิศรา อมันตกุล ให้ อุลิต พูดถึงภาพสีน้ำมันและที่มาของภาพไว้ในตอนเปิดเรื่อง ว่า

ท่านเห็นรูปสีน้ำมันนั้นไหม - รูปที่ยังวาดค้างไว้ไม่เสร็จสมบูรณ์นะ มันไม่สวยพิไลอะไร แต่มันพิลึกด้วยปริศนาซึ่งผู้เขียนตั้งใจแฝงไว้ แรกทีเดียวเป็นภาพดอกรักเล่ห์สืเปลวไฟมีกลีบเกลื่อนกระจายคล้ายถูกฉีกออกไปรย ถัดไปเป็นปากกาปากหักและความแตก เหนือจากนั้นนิดหนึ่งเป็นกระต่ายจดหมายอยู่ เขียนด้วยลายมือเล็ก ๆ ีบริบูรณ์และเจ็บราว ข้างหลังเป็นเงาหม่น ๆ ของเตาหนา

คนผู้ขายและคนผู้พิมพ์อิงประชิดกัน ข้าพเจ้าจำนงใจจะใช้ชื่อภาพนี้ว่า "ขอครัก" และใช้มัน เป็นปกหนังสืออ่านเล่นเล่มใหม่ของข้าพเจ้า ใครจะว่าข้าพเจ้าอูตริ เอารูปร่าง ๆ มาทำปกหนังสือข้างหัวเขา เพราะว่าบางครั้งบางกรณี คนเรามี ความสุขด้วยการทำอะไร ๆ ตามอัธยาศัยใจเหมือนกัน

ข้าพเจ้าบอกแต่แรกแล้ว ว่ารูปนั้นยังวาดค้างไว้มันเสร็จ จำได้ไหม ? ทำไมจึงไม่เขียนให้เสร็จ ? มา - จะเล่าให้ฟัง¹

และจากเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" อิศรา อมันตกุล ก็มีกลวิธี การเปิดเรื่องในลักษณะที่ชวนให้ผู้อ่านคิดว่าเรื่องที่จะอ่านต่อไป เป็นเรื่องที่น่าจะเกิดขึ้นจริง ๆ หรือ อิศรา นำเอาเรื่องจริงมาเขียนเล่าสู่กันฟังในลักษณะบันเทิงคดี นอกจากจะชวนให้ ผู้อ่านคิดถึงกล่าวมาแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังบอกแก่ผู้อ่านว่าตัวละครในเรื่องของเขา เรื่องนี้เป็นตัวละครที่ผู้อ่านอาจจะพบได้ทั่วไป และอิศราได้ทิ้งท้ายก่อนที่จะกล่าวถึงเนื้อเรื่อง ว่า "ข้าพเจ้าขอเพียงนิดเดียว ถ้าเมื่อท่านอ่านเรื่องนี้แล้ว รู้สึกตัวคุณกำลังนั่งอยู่ในชยะ คณะโคลน ก็โปรดเจยหนาแขนงหญ้า จะ เป็นการเมตตาต่อข้าพเจ้ายิ่งนัก"² อิศรา อมันตกุล เสนอให้ผู้อ่านทราบโดยนัยว่าเรื่องที่เขายกเขียนให้อ่านกันต่อไปนี้เป็นเรื่อง "สัพปรก" แต่ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องหมกหมักกับสภาพที่บังเกิดขึ้นในเรื่องเพราะผู้อ่านสามารถที่จะเจยหนาขึ้นมองฟ้า เพื่อมองหา "อนาคต" อันสะอาดและสดใสได้

อิสรา อมันตกุล เปิดเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" ไว้ว่า

ท่านผู้อ่านอาจจะถามด้วยความกังขา ว่าเรื่องต่อไปนี้มีความจริงเพียงใด เหตุเกิดที่ไหน และการปรากฏเมื่อไร ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างหรือแม้บางสิ่งบางอย่าง เป็นจริงไซ้ โฉนจึงไม่ระบุงไปให้ชัดเจนกองแต่ควยเล่า ?...

¹อิสรา อมันตกุล ฝากไว้นึกแผ่นดิน หน้า 64 - 65

²อิสรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 5

ตัวละครในเรื่องข้างล่าง จึงสร้างมาจากคนเหล่านี้ อาจเป็นท่าน เป็น
ข้าพเจ้า เป็นเขาอื่น ๆ ก็ได้ และสถานที่กับปรากฏการณ์ที่อุบัติ ท่านก็อาจยก
ไปจ่อลงตรงไหนให้สมจริง - มิใช่เป็นจริง - ใดหนึ่งนั่น ที่นี้ก็ได้ ในนคร
จากการดำก็ได้ ในเขานานก็ได้ หรือกระทั่งใน "แผ่นดินของเรา" ของ
"เมื่อนงค์" ใน "สยามนคร" ของ สันต์ เทวรักษ์ และใน "หนองหวาย"
ของ วิลาศ มณีวัต ตามแต่ท่านถนัดที่จะทำ ข้าพเจ้าขอเพียงนึกเดียว ถ้าเมื่อ
ท่านอ่านเรื่องนี้แล้ว รู้สึกตัวตุงกำลังนั่งอยู่ในชยะกละ โกลนก็โปรดเงยหน้าแหงน
ดูฟ้า จะเป็นการเมตตาต่อข้าพเจ้านัก¹

นอกจากการเปิดเรื่อง โดยการเกริ่นให้ผู้อ่านทราบถึงเรื่องที่จะอ่านว่าเป็นเรื่อง
ที่มีที่มาอย่างไรแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังเปิดเรื่องในลักษณะบรรยายถึง ตัวละคร จาก
พฤติกรรมของตัวละคร ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร บรรยายภาพของเรื่อง ซึ่งเป็นภควิ
การเปิดเรื่องแบบการเขียนบรรพเทิดตีประเภทรายสั้นโดยทั่วไป เช่น เรื่อง "แม่ตลอดกาล"
อิสรา เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงฉาก บรรยายภาพ และตัวละคร พร้อม ๆ กันทำให้เรื่องนี้
มีความน่าติดตามเรื่องต่อไปอย่างยิ่ง อิศราเริ่มบรรยายถึงห้องโกโรโกโสแคบ ๆ อับ ๆ
มีตัวละครอยู่ 3 ตัว เป็นพยาบาล คนเจ็บ และคนแก่ ทั้งสามมีสภาพที่แตกต่างกันออกไปตาม
ลักษณะที่เป็นธรรมชาติของแต่ละคน พยาบาลนั้นไม่รู้สึกริษยาใคร่รักใคร่กับชีวิตคนไข้เพราะ
ทราบดีว่าจะต้องลงเอยด้วยความตายแน่นอน ส่วนคนเจ็บนั้น อิศราบรรยายว่าอายุไม่มากนัก
และเป็นผู้หญิงสาวที่ส่อแววสวยมาก่อน บุคคลที่สาม เป็นหญิงชราผู้เป็นแม่ของคนเจ็บ ซึ่งอิสรา
บรรยายให้เห็นถึงความทุกข์ที่ลุ่มอยู่ในอกของหญิงชราผู้กำลังสาละวนอยู่กับการประคบประหงม
ผู้ป่วย และ อิศรายังได้บรรยายถึงสภาพการแต่งกายของแม่เพ่าว่า "เสื้อผ้าห่มชุดที่แม่เพ่า
ผู้นี้สวมอยู่ ดูเหมือนจะมีกั๊กที่รี้น้อยกว่าผ้าชีว่วนตามครัวของท่านผู้ตีเสียอีก"²

¹อิสรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 1 - 5

²อิสรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิสรา อมันตกุล หน้า 141

ในเรื่อง "หยกเหงื่อและความทรงจำ" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงตัวละครผู้เป็นพ่อ ซึ่งเป็นกรรมกรรับจ้าง กลับมาทำงานได้อย่างสมลักษณะของผู้ชายแรงงานโดยทั่วไปว่า เหงื่อต้อง ไช้ผกาย มีผุ่นจับอยู่ที่ร่างกาย ใบหน้ามีริ้วรอยของความเหน็ดเหนื่อยแฝงอยู่ ซึ่งเป็นการเปิดเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านคาดคะเนต่อไปว่า ผู้เป็นพ่อจะมีบทบาทอะไรต่อไป อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องสั้นนี้ไว้อย่างที่ผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพของพ่อจากการบรรยายได้แจ่มแจ้ง ว่า

พ่อกลับมาบ้านเย็นวันนั้น หลังทุ่มไต่ลู่ หนามอมไปด้วยเหงื่อเหนียวที่ขับเอาผุ่นเหนอะไว้ และแขนสีกปรกตั้งแต่ปลายนิ้วขึ้นมาถึงข้อศอก พ่อถอดกางเกงชุดสีกากีออกผึ่ง ถ้างาฬาวมากับจานสับหมูผัดมันเข้าไปในห้องน้ำ พวกเราได้ยินเสียงอาบซู่ ๆ อยู่กรุหนึ่ง พ่อก็ไต่ล่อออกมา กราานี้ดูเป็นคนใหม่ไปทั้งตัว หน้าตาสะอาด กลิ้งเกลี้ยง หลังหายงอและไหล่หายตก แต่รอยเหน็ดเหนื่อยจากงานหนักยังเกาะอยู่ที่ขอบตาและมุมปากเหมือนเก่า¹

ส่วนเรื่อง "เขาขอพบนายกรัฐมนตรีนะ" นั้น อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องโดยการบรรยายถึงกิจวัตรหลังตื่นนอนตอนเช้าของตัวละครตัวหนึ่ง ซึ่ง อิศรา ใช้สรรพนามแทนตัวละครตัวนี้ว่า "เขา" เพื่อสร้างความใคร่รู้ให้กับผู้อ่านว่า "เขา" ที่กำลังปฏิบัติกิจกรรมส่วนตัวอยู่นี้จะเป็น "เขา" คนเดียวกับที่ต้องการ "ขอพบนายกรัฐมนตรีนะ" หรือไม่ ? และเขาซึ่งเป็นคนธรรมดา ๆ ผู้ต้องการพบนายกรัฐมนตรีนะทำไม ? การบรรยายของ อิศรา อมันตกุล ในการเปิดเรื่องสั้นเรื่องนี้ ถ้าผู้อ่านอ่านอย่างไม่พิจารณาแล้วจะเห็นว่า เขานี้ น่าจะเป็นคนธรรมดา ๆ คนหนึ่ง ไม่น่าจะมีความสำคัญพอที่จะต้อง "ขอพบนายกรัฐมนตรีนะ" ตามชื่อเรื่อง แต่ถ้าผู้อ่านอ่านอย่างพิถีพิถะระหัดระหงจะมองเห็นความนัยที่ อิศรา แฝงไว้ว่าบุคคลผู้นี้จะต้องมีอะไรที่สำคัญอยู่ ถึงประโยคที่ว่า "น้ำประปาของ

¹ อิศรา อมันตกุล ยุคหมิ่นพี หน้า 192 - 193

หลวงบุรกรรมในท้องของเขาพุ่งแรง"¹ ความประ โยชน์นี้จะ เป็นสิ่งที่ไม่ เกิดโดยปกติ ในระยะนั้น เพราะถ้าน้ำประปาที่ไหน ๆ ก็ไหลแรง อิศราจะต้องนำเรื่องนี้มาเขียนไว้ทำไม ให้เปล่าประโยชน์ และจากคามอีกตอนหนึ่งคือตอนที่บรรยายว่า "หลังอาบน้ำเสร็จนั่นเอง สายตาของเขาก็ หลุดไป เห็นหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง เขา มันถูกวางทิ้งไว้บนเตียง กับตู้... ใครคนหนึ่งคงเอามาทิ้งไว้บนเตียง และใครคนนี้ก็จะเป็นใครไม่ได้ นอกจากเจ้าพวก เลขาการของเขา"²

ในเรื่อง "ไม่มีน้ำตาในการปฏิวัติ" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องด้วยการ บรรยายถึงเหตุการณ์ที่ตื้นตันใจผู้อ่าน ถึงฉากของการปะทะกันระหว่าง กองทัพมือเปล่า ของประชาชน กับกองทัพของฝ่ายปกครองบ้านเมืองที่มีอาวุธทันสมัยครบมือ ว่า

การปฏิวัติได้ระเบิดขึ้นแล้ว แต่มันมิได้จบลงอย่างง่ายดาย เหมือนที่เคย เป็นมาในประวัติศาสตร์อันน่าขบขัน การต่อสู้ระหว่างประชาชนที่ลุกฮือขึ้นกับฝ่าย ปกครองบ้านเมืองยัง เป็นไปอย่างเลือดสาดกลางฉกรรจ์ หลายวันติดต่อกันมา ชีวิตกับชีวิต ปืนกลกับมือเปล่า รถถังพบกับมิคโดไม้พลอง ฝ่ายทรงบ้านเมือง เพียงพร้อมไปด้วยอาวุธยุทธภัณฑ์ทันสมัย และกองทัพทหารตำรวจที่กำแหง แต่ ฝ่ายประชาชนซึ่งมีแต่ความเจ็บช้ำอยู่ในกำมือเปล่า ๆ ของเขานั้น หุ่นกำลังเข้า หลวงเหมือนมดปลวก มันเป็นการปะทะกลางเมืองระหว่างอำนาจต่ออำนาจ ผิดกันแต่ว่า อำนาจหนึ่งนั่นคือ ลิ้มตัว อีกอำนาจหนึ่งนั่น คือ ความรักที่จะเป็นตัว ของเขาเอง³

ในเรื่อง "ขุนจอมทอง" เป็นเรื่องที่อิสรา อมันตกุล เปิดเรื่องด้วยการบรรยาย ฉาก บรรยายภาพ และตัวละครได้อย่างกลมกลืนและให้ความรู้สึกที่เป็นจริงว่าสภาพเหล่านั้น

¹อิสรา อมันตกุล ยุทธภูมิ หน้า 123

²ดู. หน้า 124

³ดู. หน้า 76

เป็นสภาพที่ผู้อ่านมองเห็น หรือนึกไปถึงหมู่บ้านเล็ก ๆ แถบชายแดนปักปันติดต่อกับมลายูสมัยก่อน นั่นคือตลาดเบตง จังหวัดยะลา ซึ่งเป็นหมู่บ้านชายแดนที่มีชน 2 เชื้อชาติอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ คือ ชาวจีน และชาวไทยอิสลาม บรรยากาศของเรื่องก็เปิดขึ้นอย่างเรียบง่ายเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นชนบท อีศรา อมันตุล บรรยายไว้ว่า

เราทั้งสี่ล้อมวงเตี้ยๆ อยู่ในร้านข้าวก๋วยเตี๋ยว สร้างด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยจากหาลาดลาดเบตง ขณะนั้นกำลังเติมถ้วยถาหม่า เหม่า ๆ กับความหอมเหม็น แต่กระนั้นเราก็ดวงกัฟกันจนเจียบเมื่อแสงสุดท้ายของตะวันจะอำลา

กาฟุงหนึ่งปลิวปีกทวนแดดตามกันกลับรัง น้ำในแก้วที่แยกมาจากลำธารหมู่บ้านโกระคือเกรียนคินตัน จับ เปลวอาทิตย์ไว้ เป็นแสงสีแดงดังทับทิม ดินมะพร้าวเวลานั้นดูเหมือนว่าไม่กล้าขุ่นแก่งไเก เพราะเกรงว่าเงาของมันที่ทอดลงไป จับ จะทำให้ผิวธารที่เรียบราวแผ่นกระจก แตก ไหล โลกหายใจแผ่วไผ่ลงในความสงัดอันสดใสเหมือนแก้วผลึก

ในความฝันเรามองสิ่งเหล่านี้เจียบ ๆ ไม่ช้าลูกไฟประกายโรจน์ก็กลอยหายแสงสุดท้ายที่เล่นอยู่กับน้ำเมื่อครู่กลับวิ่งไปสู่ยอดเขาขุนงอนมองทางโน้น และแล้วสนธิยาก็จบลง

ปลาตัวหนึ่งกระแทกผิวคังแผ่นกระจกของน้ำทะเลถึงขั้นชุกโง่งในอากาศ กลองของพวกมลายูหมู่บ้านไพรเริ่มถ่าพึม เป็นสัญญาณเวลาสวดให้แก่อำหล่า แต่มันถูกกลบด้วยเสียงเกียะ ไกรกรากของลูกจ้างไอฮัว¹

เรื่อง "อาชญากรรมเหนือกฎหมาย" อีศรา อมันตุล เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงความรู้สึกนึกคิดของ "คิล" ผู้นำกรรมกรหนุ่มที่ต้องต่อสู้กันระหว่างความเห็นแก่พวกพ้องเหล่า กรรมกรผู้ใช้แรงงานที่กำลังร่วมมือกันสไตรก์กับความเห็นแก่ตัวที่จะยอมรับ

¹อีศรา อมันตุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 116 - 117

สิ้นบนของคณะผู้บริหารของบริษัทที่ว่าจ้างให้เขาพูดเพื่อให้บรรดากรรมการสลายตัว "คิด" คิดว่า "ไม่ใช่ของง่าย ๆ เลย... ให้คิดตายซี ที่เขาจะก้าวออกไปเจรจากับกรรมการที่กำลังก่อการสไตรก์เรียกร้องเงินโบนัสอยู่นั่น โดยมียอดค่าจ้างของพวกนายทุนอมไว้ในปาก"¹

1.1.2 การเปิดเรื่อง โดยใช้ภานิชิต หรือข้อความที่คมคายชวนให้คิด ชวนให้สนใจสนทนาคิดตาม การเปิดเรื่องแบบนี้ อิศรา อมันตกุล สามารถใช้ถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความสนใจใคร่ติดตามทันทีที่ได้อ่านข้อความที่เปิดเรื่อง และบางเรื่องอิสรา ก็ใช้ภานิชิตที่ทำให้ผู้อ่านทราบว่าเกี่ยวข้องกับอย่างไรกับเนื้อเรื่อง เช่นเรื่อง "ไปดเคอร์ และเมเดียรา" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องโดยกล่าวถึงภานิชิตชาวเรือคนหนึ่งที่ว่า "สุรา - นารี - ค่อยดี - ทะเลลึก" และต่อจากนั้นอิสราจึงอธิบายถึงความเกี่ยวข้องกันระหว่างภานิชิตนี้ โดยพูดถึงสุรา และนารี ว่าเป็นสิ่งที่ชาวเรือจะสามารถหามาได้ก็ต่อเมื่อมีเงินตราอยู่ในกระเป๋า วิธีที่จะหาเงินมาให้ได้ก็ต้องใช้ก็ฟาบัตริ คือการพนันเข้าช่วย ส่วนเรื่องค่อยดีนั้นเป็นเรื่องที่ชาวเรือพบอยู่เสมอ ๆ จนเบื่อระอาแล้ว

จากเรื่อง "กฎแห่งความอารี" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงความเลวร้ายของสงครามไว้ว่า

สงครามไม่เคยให้ความปรานีแก่ใคร -- สงครามสอนให้คนกลายเป็นนักสู้
ห้าวหาญ และเหี้ยมโหด โดยทุกกรณี - ใช้เล่ห์เหลี่ยมทุกชนิดที่จะปลิดชีพผู้
ปรักษ์ แม้จะ โดยความอ่อนน้อมและความเอื้ออารี -- สงครามไม่เคยสอนให้
ใครยอมเสียเปรียบ - ไม่เคยสอนให้ใคร เป็นสุภาพบุรุษ ความมั่นใจดีของศัตรู
นั้นคือทางของมรณะ

¹อิสรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิสรา อมันตกุล หน้า 109

²ดู หน้า 2

ในเรื่อง "บนเตียงวิวามีทั้งน้ำคาลและน้ำตา" เรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล ใช้ข้อความที่กมกยตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งทำให้ผู้อ่านทราบได้ทันทีว่า ชีวิตสมรสนี้เป็นชีวิตที่มีทั้งความสับสนและความขมขื่นประกอบกัน อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องนี้ด้วยข้อความที่ว่า "การแต่งงานเป็นความฉลาดหรือความเขลาของคนเรา จะเป็นการเหาะขึ้นไปถึงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หรือโยนตัวเองลงหมกไหม้ในนรก วามใจก็ไม่สามารถจะบอกได้ถูกต้องนัก"¹ อิศรา ทำให้ผู้อ่านฉงนว่า ทำไมวามใจจึงไม่สามารถจะบอกได้ว่าชีวิตวิวามีของเธอจะเป็นการก้าวไปทางไหน นรก หรือสวรรค์ ฉะนั้นถ้าอยากทราบก็จะต้องติดตามอ่านเรื่องต่อไปนี้จนจบจึงจะหาคำตอบได้นั่นเอง

ในเรื่อง "อุกทมิฬ" ก็เช่นเดียวกัน อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องด้วยข้อความที่น่าคิดว่า ผู้หญิงที่เป็นตัวละครในเรื่องซึ่งมีลักษณะเหมือนกับผู้หญิงทั่ว ๆ ไปนั้นเป็นความประหลาดเพราะไม่สามารถที่จะเข้าใจความเป็นผู้หญิงได้ เพราะบางสิ่งบางอย่างผู้หญิงเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กเหลือเกิน แต่บางสิ่งบางอย่างที่คนทั่ว ๆ ไปเห็นว่าเป็นสิ่งธรรมดา ผู้หญิงกลับเห็นว่ามันแปลกประหลาด อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องนี้ไว้ว่า

ผู้หญิงเป็นสัตว์โลกที่ประหลาด บางครั้งเมื่อประจักษ์กับเหตุการณ์กลับหัวเราะและยิ้มไห้กับมันอย่างไม่หวั่นไหว ูกกลาย ๆ หัวใจของหล่อนหลอมซ่อนด้วยเหล็กกล้า แต่บางครั้งว สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ นิดเดียว กลับทำให้หล่อนเสียวสะท้าน เหมือนมีเหล็กแหลมและร้อนแทงวูบเข้าไปในหัวใจ น้ำตาที่เกยขังไว้ในบ่อแห่งความทรหด ก็พาลไหลพรากออกมาง่าย ๆ²

เรื่อง "พระเจ้าคนละองค์" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องว่า "ความจนทำให้คนบ้าบิ่น และหน้าตาน่าอย่างนี้เอง"³ การเปิดเรื่องสั้นเรื่องนี้ ทำให้ผู้อ่านอยากทราบว่า

¹ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 68

² อิศรา อมันตกุล อุกทมิฬ หน้า 1

³ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 1

ความจนได้ก่อให้เกิดความบ่าบั่นแก่ใคร และอย่างไร ทำไมผู้เขียนจึงจะต้องเปิดเรื่องไว้อย่างนั้นด้วย ความจนได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์และตัวละครในเรื่องอย่างไรบ้าง เป็นต้น

1.1.3 การเปิดเรื่องโดยใช้นาฏการ การเปิดเรื่องแบบนี้แสดงให้เห็นพฤติกรรมของตัวละครโดยทันที ผู้อ่านจะรู้สึกเหมือนกับเหตุการณ์ที่กล่าวถึงในเรื่องนั้นปรากฏขึ้นต่อหน้า อิศรา อมันตกุล มักเปิดเรื่องแบบนี้เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้ติดตามเรื่องต่อไปว่า การที่ตัวละครแสดงพฤติกรรมทั้งกล่าวได้ก่อให้เกิดผลอะไรตามมา หรือเนื่องจากสาเหตุใดตัวละครจึงต้องแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ เช่นเรื่อง "แมน หนูมาท" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องขึ้นที่เวทีมวย โดยมีตัวละครสำคัญ 3 ตัว คือ นักมวยฝ่ายน้ำเงินชื่อแมน หนูมาท ลูกหมัดของนักมวยฝ่ายแดงลงไปในังให้กรรมการนับสิบ และยังมีนาฏการอื่น ๆ ประกอบคือผู้ชั่งเข้าใจว่านักมวยฝ่ายน้ำเงินล้มมวย หากกันให้ร้องและขว้างปาสิ่งของไปยังเวทีมวยด้วยความไม่พอใจ จากนั้นนาฏการดังกล่าวแล้วผู้อ่านจะเกิดความสงสัยขึ้นมาว่า นักมวยฝ่ายน้ำเงินล้มมวยจริงหรือไม่ ถ้าจริงอะไรก็สาเหตุที่ทำให้เขาต้องทรยศต่อวิชาชีพ ทรยศต่อผู้ผู้ยอมเสียสละตนเพื่อเข้าไปดูการต่อสู้ที่เป็นจริงเป็นจัง และถ้านักมวยฝ่ายน้ำเงินแพ้คู่ต่อสู้จริง ๆ อะไรก็สาเหตุที่ทำให้เขาเป็นอย่างนั้น ในเมื่อเขาเป็นนักมวยฝีมือดีโดยสังเกตได้จากคำพูดของผู้ที่เล่นพนันข้างเขาไว้ว่า "ดูซิหายไปถึงแปดร้อย"¹

จากเรื่อง "ลิปสติกรอยสุดท้าย" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องด้วยการฉายให้เห็นภาพของชายผู้หนึ่งซึ่งถลันเข้าไปในร้านขายเหล้าในลักษณะอาการที่แปลกไปจากคนอื่น ๆ ที่จะเข้าไปดื่มสุรา อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องไว้ว่า

เขาพรวดพราดเข้ามาในบาร์เหล้าของเราด้วยท่วงท่าผลิผลาม เหนือจับเป็นผ้าเต็มหน้า กลายกับวังผ้าห่าฝนจากข้างนอก เมื่อปะทะแสงไฟที่กวาดจ้า

¹ อิศรา อมันตกุล "แมน หนูมาท" วิทยมิตร 208 : 20 กรกฎาคม 2494

ข้างใน เขาชะงักจังจัง หน้าเขียวและประหม่า กะพริบตาติด ๆ กันหลายครั้ง และร่าง โจนเงนกลายเป็นจืดจาง¹

และจากเรื่อง "สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องโดยให้ตัวละครสองตัวแสดงนาฏการในบรรยากาศที่ผู้อ่านอาจจะเดาความเป็นไปของเรื่องได้ว่า น่าจะเป็นเรื่องลงเอยด้วยความสุข เรื่องนี้เปิดขึ้นว่า "เมื่อหล่อนก้าวเข้าไปในห้องรับแขกที่สว่างผิดปกตินั้น หล่อนพบคุณป้าพรหมนั่งยิ้มละไมรออยู่ก่อนแล้ว แม่เข่าผู้ใจดีกำลังโยกตัวช้า ๆ บนเก้าอี้ไม้พญางอนนั้นอย่างไทยชยายจริง และเสื้อผ้าที่แต่งก็ชุดใหญ่เอี่ยมผิดกว่าเคย"²

1.1.4 การเปิดเรื่องด้วยรูปแบบของจดหมาย การเปิดเรื่องแบบนี้ อิศรา อมันตกุล นิยมใช้กับเรื่องที่ต้องการความเป็นกันเองกับผู้อ่าน ผู้อ่านเปรียบเสมือนกับผู้ที่รับจดหมาย ซึ่งตัวละครในเรื่องเขียนถึง เรื่องสั้นบางเรื่องของอิสรา ซึ่งเปิดเรื่องในลักษณะนี้ผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกเหมือนกับว่ากำลังได้รับจดหมายเล่าความในใจของตัวละครที่เกี่ยวข้องกับสังคมและบุคคลรอบข้าง และบางเรื่องเป็นจดหมายของเพื่อนที่เขียนมาเพื่อแสดงทัศนะบางอย่างเกี่ยวกับสังคมให้ฟัง เช่น

เรื่อง "จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์" เรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล นำเอานามบุคคลซึ่งมีตัวตนจริง ๆ มาตั้งเป็นชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจในเรื่องที่จะอ่านต่อไปทันที เพราะความคาดคะเนไม่ถูกว่าอิสราจะเขียนอะไรถึงเสนีย์ เสาวพงศ์ เพื่อนผู้เคยเป็นนักเขียนด้วยกันมา เรื่องที่เขียนขึ้นนั้นเป็นเรื่องจริงหรือไม่ อะไรคือสาเหตุที่ทำให้อิสรา ต้องใช้เรื่องสั้นเป็นสื่อให้ตัวละครของเขาเขียนจดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์ ในครั้งนี้ เรื่องนี้อิสรา อมันตกุล เปิดเรื่องไว้ว่า

¹อิสรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 105

²อิสรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 150

เสนีย์ เกสอแก้ว

วอดกานาขวดที่นายฝากมาจากมอสกัว ฉันได้เป็นธุระจัดแจงให้เรียบเกลี้ยงเกลาตามความประสงค์แล้ว โดยป่าวหมู่ชุมนุมเพื่อนเก่า ๆ ของเรา ตีวงเข้ามาหาความสำราญจาก 60 ดีกรี ของมันเสียพักเดียว ในการเสพย์สำราญเจ้าน้ำอกนั้นหนทางการขาวแจ่มของนายวันนั้น พวกเราพากันชมเปาะเป็นเสียงเดียวว่าอันวอดกานี้ ถ้านายเสนีย์จะใจดีส่งมาให้เนือง ๆ ก็เหมาะแก่เศรษฐกิจแห่งกระเป๋าประจำเราเสียจริง ๆ วันนั้นรสเริ่มเชื่อมของสุราที่เริ่มเร่ ทำให้หลายคนต้องกลับตัวอาการหัวตัวเองไป และบางคนก็ต้องพึ่งเพื่อน ๆ ซึ่งลำบากกว่าในการหัวตัวเองอยู่แล้ว ช่วยหัวสังขารของเขาติดไปเป็นที่อุตุลุดอีกด้วย¹

ในเรื่อง "ชาตานุสรภาพ" ภูมิ กุลลสุวรรณ นักเขียนหนุ่มเขียนจดหมายจากสิงคโปร์ถึงเพื่อนชื่อต้อย เรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล เขียนเสมือนกับว่าภูมิมีจดหมายเล่าถึงสารทุกข์สุกดิบของตนที่ได้เผชิญภัยในสิงคโปร์ให้ต้อยฟัง ภูมิ กุลลสุวรรณ เขียนจดหมายของเขาว่า

โรงแรมอเคิลฟี สิงคโปร์

วันที่

ต้อยที่ฉันเข้าใจดี

ฉันรู้สึกทุเลาจากมะลัดดา เพิ่งมาเหยียบเกาะสิงคโปร์เมื่อซิงพลบนี้เอง มันเป็นการเดินทางร้อยยี่สิบกว่าไมล์ ที่เหนื่อยแต่สนุกพิลึก ความมีสัจจกัณฑ์จำเขี่ยอย่างยิ่งในกระเป๋าคิดทำให้ฉันเป็นนักท่องเที่ยว ผู้ถูกพองจะยืมยักไหล่ก้าวเขาเผชิญภัยด้วยปากกล้าและหนาดาน บางทีอีกไม่ช้าไม่นานอาจกลายเป็นสิบแปดมงกุฎ หากินอยู่แถวท่าเรือ แลวปีนัง ฮีโปห์ โกตาบารู หรือคุมปัต ก็ได้... ใครจะรู้²

¹อิสรา อมันตกุล "จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์" อักษรสาส์น 2 : 135

²อิสรา อมันตกุล พรและถั่วสาป หน้า 1

จากเรื่อง "อุตุร้อนระหว่างชนชั้น" เรื่องนี้อิศรา อมันตกุล ให้ตัวละครตัวหนึ่ง ซึ่งลงท้ายจดหมายว่า "ฉัน" เขียนจดหมายถึง "คุณที่รัก" ผู้อ่านจะเข้าใจว่าเป็นใครก็ได้ เรื่องนี้เปิดเรื่องว่า

คุณที่รัก....

คุณเขียนมาในจดหมายฉบับก่อน บอกว่าร้อน คุณว่าคุณไม่สามารถจะทนอยู่ในกรุงเทพฯ อันเหมือนกับเตาอบในฤดูนี้ได้ ทั้ง ๆ ที่บ้านของคุณมีสระใหญ่สามเฮง สำหรับลงไปสละสนานแหวกว่ายเล่น และมีตู้เย็นขนาด 8 คิว เซ้งไว้ ถึงสองตู้ แน่นขนัดไปด้วยขวดเครื่องดื่มกระหายที่มีน้ำแข็งเย็นเฉียบ เกาะอยู่ตลอดเวลา คุณปรารถนาอย่างหนักแน่นมาว่า คุณจะต้องไปดับความร้อนที่หัวหินให้จงได้ แล้วคุณก็บรรยายความรังรองของสายลม คลื่นระงมและชายหาดสีทองดำที่นั่นให้ผมฟัง เป็นกึ่ง เป็นแถว คุณจบจดหมายด้วยประโยคสั้น ๆ ว่า "อย่างนี้แล้ว เธอจะไม่ไปหัวหินกับฉันอีกหรือ ?"¹

นอกจากกลวิธีการเปิดเรื่องทั้ง 4 วิธี ดังกล่าวแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังได้เลือกใช้กลวิธีการเปิดเรื่องแบบใช้บทสนทนาด้วย จากการศึกษาเรื่องสั้น จำนวน 98 เรื่อง ของอิสรา อมันตกุล พบว่า อิศรา อมันตกุล ใช้กลวิธีการเปิดเรื่องด้วยบทสนทนาเพียงเรื่องเดียว คือเรื่อง "สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย" เรื่องนี้อิศราให้ตัวละครสองตัวเจรจากันเป็นการเปิดเรื่อง ดังนี้

"ฉันนำกล้วยไม้ช่อหนึ่งมาให้เธอ สุรฤทธิ์ มันเป็นกล้วยไม้พันธุ์ที่เธอเคยชมว่า งามประหลาด ฉันแน่ใจว่าความสวยของมันจะช่วยประโลมความอับเฉาและอากาศที่แห้งเหี่ยวของห้องนี้ให้สดชื่นขึ้นได้บ้าง"

¹อิสรา อมันตกุล พระเจ้าอนาคอนด้า หน้า 113 - 114

"กลัวไหม ? -- เธอคือใครกันนะ ฉันจำไม่ได้ ตาของฉันมืดเหลือเกิน
มืดจริง ๆ จนคิดว่าขณะนี้น่าจะเป็นเวลากลางคืน"

"ฉันก็อรรถโยอย่างไรเล่า เธอจำเสียงของฉันได้ไหม ? ฉันมาเยี่ยมเธอ
พร้อมด้วยกลัวไหม"¹

1.2 การดำเนินเรื่อง การดำเนินเรื่อง คือ ช่วงของเรื่องสั้นซึ่งต่อเนื่อง
จากตอนเปิดเรื่อง เป็นช่วงสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึง การคลี่คลายขยายความ
ของเนื้อเรื่อง เพื่อดำเนินไปสู่จุดหมายที่ผู้เขียนต้องการ ฉะนั้นในช่วงของการดำเนิน
เรื่องนี้ ผู้เขียนจะต้องพยายามใช้กลวิธีในการดึงดูดใจผู้อ่าน ทั้งยังเป็น
ตอนที่ผู้เขียนสามารถที่จะสอดแทรกกลเม็ดซึ่งแสดงถึงความชัดเจนในการดำเนินเรื่อง
และการเล่าเรื่องได้

การดำเนินเรื่องพิจารณาได้จากส่วนประกอบที่สำคัญ คือ กลวิธีในการ
สร้างความขัดแย้ง กลวิธีเกี่ยวกับการดำเนินเรื่อง และกลวิธีในการเล่าเรื่อง หรือ
เทคนิคเกี่ยวกับผู้เล่าเรื่อง

1.2.1 กลวิธีในการสร้างความขัดแย้ง จากการศึกษารื่องสั้นของ
อิศรา อมันตกุล พบว่า อิศรา นิยมใช้กลวิธีในการสร้างความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับ
มนุษย์มากที่สุด จำนวน 73 เรื่อง รองลงมา เป็นกลวิธีในการสร้างความขัดแย้งภายใน
จิตใจของตัวละครเอง จำนวน 13 เรื่อง ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งอื่น จำนวน
10 เรื่อง และความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสถานการณ์น้อยที่สุด จำนวน 2 เรื่อง *

¹อิศรา อมันตกุล "สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย" ปิยมิตร 205 : 3 มิถุนายน 2494

* โปรดดูตารางในภาคผนวก

1.2.1.1 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ กลวิธีในการ
สร้างความขัดแย้งชนิดนี้ อิศรา อมันตกุล ใช้มากที่สุดในการเขียนเรื่องสั้น โดยแสดง
ถึง การใช้เล่ห์เหลี่ยมกลโกง หลอกลวง ซึ่งรักหักสวาท แก่แก่น เป็นการดำเนินเรื่อง
ทำให้มองเห็นสภาพของความชิงไหวชิงพริบระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองอย่างถึงพริกถึงขิง
ชวนให้ติดตามความเป็นไปของเรื่องโดยตลอด เช่น เรื่องมีอะไรเล่าที่เรากลัว ?
รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย แม่น้ำเจ้าพระยากำพร้า สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย เขาเลี้ยง
งูพิษไว้ในใจ นางพางนิคมอร์ฟีน กฎแห่งความอาวรี กุญแจทอง กระโปรง NEW LOOK
กับหนดแปรงสีฟัน กากก็กลัใจ มาตกรรมรัฐมนตรีหนุ่มยังลึกลับอยู่จนบัดนี้ จี๋ ส.ส.
ผู้รักคุณหญิงธิดาปกรณัม คันทวยผู้อยู่โพ้นดวงดาว ปีกเกอร์ละเมอเดี่ยวรา แม่แฝก ฯลฯ
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่อง "มีอะไรเล่าที่เรากลัว ?" เป็นเรื่องของ "แผน" อดีตผู้ช่วยสมุห์บัญชี
ที่ต้องโทษจำคุกถึง 5 ปี ในข้อหาขโมยเงินของบริษัท แผนถูกใส่ร้ายจาก "บุรี" ผู้เป็น
สมุห์บัญชีกับพรรณรายซึ่งเป็นภรรยาของแผนเอง แต่พรรณรายเอาใจออกห่างจากแผนเพราะ
ทราบที่บุรีมีฐานะร่ำรวย เมื่อแผนพ้นโทษออกมาเขาตั้งใจจะมาล้างแค้น เพราะใน
โลกนี้เขาไม่เหลืออะไรอีกแล้ว นอกจากแม่แก่ ๆ ซึ่งแผนเขียนจดหมายถึงก่อนจะเดินทาง
ไปพบกับบุรี หลังจากที่ได้เฝ้าถามเอาความจริงถึงที่อยู่ของบุรีจากพรรณรายแล้ว

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล กับบุคคลดังนี้

เขากล่าวต่อไปว่า "เธอรู้ไหมว่าบุรีเป็นมนุษย์ด้าวาที่สุด เขาไม่กล้า
เผชิญหน้ากับความยากจน ไม่กล้าต่อสู้กับความทุกข์ยากของตัวเอง เขาใช้เล่ห์
กระเท่ห์โยนมันให้แกผู้อื่นเสมอ -- ก่อนหน้าที่ฉันจะถูกจับราวเดือนกว่า ๆ นั้น
ฉันรู้ว่าเขามักรีบออกจากสำนักงานก่อนเวลาเลิก เพื่อมาพบเธอเสมอ"

"หยุด " หลอนรอง

เขาไม่ทำตาม "เธอเองก็สนิทกับบุรีใช่ไหม ฉันรู้ - พรรณว่าเธอเป็น
ผู้หญิงที่เก่งกาจไร้ที่ติ... เมื่อบุรีกำเธอไว้ได้เขาก็ใช้เธอเป็นเครื่องมือ

ของเขาตามแผนการที่ชั่วร้ายทันที เขาเองขโมยเงินแปดแสนของบริษัท แล้ว
ส่งมันให้เธอสองร้อยบาท เพื่อยึดลงในกระเป๋านั้น เวลาดั้นเมา..."

...ขณะที่เขาผูกมือทั้งสองของเขาซึ่งถูกไต่สร้างให้แข็งเกร็งได้เลื่อนไป
สู่ลำคออันอ่อนช้อยของ หลอน และกดเข้าหากันแน่นเข้าทุกที¹

เรื่อง "รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย" กล่าวถึง "วินท์เกต" มีสามชื่อ "จุง"
ทั้งสองร่วมต่อต้านการยึดครองของฝรั่งเศส วันหนึ่งทหารเขามาค้นบ้าน จุงถูกจับไป
ถึงเป้า ส่วนวินท์เกตถูกทหารฝรั่งเศสข่มขืนจนสลบไป เมื่อฟื้นขึ้นมาวินท์เกตซึ่งสูญเสีย
ทุกสิ่งทุกอย่างไปแล้ว คิดว่าชีวิตจะต้องแลกด้วยชีวิต เธอตอบแทนการกระทำของทหาร
ฝรั่งเศสด้วยการขว้างระเบิดเข้าไปในร้านเหล้าที่ชุมนุมของพวกนั้น วินท์เกตโดนตอบโต้
ด้วยปืนกล เลือดของเธอหลังลงอาบรูปพระแม่มาเรียที่ห้อยคออยู่ วินท์เกตตะโกนหา
เสรีภาพก่อนที่จะสิ้นใจ

เรื่องนี้แสดงถึงความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ กล่าวคือ จุงและวินท์เกต
ที่ทำการต่อสู้กับหน่วยทหารฝรั่งเศสที่เขามายึดครองบ้านเมืองของตน แม้จะต้องเอาชีวิต
เขาแลกก็ตาม ความขัดแย้งแสดงได้จากข้อความดังนี้

"อายนี่จองทอง ! " เจ้าตัวนายร้อยโทประสานสายตากับเขาอย่างเหี้ยมเกรียม
"อายส์ควันรณนี่ไม่เคารพเครื่องแบบทหารฝรั่งเศส อายระยำ"

"เครื่องแบบของโจร ไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ทนอย่างเราจะเคารพ" จุงตะโกน
เสียงของเขาห้าวและดุดัน "พวกแกเป็นโจร แก่ปล้นบ้านเมืองของชา ปล้นแผ่นดิน
ของชา ปล้นทรัพย์สินของชา"

...นายทหารในเครื่องแบบมหาอำนาจตอบหน้าเขาเต็มแรงด้วยฤทธิ์โทสะ
จุงโคตเขาชกตอบสุดกำลัง มันเขดาลากหกละเมนลงกับพื้นทันที

¹ อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 32 - 33

และแล้วเสียงปืนกลในมือสมุนชาติมอโรคโคของมันก็แผดเสียงขึ้น เหล็ก
ร้อน ๆ วิ่งกราวเข้าสู่ร่างคนเหล่านั้น เลือดสาตกกระจายเป็นดวง ๆ...

เสร็จจากวิถีการกลาง มนัยกษบวนกันกลับมาที่ย่านของหล่อน เปิดเหล่าคัม
กันอย่างหิวโหย "อันนี้สวยไม่ใช่เล่น" เจ้าตัวนายสำรอก "มันยังไม่ควรตาย
อะฮา มันควรใช้ความสวยสังเวชชาเสียก่อน..."

"พวกเอ็ง...ทีหลัง" เจ้าตัวนายกำราม แล้วกระซอกแซกวินท์เกิดเข้ามา
นั่งตัก มีอันกักขะยั้งบนทรงอกของหล่อน แล้วถูกกระซอกออก ผ่านงูถูกถึง
ออก ประตูห้องถูกปิด เสียงหัวเราะคำ ๆ ถูกเปล่งออกมา ความเมากามถูก
ระบาย...

...วินท์เกิดพาร่างอันระบบเดิมไปจนสุดหัวถนน... หล่อนปลดผ้าโพกผม
ที่ชุ่มด้วยน้ำฝนออก วางย่ำในมือลงกับพื้น และหยิบระเบิดออกมานับหนึ่ง...
สอง...สาม...สี่...ห้า

หล่อนยืนตัวตรง ใช้พื้นกระซอกสลักนิกรัย ซูแซนไปสูงสุดแล้ววาง...ทีละลูก...
ทีละลูก...ทีละลูก อย่างใจเย็น

กระสุนปืนกลพรวดออกมาทันที¹

เรื่อง "กุนจงอนอง" กล่าวถึง ชด อัน โส๊ะ และผู้เล่าเป็นเพื่อนกัน ทุกคน
กำลังแสวงโชคอยู่ทางชายแดนปักปันใต้ วันหนึ่งขณะที่กำลังนั่งดื่มเหล้ากันอยู่ กราว
ชายหนุ่มชาวกรุงเทพ ก็เสนอตัวเข้าร่วมวงด้วย ทั้งสี่ตกลงที่จะให้กราวร่วมวงเหล้า
และรวมงานดาขาย

เมื่อรถยนต์คันสุดท้ายจากในเมืองไปถึงหมู่บ้าน มีหญิงสาวคนหนึ่งเดินทางมาด้วย
กราวเข้าไปแนะนำตัวกับหล่อน ใจความว่า เธอชื่อ "ประมัย ราเมตร์" เดินทางมา
ตามหาพี่ชาย คือ "ประเมิน ราเมตร์" ทั้งหมดรู้จักประเมินดี เขาเป็นผู้ชายที่แสวงโชค

¹ อีตรา อมันตกุล ยุคหมี่พ หน้า 184 - 186, 190

ไปเรื่อย ๆ และเคยพูดว่าจะออกไปหาแร่ทองคำที่กุ่มงจอนองป่าลึกของมลายู ประมัยบอกทุกคนว่า เธอจะติดตามประเมินไปให้ถึงกุ่มงจอนอง และจะออกเดินทางในวันรุ่งขึ้น กราวกับอาสาเป็นผู้นำทางให้ประมัย เพราะเขาชอบเธอ

คืนนั้นประมัยจึงได้พักที่บ้านของสี่สหาย ตอนเช้าทุกคนถูกปลุกโดยฉันทและคำกล่าวหาว่า ประมัยได้ออกจากบ้านไปตั้งแต่มืดยังไม่สว่าง พร้อมกับเงินหกพันบาทของสี่สหาย และถึงจดหมายไว้ว่า เธอเป็นเมียของประเมิน ขอขอยกตัวให้พี่พักและเงินอีกหกพันบาท เธอต้องรีบไปเพราะประเมินรอเธออยู่ที่รถ

เรื่อง "Kingdom of Fools" กล่าวถึง "ธนา จินานนท์" หรือซิมก็ แซ่เจียง จิตแผนการต้มยาจำรวใหญ่โดยนำหลักชั้นเลวมาประติงู เป็นสื่อ เพราะกลัวโฆษณาคุณภาพว่ากันกระสุนได้ นายตำรวจหลงกลขอซื้อไว้ 2,000 ชุด เมื่อถึงวันส่งมอบ นายตำรวจต้องการทดลองคุณภาพของสื่อเกราะจึงให้ธนา เป็นผู้สวมเกราะนั้น แล้วยิงด้วยปืนกลมือ ธนาไม่ใช่อันตราย เขารู้ตอนหลังว่าถูกปืนนั้นสู้นมาขายให้ต่อนักต้มอีกคนหนึ่งชื่อ โคะ

เรื่องนี้เป็นความขัดแย้ง ระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ในแง่การหลอกลวงต้มตุ๋นกัน จะเห็นได้จากตัวอย่างนี้

ธนา จินานนท์ ... หรือ...ซิมก็ แซ่เจียง... ได้ตัดสินใจที่จะทำการแข่งกีฬาริงสำคัญเป็นคราวสุดท้าย ก่อนที่เขาจะแฉกหนีไปให้พวกมือกฎหมาย ผู้ต่างประเทศที่ไหนก็ได้... เขารู้แกล้งใจว่าผลสะท้อนจากการแข่งกีฬาริงนี้ หมายถึงชะตากรรม... แต่หนีออกไปเห็นกองเหล็กแผ่นเก่า ๆ กองพะเนินอยู่ในร้านค้าร้านหนึ่ง... เขาตรงไปปรึกษามเจ้าของร้าน ได้ความว่าแผ่นเหล็กกองเป็นภูเขาเลากานนั้นมาจากบริษัทฝรั่งแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้ส่งมาจากนอก ครั้นถึงเมืองไทยเข้า ก็พบคุณภาพเลวกว่าที่ต้องการ... เขาเกิดความคิดแยบคายขึ้นอย่างหนึ่งในสมองอันคล่องราวเครื่องจักรของเขา...

กลับมาบ้านในค่ำวันนั้น ธนา จินานนท์ เรียกช่างเหล็กที่คุ้นเคยกันเก่าแก่คนหนึ่งมาหา

... "ฉันต้องการให้ออกแบบเสื้อเกราะกันลูกปืน โดยทำจากเหล็กแผ่นบาง ๆ เหล่านี้..."

... ธนาจ๋าเสื้อเกราะตัวอย่างทั้งสองวิ่งขึ้นแท็กซี่ ว่าจ้างให้ขับไปยังบ้านท่านพลตำรวจตรี -- ... เรื่องราวก่อนหน้านี้จะอะไรเลย เมื่อคนมีอำนาจต้องการ... เขาจ้างนายโกะ เจ้าของห้างปืนไทย หรือนักต้มหม้อที่มีชื่อเสียงที่สุดในฐานที่เขาเองก็หาเงินทางคนหม้อห่านองเดียวกัน ... โกะคือนักแข่งที่ชั่วช้าแฉะ เชียงกงเพื่อหาซื้อเสื้อทองแดงและตะกั่วเร็ว ๆ มาปลอมทำเป็นลูกปืนจากนอกชายแดนผู้มีอำนาจวาสนา¹

เรื่อง "ไป่กเกอร์และเมเตียร์" เป็นเรื่องของ "กัปตันคราว" ผู้สาพรอดพวกคิงเลนไป่กเกอร์กับมุฮัมมัด คราวมีอันจิงกินมุฮัมมัดหมดตัว แม้ว่ามุฮัมมัดจะนำเอาไข่มุกดำค่ามาขอหนี้ด้วยก็แพคราวอีก ในที่สุดมุฮัมมัดก็ตกลงเอาลูกสาวของตน คือ "เมเตียร์" เป็นสินพนัน ถ้าคราวชนะก็ให้ตัวเมเตียร์ไป ถ้าแพก็ต้องให้เงินและคืนไข่มุกให้มุฮัมมัด คราวชนะอีก มุฮัมมัดโกรธมากจึงเกิดการต่อสู้กันระหว่างพวกของคราวกับลูกน้องของมุฮัมมัด พวกของคราวที่ฝ่าออกมาได้ ขณะที่กำลังเดินทางกลับเรือ เมเตียร์ก็ตามมาและบอกคราวว่าพรุ่งนี้เธอจะหนีตามคราวไป ทั้งสองกอดจูบกันแล้วจากกัน คราวกลับมาถึงเรือจึงทราบว่าเมเตียร์ได้ลอบเอาไข่มุกราคาแพงนั้นหนีไปเสียแล้ว

เรื่องนี้ เป็นการแสดงความขัดแย้ง ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่ใช้ไหวพริบต่อสู้กันในเชิงพนัน และการใช้เล่ห์เหลี่ยมของเมเตียร์ ในการที่จะเอาไข่มุกกลับคืนให้แก่พ่อของตน รวมทั้งการต่อสู้กันระหว่างพรรคพวกของคราว และพวกของมุฮัมมัด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไม่ช้า มุฮัมมัดก็เอ่ย "ฉันไม่มีเงินสดอีกแล้วนาย แต่นั่นนะ ฉันมีไข่มุกชั้นเยี่ยมอยู่สิบกว่าเม็ด ... ถ้าฉันจะขอใช้ไข่มุกแทนเงิน --" ...

... ขณะนั้น หัวใจของพวกเราทำอาการเหมือนจะเต้น เป็นบาระห์ทำออกมา
จากโครงอก เราแทบหยุดหายใจเมื่อคนทั้งสองหายไพลินซ่า ๆ ---

พระช่วย แฉกโศดำและหกขาวหลามตัด เป็นของควา - และนั่น---
สียโปแดง และหาดอกจิก เป็นของเพามูฮัมมัด ...

... "ฉันต้องการสู้กับพวกอีกครั้ง แต่กลัวว่าพวกไม่กล้า เพราะฉันสู้ด้วย
สมบัติชิ้นสุดท้ายที่มีราคาแพงที่สุด... ลูกสาวฉันเอง"

... มูฮัมมัดกำนิ้วและเล็บซ่า ๆ ... แฉกโศดำตรงหน้า -- ถึง โศแดง
และควินโศดำ...

... เขาแฉกโศดำ --- เอโศดำและถึงขาวหลามตัด

"นรก " มูฮัมมัดตะโกนอย่างสับสน ยกเท้าขึ้นถีบ โศดำข้างหน้าหาย
ไกรม ขณะหิมะลายสู่สมุนของแฉกคนหนึ่ง ควาฉวควางเปรี้ยวไปที่ตะเกียง
กดขลุ่ยหนึ่งในมือมูฮัมมัดทำเพลงผ่านอากาศไปมา แต่แล้วตัวอันหนึ่งของพวกเรา
ก็กดเปรี้ยวเข้าที่ท้ายทอยแฉก ทั้งหมดและไม่พบกันสู่สมุน ท่ามกลางเสียงคำสาป
ต่าง ๆ เสียงหอบและเสียงโอด¹

เรื่อง "จี ส.ส." เป็นเรื่องราวของ "เกริก ไกรลาศ" ส.ส.ฝ่ายรัฐบาล
เพิ่งออกจากสภามาพร้อมกับเงินหกพันบาทที่ได้จากการขมข้อสนับสนุนรัฐบาล เกริก
กำลังกระหึ่มใจที่เขาได้เงินมาง่าย ๆ จากการขายเสียงขณะที่เขาเดิมข้ามสะพานพุทธฯ
เพื่อกลับบ้านที่ฝั่งธนบุรีนั่นเอง เขาก็กู้จี ส.ส. เกริกใช้เงินอันชาญฉลาดของเขาเล่นละคร
บทโศกให้นักจีฟังว่า เขากำลังจะฆ่าตัวตายอยู่พอดี และขอให้นักจีเอาเงินยืมเขาเสีย เขา
จะไต่พันไปจากความทุกข์และนักจีซึ่งตลอดชีวิตยังไม่เคยทำบุญก็จะไต่กุศล ส.ส. เกริก
พูดจนกระทั่งนักจีใจอ่อนมองไม่เห็นประโยชน์ที่จะเพิ่มความทุกข์ให้แก่เจ้านายเกริก จึง
ปล่อยเขาไป

¹อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 136 - 148

เกริกจากนักกีฬาความกระหมื่นยิ่งย่อง เขานึกเยาะเย้ยความโง่เขลาของนักกีฬาและนักชมตัวเองที่พูดเกินจนสามารถเอาตัวรอดมาได้ แต่เกริกชื่นชมตัวเองอยู่ได้ไม่นานนัก เพราะนักกีฬากลับมาหาเกริก และบอกเขาว่า รู้สึกสงสารเกริกมากที่ต้องทรมาณอยู่ในโลกแห่งความทุกข์นี้ เขาขอทำความดีครั้งเดียวในชีวิตด้วยการฆ่าเกริก แล้วนักกีฬากลับไป

เรื่องนี้แสดงความขัดแย้งระหว่างนายโจรกับ ส.ส. เกริก ที่หวังจะหลอกให้โจรหลงคิดว่าตนเอง เป็นคนที่น่าสงสารต้องเผชิญกับทุกขยากอยากจะทำบุญให้โจรฆ่า แต่โจรกลับไม่ฆ่า ปลอยตัวไป แล้วกลับมาฆ่าอีกครั้งเพราะนี่จะทำให้ทำบุญ

จากเรื่อง "นิทานอิสปสมัยใหม่" กล่าวถึงบ้านชายโสด มีสมาชิกอยู่ 7 คน ต่างก็มีความสุขและพละทานมีสมบูรณ์ดี แม้ว่าจะมีกินบ้างไม่มีกินบ้าง คืด ๆ กับบ้านชายโสด เป็นภรรยาของเจ้าคุณแก่ ๆ กับหลาน ๆ ซึ่งกำลังเป็นสาว ทางบ้านชายโสดนั้นบางครั้งไม่มีกับข้าวจะกิน ทุก ๆ ๓ วันก็ทำข้าวเปล่า ๆ ไปยืนตู้กลิ้งอาหารที่ลอยมาจากห้องครัวของบ้านเจ้าคุณ ถ้าเจ้าคุณมาพบเขาคงจะจับได้หนุ่ม ๆ เหล่านั้น

วันหนึ่งตำรวจมาเชิญตัวชายหนุ่มทั้งหมดไปโรงพัก เพราะท่านเจ้าคุณไปแจ้งความว่า ทุกคนร่วมมือกันขโมยของ ของท่าน ของที่ท่านเจ้าคุณว่าโดนขโมยไปคือกลิ้งอาหาร และความสุข เพราะคนในบ้านเจ้าคุณล้วนแต่จอมแสบและมีแต่โรคภัย ส่วนทางบ้านชายโสดทั้ง ๆ ที่ไม่ค่อยจะมีอะไรกินก็ยังแข็งแรง และมีรายได้ เจ้าคุณเคยเห็นพวกหนุ่มโสดไปยืนตู้กลิ้งอาหารของท่านแก่ลุ่มซา ทุกคนยอมรับสารภาพ และยินดีที่จะชดเชยค่าเสียหายให้เจ้าคุณและลูกหลาน จอมหนุ่มโสดคนหนึ่งถอดหมวกดินเรียวยาวเงินเหรียญจากเพื่อน ๆ แล้วนำไปขายให้เจ้าคุณและลูกหลานฟัง พร้อมทั้งถามว่าไต่ยืนเสี่ยงส้างค์ใหม่ ทุกคนตอบว่าได้ยืน จอมจึงว่าเขาและพรรคพวกได้ชำระค่ากลิ้งอาหาร และกลิ้งความสุขให้แก่เจ้าคุณแล้ว ตำรวจจึงบอกให้เลิกแล้วด้วยกัน

เรื่องนี้แสดงถึงความขัดแย้งระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจน คือฝ่ายเจ้าคุณรักใหญ่กับพวกหนุ่มโสดทั้ง 7 คน ฝ่ายคนจนสามารถเอาตัวรอดจากขอลาด้วยความชาญฉลาด ความขัดแย้งที่ปรากฏเป็นดังนี้

เจ้าคุณลูกพรรคเหมือนกับโตะที่อัดมานานได้ระเบิดขึ้นแล้ว ท่านชี้หน้าพวก
เรา ร้องด้วยเสียงแหง ๆ ว่า "อย่ามาทำโก พวกแกนี่แหละไอหัวขโมย แก
ปฏิเสธหรือไม่ ปฏิเสธละ ว่าเวลาที่คนครัวของฉันปรุงอาหาร พวกแกได้มายืน
ออกลี ๆ กรัว ขโมยเอากลิ่นอาหารอันมีค่าของฉันไปหมด"

สารวัตรสะตุงเหมือนผวาในฝันร้าย จอมยิ้มกว้างตอบว่า "พวกผมไม่
ปฏิเสธครับ ผมรับว่าผมสูดกลิ่นอาหารอันโอชะที่ลอยมาจากครัวของไต่เต้าเข้าไป
ในปอดจริง ๆ"¹

จากเรื่อง "ประโลมโลก" โกษา รัตนโกสินทร์ นักเขียนหนุ่มที่เพิ่งจะมีชื่อ
เสียง หนีพ้อจากเมืองสงขลาขึ้นมากกรุงเทพฯ เพื่อพบกับ นายโอราฟ วรรณกร
นายทุนเจ้าของสำนักพิมพ์ ซึ่งได้ชักชวนโกษาให้เอาดีทางเขียนหนังสืออย่างจริงจัง
ระยะแรกนายโอราฟ ถอนรับโกษาอย่างดียิ่ง แล้วโกษาก็ถูกมอมเหลาและนำตัวไป
กักขังไว้ที่บ้านนอกเมือง ที่นั่นโกษาพบกับนักเขียนผู้มีชื่อเสียงหลายคนคอยคน เช่น
ส. อาสนจินดา นายรำคาญ เจอด สรรคุปต์ ช.แสงเทียน เสนีย์ เสาวพงศ์
อโศก ฯลฯ ทุกคนล้วนถูกนายโอราฟกักขังไว้เพื่อเขียนเรื่องป้อนสำนักพิมพ์ของเขา
โดยให้ค่าตอบแทนน้อยที่สุด โกษาจึงเสนอแผนการที่พวกนักเขียนทั้งหมดจะหาทางออก
จากแหล่งกักขังนั้น

เรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล เขียนขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือให้เห็นว่า นักเขียนในวงการ
ประพันธ์ไทยนั้นต้องถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนผู้เป็นเจ้าของสำนักพิมพ์ โดยการกำหนด
ให้นักเขียนเขียนงานให้มากที่สุด แต่ได้รับค่าตอบแทนน้อยที่สุด อิศรา อมันตกุล ใช้
สัญลักษณ์ในการประพันธ์โดยกำหนดให้เรื่องแสดงว่านักเขียนที่มีชื่อเสียงในยุคที่อิสรา
เขียนเรื่องนี้ ถูกจับไปกักขังไว้ในกรง และได้รับการข่มขู่จากนายทุนเจ้าของสำนักพิมพ์
ให้เร่งผลิตงานเขียน แต่ให้ค่าตอบแทนเป็นอาหารพอประทังชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น

¹ อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิสรา อมันตกุล หน้า 168 - 169

ทรงช้าง คือสัญลักษณ์ที่อิศราใช้ เป็นสิ่งแทนการผูกขาดในวงการประพันธ์ ส่วนอาหารเพียงพอประทังชีวิตนั้น เป็นสัญลักษณ์แทนเงินค่าตอบแทนที่เจ้าของสำนักพิมพ์ให้แก่ผู้ประพันธ์ในราคาต่ำ

อิศรา อมันตกุล เสนอความขัดแย้งระหว่างนักเขียนกับเจ้าของสำนักพิมพ์ไว้ว่า

ต่อเมื่อใดที่ยี่สิบเจ็ดขวบก็พบในที่สุดว่า มันคือเงาของ ... ลูกทรง ... "คุณโอรสครับ... นี่หมายความว่าอะไร ? ทำไมผมค้นมาอยู่ในนี้ ?" "ส่งสัยนักหรือ ?" เขาเกาะกลิ้ง ขี่ยาร่วงลงกับชั้นรองเท้า "นี่อยู่ในบริเวณบ้านฉันนะซี อะไร... จำไม่ได้จริง ๆ หรือ ?" "แล้วกัน นี่ตกลงหาอะไรกัน ? เปิดให้ผมออกซิ" "พอหนุ่มที่รักเปิดไม้คัตดอก ฉันจะอธิบายในฝั่ง หยุดแตกปากร้องเสียที ภายในห้องนี้ฉันต้องการให้เธอผลิตงานออกมา..." "แล้วกัน เคี้ยวพอ..." "จุย... เธอรู้แล้วว่าฉันเป็นเจ้าของสำนักพิมพ์ที่มีชื่อที่สุด งานของฉันคือการขายหนังสือ ด้วยวิธีนี้ฉันจะได้เรื่องที่ดีที่สุด และด้วยทุนน้อยที่สุด อย่าซี -- อย่าเขย่าโครมครามไป -- จิตใจเธอจะดำมืดบนชื่อเรื่องแพง ๆ ที่ไหนจะมีกำไร แล้วก็นักเขียนพอมือชื่อเสียงแล้วก็มีอีก สิ้นตัว เขียนให้สำนักนี้ไม่ถูกใจก็โดดไปเขียนให้สำนักใหม่ ทำอย่างนี้คนพิมพ์ก็เจ๊งเท่านั้น --" "อ้ายมนุษย์ดวงโลก..."¹

1.2.1.2 ความขัดแย้งภายในจิตใจของตัวละครเอง การสร้างความขัดแย้งลักษณะนี้ปรากฏในเรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล จำนวน 13 เรื่อง คือ

¹อิศรา อมันตกุล พรและคำสาป หน้า 166 - 168

เพลงชาติที่เล่นนาน 38, ระเรียงพระบรมใหม่, เขาสร้างกุศลด้วยการทรมาย,
เรื่องฟ้ามุ่ยกลืนสาบควาย, ในความมืด, ลิปส์ครอยสุดท้าย, อันธราขอหาบอดต่อไป,
ยีนส์ลิง, มนต์มืด, 10 นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ, อาชญากรรมเหนือกฎหมาย, เราคือ
ลูกแม่พระธรณี และ แมน หนูมาน ทรมาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง "เขาสร้างกุศลด้วยการทรมาย" เสือโสภา หรือ เสือปันซ้าย
นักโทษประหาร เล่าให้พระภิกษุซึ่งมาเทศน์ให้เขาฟังก่อนที่จะถูกยิงเป้าว่า ตลอดชีวิต
บาวของเขา เขาเคยสร้างกุศลไว้ครั้งหนึ่ง แต่เป็นการสร้างกุศลด้วยการทรมาย โดยเล่าว่า
หลังจากการปล้นทองในกรุงเทพฯ ครั้งหนึ่ง เขายังตำรวจตายไปหลายคน แล้วหนีออกไป
กบดานอยู่ต่างจังหวัด ที่นั่นเขาพบกับอุ้นเรือน สาวชาวบ้าน เสือโสภาใช้เวลาจีบเธออยู่
ไม่กี่วัน อุ้นเรือนก็รักและบอกให้เขาไปขอเธอกับพ่อแม่ แล้วเธอจะเป็นผู้ทำงานเลี้ยง
เขาเอง เขาบอกเธอว่าเขาอยู่เป็นหลักแหล่งไม่ได้ เธอบอกว่าถ้าเช่นนั้นเธอก็จะ
หนีตามเขาไป เสือโสภาไม่เชื่อว่าอุ้นเรือนจะพูดและกล่าวจริงตามที่บอก เขาจึงนัด
พาเธอหนี โดยคิดว่า เมื่อได้อุ่นเรือนเป็นเมียจนเบื่อแล้วก็จะทิ้งหลอนเสียก็ได้ อุ้นเรือน
ออกมาตามนัด เสือโสภาไม่กล้าออกไปเผชิญหน้ากับเธอ เพราะเขาคิดว่าอุ้นเรือนมีความ
ซื่อ ถือสัจย์ในความรัก เสือโสภาต้องต่อสู้กับอำนาจฝ่ายคำที่จะทำลายและทอดทิ้งเธอ
เมื่อเบื่อหน่าย อุ้นเรือนรอเสือโสภาอยู่จนกระทั่งเกือบสว่างจึงหนีไปข้าง ๆ กองไฟ
ส่วนเสือโสภาค่อยลอยหลังหนีห่างไป

เรื่อง "เขาสร้างกุศลด้วยการทรมาย" นี้ อิศรา อมันตกุล ได้สร้างความฉงน
ให้กับผู้อ่านนับตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่อง เพราะคำว่า "กุศล" นั้นให้ความหมายในแง่ความดีงาม
ที่สร้างขึ้น ส่วนคำว่า "ทรมาย" ให้ความหมายในทางลบ ฉะนั้นเมื่ออิสราตั้งชื่อเรื่องสั้น
เรื่องนี้ว่าสร้างกุศลด้วยการทรมาย ก็เป็นการแสดงให้เห็นความขัดแย้งนับตั้งแต่จุดเริ่มต้น
คือชื่อเรื่องทีเดียว

อิสรา อมันตกุล แสดงความขัดแย้งในใจของตัวละครเอกคือ เสือโสภา ที่มีความ
ถืออยู่ว่าตนจะทำลายผู้หญิงบ้านนอกอย่างอุ้นเรือนหรือไม่ ว่า

เขาแอนเนบแผ่นดินที่เปียกไปรอบข้างด้วยหยาดน้ำค้าง แล้วคิด "ผู้หญิง โง่ ๆ
อย่างนี้... ออกไปหาหล่อนเถอะน่าเอาเป็นเมียเสียให้จำใจ พอเมื่อไร
ก็เตะกระเด็นไปเมื่อนั้น จะมีฤทธิ์แค่ไหนเชียว ออกไปเถอะเอาเป็นเมียเสีย
อย่างว่า เสร็จแล้วเจดหัวส่งเลย"

แต่อีกใจหนึ่งของเขาพูดว่า "คุณนี่... อุ่นเรือน โอ้ อุ่นเรือนของฉัน จะหา
ผู้หญิงที่โหดบูชารักเท่าหล่อนได้บ้าง... หล่อนจริง ๆ อ้า... ดีเกินไป
จนอายุใจใจหินชาตอย่างเราไม่พึงและต้องให้ความดีของหล่อนมีราศี เราเป็น
ใคร... อ้อ ...อายมนุษย์นอกกฎหมาย มือเปื้อนเลือดคนมาไม่รู้ก็ศพต่อก็พ...
เกิดมาเพื่อที่จะต้องเข้าคุกเข้าตะรางสักวันหนึ่ง และโน่น - อุ่นเรือนกับความ
สตัยอันน่าบูชา อ้อ - อ้อที่เคียวนะ... อ้อไปทำลายดวงแก้วที่มีค่าเช่นนั้น...
ทรยศต่อรักของหล่อนเสียเถอะ เพื่อที่อุ่นเรือนจะเป็นดวงมณีมีค่าล้ำค่าต่อไป..."¹

จากเรื่อง "อัจฉราตอบอดต่อไป" อัจฉรา เป็นหญิงสาวตาบอด แต่เธอ
เล่นเปียโนเก่ง วันหนึ่งสามีของอัจฉราซึ่งเป็นคนพิการแขนขาด และมีใบหน้าอัปลักษณ์
ได้ทราบข่าวว่า มีหมอรักษาตาจากอเมริกาเดินทางมาสิงคโปร์ ถ้าอัจฉราไปรักษาตา
ของเธอก็คะหายบอด สามีคิดที่จะปิดบังอัจฉรา เพราะถ้าเธอหายจากพิการก็คงจะ
รังเกียจความพิการและความอัปลักษณ์ของเธอ แต่ความเห็นแก่ตัวของสามีอัจฉราก็
พ่ายแพ้แก่คุณธรรมที่แฝงอยู่ในตัวของเธอ เธอบอกความจริงแก่อัจฉรา แต่เธอก็ยังไม่
ยอมไปรักษา โดยให้เหตุผลว่า ประชาชนให้ความสงสารแก่เธอมากกว่าความมีฝีมือใน
การดีดเปียโน

เรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล ได้แสดงความขัดแย้งในจิตใจของสามีของอัจฉราที่ลึบ
ตาบอดที่บังเกิดความเห็นแก่ตัว เกรงว่า เมื่ออัจฉรามองเห็นแล้วจะรังเกียจรูปลักษณ์ของตน
ว่า

มันน่าประหลาดตรงที่ว่าข้าพเจ้าไม่สามารถถึง โลก นำชาวดีนี้ไปแจ้งแก้อัจฉราได้
ข้าพเจ้าซึ่งซังตัวเองยิ่ง ที่จะบอกกับอัจฉราว่า ตามอดหงส์สองข้างของเธอกำลัง
มีหวังจะมองเห็น

มันช่าง เป็นความเห็นแก่ตัวที่ชั่วช้าของข้าพเจ้าเหลือเกิน

คุณเอะ , ผู้คนหนึ่ง ซึ่งแนบแน่นต้องเกาะกินความสามารถของเมื่อยอยู่ตลอดเวลา
ทั้ง ๆ ที่เมื่อยนั้นตามอดสนิท กลับไม่ยากแจ้งชาวดีกับเธอว่า บัดนี้ มีหม่อที่

สามารถรักษาเธอให้พ้นจากโลกมืดนี้ได้แล้ว --

...บัดนี้มีการแพทย์ฝรั่งจากอเมริกาบินมาสิงคโปร์... เพียงแต่เราจะเอางคหมาย
แนะนำจากหม่อเดิม... แต่ระยำแท้ ข้าพเจ้าผู้ เป็นพ่อของเธอกลับอ้ออึ้ง ไม่กล้า
ตรงไปแจ้งชาวนี้นักกับอัจฉรา

..."ฉันไม่กล้าพอที่จะบอกเธอ" ข้าพเจ้าว่า "ฉันกำลังทรยศต่อเธอ ฉันกำลังเห็น
แก่ตัวเองอย่างใจแคบที่สุด"¹

จากเรื่อง "ลิปส์ดีครอยสุคตหาย" "เดิม" เล่าความเป็นมาของตนเองให้หมื่น
เสรีพลคนหนึ่งในบาร์เหล้าฟังว่า เขา วรวิทย์ และนันทาเลียบโตมาด้วยกัน และกลาย
มาเป็นรักสามเส้า นันทารักวรวิทย์ และเดิมรักนันทา เดิมนี้เคยอุปสมบทว่าเขาคอยกว่า
วรวิทย์ในทุก ๆ ด้าน ต่อมาเมื่อทั้งสองคือวรวิทย์และเดิมสมัครไปรบเกาหลี วรวิทย์ถูก
ระเบิดตาย แต่เดิมเสียใจอย่างมาก เมื่อกลับกรุงเทพฯ เดิมได้รับการผ่าตัดใบหน้าใหม่
โดยนำเอาใบหน้าของเสือหัว มาปิดไว้ หลังจากนั้นเดิมาก็เข้าใจว่าตนเองตกอยู่ในอำนาจ
ของเสือหัว เขากลายเป็นคนกระหายเลือด ดูร้ายพร้อมที่จะทำร้ายใคร ๆ ได้ทุกเวลา
อย่างที่จะหักคอตาคนขายเหล้าที่หวงตาเหล้า

หมื่นเสรีพลคนนั้นเตือนให้เดิมสำนึกในความเป็นตัวของตัวเอง และพาลจิตใจให้
เข้มแข็ง เพื่อจะได้เดินทางกลับไปหานันทา ซึ่งอาจจะกำลังรอเขาอยู่ เดิมเข้าใจตัวเอง

¹ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนและองศ์ หน้า 45 - 50

ที่แล้วจึงอาสาเสริมขึ้นไป ก่อนไปสาวเสริมไฟได้เซ่ตรอยลิปสติกที่แก้มของเดิม

เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า เกมนี้ต้องต่อสู้กับความรู้สึกภายในว่าตนนั้นต้องตกอยู่ใต้อำนาจหรือค้อยกว่าผู้อื่นอยู่เสมอ เมื่ออยู่กับวรัทก็คิดว่าตนค้อยกว่าวรัท อยากจะรักนั้นหา ซึ่งเติบโตมาด้วยกัน ก็เกรงว่านั้นหาจะรักวรัท เมื่อวรัทตายตนได้รับการฆ่าตัดใบหน้าที่คิดว่า ใบหน้าของเสือหาวนั้นมีอำนาจเหนือตนบงการให้ตนเป็นคนโหดร้ายมาใคร่ไร้อย่าง ๆ อิศรา แสดงให้เห็นว่าเกมนี้ต่อสู้กับจิตใจของตนเองว่า

"ถูกละวรัท เพื่อนที่ดีที่สุดของฉัน... เขาเป็นคนเก่งกว่าฉันตลอดเวลา เมื่อเราพบกันท่าพร้อม ๆ กัน เขาก็มีหวังที่จะไถ่ฉันมากกว่าฉัน... อ้อ นั้นหา กิดที่นี่ โดเป็นสาวที่นี่... แต่ฉันไม่กล้าที่จะเดินไปหาเธอด้วย... ด้วยใบหน้าอันนี้ ใบหน้าที่ไม่ใช่ของฉันเลยสักซุนซุนเดียว... รู้ไว้ มันคือใบหน้าที่ของเสือหาว หน้าของอ้ายเสือ หน้าของอ้ายโจร "

"...คุณไม่กล้าพอที่จะยอมรับกับตัวเองว่า คุณเป็นคนชั่วช้าด หรือยิ่งกว่านั้น - เป็นคนตาขาว ...เมื่ออยู่กับวรัทคุณก็อ่อนแอ คิดว่าอิทธิพลของเขาเหนือคุณเสมอ เมื่อได้ใบหน้าที่ของอ้ายเสือหาว ซึ่งตายวายปราณไปนานแล้ว คุณก็ยังอ่อนแออยู่โดยคิดว่าใบหน้าที่ของอ้ายเสือหาวมีอิทธิพลเหนือชีวิตของคุณเอง คุณไม่ยอมรับเป็นตัวของตัวเองเลยสักเท่ากึ่งก้อย..."¹

ในเรื่อง "10 นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ" กล่าวถึงสิบตำรวจเอกเปรม ประชากร ซึ่งกำลังทำหน้าที่เป็นตำรวจหน่วยปราบจลาจล อยู่ที่อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย เปรมกำลังต่อสู้กับจิตใจของตนเองว่าจะปราบปรามประชาชนผู้ต้องการสิทธิเสรีภาพหรือไม่ ใจหนึ่งเขาก็เห็นด้วยกับประชาชน แต่หน้าที่ที่ได้รับมาก็เป็นเครื่องเตือนว่าจะต้องปราบปราม เปรมตัดสินใจไม่ถูก ขณะที่กำลังคิดกลั่นแกล้งผู้ต้องการเสรีภาพก็โดนเข้ามา จึงเกิดการปะทะกันขึ้น ในหมุ่ชนนั้นเปรมพบกับนิ่ม สาวคนรักด้วย นิ่มบอกว่าเปรมที่กำลังจะฆ่าประชาชน

¹ อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 161 - 167

เขาคอดเลือดตำรวจและกระชากบังยัดทิ้ง แต่เขาก็ถูกทำร้ายจากประชาชนคนหนึ่ง โดยการบีบคอเปรมพยายามที่จะตะโกนอธิบาย แต่เขาก็ไม่มีเสียง จึงฆ่าชายนั้นตาย และเปรมเองก็ตายเพราะถูกบีบคอ

เรื่องนี้อิศรา อมันตกุล ได้ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งในจิตใจของตัวละครเองว่า จะเป็นฝ่ายประชาชนที่ต้องการสิทธิเสรีภาพ ซึ่งเป็นฝ่ายถูกต้องดี หรือจะเป็นเครื่องมือของนักการเมืองซึ่งเขามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ ทั้งความปรากฏดังต่อไปนี้ คือ

เขาหลับตาลง รวบรวมต้องการจะดับภาพตัวคนดำ ๆ ที่สไลด์เต็มถนนเหล่านั้น ออกไปจากคลองจึกุ เขาแทบจะ โยนปืนทิ้ง เมื่อยกมือทั้งสองขึ้นอุดหู มิใช่เสียง เพลงอันทลายทลายกระทบกับ โสัดประสาธเสียดวยซ้ำ เขารู้สึกอึดอัดในเรื่องแบบ สีกาก็ และท่อปูดที่สวมอยู่ รู้สึกเสียใจที่ดันมาฆ่าชีพ เป็นตำรวจในยามนี้... รู้สึกเสียใจที่เขาไม่ควรเกิดมาเป็นคนไทยในยุคนี้... รู้สึกเสียใจที่เขาไม่ยกตาย ไปให้รู้แล้วรูดก่อนหน้านี เขาไม่ได้สมัครเป็นตำรวจเพื่อที่จะมาแต่ง เรื่องแบบ ทรบมีเกียรติ แล้วฆ่าพี่น้องของเขาเล่นเป็นนักปลานี่นา "นี่...ฉันจะทำให้ลงคอ อย่างไรเล่า ในเมื่อคนเหล่านั้นไม่ใช่ข้าศึก เขาเป็นนายของทหาร, ของตำรวจ ของข้าราชการ ของนักการเมืองโดยตรง ?"¹

และจากเรื่อง "เอื้องฟ้ามุขกลิ่นส่าบควาย" กล่าวถึงชายหนุ่มจากกรุงเทพฯ ขึ้นไปเที่ยวเมืองเหนือพักอยู่กับครอบครัว ๆ หนึ่ง ซึ่งมีลูกสาวที่ชื่อ และบริษัทกำลังอยู่ในวัยรุ่น เขาคิดจะสร้างราชีให้แก่เขาหลายต่อหลายครั้ง แต่อ่านางความดีในตัวก็ต่อสู้ไม่ให้เขาทำ เพราะเขาคิดว่าสักวันหนึ่งข้างหน้า เขาก็จะมีสามี มีลูกเป็นชาวบ้านนอก ด้วยกัน เขาจึงจากบ้านปามา โดยไม่ได้สร้างราชีแก่เขา

¹อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 167 - 168

เรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล แสดงความน่ารัก ความบริสุทธิ์ของสาวบ้านนอก คล้ายคลึงกับเรื่อง "เขาสว่างกุศลถวายการทรมาน" และจบลงในลักษณะเหมือนกันคือ สาวบ้านนอกก็ยังเป็นผู้บริสุทธิ์ และไร้เดียงสาเหมือนเดิม อิศรา อมันตกุล เขียนถึง การต่อสู้ในจิตใจของตัวละคร ว่า

ฉันสามารถแคะเห็นทรงอันโง่งอันสมบูรณ์ใดคนหนึ่ง เป็นความงามที่ผู้ชายทุกคน รัญจวนใจ... แต่มันดูบริสุทธิ์เกินไป บริสุทธิ์เกินกว่าที่จะแปดเปื้อนด้วยการทำลาย อันสกปรกจากผู้ชายที่พอกพูนด้วยความบาปเช่นกัน...

...ทันใดเจ้าปีศาจของความราคะก็ผลักดันเข้าหาหลอน มนต์กักขฬะของมัน มอมฉันจนเมามาย เขาถูกแขนของฉันทกระซอกอย่างไม่ปราณีปราศรัยเข้ามาใน อ้อมกอด แล้วจูบที่เต็มไปด้วยความโสมมกระดมลงไบนกม และปาก และ เปลือกตา... อำนาจหนึ่งก็บังคับให้มือที่เกาะไหล่หลอนแน่นคลายลง แล้วผลัก กระเด็นไปจนร่างเล็ก ๆ นั้นสวนกระแทกกับพื้นดิน

...เมื่ออุ้มหลอนมายังแคร่ที่พักนอน เขาหายใจเหมือนคนเหนื่อยจืดมรสุมสวาท กำลังคลั่งอยู่ในอกของหลอน กระหืดกระหอบและไหวสะท้าน แต่ทันใดนั้นเอง แสงและเงาได้เล่นตลกกับฉัน มันทำให้เกมของเขาดูซีด เป็นเกมของคน ที่ตายแล้ว ดวงดาบตีสนั่นซ่อนเสียงความท้อทลาย พรางเสียงเส้นท่อนยี่ถวน รัญจวนใจ เป็นสิ่งที่ฉันขลาดจนไม่กล้าแม้แต่สัมผัสสายความสกปรกของฉันทลงไป¹

1.2.1.3 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม อิศรา อมันตกุล ดำเนินเรื่องด้วยการสร้างความขัดแย้งแบบนี้ จำนวน 10 เรื่อง คือ ระหว่าง Maughm และเมีย เปลวธำรง ปีศาจแห่งสังคม เพียงแต่ถึงไม้หัก ใครจะเลือกเกิดได้ สุดทางที่ปิ่นง้อลล์ จักต้องไม่มี เยาว์ ทิวา คนที่สอง ไม่มีธาว โรมันในรัตนโกสินทร์

¹ อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 132 - 149

บุรุษบนยอดเกาเข็น เกาะแกวพิศดาร หิมิแพศยา ตั้งตัวอย่างค่อไปนี้

จากเรื่อง "เปลว ธำรง ปิศาจแห่งสังคม" เป็นเรื่องราวของ "เปลว ธำรง" เจ้าของบังกาโลริมทะเลหัวหิน เดิมเปลวเป็นครูอยู่จังหวัดนครราชสีมา เขามีคู่มิตรที่จะแต่งงานกันในไม่ช้า วันหนึ่งเปลวเก็บกระเป๋าคกลได้ในชั้นบรรจุเครื่องเพชรไวยุทธราคาประมาณ 5 หมื่นบาท เปลวนำมันไปแจ้งตำรวจและประกาศหาเจ้าของ ชื่อแห่งความซื่อสัตย์ของเปลวกระฉ่อนไปทั่วเมืองนครราชสีมา แต่ต่อมาไม่นานทุกคนก็กล่าวว่า เปลวเป็นปิศาจ เพราะเจ้าของเพชรให้ข่าวว่าเปลวยังยอกเงินของแกไป 2 หมื่นบาท สังคมจึงไม่ยอมรับเปลว เขาหนีมาหมกตัวอยู่ที่หัวหิน

"--- คุณเกิดคุณ ความ เป็นวีรบุรุษผู้ซื่อสัตย์ของผมหายลงอย่างรวดเร็วเหลือเกิน - และสิ่งที่โศกในมันทั้งก็ไม่ใช่อะไร -- ลมปากเบา ๆ ของคนเรานั้นเอง ... พวกเพื่อนเกลอที่เคยเฮฮากับผมหักค่อย ๆ คืบตัวห่างไปที่ละคน - ละคน จนในที่สุดผมหักกลายเป็นผีทำของบางนราที่ไม่มีใครอยากกราบเจียด พวกผู้ปกครองของเด็กรักเรียนที่ผมเป็นครูสอนวิ่งมาหาครูใหญ่ร้องขอแกมบังคับให้ถอนลูกหลานไปจากชั่วโมงสอนของผม แม้แต่เด็กที่ผมรักใคร่ที่สุดก็ยังทำพิชเอา วันหนึ่งผมเดินเข้าไปในห้องเรียน และเห็นลายมือเด็กของผมเขียนไว้ที่กระดานคำว่า "สองหมื่นบาท" แล้วก็มีเครื่องหมายคำถามอันเขม่นอยู่ข้างหลัง... แต่ที่ทราบดีที่สุดก็คือว่า คู่รักของผมเขาจะผกกระเด็นหัวออกจากความอาลัยอาวรณ์อย่างตัดบัวไม่ไวโย ผมกลายเป็นผีไม่มีศาล ถูกเนรเทศออกจากวงมิตรสหาย ถูกทรยศจากคู่รักซึ่งพิศวาสก้นป่านกลืน ถูกเด็ก ๆ ที่เคยบูชามานานถ่มน้ำลายใส่..."¹

¹อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิศรา อมันตกุล หน้า 64 - 65

ในเรื่อง "จักต้องไม่มีเขาว์ ทิวา คนที่สอง" เป็นเรื่องของ "เขาว์ ทิวา" เด็กชายกำพร้าพ่อ มีแม่ซึ่งยากจนเหลืออยู่คนเดียว เขาว์ไม่ได้รับการศึกษา จึงถูกชักชวนจากเพื่อนรุ่นเดียวกันให้ลักชิงวิ่งราว จนกระทั่งวันหนึ่งเขาว์ ถูกจับส่งสถานกักกันเด็ก เมื่อออกมาจากโรงเรียนคดีสันดานเขาว์ก็ทราบว่า แม่คนเดียวที่เคยขายตัวเพื่อเลี้ยงเขานับตายเสียแล้ว เขาว์จึงไปสมัครเป็นช่างฟิต ที่นั่นเขาว์รู้จักและรักใคร่กับเนียนแม่ค้าสาว ต่อมาเนียนก็บอกกับเขาว์ ว่าแม่ของเธอไม่ต้องการให้เธอติดต่อกับเขาว์อีก เพราะเขาว์เคยติดคุก และแม่ของเขาว์ก็เคยเป็นโสเภณี ในคืนที่เนียนติดรักนั้นเอง ตำรวจก็เข้าต้อนห้องพักของเขาว์ เพราะเขาใจว่าเขาร่วมมือกับพรรคพวกงัดโกดังเก็บผ้า แต่เขาว์ก็ถูกปล่อยตัวออกมาเพราะพรรคพวกของเขาบอกกับตำรวจว่า จนทลาคอย่างเขาว์ เขาไม่ชวนไปทำงานให้เสียน้ำลายหรอก

เขาว์จึงคิดว่า ในอนาคต ถ้าเขามีลูก เขาจะไม่ให้ลูกต้องเป็นเขาว์ ทิวา คนที่สองอย่างเด็ดขาด

เรื่องนี้ อิศรา คมมันตกุล ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสังคม ในแง่ที่สังคมไม่ยอมรับผู้ที่เคยทำไม่ดีมาก่อน แต่ได้กลับตัวแล้ว ทั้ง ๆ ที่คนที่ทำเลวนั้นมิได้เลว เพราะนิสัย แต่ต้องกระทำไม่ได้เพราะความยากจน อันเนื่องมาจากความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ บทสนทนาระหว่างเขาว์ ทิวา กับเนียนหญิงคนรัก แสดงถึงสังคมที่ไม่ยอมรับตัวเขาว์ว่า

"แม่บอกว่า พี่นะเคยถูกจับฐานลักกระเป๋ามาแล้ว ไซ้ไหมล่ะ"

"ใช่ และฉันก็ถูกส่งไปคดีสันดานมาแล้ว เดี่ยวนี้แหละจะเนียน ฉันเป็นพลเมืองดีร้อยเปอร์เซ็นต์เต็มเชีย"

เนียนสั่นหัว "แม่ว่าพี่เป็นเด็กซุกซนี่กระไรแล้ว...จ๋า...แม่ยังบอกตว่า แม่ของพี่เป็นผู้หญิงไม่ได้...เป็นผู้หญิงหากิน" ¹

¹ อิศรา คมมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 69 - 70

เรื่อง "บุรุษบนยอดเกาเขิน" กล่าวถึง "แสน โกสินทร์" กรรมกรหนุ่มที่ต้อง
การฆ่าตัวตายด้วยการกระโดดตึก สาเหตุที่แสนต้องการฆ่าตัวตายเพราะได้ประกอบ
อาชญากรรมด้วยการใช้ไม้ตีหญิงคนหนึ่งซึ่งอุ้มลูกมาด้วยเพื่อชิงกระเป๋าถือ แสนได้ยินลูกของ
หญิงนั้นร้องเรียกแม่ แสนจึงหนีไปเพื่อจะฆ่าตัวตาย เพราะเสียงทุกเสียงที่เขาได้ยินได้
กลายเป็นเสียงหลอนประสาทของแสนให้ได้ยินว่าเป็นเสียง แม่ แม่ แสนกำพราแม่มา
ตั้งแต่เล็ก เมื่อแสนขึ้นไปอยู่บนยอดตึก เขาได้ยินเสียงเชียร์จากคนที่มองดูซึ่งตะโกนว่า
โศก โศก เป็นเสียง แม่ แม่ แสนจึงโดดลงมา

เรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล แสดงให้เห็นว่า แสน โกสินทร์ นั้นต้องต่อสู้กับสังคม
ที่เอารัดเอาเปรียบ กับคนที่มาขูดเขาคัดต้องการให้เขาตาย สังคมไม่เคยอุ้มชูคนขาดแคลน
อย่างเขาเลย เขาจึงตัดสินใจฆ่าตัวตาย อิศรา เขียนไว้ว่า

"โศกเถอะไว้ย --- โศกชีไว้ย"... ความตายเป็นของสนุก เป็นภาพน่าดู--
แน่ละในเมื่อมันคือความตายของคนอื่น มันถูกแต่ใครก็ช่างหัวมันปะไร ไม่ใช่
ของเราแล้วกัน... ฟุ้งชนตะโกนโวยแวขึ้นมาให้เขากระโดด ตังได้ยินก้นัก
มันปวดแสบปวดร้อนเขาไปในรูหูของ โปลิศเซ็ม เกิดมาเขายังไม่เคยสะเทือนใจใน
อะไรเท่ากับเสียงตะโกนเหล่านั้น
"โศกชีไว้ย อ้ายตาขาว อ้ายหน้าตัวเมีย--" ใครคนหนึ่งปากตะโกนมาสู่เสียง
"โศก โศก โศก " หลายเสียงก้องขึ้นรับเป็นลูกกู่¹

1.2.1.4 ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรม อิศรา

อมันตกุล ใช้กลวิธีในการดำเนินเรื่องแบบนี้ในเรื่องสั้นเพียง 2 เรื่อง คือเรื่อง "นกในกรง"
และเรื่อง "ใบหน้าหลอนลอยหลอนอยู่" ดังตัวอย่างต่อไปนี้ คือ

¹ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 197 - 198

จากเรื่อง "นกในกรง" กล่าวถึง ชายคนหนึ่งซาพิกการเพราะถูกขังกรง
 ทุกวันที่เขาอนอยู่ในห้อง เมื่อมองผ่านหน้าต่างไปยังบ้านฝั่งตรงข้าม เขาจะเห็น
 กรงนกอยู่กรงหนึ่ง ทุก ๆ วันเจ้านกในกรงนั้นจะกระโดดโลดเต้นร้องเพลงอย่างร่าเริง
 เขาคิดว่าเจ้านกในกรงนั้นช่างกล้าหาญเสียจริง เพราะแม้ว่าจะถูกขังกรง แต่มันก็ยังร้อง
 เพลงได้ แต่เมื่อคิดต่อไป เขาก็เข้าใจว่า เจ้านกนั้นอาจจะไม่ได้ร้องเพลงเพื่อแสดง
 ความร่าเริง เพลงที่มันร้องอาจจะเป็เพลงเศร้า ที่ร้องเรียกอิสระภาพนอกกรงก็ได้
 ชายพิกการนั้นจึงคิดที่จะปล่อยเจ้านกนั้นให้พบกับอิสระภาพ จึงพยายามที่จะพาร่างกาย
 พิกการของตนไปจนถึงกรงนก ในขณะที่จะปล่อยนก หญิงเจ้าของนกก็เห็นเข้า จึงถามว่า
 เขาจะปล่อยนกของลูกเธอทำไม เขาตอบว่าเพราะสงสารนกที่ไร้อิสระภาพ นกเหมือนกับ
 เขาซึ่งพิกการไปไหนไม่ได้ เหมือนติดลูก เขาเป็นนักโทษ เช่นเดียวกับเจ้านกนั้น หญิงคนนั้น
 เข้าใจ และบอกเขาว่า เธอก็เหมือนนักโทษเพราะ เป็นหญิงหม้ายที่ต้องเลี้ยงลูกคนเดียว
 และอนุญาตให้เขาปล่อยนกได้

หลายวันต่อมาชายซาพิกการก็ทราบว่า หญิงม่ายและลูกชายถูกขับไล่ออกไปจาก
 ห้องเขานั่น เพราะค้างค่าเช่าหลายเดือน อีกสองวันต่อมาเขาก็ทราบข่าวจากหนังสือพิมพ์
 ว่า หญิงม่ายถูกจับเพราะเข้าไปขโมยข้าวในร้านเจ๊ก เพื่อเลี้ยงลูกและตัวเอง

ในเรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล ได้ใช้บทเป็นตัวแทนความต้องการ อิสระภาพของชาย
 พิกการ โดยชายพิกการมีความคิดว่าในเมื่อตนเองอยากจะไปตามที่ต่าง ๆ เหมือนตอนที่ยัง
 ปกติอยู่ เมื่อเห็นนกซึ่งกรงหนึ่งมีอิสระที่จะบินไปไหนก็ได้ตามที่ต้องการต้องถูกกักขังอยู่
 ในกรงอันจำกัด แม้วานกนั้นจะร้อง จะส่งเสียง จะกระโดดโลดเต้นอย่างไร ชายผู้นั้น
 ก็มิได้เห็นวานกนั้นร้องหรือกระโดดโลดเต้นด้วยความร่าเริงดังที่ผู้อื่นเห็นหรือเข้าใจ
 เพราะชายผู้นั้นต้องตกอยู่ในสภาพเดียวกันกับนกก็ไม่สามารถไปไหนได้ตามที่ตนต้องการ
 เพราะความพิกการเป็นเหตุ

อิสรา อมันตกุล เสนอความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับชะตากรรมไว้ในเรื่อง
 "นกในกรง" ด้วยการแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทั้งชายหญิงนั้นต้องตกอยู่ในชะตากรรมที่ไม่อาจ
 ช่วยตัวเองได้ โดยบุคคลแรกคือชายซาพิกการ ชายผู้นี้สนทนากับแม่หมายลูกติดผู้เป็น

เจ้าของนกในกรงที่เขาต้องการจะปล่อยไป บทสนทนาแสดงให้เห็นว่ามนุษย์ชายหญิงทั้งคู่ ต้องตกอยู่ในอำนาจชะตากรรม ทั้งคู่สนทนากันว่า

"ฉันเอง เป็นนักโทษ" ข้าพเจ้ายี้ให้เธอดูขาที่เขาเลือกของข้าพเจ้า
"ฉัน เป็นคนพิการ เพราะถูกรถยนต์ชนเมื่อหกเดือนก่อน และมีหางจะต้องเดินไม่ได้
เหมือนเดิมไปตลอดชีวิต ลูกของฉันคือห้องนอนโน้น..."

"ดิฉัน -- ก็ เป็นนักโทษ เหมือนกัน" เธอตอบ "ชีวิตแม่มายาวช่างดิฉันต้อง
ทำงานเหนื่อยแทบขาดใจ เพื่อลูกและเพื่อตัวเอง ไม่ใช่คิดทุกอย่างหนึ่งดอก
หรือคะ ?"¹

และ จากเรื่อง "ใบหน้าหลอนลอยหลอนอยู่" กล่าวถึง "เปรม" ซึ่งออกหัก
จากหญิงหนึ่ง ทำให้เปรม เป็นคนหมดอาลัยในชีวิต เขาท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ วันหนึ่ง
เปรมกลับมาหา รอย เพื่อนเก่าของเขา เปรมเปลี่ยนไปมาก เขามัวหมอมและมีอาการ
หนาวสั่นอยู่เสมอ เขากล่าวร่ายว่า เรื่องไสยศาสตร์หรือไม่ และได้เล่าเรื่องที่ตนกำลัง
เผชิญอยู่ ถึง ใบหน้าของผู้หญิงคนหนึ่ง มักจะมาลอยหลอนหลอนเขาอยู่ เมื่อเขา
กระโดดเขาไปหา เพราะหลอนกลัวมือเรียก เขาก็พบกับความว่างเปล่า เหตุการณ์
อย่างนี้เกิดกับเขาอย่างซ้ำซาก จนทำให้เขาต้องการที่จะติดตามให้พบกับเจ้าของใบหน้านั้น
ร่ายว่าเป็นเรื่องเหลวไหลและพยายามให้เปรม รักษาตัวและพักผ่อนให้มาก ๆ ร่ายพา
เปรมไปกินอาหารในภัตตาคารแห่งหนึ่ง และสัปดาห์ให้เปรมดูผู้หญิงคนหนึ่ง พอเห็นเขาเปรม
ถึงกับตัวสั่นงันงก และบอกร่ายว่า นั่นแหละคือผู้หญิงที่ตามหลอนหลอนเขาอยู่ทุกวัน หลอน
มีตัวจริง และเขาจะตามหลอนไปทุกหนแห่งจนกว่าจะสิ้นลมหายใจ และเขาจะเกี้ยวถอย
หลอนไปที่นั่น ที่นั่นของเปรม ร่ายไม่รู้ว่าเป็นไร หมายถึงที่ไหน เพราะเขาไม่มีอะไรข้างหน้า
ที่ว่างเปล่า ต่อมาเปรมก็หายไปจากบ้านของร่าย หลายวันต่อมาร่ายจึงได้อ่านหนังสือพิมพ์
ว่า เมียรัฐมนตรีหายสาบสูญ ผู้หญิงคนนั้นคือเมียรัฐมนตรีนั่นเอง

¹ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 63 - 64

อิศรา อมันตกุล แสดงความขัดแย้งไว้ในเรื่องนี้ว่า

"มันเริ่มบังเกิดแก่ฉัน เมื่อปีกลายนี้เอง... และนับแต่นั้นมา ทุก ๆ คำที่ฉันได้ผ่านไปโดยมันบังเกิดขึ้นซ้ำซาก ฉันต้องต่อสู้กับมันเพื่อข่มตาให้หลับ มาระยะนี้มันกำเริบร้ายแรงหนักเข้าถึงกับบังเกิดในเวลากลางวันแสก ๆ..."

"อะไร...มัน ๆ ที่แก้ไขสรรพนามนะ ?"

"ใบหน้าของหล่อนซี่ ใบหน้าของหล่อนซึ่งวนเวียนหลอกหลอนอยู่ สว่างพ่นคำบรรยายใด ๆ... ครั้งแรกมันเป็นเมฆก่อน... เมฆที่เรืองแสงสลัว ๆ กรุ่นแล้วมันก็รวมกันเข้ากลายเป็นใบหน้าผู้หญิง หล่อนพยักเรียกฉันให้เข้าไปหา ฉันเคยกระโจนเหมือนคนบ้า เพื่อคว้าหล่อนไว้ในวงแขน แต่วันที่นั้นหล่อนก็หายวับหายไป... มีอะไรบางอย่างกลายคางความมาบิณฑิปกษัตริย์ ๆ รอบหัวฉัน กระพือลมใส่หน้าฉัน... ครั้งแรกเกิดขึ้นฉันก็ว่ามันคงเป็นฝันธรรมดา แต่ต่อมามันบังเกิดขึ้นอีก... เหมือนกัน"¹

1.2.2 กลวิธีการดำเนินเรื่อง จากการศึกษาเรื่องสั้นจำนวน 98 เรื่องของอิศรา อมันตกุล พบว่า อิศรา อมันตกุล นิยมเขียนเรื่องสั้นไปตามลำดับก่อนหลัง หรือเล่าตามปฏิทินมากที่สุด จำนวน 69 เรื่อง รองลงมาได้แก่การดำเนินเรื่องโดยการเล่าตอนท้ายก่อน จำนวน 22 เรื่อง และจำนวน 7 เรื่อง เป็นการใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องโดยการเล่าย้อนไปย้อนมา หรือดำเนินเรื่องสลับไปมา*

1.2.2.1 การดำเนินเรื่องตามลำดับก่อนหลัง หรือการดำเนินเรื่องตามปฏิทิน เป็นการดำเนินเรื่องจากจุดเริ่มต้นก่อน แล้วจึงเล่าเรื่องไปตามเหตุการณ์ตามอายุของตัวละคร หรือตามเวลา เข้า สาย บ่าย ... อิศรา อมันตกุล นิยมเขียนเรื่องสั้นด้วยการดำเนินเรื่องแบบนี้มากที่สุด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹อิศรา อมันตกุล พรและกำสาป หน้า 111 - 112

*โปรดดูตารางในภาคผนวก

จากเรื่อง "หยาดเหงื่อและความทรงจำ" อิศรา อมันตกุล เปิดเรื่องด้วยการฉายให้เห็นภาพของพ่อซึ่งกลับมากิจมาจากการทำงาน อาบน้ำ แล้วจึงชวนแม่และลูก ๆ ออกไปนั่งรถเตี้ย หลังจากนั้นก็นำเนินเรื่องไปตามลำดับเวลา โดยมีคำที่แสดงกาล เช่นคำว่า "ต่อมาอีกสองสามวัน" "เวลาผ่านไปแล้ววันมะรืนก็เลื่อนมาเป็นวันนี้" ดังตัวอย่าง

พ่อกลับมาบ้านเย็นวันนั้น หลังจุมไคล้ๆ หนามอมไปคอยเหงื่อเหนียวที่ซบเอาฝุ่นเหนอะไว้ และแขนสกปรกตั้งแต่ข้อมือมาถึงข้อศอก พ่อถอดกางเกงสีก็ากีออกผึ่ง ความหนาวมากกับงานสุมผลุนผลันเข้าไปในท้องน้ำ... พ่อออกมายืนกลางห้อง เอาผ้าเช็ดตัวขยี้หัวจนผมกระจุย ร้องบอกเหมือนจะประกาศแก่ทุก ๆ คนในห้องว่า "ประเดี๋ยวเราจะไปนั่งรถเตี้ยกัน..."

...ต่อมาอีกสองสามวัน แม่นั่งซุนกางเกงของพ่ออยู่ตอนค่ำ และบ่นว่าเสื้อผ้าของพ่อซักจะเปื่อยจนไม้ไผ่จะซุนแล้ว ผมกำลังนั่งเป่าทิบเพลงปากอยู่ที่ระเบียงบ้าน ไฉนเสียงพ่อเอ่ยขึ้นมา "อย่างสามะรืนนี้ ฉันจะซื้อมาให้ออมน้ำมันสักสองชุดเอา"

...เวลาผ่านไปแล้ววันมะรืนก็เลื่อนมาเป็นวันนี้ มันเป็นวันอาทิตย์ ซึ่งผมไม่ต้องไปโรงเรียน ทั้งที่บ้านก็ไม่มียานอะไรจะต้องช่วยแม่ทำน้...

จากเรื่อง "สู่คทาจี่ปิ้งฮิลล์" อิศรา อมันตกุล เริ่มเรื่องจาก กรองทอง หรือคุณหญิงนิกรบำรุงรัฐ ปลีกตัวออกจากงานเลี้ยง ไปยังปิ้งฮิลล์ เธอถูกมลายู 3 - 4 คน ทำร้ายจนสลบและแย่งชิงกระเป๋าทิ้งไป กรองทองฟื้นขึ้นอีกครั้งก็รู้ว่า กำลังนอนหนุนตักชายหนุ่มชาวไทคนหนึ่งอยู่ ชายผู้นั้นบอกว่าคนชื่อ "ซีฟ" เป็นนักแสวงโชคที่กำลังจะเข้าป่า ลึกของมลายูเพื่อค้นหาแร่ทองคำ กรองทองจึงบอกว่าตนเองนั้นเป็นหญิงเสรีเฟเหล่า

¹ อิศรา อมันตกุล ยุคหมื่น หน้า 192 - 211

ทั้งสองตกอยู่ในห่วงแห่งความรักจนกระทั่งเวลาผ่านไปมากแล้ว กรองทองก็ขอตัวแยกกลับ
ซีพลองไปส่งเธอขึ้นแท็กซี่ กลับไปหาเจ้าคุณนิกรบำรุงรัฐสามีซีเหล่า ส่วนซีพลองความจริง
เป็นเศรษฐีหนุ่มที่มากับเรียวอร์ช เพื่อพักผ่อนที่เกาะปันง และมีภรรยาแล้ว

ลักษณะการดำเนินเรื่องไปตามลำดับในเรื่องนี้ เห็นได้จากการใช้คำ และข้อความ
ดังต่อไปนี้

เพียงสองสามไมล์จากสนามม้า กรองทองจับแท็กซี่สีฟ้าตะบึงมาจอดไว้เฉยๆ
ก็ถึงปันงฮิลล์... หล่นลงจากรถไฟฟ้า... เดินอย่างโปร่งใจไปตามทางเล็ก ๆ...
หล่นเดินอย่างลึกลับและใจลอย... จึงตกเป็นเหยื่อเหล่าร้าย...

เป็นเวลานานพอใช้ กว่ากรองทองจะลืมตาขึ้น... เมื่อลืมตาขึ้นด้วยความ
ตกใจ แต่เห็นใบหน้าชายผู้หนึ่งซึ่งกำลังประคองหล่นอยู่

เวลาผ่านไป... เมื่อถึงจากยอดเขา... เมื่อเข้าไปในห้อง หล่นพบ
เจ้าคุณนิกรบำรุงรัฐ... รอคอยอย่างกระวนกระวาย

บนเรียวอร์ชสี่สาวสะอากดำโอ้โง่งที่จอดริมอ่าวปันง เศรษฐีหนุ่มคนหนึ่ง
กำลังดื่มเหล้า ... ภรรยาสาวแต่งกายพริ้ง "เธอหายไปไหนมาจะซีพลองค่า
วันนี้..."¹

จากเรื่อง "กฎแห่งความอาวรณ์" เป็นเรื่องของสิบโทกอง นายทหารไทยซึ่งหลงทัพ
ไปเจอกระท่อมของชายชรา ชาวเกาหลีเหนือคนหนึ่ง ชายผู้นั้นได้ให้การต้อนรับอย่างดี
นำอาหารมาให้ และบอกกับกองว่า มันเป็นกฎแห่งความอาวรณ์ ซึ่งยึดถือปฏิบัติกันมาช้านานว่า
ผู้ที่เข้าไปอาศัยอยู่ในบริเวณบ้านแล้ว แม้ผู้นั้นจะเป็นศัตรูก็ต้องต้อนรับและให้ความ
ปลอดภัย และศัตรูผู้นั้นจะอยู่ในบ้านนั้นนานสักเท่าไรก็ได้ กองกินอาหารและคุยกับชายชรา
เมื่ออิ่มหน้าและพักผ่อนจนมีแรงดีแล้ว กองก็บอกชายชราว่าตนจะต้องกลับแนวรบ ชายชรา

¹ อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสราเอล หน้า 142 - 162

จึงให้ลูกชายผูกอานพ่อแล้วก็เดินไปส่งกอง เมื่อหมดเขตชายป่า ชายชราบอกกองว่านี่
หมดเขตของแกแล้ว เขตแห่งความอารีก็หมดไป แกจึงกองตาย

ลักษณะการดำเนินเรื่อง "กฎแห่งความอารี" เริ่มจาก ตอนที่กองเดินทางไปพบ
กระท่อมของชายชราชาวเกาหลี จนกระทั่งอำลาจากโดยชายชรารุงพ่อไปส่ง และยิงกอง
ตาย ดังนี้

...นาฬิกาหน้าปัทม์แตกไปนานแล้ว เข็มของมันก็ยังไม่บอกเวลา 15.46 น. อยู่

--จนกระทั่งเขาได้เห็นกระท่อมโคลนหลังนั้น...

..."ฉัน -- ฉันเป็นคนไทย ฉันคือสิบโทกอง ---" เขาพูดภาษาเกาหลีออกมา
อย่างเลอะเทอะ

"ถึงจะเป็นใครก็ตาม แต่เจ้ากำลังเป็นแขกของฉัน เจ้าก้าวเข้ามาใน
ประตูนี้ และอยู่ใต้หลังคานี้ เจ้าเป็นแขกของฉัน" เจ้าของกองไม่ได้ตอบ

"แต่เรากำลังรบกัน..." สิบโทกองตรง

ชายชราโบกมือ "ขออนุญาตฉันชิมทราบดี"

"หมายความว่า ฉันเป็นเชลยของท่าน ?"

"ตรงกันข้าม พ่อหนุ่มจากประเทศไทยอันไกลแสนไกล ฉันรู้สึกเป็นเกียรติ
ที่จะบอกว่า เจ้าคือแขกของบ้านนี้ ถ้าอยากอยู่วันหนึ่ง จงอยู่ ถ้าอยากอยู่สิบปี
จงอยู่"

..."อาหารโคจืดเตรียมไว้ให้เจ้าแล้ว" เจ้าของกองไม่ได้ยวสาวสอกล่าวพูด

"เจ้าเป็นคนต่างชาติดังนี้ฉันกับปลาต้มถ้วยของเรา... อ้อ นี่หมีของเจ้า พวก
เราที่นี่สู้ปลากองยากกันทั้งนั้น แต่หมีในช่องนี้ะ เปื้อนเลือด

"ฉันต้องกลับไป" สิบโทกองพึมพำ "ฉันต้องกลับไปแนวของฉัน"

"มันจะเป็นไปตามเจ้าปรารถนา" ชายหนาให้ยวว่าอย่างอารมณ์เอื่อย

...ชายชราวางปลายกลองตบมือเรียก "ปักซอน -- ปักซอน จงไปใส่
อานพ่อของเราด้วยอานที่ดีที่สุดเดี๋ยวนี้"

...ชายชราหน้าเหี่ยวดูชรา ตอนนี้อยู่โทกงเห็นได้นั่นว่าหลังของแกด้อม
"โปรดให้ฉันไปส่งท่านถึงปากทาง"

ชายชราจูงพ่อและสืบทองเดินเคียงข้างกันมาเป็นเวลาชั่วโหม่งกว่า
จึงถึงที่ลุ่มริมชายป่า "นี่คือเขตสิ้นสุดแห่งแดนของฉันทัน" แก้วหวาน ๆ

สืบทองเหยียบโคลนโคลนชื้นหลังพ่อ แต่หันโตเขาก็พบว่าปากกระบอกปืน
โบราณในมือชายชรา จ้องตรงกับลูกนัยน์ตาของเขาพอดี...¹

1.2.2.2 การดำเนินเรื่องโดยเล่าตอนท้ายก่อน กลวิธีการดำเนิน
เรื่องแบบนี้ อิศรา อมันตกุล นิยมใช้รองลงมาจากดำเนินเรื่องโดยการเล่าไปตาม
ลำดับก่อนหลัง โดยนำเอาตอนท้ายของเรื่องซึ่งเป็นจุดที่ควรสนใจในเรื่องมาเป็นปมปัญหา
เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความตื่นเต้นเร้าใจและใคร่รู้ว่า ทำไมปัญหาที่ผู้เขียนสร้างขึ้นมาจึง
เกิดขึ้น และพบกับจุดสุดท้ายอย่างนั้น เช่น เรื่องยุคลัทธินิพนธ์ และคำแห่งชนาธิปไตย
ศตวรรษแห่งภราดรภาพ ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น จักต้องไม่มีเขาวัว ทิวา คนที่สอง
ปริศนาหัวใจ จี๋ ส.ส. เขาสร้างกุศลด้วยการทรยศ เขาเลี้ยงงูพิษไว้ในใจ
นางพญาฉัตรพิน ระทมในกลิ่นหมื่น เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง "และคำแห่งชนาธิปไตย" อิศรา อมันตกุล เริ่มเรื่องตอนที่
กรินทร์ สุรภักดิ์ นักหนังสือพิมพ์ กำลังนั่งพิมพ์หนังสือซึ่งได้รับคำสั่งจากพรรคชนาธิปไตย
ให้เขียนขึ้นเพื่อโฆษณาพรรค แล้วหลังจากนั้นจึงเล่าถึงเหตุการณ์ตอนที่กรินทร์ ถูกคณะ
กรรมการอำนวยการพรรคเรียกตัวเขาไปพบ อิศรา อมันตกุล เริ่มเรื่องไว้ดังนี้

ตัวอักษรพิมพ์ดีดเดินไล่กันไปตามแผ่นกระดาษอย่างยืดยาวบรรทัดแล้วบรรทัดเล่า...
หกเดือนก่อนหน้าตัวอักษรตัวแรกจะถูกพิมพ์ลงไปในนี้เอง เขายังเป็นนักข่าวเหี้ยว
พล่านหาสื่อบุ และบางทีก็สับสนท่าป้อนบรรณาธิการอยู่ ด้วยเลื่อยเก่า ๆ ที่เหนียว

“ด้วยเหงื่อ และบนรองเท้าที่จวนจะพังแหล่มีพังแหล่ แต่เดี๋ยวนี้ เขามีบ้านเล็ก ๆ แต่งหรั มีเมียวิไล และมีเงินใช้เต็มมือ มันเกิดจากเหตุนี้คนเดียว เข้าวินัน เขาถูกเรียกเข้าไปในกองบรรณาธิการ... “เราจะให้คำตอบแทนแก่เธออย่างงาม 1” ห่มินบาท ระหว่างนี้ เธอไม่ต้องทำงานอื่น แต่ต้องท่องเที่ยวไปตามจังหวัดต่าง ๆ และสังเกตการณ์เรื่อยมาเชย... นั่นคือมูลเหตุที่ทำให้ภรรยาคู่ สุธกานต์ ต้องเปิดหมวกอำนวยการสำนักงาน พาตัวเองไปท่องเที่ยวตระเวนอยู่ตามหัวเมืองทั้งภาคกลางเหนือ ใต้ และอีสาน¹

เรื่อง “ศตวรรษแห่งภราดรภาพ” อิศรา อมันตกุล เปิดฉากขึ้นที่สถานีรถไฟ ลันเตาป็นยัง ในเขตกลันตันของมลายู ว่า

เรามีเวลาพบกันเพื่อจากกันอย่างฉุนเฉียวร้อนรนเหลือเกิน ทั้งทั้งสู่โง่ โกลกวันนั้น เจาหน้าที่ตำรวจกำลังชกชอนคนหาตัวเขา เหมือนฝูงสุนัขป่ากระหายเหยื่อ เราต้องย่ำฝ่าป่าโปร่งที่เย็นเยียบด้วยหมอก และนำทางตอนเช้าตรู่ มุ่งสู่แม่น้ำโกลกสายแคบ ๆ ที่กั้นพรมแดนราชวาสกับกลันตันไว้ และใช้เรือมาดลำเล็กพายข้ามไปยังวันเตาป็นยัง อันเป็นสถานีต้นทางของรถไฟมลายูในคานนั้น... และระหังเดือนเวลากว่างขึ้น เขาสะอื้นขึ้นหนึ่ง “เราอาจไม่ได้พบกันอีก ขอฝากลูกฉันด้วย... ขอสำคัญ จงอย่าให้เขารู้ว่าพ่อของเขาเป็นนักโทษ - เป็นคนไร้พสุธาจะอาศัย” ...คน ๆ นั้น คือ แตน ธรณี บางท่านอาจจะเคยผ่านชื่อ แตน ธรณี มาบ้างแล้ว ระหว่างสงคราม แตน ธรณี เป็นนักเรียนไทยในอเมริกาคนหนึ่ง ซึ่งไม่ยอมกลับมายู่ใต้สนเกลือกของญี่ปุ่นในบ้านเกิดของเขา...²

¹ อิศรา อมันตกุล อุกทมิฬ หน้า 90 - 101

² อ. หน้า 136 - 141

เรื่อง "อุกทมิฬ" อิศรา อมันตกุล เริ่มเรื่องโดยบรรยายถึงผู้หญิงคนหนึ่ง
นั่งอ่านข่าวในหนังสือพิมพ์ และร้องไห้สะอึกสะอื้นออกมา แล้วจึงให้หญิงสาวผู้นั้น เล่า
เรื่องของตน ซึ่งปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์นั้น อิศรา อมันตกุล เริ่มเรื่องไว้ว่า

ชาวขึ้นกระจอยร้อยใน "พิมพ์ไทย" เช้าวันนี้ มันเป็นข่าวลอมกรอบ เรียงตัว
ตัวอักษรธรรมดา... เจ้าชาวนี้นี้แหละ ทำให้ฉันต้องพับหน้าลงกับหนังสือพิมพ์นั้น
แล้วสะอื้นไห้ออกมา... อ่านมันดูซิ...

สาวหายลึกกลับ

ถึงลอกเกิดเป็นปริศนา

"เจ้าหน้าทีโรงแรมหัวหิน ต้องพบกับความงุนงงอย่างหนัก เมื่อปรากฏว่าสุภาพสตรี
ซึ่งค่อนข้างสวย แม้จะไม่ใช่นางงาม ๆ ได้ล่องหนไปอย่างลึกลับจากห้องพักเบอร์ 10
...สิ่งเดียวที่มีค่า และซึ่งเข้าใจว่าเธอทิ้งไว้มุ่งหมายให้เป็นค่าเช่าห้องก็คือ
ล็อกเกตทองคำเล็ก ๆ ทำเป็นรูปหัวใจ มีลูกไข่อู้อยู่... อย่างไรก็ตาม เรื่องนี้
คงจะมีเบื้องหลัง ขณะนี้นักข่าวของเรา กำลังติดตามอยู่"
...ดิฉัน คือ สตรีลึกลับที่หายไปจากห้องพักเลขที่ 10 ห้องนั้น... เบื้องหลังของ
เรื่องเริ่มแต่... แต่เมื่อไหร่ดีเล่า เอาอย่างนี้นักแล้วกัน ดิฉันจะขอตั้งคนตงแต่
วันที่ดิฉันถูกชายผู้หนึ่งขอแต่งงานจวช...¹

1.2.2.3 การดำเนินเรื่อง โดยการเล่าย้อนไปย้อนมา หรือการ
ดำเนินเรื่องสลับไปมา (Flash Back) อิศรา อมันตกุล ใช้การดำเนินเรื่องใน
ลักษณะดังกล่าวนี้ในเรื่องสั้นจำนวน 98 เรื่อง เพียง 7 เรื่อง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการ
เล่าเหตุการณ์ต่างสถานที่สลับไปมา และเหตุการณ์นั้นจะเป็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน หรือ
เพื่อย้อนให้ผู้อ่านทราบความเป็นมาของเหตุการณ์ หรือพฤติกรรมของตัวละคร ดังปรากฏ
ในเรื่อง รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย บนเตียงวิวัฒน์มีทั้งน้ำตาและน้ำตา กากก็กลับใจ

¹ อิศรา อมันตกุล อุกทมิฬ หน้า 1 - 4

สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ บุรุษบนยอดเกาßen 10 นาทีก่อนถึงจุดอิสรภาพ และ
 ชูทวิวาท์ไบไมแห่ง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง "กากกลับใจ" อีตรา อมันตกุล ใช้กลวิธีเล่าเรื่องย้อนกลับไปกลับมา
 ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตกับห้องสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรแห่งหนึ่ง โดยเริ่ม
 เรื่องจาก ส.ส. เริง กุลราษฎร์ ผู้ต่อสู้กับอิทธิพลของพ่อค้า ซึ่งมีนักการเมืองผู้ได้
 รับผลประโยชน์จากพวกพ่อค้า เป็นผู้หนุนหลัง จนกระทั่งเริงต้องหนีออกไปจากกรุงเทพฯ
 ไปซ่อนตัวอยู่ในชนบท บ้านเดิมของบิดา เลขาธุการและคนรักของเริง อีตรา อมันตกุล
 ใช้กลวิธีย้อนกลับไปกลับมาในเรื่องนี้โดยเน้นข้อความและสถานที่ ที่คล้ายคลึงกันคือ

ก่อนที่เขาจะก้าวเท้าเดินไปทางทิศที่กระต่อน้อยหลังที่หลอนพาเขาไป เรนกายอยู่
 หลอนบอกเขาประโยคหนึ่งว่า "ยิ่งกว่านั้นกะเริง ดิฉันมีอะไรอย่างหนึ่งที่จะต้อง
 บอกคุณในวันสองวันนี้... ถ้าดิฉันบอกคุณอาจจะฆ่าดิฉันเสียทันทีก็ได้ "

3. ห้องสอบสวนในสถานีตำรวจแห่งนี้ระอุอ้าวเหมือนกับเอากองไฟกอง
 ใหญ่มาตั้งไว้ตรงกลาง

... "สักวันหนึ่งคุณอาจเกลียดดิฉัน อาจเกลียดถึงกับสามารถฆ่าดิฉันเสียทันทีได้ "

ห้องสอบสวนในสถานีตำรวจกำรำนรอน เหมือนไฟนรกกำลัง แล่บแปลวอยู่

รอบ ๆ...

... เริงถูกเบ็ดตัวจากกรงขังนำไปยังห้องสอบสวนที่ระอุอ้าวราวเตาหมอนอีก...

เขายังจำได้ ถ้าวันนี้เองนิคังกระหืดกระหอบมาหาเขา... "รับหนิเดอะกะเริง...

กะออกทะเล... เราจะกระเชียงหนีไปตายกัน"

นิคถูกตลิ่งกวาดกระเด็นไปจากเรือเสียแล้ว... เขาเฝ้าถูเรียกและค้นหา

4. ห้องสอบสวนนั้นระอุอ้าวเหมือนไฟนรกเอาไฟไปสู่มั่วตามช่องหน้าต่าง¹

¹อีตรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 20 - 37

เรื่อง "รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย" อิศรา อมันตกุล ใช้กลวิธีเล่าย้อนกลับไปมา โดยเริ่มเรื่องจากการเสนอภาพของ "วินท์เกด" ที่เดินอยู่ในถนนในสภาพที่อดโรย แล้วจึงกล่าวถึงความ เป็นมาของเมื่อสองวันก่อน ซึ่งทหารฝรั่งเศสเข้าทำการกวาดล้างพวกไคดิน เวียตมินต์ในเขตเมืองไทเหวียน แล้วจึงย้อนกลับมาแสดงบทบาทของวินท์เกด ที่ทำการล้างแค้นพวกทหารฝรั่งเศสที่ยิงเป้า จูงสามีเธอ และจับเธอเรียงทิวชมชื่น อิศรา อมันตกุล ดำเนินเรื่องไว้ ดังนี้

วินท์เกด ลากสังขารอันอดโรยไปตามถนนสายแคบ ๆ ที่ตัดผ่านสนามเทนนิสของสำนักขานหลวงฝรั่งเศสสามหฺรู
เมื่อสองวันก่อน ทหารฝรั่งเศสถูกส่งมาอย่างหนาแน่นที่นี่ เพื่อปฏิบัติการกวาดล้างฆ่าฟันพวกไคดินเวียตมินต์... ประตูบานของหลอนก็ถูกถีบปลิวจะออก และทหารฝรั่งเศสหนามัดมึงหาคน โผล่เข้ามาพร้อมด้วยปืนกล บั๊ตตรของสหบาลกรรมกร ที่จูงคีมกวักออกจากกระเป๋าสีก็ เป็นหลักฐานพอแล้วว่า เขาคือบุคคลที่ฝรั่งเศสจะต้อง "กวาดล้าง" ...เสร็จจากการกวาดล้าง ขณะที่มันสลบไสลไปด้วยความเพื่อยและความเมา เหล่านั้นเอง วินท์เกดก็ลากสังขารอันปวดระบมขัดยอกชอกช้ำหนีออกมา... บนถนนสายเปลี่ยวนั้น วินท์เกดคงลากสังขารอันบอบช้ำคว่ำคอไปในความมืด...¹

และจากเรื่อง "ชุดวิวาร์โอบไผ่แดง" อิศรา อมันตกุล ขึ้นต้นเรื่อง โดยให้ตัวละครได้พบเพื่อนเก่าคนหนึ่งในมลายู เพื่อนเก่าคนนี้คือ "กราว" ซึ่งในอดีตได้ชื่อว่า "กราวคนฝัน" แล้วหลังจากนั้นก็เล่าย้อนไปถึงสาเหตุที่ กราว ได้สมญาว่า "คนฝัน" และตักกลับมาที่สถานที่เดิมอีก เล่าถึงการต้อนรับเพื่อนเก่าของกราว จนถึงจุดซึ่งกราวจะต้องเสียสติเมื่อเขาทะเลาะกับแอนผู้ภรรยา เกี่ยวกับความเจ้าชู้ของเธอ จึงกลับไปเล่าความหลังที่กราวรักกับแอน และกลับมาจบที่กราวเสียสติถึงกับหอบเอาไผ่แดงมาเพื่อให้อันเย็บเป็นชุดวิวาร์

¹ อิศรา อมันตกุล บุกทมิฬ หน้า 180 - 189

อิสรา อมันตกุล เขียนไว้ดังนี้

ที่นี่เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ซึ่งมีไม่กี่หลังคาเรือน... ที่นี่ ข้าพเจ้าได้พบกับกราว เขา
อย่างไม่นึกฝัน ... เรา -- กราวและข้าพเจ้าเคยมีสัมพันธ์แต่ครั้งเป็นนักเรียน
มาด้วยกัน... ที่โรงเรียน เราพากันเรียกเขาว่ากราว "คนฝัน"...

กราวมารับข้าพเจ้าตรงตามเวลานัดพอดี

เขามองดูหล่อนอย่างเสียใจในรูปกายอันงาม แต่เหี้ยมคร้ามความรูสึกสกปรก
ที่อยู่ภายใน เป็นครั้งสุดท้ายแล้ว โข่เปล่งบันไดไป... ดวงตาของเขามองคนเขา
ไปในความลึกของหมอกอันมุกมัวแห่งอดีต... หล่อนนั่งอยู่ชิดกับหม่อมภายใต้เงา
กรรมของหมู่ไม้... "จะมีอะไรเหลืออยู่ไว้ในฉันอีกเล่า กราว ถ้าคุณไปเสียแล้ว ?"
... และนั่นคือเหตุการณ์เมื่อสิบกว่าปีมาแล้ว

แอนโชนบัตริใบสุดท้ายที่มีอยู่ในบ้านให้แก่นกเก็บค่าเช่า และบอกแก่เขาอย่าง
มะนาวไม่มันน้ำว่า ใหม่ว่าเก็บจำนวนที่ค้างอยู่ในวันข้างหน้า...¹

1.2.3 กลวิธีในการเล่าเรื่อง หรือ เทคนิคเกี่ยวกับผู้เล่า จากการ
ศึกษาเรื่องสั้นของอิสรา อมันตกุล ดังกล่าว พบว่า อิสรา อมันตกุล นิยมใช้กลวิธีใน
การเล่าเรื่องแบบใหญ่ประพันธ์ เป็นผู้รู้แจ้งเห็นจริงมากที่สุด จำนวน 48 เรื่อง รองลงมา
เป็นการใช้กลวิธีแบบ บุรุษที่ 1 ซึ่งไม่ใช่ตัวละครสำคัญ เป็นผู้เล่า จำนวน 25 เรื่อง
การใช้กลวิธีแบบใช้บุรุษที่ 1 ซึ่งเป็นตัวละครเอกเป็นผู้เล่า จำนวน 19 เรื่อง กลวิธีแบบ
จิตประหวัด หรือบุรุษที่ 1 เป็นผู้เล่าด้วยวิธีจิตประหวัด จำนวน 4 เรื่อง และจำนวน
2 เรื่อง เป็นการใช้กลวิธีแบบใหญ่สังเกตุการณ์เป็นผู้เล่าเรื่อง *

¹อิสรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 180 - 213

*โปรดดูตารางในภาคผนวก

1.2.3.1 กลวิธีการเล่าเรื่องแบบผู้ประพันธ์ในฐานะผู้รู้แจ้งเห็นจริง

กลวิธีการเล่าเรื่องแบบนี้สะดวกแก่ผู้ประพันธ์เพราะสามารถที่จะบรรยายถึงสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีอิสระไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์หรือพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร เป็นวิธีการที่ผู้ประพันธ์สามารถแทรกความรู้สึกนึกคิด คำพูดที่อยากจะพูด หรือต้องการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ผ่านตัวละครบางตัว เพื่อให้ความคิดที่แทรกไว้ในลักษณะต่าง ๆ ลื่นไหลไปถึงผู้อ่านได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง "ไม่มีชาวโรมันในรัตนโกสินทร์" อิศรา อมันตกุล เล่าถึงชายหนุ่มชื่อ "แสร้" เดินทางจากลพบุรี เข้ากรุงเทพโดยทางรถไฟ แสร้อ่านหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โรมันเป็นการฆ่าเวลาในขณะที่เดินทาง ตลอดเวลา อิศรา อมันตกุล ในฐานะผู้เขียนได้บรรยายถึงความรู้สึกนึกคิดของแสร้ และเหตุการณ์รอบ ๆ ตัวเขาในรถไฟไปตลอดเรื่องตั้งแต่แสร้เลือกที่นั่งจนกระทั่งรถไฟถึงจุดปลายทางคือกรุงเทพ อิศราเขียนเรื่องไว้ดังนี้

เก้าอี้ตัวท้ายสุดติดกับห้องน้ำในโบกี้หลังนั้น ดูเป็นมุมสงบและอบอุ่นพอใช้สำหรับเขาคั่งหมอกลงจนหนาวเช่นนั้น ดังนั้น เขาก็รู้เข้าไปยังที่ตรงนั้นตั้งใจจะดูกรังอ่านหนังสือให้สำราญจนกว่าเจ้ามาเหล็กชราชบวนนี้ จะจบจากลพบุรีและหอบพัดพัดเข้ากรุงเทพฯ แต่พอพลิกหน้าแรกของหนังสือนั้นออก เขาแทบจะเขกหัวตัวเองในฐานะที่ตนคาดคะเนความมั่นใจมาโดยไม่ดูตามาตราเรือ มันเป็นหนังสือประวัติศาสตร์กรุงโรมภาษาอังกฤษ เกาด้วยกาลเวลาและด้วยการซ่อนไซของตัวสามง่าม ประวัติศาสตร์บ้า ๆ ไม่เข้ากับบรรยากาศของการที่จะอ่านในรถไฟในฤดูหนาวสักนิด ที่จริงมันควรจะถูกทิ้งไว้ในชอกขี้นตามหอสมุดมากกว่าจะอุตริมาปรออยู่บนที่นั่งกับบรรดานิยายสมัยใหม่หรือแพร่งหลายของเขา¹

¹ อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 170 - 171

จากเรื่อง "ต้นกตภพอัศจรรย์" อิศรา อมันตกุล เล่าถึงชายหนุ่มอายุ 25 ปี ชื่อ "เทพ ทวาราวดี" เดินทางไปพักผ่อนที่หัวหินและโคกบะกับคุณหญิงอมรรัตน์โกสินทร์ ภรรยาสาวของเจ้าคุณรัตนโกสินทร์ เรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล เล่าเรื่องในลักษณะผู้รู้แจ้ง เห็นจริง โดยเล่าถึงความเป็นมาของเทพ พฤติกรรมของเขา คุณหญิงอมรรัตน์ และพฤติกรรมของเธอ ตลอดจนเล่าถึงเจ้าคุณอมรรัตน์โกสินทร์ และพฤติกรรมในแง่มุมที่ละเอียดละออ อิศราเล่าถึง เทพ ทวาราวดี ว่า

ที่จริงข้าพเจ้าควรจะบรรยายคุณลักษณะของเทพ ทวาราวดี ลงไปก่อนอื่น ว่า เขาเป็นชายที่ไร้เดียงสา ก้าวร้าวขี้สงสัย นึกโก้นมาขความว่าเขาเป็น มนุษย์เชื่อเชอะหรือเห่าขุ่น หรือซำคอปเทห์เล่ห์เหลี่ยมที่บรรดาผู้ชายทุกคนพึงต้องมี ต่อโลกและกามารมณ์ หากแต่ว่า โดยคำว่า "ไร้เดียงสา" ข้าพเจ้ามุ่งกล่าวเฉพาะ เจาะจงลงไปเพียงว่า เทพ ทวาราวดี เป็นคนหนุ่มที่มักเบี่ยงต่อสิ่ง แวดล้อมและ เหตุการณ์เฉพาะหน้าอันมักมีอันทำให้เขาค้นตระหนักตกถึงอยู่เนือง ๆ

อายุ 25 ของเทพ ไม่ใช่อายุที่เราจะเรียกได้เต็มปากว่า วัยรุ่นตะกอ และการผ่านมหาวิทยาลัยมาได้ปริญญาประกาศนียบัตรมาแล้ว ก็ไม่ใช่สิ่งที่เราจะกล่าวขนาน ใจว่าเป็นผู้ยังขาดความชำนาญด้านต่อชีวิต¹

จากเรื่อง "หิริธัมมโกธ" อิศรา อมันตกุล เล่าถึงชายผู้หนึ่งค้นนอนตอนเช้า ของวันครบรอบแต่งงานปีที่ 25 ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ของชายคนนั้นไว้ทุกแง่มุม เช่น ภาระกิจตั้งแต่ตื่นนอนไปจนกระทั่งถึงเวลาที่เขากลับมาบ้านอีกครั้งหนึ่งหลังจากส่ง เพื่อน ๆ ซึ่งมาร่วมรับประทานอาหารและดื่มสุรา เพื่อฉลองวันครบรอบแต่งงาน 25 ปี ความรู้สึกนึกคิดของเขาตลอดวันดังกล่าวนี้ อิศรา อมันตกุล ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบ ผู้ประพันธ์เป็นผู้รู้แจ้ง เห็นจริงในเรื่องนี้ ว่า

ช่วงต้นขึ้นเขาวนนั้นอย่างช้า ๆ เพราะว่ามันเป็นวันอาทิตย์ประการหนึ่ง และเพราะว่าเขาไม่ใช่บุคคลประเภทที่พอลิมตาสามารถโคจรหลบจากเตียงร้อง "ไก่อ้วนขันขาน ---" อย่างกะปรี่กะเปร่าเข้าห้องนำเราวิ่งไปประการหนึ่ง

อ้อ - คนเรามักมีอุปสรรคของการตื่นนอนต่าง ๆ กันเสมอ

เขายังหาวและบิดขี้เกียจไปมา "แม่ ---" เขาร้องเย้าเมีย "ขอกาแฟร้อน ๆ ชดโหย้่นอุราสักแก้วเถอะน่าหนูหัว"

เมียของเขากำลังจูนวอยอยู่ในครัว "สันดานผู้ชาย ---" หล่อนแหวกตอมมา "พอแหกขี้ตาตื่นละก็จะเผด็จการอย่างโน้นอย่างนี้ นี่แหละพอดิบข้างไหนว่า เราอยู่กินกันมา 25 ปีเข้าแล้วนี่ พ่อเคยทำอะไรให้ฉันขึ้นใจบ้าง ? อ้ายเรารี ไร่ทำงานจนนี้ว่าจะเลิกถึงกระดูกอยู่แล้ว"¹

1.2.3.2 การใช้บุรุษที่ 1 ซึ่งไม่ใช่ตัวละครสำคัญเป็นผู้เล่า

อิศรา อมันตกุล ใช้กลวิธีการเล่าเรื่องแบบนี้ด้วยการให้ผู้เล่าเป็นผู้ใกล้ชิดกับตัวละครเอก เป็นผู้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ตัวเอกประสบ ฉะนั้นผู้เล่าจึงสามารถเล่า หรือบรรยายเกี่ยวกับภูมิหลัง นิสัยใจคอ คำพูด ฯลฯ ของตัวละครเอกได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน ทำให้ผู้อ่านทราบถึงลักษณะต่าง ๆ ของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเอก ตลอดจนอุปนิสัยใจคอของตัวเอกได้อย่างแนบเนียน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง "เพศฆาตที่แสนซน 38" อิศรา อมันตกุล กำหนดให้ผู้เล่าเรื่องเป็นเพื่อนสนิทของข้าพ และเป็นผู้ชายของ "อร" ผู้น้องที่ข้าพรัก เพื่อนสนิทของข้าพคือผู้ที่ทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงอุปนิสัยใจคอของข้าพ ตลอดจนพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ข้าพประพฤติปฏิบัติทั้งตอนที่อยู่ในชนบทของเมืองไทย และในแนวรบที่ประเทศเกาหลี ซึ่งทั้งสองสมักรเป็นทหารไปรบ เพื่อนคนนี้เล่าถึงข้าพและพฤติกรรมของเขาไว้อย่างน่าสนใจว่า

... ครั้นแล้วเรา - ชีพ ชำมะเรียง และชาวเจ้ากัสมัตร์เข้าเป็นทหาร
ด้วยคว้ามกระบี่เข่นกระบี่หาย เราฟันถึงเครื่องแบบซึ่งถึงแม้ว่าจะไม่หุอะไรนัก
แต่ก็โก่งและมีอำนาจเข่น : ฟ้องกว่าอายุสุดช้วนาวาผากระสอบที่เราแต่งอยู่ทุกวัน
มานานแล้ว... และแล้วสงครามเกาหลีกี่ประทุ เรา ชีพ ชำมะเรียง กับชาวเจ้า
เป็นชายชาติอาชาไนยชุดแรก ที่วิ่งโร่ไปอาสาสมัครเข้ารบตามคำประกาศเรียก
ร้องของทางราชการ... ในชบวนของเราที่ยাত্রาไปสู่สมรภูมิตั้ง ชีพ ชำมะเรียง
คงสามารถเป็นมือเอกในการยิงปืนแน่น เช่นเมื่อครั้งเขาอยู่เมืองไทยตามเคย...¹

ในเรื่อง "มะพร้าวที่สมุยสี่มณฑล" อิศรา อมันตกุล กำหนดให้ผู้เล่า คือ
กัปตันเรือหนึ่ง "กัปตัน" เป็นผู้ที่รู้จักเกลา ตัวเอกของเรื่องถือว่าเป็นผู้มีความเป็นมา
และลักษณะนิสัยอย่างไร ซึ่งการให้กัปตันเป็นผู้เล่าเรื่องในเรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล
ใช้กลวิธีได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะถ้าจะให้เกลาซึ่งเป็นตัวเอกของ
เรื่องเป็นผู้เล่า เกลาก็คงไม่เล่าภูมิหลังที่มืดของตน และถ้าจะให้ระรองบรรยายของ
เกลาเป็นผู้เล่า ระรองก็ยังไม่รู้จักเกลาดีพอ เหมือนกับที่กัปตันรู้ดีว่า เกลานั้นมีเพียง
กราบของสุภาพบุรุษ และหนาคาที่สวยงามเท่านั้น อิศรา อมันตกุล ให้กัปตันบรรยายถึง
พฤติกรรมต่าง ๆ ของตัวละคร คือ เกลาและระรอง ว่า

... ระรอง หล่อนเป็นสิ่งที่สวยงามอย่างสมัยใหม่สิ่งหนึ่ง ซึ่งโดยสารเรือของเรา
ที่เขยวน หล่อนกวาดตามสะพานซึ่งทอดจากท่า ด้วยคำคำโตกลมเหมือนเด็ก ๆ ใน
เบาะ หล่อนเบ่งมายังเรือและยังเรา และทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนไม่เคียงสา แต่...
หล่อนคงเข่นมากับนายเกลา... มากับนายเกลาราวกับว่า เขาเป็นชายชาติ
แปล่า - เกลาไม่ใช่ผู้ชายที่จะจับปลัดจับผลูหลุดไปอยู่ในความฝันของผู้หญิงแบบนั้น
ชาวเจ้ารู้จักหมดดี เกลาเป็นสุภาพบุรุษและอาจจะเกดด้วยซ้ำ เขามีสีหน้าที่สวย

¹ อิศรา อมันตกุล ผาปกไผ่แดงแผ่นดิน ชุด 2 หน้า 102 - 118

หิวกล้ำ ตาเจ้าซู เพียงเท่านั้นไม่ได้สังเกตกับไม่ได้เลยว่า ลึกลงไปในสิ่งเหล่านั้น
ธาตุที่มีอยู่ไม่ใช่อะไรนอกจากความกลัวพะและปลิ้นปล้อน...¹

ในเรื่อง "นางเตี๋ยง" อิศรา อมันตกุล กล่าวถึงตัวละครทั้งสองไว้เพียงว่า
"ข้าพเจ้าไม่แปลกใจแม้แต่นิดเดียวที่เย็นวันหนึ่งลงเล่นน้ำทะเล... ได้พบตัวเองตะพุก
ลูกคลื่นอยู่ไกล ๆ แม่สาวดาววาทหนึ่งนั่งน้อยหม่นน้อยอยู่ในชุดอาบนํ้าสีแดงจัด" ต่อจากนั้น
อิสรา อมันตกุล ก็ใช้สรรพนาม ข้าพเจ้า และหล่อน แทนตัวละครทั้งสองจนจบ ข้าพเจ้า
เป็นตัวละครที่ถ่ายทอดพฤติกรรมของหล่อนมาสู่ผู้อ่าน

... หล่อนนำข้าพเจ้าขึ้นจากนํ้ามานั่งบนทรายอุ่น เช็ดตัวจนหมดจด ถอด
หมวกยางออกสลัดจนผมกระจาย แล้วจึงเริ่ม "วันหนึ่งดิฉันอาบนํ้าอยู่... นํ้าจิต
ธรรมดา ดิฉันเข้าห้องปิดประตูลงกลอน แล้วสลัดผาออกเอาถุงนํ้า
อุ่นและหล่อนได้เล่าต่อไปรวดเร็วราวกับจำใจจนอินใจ หล่อนกำลังอาบนํ้าอยู่
สบู่ซึ่งฟอกหน้าได้เข้าตาจนแสบ หล่อนหกล้มคาบิและความหายนํ้า เพื่อจะล้างฟอง
มันออกหล่อนก้มำและหวาน... จนกลายเป็นก้มำและกลาน และกลานเรื่อยไป
เปล่า... หัวหล่อนไม่ได้ยื่นผาทอง มันหายไปไหนไม่ทราบ มันไม่ได้อยู่ที่มันควรอยู่
มันเหมือนเลื่อนหนีหล่อนไปทุกที ยิ่งโลยิ่งไกล..."²

ในเรื่อง "ฆาตกรรมรัฐมนตรีหนุ่มยังลึกลับอยู่จนบัดนี้" อิศรา อมันตกุล
กำหนดให้ผู้เล่าเรื่องเป็นนักหนังสือพิมพ์ ซึ่งรู้จักชอพออกกับตัวละครเอกของเรื่อง คือ
"ศรี โกเสศ" ซึ่งเป็นนักการเมืองหนุ่มตั้งแต่ศรียังไม่บิบทบาททางการเมือง ผู้เล่าเรื่อง
เล่าเรื่องความเป็นมาของศรี ชีวิตความเป็นอยู่ของเขา วิธีการหาเสียงเพื่อสมัครเป็น
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จนกระทั่งศรีได้รับการแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี และถูกฆาตกรรมในที่สุด

¹อิสรา อมันตกุล พรและคำสาป หน้า 124 - 125

²ก. หน้า 63

นักหนังสือพิมพ์ผู้ถือฤกษ์รา อมันตกุล กำหนดให้เป็นผู้เล่าเรื่อง ได้บรรยายถึงศรี โกเศศ และเล่าถึงพฤติกรรมของศรี ไวว่า

...ศรี โกเศศ เป็นแบบฉบับที่คนหนุ่มในสมัยประชาธิปไตย วัย 18 ขวบ พึงภาคภูมิใจ ...ในที่สุด ศรี โกเศศ ก็ได้เข้าสู่สภา และกลายเป็นนักการเมือง ที่พลุ่ง โด่งราวกับพลุ ... ครั้นแล้ววันหนึ่งก็ปรากฏข่าวทางราชการผางออกมา "ทรงมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายศรี โกเศศ เป็นรัฐมนตรี --"

...ข้าพเจ้า เป็นนักข่าวคนแรกที่เข้าไปสัมภาษณ์เขา และนำรูปมาลงอย่าง หรูหราในหน้าหนึ่ง แต่ข้าพเจ้าต้องตกใจเมื่อได้ยิน ศรี โกเศศ รำพึงออกมา กับข้าพเจ้าว่า "ความฉิบหายกำลังเดินทางมาสู่ฉันแล้วละ รู๊ไว๊ เกอะ นายแวน เอ๊ย"¹

1.2.3.3 การใช้บุรุษที่ 1 ซึ่งเป็นตัวละครเอกเป็นผู้เล่า กลวิธี แบบนี้ศรีรา อมันตกุล ใช้ในการเล่าเรื่องสั้น จำนวน 19 เรื่อง โดยใช้สรรพนามแทน ตัวผู้เล่าว่า ฉัน ข้าพเจ้า และผม หรือดิฉัน ดังเช่นในเรื่อง จักต้องไม่มีเขาว์ ทิวา คนที่สอง แพร่ เหว่ย หยาดเหงื่อและความทรงจำ โลกร้อน ชาติานสารภาพ ผู้นำ ยินสลิ้ง ประโลมโลก เกือบกว่าจะลืม เทพธิดาปีกหัก แม่แฝก ต้นหยงผืออยู่ โพนดวงดาว ฯลฯ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง "ประโลมโลก" ผู้เล่าเรื่องคือ "โกษา รัตนโกสินทร์" หนุ่ม ปักข์ใต้แห่งเมืองสงขลา ผู้ใฝ่ฝันอย่างแรงกล้าที่จะเป็นนักประพันธ์ผู้มีชื่อเสียงของเมืองไทย โกษาเล่าเรื่องของตนเองโดยสรรพนามว่า "ผม" เมื่อพูดกับพ่อ และใช้สรรพนามว่า "ข้าพเจ้า" เมื่อพูดกับผู้อ่าน หรือเล่าเรื่องของคนในผู้อ่านฟัง

ก่อนที่นวนิยายเล่มแรกของข้าพเจ้า จะตีพิมพ์ออกสู่ทองตลาด และก่อนที่ชื่อ ของข้าพเจ้าจะมีบางคนปรารมถึง โดยไม่รู้จักแม่หนาคา ข้าพเจ้าขอสารภาพ

¹ ศรีรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสราฟ หน้า 44 - 53

ว่าข้าพเจ้าไม่ได้เป็นอะไรวิเศษวิโสไปกว่า ลูกชายไม่เอาถ่านของนายวานิช
ผู้พอมิกันคนหนึ่งของเมืองสงขลา ความไม่เอาถ่านนะหรือท่าน -- ให้ตายเถอะ
-- มันเป็นภาวะการครองชีพที่แสนสุขารมย์ที่สุดในโลกเรานี้...

..."จะว่าผมทำงานทำก็ไม่เชิงครับ คุณพ่อครับได้ยินชื่อนายโอราฟ วรรณการ
แก่เป็นเจ้าของสำนักพิมพ์ "โอราฟ" ที่ใหญ่ที่สุดในเมืองไทย แก่มีจดหมายมาชวนผม
ไปกรุงเทพฯ และพักอยู่กับแกเดือนหนึ่ง เป็นโชคที่หาไม่ได้ง่าย ๆ นัก ในชีวิต
เด็กหนุ่ม ๆ อย่างผม"¹

ในเรื่อง "ไข่มุกพิชฐาน" เป็นเรื่องของ "อุทิศ" นักเขียนหนุ่มผู้เล่าเรื่อง
ของตนเอง โดยใส่สรรพนามว่า "ข้าพเจ้า" อุทิศเล่าเรื่องของคนที่ได้พบกับไข่มุกดี
สาวสวยซึ่งต่อมาได้เป็นภรรยาของเขา ตลอดจนเล่าถึงชีวิตที่ต้องแยกจากกันในตอนท้าย
ไว้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...ข้าพเจ้าบอกแต่แรกแล้ว ว่ารูปนั้นยังวาดทางไว้ไม่เสร็จ จำได้ไหม ?

ทำไมจึงเขียนไม่เสร็จ ? มา - จะเล่าให้ฟัง...

ข้าพเจ้าพบหล่อนที่หัวหิน ขณะนั้น เป็นคนของฤดูหนาว ซึ่งทำให้ชายหาด
สีทองเปลี่ยนไป และ โรงแรมอันโอ่อ่ากลับอ้างว้าง แต่มันเป็นเวลาอันสบาย
ที่สุดสำหรับข้าพเจ้าจะจับเขียนนวนิยายเรื่องใหม่ประจำปี ข้าพเจ้าใช้ชีวิตอย่าง
ชิวๆ อยู่ในห้องพัก อ่านหนังสือในเวลาครุ อ่านนันทะเลในเวลาบ่าย ดื่มเหล้า
ในเวลาพลบ และลงมือทำงานเมื่ออ้อมหน้าในอาหารมีอดแล้ว ที่จริงมันไม่ใช่
วิสัยนักเขียนมือส่วอย่างข้าพเจ้านักที่จะมาละลายเงินเล่นราวกับเป็นทายาท
ของเศรษฐีประเภทกินตึก กินสนามบิน กินเหล็กสะพานเช่นนี้²

¹ อิศรา อมันตกุล พรและคำสาป หน้า 151 - 159

² อิศรา อมันตกุล ฝากไว้แด่แผ่นดิน หน้า 65

ในเรื่อง "จักต้องไม่มีเขาวัว ทิวา คนที่สอง" อิศรา อมันตกุล ให้เขาวัว
ทิวา เด็กหนุ่มกำพร้าพ่อและแม่เล่าความเป็นมาของตนเองและครอบครัว เขาวัวเล่าถึง
การผจญชีวิตของเขาโดยใช้สรรพนามว่า "ข้าพเจ้า" เขาวัว ทิวา เล่าเรื่องชีวิตของ
ตนเองตั้งแต่เด็กดังนี้

...ในย่านตรอกแคบ ๆ ที่ข้าพเจ้าอาศัยอยู่นั้นมากมายไปด้วยเด็กแก่นแกร
ข้าพเจ้าไม่อาจทนอยู่ในบ้านอย่างเหงาคนเดียวได้ ต้องออกไปเล่นน
เย้ากับเด็กพวกนั้น ในที่สุด ข้าพเจ้าก็ได้พบในเวลาอันไม่นานว่า ข้าพเจ้า
ได้เข้าโรงเรียนแล้ว"¹

เรื่อง "เอื้องฟ้ามุกกลืนสาบควาย" ผู้เล่าเรื่องใช้สรรพนามว่า "ฉัน" ตลอด
เรื่อง โดยเล่าถึงตนเองไปพักอาศัยอยู่กับครอบครัวชาวเหนือซึ่งมีลูกสาวกำลังอยู่ใน
วัยรุ่นชื่อ "เอยา" เรื่องนี้อิศรา อมันตกุล ให้ผู้เล่าเรื่องถึงพฤติกรรมของตนเอง และ
ตัวละครในเรื่องไว้ ดังนี้

... "คิดถึงอะไรเจ้า ?" เอยาถามขึ้นฉับพลันเมื่อพบว่าสายตาของฉันจับอยู่บน
ใบหน้าของหล่อน "คิดถึงบ้าน ? คิดถึงบางกอก ?"

ฉันขยับตัวให้หลุดกับหล่อนถนัด "เปล่า ฉันกำลังคิดถึงเอยา ก็เมื่อฉันมอง
ดูเอยา ใครเล่าที่ฉันจะต้องคิดถึงอีก ?"

...ฉันชำเลืองดูหล่อนแวบหนึ่ง ใจดูเหมือนจะเต้นตะโกนอยู่ในอกว่า --- อ่า
ไป ไปเสียเถิด... เจ้าคนสกปรก เจ้ามันโสโครกเกินกว่าจะแตะต้อง
รอยเท้าที่หล่อนเหยียบลงบนดิน²

¹ อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 63 - 68

² อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 129 - 154

และจากเรื่อง "หยาดเหงื่อและความทรงจำ" ผู้เล่าเรื่องคือ "ออด" ลูกชายวัย 12 ขวบ ของกรมกรรมาธิการ ออดเล่าเรื่องของตน และพฤติกรรมต่าง ๆ ของตน โดยใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า "ผม" ตลอดเรื่อง ออดเล่าเรื่องของตนเองว่า

...พ่อไม่เคยมาซื้อขนม "พ่อเป็นคนจน พ่อของพ่อก็เป็นคนจน แต่เมื่อใดที่เจ้าต้องการค่าเล่าเรียน ต้องการหนังสือ ต้องการสมุด ต้องการของเล่นที่เจ้าถูกใจ พ่อเคยหามาไม่ได้มีอยู่หรือ ? เพื่อการศึกษาของเจ้า พ่อพร้อมที่จะอุทิศเหงื่อทุก ๆ หยดอยู่เสมอ"

แล้วพ่อถูกผลุนผลันออกไป

ผมอยู่ย่นนาน โยนห่อเกาลัดทิ้ง มือผมสั่นระริกจนต้องเอามันยัดเข้าไปใต้หมอน พ่อก็มันไปกระทบกับสิ่งหนึ่งซึ่งผมชุกใจก่อนเข้า ผมหยิบมันขึ้นมาดู...อาหิ! เพลงปากราตาไม่กี่อัฐรศหรือก แต่ตัวของมันที่มีต่อความสุขของผมช่างมากมายเหลือเกิน ผมชอบดนตรีมานานแล้ว¹

1.2.3.4 การใช้บุรุษที่ 1 เป็นผู้เล่าด้วยวิธีการเสกจิตประเภทกลวิธีดังกล่าวนี้ อิศรา อมันตกุล นิยมใช้เขียนเรื่องสั้นแบบให้ตัวละครนึกย้อนไปถึงเหตุการณ์ที่ตัวละครอาจจะเป็นผู้ประสบเอง หรือเคยได้ยินได้ฟังมา กลวิธีแบบนี้ อิศรา อมันตกุล ไม่นิยมใช้เขียนเรื่องสั้นมากนัก เพราะพบว่า อิศรา อมันตกุล ใช้กลวิธีดังกล่าวนี้เพียง 4 เรื่อง ในจำนวนเรื่องสั้นที่ได้ศึกษา จำนวน 98 เรื่อง คือ เรื่องเพียงแต่กิ่งไม้หัก ในความมืด ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น และข่าวที่บรรณาธิการขว้างทิ้ง ในเรื่องทั้ง 4 นี้ อิศรา อมันตกุล ใช้สรรพนามสำหรับให้ตัวละครเล่าเรื่องด้วยคำว่า "ข้าพเจ้า" และ "ฉัน" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

¹ อิศรา อมันตกุล ยุคหมิว หน้า 205 - 206

ในเรื่อง "เพียงแต่กิ่งไม้หัก" ผู้เล่าเรื่องใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า "ข้าพเจ้า" เล่าถึงเรื่องความหลังของตนเองเมื่อนั่งอยู่กับเพื่อนผู้หนึ่งในยามเย็น ผู้เล่านี้คิดถึงประโยชน์หนึ่งซึ่งมีความไพเราะมาก แล้วต่อจากนั้นก็เล่าถึงที่มาของประโยชน์ที่ผู้เล่าเห็นว่ามีความไพเราะที่สุด

ผู้เล่าใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 แทนตัวเองในการเล่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ความงามของคนไม่

มันทำให้ข้าพเจ้าถูกเกลียดชังขึ้นมาได้ เมื่อพูดถึงความงามของคนไม่ ว่ายังมีประโยชน์อีกประโยชน์หนึ่งซึ่งข้าพเจ้าจริงใจข้าพเจ้ามากไม่แพ้ความงามทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกนี้ ประโยชน์นั้น ชาวฝรั่งเศสผู้หนึ่งเป็นผู้ผูกขึ้น... พูดถึงต้นไม้และ

กนตาย ¹

และจากเรื่อง "ในความมืด" ผู้เล่าเรื่องใช้สรรพนาม "ฉัน" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ฉันอยากจะเล่าอะไรให้ดูฟังสักอย่าง...

วันนั้นนะ เดือนไหน ปีไหนก็จำไม่ได้เสียแล้ว รู้แต่ว่าฉันยังเด็กอยู่เหลือเกิน หลังจากถีบจักรยานเล่นกับเพื่อน ๆ มาจนเหนื่อย ฉันก็วิ่งตึง ๆ ขึ้นเรือนชั้นบน เพื่อหาแม่ มันเป็นเวลาพลบในอากาศโหล่โหล่ ห้องของแม่จมอยู่ในความซมุกซมัวที่เข้มชนลงทุกขณะ²

1.2.3.5 การเล่าเรื่องโดยให้ผู้ประพันธ์ในฐานะผู้สังเกตการณ์ เป็นผู้เล่าเรื่อง กลวิธีแบบนี้ อิศรา อมันตกุล เลือกใช้น้อยที่สุด จำนวนเพียง 3 เรื่อง เพราะการเล่าเรื่องโดยผู้ประพันธ์เป็นเพียงผู้สังเกตการณ์นั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะ

¹ อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 38 - 39

² อ. หน้า 97

ผู้เขียนไม่สามารถที่จะบรรยายถึง ความรู้สึก นึกคิด อารมณ์ หรือความต้องการในส่วนลึกของตัวละครได้ ผู้เขียนเป็นเพียงผู้รายงานความเคลื่อนไหวของตัวละครเท่านั้น ผู้อ่านจะต้องเป็นผู้ตัดสินเองว่าตัวละครนั้น ๆ มีลักษณะนิสัยความรู้สึกนึกคิดเป็นอย่างไร ดังเห็นได้จากเรื่อง "ไม่มีน้ำตาในการปฏิบัติ" "ระหว่างMaughm และเมีย" และ "ภาพดุษฎา" ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง "ไม่มีน้ำตาในการปฏิบัติ" อิศรา อมันตกุล เขียนเรื่องนี้โดยให้ผู้เล่าใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า "ข้าพเจ้า" ผู้เล่าเล่าถึงความเป็นผู้บาดเจ็บจากการต่อสู้กับฝ่ายรัฐบาลในการปฏิบัติของประชาชน ผู้เล่าเรื่องนี้เป็นผู้คอยรักษาดูแลผู้บาดเจ็บเหล่านั้น และได้บรรยายถึงสภาพทั่ว ๆ ไปของผู้บาดเจ็บ และรายได้เล่าละเอียดที่สุดคือ "โชน" ชายหนุ่มผู้ถึงภรรยาและลูกไว้อยู่ธนา แล้วตัวเองเข้าร่วมขบวนการปฏิวัติจนได้รับบาดเจ็บที่แขน และต้องตายเพราะบาดแผลอักเสบเป็นบาดทะยักในที่สุด การใช้สรรพนามของผู้เล่าเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

...มีอยู่คนหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าพึงใจกว่าเพื่อน เขาชื่อ โชน นามสกุลอะไรก็พังไม่ชัด แขนของเขาถูกปืนกลเจาะ ขณะทั้งนี้เขาจะทำลายรถถังตำรวจคันหนึ่งด้วยระเบิดมือ ซึ่งเขาค้นได้มาจากศพของทหารฝ่ายรัฐบาล...

...เขาค่อยให้ข้าพเจ้าฟังว่า "ผมไม่ต้องการอะไร ถ้าการปฏิวัติสำเร็จลง ผมก็จะกลับไปงานเก่า อยู่กับลูกกับเมีย ทำสวนและเลี้ยงหมูต่อไป ผมต้องการความสุขเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ไม่ถูกรังแกด้วยภาษีอากร และชมเชยด้วยการใช้อำนาจบาทใหญ่ของพวกปกครองบ้านเมือง"¹

จากเรื่อง "ภาพดุษฎา" ผู้เล่าเรื่องใช้สรรพนามแทนตัวเองว่า "ข้าพเจ้า" เป็นผู้เล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในห้องแสดงภาพของ "ดุสิต อัมรินทร์" นักเขียน

¹อิสรา อมันตกุล อุกทมิฬ หน้า 79 - 80

ภาพฝีมือ ผู้เล่ามิได้เป็นตัวละครตัวใดตัวหนึ่งของเรื่อง แต่เป็นเพียงผู้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไปสู่ผู้อ่าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

...แขกคนสุดท้ายขาว ๆ เขามาในแสงไฟ รอยยิ้มเจื่อน ๆ เคลื่อนอยู่บนริมฝีปากของเขา เมื่อเจ้าภาพตะโกนเรียกเมียของตน "วาม-วามจำ อยู่ไหน ? มาต้อนรับแขกคนสำคัญของฉันหน่อยซี -- ดิฉันใจเล่า ดิฉันมาแล้วละ" ข้าพเจ้าเห็นความจิตตัสองกายเขามาอย่างรีบเร่ง ผสมเหล้าด้วยมือสั่น ๆ แล้วส่งมาให้ดิฉันผู้มาล่าช้า¹

1.3 การปิดเรื่อง จากการศึกษาเรื่องสั้นจำนวน 98 เรื่อง ของอิศรา อมันตกุล ทำให้ทราบว่า อิศรา อมันตกุล นิยมปิดเรื่องแบบพลิกความคาดหมายของผู้อ่านมากที่สุด คือ จำนวน 30 เรื่อง รองลงมาได้แก่การปิดเรื่องแบบให้ผู้อ่านคิดเอง จำนวน 25 เรื่อง ปิดเรื่องอย่างเสรี หรือแบบโศกนาฏกรรม จำนวน 23 เรื่อง และปิดเรื่องอย่างหวานชื่นด้วยความสุข ความสำเร็จของตัวละคร หรือปิดเรื่องแบบสุชานาฏกรรม จำนวน 20 เรื่อง

1.3.1 การปิดเรื่องแบบพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน การปิดเรื่องในลักษณะดังกล่าวนี้ อิศรา อมันตกุล ทำได้อย่างแนบเนียน โดยการชักจูงใจผู้อ่านให้คาดหมายว่า เรื่องจะต้องจบลงอย่างนั้นอย่างนี้ตามที่ตนต้องการ หรือตามที่ตนคิดไว้ แต่เรื่องกลับจบลงในอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้อ่านมิได้คาดหวัง แม้การจบเรื่องในแบบดังกล่าวนี้จะทำให้ผู้อ่านผิดหวัง แต่ก็ทำให้เรื่องนั้น ๆ คิตรึงอยู่ในใจของผู้อ่านตลอดไป จนบางครั้ง ผู้อ่านอาจจะต้องกลับไปอ่านย้อนตอนต้นใหม่ เพื่อสืบสาวราวเรื่องความเป็นมาถึงสาเหตุที่ต้องจบลงอย่างนั้น และเป็นการจบที่พอควรกับเหตุผลหรือไม่ ทั้งบางเรื่อง อิศรา อมันตกุล เองจะเป็นผู้ออกผู้อ่านให้ลอง กลับทวนทวนไปอ่าน บทตอนอีกครั้งหนึ่ง

¹อิศรา อมันตกุล "ภาพกฤษณา" ปิยมิตร 97 : 9 พฤษภาคม 2492

โปรดดูตารางในภาคผนวก หน้า

ในเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" อิศรา อมันตกุล เขียนเรื่องของ พันตรีเทิม กำแพง นายทหารนอกประจำการ ผู้เคยช่วยชีวิตหลวงเอกภักดิ์ หักหน้า คณะปฏิวัติ^๑ พันตรีเทิมได้รับคำสั่งจากหัวหน้าคณะปฏิวัติให้เข้าไปพบ เพราะหลังจากที่พันตรีเทิมถูกจับในข้อหาก่อการปลุกปั่นราษฎรแล้ว ชาวบ้านซึ่งรักใคร่ในตัวพันตรีเทิมได้รวมมือกันร้องเรียนขอความเป็นธรรมให้ เทิมจึงได้รับคำสั่งให้เดินทางเข้าไปพบกับนายกรัฐมนตรีหลวงเอกภักดิ์ ตลอดเวลาที่เดินทางไปกรุงเทพ เทิมคิดว่า นายกรัฐมนตรีคงจำเขาได้ และให้การต้อนรับเขาอย่างดี ทั้งยังอาจจะแต่งตั้งให้เขาเป็นรัฐมนตรีร่วมคณะ เพราะนอกจากเขาจะเคยช่วยชีวิตท่านไว้แล้ว เขายังเคยเป็นแพทย์ทหารก่อนที่จะออกไปอยู่ชนบทอีกด้วย แต่เรื่องกลับจบแบบพลิกความคาดหมายของผู้อ่านและพันตรีเทิมหมดสิ้น เรื่องนี้จบลงว่า

พอเห็นเขา ยี่สิบ เอ็กซ์เซลเลนซี ก็ก้าวลงจากอาสน์ปราศเข้ามาเผชิญหน้าเขาทันที "พันตรีเทิม แกจำฉันได้ไหม ?"

แหม ! ท่านหักเหมือนกับที่นักไวไม่มีผิด กำลังใจค่อยคืนมาเป็นกอง
เขาตอบไปว่า "ผมจำได้ขอรับผม..."

"นั่นสิ ถ้าจำไม่ได้มันก็ผิดไปละ ฉันเองช่วยแกไว้ในสนามรบคราวนั้น
นี่นา ถ้าไม่ได้ฉันลากแกออกมา ข้าก็มันยังตายโหงไปตั้งแต่คืนนั้นแล้ว"

เขาผงะ คำนวณว่า "ท่านจำไขว่เขวไปเสียแล้ว ผลที่เข้าผมเป็นพยาน
ผมเองเป็นคนลากท่าน --"

"หยุด !! โอถอย --"

สิ้นเสียง เขาย่นน้ำลายปริตออกไปตรงหน้า --- ตรงหน้าพอดี เขาจำได้
เท่านั้นเอง

-- จำได้เป็นครั้งสุดท้าย...¹

¹ อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 60 - 62

เรื่อง "จี. ส.ส." อิศรา อมันตกุล เขียนถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชื่อเกริก ไกรลาศ เขาเป็นสมาชิกฝ่ายรัฐบาล วันนั้นเกริก กลับจากสภาพร้อมกับความกระหม่อม ที่มีเงินอยู่ในกระเป๋าจำนวนหกพันบาท เกริกเดินข้ามสะพานพระพุทธยอดฟ้า เพื่อกลับบ้าน ซึ่งอยู่ฝั่งธนบุรี ที่กลางสะพานเกริกก็ถูกจี แต่เกริกกลับใช้วิธีการพูดอันชาญฉลาดของเขา หลอกกลอนักจีให้เชื่อว่า เขากำลังจะมาฆ่าตัวตายด้วยการกระโดดน้ำ ฉะนั้นเมื่อมาเจอนักจี ซึ่งมีปืน ก็ขอให้นักจียิงเขาเสียเขาจะไต่พันทุกซ์ไป ส.ส. เกริกพูดจนกระทั่งนักจีใจอ่อน ยอมปล่อยให้เกริกจากไปโดยมิได้ยึดสิ่งของอะไรไว้ เกริกจากนั้นก็มาด้วยความกระหม่อม ใจที่สามารถพูดให้นักจีเชื่อเขาได้สนิท แต่ อิศรา อมันตกุล กลับจบเรื่องนี้อย่างพลิกความ คาดหมายของผู้อ่านว่า

ทันใด ในเสียงสาดซ่าของฝนนั้นเอง เขาก็สูงขึ้นสู่ตัว เมื่อมีเสียงแหบ ๆ
มากระซิบที่หู

"ผมส่งสารคุณเหลือเกิน -- ส่งสารจนน้ำตาแทบไหล ให้คืนตายชี --
ผมไปยืนตัดสินใจอยู่นาน จึงหวนกลับมาหาคุณอีก คุณพูดถูกเหลือเกินครับที่ว่า
ผมเที่ยวจีใครต่อใคร ทำเวรทำกรรมมามาก ผมควรจะทำบุญสักครั้ง โดยฆ่าคุณ
ให้ตายพันทุกซ์ครามานไปเสีย..."

และแล้วอย่างช้า ๆ แต่มั่นคง นิ้วของนายโจรผู้นั้นก็กระดิกไถป็น ¹

จากเรื่อง "ไปเคเกอร์และเมเตียร์รา" อิศรา อมันตกุล เล่าถึงเรื่องของกัปตัน
"คราวผู้เล่นการพนันกับมุฮัมมัดชนะ จนกระทั่งมุฮัมมัดต้องนำไข่มุกอย่างดี 10 เม็ด มาพนัน
ก็แพ้ และในที่สุดมุฮัมมัดไข่มุกสาวชื่อ เมเตียร์รา เป็นสินพนัน ก็ต้องแพ้อีก มุฮัมมัดโกรธจึง
เกิดการต่อสู้กันขึ้น คราวและพรรคพวกหนีออกมาได้ เมเตียร์ราติดตามคราวมา ทั้งสอง
กอดจูบกัน เมเตียร์ราสัญญาว่าวันรุ่งขึ้น เธอจะตามไปหาเขา เมื่อคราวกลับถึงเรือจึงทราบว่า

¹ อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสราภาพ หน้า 119

ไข่มุกได้ถูกเม เติร์ราจกลืนไปเมื่อตอนที่ถอดจูบกันแล้ว เรื่องนี้จบพลิกความคาดหมาย
ผู้อ่านว่า

"กันนี่ก็ออกแล้วว่าไข่มุกหายไปอย่างไร เเม่เติร์รา -- อา เเม่เติร์รา
โถมขงนั่นเอง หล่อนจูบก้นอย่างไม่กลัวริมฝีปากหลุด หล่อนกอดกันแน่น หล่อเกิน
มีน้ำเล่า... รู้สึกชุกชุกอะไรตรงสี่ข้างแล้ว เขียว แต่ตอนนั้นมันก็ลืมไม่ทัน
นึก -- ผัวะ -- จูบสืบกัว่าที่แลกกับไข่มุกจากกัว่าลึงซาร์สืบกัว่าเม็ด แพง
ฉิบหาย 1

จากเรื่อง "เราขอพบนายกรัฐมนตรื" กล่าวถึงชายผู้หนึ่ง ตื่นนอนตอนเช้าด้วย
ความสดชื่น ขณะที่กำลังปฏิบัติกิจวัตรส่วนตัวอยู่ในห้องน้ำ ก็เห็นหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งวาง
ทิ้งไว้ เมื่ออ่านเขาก็ทราบว่า เป็นเรื่องของราษฎรต่างจังหวัดที่ต้องการเข้าพบ
นายกรัฐมนตรื หลังจากที่ต้องการพบใครต่อใครในคณะรัฐบาล แต่ก็ไม่ได้พบ จนกระทั่ง
ราษฎรพากันกล่าวว่า การเข้าพบนายกรัฐมนตรืในสมัยประชาธิปไตยนี้ ยากเย็นกว่า
การที่จะเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เสียอีก เขาจึงอยาก
จะทราบว่า ถ้ากล่าวนั้นจะเป็นจริงหรือไม่ จึงโทรศัพท์ไปสำนักนายกรัฐมนตรื บอกว่า
ต้องการพูดกับนายกกฯ เลขานุการนายกรัฐมนตรืหลายคนได้พยายามข่มขู่ และบอกปิด
เขาว่าท่านนายกกฯ ไม่มีเวลาว่างพอที่จะรับโทรศัพท์เขาได้ เรื่องนี้แสดงให้เห็นการจบบ
แบบพลิกความคาดหมายของผู้อ่านว่า

เขาวางหูอย่างสิ้นเรี่ยวแรง นั่งซึ้งกระตือไม่ไหวตัวอยู่กับที่ มันช่างเป็นวัน
ที่เศร้าเสียจริง ๆ สำหรับเขา --- สำหรับชาติ --- สำหรับราษฎรสิบแปดล้านคน
ในเมื่อการปรากฏตัวเช่นนี้แล้วว่ การเข้าหานายกรัฐมนตรืยุค เสรีประชาธิปไตย
นั้นะ ยากยิ่งกว่าจะกระเสือกกระสนไปให้ถึงพระจันทร์บนฟ้าเสียอีก

เขาชอบนางลงกับฝ่ามือ ทันใดก็มีเสียงเกาะที่ประตู และคนใช้คนสนิท
ของเขาก็ก็นำเข้ามา ยืนตัวตรงชิดเท้า รายงานอย่างนอบน้อมว่า
"อาหารเช้าเสร็จแล้วขอรับ นายกรัฐมนตรี!"¹

และจากเรื่อง "Kingdom of Pools" ซึ่งเป็นเรื่องราวของ ชิมกี แซ่เจียง
หรือธนา จินานนท์ ผู้จัดการคมนาคมตำรวจใหญ่ด้วยการเหมาเหล็กராตาถูก ๆ เนื้อเลว ๆ
มาจากเชียงใหม่ และนำไปประสิทธิ์เป็นสื่อเกราะกันกระสุนนอกชายฝั่ง ด้วยการโฆษณา
ของธนา นายตำรวจสั่งซื้อสองพันชุด ในวันส่งมอบนายตำรวจต้องการทดสอบความทน
ของสื่อ ธนาต้องเป็นผู้ใส่สื่อเกราะของเขา แต่ผลการทดสอบสื่อกันกระสุนได้จริง ๆ
เมื่อผู้อ่าน อ่านมาถึงตอนนี้ก็คงแปลกใจเหมือนกับธนาที่สื่อกันกระสุนได้ แต่อิศรา
อมันตกุล กลับหักมุมว่ากระสุนนั้นก็เป็นกระสุนปลอมเช่นเดียวกัน เรื่องนี้จบลงว่า

...ขณะที่ท่านจ่ายเงินให้กับเขานั้น ท่านสิ้นหัวไปอย่างสิ้นเชิง "เหมือน
ปาฏิหาริย์ คงจะเหลือชนิดนี้แหละที่นักวิทยาศาสตร์อเมริกันสร้างขึ้น เพื่อป้องกัน
ลูกระเบิดปรมาณู มันหนานอะไรเช่นนั้น - ให้ตายก็ ลือรือไหม ว่าอ้าวให้เขาเอา
ลูกปืนชนิดไหนยิงสื่อเมื่อไหร่ ? ลูกปืนอย่างพิเศษเหมือนกันซิธนา ลูกปืนชนิดนี้เขา
ว่าร้ายแรงนักหนา อ้าวเพิ่งซื้อมาตั้งพันทีบเมื่อวันก่อนนี่เอง -- ซื่อจากอายุโกะ
อย่างไรเล่า -- อายุโกะเจ้าของห้างปืนไทยที่วังบูรพานะ มันบอกว่า เป็นลูกปืน
เชลโกสโลวาเกียชั้นเยี่ยมที่สุด ---"

ธนา ก็อาจจะเป็นลมพินัยไปกับเก้าอี้ด้วยความโล่งอกที่บังเกิดขึ้นอย่างรูปนัย...
อย่างน้อยที่สุด เขาก็รู้ว่าโกะถือนักยิงก็ชั่วอยู่แล้ว เชียงกงเที่ยวหาซื้อเศษทองแดง
และตะกั่วเลว ๆ มาหลอมทำเป็นลูกปืนจากนอก ชายท่านผู้มีอำนาจวาสนาอยู่ใน
เวลานั้นนั่นแหละ²

¹อิศรา อมันตกุล ยุทธนิธิ หน้า 132 - 134

²ค. หน้า 232

1.3.2 การปิดเรื่องแบบทิ้งให้ผู้อ่านคิดเอง การปิดเรื่องแบบนี้อีตรา อมันตกุล นิยมใช้รองลงมาจากการปิดเรื่องแบบพลิกความคาดหมาย การปิดเรื่องแบบทิ้งให้ผู้อ่านคิดเองนี้เป็นลักษณะการปิดเรื่องที่น่าสนใจ เพราะได้ปล่อยให้ผู้อ่านเป็นผู้คิดว่า เรื่องควรจะดำเนินต่อไปอย่างไร ตัวละครจะตัดสินใจปัญหาที่เขาเผชิญหน้าอย่างไร เป็นกลวิธีการจบเรื่องที่ทำได้ให้อ่านคิดค้นหาทางออกให้กับตัวละคร หรือเหตุการณ์ในเรื่องจะเป็นรูปใดต่อไป อีตรา อมันตกุล จบเรื่องแบบทิ้งให้ผู้อ่านคิดเองนี้ในเรื่อง ขาวที่บรรณาธิการวางทิ้ง ระหว่าง Houghm และเมย์ โลกรอน จักต้องไม่มีเขาว์ ทิวาคนที่สอง ในความมืด ปริศนาใจ ไม่มีชาวโรมันในรัตนโกสินทร์ สุมพรในความมืด ฯลฯ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง "มิเรียมและมนุษยชาติ" เป็นเรื่องของทหารคนหนึ่งกำลังอยู่ในระหว่างเดินทางไประบที่เกาหลีโดยทางเรือ เมื่อเรือแวะเมืองท่าสิงคโปร์ เขาได้พบกับหญิงสาวชาวมลายูคนหนึ่งชื่อมิเรียม มิเรียมทำงานเป็นนักร้องอยู่ในบาร์ที่เขาไปเที่ยว ทั้งสองจึงรู้จักกัน มิเรียมพูดกับทหารถึงภัยและความน่ากลัวของสงคราม และชักชวนให้เขาอยู่กับเธอ แต่เขาปฏิเสธ เขาต้องการเดินทางไประบ และได้จากมิเรียมมา ในระหว่างที่นั่งเรือเดินทางต่อไปนั่นเองเขาก็เริ่มเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดสงครามขึ้น เขาจึงคิดอยากจะกลับไปหามิเรียม แต่เขาก็ทำอย่างที่ดีไม่ได้ เรื่องจบลงที่เขาหวังว่าถ้าเขาไม่ตายเขาจะกลับไปหาเธอ

อีตรา อมันตกุล จบเรื่องนี้ลงอย่างให้อ่านคิดว่า ทหารหาญผู้ตกเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการสงครามรบราฆ่าฟันกัน โดยที่ตนเองก็ไม่ทราบว่าทำไมต้องรบกัน ได้เกิดความคิดคำนึงขึ้นมาว่า ถ้าเขาไม่ตายเขาจะสร้างมนุษยชนใหม่ขึ้นมาขึ้น ความคิดฝันของทหารหนุ่มจะเป็นจริงไปได้ไหม และมนุษยชนใหม่ในความคิดของเขาคือมนุษยชนแบบใด ดังตัวอย่างตอนท้ายเรื่องดังต่อไปนี้

ตั้งแต่พบกับมิเรียมชั่วดินอันสนั่นนี้ ความคิดและจิตใจของเขาผันแปรไปซะ มันเหมือนมีอะไรมาปฏิวัติและจัดระเบียบใหม่ให้ เขาเริ่มแลเห็นสิ่งผิดใญ่ๆ และสิ่งที่คิด

ว่าถูกในกาลก่อนกลับกลายเป็นผิดไปถนัด สงคราม อา ในที่สุด มันก็อยู่ที่มือ มนุษย์สองสามคนเท่านั้นที่จะชักใยให้เกิดขึ้น... เขาคิดถึงมิเรียมอีก เขาใคร่จะ โจนลงทะเลว่ายน้ำกลับไปหาหล่อน ไปช่วยหล่อนซ่อมหลังคากระท่อมรั่ว ให้กัน แดกกันฝนใด... เขาไม่อาจกลับไปพบความสุขและมีริยมใดได้อีก เพราะว่า... อา... เพราะว่า เขาได้กลายเป็นเหยือกหนึ่ง ซึ่งถูกผลักดันไปให้เอาตัวเอง เขาส่งเวทต่อเจ้าแม่สงครามผู้กระหายเลือดมิรู้ลืมเสียแล้ว บางที...บางที เท่านั้นนะ... ถ้าเขาไม่ตาย เขาจะกลับไปหามิเรียม และช่วยหล่อนสร้าง มนุษยชาติแผ่นดินใหม่ขึ้น¹

จากเรื่อง "ไม่มีสาวโรมันในรัตนโกสินทร์" กล่าวถึง แสร้ ชายหนุ่มผู้โดยสาร รถไฟจากลพบุรีเข้ากรุงเทพฯ ขณะที่นั่งรถไฟมาเขาอ่านหนังสือประวัติศาสตร์ของชาว โรมัน เพื่อฆ่าเวลา ความคิดของชาวโรมันในหนังสือเล่มนั้นทำให้แสร้ถึงกับอุทานออกมา การพูดคนเดียวของแสร้ เป็นที่แปลกใจของหญิงสองคนซึ่งนั่งอยู่ตรงข้าม และกำลังนึกหา นองสะไบของตนเองอยู่

อิสรา อมันตกุล จบเรื่อง "ไม่มีสาวโรมันในรัตนโกสินทร์" ไว้แบบให้ผู้อ่าน คิดตามแสร้ว่าในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ยังมีผู้ที่มิเข้าใจนักกับฟ้ออย่างชาวโรมันหลงเหลืออยู่ หรือไม่ ชาวโรมันในความคิดของแสร้คือผู้ที่มิมีศีลธรรม ไม่ชอบทำร้ายผู้ใดกลับหลัง อิสรา อมันตกุล จบเรื่องนี้ต้องการจะชี้แนะให้ผู้อ่านคิดว่า ในสังคมไทยเรานั้น ทุกคนคอย เอาใจเอาเปรียบกันอยู่เสมอ เอาเปรียบกระทั่งคนที่สถานภาพด้อยกว่าด้วยการเปรียบเทียบกับ เหตุการณ์ และการสนทนาระหว่างหญิงสาวสองคนซึ่งคิดการ กันจะกำลังนึกองสะไบ เรื่องจบลงที่

¹อิสรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 57 - 58

เขาพิมพ์ "ผ้า ชาวโรมันนี้ช่างรักแท้ -"

นางหนึ่งในสองข้างหน้าเขาหยุดพูด หันขวับมาทันที "คุณว่าจะไรนะเมื่อไหร่?"

เขาสะทึง "ผม --"

"ฉันเห็นคุณอยู่ที่ ๆ ก็พูดออกมาเฉย ๆ สองหนแล้ว"

"ผม -- ผมพูดถึงชาวโรมัน -- พูดกับตัวเองคนเดียว"

มาเหล็กเปิดประตูห้องเขาสู่ชานชาลาสถานีหัวลำโพง ขณะที่เขากวักกระเป๋า

และ โดดลงมายืนบนพื้น เขารำพึงว่า "จะมีชาวโรมันสักคนไหมหนอ ในกรุง

รัตนโกสินทร์ของเรา?"¹

จากเรื่อง "ญาติจะมีเมีย" เป็นเรื่องราวของ ชีวิน เศรษฐีแห่งเกาะสมุย ประกาศหาคู่ทางหน้าหนังสือพิมพ์ มีผู้สมัครที่จะเป็นคู่ครองของเขาถึง 30 คน ชีวิน เลือกเอา ยูพอง เขาวเรศ ซึ่งมีอาชีพเป็นครู และมีรูปร่างหน้าตาสวย เขาตอบจดหมายและบอกให้เธอไปพบกับ กัปตันกร้าม เพื่อนของเขาผู้จะพาเธอไปหาเขาตามที่ตกลง กัปตันกร้ามได้เจอตัวจริงของยูพอง เขาวเรศ แต่เธอไม่ใช่คนเดียวกับรูปในจดหมาย เธอบอกว่าเธอส่งรูปของรองนางสาวไทยมา เพื่อต้องการให้ชีวินเลือกเธอ ยูพอง เขาวเรศ ให้กัปตันกร้ามชี้ตัวชีวินให้เธอรู้จัก ชีวินกำลังเมาเหล้าขนาดหนัก กร้ามให้เธอตัดสินใจว่า จะหันหลังกลับหรือไม่ แต่ยูพองกลับตอบว่าเธอจะเป็นผู้ปั้นชีวิตคนใหม่

เรื่องจบลงโดยอิศรา อมันตกุล ต้องการให้ผู้อ่านคิดเช่นเดียวกับกัปตันกร้าม ว่ายูพองจะสามารถเปลี่ยนชีวิตของชีวินได้หรือไม่ ยูพอง เขาวเรศ จะพ่ายแพ้ต่อความตั้งใจที่จะปั้นชีวินขึ้นมาใหม่จากชายชู้เหล่าที่เมาหยำเป หรือเธอจะต้องหอบผ้าหอบผ่อนเดินทางกลับกรุงเทพ อิศรา อมันตกุล จบเรื่องนี้ไว้ว่า

¹อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 182 - 183

บางทีเมื่อข้าพเจ้ากลับไป ข้าพเจ้าอาจพบเพียง เยาวเรศ วังน้ำตาไหล
พราศหนามาเกาะแขนข้าพเจ้า พร่ำวิงวอนขออาศัยเคบินเรือเดินทางคืนสู่
กรุงเทพฯ บ้านเกิดของหล่อนด้วยความหวังที่แหลกสลายเป็นภัสร์มฤตก็ได้
ไม่มีอะไรแน่ เหมือนท้องทะเลสัสมรกละลอกท่าน ¹

1.3.3 การปิดเรื่องอย่างเตี๊ยะ หรือ แบบโศกนาฏกรรม เป็นการ
ปิดเรื่องที่ก่อให้เกิดความสะเทือนใจแก่ผู้อ่าน เรื่องสั้นหลายเรื่องของอิศรา อมันตกุล
ที่ต้องจบลงแบบนี้ อาจเป็นเพราะอิศรา อมันตกุล ต้องการชี้แนะให้เห็นถึงความอยุติธรรม
ที่ตัวละครได้รับจากสังคมหรือจากเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง ดังปรากฏในเรื่อง "นกในกรง"
"ปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์" "ชุดวิวาร์โอบีไมแอ้ง" "ไข่มุกคัพภฐาน" "อาชญากรรม
เหนือกฎหมาย" "ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น" "บุรุษบนยอดเกาเขิน" "แฟรี่ เหว่ย"
"10 นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ" "มะพร้าวที่สุมยล่อมมนต์" "รอยเลือดที่พระแม่
มาเรีย" ฯลฯ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง "อาชญากรรมเหนือกฎหมาย" เป็นเรื่องราวของ คิล ผู้นำกรรมกร
ในการสไตรค์เพื่อขอเงินโบนัสตามที่บริษัทจะต้องจ่ายให้กรรมกร แต่บริษัทกลับผิดสัญญา
คณะกรรมการอำนวยการจ้างคิล เป็นเงินสองหมื่นบาท ให้เขาพูดชักจูงให้กรรมกร
สลายตัว โดยร่างคำปราศรัยให้ แต่คิล กลับเข้าข้างกรรมกร เขาไม่อ่านคำปราศรัย และ
ได้พยายามที่จะพูดให้คณะกรรมการอำนวยการยอมจ่ายโบนัสให้ คิลมีคู่รัก เป็นหญิงกรรมกร
เหมือนกัน เธอสนับสนุนให้คิลต่อสู้เพื่อเพื่อนกรรมกร โดยไม่ทราบว่าคิลได้รับการติดสินบน
เมื่อเหตุการณ์รุนแรงขึ้น คำรวจหน่วยปราบจลาจลได้ทำการปราบปรามกรรมกรอย่าง
รุนแรง ซอย คู่รักของคิล ถูกทำร้ายจนตาย

เรื่องนี้จบลงด้วยการที่ อิศรา อมันตกุล ต้องการชี้ให้เห็นว่า เหล่ากรรมกรนั้น
ถึงแม้จะต่อสู้ด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม และมีอำนาจต่อรองเพียงแค่ว่าร่วมมือกันสไตรค์เท่านั้น

¹อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 149

จะต้องตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบและพ่ายแพ้ในที่สุด ตอนจบของเรื่องสั้นเรื่องนี้ อิศราเขียนไว้อย่างแสดงความกตัญญูเห็นว่า ถึงเวลานี้กรรมกรจะพ่ายแพ้ แต่วันหนึ่งข้างหน้าเขาเหล่านั้นจะต้องเป็นผู้ชนะอย่างแน่นอน เรื่องจบลงดังนี้

คิดเพียงจะมีโอกาสไปประลองหล่อนชั้น เมื่อการต่อสู้จบลง โดยกรรมกรตกอยู่ใต้อำนาจอาวุธแล้ว แต่ยังมีอาการบอบช้ำหนัก ใบหน้าของหล่อนยับด้วยรอยแผล และเลือดสด ๆ ปริ่มเป็นวงออกทางปาก

"เขาจับพวกเรายึดขอลาจลาจลหรือที่ ?" หล่อนเอ่ยแผ่วแผ่วกับเขา

"เรามีแต่มือเปล่า และเขาซึ่งมีอาวุธ แต่นั่นแหละที่ ช้อยนี้ก่อกวนมานานแล้วว่ามือเปล่า ๆ ของพวกเรานี้แหละจะต้องก่อการจลาจลขึ้น เมื่อจู่กระเบิดของมันมาถึง จากนั้น...จำไว้นะพี่...จากตีนเปล่าจะได้ไต่ขึ้นไปที่สูง และรองเท้าหนังขัดมันก็จะต้องย่ำลงมา "

แล้วหล่อนก็สิ้นใจในวงแขนของเขา ตีนเปล่าของหล่อนแข็งทื่ออยู่บนสนามหญ้า มันมีอำนาจอย่างมหัศจรรย์ที่ทำให้เขาต้องก้มลงจับตีนเปล่าทั้งสองนั้น¹

จากเรื่อง "ไม่มีน้ำตาในการปฏิวัติ" กล่าวถึง โทน ซึ่งร่วมขบวนการปฏิวัติของประชาชน โทนโดนยิงที่แขนต้องเข้ารับการรักษาทันที เขามีบ้านเดิมอยู่อยุธยา เมื่อก่อนจะบาดเจ็บแต่โทนก็มีกำลังใจแข็งแรง และคิดว่าเมื่อหายดีแล้วเขาจะออกไปสู้กับฝ่ายรัฐบาลอีก บาดแผลที่แขนของโทนเป็นบาดทะยัก เขาถึงแก่ความตาย

การจบเรื่องนี้ด้วยความตายของโทน ทำให้เรื่องสั้นเรื่องนี้ติดตรึงใจผู้อ่านมากกว่าจะจบแบบธรรมดาโดยให้โทนหายจากบาดเจ็บกลับไปหาลูกเมียที่อยุธยา ซึ่งการจบแบบสุชานาฏกรรมจะไม่ทำให้เรื่องนี้เด่นเท่าที่ควร เพราะความต้องการของอิสราที่เขียนเรื่องนี้ขึ้นมาคือการชี้ให้ผู้อ่านเห็นว่า การปฏิวัติของประชาชนที่กระทำต่อผู้ปกครอง

ที่ไม่ดีนั้นเป็นการถูกต้อง และประการสำคัญที่สุดคือการต่อสู้กับฝ่ายปกครองครั้งนี้ต้องใช้ชีวิตของคนหลายคน ฉะนั้นการปฏิวัติครั้งนี้จึงมีคุณค่ายิ่ง อิศรา อมันตกุล จบเรื่องลงดังนี้

...แต่สามวันต่อมา แผลที่แขนของ โทน กลับอักเสบขึ้นด้วยบาดทะยัก หมอพยายามตัดส่วนที่อักเสบออกทิ้ง โดยเลือกกระดูกให้ขาดในดินนั้นเอง ยังหัวก้าวหน้าเท่า ๆ โทนของเราเปลี่ยนใจ เพราะทนพิษบาดแผลไม่ไหว

ทั้ง ๆ ที่เขากำลังใกล้จะหมดลม เขาก็นหลุดปากออกมาแล้ว ๆ ว่า "ศพของผมงคงช่วยถมช่องว่างระหว่าง "เรา" กับ "เขา" ให้แคบได้นิดหนึ่งละ"...

...หน่วยสื่อสารของเราจะหามาแจ้งข่าวดี ว่าฝ่ายรัฐบาลยอมจำนนต่อพวกเรแล้วก็ตาม เราก็นึกในอกอยู่ด้วยความอาวรถึง โทน¹

จากเรื่อง "มะพร้าวที่สมุยเสื่อมมนต์" เป็นเรื่องของรังรอง สาวสาวกรุงที่ยอมตกลงแต่งงานกับเกลตา ชายหนุ่มรูปงามท่าทางชวนฝัน โดยไม่ทราบว่าเกลตาเป็นหาใจที่เป็นสุภาพบุรุษสักเท่ากึ่งก้อย เมื่อแต่งงานกันแล้ว เกลตาพารังรองโดยสารเรือไปเกาะสมุย เพื่อพำนักรออยู่ที่นั่น ตามที่เขาเคยคุยให้รังรองฟังว่า ที่นั่นเธอจะสบายทุกอย่าง จะมีความสุข แต่เรื่องกลับไม่เป็นไปตามที่เกลตาเคยพูดไว้ อิศรา อมันตกุล จบเรื่องสั้นเรื่องนี้ ว่า

...ที่สุดหล่อนก็ระเบิดจนได้ "ร้ายเหลือเกิน...ร้ายกาจที่สุด มันเปลี่ยนใจอย่างทีกับฉันไม่สามารถเข้าใจได้ ไม่มีอะไรเลยนอกจากมะพร้าวเปรต ๆ นี้แลก็ทะเลาะ ๆ นั่น... และผ้าที่ต้องกักพัน น้ำตาเซ็ดหัวเข้าหนองอยู่ไปวันหนึ่ง ๆ..."

¹อิศรา อมันตกุล ยุทธมิตี หน้า 88 - 89

"...เขา - เขาเปลี่ยนไปมากทีเดียวนะ ... เกลากลายเป็นสัตว์ป่า
เขาทารุณต่อหนู..."

... โดยกระทันหัน เกลาโผล่เข้ามา เขาปราดเขามากระชากร่างบาง
นั้น แล้วผล็องไปกับดิน "ซาได้อื่นหมด กลับไปเสียเถิดกับมัน สัวส์ตี"

ก่อนที่กรรเชียงเรือจะหลบหน้า ขาพเจ้าได้อื่นเสียงตบหน้าแรง ๆ เสียงคำ
และสบตเสียงแหลมร้องโหหาเหมือนทารก เสียงตะและเสียงคำราม เสียง
วิงวอนที่ระร่ำระลัก และในที่สุด เสียงมะพร้าวกรีดกัน พร่าปนเสียงขู่ซ้ำของคลื่น
ที่ฟาดชายหาด¹

1.3.4 การปิดเรื่องอย่างหวานขึ้นด้วยความสำเร็จของตัวละคร
หรือการปิดเรื่องแบบสุขนานุกรรม ลักษณะการปิดเรื่องแบบนี้ อิศรา อมันตกุล ใช้น้อย
ที่สุดในจำนวนเรื่องสั้นที่นำมาศึกษา ดังตัวอย่าง เช่น

จากเรื่อง "หยาดเหงื่อและความทรงจำ" ออคลูกชายของกรรมกรขี้รถโกดัง
รับจ้าง เกิดความอับอายที่มีพ่อเป็นกรรมกร และเคยขี้รถพาแม่และลูก ๆ ไปเที่ยว
โดยออคถูกบังคับต้องไปด้วยทั้ง ๆ ที่บอกว่า ตนไม่ต้องการไป จนเกิดความขัดแย้งกับพ่อ
เรื่องความยากจนและอาชีพ พ่อได้พยายามที่จะชี้แจงให้ออคเข้าใจตัวเอง แต่ไม่เป็นผล
เรื่องขมวดปมท้ายเมื่อ พ่อสัญญาว่าจะหาเงินมาซื้อชุดนักเรียนให้ออคให้ได้ โดยการไป
ขูดบ่อน้ำในวัด และเอาดินจากบ่อไปขายไคควาย ขณะที่พ่อกำลังขูดอยู่นั้น ออคซึ่งกำลัง
เล่นฟุตบอลอยู่ไม่รู้ จนกระทั่งเจ้าศักดิ์ เพื่อนผู้ร่ำรวยกับจักรยานไปเห็นพ่อของออค
กำลังขูดบ่อก็เอามาเล่าให้เพื่อน ๆ ฟังด้วยสำเนียงเยาะเย้ย โดยไม่ทราบว่าออคอยู่
บริเวณนั้นด้วย ออคจึงขโมยเจ้าศักดิ์และเพื่อน ๆ อีกสองคนที่เข้ามาห้าม แล้วออควิ่งไป
หลังวัด

¹ อิศรา อมันตกุล พรและคำสาป หน้า 148 - 150

ตลอดทางออกเริ่มเข้าใจฐานะของตนเองและครอบครัว และเข้าใจคำที่พ่อ
 เกยสอนไว้ว่า การใช้หยาดเหงื่อและแรงงานหากินอย่างสุจริตนั้นไม่ต้องอายใคร จุดที่
 ทำให้พ่อเข้าใจฐานะของตนเองในเรื่องนี้ อิศรา ทำได้อย่างแนบเนียนและสมเหตุผล
 ด้วยการป้อนข้ออ้างเป็นเตี้ยขี้ริ้นน้อย ๆ มองเห็นความสำคัญของความสุจริตในการ
 ประกอบอาชีพ ไม่เบียดเบียนใครจากคำสอนของพ่อ และมาถึงจุดสุดขั้วตรงที่ออกซึ่ง
 เริ่มเข้าใจคำพูดของพ่อได้ฟังคำถูกจากเจ้าศักดิ์ ความคิดทั้งหลายเกี่ยวกับความ
 ต่ำต้อยน้อยหน้าของออกก็เกี่ยวกับฐานะของตนเองและครอบครัวทั้งหมดไป และเห็นจริง
 ตามที่พ่อพูดว่า คนที่ทำงานหากินอย่างสุจริตไม่ต้องอายใคร เรื่องนี้จบลงด้วยดีว่า

คุณเข้าใจความรู้สึกของผมต่อไปไหมครับ ผมเป็นเด็กที่เริ่มจะเป็นหนุ่มแล้ว
 แต่ผมพยายามหลบหน้าหนีความจริงข้อนี้มาตลอด ผมซัดซัดที่จะยอมรับความ
 จริงว่า ผมเป็นคนจน มีพ่อเป็นกรรมกรและกุลิ และเป็นอะไร ๆ ก็ได้ตามันสุจริต
 และหาเงินมาเลี้ยงลูกได้ ก็ย้านี้... คุณครับ ผมไม่หลบหน้าความจริงอีกละ...

...ผมโกยดินเข้าบุงก็จนล้นปริ่ม แล้วแบกไปเทใส่รถแล้วกลับมาโกยใหม่อีก
 พ่ออินทุมแล้วเปรยว่า "เราหากินของเราด้วยสุจริต ไม่คิดกด คิดโกงใคร ไม่
 เบียดเบียนใคร ไม่ต้องอาย ลูกเอ๋ย เราต้องหยิ่งในตัวเอง"

ผมว่า "ผมไม่อายหรือพ่อ แต่นั่นนะ พ่อจ๋า เอ็นนี้พ่อพาพวกเรานั่งรถ
 เห็นว้อกันนะ แม่ทำงานชุลกอยู่แต่ในบ้านทั้งวัน จะไต่ไปเปิดหูเปิดตาเสียบ้าง"¹

จากเรื่อง "สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ" เป็นเรื่องของระดี ซึ่งมีสามีเป็นแพทย์
 ทหารชื่อ แม่น เมืองแก้ว แม่น อาสาไปรบที่เมืองเลนระดีเข้าใจว่าเขาเบื่อเธอ
 จึงสมัครไปแนวรบ วันหนึ่งเธอได้รับเชิญจากป่าของเธอเองให้ไปรับประทานอาหาร
 กับชายหนุ่มคนหนึ่ง เขาเป็นทหารกลับมาจากเมืองเลน ชายหนุ่มผู้นั้นเล่าถึงวีรกรรม
 ของแม่น และสรรเสริญเขาต่าง ๆ นานา เรื่องจบลงที่

"ป้าชา คิฉินเข้าใจแล้ว " หล่อนซบลงกับตักแก ไม่สามารถพูดอะไรต่อไปได้

"และป้ายังมีข่าวที่จะบอกแม่ตี๋ด้วย ว่ามะรินนี่วีรบุรุษของแม่ระติ ของพ่อชินเมื่อก็ ของคนทุก ๆ คน จะกลับมาถึงกรุงเทพฯ"
แล้วแกก้มลงจูบพระต้อยอย่างปราณี¹

2. สารัตถะ หรือ แก่นเรื่อง (Theme)

เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมมนุษย์ และมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกันและกัน นับตั้งแต่ความสัมพันธ์ระหว่างกันในครอบครัว และห่างไกลออกไปเป็นในสังคม ในโลก อิศรา อมันตกุล ชี้ให้เห็นว่ามนุษย์นั้นไม่สามารถที่จะตัดสินกันได้ด้วยรูปร่างที่สายตามองเห็น ด้วยภาพที่แสดงออกเท่านั้น เพราะสังคมมนุษย์ซับซ้อน มีทั้งคนดีและเลวปะปนกันอยู่ มนุษย์เป็นสัตว์ที่แสนแสร้งและปรุงแต่งจิตใจรูปร่างและกิริยาท่าทาง มนุษย์จึงเป็นภัยต่อกันเอง ผู้ใดเปรียบในสังคมไม่ว่าจะในทางเศรษฐกิจ หรือการเมือง มักจะมีวิธีการแปลก ๆ ที่จะกำจัดศัตรูของตน ผู้ที่ใดเปรียบทางสติปัญญาก็หาทางที่จะกอบโกยด้วยการหลอกลต้ม เป็นต้น

เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล มีสารัตถะที่น่าสนใจดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระเจ้าคนละองค์ สารัตถะของเรื่องคือ การให้ความช่วยเหลือผู้ต่ำกว่าทางเศรษฐกิจนั้นจะต้องช่วยให้เขาช่วยตัวเองได้ต่อไป ไม่ใช่ช่วยเพื่อให้เขามีสุขแต่เพียงชั่วครู่

เพียงกิ่งไม้หัก สารัตถะของเรื่องคือ บุคคลบางคนเกิดมาเพื่อสร้างประโยชน์ให้เพื่อนมนุษย์ ตลอดชีพบุคคลผู้นั้นอาจไม่เคยทำความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่ใคร

¹อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 164

ใครจะเลือกเกิดได้ สาระสำคัญของเรื่องคือ มนุษย์ไม่สามารถที่จะเลือกเกิดได้
แต่มนุษย์สามารถเลือกที่จะทำได้ ความเมตตาอารีที่มนุษย์ให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน
เป็นสิ่งที่มีความสำคัญหลวง

แฟรี่ เวย์ สาระสำคัญของเรื่องคือ ผู้ทรยศต่อมิตรแท้และประเทศชาติจะได้รับ
ผลกรรมตอบแทน

นกในกรง สาระสำคัญของเรื่องคือ ผู้ยากไร้ในสังคม เป็นผู้ตกอยู่ในกรงขังของ
เพื่อนมนุษย์ที่ได้เปรียบในทางเศรษฐกิจ ผู้จะช่วยเหลือเขาได้คือชนชั้นเดียวกัน

เทพธิดาปีกหัก สาระสำคัญของเรื่องคือ รูปกายที่สวยงามไม่ใช่เครื่องตัดสินว่า
ใจจะงาม

เขาสร้างกุศโลบายการทรยศ สาระสำคัญของเรื่องคือ อำนาจความดี - ชั่วมีอยู่
ในตัวของทุกคน ไม่มีใครที่ดีที่สุด และเลวที่สุดเพียงอย่างเดียว

สยุมพรในความมืด สาระสำคัญของเรื่องคือ มนุษย์นั้นบางครั้งภาพที่แสดงออก
ภายนอกไม่ใช่เครื่องตัดสินความดี เลว การดูคนต้องดูภายใน ไม่ใช่ดูภายนอก

เปลว ธำรง ปิศาจแห่งสังคม สาระสำคัญของเรื่องคือ คนเราคัดสินกันไม่ได้ที่
การกระทำไม่ใช่จากคำบอกเล่า

สุดทางที่ปิ้งซีลล์ สาระสำคัญของเรื่องคือ มนุษย์หนีความจริงในชีวิตไม่พ้น แต่
บางครั้งการละจากกรอบในสังคมที่ต้องแสดงออกอย่างจำเจ ก็ทำให้ชีวิตเป็นสุข

ในความมืด สาระสำคัญของเรื่องคือ สรรพสิ่งมีสองด้านเสมอ เช่น มีสุขก็ต้อง
มีทุกข์ การต่อสู้กับความทุกข์ยากจะต้องมีวันชนะ

มีอะไรเล่าที่เรากลัว สาระสำคัญของเรื่องคือ คนที่สูญเสียหมดแล้วย่อมไม่กลัว
อะไรอีก

ขุนจอมทอง สาระสำคัญของเรื่อง รูปร่างหน้าตาไม่ใช่เครื่องบอกนิสัย

Kingdom of Fools สาระสำคัญของเรื่องคือ คนโง่ย่อมเป็นเหยื่อ ของ
คนโง่

เรื่องฟ้ามุ่ยกลิ่นสาบควาย สารัตถะของเรื่องคือ อำนาจความดีชั่วมีอยู่ใน
ตัวมนุษย์ทุกคน สติคือเรื่องควบคุมว่าอำนาจส่วนไหนจะเป็นเครื่องนำในการดำเนินชีวิต
จักต้องไม่มี เข้าว ทิวา คนที่สอง สารัตถะของเรื่องคือ ความเหลื่อมล้ำ
ทางเศรษฐกิจของสังคมทำให้คนเป็นคนรวย และสังคมไม่ยอมรับคนเลวที่เคยชั่วแต่ได้
กลับตัวแล้ว

บนเตียงวิภาหมีทั้งน้ำตาและน้ำตา สารัตถะของเรื่องคือ ชีวิตวิภาหจะมี
ความสุขเมื่อรู้จักให้อภัย

ชุดวิภาหมีไม่แรง สารัตถะของเรื่องคือ ผู้คงความหวังไว้มอง เมื่อไม่สมหวัง
และไม่ยอมรับสภาพอะไรความสุข

ระหว่าง Maughm และเมีย สารัตถะของเรื่องคือ ระหว่างความจริงและ
ความยุติธรรมบางครั้งจะขัดแย้งกัน การจะเลือกสิ่งใดต้องมีเหตุผลอื่น ๆ ประกอบ

เพลงชาติไม่ยอมฆ่า สารัตถะของเรื่องคือ มนุษย์ทุกคนรักชีวิต และเสรีภาพ
การตกเป็นเครื่องมือนักการเมืองในการกำจัดศัตรูทางการเมือง เป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ

เขาเลี้ยงงูพิษไว้ในใจ สารัตถะของเรื่องคือ ศัตรูคือยากำลัง

ลิปส์คือรอยสุดท้าย สารัตถะของเรื่องคือ การรู้จักตัวเองและเชื่อมั่นในตัวเอง
จะเป็นเครื่องช่วยให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

หยาดเหงื่อและความทรงจำ สารัตถะของเรื่องคือ อาชีพที่สุจริตแม้จะถูกสังคม
เหยียดว่าต่ำต้อย ก็เป็นอาชีพที่มีเกียรติ ความจนไม่ใช่สิ่งที่น่าอับอาย ถ้าหากินโดยสุจริต

23.00 น. สารัตถะของเรื่องคือ ชีวิตจะต้องมีการต่อสู้ ความเมตตากรุณา
เท่านั้นที่จะช่วยให้คนยากไร้ที่ประสบปัญหามีกำลังใจในการต่อสู้ชีวิตยากลำบากต่อไป

อัจฉราขอตาบอดต่อไป สารัตถะของเรื่องคือ จิตใจที่งามอาจแฝงอยู่ในร่าง
ที่พิการ

บุรุษบนยอดเคาซัส สารัตถะของเรื่องคือ ผู้กระทำผิดในสังคมบางคนอาจ
ทำไปเพราะความจำเป็นกับ และอารมณ์ชั่ววูบ

ภาษีมมีเมีย สารัตถะของเรื่องคือ มนุษย์เรานั้นใจสำคัญกว่ารูป
 ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น สารัตถะของเรื่องคือ ความแตกต่างระหว่างชนชั้น
 สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ สารัตถะของเรื่องคือ ภาระและหน้าที่เพื่อชาติและ
 เพื่อนมนุษย์สำคัญกว่าชีวิตส่วนตัว และครอบครัว

แม่ตลอดกาล สารัตถะของเรื่องคือ ความรักของแม่ยิ่งใหญ่ในทุกที่
 ชาวที่บรรณาธิการขวางตั้ง สารัตถะของเรื่องคือ สงครามทำลายทุกสิ่ง
 ทุกอย่าง

โลกร้อน สารัตถะของเรื่องคือ มนุษย์คือผู้ก่อสงครามด้วยความโลภ โง่ กลัว
 และเสื่อมทราม

เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี สารัตถะของเรื่องคือ ความหลงอำนาจทำให้
 ตาบอด

เกลือกว่าจะลิ้ม สารัตถะของเรื่องคือ สงครามทำให้คนที่ไม่รู้จักกัน ไม่เคย
 เป็นศัตรูกันต้องฆ่ากัน

เพลงชาติที่แสนนาน 38 สารัตถะของเรื่องคือ ทุกคนมีความเป็นมนุษย์
 เท่าเทียมกัน

เพลงแห่งอิสรภาพ สารัตถะของเรื่องคือ อิสรภาพเป็นสมบัติของมนุษย์ การ
 ตกเป็นทาสไม่ใช่วิสัยของมนุษย์

แกะดำแห่งชนาธิปไทย สารัตถะของเรื่องคือ ผู้ต่อสู้เพื่อความจริงและความ
 ยุติธรรมในสังคมเอารัดเอาเปรียบยังต้องต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวอีกนาน

กากกัลป์ใจ สารัตถะของเรื่องคือ ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม

จี ส.ส. สารัตถะของเรื่องคือ การพูดโกหกกับผู้ที่เบาปัญญากว่าเพื่อผลประโยชน์
 ของตนเองอาจเกิดผลร้ายแก่ตนได้

กฎแห่งความอารี สารัตถะของเรื่องคือ สงครามทำให้มนุษย์ที่ไม่เคยรู้จักกัน
 ไม่เคยโกรธแค้นกันต้องฆ่ากัน

ฆาตกรรมรัฐมนตรีหนุ่มยังลึกลับอยู่จนบัดนี้ สารัตถะของเรื่องคือ มนุษย์เป็น
ผู้ไม่ยอมรับความจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความชั่วร้ายของคนที่ผู้อื่น

อาชญากรรมเหนือกฎหมาย สารัตถะของเรื่องคือ กรรมกรเป็นชนชั้นที่ขาด
โอกาสในสังคม และถูกเอารัดเอาเปรียบ

ไม่มีน้ำตาในการปฏิบัติ สารัตถะของเรื่องคือ ธรรมย่อมชนะอธรรม

ฯลฯ

3. ตัวละคร (Character)

อิศรา อมันตกุล สร้างตัวละครในเรื่องสั้นส่วนใหญ่ เป็นตัวละครประเภท
น้อยลักษณะ (Flat Character) ซึ่งแสดงให้เห็นบุคลิกของตัวละครเพียงด้านเดียว
การสร้างตัวละครในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นการยากที่ผู้อ่านจะมองเห็นพลวัต (Dynamie)
ของตัวละครในแต่ละเรื่อง เพราะเรื่องสั้น เป็นบันทึกฉับพลันที่จำกัดความยาว และลักษณะ
ของปมปัญหาที่จำกัด ตัวละครเกือบทุกตัวของอิศรา อมันตกุล เป็นตัวละครที่เป็นคน
มีส่วนน้อยที่อิศรา อมันตกุล จำต้องสร้างตัวละครในลักษณะเทียมคน เช่น มนุษย์ต่างดาว
ในเรื่อง "อังกาบเล้งราหู" และ อสูรสงคราม ในเรื่อง "เราพบกันที่ข้างสี่ฟิงซ์"
ซึ่งการสร้างตัวละครในลักษณะเทียมคนเหล่านี้ อิศรา อมันตกุล สร้างขึ้นมาเพื่อเป็น
สื่อในการส่งสาร (Massage) มายังผู้อ่านเท่านั้น

ตัวละครของ อิศรา อมันตกุล ตัวหนึ่งที่น่าสนใจเห็นความเคลื่อนไหว
เปลี่ยนแปลงบุคลิกลักษณะอย่างเด่นชัดคือ "ออด" ในเรื่อง "หยาดเหงื่อและความ
ทรนง" "ออด" ในเรื่องดังกล่าวนี้ เป็นเด็กผู้ชายอายุสิบสองขวบ ออดรู้สึกเป็นปมด้อย
ที่มีพ่อเป็นกรรมกร มีรถที่พ่อพาแม่และน้อง ๆ ไปเที่ยวเป็นรถโกดัง ในตอนแรกของ
เรื่อง พ่อได้พยายามที่จะชี้แจงให้ออดเห็นว่า การที่พ่อ พาแม่ ออด และน้อง ๆ ไป
เที่ยวควรรถโกดังของพ่อมันไม่ใช่ของนายออดเลย ทั้งการที่มีพ่อเป็นกรรมกรเป็นคนยากจน
ก็ไม่ใช่เรื่องที่จะเก็บมานอยใจ แต่ออดกลับไม่เข้าใจ จนกระทั่งมีเหตุการณ์ที่ออดเข้าใจ
ตัวของตัวเอง เข้าใจฐานะของพ่อ แม่ และตนเอง พฤติกรรมของออดก็เปลี่ยนแปลงไป

นอกจากตัวละครในลักษณะดังกล่าวแล้ว ยังมีตัวละครบางตัวของอิศรา อมันตกุล ที่วิเคราะห์แล้วพบว่า เป็นตัวละครที่เป็นสัญลักษณ์ คือ ตัวละครในเรื่อง "นางเตียง" และ กรอบกรวยากจน ในเรื่อง "ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น"

ตัวละครในเรื่องสั้น เรื่องต่าง ๆ ของอิศรา อมันตกุล มีหลายแบบ และหลายอาชีพ เช่น เป็นทหาร หรือ อดีตทหาร ในเรื่อง เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ มิเรียมและมนุษย์ชาติ และ ลิขสิทธิ์รอยสุดท้าย เป็นนักเขียน หรือนักข่าวหนังสือพิมพ์ เช่นในเรื่อง ชาวที่ปรึกษาธิการขวางตั้ง แกะคำแห่งชนาธิปไตย ปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์ บนเตียงวิวาห์มีทั้งน้ำตาและน้ำตา สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย ไข่มุกคัพพีฐาน ปาตานีสารภาพ ประโลมโลก และกำยานยังรอเขาอยู่ เป็นนักดนตรี จิตรกร พระเอก หรือนักเขียนบทละคร ในเรื่อง เจ้าพระยากำธรพล อัจฉราขอ ตาบอดต่อไป ภาพทฤษฎี อำนาจมืด คำฤษยา เป็นต้น เป็นนักการเมือง เช่น ในเรื่อง ยุคทมิฬ เขาขอพบนายกรัฐมนตรี กากึกใจใจ ปรีดาหน้าใจ ฆาตกรรม รัฐมนตรีหนุ่มยังลึกลับอยู่บนบันได พะท้านรัฐมนตรีกับนักแข่งลิขังถนน และ จี.ส.ส. เป็นกรรมกร ในเรื่อง หยาดเหงื่อและความทรงจำ อาชญากรรมเหนือกฎหมาย ชูตวิวาห์ใบไม้แห้ง พรของพระเจ้า เป็นวิศวกร ในเรื่อง ข้าพเจ้าพบฟองจันทร์ที่ มวงปอ นางพนาฉิมอรทัย เป็นต้น นอกจากตัวละครในลักษณะอาชีพต่าง ๆ กันดังกล่าวนี้แล้ว ยังมีตัวละครในลักษณะอาชีพอื่น ๆ อีก เช่น แพทย์ กับตันเรือ นักต้มหมู โจร

นอกจากตัวละครที่ต่างลักษณะอาชีพกันแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังได้ใช้กลวิธี อีกประการหนึ่งในการสร้างความนัยให้อ่านรู้จักตัวละคร โดยการตั้งชื่อ กล่าวคือตัวละครของอิศรา อมันตกุล บางตัวจะบอกลักษณะบางประการได้ เช่น "กร้าม" ในเรื่อง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" กร้ามเป็นผู้ช่วยหัวหน้าคนงาน ที่มีรูปร่างแข็งแรง พูดจา โผงผาง และไม่ยอมก้มหัวให้ใครตาขุนนไม่ใช่นักคิด กร้ามเป็นที่เกรงขามของคนทั่วไป แม้แต่นายงานของเขาเอง ฉะนั้นชื่อ "กร้าม" จึงบอกนัยถึงความน่าเกรงขามของตัวละครเจ้าของชื่อได้ "เยาว์ ทิพา" ในเรื่อง "จักต้องไม่มีเยาว์ ทิพา คนที่สอง"

ชื่อของเขาวัว แสดงให้เห็นความอ่อนต่อโลก ปราศจากทุกสิ่งทุกอย่าง เหมือนกับชีวิตเพิ่งเริ่มต้นใหม่ที่จะต้องเผชิญกับต่าง ๆ เพื่อเรียนรู้ชีวิตในสังคม เมื่อได้เรียนรู้ความเป็นไปในสังคมแล้ว เขาวัว หิวา จึงตั้งปณิธานว่า ถ้าเขามีลูก ลูกของเขาจะต้องไม่เป็นเขาวัว หิวา คนที่สอง คือเขาจะสอนให้ลูกได้เรียนรู้ชีวิตต่าง ๆ ก่อนที่จะออกไปเผชิญชีวิต ลูกของเขาจะไม่ถูกปล่อยให้พบกับความขมขื่นจากสังคมเช่นเดียวกับเขา และจากเรื่อง "เอื้องฟ้าผู้กลืนสาบควาย" มีตัวละครหญิงชื่อ "เขา" เขาเป็นเด็กสาววัยรุ่นชาวชนบทที่อ่อนต่อโลกและกามารมณ์สมกับชื่อของเธอ

ส่วนกลวิธีในการสร้างตัวละครของอิศรา อมันตกุล สามารถแจกแจงออกเป็นรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

3.1 ผู้ประพันธ์แนะนำตัวละครเอง

อิศรา อมันตกุล แนะนำ "แนม" ตัวละครเอกในเรื่อง "ใครจะเลือกเกิดได้" ให้ผู้อ่านรู้จักกับเด็กหนุ่มคนหนึ่งซึ่งเกิดมาในครอบครัวยากจน ชื่อของแนมเองก็เป็นความนัยแสดงว่า เป็นผู้ที่ชะตากรรมฝากไว้ให้มีชีวิตเท่านั้น ไม่มีความสำคัญอะไร เหมือนกับเครื่องเคียง ซึ่งบางครั้งเรียกกันว่าเครื่องแนมที่จะมีก็ได้ หรือจะขาดไปก็ไม่เป็นไร ฉะนั้นชีวิตของแนมจึงดูเหมือนไม่มีค่า มีความหมายอะไรนักเหมาะ กับที่อิศรา อมันตกุล บรรยายว่าแนมเป็นลูกคนจนซึ่งเกิดมาแบบ "อย่าว่าแต่มีชื่อขึ้นชื่อสนิมอยู่ในปากเลย แม่แถมแม่เอง เขาก็ยังไม่มีลูก" ความยากจนของแนมนี้ อิศราเขียนขึ้นเลียนแบบภวนิพนธ์ต่างประเทศซึ่งมักจะเปรียบเทียบคนที่เกิดมาในครอบครัวร่ำรวยว่า "เขากลับซ่อนทองออกมาจากทองแม่ที่เคียว" ส่วนของแนมนั้นชื่อสนิมก็ยังไม่มี ซึ่งแสดงว่ายากจนมาก

แนมนั้นถึงแม้จะเป็นคนจน แต่แนมก็มีจิตใจถ่อมถ้อย เขาพากเพียรพยายามสร้างคุณค่าให้กับตนเองด้วยการประกอบอาชีพสุจริต และเก็บออมเงินออมทรัพย์อดมีอดกินมีเพื่อเก็บเงินไว้สำหรับเป็นค่าเล่าเรียนวิชาช่างยนต์ในเวลาว่างคืน การสร้างลักษณะนิสัยของแนมแบบนี้จะเห็นว่า อิศรา อมันตกุล ต้องการให้ผู้อ่านเห็นว่าคนจนนั้น แม้ว่าจะ

เกิดมาอย่างดูเหมือนไร้ค่า แต่เขาก็มีโอกาที่จะทำประโยชน์ให้แก่สังคมที่เขาอาศัยอยู่ เหมือนกับเครื่องเคียงเครื่องแนม ซึ่งอาจจะมีผู้เห็นว่าไม่มีความสำคัญขาดไปก็ได้ แต่ถ้าผู้กินรู้จักใช้เครื่องแนมให้เป็นประโยชน์ ก็จะเพิ่มรสชาติให้อาหารได้อย่างดี อิศรา อมันตกุล สร้างแนมขึ้นมาเหมือนจะบอกกับคนอ่านว่า ในสังคมนั้นคนจนและคนรวยต้องพึ่งพาอาศัยกันและกัน สังคมจึงจะพอเหมาะพอดี

"แนม" ในเรื่องนี้มีบุคลิกลักษณะที่ อิศรา อมันตกุล บรรยายไว้ดังนี้

แนมเกิดมา ในภาวะที่เปรียบได้ว่า อย่างว่าแต่จะมีซ่อนอัสนิมอยู่ในปากเลย แม่แนมแม่เอง เขาก็ยังไม่มีลูก แม่ของเขาตายในขณะคลอด พ่อเล่าเป็นอัมพาต เขาโตจากเบาะจนสามารถเดินเตาะแตะ และเป็นหนุ่มขึ้นมาได้ อย่างไรก็ตามเขาก็บอกไม่ถูก จะว่าเขาคาเลียงก็ไม่ใช่ เพราะถ้าเขาคาเลียงก็จะเป็นเขาคาใจไม่ใส่ระกำแท้ ๆ ที่คำจุนเขามา ไม่เป็นเหมือนกับลูกคนอื่น ๆ สักนิด ครั้นเติบโตหนุ่มกำลังกล้า ความจนถึบตัวเขา เขาไปสูบบุหรี่มือกับงานหนักในอุ้งเรือแห่งหนึ่ง ใช้เหงื่อและสุขภาพและแรงกายไปวัน ๆ เพื่อเงินสำหรับแลกอาหารวันละสามมื้อ¹

จากเรื่อง "ไปดเคอร์และเมเดียรา" อิศรา อมันตกุล เขียนถึงตัวละครเอก เป็นกัปตันเรือชื่อ "คราว" คราวเป็นแบบฉบับของชายหนุ่มผู้กราวกรานต่อโลกและชีวิต ผ่านการต่อสู้ทุกชนิดทุกรูปแบบที่ชายชาติตรีพึงได้พบ คราวมีรูปร่างแข็งแรง มีจิตใจที่กว้างขวางจึงเป็นการเหมาะสมที่ อิศรา อมันตกุล กำหนดให้คราวเป็นกัปตันเรือ ผูกตองเผชิญกับภัยของคลื่นลม ของคนงานในเรือซึ่งน่าจะเป็นผู้ที่ค่อนข้างจะหัวไม่อยู่บ้าง อิศรา อมันตกุล เขียนถึงคราว ไว้ว่า

¹ อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสราภาพ หน้า 88 - 89

หัวหน้าใหญ่ฝ่ายเรา ที่ชั้นอาสาโหดเขาไปทำเงินให้กับพรรคพวกด้วย
ฝีมือไปเกอที่ถือขาของเขาก็คือ กร้าว เขาเป็นคนฉกรรจ์วัยสามสิบเศษ
ปากตาบกลองยาเส้นอยู่ตลอดเวลาที่ดื่มด่ำนั้น มียิ้มกว้างผ่านเสยะอยู่เหนือคาง
สีเหลืองเป็นเนืองนิจ มีดวงตาที่คล้ายกับเอาสะท้อนสีของทะเลในคืนแรมแก่
เขาไปไว

"สุรา - นารี - ค่อยดี - ทะเลลึก" เป็นภาษิตแห่งความชัดเจนชีวิต
ของกร้าว จากตำแหน่งลูกเรือหาปลาเล็ก ๆ กระทั่งไต่เต้าขึ้นสู่ตำแหน่งกัปตัน
เรือสินค้าใหญ่ บรรทุกของจากกรุงเทพฯ ล่องลงใต้สู่สิงคโปร์ อันที่จริง กร้าว
เป็นกัปตันที่พวกเราทุกคนชอบ ทั้งในความใจนักเลงกว้างขวางของเขา และใน
ข้อคำแห่งกำปั้นอันหนักหน่วง เด็ดขาดปานฟาดด้วยตะลุมพุก¹

"ซัพ ชำมะเรียง" ในเรื่อง "เพศผกาศที่เส้นขนาน 38" เป็นชายหนุ่มชาว
ชนบทที่มีรูปร่างกำยำแข็งแรงเพราะเป็นชาวนา ซัพเป็นผู้ที่โกร ๆ ก็พากันดูไม่ออกว่า
เขาเป็นคนอย่างไรแน่ เพราะไม่สามารถที่จะเดาอารมณ์ของซัพถูก ในบางเรื่องที่จะ
ต้องไม่โกรธซัพก็โกรธได้ แต่บางเรื่องที่น่าเคืองซัพกลับเฉย แต่หลาย ๆ คนในหมู่เพื่อนฝูง
ของซัพกล่าวว่า ซัพน่าจะเป็น "เพศผกาศ"

การวาดภาพซัพของอิศรา อมันตกุล ทำให้ผู้อ่านคาดคะเนไว้ในตอนต้นเรื่องว่า
ซัพนั้น แผลงถือผู้ที่จะได้ชื่อว่า "เพศผกาศที่เส้นขนาน 38" เพราะอิศราปูพื้นให้ผู้อ่าน
ทราบว่าซัพนั้นมีฝีมือแม่นยำว่าจะใช้หนังสติ๊ก หรือปืนในการล่าสัตว์ และเมื่อทั้งสองคือซัพ
และเพื่อนอาสาไปรบที่เกาหลี ซัพก็ได้รับการยกย่องจากครูฝึกยิงปืนว่า เขาเป็นนักแม่นปืน
ที่ยิงได้ไม่เคยพลาดเป้า และที่ยืนยันว่าซัพแม่นปืนมากก็คือเพื่อนของซัพ พูดถึงฝีมือปืนของ
ซัพว่า แม่แต่นายพลแม่ทออาเธอร์แม่ทัพฝ่ายสัมพันธมิตรในเกาหลีก็ต้องได้ยืมกิตติศัพท์ความ
แม่นของซัพ ฉะนั้นซัพในเรื่องนี้จึงน่าจะเป็นคนโหดเหี้ยมในสายตาของผู้อ่าน แต่ในตอน

¹อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 132 - 133

ถึงจุดสุดยอดของเรื่อง อิศรา กลับเขียนให้สัมผัสจิตใจของนักมนุษยธรรมที่เห็นมนุษย์ทั่วไป
มีความรัก ความเจ็บปวด ความทุกข์ ความหวาดหวั่น ฯลฯ เช่นเดียวกับคน ผู้อ่านที่เฝ้า
เหตุการณ์ในเรื่องว่าจะต้องลงเอยที่ชั่วร้ายหรือไม่ เป็นเรื่องยากในสงครามเกาหลีที่ต้อง
ผิดหวัง เพราะข้าพเจ้าไม่ยอมถึงทหารเกาหลีเหนือที่เขาและเพื่อนพบในการลาดตระเวน
การหักมุมของอิสรา ทำให้ข้าพเจ้าเป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่มีความเด่นประทับใจผู้อ่านได้ดี

อิสรา อมันตกุล บรรยายถึง ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าเรื่อง ใต้ดังนี้

ข้าพเจ้ายังตรองไม่ตกว่า ข้าพเจ้าควรจะเรียก ข้าพเจ้าเรื่อง ว่า
อายุสี่ร้อยหรืออายุควายขี้ขี้ ชาวละแวกบ้านเราดู ๆ ก็จะมีรูปร่างเช่นเดียวกับ
ข้าพเจ้า พวกเราไม่รู้ว่าข้าพเจ้าเรื่อง เป็นคนที่ควรจะยำเยงเกรงขาม
หรือควรจะถือน้ำลายใส่กระบาลมันกันแน่ ปกติหมอเป็นคนเขื่อง ๆ ไม่ชอบเอา
เรื่องเอาราวกับใคร โดนเพื่อน ๆ เอาตีนหยอกกันสักสองสามปีบ หมอก็ยัง
ยิ้มยังฟันขาว โดนใครตบไปสักสี่ห้าร้อย หมอก็ยังเฉยเป็นพระประธานในโบสถ์
แต่ยิ้มเท่ายิ้ม ใจเย็นเท่าใจเย็น ถ้าเพียงพูดผิดพูดเพี้ยน หมอเป็นยี่ดอกสาย
อาด ๆ คงกำปั้นเข้าตีหน้าเหมือนบาเลียดทันที¹

3.2 ตัวละครแนะนำตัวเอง อิศรา อมันตกุล ใช้กลวิธีดังกล่าวนี้ด้วยการ
ให้ตัวละครเปิดเผยตัวเองจากการกระทำ และบทเจรจา ผู้อ่านจะต้องใช้ความสามารถ
ที่จะวินิจฉัยบุคลิกของตัวละคร ด้วยวิจารณญาณ และจินตนาการของตนเอง ผู้ประพันธ์
ไม่บรรยายถึงตัวละครเลย วิธีการนี้เป็นการท้าทายให้ผู้อ่านอยากติดตามพฤติกรรมของ
ตัวละครได้อย่างไร จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

"เอน" ตัวละครในเรื่อง "เราก็คือลูกแม่พระธรณี" อิศรา อมันตกุล แนะนำ
ให้ผู้อ่านรู้จัก ด้วยคำพูดของตัวละครเอง ว่า

¹อิสรา อมันตกุล ฝากไว้แต่แผ่นดิน ชุด 2 หน้า 99

"ฉันทำประโยชน์น้อยเหลือเกิน เมื่อสอนนักเรียนอยู่ในห้อง การเป็นอาจารย์ไม่ใช่สาระในชีวิตของฉันหรอก รถมันดูเหมือนทำตัวเหมือนกาฝากอย่างไรรอบกถ ฉันเกิดมาสำหรับเป็นกสิกรมากกว่า ปู่ของฉัน ย่าของฉัน พ่อของฉัน และแม่ของฉัน เกิดและตายบนดินาทั้งนั้น ฉันไปเรียนนอกมา ก็เพื่อที่จะเป็นชาวนาตัวอย่างคนหนึ่ง ของเมืองไทย รอยเท้าที่ฉันทำทางไว้ อาจเป็นประโยชน์อย่างเหลือหลายแก่ชาวนาอีกหลายหมื่นหลายแสนคนในวันข้างหน้า"

... "อย่าร้องไห้" เขาสอบผมหล่อน "ถ้าผมจะมองดูอะไรด้วยดวงตาที่มีฟ้าเปิดอยู่ละก็ เธอไม่มีหวังเห็นสิ่งนั้นได้ชัดเจนหรอก เหมือนกับการทำนาสมัยใหม่ของฉันเหมือนกัน"¹

จากคำพูดของ "เอน" จะมองเห็นภาพของชายหนุ่มรูปร่างบึกบึน ที่หึงตระกูลของเขาเป็นชาวนา เขาเคยได้รับทุนไปเรียนวิชาการเกษตรที่เมืองนอก และกลับมารับราชการเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเกษตรกรรม แต่เขากลับมองเห็นว่า การสอนนักศึกษาในห้องเรียนนั้น เขามีได้ใช้กำลังกาย กำลังความคิดให้เหมาะสมและเพียงพอ กับทุนที่ได้รับ เขาจึงต้องออกไปเพื่อลงมือบุกเบิกแผ่นดินที่บรรพบุรุษของเขาเคยทำมาหากิน และความหวังของเขาในการพลิกแผ่นดินเผด็จการ เกือบจะล้มเหลว เพราะความแห้งแล้ง ความมั่นคงของจิตใจ และความมุ่งมั่นที่จะทำการเกษตร เพื่อจะเป็นตัวอย่างแก่คนอื่น ๆ ในสังคม เกษตรทำให้เขามุ่งมั่นที่จะต่อสู้กับสภาพแร้นแค้นของธรรมชาติ อย่างมีความหวัง ความตั้งใจจริงของเขาจากคำพูด ทำให้เรามองเห็นชายหนุ่มที่ยืนหยัดต่อสู้กับสถานการณ์อย่างไม่ย่อท้อ และมีพลังใจในการต่อสู้ที่เด็ดเดี่ยว

จากเรื่อง "เขารู้จักชีวิตด้วยการร้องไห้" อิศรา อมันตกุล สร้างตัวละครสองตัวที่เราสามารถมองเห็นความรู้สึกนึกคิด และบุคลิกได้ดังต่อไปนี้

¹ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 27 - 29

"ไม่สบายหรือจะ พอตอย ?" แกปรารถรีพาร่างตัวไปยืนอยู่ข้างหน้าเขา

"เปล่า - สบายดี ผมยังอึดอยู่" เขาตอบเฉย ๆ

"อยู่คนเดียวเหงาใช่ไหมล่ะ ฉันทาคอยเป็นเพื่อนชอยไหม ?"

"ผมไม่ชอบผู้หญิง ๆ"

"โธ - ใครเขาไปดูไปว่าอะไรล่ะ เขามั่นเรื่องสี่ซอกหน้าก้นคเคียวละ ทำเป็นใจน้อยไปได้ ต่อไปนี่ฉันจะไม่ดูพอตอยอีกละ คุณแต่คำเข้ารี พอตอยข้างฉันมาตั้งสองเดือนแล้ว ฉันเคยทวงสักคำหรือ หนอยแน่ มาคอยเป็นเพื่อนแก่เหงาฉันยังบอกว่าไม่ชอย"

"ผมเหมือนกลิ่นเหล้า - เหมือนกลิ่นผ้าสะไบนี่" เขาชี้ไปที่ผ้าแถบเก่า ๆ ที่แกปิดอวัยวะอันควรสงวนรูปเหมือนฟักสองลูกไว้

"ทีหลัง เวลามาหาพอตอยฉันจะไม่กินเหล้าละ แล้วฉันจะเอาน้ำอบไทยพรมผ้าเสียให้ฟุ้ง" แกนั่งลงข้าง ๆ เขา แล้วฉวยมือเขามาจับไว้

...

"อะไร - เป็นหนุ่มขึ้นทุกวันไม่ยอมจะทำงานก็คิดถึงอนาคตของตัวเองบ้างซี"

"อนาคต ? อนาคตที่ไหนกัน ?" เขากถามอย่างสนใจ "ทำไมนะ คนเราจึงต้องไปเลื่อมใสในอนาคตกันเสียจริง ๆ จัง ๆ ควาย?"¹

จากตัวอย่างที่ยกมา แสดงให้เห็นตัวละครสองตัว คือตอย เด็กหนุ่มเพิ่งรุ่นที่มองชีวิตอย่างไรก็เพียงสา พุทตรงไปตรงมา พอใจอะไรหรือไม่ ก็แสดงออกทันทีและ
เป็นเด็กหนุ่มที่ไม่คำนึงถึงอนาคต ชีวิตความเป็นอยู่รัก เลือกรู้ในสิ่งที่ตนพอใจ เป็นสำคัญ
ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นหญิงมีอายุแล้ว แต่ยังทำตัวเป็นสาว ซึ่งเห็นได้จากการที่บางครั้งแทน
ตัวเองว่า "เขา" มีชีวิตอยู่อย่างว่าเหว เกี้ยวพาราสี ๆ หนา ทำคุณเพื่อหวังผล

จากเรื่อง "สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย" อิศรา อมันตกุล เขียนถึง สุรฤทธิ์ นักหนังสือพิมพ์หนุ่ม ผู้ถูกยิงด้วยปืน 11 มม. สุรฤทธิ์ กำลังจะตาย เขาพูดว่า

"ฉันจำได้ดี รมภี๋ย มันเป็นรากเงาแห่งความเติบโตแก่เนื้อหนังของฉัน แต่กรีนแล้วพอฉันเป็นผู้ใหญ่ขึ้นความวัย ฉันก็เริ่มบ้า และความคิดที่ซุกซนก็ก่อตัวมานานในสมองก็เริ่มอาละวาดหนัก ฉันยิงช้างทุก ๆ สิ่งที้อยล สกปรก หลอกลวง และทำลายล้างสิทธิอันถูกต้องชอบธรรมของประชาชน จนฉัน -- ซึ่งไม่มีวีแววว่าจะเป็นคนเขียนหนังสือหนึ่งหากะเขาได้ตั้งแต่เล็ก ๆ -- ก็จับปากกาขึ้นต่อสู้กับบรรดาพวกผู้ก่อการกำเริบกับสังคมเหล่านั้น ทั้ง ๆ ที่ฉันตัวเท่าลูกสุนัข -- และเขามีพลังปานประหนึ่งช้างสาร"

"สุรฤทธิ์ ฉันกลัวว่าความคิดเห็น และอุดมคติที่รุนแรงของเธอนั้นเอง คือสาเหตุแห่งการถูกยิงของเธอคราวนี้"

"ช่างเถิด จงฆ่าฉันเสียเถิด จงยิงฉันเสียเถิด แต่อย่าให้ฉันกบฏต่ออุดมคติของฉันเลย ฉันพร้อมที่จะตาย เพื่อให้กระดูกของฉันได้เป็นแผ่นศิลาแผ่นหนึ่ง ซึ่งสร้างฐานแห่งสังคมไทยแก่ชาติไทย"¹

จากคำพูดของสุรฤทธิ์ ทำให้มองเห็นภาพของชายหนุ่ม ผู้ไม่เคยคิดว่าวันหนึ่งข้างหน้าตนจะต้องมาจับปากกาเพื่อต่อสู้กับความอยุติธรรมในสังคม แต่เมื่อใดที่หน้าที่ของนักหนังสือพิมพ์แล้วก็ได้ไม่ได้อีกแล้วต่อวิถีชีวิตแต่อย่างใด แม้ตัวเองจะตายไปก็คิดว่าอยู่เสมอมองว่าจะต้องมีคนอื่น ๆ ที่จะรับช่วงมาต่อสู้ต่อไป

3.3 วิธีผสม วิธีดังกล่าวนี้ เป็นการใช้กลวิธีทั้งสองวิธีดังกล่าวมาแล้วมาผสมกัน คือ ตัวละครจะเป็นผู้แสดงลักษณะทั่วไปขอตนเองด้วยการกระทำ และคำพูด

¹ อิศรา อมันตกุล "สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย" ปิยมิตร 55 : 14 กรกฎาคม 2491

ส่วนความรู้สึกรักใคร่ และอารมณ์ซึ่งตัวละครไม่สามารถเปิดเผยหรือบรรยายได้ด้วยตัวเอง ผู้แต่งจะเป็นผู้บรรยายสิ่งเหล่านั้นเอง กวีวิธีนี้ช่วยให้ผู้อ่านได้รู้จักตัวละครดีขึ้นกว่าวิธีให้ตัวละครแนะนำตัวเองด้วยการกระทำ หรือคำพูดแต่เพียงอย่างเดียว กวีวิธีดังกล่าวนี้ชื่อตรา อมันตกุล ใช้กับตัวละครเด่น ๆ หลายตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ส.ส.เกริก ไกรลาศ ในเรื่อง "จี ส.ส." เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาล อีตรา อมันตกุล บรรยายว่าเกริกเป็น ส.ส. ที่ขายเสียงในสภาได้เงินมาหลักพันบาท นอกจากการ ขายเสียงซึ่ง เป็นการแสดงให้เห็นว่า เกริกไม่เห็นความสำคัญของบทบาทและหน้าที่ที่จะต้องปกป้องผลประโยชน์ของประชาชนแล้ว จากความคิดคำนึงก็แสดงให้เห็นว่า เกริกดูแคลนสมาชิกสภาฯ ซึ่ง เป็นฝ่าย กำนันที่ทำหน้าที่ของตนเพื่อประชาชน เกริกคิดว่า "ส่งสารเจ้าพวกฝ่ายกานหนาโง่ กานบาทานข่อยอยู่ใต้ ราวกับต้องการอวดประชาชนว่า ฉันทันและ เป็นนักประชาธิปไตย แน่แนในอุดมการเสียเต็มประดา"¹ นอกจากความนึกคิดดังกล่าวนี้แล้ว อีตรา ยังชี้ให้ผู้อ่านทราบว่าเกริกนั้น แม้จะมีความฉลาดแต่เกริกไม่ได้เฉลียวใจคิดว่า การพูดหรือการตอบคานหลวงกนทั่วไปนั้น บางครั้งก็ไม่มั่นคงผลประโยชน์ให้ เช่นการที่เกริกหลอกลักก็ว่า เขากำลังอยากจะทำลายเพราะฉะนั้นให้มันก็ยังเสียเพื่อเป็นการทำบุญ เกริกมองในแง่เดียวคือนักก็จะส่งสารผู้ดีหมกสิ่งทุกอย่าง เช่นเขา แล้วก็ต้องปล่อยเขาไป เกริกลืมนึกไปว่า เขาได้พูดคานนักก็ว่าให้พาเขาเอาบุญ

อีตรา อมันตกุล สร้าง ส.ส.เกริก ไกรลาศ ขึ้นมาเหมือนกับจะใช้เป็นตัวละครสำหรับเตือนนักการเมืองที่ชอบให้คำมั่นสัญญา ให้ความหวังแก่ราษฎรที่เลือกเขาเข้าไป เป็นปากเสียงว่า ถ้าไม่ทำตามที่เคยพูดไว้ สัญญานี้จะกลับมาสร้างความเดือดร้อนในภายหลัง

อีตรา อมันตกุล บรรยายถึง ส.ส.เกริก ไกรลาศ ไว้ดังนี้

¹อีตรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 106

ของเขาตาเจ็บขนาดหนักจนบอดลง เขาเข้าทำงานในบริษัทการค้าแห่งหนึ่ง ซึ่งผู้เป็นนายใช้ให้พิมพ์ตีวันละแปดชั่วโมงเต็ม ๆ เพื่อแลกกับเงินเดือนสามร้อย เจ็ดสิบบาท เพียงหกเดือนกว่าเขาก็เริ่มโอด ๆ แต่เจ้านายของเขามีนิสัยดุในเสียงโอของเขาดูเลย... เขาก็งัดพิมพ์ดีดเป็นข้าวตอกแตกต่อไปทุก ๆ วัน พร้อมกับเริ่มเจ็บราวในอก ...เขาออกจากงานมาหาหมอรักษา จนขับอดหายเป็นปกติ จากนั้นก็ตระเวนหางานทำไม่เลือกหน้า... ครั้งหนึ่งเขาบังอาจเถียงกับเจ้าของ โรงอัดไซคาที่ใช้ให้เขาทำงานวันละสิบสองชั่วโมงเต็มว่า

"อายุรยณณ์ที่ถูกสาวนายหางขึ้นะ มันไม่ไฉนไปดวยน้ำมันหอก มันวิ่งไปดวยเรี่ยวแรงของมตต่างหาก อายุถูกชายนายหางที่กินข้าวกินเหล้าตามเหลาทุก ๆ วันนะ แะเพาะเนื่อสด ๆ ของมไปเทะ ๆ"¹

พันตรีเทิม กำแหง ในเรื่อง เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี เป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่ อิศรา อมันตกุล ใช้กลวิธีเสนอตัวละครแบบผสมอย่างได้ผล อิศราบรรยายถึงพันตรีเทิมในตอนแรกว่า เป็นนายแพทย์ทหารนอกประจำการ และเป็นพ่อหม้ายลูกสาม หูออกไปใช้ชีวิตเป็นเกษตรกรอยู่ในชนบท อิศราบันทึกให้อ่านทราบว่าพันตรีเทิมเป็นผู้มีการศึกษา และเคยใช้ชีวิตอยู่ในเมืองหลวงมาก่อน ฉะนั้นเทิมจึงเป็นผู้มองเห็นปัญหาของชนบทนอกจากความแห้งแล้งของดินฟ้าอากาศแล้ว การศึกษาถืออีกสิ่งหนึ่งที่ชนบทขาด เทิมมองเห็นปัญหานี้อย่างแจ่มแจ้ง เขาแสดงความสลดใจอย่างมากที่ลูกของเขาจะต้องขาดการศึกษา และจะต้องเติบโตขึ้นมาอย่าง ไร้วิชาในชนบท แม้เทิมจะพยายามแก้ปัญหาการศึกษาโดยพยายามสอนลูกด้วยตนเอง แต่ก็ไม่ประสบผลเท่าไรนัก โดยปกติเทิมเป็นคนอารีอารอบ เขารับรักษาผู้เจ็บป่วยเท่าที่จะสามารถช่วยได้ และไม่เคยเรียกร้องเงินทอง เพราะเทิมทราบว่าถึงเขาจะคิดเงินชาวบ้านยากจนเหล่านั้นก็ไม่มีให้ ฉะนั้นในชนบทแห่งนี้ทุกคนจึงรักใคร่และนับถือเทิม

¹ อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสราภาพ หน้า 106 - 117

อิศรา อมันตกุล บรรยายให้ผู้อ่านทราบถึงบุคลิกลักษณะของพันตรีเทิมแล้ว
 ข้างต้น อีกวิธีหนึ่งที่ผู้อ่านจะรู้จักพันตรีเทิมเพิ่มขึ้นคือการรู้จักพันตรีเทิมจากคำพูดของเขา
 จากคำพูดของเทิมทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นได้ว่า เขาเป็นคนที่มีความเฉลียวฉลาด พร้อมทั้งจะ
 ต่อสู้กับความอยุติธรรมต่าง ๆ ในทันที และเป็นผู้ที่มองปัญหาทางการเมืองได้อย่าง
 แจ่มแจ้ง และที่สำคัญคือเทิมพร้อมที่จะเผชิญภัยต่าง ๆ อย่างไม่สะทกสะท้าน เขาพร้อมที่
 จะพูดถึงความถูกต้องผิด การไม่กระทำทางการเมืองตามความคิดเห็นของเขา เมื่อข้าหลวง
 จังหวัดเรียกประชุมราษฎรในหมู่บ้านที่เทิมอยู่ เขาเป็นผู้ถามข้าหลวงเกี่ยวกับชีวิตของ
 ชาวนบพวที่จะดีกว่าแต่ก่อนหรือไม่ ทั้งยังชี้ให้เห็นว่าหัวหน้าคณะปฏิวัติซึ่งเป็นทหารนั้น
 สามารถจะถูกนักการเมืองผู้คิดแต่จะกอบโกยผลประโยชน์ใส่ตัวจับเชิดเป็นหุ่นได้ ต่อไปนี้
 คือคำพูดโต้ตอบระหว่างพันตรีเทิม ในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากการบรรยายด้วยตัว
 ผู้เขียนเอง

...

คณะกรรมการจังหวัดพากันจองเขาเป็นตาเดียว ไม่มีใครนึกว่าคนเขาเป็น
 คนนี้จะกล้าอ้างว่าตัวเขาทำบุญคุณไว้กับชีวิตของคนที่ใหญ่ยิ่งอย่างผู้นำการปฏิวัติ
 เทิม หัวเราะเสียงดัง

"ผมรู้จักหลวงเล็งกล่าก็ดี เขาเองก็ยังไม่ลืมผม แต่...ท่านข้าหลวง
 ครับ หลวงเล็งฯ เป็นทหารเคยถือแต่อาวุธ เคยเรียนแต่ยุทธศิลป์ จะเข้าไป
 ทำหน้าที่ทางการเมืองได้อย่างไร ? ผมเชื่อว่าเขาไม่ประสีประสาเลยในการ
 บริหารราชการ ถูกละครับการรัฐประหารแบบสายฟ้าแลบนี้ผมเชื่อมั่นหลวงเล็งฯ
 แต่การที่เขาไปนั่งในตำแหน่งงานบริหาร ผมก็คิดไม่ออกเลยว่าหลวงเล็งฯ
 จะมีมันสมองทำได้ตลอดรอดฝั่ง ทหารไม่ได้ถูกอบรมให้เล่นการเมือง และทหาร
 ต้องไม่ถืออาวุธโคดเข้เล่นการเมือง --"

"ดังนั้น คุณก็เห็นในตัวท่านผู้นำปฏิวัติอย่างไร ?" ข้าหลวงถามหาเสียง
 มะนาวไม่มีน้ำ

"ผมตอบไม่ถูก ผมบอกได้แต่เพียงว่า ถ้าหลวงເຄິງ กล้าสัก เป็นเพียง ผู้ที่คณะนักเศรษฐกิจผู้หัวเงินคณะหนึ่ง หนุนขึ้นมา เป็นตัวเชิดอยู่ข้างหน้า และ ส่งเขาเข้าไปสู่ทำเนียบ เพื่อรับบัญชาการคณะบุคคลดังกล่าว ให้เอาไป ประกาศิตปาว ๆ ต่อราษฎร พวกเรา ๆ อีกทอดหนึ่งละก็ หลวงເຄິງ ย่อม เป็นคนบัดสีที่สุด แต่มันพูดลำบากครับ หลวงເຄິງอาจจะยกไหลที่คลุมไว้ด้วย อินทนูสง่างามของเขา และปลงใจว่าอายุการยอมให้ใคร ๆ จับเชิดอย่างนั้น ก็เป็นอาชีวะที่พอจะกอบโกยอามิสใส่กระเป๋าคิดหวาน ๆ แล้ว เลยกะแท่งขึ้น ท่อปูดปัง ๆ เชิดตางอกผิงเดินเข้าสู่ทำเนียบก็ได้"

"คุณ " ขาหลวงตวาด "คุณกำลังสับสนประมาทจนสำคัญแห่งแผ่นดิน คุณ กำลังประมาทท่านผู้นำแห่งคณะปฏิวัติ "

"ผมไม่ได้สับสนประมาทและไม่ได้ประมาท" เขาคำน "ขาหลวงบูเซแฮมไปเอง จนไม่ได้ฟังให้ถนัดว่า ผมใช้คำว่า "ถ้า" กับ "อาจ" เมื่อพูดเมื่อก็"

"อายุนั้นเป็นการแก้ตัว" ขาหลวงทำตาเหมียว "คุณจะ "ถ้า" อย่างไหน "อาจ" อย่างนี้ กับคนใหญ่คนโตของเมืองไทยไม่ได้เป็นอันขาด "

"โปรดอย่าแปลคำพูดของผมให้ผิดไปจากสาระสำคัญไปสิครับ" เขาขอร้อง

"ท่านขาหลวง เป็นผู้ใหญ่แล้วหัวก็หงอกแล้ว โปรดฟังให้ถี่พิถีพิถันก่อนจะ จับเอาไปกระเดียด"

"เฮ้ย --" ขาหลวงทำท่าจะโดดลงจากโต๊ะมาตะปอกเขา

"แกกำลังหมิ่นประมาทขาหลวง เป็นความผิดอีกกระทงหนึ่ง แกด่าว่าฉัน หัวหงอก --"

"อนิจจา -- ก็สีขาวที่ผมของท่านคำดาผมอยู่ โทนไหนจะให้ผมกลับกลืนบอกว่า มันเป็นสีแดง หรือสีเขียวได้อย่างไร ?"¹

¹อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 34 - 39

4. บทสนทนา (Dialogue)

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล พบว่าบทเจรจาของตัวละครเป็นส่วนที่อิศรา อมันตกุล ให้ความสำคัญอย่างมากในการเขียนเรื่องสั้น โดยเห็นได้จากคำพูดของตัวละครแต่ละตัวในเรื่องสั้นหลาย ๆ เรื่องที่เด่น ๆ ของอิศรา อมันตกุล ใช้ถ้อยคำสำนวนในการพูดโต้ตอบกันค่อนข้างยาว คำพูดในแต่ละบทตอนที่ตัวละครนั้น ๆ ใช้ก็แสดงให้เห็นทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนแง่มุมในการมองโลกที่ขัดแย้งกันด้วยความคิด และเหตุผลที่ต่างฝ่ายหามาหักล้างกัน วิธีใช้บทสนทนาที่ให้อิศรา อมันตกุล ใช้กับตัวละครขัดแย้งกันด้วยเหตุผลนี้ อิศรา อมันตกุล สามารถนำมาใช้ดึงดูดใจผู้อ่านไม่ให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อบทสนทนาที่ค่อนข้างยาวในแต่ละบทตอนได้อย่างแนบเนียน

นอกจากแง่มุมต่าง ๆ ที่ตัวละครหาเหตุผลมาขัดแย้งกัน อันเป็นผลให้บทสนทนาที่ค่อนข้างยืดยาวไม่น่าเบื่อหน่ายแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังคำนึงถึงความสมจริงของคำพูดของตัวละครว่าเมื่อไรจึงจะใช้บทสนทนาที่ยาว ๆ แต่ได้ความสมจริงเหมือนกับบทกลธรรมดาที่มีชีวิตจิตใจจริง ๆ พูดกัน ส่วนใหญ่บทสนทนาที่ยาว ๆ นั้น อิศรามักจะใช้ในการโต้ตอบกันระหว่างผู้ที่มีความคิดเห็นขัดแย้งกันในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง เช่น ในประเด็นการปฏิบัติของหลวงเอกกิ่งกล้าศึก ระหว่างชาหลวงกับพันตรีเทิม คำพูดระหว่างนักจี้กับ ส.ส.เกริก ไกรลาศ ในเรื่องจี ส.ส. และคำสนทนาระหว่างนักหนังสือพิมพ์กับบรรณาธิการของเขา และคำสนทนาระหว่างกองกับเรื่องรองคนรักของ กอง ในเรื่องปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์

นอกจากนี้ อิศรา อมันตกุล ยังได้ใช้บทสนทนาที่ผ่านจากปากของตัวละครในการเผยแพร่แนวคิดตามทัศนคติที่มองเห็น และเชื่อว่าควรจะเป็นอย่างไรไปสู่ผู้อ่านอีกด้วย ฉะนั้นในการอ่านเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล หลายเรื่อง จึงพบว่าตัวละครหลายตัวของอิศรา อมันตกุล เป็นตัวละครที่เป็นนักพูด และพูดได้อย่างตั้งใจคำผู้อ่านพูดได้อย่างที่ผู้อ่านในยุคสมัยที่เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ถูกเขียนขึ้นมาอยากพูด

แต่ไม่กล้าพูด เพราะเกรงจะถูกถามความปลอดภัย เช่น การพูดถึงปัญหาแรงงาน การคอร์รัปชัน การกดขี่สตรีเพศ ความหลงอำนาจของนักการเมือง ความกระหายสงครามของนักการทหารและนักการเมือง ฯลฯ ฉะนั้นบทสนทนาที่อิสรา อมันตกุล กำหนดให้ตัวละครแต่ละตัวพูด จึงปลูกให้ตัวละครเหล่านั้นกระโดดโลดเต้นเหมือนกับบุคคลที่มีชีวิตจริง ๆ อยู่ในสังคม และเป็นตัวละครที่สามารถพบได้ทุกยุคทุกสมัย ส่วนกลวิธีในการใช้บทสนทนาในการเขียนเรื่องสั้นของอิสรา อมันตกุล มีลักษณะการที่จะพิจารณา ดังต่อไปนี้

4.1 บทสนทนามีลักษณะสมจริงตามธรรมชาติ และเหมาะสมกับลักษณะของตัวละคร

บทสนทนาในลักษณะดังกล่าวนี้ เป็นภาษาพูดที่ตัวละครใช้เจรจาโต้ตอบกัน เหมือนกับการพูดคุยกันของบุคคลธรรมดาโดยทั่วไป คือมีลักษณะการเว้นจังหวะให้คู่สนทนาได้พูดสอดแทรก และเป็นบทสนทนาที่เหมาะสมกับฐานะของตัวละครแต่ละตัว เห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง "บุรุษบนยอดเกวียน" อิสรา อมันตกุล เขียนบทสนทนา ระหว่างตัวละคร 3 ตัว และฝูงชนที่เกี่ยวข้องอยู่กับเนื้อเรื่อง บุคคลแรกในเรื่องคือ "แซม" ซึ่งรับราชการเป็นตำรวจชั้นประทวนกำลังทำหน้าที่เกลี้ยกล่อม ชายคนที่สองคือ "แสน โกสินทร์" ซึ่งกำลังคิดจะโดดตึกตาย และบุคคลที่สามเป็นพาร์ทเนอร์เต้นรำ อิสรา อมันตกุล ใช้บทสนทนาที่สอดคล้องกับลักษณะของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสม เริ่มจาก แซม ซึ่งต้องทำหน้าที่เป็นผู้ชี้ให้เห็นว่าการที่จะต้องพูดให้แสนเลิกล้มความตั้งใจนั้น จะต้องใช้คำพูดที่แสดงลักษณะเห็นใจ รับฟังปัญหา และรับที่จะเป็นเพื่อนเพื่อให้ผู้ฟังคลายจากความว้าเหว และคิดได้ว่าอย่างน้อย ก็ยังมีใครสักคนหนึ่งที่ร่วมทุกข์ร้อนด้วย หรือยังมีเพื่อนที่จะร่วมทุกข์อีกมาก เขาไม่ใช่ผู้ที่ถูกทอดทิ้งไว้คนเดียวในโลกจนถึงกับจะต้องหลีกหนีจากไป ส่วนคำพูดของแสนนั้นมีลักษณะหวานและสลับ แสดงให้เห็นความสับสนของจิตใจที่กำลังพะวักพะวน และมองดูโลกอย่างหมกมุ่นอลังการอยาก เหมาะสำหรับ

จะเป็นคำพูดของคนที่ อยากจะอยู่คนเดียว ไม่อยากเกี่ยวข้องกับใคร หรือตอบปัญหาของใคร บุคคลที่สาม พาร์ทเนอร์ อีตรา อมันตกุล ก็ใช้บทสนทนาที่ฉายภาพของพาร์ทเนอร์ได้ดี โดยเริ่มจากการหักทลายปราชัย แนะนำตัวเอง แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่คล่อง การสมาคม เป็นมิตรกับคนง่าย และมีเรื่องที่จะชวนคุยได้โดยไม่ขัดเขิน ส่วนผู้สนทนา อีตรา ก็แสดงให้เห็นความจริงข้อหนึ่งว่า คนเรานั้นถ้าความวิตจะเกิดแก่คนอื่นแล้วอินดีที่จะยินยอม และอยากจะเห็นผู้อื่นนั้นวิบัติไปกับกับตาตนเอง เพื่อจะได้จกจำไปเล่าสืบต่อไป

อีตรา อมันตกุล ได้ใช้ลักษณะของการสนทนาของตัวละครที่คล้ายคลึงกับการสนทนาในชีวิตจริง คือมีการโต้ตอบกันไปมาระหว่างตัวละคร มีการเว้นจังหวะให้สอดแทรก และมีเสียงจากสภาพแวดล้อมคือผู้สนทนา เป็นการใช้บทสนทนาได้อย่างเหมาะสมกับตัวละคร และเหตุการณ์ในเรื่องที่ดี

"เฮ้ย ลือ !! กลับมาข้างในนี้เสียสิ ออกไปแสดง เป็นทาร์ชานอยู่ทำไมล่ะ ?" ที่จริงระหว่างหัวของเขม กับปลายเท้าของบุรุษผู้นั้น ห่างกันไม่ถึงสามหลา แต่ บุรุษผู้นั้นตะโกนกลับมาว่า

"อย่าเอื้อมมือเข้ามาใกล้ผมเทียวนา ผ่าซี่ ขึ้นเอื้อมมาผมเป็นโคคน"

"มีเรื่องอะไรตุกซรอนหรือน้องชาย เล่าสู่ให้กันฟังบ้างสิ เพื่อมีทางช่วยเหลือ ได้ อ้ายจิตสนนะ เราผู้ชายยกสามต่อก็ไม่น่าทำเลย"

"ไปไหนพณ " เสียงทวาดยอนกลับมา "ผมต้องการอยู่คนเดียว ไป ผมอยากคิดอะไรเงิบ ๆ ที่นี้คนเดียว ไม่ต้องการให้ใครมารบกวน"

"โอ๊ย คนเรานะมีเรื่องต้องขบคิดจนสมองแทบแยกทุกคนแหละ แต่เรามาช่วยกันคิดไม่ดีกว่าหรือ ? สองหัวดีกว่าหัวเดียวนาน้องชาย"

"ผมไม่ต้องการพูดกับคุณ"

...

ขณะนั้นช่างล่างสลอนด้วยหัวคน เห็นเป็นจุด ๆ เต็มไปหมด เจ้าพวกนักเลงที่ชอบดูการเลือกตกยางออกกลุ่มหนึ่งร้องตะโกน

"โศดลงมาซิ๊วะ พ่อกนแก๊ หรือกิดสระตะแล้วเกิดอยากกลับไปกอดเมีย ?"
โศดมาซิ๊ว้ย! โศด!!"

...

เธอพูดอ้อมอย่างละไมบาดใจ สาวสลับเข้าหาเสาสี่เหลี่ยมที่บุรุษนายนั้น
ขึ้นไปยืนกอดอยู่

"สาวสี่กุดชาติชาย จำหนูได้ไหมคะ ?" เธอเริ่มยังด้วยกระสุนนัดแรก
บุรุษบนเสาเบิ่งตาโตเหมือนนกฮูกลงมาที่ร่างอันแปลกตานั่น

"จำไม่ได้ เพราะฉันไม่ใช่กุดชาติชาย"

"วู้ คุณอะไรช่างเออะ หนูลืมไปแล้วนี่ละ การค้ที่คุณให้ไว้ คิ่นที่เรา
เต็นรำกันนั้นมันหายไปไหนก็ไมรู๊ ขอโทษหนูด้วยนะคะ"

"คุณเป็นใคร ?" บุรุษผู้นถามมา

"ตายตาย หมั่นไส้ ยังจะถามไฉนว่าหนูเป็นใคร เป็นยอกรักของคุณะซี
คุณบอกหนูอย่างนี้ คิ่นวันนั้นจำไม่ได้หรือคะ ?"¹

จากบทสนทนาในเรื่อง "นิทานอีสปสมัยใหม่" อิศรา อมันตกุล แสดง
ให้เห็นภาพของ "เชิด" สมาชิกคนหนึ่งของ "บ้านชายโสด" ผู้หาวิธีการที่จะคัมสุรา
ในเวลาเย็นโดยตนเองไม่มีเงินและไม่มี "เครดิต" พอที่จะไปซื้อของที่ต้อง การมาจาก
ร้านค้าได้ คำพูดที่อิสรา ใช้สำหรับเชิด ทำให้เชิดเป็นบุคคลที่เพื่อน ๆ เชื่อถือพอที่จะ
ไปซื้อของมาจากร้านค้าได้ แม้ว่าในตอนหลังจะรู้ความจริงว่าถูกเชิดหลอก ของที่ซื้อ
มานั้นก็ังไม่มีใครคิดที่จะนำไปคืนร้านเป็นแน่ ซึ่งเชิดก็ังจะคิดอย่างเดียวกันนี้จึงคิด
อุบายขึ้นเพื่อตนเอง และเพื่อน ๆ จะได้มีโอกาสดิ้นและคัมกันเพื่อคัมความขาดแคลน
ของบ้านชายโสด

¹อิสรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 180 - 193

"อะไรนะ เชิด ? นื้อเสื่อเช็ดตัวใหม่มาหรือ ?" ใครคนหนึ่งถาม

"กันลืมบอกพวกแกไป" เชิดตอบอย่างไม่สนใจให้ตรงคำถามนัก "ว่าวันนี้เป็นวันเกิดของกัน เพิ่งนึกได้เมื่อตอนออกจากกระทวงนี่เอง เลยซื้อเปิดสองตัวติดมือมาสำหรับฉลองกันตามมีตามเกิด เฮ้ย ใครเครดิตยังดี วิ่งไปเจรจาเอาโซ่ขางไอ้ยังมาสักขวดเป็นไร โซ่ดาอย่ากินกันเลย เอาน้ำแข็งตบตูดดีกว่า"

"แต่ ----" จอมขัณฑสวาง กลืนน้ำลาย "เมื่อเข้าไหนนายว่ามีทรัพย์สินอยู่สุมบาทยังไง ทำไมตอนเย็นเสื่อกรวยพอนื้อเปิดสองตัวละหว่า ?"

...เมื่อเชิดเริ่มแกะห่อเปิดในมือ ห่อถูกเปิดออก อ้ายเวร แมวคำ ๆ ตัวพอมของ กรอดคำหนึ่ง กระโดดแผลออกมา...¹

4.2 บทสนทนามีลักษณะช่วยในการดำเนินเรื่อง บทสนทนาในลักษณะดังกล่าวนี้จะช่วยในการดำเนินเรื่องเป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยผู้ประพันธ์ไม่ต้องเป็นผู้บรรยาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"ระดี ฉันทักสินใจเด็ดขาด ที่จะออกเดินทางไปแนวรบพุ่งนี้แล้ว"

"แนวรบ ?" หลอนหวานคำ

"ฮือ -- หัฟทางเหนือของเราทางเหนือยึดเมืองเลนได้แล้ว"

...หลอนฮักใช้ว่า "จำ เป็นแค่ไหนกะแม่นที่เธอจะต้องไป ?"

"กองทัพอไทยต้องการการรับใช้จากฉันอย่างยิ่ง ฉันทเป็นทหารแพทย์" เขาตอบสั้น ๆ ตามนิสัย

"ทหารของเราทางเหนือกำลังเจ็บป่วยมาก แพทย์มีไม่พอ"

¹ อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิสรา อมันตกุล หน้า 160 - 161

"เท่านั้นหรือคือเหตุผลของเธอ" ระตีท้วง

"ทำไมทรงกรมเขาไม่ส่งนายแพทย์ขึ้นไป ? -- คิดันหมายถึงนายแพทย์หนุ่ม ๆ ที่กำลังฉกรรจ์ -- ที่จบมาใหม่ ๆ -- ยังไม่มีชื่อเสียงรุ่งโรจน์อย่างเธอ..."

"ระตี เธอไม่เข้าใจคำว่าหน้าที่" เขาร้อง

"หน้าที่ ? ก็ทำไมแพทย์ทหารมากมายไม่มีใครคิดถึงคำว่าหน้าที่อย่างเธอบ้างเล่า ทำไมกองทัพอไทยจะมาเจาะจงต้องการนายพันตรีแมน เมืองแก้ว สำหรับไปพยาบาลทหารเจ็บที่เมืองเลน เมืองบ่าอะไรนั้นคนเดียว ?"

"ไม่ใช่แต่ฉันคนเดียว" เขาชี้ด "แพทย์อื่น ๆ ก็ต้องออกไปต่อสู้กับการเสี่ยงอันตรายเพื่อรับใช้ชาติเหมือนกัน"

"และ --- และเธอจะทิ้งฉันไว้ที่นี่ ?" เสียงของหล่อนเริ่มแข่งสะอื้น

"แน่นอน ในเมื่อมันเป็นยามสงคราม ในยามนี้ไม่ว่าเธอหรือฉัน จะต้องโยนเจ้าความเห็นแก่ตัวทิ้งออกไปจากอารมณ์"¹

"ป้าแยม" ขาพเจ้าถามแกตั้ง ๆ "บ้านตรงข้ามเรา -- ทำไมปิดตายอย่างนั้นเล่า ?"

"อ้าว คุณไม่รู้อะไร เจ้าของบ้านโล่แก่ไปแล้วละ"

"โล่ ?"

"กะ โล่ไปเมื่อวานนี้เอง ค้างค้างเข้าบ้านเขาอยู่หลายเดือนไม่แจ้ง เขาเกลียดจัดการ ภู ๆ ก็น่าสงสารนะกะ โด แม่ม่ายลูกติด อาชีพก็ไม่มีอะไร รับพาเขามาจากตลาดมิ่งเมืองมาเย็บ มันจะได้วันละกักรู้กันเชียว"²

¹ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 153 - 155

² ด. หน้า 65 - 66

"ใคร ?" ขาพเจ้าลองถามไป "เนียนหรือ ?"

"เปิด เปิดเตี้ยนี่" เสียงหาว ๆ ตอบมา

ขาพเจ้าจุกตะเกียง แล้วลุกไปเปิด ล่ารวจในเครื่องแบบ 5 - 6 คน

ถือปืนค้ำมะเหมือด พรวดเขามา

"อย่าหนีนะพอถึงกิ้งเขียว"

"แกชื่อเยาว์ ทิวาใช้ไหมละ" เขาถามและยังไม่ทันที่ขาพเจ้าจะตอบ
เขาก็ตอบแทนว่า

"อ้ายไซซี แกนะแหะชื่อเยาว์ ทิวา ใจ -- เอาไปซ่อนไว้ที่ไหน ?"

"อะไรกันครับ ผมไม่ได้ซ่อนอะไรเลย"

"อ้าย... ยังปากแข็ง เคี้ยวพอนวดให้เหลวด้วยอ้ายโอบเสียนี่มึง ผ่าใจละ
มึงไปจัดโกดังผ้าเขามาวันก่อน พวกมึงในตรอกนี้ถูกลากออกไปหมดแล้วเหลือมึง
คนเดียวเท่านั้น แต่ของกลางยังหาไม่ได้ คนเว่ย พวกเรา คนให้หัว!!"¹

4.3 บทสนทนาช่วยบอกนิสัยของตัวละคร บทสนทนาลักษณะดังกล่าวนี้
จะช่วยบอกให้ผู้อ่านได้ทราบถึงบุคลิก นิสัยใจคอ และความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร โดย
ผู้ประพันธ์ไม่ต้องเขียนอธิบายตรง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากบทสนทนา อิศรา อมันตกุล ได้แสดงให้เห็นนิสัยใจคอของตัวละคร
2 ตัว คือ "แนม" กับ "ชายชราชอหาน" ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด
ชอหานชรา นั้นจากคำพูดแสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่เคยชินกับการได้มาซึ่งเงินที่ไม่ยากเย็น
ไม่ต้องใช้กำลังกาย กำลังความคิดแต่อย่างใด เพียงแต่ยื่นมือออกไปขางหน้าและพยายาม
บีบเสี้ยมให้แทบ ๆ เส่สเร้งทำท่าทางให้น่าสงสาร ก็จะได้เงินมาสำหรับ"ชดโอย๊ะแก
คอแหง"

¹อิสรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 71

ส่วน "แนม" นั้นจากคำพูดแสดงให้เห็นว่า เป็นผู้ที่ต้องต่อสู้กับชีวิตมายาวนานจนกระทั่ง รู้สึกไม่พอใจที่จะมีผู้มาแย่งมือขอเงินไปง่าย ๆ โดยไม่ต้องลงแรงอะไร เพราะตนเองนั้นต้องใช้กำลังกายแลกจึงจะได้เงินมา นอกจากนั้นคำพูดของแนมยังแสดงให้เห็นว่า เขาเป็นคนที่ถึงในตัวเอง ต้องการยืนหยัดอยู่บนขาของตนเอง ไม่นึกที่จะต้อง "แย่งมือขอเขากิน" ในอนาคต

...แล้วเสียงแหบ ๆ ก็ดังขึ้นว่า

"น้องชายมีเศษแบ่งจ้ะสักบาทมัยขอไปซดโอย่ะ แก่ท้อแห่งสักแก้วซี"

...เขาตอบกระซอก ๆ ว่า

"บ้างจริง ๆ แก่คิดว่าฉันมีเงินบาทติดตัว ฉันจะเดินตากฝนแถวเขาดินที่เต็มไปด้วยพวกโจรละหรือ ? หนึ่งบาทมันพอถมเถที่ฉันจะขึ้นรถเมล์ไม่ให้เปียกมอหลอมอแฉะอย่างนี้ ทำไมแกไม่มองดูคนเสียก่อนที่จะแย่งมือขอสตาจ้ะเขา ? ถ้าแกยอมเสียเวลามองดูฉันให้เต็มตา แกจะเห็นได้ว่า ฉันเปียกโชกยิ่งไปกว่าแกเสียอีก หัวขาวไปยิ่งกว่าแกหิวกาแพ้อีก แล้วดูนี่ซี... ฮืม หนังสือที่ฉันอุตส่าห์ห่อข้าวซื้อมาเรียนราคาแพง ๆ ถูกน้ำย่อยฉิบหายหมดแล้ว"¹

บทสนทนาจากเรื่อง "ปริศนาไม้" เป็นการเจรจาโต้ตอบของตัวละคร 2 ตัว คือ ธนม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กับปริดา สาวสวยผู้เป็นที่หมายมั่นของ ส.ส. ธนมว่าจะแต่งงานด้วย บทสนทนาที่ทั้งสองตอบโต้กันนั้นแสดงให้เห็นว่า ธนมนั้นเป็นนักการเมืองที่คำนึงถึงประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้งด้วยการสังเกตจากคำพูดที่ว่า "จู๋ - ปริดานี้เป็นบ้าไปได้ เทียวตาขรวั่นนั้นได้อินเอาหรือ... อ่างนหรือ ? แหม - ดิฉันไม่เคยตัวทีเดีย... ปดอยเป็นธรรมากรรมละครกับชลประทานเขาดิฉันว่า... ให้นันทาย ๆ เสียบ้างก็ดี อายพวกโง่ตักตานั่นน่ะ อย่าไปเสียตมเสียตายชีวิตพวกมันเลยปริดา

มันคนไม่มีการศึกษา... เธอจะแต่งงานกับฉันหรือยัง ?"

ส่วนปริตานั้นจากบทสนทนาจะเห็นว่าเธอเป็นผู้หญิงที่กล้าพูด กล้าทำ ไม่ได้มองเห็นประโยชน์ส่วนตนเป็นต้น เพราะถ้าเธอนึกถึงแต่ความสุขสบายส่วนตัวก็มารับปากที่จะแต่งงานกับฉันเมื่อเขาขอร้อง เธอตอนที่ฉันได้รับเลือกเป็น ส.ส. ใหม่ ๆ ทุกครั้งที่ปริตารู้สึกพอใจกับฉัน เธอจะคอยเตือนให้เขาเอาใจใส่ราษฎรที่เลือกเขาเข้ามาเป็นผู้แทน แต่ฉันไม่เคยทำตามทีที่ปริตาขอร้อง ฉะนั้นเธอจึงบอกฉันว่าจะตั้งตนเป็นศัตรูทางความคิดกับฉัน จนกว่าเขาจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ตัวอย่างบทสนทนาต่อไปนี้แสดงให้เห็นลักษณะนิสัยของฉันทน์ และปริตาได้อย่างดี

"ปริตา นี่มากันเมื่อไหร่ ?"

"หลายวันแล้วละ - ฉันทน์ - โอ๊ย - ท่านเลขา ฯ" หล่อนตอบแล้วหันไปพยักหน้าไปทางรัฐมนตรีที่กำลังชดเหล้ากริมอยู่

"มีความจริงอยู่ข้อหนึ่ง เวลาใดที่ผู้ชายประจบประแจงเมียของเขามันแสดงว่าเขากำลังต้องการอะไรจากเมีย เวลาใดที่เลขาฯ ประจบประแจงรัฐมนตรีของเขามันสื่อว่าเขากำลัง..."

"จู้ - ปริตานี้ เป็นบ้าไปได้ เดี๋ยวอีตาขรัวฉันแกได้ยื่นเอาหรือก ทางบ้านเราเป็นอย่างไรบ้าง ?" ข้าพเจ้าหมายถึงชาวเมืองในจังหวัดที่ข้าพเจ้าเป็นผู้แทนอยู่

"โอ๊ย ทุกคนกำลังถามหาผู้แทนของเขากันให้กลุ้ม ตั้งแต่เลือกเข้าสภา แล้วไม่ปรากฏว่าท่านโผล่หัวไปไหนราษฎรขึ้นใจเลย"

"ฉันทน์กำลังจัดงาน เวลานี้ก็ยังอยู่ในสมัยประชุมนี่นะ จะมีเวลาว่างที่ไหน"

"ในเขตนอกเมืองเวลานี้ น้ำกำลังท่วมนาเจ็บบ่หมด ท่านผู้แทนไม่คิดจะช่วยชาวบ้านบ้างหรือคะ ?" หล่อนเกาะ

"อา... งั้นหรือ ? แหม - คิดงานเต็มตัวทีเดียว นี่เป็นกรรมาธิการ เรื่อง โฉนเรื่องนี่ยุ่งไปหมด ปล่อยุทธะ กรมเกษตรกับชลประทานเขาดีกว่า"

"ทางท้ายตลาดเวลานี้ เกิดโรคระบาด ยาที่สุดค่าเลยก็ไม่มี ได้ยินว่าเกิด
เซ็งลีกันขึ้น ราษฎรตายไปหลายครัวเรือนแล้ว เธอจำหมู่บ้านหลังตลาดได้
ไหมคะ ? ที่สกปรกอย่างกะ Slum นะ ที่แถวนั้นเป็นบ่อเกิดของ โรคติดต่อ
แทบทุกอย่าง ยิ่งกว่านั้นมันยังเป็นแหล่งผลิตสมาชิกแห่งอาชญากรรม และหลุม
ฝังศพ เธอจะไม่ลองหาทางแก้ไข ?"

"ให้มันตาย ๆ เสียบ้างก็ดี อ้ายพวกโจรคักคานทั้งนั้น อย่าไปเสียคม
เสียตายชีวิตเจ้าพวกนั้นเลยปรีดา มันคนไม่มีการศึกษา"

"พี่ !! พี่ผู้แทนของประชาชนพูดบ้าง " ปรีดาเอะอะ

"ท่านไม่ใช่คน ท่านเป็นเหวดาไปเสียแล้ว ท่านเห็นราษฎรเป็นพวก
ฉันทาล ซึ่งจะแตะต้องไม่ได้ เพราะเสนียดจัญไรจะติดมือ"

"เบา ๆ หน่อยน่า ปรีดา... อย่าไปพูดถึงเรื่องอื่นเลย มาพูดเรื่องของเรา
กันดีกว่า เธอจะแต่งงานกับฉันหรือยัง ?"

หล่อนสั่นหน้า ปากเริ่มเซ็ดตันท์

"ฉันจะแต่งงานทันทีกับผู้ชายคนแรกที่สามารถเอาเลือดหัวคุณออกมาให้
ราษฎรล้างเท้าได้"¹

5. ฉาก (Setting)

ฉากเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่ อิศรา อมันตกุล ให้ความสำคัญในการ
เสนอเรื่องสั้น เพื่อให้ผู้อ่านได้รับทราบถึงบรรยากาศและสถานที่อันเป็นแหล่งเกิดของ
นาฏการนั้น ๆ ฉากในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล มีหลายแบบอย่าง หลายสถานที่
ทั้งในเมือง ชนบท และต่างประเทศ ซึ่งนับได้ว่าฉากเหล่านี้ อิศรา อมันตกุล สร้างขึ้น
มาจากสภาพความเป็นจริง โดยได้รับจากประสบการณ์ในการท่องเที่ยว จากการทำ
งานหนังสือพิมพ์ และการฟังคำสนทนาในหมู่เพื่อนฝูง ฉากที่ได้จากการท่องเที่ยวได้แก่

¹อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 85 - 87

ฉากเกี่ยวกับชนบทไทย เช่น ฉากแถวป่าขี้ไต้ตั้งแต่เกาะสมุยในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ไปจนถึงชายแดนสุโขทัย ใกล้จังหวัดนครราชสีมา ในเรื่อง ปักเกอร์และเมเตียรา มะพร้าวที่สมุยเลื่อนมณฑล ศตวรรษแห่งภราดรภาพ ฯลฯ ฉากหัวเมืองเหนือในเรื่อง อี๋องฟ้ามุขกลืนสาบควาย แม่แฝก และฉากในชนบทอีกหลายแห่งที่ไม่ได้ระบุสถานที่แน่นอน ส่วนฉากในเมืองใหญ่นั้น อีศรา อมันตกุล มักจะใช้สำหรับเสนอเรื่องสั้นที่ฉายให้เห็นความเอาแต่ใจเปรียบ ความคดโกง ความเหลื่อมล้ำทางสถานะของตัวละคร ในสังคมเมือง จะเห็นได้จากเรื่อง ใครจะเลือกเกิดได้ นกในกรง เขารู้จักชีวิตด้วยการร้องไห้ บุรุษนยอกเก๋ขึ้น ยุคหมี่พื๋ หยาตเห้งและความทรนง นิทานอิสปสมัยใหม่ ฯลฯ

สำหรับฉากต่างประเทศที่ปรากฏในเรื่องสั้นนั้น บางส่วนได้จากประสบการณ์การท่องเที่ยว เช่น ฉากแถวประเทศมลายู (มาเลเซีย) สิงคโปร์ ในเรื่องคันหยงผู้อยู่โพ้นดวงดาว สุดทางที่ปิ่นฮิลล์ ชุตวิวิทไบไม้แห้ง ยินสลิง ระหว่าง Maughm และเมีย และอีกส่วนหนึ่ง อีศรา อมันตกุล ได้จินตนาการจากการเป็นนักข่าวหนังสือพิมพ์ เช่น เรื่องกฎแห่งความอาร์ เกือบกว่าจะลิม ซึ่งใช้ฉากประเทศเกาหลี เรื่องรอยเลือดที่พระแม่มาเรีย ใช้ฉากในประเทศเวียดนาม และเรื่อง เราพบกันที่ข้างสี่ฟิงซ์ ซึ่งใช้ฉากในประเทศอียิปต์เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2494 ก่อนที่จะได้รับเชิญไปสังเกตการณ์กรณีคลองสุเอซในปี พ.ศ. 2499

นอกจากการสร้างฉากจากสถานที่ ที่มีอยู่จริงดังกล่าวมาแล้ว อีศรา อมันตกุล ยังได้เสนอฉากในจินตนาการอีกด้วย เช่น ฉากในเรื่อง เกาะแก้วพิศดาร อังคารเสด็จราหูโลกทั้งพุทธกาล เราพบกันที่ข้างสี่ฟิงซ์

ฉากที่มีอยู่จริง ได้แก่ฉากสวนลุมพินี และสนามหลวง ในเรื่องสั้นชื่อ หยาตเห้งและความทรนง ฉากศึกเก้าชั้น และโรงภาพยนตร์ศรีเยาวราช ในเรื่อง บุรุษนยอกเก๋ขึ้น ฉากอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย ในเรื่อง 10 นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ ฉากพระที่นั่งอนันตสมาคม ในเรื่อง กากิกลับใจ นอกจากนี้ยังมีฉากตามจังหวัดต่าง ๆ แถวป่าขี้ไต้ เช่น สุโขทัย ใกล้

จังหวัดนราธิวาส ในเรื่อง ศตวรรษแห่งภราดรภาพ ฉากในเมืองแร่ในจังหวัดพังงา
ในเรื่อง นางพนาฉิมอรพิน ฉากเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

ส่วนฉากในจินตนาการนั้น อิศรา อมันตกุล สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์
ในการประกอบเรื่องให้ดูสมจริงเป็นฉากที่เกิดจากการคาดคะเน หรือจากความรู้สึกคิด
ฉากในจินตนาการได้แก่ฉาก กรุงเทพมหานครเบียดปรมาณู ในเรื่อง อังคารเสด็จราหู
ฉากโลกบรรลัย ในเรื่อง เราพบกันที่ข้างสี่ฟิงซ์ เป็นต้น

กลวิธีการเสนอฉาก อิศรา อมันตกุล นิยมใช้อยู่ 2 วิธี ดังนี้คือ

5.1 ผู้แต่งบรรยายฉากด้วยทัศนะของผู้แต่งเอง กลวิธีแบบนี้อิสรา
อมันตกุล นิยมใช้มากที่สุด การใช้วิธีการบรรยายฉากแบบนี้เป็นการปูพื้นให้ผู้อ่านได้ทราบ
ถึงสถานที่ บรรยายภาพของเรื่อง และเวลาที่เกิดเหตุการณ์ เพื่อนำผู้อ่านเข้าสู่เนื้อเรื่อง

จากเรื่อง มีอะไรเล่าที่เรากลัว ? อิศรา อมันตกุล บรรยายถึงฉากใน
เมืองคือกรุงเทพ ซึ่งแสดงความสับสนของท้องถนนที่ตัวละครซื้อแผนเดินทางเพื่อไปยังบ้าน
ของพรรณรายอุ้มรักเก่า ตลอดถนนสายนั้นแสดงให้เห็นบรรยากาศของเมืองได้อย่าง
ชัดเจน เช่น บรรยายถึงผู้หญิงกลางคืน เสียงร้องรำทำเพลงของหมู่เด็กที่รวมวงกันข้าง
ถนน และบ้านซึ่งแผนรู้จักคุ้นเคยในอดีต

ในเรื่อง ศตวรรษแห่งภราดรภาพ เป็นฉากของการต่อสู้กันระหว่างตำรวจ
กับกรรมกรโรงงานผักของนายเอก กรการวิช ในการบรรยายฉากนี้ได้ประกอบ
บรรยากาศของความวุ่นวาย เสียงเอ็ดอึงของเหล่ากรรมกร และเสียงปืนที่เจ้าหน้าที่
ตำรวจยิงชู้คนงานในหอยมัจฉาน

จากเรื่อง เทพธิดาปีกหัก อิศรา อมันตกุล บรรยายฉากของริมทะเลหัวหิน
ไว้ดังนี้

ที่ชายหาด ฤดูร้อนเริ่มหลังวิญญูณของมันจากไอรยะยิบระยับของน้ำเต็มให้
กระจายไปทั่วเม็ดทราย เวลาเต็มไปด้วยความเอื่อยเฉื่อยอย่างเกียจคร้าน
ลมดูเหมือนบรรจุไว้ด้วยมนต์ลึกลับซึ่งจะทำให้ท่านกระปรี้กระเปร่า และเปี่ยมด้วย

ชีวิตจิตใจอย่างน่าอัศจรรย์ ตรงหน้าไฮเตอร์รานไปด้วยเครื่องแต่งกาย
ที่สวยงาม ๆ บาดตา รวบรวมว่าบรรดาคนหนุ่มสาวทั้งหลายพร้อมใจกันเปิดเวที
ประกวดแบบเสื้อขึ้นโดยปริยาย¹

และจากเรื่อง ผู้นำ อิศรา อมันตกุล บรรยายฉากประกอบกับบรรยากาศ
ได้อย่างเห็นจริงเห็นจัง นอกจากฉากและบรรยากาศแล้วในเรื่องนี้อิศรา ยังบรรยาย
ถึงสภาพของตัวละครอื่น เป็นตัวประกอบที่ทำให้ฉากสมจริงมากขึ้น ทำให้ผู้อ่านมองเห็น
ภาพของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทะเล แดดก่าล้ง
รอนจัต อิศรา อมันตกุล บรรยายฉากในเรื่องนี้ไว้ดังนี้

ภาพนั้น เป็นภาพเรือใบเล็ก ๆ กำลังลอยเืองอยู่กลางพื้นน้ำสีครามแก่ที่
ห่มองสุดลูกหูลูกตาไม่มีเงาของฝั่ง ความไพศาลของท้องทะเลรอบด้าน ทำให้
เรือลำนั้นเป็นจุดนึกเดียว บางครั้งก็แลเห็น บางครั้งก็ถูกกลืนหายไปเกลียวคลื่น
ถูกละ - แก่ขาวเรือ ทะเลยามนี้เรียกได้ว่าเป็นทะเลที่เรียบที่สุด แต่ข้างบน
นั้นวิ อาทิตยดวงกลมแผดแสงอันแรงร้อน เบี่ยงลงมาอย่างอำมหิต

ในเรือเล็กลำนั้น บุรุษออกสามต่อกร่างลวนกำยำยังกับยักษ์ปักหลั่น นั่งบาง
นอนเกาะกายบางอยู่ข้างใน พวกที่ไม่นั่ง กอดเข้าเจ้าลูกก็ทำหน้าที่กรรเชียงเรือ
ไปอย่างคนโกลจะสิ้นใจ หลายคนลงนอนหอบในลักษณะลึนหอยเพราะความเหนื่อย
และหิวกระหาย ไม่มีใครมีเสื้อสวม มีแต่กางเกงกลาสีที่ขาด ๆ พันกายส่วนล่าง
อยู่เท่านั้น บางใบหน้ากลนทวยเคราเขียวครึ้ม บางใบหน้าเสยะแยกเขียว
หลายคนโกลจะ เป็นบ้าในพริบตาต่อมา บุรุษเหล่านี้ เป็นพวกรอดตายจากเรือแตก
และรอนแรมร่วมกันในเรือลำน้อยมาส่วนกับหาเงินแล้ว ถ้าท่านนับเรียงตัวไป ก็
จะนับรวมจำนวนทั้งหมดได้เจ็ดคนไม่ขาดไม่เกิน²

¹ อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 64 - 56

² อิศรา อมันตกุล "ผู้นำ" ปิยมิตร 178 : 7 ธันวาคม 2493

5.2 ผู้แต่งบรรยายฉากโดยผ่านสายตา หรือทัศนะของตัวละคร อิศรา อมันตกุล ใช้วิธีบรรยายฉากแบบนี้ไว้อยู่ใกล้เกี่ยวกับการบรรยายฉากโดยผู้แต่ง และในบางขณะก็จะใช้วิธีทั้งสองประกอบกัน โดยบรรยายฉากด้วยผู้แต่ง เป็นผู้แนะ แล้วจึงให้ตัวละครเป็นผู้บรรยายฉากผ่านสายตาตัวละครอีกทีหนึ่ง การบรรยายฉากด้วยวิธีดังกล่าวนี้มีตัวอย่างดังต่อไปนี้

ในเรื่อง ชุกวิชาติโชไมแห่ง อดีตซึ่งเป็นตัวละครรองเป็นผู้บรรยายภาพของหมู่บ้านในชนบทของมลายู ว่ามีกระท่อมตุงกระจัดกระจายกันเหมือนดอกเห็ด มีเนินเขาอันเป็นที่ตั้งของวังกาโลซึ่งเป็นจวนของข้าหลวง และบรรยายฉากของเมืองท่าด้วย

ในเรื่อง พระเจ้าคนละองค์ อิศรา อมันตกุล บรรยายฉากผ่านสายตาของตัวละครซึ่งเข้าไปในห้องของหญิงโสเภณีในเรื่องว่า "ห้องนั้นแคบและเหม็นสาบ มีกระต่ายหนังสือพิมพ์ปะไว้เต็มทุก ๆ ด้าน แมกระต่ายบานประดุจตะเกียงน้ำมันเตา เปลววอมแวม ส่องกลิ่นเหม็น ๆ แทรกซึมไปทั่วทุกอณูของอากาศ"¹

จากเรื่อง กำนานยังรอเขาอยู่ เปลา ปิยมิตร บรรยายฉากผ่านสายตาของเขาไว้ว่า

เขาขึ้นไปยืนบนเนินมองลงมาข้างล่างยังหมู่บ้านเล็ก ๆ ซึ่งซุกตัวอยู่ในอ้อมกอดของภูเขาเขาวนาคริมขจี และได้ยินเสียงลมป่ากู่มาอีก มันวิ่งอย่างฉาบฉวยมาบนลำธาร ผ่านแสงสีทองของอรุณที่ฉานขึ้นจากขอบฟ้า และฉาบเรื่อยไปตามขอบของเกล็ดเมฆยามครู่ มันทำให้เขาคิดหัวเราะไปกับลมป่ากลุ่มนั้นไม่ได้ เมื่อคำนึงถึงว่าหมู่บ้านเล็ก ๆ ซึ่งชีวิตผู้คนเต็มไปด้วยความเฉื่อยและเกรงครคืออยู่ใต้กฎหมาย²

¹ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 11

² อิศรา อมันตกุล "กำยานยังรอเขาอยู่" ปิยมิตร 66 : 8 ตุลาคม 2491

การใช้อยคำและสำนวนโวหาร

การใช้อยคำและสำนวนโวหาร หมายถึง การเลือกสรรถ้อยคำให้ได้ ความหมายตรงกับที่ตนประสงค์ แล้วนำถ้อยคำนั้นมาเรียบเรียงขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจ ความคิดของตนที่ต้องการแสดงออกมา จากการศึกษาเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ทำให้ทราบถึงลักษณะการเลือกใช้อยคำสำนวนโวหารของอิศรา อมันตกุล ดังต่อไปนี้

1. การเลือกใช้คำ (Diction)

อิศรา อมันตกุล เลือกใช้คำในเรื่องสั้นหลายลักษณะ ซึ่งจำแนกออกได้ ดังนี้

1.1 คำที่แสดงภาพ คือคำที่ให้ ความหมาย ความเข้าใจทางคำรูปร่าง เป็นการช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของสิ่งที่ผู้เขียนพูดถึงได้อย่างรวดเร็วและชัดเจน เช่น

แกใช้มือแฉะ ๆ รังแซนเขาไว้แล้ววางชยุกขยิกลงไปในกระบะเป่าเสื่อปูของแก

เขามักจะแฉะไปพิสูจนฝีมือหล่อนบ่อย ๆ บางครั้งหล่อนก็ประเคนให้เสียจน

เขาพุงกาง กลืนต่อไปไม่ไหว

จามจุรีที่กำลังผลัดใบจนโกรนเกรนกลับดูงามยิ่ง ดังภาพในฝันของจิตรกรไปได้ อย่างอาภรรห์ ก็มะเหมือมของมันหาบอยู่กับฟ้าเบื้องหลัง

เขามองดูตาบที่ยังแดง โชนอยู่ด้วยความร้อนอย่างอ้ออ้ง

แม้ว่าแม่หนูคนนี้จะยิ้มออกมาแป้นแค้น แต่ใบหน้าเธอก็ข้างเขียวเหลืองเกิน

เขาล้วงกระบะเป่ากางเกงตัวกจจดหมายอยู่ที่ปีกหมวกแล้วฉบับหนึ่งส่งให้

แม่สาวนุ่งกระโปรงแดงมือถือถังตั้งวันนวยนาดขึ้นไปบนดาดฟ้าตึกชั้น 6

เขายื่นมือซ้ายมาขอบุหรี่จากซาฟเจ้าไปสูบบุหรี่วันปุ๋ยอย่างเบิกบาน บรรณาธิการยิ้มแก้มตุ่ย

รถของเรากำลังวิ่ง ไชโยก เหมือนมาไชโยก ผ่านบ้านเจ้าศักดิ์พอดิ ยานของเรา
 หอปูนสูง ๆ มาถึงสวนคุ่มพิน
 "อ้าว เห็นพ่อของอายอดไว้อยู่ กำลังชุกบอน้ำให้หลวงตาเหยง

เสียเชื่อจินตนาชั้นเดียวท่าทาง กรองแกร่ง ยึดแน่น
 เขาจะหลับสละสลิมสละลือไปนานเท่าใด ไม่มีทางที่ตัวเองจะรู้ได้

เขาแลเห็นพระนิตีศาสตร์ปฐมาหวัไส เนน กระทบแสงไฟเลื่อมฉาย พาพวงพลู
 ย้ายจากโต๊ะ โนนไปโต๊ะนี้

เธอไม่สมควรอย่าง เอกอุที่จะได้ เป็นเมียคุณพระพวง กระสอนชาวสารนีน

หลอนถึง เขาอย่างคาดกันไปถึง ประตูล้อมไฟหม่น ๆ

เปรียบกับจันยีนแกว่ง เป็นหุ่นไล่กาอยู่ เพราะเจ้าของบ้านเขาไม่ออกปากเชิญให้นั่ง

1.2 คำที่แสดงอาการ คือ คำที่ให้ความหมาย ความเข้าใจถึงอาการ
 เคลื่อนไหว ซึ่งทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นความเคลื่อนไหวของบุคคล หรือวัตถุ เป็น
 การช่วยให้ผู้เขียนไม่ต้องบรรยายภาพมาก และผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตามเหมือนมี
 นาฏการปรากฏอยู่เบื้องหน้า เช่น

คนขายถ่านผกหัวขยิกขยิก ปากยังยิ้มกว้างขวางอยู่ แล้วก็เซ็นรถจนหลัง โกง
 เลยไปอย่างร่าเริง

สายลับตำรวจยืนเข่นเขี้ยวเคี้ยวฟันอย่างหมั่นไส้เขา ปะปนอยู่อย่างหนาตา

เขาจุคนหนีไปจากสุบพลางคิดไปถึงท่านผู้บัญชาการถูก ซึ่งป่านนี้คงจะ โมโหตัวสั้น
 ดึก ๆ อยู่ที่โต๊ะทำงาน

ขณะที่เจ้าคนหนึ่งกำลังล้มลงชักดิ้นผวาบ ๆ ตายเพราะความหิว

แขกที่เฝ้าจนตัว โงนเงน ก็ยืน งอนแง่น ขึ้น และสั่นอย่างกลอง แตก แล้ว เสียงของ
มันแจวกังวานออกไป

แม่ค่อย ๆ ลุกโผล่ออกมาหาเราข้างนอก

เขาหัวเราะเล็กน้อย... จะบอกให้ทันทีว่าเขากำลัง หน้าแดง และ หูเรื่อ ขึ้น
อย่างผิดสังเกต

พอมอนนั้นละลายจากเบื้องสูง ลงมาพบเครื่องแบบสี กากี สกิดอยู่ชิดตัวก็ทำตา
เบิก โพลง แล้ว พลอบ พลุบ หลบเข้ากลุ่มคนตัวนายตัวไปทันที

พอได้เห็นฟอร์มสี กากี ก็แก้มะตาดู โหยง ถอนหูหรือออกจากปาก

สารวัตรผู้ค้นคนขึ้นมาถึงคาบฟ้าของตึกชั้นที่ 6 พร้อมกับ หอบแฮก ๆ

นิ้วที่ตีบนหูไวยของ ไวฑูรย์ สั่นเต็มราวกับคนกำลังถูกทิ่มไขว้กับ ส้นสำแดง ฤทธิ์
เขา ลุก ขึ้นอย่าง ฉลี่ยฉลาม และโดยไม่พูดอะไรวิ่ง ลนลาน เข้าไปในห้องทำงาน
ส่วนตัว

ประเมตวิ่ง พรวดพราด เข้ามาในห้องอันหรูหราของบิดาของเขา

รถตำรวจ โผน เข้ามาถึงก่อน

ใครมีแรงก็ออกไปกันใต้ กระเชาะกระเนิง ไป เพื่อที่เลือกของตนจะได้ไม่ถูก
กระสุนปืนเจาะไปประบายกำแพง โบสถ์
พวกทหารฝรั่ง เฟสและพวก ร่ำรวย ด้วยการยอมขายตนเป็น ข้า นิ่ง ทอด หุ่ย กันอยู่
ตาม เก้าอี้ สอ คล้าย ดวงตา ที่ ปรือ เพราะฤทธิ์ เหล้า หา ผู้ หญิง ที่จะ ลาก มา ข่ม ขืน
ระบายความกลั้มัน

เจ้าก็ศักดิ์กระเด็นจากอานจักรยานลงไปที่พื้นพรอท ๆ อยู่กับพื้นดิน... ผมขยี้อายต์
ลงไปก็เกิดอีกคน แล้วปรีเข้าถูกเจ้าเบ้ม... เจ้าเบ้มก็วิ่งตูดเป็นแจ้นหนีผมไป

แมน หมูมาณ ขยับตัว โจนเงินจากท่านั่งเปลี่ยนเป็นนอนหงาย... มือทั้งสอง
บวมตึง... เลือดยังคงปรีจากมุมปากซึ่งแตก เพราะหมัดของกูตอสู

หล่อนกลิ้งเกลือกและก่นก่ำตราวดาหลับพริ้ม แต่แกมกำตวยสายเลือด

1.3 คำที่มีเสียงชักนำให้เกิดความรู้สึก คือ คำที่เกิดจากการเลียนเสียง
ธรรมชาติ หรือคำที่เปล่งออกมาในขณะที่เกิดอารมณ์ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกนึกคิดได้
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พอกกแดรรดเสียงปั่น ๆ

ธนัตราธิปไตย คือ มนต์บทมั่ง อธิษฐานว่าอย่างไรแล้วเป่าพริกลงไปมันจะ
เนรมิตให้กลายเป็นอย่างนั้นทันทีเดียว

เขา... บ้วนน้ำลายปรีตกลงกับพื้น และหัวเราะดู ๆ ในคอ

หล่อนเป่าลมฟู่ให้ตะเกียงดับ

หล่อนจูบเขาอย่างชอบคุณฟอดใหญ่ที่หน้าอก

หล่อนพึมพำกลางตบยุงเปาะ ๆ แปะ ๆ

หล่อนนอนอยู่ซิดเขาในความมืด... ขณะเงี่ยหูฟังเสียงหวัดของรถไฟที่กรีดก้องขึ้น

ในความสงัดของราตรี

หล่อนไต่ยีนเขากัดฟันตืด ๆ กันหลายกรอด และ ละเมอพึมพำดู ๆ

กิ่นนี้ไม่เหมือนกิ่นนั้น ผ่นไม้ได้เพลงมาราวปาฏิหาริย์แผ่แต่เปาะเดียว

มันป็นชอบบาทวิธขึ้นมาและ โผนเข้าขยี้ขาพเจ้า โกรธเบ้อเรอ

หล่อนี้จะห้ามเขาไว้แล้ว... แต่กอดเอ็นดูไม่ได้ ญี่เดียวก็มีเสียง เพลิง !

เมื่อตอยสามารถพากเพียรสีโอลด์แลงก์ไปน้ได้จนจบเหี่ยว ไกรคนหนึ่งถึงตัว
ลงนอนกับพื้น แล้วชูเท้าทั้งสองขึ้นสู่อากาศและตบมัน เปะ ๆ

พันธุ์เทิมตกพุ่มหมายระหว่างสงครามก็เพราะถูกระเบิดที่ถึง เญี่ยว... เญี่ยว
มาจากฟ้า แล้วแผลงเคซาตูมลงตรงปากหลุมหลบภัยในบ้าน

บริเวณนั้นกำลังปลอดผู้คน มีแต่เสียงใบโพธิ์กราง แปดแปด

คว๊ยะ ! มือของเขาฟาดลงมาบนแกมดิฉันอีก
เท่านั้นเองน้ำตากักร่วง เฉาะ ๆ ลงมาสู่แกมของดิฉัน
มันเหมือนฉีกมานะไรอันหนึ่ง ซึ่งอยู่ตรงหน้าให้ขาดแหว่กออก เสียงหนัก ๆ
ใหม่ ๆ เกิดขึ้น มันคือเสียงล้อตีนตะขาบรถถังบดกรัก ๆ ไปตามพื้นถนน

ญี่เดียวเขาก็กวสวบ ๆ พาดตัวกลับมาสู่ถนนบ้านเก่า

แต่ยังไม่ทันลงมือท่ามกลางเสียง หึด ไวย ไวยวายที่กู่ตะโกนกันถึงนั้น...
แต่ทันใดกำปั่น ๆ หนึ่งก็ซกกรววมเข้าเต็มหน้า
แต่เสียงเขาฟ้งอ้อแอ้ในลำคอเต็มที
เปรมกระซกมิดสนจากเข็มขัดจางแทงไปเต็มแรงที่ท้องของคน ๆ นั้น รู้สึกว่า
เลื้อยร่อน ๆ พุงอู้ออกมา ประอะเต็มมือ

มันเป็นการสไตรค์ของบุคคลคนหนึ่งแยะ ๆ และเป็นการสไตรค์ที่อารยไทย
ทั้งหลายพากันหัวร่อ ฮ่า - ฮ่า

มืออันอวบอ้อมสมบูรณ์ของท่านเหวี่ยงวัตถุเข้ามาที่ใบหน้าของเขาทันที
บางคนก็ได้ยินอดมันใส่เขาไม่ไหว ถีบเขาเข้าให้ปาย สองปาย
หนังกำพราที่มือสัมผัสกับเหล็กที่ร้อนจัดเกิดเสียงไหม้ ๆ และควันจุกออกมา

1.4 คำภาษาต่างประเทศ คือ คำที่ใช้ในภาษาอื่น ไม่เป็นที่คุ้นเคยในภาษาไทย เช่น คำในภาษาอังกฤษ การใช้คำเหล่านี้ปะปนกับคำไทยเป็นเรื่องที่ไม่สมควร แต่คุณโลมให้ใช้ได้ในวรรณกรรมประเภทบันเทิงคดี อิศรา อมันตกุล เป็นนักเขียนคนหนึ่งที่มีนิสัยใช้ภาษาอังกฤษปะปนกับภาษาไทย โดยส่วนใหญ่จะใช้ในบทสนทนาของตัวละครเพื่อความสมจริง และคำภาษาอังกฤษที่ อิศรา อมันตกุล ใช้ก็เป็นคำที่มักจะได้ยินกันอยู่กันอยู่ จึงไม่เป็นปัญหา หรือเกิดความขัดแย้งในการสื่อความหมายที่ผู้เขียนต้องการส่งมายังผู้อ่านแต่อย่างใด นอกจากคำภาษาอังกฤษแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังใช้คำภาษาต่างประเทศอื่น ๆ ในการเขียนเรื่องสั้นด้วย เช่น คำภาษามลายู คำภาษาจีน ซึ่งการใช้คำภาษาต่างประเทศดังกล่าว จะเป็นส่วนช่วยให้ผู้อ่านใคร่สทวงบรรยากาศและสถานที่อย่างจริงจัง ลักษณะการใช้คำภาษาต่างประเทศนี้ อิศรา อมันตกุล ใช้ทั้งที่เขียนเป็นภาษานั้น และทับศัพท์ออกเป็นภาษาไทย ดังตัวอย่าง เช่น

"ฉันไม่ใช่ Mistress ของเธอนะ ฉันเป็นเพียง Fiance..."

ภาษาพูดและความรู้สึกนึกคิดของหล่อนถูกหลอมมาด้วยความหยาบ โคนของพวกที่
อยู่ตาม Slum

"ฟองเป็นมันสมองแห่งนายุค เป็นอัจฉริยะที่จะทำให้ The next generation
ของไทยใหญ่ ไรจน์อำไพ

นั่นคือคำอำลาของเด็กสาวที่ข้าพเจ้าเคยคิดว่า เป็นบุคลลอัจฉริยะแห่งนายุค...
เป็น promising young woman ที่มีหนึ่งในหมื่น

จุดเด่นที่สุดที่ทำให้ New Look ตัวนี้เป็น Newest Look ก็คือบนสีกริม...

"เสริญเอ๋ย รักจะเล่นการเมืองละก็ Don't be a politician, Be a stateman
เออะ"

ตกลงว่าไงละ เล่าไป O.K. หรือ No.K. ?" ข้าพเจ้าถาม
 หลอนเล่าให้ข้าพเจ้าฟังถึงกรรม "หนู kicked him out of my life
 แลวหละ..."

"เพื่อนเอ๋ยมัน เป็นแมลงมุมที่ไม่มีพิษสงอะไร... มันอยู่ในพันธุ์ Arachnida
 ginaticus นั่นเอง"

การรุกรบของเราเมทาง บก.จะเรียกว่า "Operation Killers" ก็ตาม...

"แต่ว่า... เราจะเอาเพลงอะไรดีละ อ้อฮา ! นี่ก็ออกแล้วเอา Home Sweet
 Home เป็นอย่างไรพี่ชาย"

ในหนังสือ "A Boswell of Baghdad" กวีชาวเปอร์เซียผู้รจนากล่าวไว้
 ประโยคหนึ่งว่า " I never saw a tree, before this, enable to
 sustain all that was generous"

"อ้อ! ท่านอ้างว่าเพื่อรักษา dignity ของ ส.ส...."
 ข้าพเจ้าควรจะกลายเป็น Demigod.

เสียงเพลง "อเวมาเรีย" ลอยวิเวกออกมาข้างนอก "Sameta Maria, Mater,
 oro pro nobis peccatoribus"

เขาจะอธิบายให้ฮิลเอนด์เชลเลนที่ทราบ

"ประชาธิปไตยเป็นวิทยาศาสตร์อย่างหนึ่งนะซี เป็นวิทยาศาสตร์เหมือน ยืด,
 ไลต์ แอนด์ จาวนด์ เหมือน แมกานิก เคมิสตริงนี้แหละ... เหมือนกับสูตร
 ของน้ำจะได้สารประกอบเป็น H₂O ..."

"สโลแกนของเธอจะเป็นจริงอยู่ได้ก็นานเท่าที่กระเป๋าสองของเธอเขย่าแล้วมีเสียง
สตางค์..." ทองเค็มและสว่างไปเจอเพื่อนสาว ๆ ของเขาสองสามคนที่ไฮเทค
เลยพามาเป็นคู่แทน

เรื่องจริงเป็นแค่เชยอยู่จริงในโรงแรมหรู ๆ แห่งหนึ่ง
ใบหน้าจึงเก็บหาเชยอันน้อย ๆ นิดขาวจนจับได้ชัด
มันเป็นใบหน้าที่ทำให้หวนคิดถึงอดีตที่จะปฏิบัติ และ ปฏิรูปสังคมใหม่... ด้วย
ไอเดีย อันเกิดจากร่วมมือของจินตนาการที่เข้มข้น

"... เธออาจตั้ง โรงเรียนกินนอน ภาคนอกระบบเด็กเล็ก ๆ..."

"อย่าเอาแต่อารมณ์ อย่าเป็นคนเซนต์ไมเคิลเกินไป" หล่อนดู
"อ้อ อินซัวร์ว่าไม่มีอันตรายใด ๆ เกิดขึ้นแก่คุณ" หล่อนยืนยัน
"ยายมารศรีเล่นไฟไม่เป็นรสเลย มีคู่เดียวแท้ ๆ ยังทำแพ็ค" คุณหญิงเปรย
"อายเรตติคตองถึง... ลงง..." "ก็ยังขึ้นแหละกะ แต่ไม่ค่อยกลับลิฟต์เวลา
โด้จิงหะ..."

"... อายน่าพิการของฉันทันทีไม่รู้ว่าจะเตอร์ ปรุฟภาษาอะไร น้ำทะเลผ่านเข้าไปเต็ม"

"อย่ามาเฟลิต กับฉันทน่อยเลยทุกคนเอ๋ย ฉันทันทีดูที่จะเฟลิต และเธอก็มีกัลยาที่จะ
เฟลิต อยู่ด้วยแล้ว"

"... ตัวเมียสมัยประมาณนี้ เขาไปฮอติเคย์ โดยแยกกันไปคนละแห่งต่าง"

เขาสบายขึ้นมากเมื่อสวมยูนิฟอร์มชุดคร่ำคร่า

เขาผู้นี้เป็นมิตรใหม่ของเรา... ขณะนี้กำลังท่องเดี่ยวทำการรีเสิร์ช วิชาเกี่ยวกับ
สัตว์ในฝัน

"... เสนอออกไปโบรริง แร่ แต่เข้าตามเคย..."

"เรียบร้อยแล้วหรือออต ? นั้งชันบอกรู้ เขียวนา ระวังเอามือเกาะไว้ให้ดี ๆ"
 "ลือไม่ลงมาเป็นวิงซ้ายให้อัวหรือวันนี้ ? อ้ายดีใช้ไม้ไคเลย มันชู้กือซ้ายไม่เป็น..."

เธอกำลังศึกษาลิเตอร์เรเชอร์ และ อีโอโลยี อยู่ในมหาวิทยาลัย
 "...เอากันง่าย ๆ แก่การบล็อกเกิดนี้แหละ ไม่ต้องพูดถึงความโหดเหี้ยมไร
 ศีลธรรมของออตอมมิกบอสส์..."

"...เล่นวงไหนไม่ทราบ หรือ ว่า เล่นกับพวกแจสแบนด์ตามคาบาเร่ ?"

"ผมคิดว่าผมน่าจะพากันไปสูดไอโซนแถวบางเขน..."

เพลงจบแล้ว ซาฟเจ้าถูก "อังคอร" อีก

เขาวาแมน หนูมาฉ ลิม แมน หนูมาฉอ้ายกับป้อม
 "หา ? ไม่ต้องการหรือว่ากลัวแมงคึก ?..."

แปยิดของคุณหญิงคาริณณานุกุล

"...คางกาเข้าเขาอยู่หลายเดือนไม่เจอ เขาเลยจัดการ..."

"เอาเพลงอะไรดีเล่า ตาลึงบุหลัน ? อ่า แต่ทว่าคืนนี้ไม่มีบุหลัน..."

"อันยังบูช่อ " เขาร้องคำออกมาดัง ๆ

"ชาฮาย่า ปุนย่า โอริง -- ชาฮาย่า ปุนย่า โอริง --" หลอนเอ๋ยแผ่ว ๆ

1.5 คำช่อน คำม้วนที่ อิศรา อมันตกุล นิยมใช้ในการเขียนเรื่องสั้น
 เป็นคำช่อนสี่คำที่มีเสียงคล้องจองกันตรงกลาง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในกาลครั้งนั้นความเหลวและเฟะฟอนของรัฐบาลผู้บริหารชาติ เป็นไปอย่าง
 เมืองไทยไม่เคยเห็นมาก่อน

แขนของเขายัง โอบเอวหล่อนอยู่ ใบหน้าที่กร้านคินฟ้าอากาศ... ของเขาสงบนิ่ง

พระท่านตระหนักดีว่าวัยและรูปร่างลักษณะของตน เป็นอุปสรรคแก่ไหนในการที่จะ
เข้าประชิดภิกษุณีหญิงสาว ๆ สักคน

เมื่อหล่อนหันมากจะราวตัว ประทับรับขวัญเสียให้สมอยาก

ฉันไม่เคยคิดอับอายขายหน้าอะไรในความจนของ ฉันสักนิด

ฉันไม่เคยนึกอยากกระโดดโดดเล่น เล่นตะนองอีกต่อไป

ตั้งหลายปีติดกันมาแล้ว คำสรรเสริญเยินยอศักดิ์คำจากปากท่านผู้บัญชาการถูกศักดิ์คำ
ก็ไม่เคยได้ยิน

นับตั้งแต่หล่อนคิดสอยห้อยตามเขามาอยู่บนที่นา โลงแจ้งนี้
หล่อนพยายามจะบอกเล่าแก่สหายให้เ็นรู้ถึงความคิดนี้นานแล้ว

เราเก็บหอมรอมริบเงินไว้ไ้ก่อนหนึ่ง

เจ้าคนถือตะพดภาตติต ไซ้ตะพดฟาดซ้ายป่ายขวาถูกพ่อนัก ๆ

ข้าพเจ้าทราบเกินกว่าจะปักไซ้ไร่ไถเลี้ยง

เห็ยนี้เราจะลงไปส่งข่าวสารถึงเมืองสงขลา บางทีถ้าไซ้ก็มิมีกำไร เราจะ

ลองไปให้ถึงปัตตานีและบางนรา

น้ำตาหล่อนไหลออกมา มันอุ่นไปด้วยความปีติอิ่มเอม มันไหลช้า ๆ ด้วยความ

ปริดาปราโมทย์

ข้าพเจ้านึกไม่ออกว่าเหตุผลใด บรูษผู้นี้จึง โพล่งข่าวสารภาพอันน่าสยดสยอง
เช่นนั้นออกมาโดยปุบปับฉับพลัน ข้าพเจ้าเพิ่งพรวดลุกขึ้น

"พี่เสียใจจริง ๆ นวล ที่พี่ก่อกรรมทำเข็ญกับเธอคราวนี้"

นายเบรียนที่นั่งกางเกงปะผมเผ้าเกราหนวยังกะแปรงสีฟันเก่า ๆ คนนี้

เขาเขียนบทความโจมตีผู้ยิ่งใหญ่และธนบดีผู้รีดนาทาเร้นคนจนอย่างน่าเสียวไส้

ท่านดอนรับขลุ่ยสูธอย่างก้นเองและอย่างใจนักเลง

"...ไ้เท่ารู้ไหมว่าทุกวันนี้ อ้ายพวกที่มันฉ้อฉลทารุณ มันคอยปองร้ายไ้เท่าอยู่ ะ"

1.6 การนำคำ และข้อความ คือการใช้คำให้ร่วมกันในประโยค หรือในข้อความเดียวกัน เพื่อเน้นให้ประโยค หรือข้อความนั้นมีเนื้อความหนักแน่นชัดเจนยิ่งขึ้น ลักษณะการนำคำ และข้อความนี้ เป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งที่อิศรา อมันตกุล เลือกใช้ในการเขียนเรื่องสั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เราเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ พร้อมกัน เทียวด้วยกัน กินด้วยกัน ทุกข์และสุขเท่า ๆ กัน แม่แต่ยมสวาทก็กินใช้ก็เป็นกิจวัตรที่เราปฏิบัติต่อกันแทบว่าจะนับครึ่งไมถวน

"เธอกลายเป็นใบหน้าของคนอื่น และสุมเสียงของคนอื่นไปแล้ว ศลิที่ฉันเคยรู้จักมาแต่เด็ก ศลิที่ฉันรัก ศลิที่ฉันบูชา ไม่มีตัวคนอยู่อีกแล้ว"

"...เธอหมายถึงการเป็นหัวเมื่อกันให้ถูกต้องตามกฎหมายใช่ไหม นี่นะจำไว้คนอย่างนายไวฑูรย์ เนรมิตไม่เคยรู้จักคำว่ากฎหมาย คนอย่างนายไวฑูรย์ เนรมิต ไม่เคยเคารพกฎหมาย

เมื่อเขารู้สึกในฉบับปล้นว่าระบอบเก่า ๆ เงินเดือนเก่า ๆ และหน้าที่เก่า ๆ เป็นที่อดทนระอาใจจนเขาทนไม่ไหว แล้วเขาก็ก่อการสไตรคขึ้น

เขารู้สึกอึดอัดในเครื่องแบบสีทึบและท่อปัสสาวะที่สวมอยู่ รู้สึกเสียใจที่ต้นมามี
อาชีพเป็นตำรวจในยามนี้ รู้สึกเสียใจที่เขาไม่ควรเกิดมาเป็นคนไทยยุคนี้
รู้สึกเสียใจที่เขาไม่ยกค้ายาไปให้รู้แล้วรอรู้อีกก่อนหน้านี้

ทัพประชาชนกำลังเคลื่อนตรงมายังอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยที่สะพาน - สะพาน
- สะพาน ไม่ช้าแต่ก็ไม่เร็วนัก

คนซื้ออย่างเราเป็นเชื้อเชื้อโรคเสมอ คนซื้ออย่างเราตายง่ายเสมอ
เหมือนมือไม้เท้าความไวของประสาทของเจ้าของกระเป๋า

ตลาดเก่า ๆ แม่ค้าเก่า ๆ กายแฟบ ๆ ปลาทองโกเหนืง ๆ น้ำเบ้อ

ไม่ต้องมาลำบากลำบากกับที่นั่นแล้ว ๆ นี้ ไม่ต้องตากแดดตัวดำทั้งวัน ไม่ต้องสูบบุหรี่
ประมือกับภัยธรรมชาติอย่างนี้ ไม่ต้องคอยแหงนหน้ารอพระพิรุณโปรตัวอย่างทุเรศ
อย่างนี้

ปากเขาเจ็บไปด้วยแรงดูดที่ทารุณจากหลอด แต่ช่างเป็นความเจ็บอันหวานจนหวาน
และหวานจนชนะอะไรเช่นนั้น
อายุความแก่หง่อมนี้คงร้ายกาจเหลือเกิน ความแก่หง่อมไร้กำลังวังชา แสบ
เตียงนอนอย่างอิตาเจ้าคุณอมรรัตน์โกสินทร์

ฉันรู้จักผู้หญิงคนหนึ่ง หน้าตาเหมือนเธอ รูปร่างเหมือนเธอ พันเหมือนเธอ
บ้าเหมือนเธอ อะไร ๆ ก็เหมือน

แกไม่เคยไปวัดไปวา ไม่เคยเกี่ยวข้องกับใคร

ฉันไม่เคยเหนื่อยที่จะรักเธอ ฉันไม่เคยพักผ่อนจากความรักของเธอ

คนเรากลัวภัยหรือ เมื่อเรายืนอยู่คนเดียวโดดเดี่ยวแท้ ๆ ในโลกนี้ ? คนเรากลัวภัยหรือ ในเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างเต็มไปด้วยการหักหลัง และทรยศ - ทุกสิ่งทุกอย่างแหล่แหล่ที่เป็นยอดชีวิตของเรา ? คนเรากลัวภัยหรือ ในเมื่อความตายเป็นวิธีเดียวที่จะทำให้เราลืมความเจ็บไข้ และความมอยัทธิธรรม

ข้าพเจ้ารับเชิญทันที มิใช่รับเชิญเพราะว่าข้าพเจ้าแลเห็นโอกาสที่จะได้กินเหล้ากินข้าวดี ๆ มิใช่รับเชิญเพราะว่า สร โกลด์เป็นถึงรัฐมนตรี แต่เพราะว่าข้าพเจ้าเห็นช่องทางที่จะได้ขามาพาดหัวในหน้าหนึ่งได้หรืหรืต่างหาก

เราคบกับอารยประเทศ อารยชาติ และอารยรัฐบาลสนิทชิดเชื้อยิ่งขึ้น กลิ่นไอของอารยชน อารยชนนี้ปลิวมาติด เราก็เริ่มสมมุติตัวเราเองอีกว่าเราเป็นอารยชน

เงินคือแกวสารพัน เงินคือปาฏิหาริย์ -- เพราะฉะนั้นเงินจึงเสกสาปให้ ส.ส. ก่อนสลายกลายเป็นเหมือนผักปลา ที่วางขายกันตามตลาดไปได้อย่างง่ายดาย

1.7 คำสบถ คำสบถในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล เป็นคำที่น่าสนใจอีกลักษณะหนึ่งในการเขียนเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล โดยปกติอิศรา อมันตกุลไม่เคยใช้คำสบถเลยในการสนทนาในชีวิตประจำวัน แต่ในการเขียนบันเทิงคดี อิศรา อมันตกุล สามารถใช้คำสบถได้เหมาะสมแก่สภาพของตัวละคร และเหตุการณ์ในเรื่อง ทั้งตัวอย่างต่อไปนี้

ร้องไห้กึกก้องระเริงเริงใจ ท้ายจี่ทำไมไม่เสือกร้องไปละ อ้ายจัญไร

ผมรู้สึกหมดความสุขไปทันที นิ่งรูดั่งสมัยพระเจ้าเหาไปกินลมว่าวสนามหลวงผ่าซี่ ! เจ้าเพื่อน ๆ รวย ๆ ของผม หน้าวามันไปชุมนุมที่สนามหลวงกันทั้งนั้น และผ่าซี่อีกที...มันไปโดยรถเก๋ง!

“อายห... รถเก๋งมันเสี่ยงยังกะรถไฟทั้งขบวน

มันช่างกำหนดสมนามสกุลเสียจริง ๆ ผว่ะ... เดี่ยวป็น

ออกมาอี อายหอก หรือยังอยากแตกขาวหลวงฟรี ?

พี่เปรต ! จดหมายเหล่านั้นคือตัวแทนของผู้หญิงสามสิบกว่าคน

“อายคนระยำ” เขาร้อง “มันกล้า... มันกล้าตบหน้าเธอเพียงหรือสิจิ ?”

“อายพี่น้อง !”

“ให้การบ้า ๆ” รอยโทหวาด “เดี๋ยวพ่อ... อายหา...”

อายหมอนั่นมันบ้าซัด ๆ บาริย่า

อายแก่แกหลิแดงนี้แกลงทำสุภาพพอไซ อายเท่าหัว

มันคือเงา... ให้ตกนรกเถอะ... ลูกกรง “ฉิบหายละชิเรา” ขวพเจ้าพิมพ์

“อายเปรต อย่างนี้กว่าคนอย่างนายโกษาจะยอม”

“ผาชี - เจ้าลูกชายแห่งนรก” เขาทักเอะอะ

“ไอ้ชั่วไว้อ... ไอ้ลูกชายแห่งนรก” เขาเอะอะ

“แต่มนั !!” ทหารอังกฤษร้องคำออกมาดัง ๆ

“อันยิ่งบูช !” เขาร้องคำออกมาดัง ซึ่งถ้าแปลเป็นภาษาไทย มันก็ได้อรชรรส

เท่า ๆ กับ “อายหมาชิเรื้อน !”

1.8 การเล่นเสียงของคำและจังหวะ คือลักษณะการเรียบเรียงคำให้มีเสียงสัมผัสกัน อันจะเป็นผลให้เกิดความรู้สึกรื่นหูเวลาอ่าน ลักษณะดังกล่าวนี้พบอยู่เสมอในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เขาเป็นทหารไทยใจกล้า กำลังฝ่าทะเลกว้างไปรบในต่างดาว

หนุ่มสะโอดและสาวสอานคู่หนึ่ง เดินเดี่ยวลูกเกาฉีกผ่านเขาไป

เขาแต่งตัวอย่างผูลุนพลัน แล้วผลิตผลออกมาจากช่อง

เขามิได้เพียงแต่ปล้นทรัพย์สินแล้ว แหวเงินทองถ่ายเดียวเท่านั้น พรหมจรรย์
ของหญิง ยังเป็นสิ่งที่เขายวนชวนใจเขาให้กระหายคอยแต่จะปล้นร่ำไปอีกด้วย

หมอนพุ่มหญ้า ๆ กล้วยหว้าทางวางเขื่อง จัดเอาเบื้องหลังสังคมของคู่ผู้หญิง
ที่กรุงเทพฯ มาโกหกเป็นถุงเป็นแฉะ

เราออกมาพบกันทุก ๆ คืน ขึ้นด้วยการนั่งอ่านความหมายที่พรายอยู่ในดวงตากัน

วันใหม่แจ่มด้วยแสงแดด แจ่มด้วยเสียงเด็กหัวเราะ และแจ่มด้วยเสียงเห่า
อย่างเร่งร่าของหมา

ข้าพเจ้ากลายเป็นคนที่การศึกษาจริงจัง ทั้งที่ข้าพเจ้าไม่เคยจริงจังการศึกษา

"ฉันต้องถามนี่ ก็เพราะพี่เปรมเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์นี่"

"พิทักษ์จนราษฎร์ไม่เคยจะมีสันตินะนี่"

"คุณเองนะที่ทำจะเป็นศิลปิน แต่ฉันคิดว่าคุณน่าจะจะเป็นศิลปินปลอมเสียมากกว่า"

"ฉันมันซัดศิลปิน ในด้านศิลปะ แต่ถ้ายเปรียบเทียบในการเถียงกับชีวิต ฉันคิดว่า

ฉันน่าจะอยากยกคำแก้เผด ๆ กับศิลปินเถื่อน ๆ ของโลกทีเดียว แต่นั่นแหละจะศิลปิน

หรือศิลปินปลอม หรือศิลปินประอะ คนเราก็คงต้องมีทองที่คอยแต่เหว

รถของเราวิ่ง โหลยกล้อ เหมือนม้า เชื่อง

1.9 คำที่มีความหมายโดยนัย คือคำที่มีความหมายพิเศษออกไปจากปกติ ผู้อ่านจำเป็นต้องทราบความหมายของคำ จึงจะอ่านเรื่องอย่างได้รส และตีความหมายได้ อิศรา อมันตกุล ใช้คำลักษณะดังกล่าวในเรื่องสั้นอยู่บ้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

"...ตลอด 6 เดือนที่ฉันปล่อยเธอไว้ท่ามกลาง เจ้าพวกหมาป่าหนุ่ม ๆ เหล่านี้"

บอกมา -- อีกาภิ -- บอกมาเถยนี้ว่า บุรุษ อยู่ที่ไหน ?

คนโบราณมักชมว่า ผิวพม่า

เจ้าหมอส่องดาว หัวหน้าของเขานั่นเอง

แก่เข้าไปหมกตัวในห้องของเขายู่นาน ๆ แต่เราก็เชื่อด้วยว่า ผู้ชายอย่าง ต่อยยังเที่ยงสำ และจัดเจนน้อยเกินไปใน เล่ห์ส่วทแบบ ไก่แก่แม่ปลาช่อน

เราสามารถเห็นเงาของ พญายม ยืนแผ่ระยะอยู่ข้างหลังแม่ได้ทีเดียว

พวกเราหยอกเขาเล่นหัวกับเขาได้สนิท จนพากันลืมนามสกุลของเขาเสียเฉย ๆ และขนานนามใหม่ว่า เจ้าจารย์

พอพวกมันลวนแต่ กลิ่นลม กลางทุ่งนั้น ---- กลัวจะถองหา เพนนิบิณฉิด

ไม่เหมือนอย่างฉันคิดดูปี เมื่อยหนึ่งลูก สิ้นนะ เราไม่ใช่ตั้ง โรงกษาศาสตร์ ได้

ถ้าตายเราจะตายอย่าง สิงห์

เขาค้นหัว และพบธนบัตรหมายเลขตรงกับที่หายไประหว่าง เชฟ อยู่ในกระเป๋าสีเสื้อของฉันทอง รอยบาท -- เท่านั้นเองคือหาปีที่ฉันทองถูกส่งไป ลงนรก

ใครก็ตามที่ทำงานของเขาไปไว เป็นกรรมสิทธิ์แม่แต่ขึ้นเดียว จะรู้สึกเหมือน
ว่าได้ไข่มุกดำไว้ในกำมือฉะนั้น

เขามีชื่อ ส.ส. ชนิดที่หาเสียง โดยทำตัว เป็นกาฝาก เกาะอยู่กับคนผู้ยิ่งใหญ่ตลอดกาล
ถ้าไม่ได้คิดเงิน เป็นกำลังใจ คุณศรีคงยัง เป็นบุตรที่ดัง แดงตลอดศึก

ส่วนท่านในเมื่อกลางคืนท่านมีแม่เสื้ออยู่ที่บ้าน มันจะแปลกอะไรถ้าคิดเงินจะเป็น
สิทธิของท่านตลอดเวลากลางวัน

แถมเกิดมา ในภาวะที่เปรียบได้ว่า อย่างว่าแต่จะมีซ่อนสินมอยู่ที่ปากเลย
แม่แต่มแม่เอง เขายังไม่มีการดู

อายพวกอาชญากรเหล่านี้คงนึกว่ามันน่าเกลียดตัว --- อายหา - ที่ไหนได้
มันก็ขี้สงบนไฟเรด ๆ นี่เอง

ความเป็นมหาอำนาจของเราในภกณัน ภาควิมอยู่ใต้สน ก่อเกิดของคนกระ
เหลือง เลือดขาวไร

ดินอีกหลายดินของ พวกขอรับกระผมที่แวดล้อมอยู่ ร้อนตามลำตัวของ เขา

อย่าไปปล้ำกับหมูตามถ่านพระเลยละ

ไม่มีใครรู้ นอกจากเขาทั้งสองเท่านั้น ว่าการดำเนินชีวิตเป็นอย่างไร

กางขวางต่อต้านเดียวที่ข้าพเจ้าหนักใจก็คือประกาศ

ฉันอยู่บนยอดเขานี้ฉันไม่เคยมีอะไรที่ต้องกลัว แม่อินทรีย์ภักษ์ที่มันมาพร้อมกับ
ไข่มุกดำ

ฝ่ายแม่เมียเขาก็นอนบิตคอยอายรสผิด ๆ ร้อน ๆ อย่างว่าเหงเหงอ
ทนไม่ไหวก็เลยนอกใจไปเล่นชู้

"ผมไม่ไป" ผมยืนกระต่ายขาเดียว "ผมจะอยู่บ้านผมจะอ่านหนังสือ"

คนในปราสาทพวกนี้แหละที่พยายามจะทำทุก ๆ วิธีทางให้ฐานะของกรรมกร
ตกต่ำไปกว่าจุดคงทนของชีวิต

2. ภาพพจน์ (Figure of Speech)

ภาพพจน์ หมายถึง การสร้างมโนภาพให้เกิดขึ้นโดยอาศัยถ้อยคำสำนวน
โดยการใช้ถ้อยคำสำนวนซึ่งมีลักษณะเปรียบเทียบเชิงอุปมาอุปมัย เพื่อผลในทางความ
รู้สึก และความเข้าใจมากกว่าการบอกเล่าด้วยถ้อยคำธรรมดา ไวยากรณ์ภาพพจน์ที่นิยม
ใช้กันทั่วไปมีหลายประการ อิศรา อมันตกุล ได้เลือกใช้ภาพพจน์ดังต่อไปนี้ในเรื่องสั้น
คือ ไวยากรณ์อุปมา (Simile) ไวยากรณ์อุปลักษณ์ (Metaphor) และ ไวยากรณ์บุคลาธิษฐาน
(Personification)

อิสรา อมันตกุล ได้เสนอภาพพจน์ในลักษณะต่าง ๆ กัน ดังตัวอย่าง
ต่อไปนี้

2.1 ไวยากรณ์อุปมา (Simile) หมายถึง การเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปมัย
โดยนำสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกันมา เปรียบเทียบกัน เพื่อช่วยให้ผู้อ่าน เข้าใจหรือรู้สึกสิ่งที่
ไม่เคยรู้จักมาก่อน การเปรียบเทียบแบบนี้มักใช้คำเชื่อม เหมือน ดัง ปาน
ประหนึ่ง ราว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หล่อนได้ยินเสียงฝีเท้าหนึ่งดังไกลเข้ามา... ไกลเขาแล้วเขาราวกับฝีเท้าของ
สัตว์ในพงไพร

เสียงของเขายังช้าและเนิบเนิ่นเดิม แต่มันคงดีกว่าเหมือนตาบอดเดิม
เสียสักวัน

หวานแทบจะหยดราวกับน้ำผึ้ง คือน้ำ

จูบที่แผ่วเบา เหมือนปีกผีเสื้อสัมผัส เกสรดอกไม้

ประโยคที่สะบัดสะบิ้ง เหมือนอกอวบเต่งของสาว ๆ สมัยใหม่

นักการเมืองหนุ่ม ๆ หลายคนได้พุ่งเป็นพลุโด่งดังฟ้า แล้วในไม่ช้าไม่นานก็ร่วงลง

มาอย่างไม่มีท่าเหมือนสาธุกะเบือ

ประชาชนส่วนมากที่ฟังนายศรี โกลเสศ หูดเข้านั้นรู้สึกตัวเหมือนนั่งอยู่บนปลายเข็ม
ตลอดเวลา

เขามีชีวิตแรนแค้นเหมือนหนูที่ถูกไล่ตามท่อไล่โครก

มันก็ได้ทำให้รู้สึกเหมือนเดินเลี้ยวตัวแฉไปบนสายลวด

รูปร่างเหมือนถูกปั้นมาให้เป็นตุ้ม

เหมือนเอาเบนวินราดเข้าไปในกองไฟ

ฝนตกหนักเหมือนฟ้าเป็นกอกฝักบัวยักษ์ที่ถูกไขเติมที

ฝนทำให้เขาเปียกเหมือนลูกหมาตกน้ำ

ฉันทานะเรียนอย่างไม่ย่อท้อ เหมือนนักมวยที่ยังเจ็บก็ยังตลุย

ส.ส. กริ่งสกลากลายสกลา เป็นเหมือนผักปลาน

คูมันไม้ไผ่สูงมนุษย์เฉยแฉแต่น้อย มันเหมือนกับกลุ่มฝูงที่กำตั้งฝูงเข้ามาทางเขาอย่าง
ขอมคาย

มือทั้งสองของเขายืนนิ่ง กริ่งเซมิ่ง เหมือนรูปปั้นอยู่รอบลำคอเขา

เหมือนถอนกุดจากกระถางลายครามมาปลูกลงในหมั่งในพวงขนาน

พอถ้าหลานนกเหมือนอสรพิษที่ถูกตีกลางชนคณหลัง

นิคพามันพุ่งออกจากที่เหมือนธนู

เขาจูบหลอนกริ่งนี้ ความรู้สึกสะอาคบุรีสุทธิเหมือนประตองอุดมคติขึ้นมาจูบ

เพื่อที่ให้มีออกมาเรือนบนพิวหน้าผากเมื่อก็ บัดนี้กลับเย็นเยียบราวกับหยดน้ำแข็ง

ห้องสอบสวนในสถานีตำรวจคร่ำครึร้อนเหมือนไฟนรกกำลังแลบเปลวอยู่รอบ ๆ
 สมอของเขาดูขุ่นมัวเหมือนมีมรสุมย่อย ๆ เขาไปพักผ่อนอยู่ในกระโหลกหัว
 เขาแลเห็นเมล็ดฝนเกาะอยู่ตามผมของหล่อนเหมือนลูกปัดเล็ก ๆ เผลออยู่ในเส้นไหม
 สีดำ

กลิ่นลูกใหญ่โยนเรื่อลำน้อยเหมือนกับชนนทที่เพียงเบาเบา ๆ กับฉิวฉิว
 หล่อนเปียกโชกไปทั้งตัว ใบหน้าซีดเหมือนกระดาษจลำนวนในการบนโต๊ะ
 ชีวิตของเขาจึงเสรีและโดดเดี่ยวเหมือนเหยี่ยวที่ท่องเดี่ยวไปในน่านฟ้าด้วยปีกกล้า
 พันขาวเหมือนไข่มุกที่ไฉไลจากทะเลลึก

ดาวบนฟ้าเหมือนกระดาษลูกปาทองที่ถูกขวางกระจายไปตกบนผืนฝุ่นหนาสิ้นน้ำเงินสด
 ฉนั้นจะไต่บันไดทองของการเมืองให้เหมือนกับถึงโตคนไม้ที่เดี่ยว
 ท่านยืนส่งท่าทางเคร่งเหมือนสังฆราชจะเริ่มเทศน์

เสียงแปดเหมือนนกกระจอกร้องใหญ่ เริ่มร้องขึ้นอีก
 ผมของเธอเหมือนเส้นไหมที่ระย้ายอยไปสะบัดสะบั้งอยู่กับไหล
 ตัวสั้นเหมือนลูกนกหนาวฝน

อ่อนเหลวเหมือนขี้ผึ้งคนไฟ
 อากาศรอบ ๆ แข็งกระด้าง และมีคตือเหมือนหลงเขาไปในป่าดิบ
 เส้นเลือดคั่งเข้มเหมือนสายลวดหนาม

เหงื่อจากหน้าผากกระเป็นมาถูกมือเย็นเฉียบเหมือนเกล็ดหิมะ
 เลือดสีแดงเข้มพุ่งออกมาจากคอหอยของเขาเหมือนน้ำฟูเล็ก ๆ

ประกายตาของเขาแจ่มเหมือนกลิ่นในทะเลเวลาแรมแก่

ผมรู้สึกเหมือนลิ้นที่เขาขังไว้ในกรง

หัวผมหมุนเหมือนจักรที่ถูกละเขาจับปั่น

ผมยืนตัวขาวอยู่กับที่เหมือนถูกธรณีสูบเอาไว้

เท้าของเธอเปรี้ยวและว่องไวในเวลากระโดดเชือกเหมือนลูกยางกะเด่งขึ้น ๆ ลง ๆ
 แก้มของเธอเวลาคุยจ้อคงจะกระดิกเร็วเหมือนหางของหมาขณะที่แกว่งด้วยความปีติ

2.2 ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ (Metaphor)

ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ หรือการเปรียบเทียบโดยนัย เป็นการเปรียบเทียบซึ่งมีความมุ่งหมายเช่นเดียวกับแบบแรก แต่ไม่ได้เปรียบเทียบโดยตรง และไม่ได้ใช้คำเชื่อมเหมือน กุณ ดัง ราว กับแบบแรก ภาพพจน์ในลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นั่นไม่ใช่ผู้หญิงบ้านนอกใจเงาคนหนึ่งหรอก มันคือภาพแห่งความบริสุทธิ์
 นั่นไม่ใช่กองไฟใช้ผิงกายแก่หนาวมันคือสัญลักษณ์แห่งความรักที่ใช้สำหรับผิงใจ
 เพื่อละลายความชั่ว

มนุษย์ทุกคนเป็นสัตว์ที่ถูกขังอยู่ในกรงของชะตากรรม
 หัวของฉัน -- หัวของฉัน -- ปีศาจแห่งชีวิตของฉัน
 มติมหาชนเป็นอาวุธที่สังหารมนุษย์มามากกว่ากระสุนปืน
 ผมกลายเป็นผีไม่มีศาล
 ในยุคที่อินทรียักษ์บินเป็นทิวแถวนำไขเหล็กมัจจุของมันเป็นมาโปรยลงบนแผ่นดินไทย
 อายพวกมันนะ ใจเป็นควาย
 คนอย่างเขาหัวล้านหลังเป็นกุงไปตลอดชีวิตก็ไม่มีหวังจะเก็บได้ถึงสองหมื่น
 นึกคำถึงรำพันพิศคือเป็นชาวตอแตก
 ดวงตาฉันเป็นอาศรมของความขมขื่นแท้ ๆ
 เธอคือเนื้อหนังมังสาที่ถูกกดขี่ของประชาชนคนเดินถนน เธอคือเลือดอัน
 ปวดร้าวควยพิษไซแห่งความอดไขของเขานั่น
 ความกระด้างอย่างเดียวกับเท่านั้นที่เป็นขารักษาแผลส่วาของ เด็กสาวคนนี้
 ที่นาของเราไม่ใช่ที่อุดมสมบูรณ์... แต่มันก็เป็นแม่บังเกิดเกล้าของฉัน ฉันเป็น
 ลูกของธรณีผืนนี้

ขอให้อันใด กับ ก็ยาวเพื่อที่ฉันจะวางลงไปบนมันพอเป็นทุนคิดตัวไปบ้างเสียก่อน
 ทุก ๆ คน เป็นเทพธิดาแห่งราตรี และ เป็นศพที่ยังหายใจได้ในเวลากลางวัน

ในสายตาของเขา ฉันได้ทำตัวเป็นศรีธนช้ยผู้สับปรับต่อสังคม เป็น
 บุรุษผู้หักหลังชีวิต เป็นงูในนันทานสุภาวดี... เป็นผีไม่มีศาลตั้งทรายฝั้นแต่
 ทรายคูของมัน

2.3 ไวยาหารบุคคลาธิษฐาน (Personification)

ไวยาหารบุคคลาธิษฐาน คือ การเปรียบเทียบโดยนำสิ่งที่ไม่มีชีวิตหรือ
 มีชีวิตแต่ไม่ใช่คนมากล่าวถึงราวกับเป็นคน การเสนอภาพพจน์ในลักษณะดังกล่าวนี้
 อิศรา อมันตกุล ใช้ในการเขียนเรื่องสั้นได้อย่างเหมาะสมและแปลกใหม่ ทำให้ผู้อ่าน
 เกิดมโนภาพได้ชัดเจน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ผู้เฒ่าเฟื่องฟ้ายืนหงอย ๆ อยู่หน้าระเบียบที่ทรุดโทรม
 บ้านหงบ้านชณะนั้นกำลังจมอยู่ในความหลับ
 ความฉิบหายกำลังเดินทางมาสู่ฉันแล้วละ รูไ้ไวเด็ก
 มาระยะหลัง ๆ นี้ โชคช่างชอบมาเกาะประคองเรียกหาเขาเสียนี้กระไร
 เขาต้องการเดินยึดเส้นยึดสาย เพื่อผ่อนให้พี่แม่โง่กับเบียร์ไม่รู้ก็แก้วต่อแก้ว
 ที่กำลังคืนเรา ๆ อยู่ในหัวสมองให้ลดลงบ้าง
 เมื่อแล้วเองถูกความอยู่ดีธรรมกับหัวส่งมาผจญความลำเค็ญ
 หลอนจำได้ว่าเขาได้ปึงยีนส์ตัว ๆ อยู่ในหมอกควัน
 กรองทองผู้เสรี ซึ่งสามารถหนีความยุ่งใจทั้งหลายมายืนอยู่บนเขาให้ลมกอด และ
 การส่งยิ้มต้อนรับลงมา
 ความมืดกำลังเต็มสี่เทา และดำลงบนทุกสิ่ง
 เฟื่องฟ้าขอแดงแปะกลับหลบหน้าหายไปหมด
 ทะเลส่งเสียงกรวดเข้ามาแล้ว ๆ
 ราตรีมีดวงตาฟุ้งพัน ๆ ดวง

เวลาสมถันั้นจะส่งเสียงกระซิบเหมือนเสียงซุบซิบนินทากันของสาวสังคมสมัยนี้

เจ้านมวาอุและเจ้านมสมุทรสมคบกันกระซิบข่าวลือกันไปเสียแล้ว

ตะเกียงโตะที่แขวนไว้ตามเสาทำเรื่องส่งแสงหม่นเมื่อเปลวของมันดับลงใน

กรอบแก้ว

ความยุติธรรมเล่าก็มักจะไปเป็นเทพเจ้าที่ถ่ายทอดทุกขีสารำไป

ราตรีข้างนอกกำลังทอใยสีม่วงแกกยายเขตกว้างขึ้นทุกที ตะเกียงแขวนกลางร้าน

โยนแสงเป็นรูปสี่เหลี่ยมของกรอบประตูออกไปจับอยู่กับพื้นถนน

เขานั่งรออยู่ในความสว่างของแสงจันทร์ มีความเคลงใจนั่งอยู่เป็นเพื่อน

แดดเวลาเย็นกำลังอำลาใบหญ้าและดอกไม้

ดวงอาทิตย์สีแดงกลายนไฟ ปัดอยู่เหมือนจะพยายามเกาะในความสะเทวของ
หลอน

ลมลมลูกถูกกลืนมาตามยอดรวงข้าว พระจันทร์ที่หน้ามีคเหมือนเหมือนนมโรต

เขียนหน้ามาจากตัวไม้ไซเซมาถึงฝั่งลำแม่กก

การใช้สัญลักษณ์ (Symbol)

สัญลักษณ์ คือ สิ่งที่ใช้แทนความคิด (Idea) หรือลักษณะบางประการ
ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะแสดงให้เห็นความคล้ายคลึงหรือความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์
กับสิ่งที่ถูกแทน เช่น สีขาวเป็นเครื่องหมายแทนความบริสุทธิ์ ดอกไม้ แผลง เป็น
เครื่องหมายแทนหญิงและชาย ไม้กางเขนเป็นเครื่องหมายแทนคริสต์ศาสนา เป็นต้น¹

อิสรา อมันตุล ใช้สัญลักษณ์ในการเขียนเรื่องสั้นหลายเรื่อง เช่น
เรื่องนางเคียง นกในกรง ประโลมโลก และฤดูร้อนระหว่างชนชั้น การใช้
สัญลักษณ์ของ อิสรา อมันตุล เป็นการสื่อความคิดให้ผู้อ่านมองเห็นความสัมพันธ์
ระหว่างสัญลักษณ์ที่ใช้ในเรื่องกับสาระที่ต้องการส่งมาถึงผู้อ่าน

¹ Funk and Wagnalls The Funk and Wagnalls New Standard
Dictionary of The English Language p. 2444

จากเรื่อง นางเตยง อิศรา อมันตกุล เขียนถึงสาวคนหนึ่งซึ่งเล่าเรื่อง
การผจญภัยของเธอให้ชายหนุ่มคนหนึ่งฟังว่า วันหนึ่งขณะที่เธอกำลังอาบน้ำอยู่ในห้องน้ำ
ที่บ้านสุโขธา เธอจึงควานหาขันเพื่อตักน้ำล้างตา เธอควานหาขันจนกระทั่งเข้าไป
และรู้สึกตัวว่าไม่ได้อยู่ในบ้านของตนเอง เธอลืมหาดูอีกตึกหนึ่ง ปรากฏว่าเธออยู่ใน
ห้องหัวหน้าหน่วยสืบราชการลับแห่งอังกฤษ เขาจึงถามเธอว่า เป็นใครเมื่อได้รับคำตอบ
เขาก็บอกให้เธอรีบออกไปจากห้องเขาเสีย เพราะภรรยาของเขากำลังมา เขาไม่อยาก
ให้ภรรยาของเขาพบเธอในสภาพเปลือยเปล่าเช่นนั้น เธอเล่าต่อไปว่าเธอรู้สึกหิว ๆ
เหมือนใจจะขาด ร่างกายเหมือนลอยในอากาศ ลืมหาดูอีกตึกหนึ่งตัวเธออยู่ที่นิวยอร์ก
อยู่บนเตียง กับชายหนุ่มซึ่งกำลังหลับอยู่ เขาพลิกเข้ามากอดเธอ จึงเบี่ยงตัวหนีแต่เขา
จ้วเจียพูดว่าไม่ต้องกลัวเขาไม่ใช่คู่กระเบิดคอมมิวนิสต์ เมื่อเขาลืมตาขึ้นมาจึงพบว่าเธอ
อยู่บนเตียง กับเขาคอยจับข้อมือแต่เธอไม่ยอม และกระโจนหนีออกมา ได้ยินเสียงเขา
พูดว่า "โอ... เมืองไทยขาดแคลนผ้าถึงเพียงนี้เชียวหรือ" เมื่อเขาเห็นเธอเปลือย
เธอเล่าต่อไปอีกว่า เธอต้องล่องไปปารีส และที่อื่น ๆ อีกหลายแห่ง

จากเรื่องนางเตยงนี้ อิศรา อมันตกุล ใช้หญิงสาวเป็นสัญลักษณ์แทน
ประเทศไทย เพื่อต้องการสื่อความหมายมายังผู้อ่านว่า ในสายตาของอังกฤษนั้น
ประเทศไทยเหมือนหญิงสาวที่กำลังเปลือยร่างอยู่ คือประเทศไทยไม่ เป็นความลับสำหรับ
อังกฤษ ความนี้ได้จากกรณีที่ อิศรา อมันตกุล กำหนดให้หญิงสาวผู้เปลือยร่างนั้นไป
ลืมหาดูชั้นใต้ห้องของหัวหน้าหน่วยสืบราชการลับของอังกฤษไกล ๆ กับแฟ้มเอกสารเกี่ยวกับ
เมืองไทย

บทสนทนาระหว่าง หญิงสาวกับหัวหน้าหน่วยสืบราชการลับอังกฤษ อิศรา
เขียนไว้ดังนี้

"ที่นี่คือลอนดอนนครหลวงแห่งอังกฤษ ไหน ? เธอว่าเธอมาจากไหนนะ ?"

"บาง กอก" หลอนกอบ "ฉันเป็นคนไทยเป็นคนสยาม"

"ชาวสยาม" หัวหน้าหน่วยสืบราชการลับอังกฤษตาเหลือก "และนั่น บนโต๊ะ
ของฉันคือพิมพ์เอกสาร เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเมืองสยาม..."¹

อิศรา อมันตกุล ยังเสนอความคิดต่อไปเกี่ยวกับทัศนะของอเมริกาที่มีต่อ
ประเทศไทย โดยใช้หญิงสาวผู้เปื่อยร่วงเป็นสัญลักษณ์อีกว่า อเมริกานั้นคิดจะมี
อิทธิพลเหนือไทยเหมือนกันโดยจะเห็นได้จากความที่ว่า ชายหนุ่มอเมริกันผู้นั้นทางมือออก
จะกอดหญิงสาว และละเมอในตอนแรกที่ลึกร่างกลับมาเจอเธอว่าเขาไม่ใช่กอมมิชอนแน
บตสนทนาระหว่างหญิงสาวกับหนุ่มอเมริกัน อิศรา อมันตกุล เขียนไว้ว่า

"ตกใจทำไมเล่า" เขาถามอย่างเจ้าชู้ "ฉันไม่ใช่ระเบิดปรมาณู"
"อ้อ" หล่อนย้อน "ถ้าคุณเป็นระเบิดปรมาณูฉันจะไม่กลัวเลย ก็ฉันไม่เคยกลัว
ระเบิดปรมาณู เพราะมันเป็นเพียงวัตถุชิ้นหนึ่งซึ่งอยู่เฉย ๆ ก็พิษสงไม่มากอะไร
ไปกว่าขวานเล่มหนึ่ง หรือไม้ท่อนหนึ่ง ฉันกลัวแต่คน... คนผู้สร้างและคิดใช้
ระเบิดมหาประลัยนี้เท่านั้น"
"เลิกกลัวได้แล้ว เรามี... องค์การสหประชาชาติ เป็นประกัน... เรามีบทบัญญัติ
ลงโทษผู้ฝ่าฝืนใช้แรงพลังปรมาณูในทางทำลาย... มาเถอะขอฉันจูบที โอเค"
"ไม่ โอเค"²

ชายหนุ่มชาวฝรั่งเศสก็อยากกอดจูบหญิงสาวชาวไทยผู้นั้นเหมือนกัน เขา
พูดว่า "เธอสวยเหลือเกิน ตาของเธอ ผมของเธอ ร่างอันอรชรของเธอ ทำให้บีแอร์
แสนเกษมสำราญ... งา... จูบทีได้ไหม"³

¹อิศรา อมันตกุล พระและคำสาป หน้า 72

²ดู. หน้า 78 - 79

³ดู. หน้า 81

อิศรา อมันตกุล เขียนเรื่องนางเคียงขึ้นมาเพื่อชี้แนะให้ผู้อ่านทราบว่า
ชาติมหาอำนาจทั้งสาม คือ อังกฤษ อเมริกา และฝรั่งเศส ต่างจ้องที่จะเข้ามามีอำนาจ
ในเมืองไทยตอนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

จากเรื่องดูรูอนระหว่างชนชั้น อิศรา อมันตกุล ใช้สัญลักษณ์ 3 ชนิด
ด้วยกัน คือ สิ่งแรกคือนกแร้งซึ่งบินมาเกาะหลังคาบ้านของครอบครัวยากจนใช้แทนความ
ตาย สิ่งที่สอง คือของซึ่งบรรจุอยู่ในห่อที่คนรับใช้บ้านเศรษฐีนำมาให้ เมื่อเปิดออกมา
ก็พบกระดาษซึ่งเขียนคำว่า อิหร่าน วัณโรค และโรครากสาด ใช้แทนโรคติดต่อร้ายแรง
ที่คนยากจนต้องเผชิญอยู่ทั้งสามโรค และสิ่งสุดท้ายก็คือน้ำตาของแม่ที่ไหลลงอาบแก้ม
ใช้แทนความทุกข์ยากที่คนจนจะต้องพบอยู่ตลอดไป

จากเรื่อง นกในกรง อิศรา อมันตกุล ใช้นกเป็นสัญลักษณ์ แทนความ
ต้องการของหายพิการที่จะไปไหนมาไหนได้เหมือนเดิม เพราะการที่เขาขาดก็เปรียบ
ได้เหมือนนกที่ถูกขังกรงไว้นั่นเอง

ในเรื่องประโลมโลก สัญลักษณ์ที่ อิศรา อมันตกุล ใช้มี 2 อย่าง
อย่างแรกคือกรงขัง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจและอิทธิพลของเจ้าของสำนักพิมพ์
ที่มีเหนือนักเขียน และอย่างที่สองคือ อาหารที่ให้พอประทังชีวิตไปวันหนึ่ง ๆ ใช้แทน
ค่าตอบแทนที่นักเขียนได้รับจากการขายบทประพันธ์ของตนในราคาน้อยนิดเพียงแค่ว่า
ใช้สอยไปวัน ๆ เท่านั้น

3. โครงสร้างประโยค (Syntax)

จากการศึกษาเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ได้พบว่า อิศรา อมันตกุล
นิยมผูกประโยคแบบประโยคยาว และประโยคแบบโวหารมากที่สุด แต่ลักษณะประโยค
ที่สร้างขึ้นมีลักษณะไม่ซับซ้อนมาก และเป็นประโยคที่อ่านง่าย จึงเป็นการง่ายที่ผู้อ่าน
จะเข้าใจถึงสาระของประโยคนั้น ๆ ได้อย่างรวดเร็ว และแจ่มแจ้ง

3.1 ประโยคยาว (Isocentric Sentence) คือประโยคที่เป็น
อเนกัตถ์ประโยค หรือสังกรประโยค ปากกานผลงานทั่วไปของอิศรา อมันตกุล
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พันตรีเทิม เป็นหนุ่มผู้ตกพุ่มหมายในระหว่างสงครามก็เพราะ ถูกกระเบิดที่
ตั้งแถว...แถว ลงมาจากฟ้า แล้วตกลงมาตรงปากหลุมหลบภัย
ในบ้าน พลิตส์หึงเมียสาวของเขาที่วิ่งลง เป็นคนสุดท้ายทันที

พันตรีเทิม เป็นคนชอบชีวิตง่าย ๆ และเสียงสงบ ชอบฟังเสียงนกร้องและ
ลำธารไหลรยริน และภาพอันเกิดจากกวีพจน์ของสุนทรภู่มากกว่าเสียงเสียงพื้น
ของรถรางและเสียงปวดประสาของรถยนต์

รุ่งขึ้นอากาศโปร่งฟ้า และแดดรู้ไปรยปรมาณูแห่งไออบอุ่มไปทั่วแผ่นดินอัน
ไพศาล ร่องรอยร้ายกาจของพายุฝนเมื่อคืน ถูกกลบหายไปจากท้องฟ้าด้วยแสง
อรุณอาไพ

สายตาของหล่อนกวาดอย่างเลื่อนลอย แลเห็นเห็นไปทั่วถึงหนังสือที่ยาวเหยียด
เกือบจะรอบห้อง มันเป็นสายตาที่มีประกาย เหมือนคนที่ถูกจำลองไว้ในคำมืด
เป็นเวลานาน เพิ่งได้รับการปลดปล่อยออกมาพบแสงสว่าง และใบหน้าที่ยังไร
ผู้ใหญ่ของดิฉันคงไม่ขัดข้อง ถ้าพี่สูงจะสู้อดิฉัน เพราะมันเป็นประเพณีที่ฝังส้นคาน
คนไทยเราเสียแล้ว ว่าถ้าหากผู้ใหญ่พอใจ ก็คิดว่าผู้น้อยของตนเองเอออด้วย
ดิฉันชอบดวงตาของคุณเหลือเกินละ, อัดด์ มันดูดีดอย่างบริสุทธิ์อะไรเช่นนั้น
มันดูเหมือนว่าไม่มีอันตรายอะไรเลย มันเต็มไปด้วยความผ่องใส แม้ตัวคุณเอง
ก็บอกไม่ถูกว่าผ่องใสหรือผ่องใส สิ่งอยู่เบื้องหลังมัน ก็คือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังความ
เจ็บปวด

นางประจักษ์ราชบุรุษพิทักษ์มารดาของระดีและญาติห่าง ๆ ของสุจริตผู้มีท่าทาง
ราวกับสาววัง ตั้งใจจะกินพวกเราให้ออความ ด้วยความชำนาญชาญสนามใน
การตั้งไฟของแก

หล่อนเคยบอกดิฉันว่า เธอเป็นคนแปลก ลึกลับอย่างชวนสนเท่ห์ เฉยเมก
อย่างมีเสน่ห์ กระตางอย่างละมุนละมัยพิศ

รุ่งได้ฟังบทเรียนอันล้ำค่ายิ่งไว้ให้กับเขา หล่อนสอนให้เขาสำนึกได้ว่า ความสุข
ของคนเราอยู่ที่การทำให้คนอื่น ๆ ในวงสังคมได้เป็นสุข

น้ำตานิดหนึ่ง กำซาบออกมาจากดวงตาของพันธุรีชา เป้ และดูเหมือนว่า
แต่วันที่นั้นเป็นต้นมา น้ำตานันไฉไลกลางความขุ่นมัวในแนวตามานานปีของ
เขาให้หลุดออกไปหมดสิ้น

เสียงที่แจ่มกว่ากางเขนเปล่งออกมาจากปากหล่อนั่นเอง พร้าสูง และ
สะเทือนในใบคำลง เหมือนนกน้อย ๆ ที่กลาตมเล่นกลางหาว ร้าของมันแผ่
ระลอกไปทั่วไหน ก็ไปรยความหวัง ความฝัน และสเร้งสร่าธรรม์ไว้ที่นั่น
การเดินทางครั้งนี้จะนับว่าสบายโซ่ทีเดียว ถ้าเราไม่ต้องต่อสู้กับมรสุมที่พัด
มาจากสุมาตราถึงชั่วโมงกว่า

เลื่องเดินออกจากบ้านแต่เช้าตรู่ เดินคุ่มเขาไปในป่าเมอดอง ซึ่งครั้งหนึ่ง
ป่านี้เคยเป็นโลก ที่แผ่คลุมไปด้วยความงามวิไลของดอกไม้หลายสีหลากพรรณ
งานของเลื่อง บอกลง ที่ทิ้งไว้ เป็นสมบัติของชีวิตคนรุ่นหลัง มีอยู่ไม่กี่ชิ้น
และไม่ใคร่มีกันรู้จักกันแพร่หลาย แต่ใครก็ตามที่ได้งานของเขาไว้ เป็น
กรรมสิทธิ์แม่สักขึ้นเดียว จะรู้สึกเหมือนว่าได้ไข่มุกดำไว้ในกำมือฉะนั้น
การแต่งงานของพะทะน่านปรากฏน่าพิงพอใจ ด้วยว่าลูกสาวคนหัวปักได้ไป
กับเจ้าชายในราชตระกูลสูง และมีไร่นาสาโหลดลูกหูกตาคา เป็นที่เสียดหน้า
ชู้ตาแก่พะทะน่านโซ และลูกชายคนรองก็มีชื่อในวงสังคม เต้นรำเก่ง ปาน
ยิโกโล และเล่นโป้ดเกอร์ไม่เคยเสียทีใคร

ท่านเคยเห็นปาฏิหาริย์ของพระจันทร์ไหม ? ไม่ใช่พระจันทร์ดวงเรื่อนวลโย
ซึ่งทอสายชีวิตลงในการสลายดอกไม้ของสุ่มพุ่มพุ่มพฤษ และสาดประกายระริก
ให้เด่นบนระลอกของน้ำตามละหารธารห้วย ไม่ใช่พระจันทร์หนามเลื้อย
โอบกอดพวงยอชู้สาวทไวทวยวงเขนแห่งรัทมิ เพื่อปลุกเสกให้ระเร้ง
เหลิงอยู่กับรสรัก -- หรือร่านราตะก็ตามแต่จะเรียก -- แต่เป็นพระจันทร์
ที่แรกขึ้นมีสีขุ่นแดงดังเลือด

ซาฟเจ้าเลนเพลง "แม่น้ำเจ้าพระยากำสรล" ไม่ทันจบก็ต้องวางช่อ เพื่อที่
จะกลับมานั่งตาคอยวาดภาพอันพิลาศของอนาคตต่อไปอย่างตื่นเต้นและเห็นกระหาย

บางคนเคยแอบขอมหาความท้าทายทางเพศ ๗ เกมกระดานกระวาย ขอให้
ข้าพเจ้าหาประโยชน์ที่เด็ดดวงหยาดหยาดลงไปท้ายจดหมายถึงแม่หวานใจ
ของเขา

ฉันทำงานจนหลัง โกงแทบจะเป็นเบ็ดตอนกลางวัน ก็เพื่อหาเงินไว้หาวิชา
ใส่ตัวในตอนกลางคืน เพื่อที่ฉันจะได้ไม่คงมาเที่ยวแม่มีอขอเขากินใน
เวลาว่างหนา

คุณหญิงนิกรบำรุงรัฐวัย 32 สูงศักดิ์ และมั่งคั่ง กำลังกลายเป็นเด็กนักเรียนเล็ก ๆ
ที่หนีโรงเรียนไปเที่ยวไล่จับผีเสื้อปีกสวย ๆ ตามสวนดอกไม้... เพียงแต่ว่า
ผีเสื้อปีกสวย ๆ ที่คุณหญิงนิกรบำรุงรัฐ กำลังไล่กว้าขณะนี้ เป็นผีเสื้อแห่ง
ความฝัน

มีอขอ เขาที่สัมพันธ์กับข้าพเจ้าอยู่นั้น หยาดและสาก

คนไทยทั่ว ๆ ไปพากันวางธงสงสัย ว่าความหมายของคำว่า "มหาอำนาจ"
นั้นอยู่ที่ไหน ถ้าจะหมายถึงจำนวนพลชาติของเราที่ขึ้นหลามลันจนปรี ที่ดิน
อันกว้างขวางเปล่าก็ใช่ที่ เพราะยังไม่เห็นใครทำท่าว่าจะสับสนรู้ได้ เก่งไป
กว่ากระดาก ถ้าจะหมายถึงเราที่ยิ่งแผ่นดินในประวัติศาสตร์คืนมาได้
ทั้งเหนือ ใต้ และบูรพาเป็นต้นากำแพง ก็ยังน่าเคลงใจอยู่ เพราะว่าความ
เป็นมหาอำนาจของเราในกาลนั้น หากภูมิอยู่ไกลเกิน เกือกบูตของคนแคะเหลียง
เล็ดเข้ามาไร

ผมสับสนโย บารว๋อ ไคอ่านและไคฟงคนสำคัญหลายต่อหลายคนเขียน และ
พูดอย่างซึ่งอ้างว่า ก็มหาประลัยของสงคราม ที่กำลังจะมีขึ้นครั้งใหม่ในโลกนี้
นักวิทยาศาสตร์ขนาดหัวกะทิ กับนักการเมืองขนาดเบิ้ม ๆ เหล่านั้นจะช่วยระงับ
ยับยั้งมันไว้ได้

คนเรามีเหตุผลที่จะพบความสับสนใจครั้งใหญ่หลวงในชีวิตเพียงสามกรณีเท่านั้น
มันคือ กรณีเกิด กรณีรัก และกรณีตาย สองกรณีแรก เรา --- ข้าพเจ้า
หมายถึง ผู้ชายมักเป็นผู้ก่อให้เกิดกับคนอื่น กรณีหลังเราก่อให้เกิดตัวเราเอง

3.2 ประโยคแบบไวพาร (Ciceronian Sentence) คือประโยค
ที่ "กล่าวรายละเอียดอย่าง ๑ ไปจนจบประโยค จึงจะมีเนื้อความสมบูรณ์ เป็นที่
เข้าใจ... หรือมีละเนิ่นก็ เป็นแบบประโยคที่พูดให้มีความหมายเสียก่อนไม่กล่าวอย่าง
ตรงไปตรงมา"¹ ประโยคแบบนี้ เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ปรากฏอยู่ทั่วไปในงานเขียนของ
อิศรา อมันตกุล ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ปลดกลเหล็กครอบจอซาฟเจ้าทอช ๑ กลาย มัดในมือหนึ่งหล่นผลอยลงสู่พื้น
ร่างกายำอองเจ้าคุณโงนเงนผลวลมฟาดลง
ถูกได้ให้สมบัติอะไรอย่างหนึ่งแก่เขา มันคือกลามเนื้อที่กำยำ และกำปั้นที่
แข็งราวกับก้อนหิน
จวนบุรีราดาถูก ๑ ที่ถูกล้อมอยู่ในห้องนี้ จวนราวกับกระดาะเป็ดเผาไฟ แต่เขา
ยังคงสู้มันได้อย่างหนักหน่วง
หรดหัวลงนั่งบนรากไม้ใหญ่ต้นหนึ่งใต้ชักรู ถูกก็ตาก็หันมาตอนเราเป็นกลุ่ม
ใหญ่ พิชสงเจ้าสัวเล็ก ๑ ชนิดนี้มีปานใจ เบื้องหลังแห่งความเรียบเชียบ
ที่เอื้อมยื่นของภูมิประเทศป่าดง ก็คือไร่ป่าวันจะจ้องคร่าชีวิตอยู่ทุกลมหายใจ
เขาเกาะเบา ๑ สามครั้ง ถวายมืออัน ยืนเฉียบ มันไม่ถึงพอที่จะปลุกให้คนอื่นตื่น
นอกจากถนนในท้องแต่ผู้เดียว
แล้วเธอก็อธิบายถึงงานเมตตามันถึงที่จะจัดขึ้น ถึงท้องเรื่องของละคร ซึ่ง
เธอจะเป็นนางเอก และซาฟเจ้ามียบทบาทเป็นนักดนตรี กระซางก ซึ่ง เป็น
ตัวชูโรง
ราวกับวิ่งหาไปบนกำแพงเขาเต็มรัก จันผะ -- ซา -- สะเทือนจนหัวหมุนตัว
ปวดสยิมขึ้นมาจากก้นหัวใจแปดขึ้นหายทอย ระดี ผีห้าตาตามมาลากอฉัน
ลงอเวจีเกิด ระดี อ่า -- มีระดีก็คนกันแน่ที่หัวหินนี้

¹กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 102

ในเกือบครึ่งของคืนวันนั้น ข้าพเจ้าจากเธอมาด้วยอาการเหมือนเดินลอยหิว
อยู่ในอากาศ เฝ้าทั้งสองข้างไม้ติดดิน

ที่ลงนอนแข็งค้อย เขาคุดกอดก่ายไม้นอนแน่นมันไว้ที่ผมเห็นผู้ชายของ
หล่อนลอกหนึ่ง เสื้อขี้นักกระดุมเสื้อเชิ้ตฉันทดกหนึ่ง

เนรเทศตนเองจากความสว่างไสวของแสงไฟ มาสู่หาดที่หนาวด้วยแสงจันทร์
ฉันทัดใจเหมือนถูกมนต์แห่งราตรีเข้าตลึงใจ เอื่อยไปความขยาดหาแต่เพียงระยะไม่กี่
ก้าวจากยานที่ออกมาข้างนอก ดูแทบจะเป็นคนละโลกกว่าได้

จากข้างในเสียงเก็บมัดและกะทะ ทำให้เรารู้ว่า หญิงที่อยู่ข้างในทั้งสอง
กำลังจะเลิกงานของหล่อนแล้ว

กำลังจะก้าวเข้าสู่ประตูบาน ชายคนหนึ่งก็ส่วนออกมาจากข้างในพอดี เรา
จึงก้มมองหน้ากันอยู่นิดหนึ่ง ระย้าจริง ผู้ชายคนนี้อีกแล้ว

กำลังงก ๆ เงิ่น ๆ จะก้าวลงไปในน้ำที่ใสจนเห็นกรวดข้างล่าง ก็ถูกจุด
โดยแรงจูงเสียหลักหล่นไถรมลงไปในน้ำแตกกระจาย เมื่อถ่มคาอยู่ในน้ำ
แลเห็นมือทั้งสองของเขาคุดบิดนิ้วแน่น

ความสงสัยสงบเช่นนี้คือสิ่งที่กรองทองทองการ หล่อนปรารถนาที่จะเป็น
กรองทอง... กรองทองผู้เสรี ซึ่งสามารถหนีความยุ่งยากทั้งหลาย
มายืนอยู่บนเขาโหล่มกอด และดาวส่งยิ้มทอริบลงมา

หล่อนมองดวงตาเขาซึ่งสว่างอยู่ในแสงจันทร์ลึกลงไปเบื้องหลัง แฉวอบอุ่น
ของมันซึ่งจะฉะนภาพของหล่อนฉายอยู่ข้างใน เป็นดวงตาที่เฝ้าเรา และ
ว่างเปล่า

เพียงสองไม้จากสนามมา กรองทองจับเด็กอีสีฟ้าตะปิงมาอดใจ ก็ถึงปิ้งยิลล์
วันรุ่งขึ้น ด้วยมือทั้งสองพันผ้าไวพองโต นักโละชายเช่นถูกส่งตัวออกจากคุก
ไปแล้ว โรงพยาบาลคนบ้า -- ฐานวิกลจริต

คืนอีกหลายคืนของพวกเขาขอรับกระหมัดแวดล้อมอยู่ วอนมาตามคำตัวของเขา
โดยไม่จำเป็นต้องได้รับคำสั่ง อะไรเล่าจะมาสนุกเท่าการเตะคนเล่นฟรี ๆ
เป็นไม่มี

กลิ่นแห่งการสไตรค์ จะฉีกสาดเข้ามาในความ เป็นอารยประเทศของเราที่
ข้าพเจ้ามิอาจจำไว้ ข้าพเจ้าบอกได้แต่เพียงว่ามันมีมากและรุนแรงที่สุด

นับตั้งแต่ท่านกรังซูโซทัย สืบมาจนถึงพงศาวดารรัตนโกสินทร์

อย่างไรก็ตาม ชาวการสไตรค์ไม่ยอมประหารชีวิตกันนี้ ได้หลุดจากกำแพง

อันหนาติบของถูกปลิวมาปรากฏทั่ว โข่ง ๆ อยู่ตามหน้าหนังสือพิมพ์ทันที

เขายังคงหอมอยู่เช่นเดิม แต่ลึกลงไปในลิ้นหนังแห่งความหอมนั้น ดูเหมือน

มีความ เกร็ง เหม็งที่เกร็ง กราวฟัวแฝงอยู่

เธอ - เธอ - ระดี - ฉันทิและเหมาะสมพอที่ เธอจะอนุญาตให้นันทวางตัว

เองลงท่อนามตนบูชาแห่งความรักของเธอหรือไม่ ?

วันเวลาที่ล่วงไป เป็นวาระที่ระดีใช้สำหรับตั้งฉันทิขึ้นจากหลุมแห่งความ

เหลวแหลก ข่อยตัวเหลวไหลอย่างไม่ปราณีปราศรัยคือกาลอนาคต และ

พยายามจับฉันทิวางไว้บนแท่นแห่งความมีแก่นสารในชีวิต

ขณะที่เขากำลังลอยอยู่เบื้องสูง ทบประกายออกมาเจิดจ้านั้น เขามักลืมตัว

เขามักหัวเหมา เขามักเบาเต้ง ตอนที่ตกอยู่ในสภาพอย่างนี้มักหนีความ เป็น

สาหัสเกือบทุกตัว ๆ มาสู่พื้นดินไม่พ้น

แม่เกิดมาในภาวะที่เปรียบได้ว่า อย่างว่าแต่มีอันขี้สนิมอยู่ที่ปากเลย แม่แต่

นมก็ยัง ไม่มีการดูด แม่ของเขาตายในขณะที่คลอด

ศรี โกเสศ ถอดหน้าฉากของเขาออก ไม่มีรอยร่าเริง และช่างคุยอย่าง

เมื่อกี้ที่เขากระตือรือร้น ๆ ไม่มีรอยสนุกสนาน และขี้หัวเราะ อย่างที่

พวกเราเห็นไม่กี่ปีก่อน

การต่อสู้ด้วยปากกานะ ย่อมไร้ประโยชน์ในทันทีที่หมึกที่เขียนจากปากกานั้น

แห้งสนิทแล้ว

มัน เป็นการง่ายเหลือเกินที่คนเราจะทำตัวให้ เป็นสุข ถ้าหากเรารู้แน่แล้วว่า

เราไม่สามารถเป็นสุขได้เลยชั่วชีวิตนี้

ครั้นเก็บหุ่ยกำลังกล้า ความจกนกับตัวเขาเข้าไปสู่รับตบมือกับงานหนักใน
 ่อเรือแห่งหนึ่ง ไซ้เหงื่อและสุะภาพ และแรงกายไปวัน ๆ เพื่อเงินสำหรับ
 แลกกับอาหารวันละสามมื้อ

หะทานมิได้ปลงใจ แต่งงานกับหล่อนเพราะรูปร่าง มากไปกว่าเพราะหล่อน
 เป็นลูกคนจีนเจ้าของร้านขายทองใหญ่ในสำเพ็ง

ชีวิตในป่ามิแต่จะทำให้ลูกของเขากลายเป็นควายที่ไม่เข้าใจเสียงชอหนัก
 เข้าในหูทุกวัน

สงครามยอมหัวให้อะไร ๆ ที่ตามมาข้างหลังกลายเป็นสิ่งทุเรศทุรังไปได้ทั้งนั้น
 อยวาวาแตกนหรือวัตถุเลย แม้แต่สิ่งอันหมดงดงคางหรือศีลธรรม ก็ยังหนี
 ความจริงอันนี้ไปไม่พ้น

วิเคราะห์แนวคิด และประสบการณ์ชีวิตของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น

แนวคิด คือ โลกทัศน์ หรือทัศนะต่อโลก หมายถึง ความคิดเห็นของนักเขียน
ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตนกับโลก¹

สมบัติ จันทรวงศ์² กล่าวว่า โลกทัศน์ คือระบบรวมทั้งหมดของความคิด
ความเชื่อ ที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ มีร่วมกันอันเกี่ยวข้องกับปัญหาทั้งหมดของ
ชีวิตมนุษย์ ซึ่งจะปรากฏในผลิตผลของความคิดของมนุษย์ อันได้แก่ ภาษา นิยายปรัมปรา
ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา ศิลปะวรรณกรรม ฯลฯ การศึกษาในเรื่อง โลกทัศน์
นั้นยังครอบคลุมไปถึงการพยายามอธิบายว่า บุคคลเข้าใจฐานะและบทบาทของตนใน
ฐานะ เป็นปัจเจกชน และในฐานะ เป็นสมาชิกของสังคมอย่างไร เขาเข้าใจเป้าหมาย
ของชีวิตของเขาและสังคมที่เป็นสมาชิกอย่างไร และมีความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติ
ของสรรพสิ่งอย่างไร โลกทัศน์ของบุคคลใด ๆ ก็ตามย่อมได้รับอิทธิพล หรือขึ้นอยู่กับ
สภาพ และฐานะของบุคคลในสังคมนั้น ๆ และที่สำคัญก็คือ โลกทัศน์ของบุคคลหนึ่ง ก็มีผลต่อ
การเปลี่ยนแปลง โลกทัศน์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง โดยเฉพาะกวี ในด้านหนึ่งกวีก็
ได้รับอิทธิพลจากสภาพสังคมในยุคนั้น ๆ งานเขียนของกวีจึงมีลักษณะสะท้อนสภาพสังคม
และในอีกด้านหนึ่ง งานของกวีก็ส่งผลต่อความคิดของชนในสังคม

กุหลาบ มลลิกะมาส กล่าวไว้ว่า "นักเขียนย่อมมองดูโลก และชีวิตมนุษย์
ในแง่มุมต่าง ๆ กัน และต่างก็มีแนวคิดของคนที่มีอยู่ต่อโลก ต่อสังคม และต่อชีวิต
มนุษย์แตกต่างกัน แนวคิด หรือปรัชญาของนักเขียนจึงมีหลายแนว แต่ต่างก็พยายาม
ถ่ายทอดความคิดหรือปรัชญาต่าง ๆ นั้นในวรรณคดีที่ตนแต่งขึ้นเสมอ"³

¹ ตรีศิลป์ บุญจรรยา นวนิยายกับสังคมไทย (2475 - 2500) หน้า 11

² สมบัติ จันทรวงศ์ "โลกทัศน์ของสุนทรภู่" มหาวิทยาลัยศิลปากร 2 : 172 -
173 เมษายน - มิถุนายน 2521

³ กุหลาบ มลลิกะมาส วรรณคดีวิจารณ์ หน้า 105

จากหนังสือ โลกทรรศน์ของชาวไทยภาคใต้ เขียนไว้ว่า

เมื่อพิจารณาในแง่ของคำศัพท์ โลกทรรศน์ อาจแยกออกได้เป็น 2 คือ คำ
โลก - ทรรศน์ โลก หมายถึง การมอง, การเห็นและสิ่งที่ควรเห็น ทรรศน์
หมายถึง ความคิดเห็น, สิ่งที่เห็นด้วยปัญญา โลกทรรศน์ จึงหมายถึง "การมอง
เห็นสิ่งๆ เห็นใดด้วยปัญญา" Encyclopedia of Social Science
ได้อธิบายความหมายโลกทรรศน์ไว้ว่า "โลกทรรศน์ได้แก่ทัศนคติบุคคลหรือกลุ่มบุคคล
ที่มีต่อโลก อันประกอบด้วยบุคคลตามปกติและสิ่งแวดล้อม" William L. Braley
กล่าวไว้ในหนังสือ An Introduction to Comparative Religions ว่า
"โลกทรรศน์ คือ แบบหรือโครงสร้างของโลกที่ปรากฏให้เห็น เช่น โลกทรรศน์
ของสังฆคณาจารย์ ก็คือความรู้สึกลึกซึ้งที่เขาได้รับการฝึกฝนเกี่ยวกับสัตว์ ความรู้สึก
ต้องการอาหาร และความสิ้นเปลือง เกือบดาด" จากการนำแนวคิดต่าง ๆ
เหล่านี้มาพิจารณา เราจึงน่าจะนิยามโลกทรรศน์ว่า "โลกทรรศน์ คือ ภาพที่
แลเห็น หรือ หยั่งเห็นสิ่งต่าง ๆ อันเกิดจากความรู้ ประสบการณ์ และ
วัฒนธรรมที่สืบทอดของแต่ละบุคคล หรือกลุ่มชนแต่ละกลุ่ม"¹

วิทย์ จีระศรียานนท์ กล่าวว่า "โลกทัศน์ คือ ทัศน์ของภวที่มีต่อชีวิตและ
โลก และเพื่อนมนุษย์ ฯลฯ"²

ศรีศิลป์ บุญจรัส เขียนไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง "พัฒนาการนวนิยายไทย
พ.ศ. 2475 - 2500 : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม" เกี่ยวกับ
เรื่อง โลกทัศน์ไว้ว่า

¹ ญนยส่ง เสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้ โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ หน้า 1 - 2

² วิทย์ จีระศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ หน้า 144

โลกทัศน์ เป็นนามธรรมซึ่งมิได้หมายถึง ข้อเท็จจริง (Facts) แต่เป็น โครงสร้างของความคิด และอารมณ์ซึ่งประสานตัวขึ้นจากประสบการณ์ หรือ อาจจะกล่าวว่าเป็นจิตสำนึก (Consciousness) อันมีบทบาทในการกำหนด โครงสร้างภายในของวรรณกรรม และเป็นที่มาของ โครงสร้างภายนอกคือ รูปแบบและองค์ประกอบต่าง ๆ การเข้าใจโลกทัศน์ของผู้เขียน จะเป็นแนวทางให้เข้าใจ โครงสร้างระดับลึก และนำไปสู่การเข้าใจถึงวรรณกรรมได้ดียิ่งขึ้น โลกทัศน์ อาจแบ่งอย่างกว้าง ๆ ได้ 2 แนว คือ

โลกทัศน์เผชิญ หมายถึง การมอง โลกตามสภาพที่เป็นจริงด้วยพลัง ทรัพยากรแห่งความจริง เป็นภาวะที่ไม่พึงปรารถนา แต่ก็ยังมีความหวังว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีกว่า

โลกทัศน์หลีกเลี่ยง หมายถึง การมอง โลกอย่างหมดหวังในการเปลี่ยนแปลง อาจเป็นเพราะสภาพรอบตัว เป็นสภาพที่ไม่พึงปรารถนา หรือมีแรงกดดันเนื่องจาก ถูกบีบคั้นพัวพันโดย สิ้นหวัง จึงหลีกเลี่ยงจากความ เป็นจริงไปสู่ความเพ้อฝัน หรือสะท้อนภาวะหมดอาลัยตายอยาก¹

จากการศึกษาความหมายของคำว่า "แนวคิด" หรือ "โลกทัศน์" ของท่านผู้รู้ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ผู้เขียนปริยฐานพนธ์ฉบับนี้ สรุปความหมายของ "แนวคิด" หรือ "โลกทัศน์" ว่า "แนวคิด" หรือ "โลกทัศน์" คือ ผลรวมของทัศนะของนักเขียน ต่อสภาพสังคม ซึ่งปรากฏใน วรรณกรรมอันอาจจะส่ง ผลต่อความคิดเห็นของผู้อ่านงาน ประพันธ์ได้

จากการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด หรือโลกทัศน์ ในวรรณกรรมเรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล พบว่า แนวคิดส่วนใหญ่ของอิสรา อมันตกุล ที่มีต่อชีวิต สังคมและเพื่อนมนุษย์อยู่ในลักษณะ โลกทัศน์เผชิญ โดยจะเห็นได้จาก แนวคิดที่ปรากฏส่วนใหญ่ใน

¹ ตรีศิลป์ บุญจรัส พิธีการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475 - 2500 : การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนวนิยายกับสังคม หน้า 9 - 10

การเสนอเรื่องของอิศรา อมันตกุล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องในแนวใด ๆ ดังกล่าวแล้ว จะแสดงทางเสียงไว้อธิบายเรื่องราว เรื่องที่เกิดขึ้นเหล่านั้น เป็นเรื่องที่สามารถ แกะไขได้ ถึงแม้จะต้องรอเวลาสักระยะหนึ่ง หรือต้องรอไปจนกว่าจะถึงยุคหลังของ ตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง แม้แต่จักรต้องรอไปจนถึง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" ดังคำพูดของตัวละครตัวหนึ่ง ซึ่งสิ่งเพื่อนผู้รับเลี้ยงดูของตนเอง และกำชับให้เพื่อน ผู้นั้นปกปิดเรื่องราวต่าง ๆ ของเขาไว้ จนกว่าจะถึงศตวรรษแห่งภราดรภาพ จึงค่อย เล่าให้ลูกชายของเขาฟังว่า ผู้เป็นพ่อได้ต่อสู้กับความอยุติธรรม ความเอารัดเอาเปรียบ ของสังคมไทยในยุคหนึ่งอย่างทรหด เป็นเวลายาวนานเพียงใด ตัวละครดังกล่าวคือ แทน ธรณี ในเรื่อง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" ผู้มีความเชื่อมั่นว่า ในอนาคตอีกไม่ นานนัก สังคมไทยจะได้พบกับศตวรรษแห่งภราดรภาพ คือยุคที่กลไกอันพิการของสังคม ได้ถูกแก้ไขให้ดีขึ้น และเมื่อคนผู้ที่อาศัยอยู่ในสังคมก็จะพบกับความสุข ดังคำพูดที่ว่า "เราอยู่นี้อยู่ท่ามกลางหazy เหมือนกลางสุโง โลกที่จมอยู่ท่ามกลางห่าฝนนั้น แต่ เมืองไทยจักต้องไม่อวสาน - เมืองไทยจักต้องมีคนยุคหน้า และยุคต่อ ๆ ไป จรรโลง ให้ออกไปสู่แสงสว่างอันแจ่มจรัส"²

จากคำพูดของตัวละครดังกล่าว จะเห็นว่า อิศรา อมันตกุล นั้นถึงแม้ว่าจะ สิ้นหวังที่จะมองเห็นความยุติธรรมในสังคมที่จะเกิดขึ้นในยุคของเขา แต่เขาก็หวังว่า วันหนึ่งข้างหน้า ซึ่งไม่สามารถกำหนดลงไปแน่นอนได้นั้น สังคมไทยจะต้องพบกับ ความยุติธรรม ปราศจากความเอารัดเอาเปรียบกันและกัน ผู้ที่จะทำให้ความหวังของ อิศรา อมันตกุล ได้เป็นจริงนั้น อิศราบอกว่าคือ "คนยุคหน้า" เพราะอิศราอาจ จะมองไม่เห็นความสำเร็จในการแก้ไขสังคมพิการ ว่าจะทำให้ได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว นั้นเอง

²อิศรา อมันตกุล ยุคหมื่น หนา 178

แนวคิดต่าง ๆ ที่อิศรา อมันตกุล เสนอไว้ในเรื่องสั้น มีดังนี้ คือ

1. แนวคิดเกี่ยวกับสังคม

1.1 พัทธนะเกี่ยวกับสภาพสังคมในเมือง และชนบท

พัทธนะเกี่ยวกับสภาพสังคมในเมือง เรื่องสั้นที่ปรากฏภาพของสังคมในเมืองของอิศรา อมันตกุล ส่วนใหญ่จะชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่ว่า สังคมเมืองนั้นเต็มไปด้วยความแออัดในการครองชีพ การแก่งแย่งชิงดี การฉ้อฉลหลอกลวง และความอยู่ยงดิฐธรรมในรูปแบบต่าง ๆ กัน ผู้ที่จะอยู่ในสังคมเมืองได้จะต้องดิ้นรนต่อสู้ดิ้นรนอยู่ตลอดเวลา ผู้แพ้นหรืออ่อนแอต่อปัญหาสังคมเมืองจะต้องหลีกเลี่ยงจากสังคมหรือถึงกับฆ่าตัวตาย สังคมเมืองโดยเฉพาะกรุงเทพฯ เป็นสังคมที่น่ากลัว ไม่เหมาะสมกับชาวชนบท ซึ่งมีชีวิตที่สงบ สะอาดและบริสุทธิ์ จะเข้าไปคลุกคลีด้วย กรุงเทพฯ จะทำให้การใช้ชีวิตง่าย ๆ ดังเคยปฏิบัติมาในชนบท ต้องแปรเปลี่ยนไป กรุงเทพฯ ไม่ใช่เมืองสวรรค์ดังคำเล่าลือ แต่กรุงเทพฯ คือนรก นรกสำหรับคนชนบทที่ซื้อตรงไม่รู้เท่ากับความกดขี่ ความเอารัดเอาเปรียบของมนุษย์ด้วยกันในสังคมเมือง ดังคำพูดของตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง "เอื้องฟ้ามุกกิ้นสาบคาย" ผู้ตอบคำถามว่า "บางกอก" เป็นอย่างไร ว่า

บางกอกนะหรือ ? เรายังไม่เคยไป บางกอกนั่นแหละคือความสะอาดของชีวิต เราละบางทีเราไม่เข้าใจที่ฉันพูด ฉันบอกเขาได้แต่อย่างเดียวว่า เขาจะยังเป็นเขาอยู่เมื่อเขายังไม่รู้จักับบางกอก แต่ถ้าเขาเหยียบดินอย่างบางกอกเมื่อไร - "ป๋าสุนทร... บางกอกเจ็บอย่างว้ายร้ายถ้าเขาคุ้นเคยกับมันจริง ๆ อากาศที่นั่นจะทำให้แกมของเขากราน ตัวของเขาจะเห็นขื่นเหนอะหนะ ผู้หญิงที่นั่นจะทำให้เขาอยากหาปากแดง ๆ บาง แล้วเขาก็จะมีหน้าตาที่ละอะเทอะเป็นมันเยิ้มเหมือนเอาน้ำมันไปทาไว้ เวลาขำกล่นเขาจะต้องวิ่งอย่างเร็วที่สุด แล้วก็ -- ทุกหนทุกแห่งเขาจะพบแต่ผู้ชายที่พยายาม

จะชวนเขาไปเที่ยวกับเขา ถ้าเขาไป เขา จะพาเขาไป เพื่อเป็นเหยื่อ
ความใคร่ของเขา¹

ในเรื่อง "พระเจ้าคนละองค์" อิศรา อมันตกุล แสดงให้เห็นว่าทุก
ชีวิตในสังคมเมืองอย่างกรุงเทพฯ นั้น ถ้าเกิดมาจนจะต้องดิ้นรน ยุ่งยากในการ
เผชิญกับปัญหาต่าง ๆ มากมาย เพื่อจะดำรงชีวิตอยู่ เด็กเล็ก ๆ อาจจะต้องออก
หางานหาเงินเพื่อเลี้ยงตนเอง และครอบครัว ด้วยการขายพวงมาลัย ผู้หญิงบางคน
ต้องทิ้งศักดิ์ศรีของความเป็นแม่ ยอมขายตัว เป็นโสเภณี เพื่อให้ได้เงินมาเพียงหาบาท
สำหรับเลี้ยงชีวิตลูกและตัวเอง ให้ออกตายไปวันหนึ่ง ๆ อิศรา ได้ฉายให้เห็นภาพ
ของแม่คนหนึ่งในเรื่องที่ขายตัว ว่า

เขาสะบัดหัวง ๆ และมองออกไปเห็นแม่คู่อื่นคนเมื่อกี้แต่งตัวชุดเดิม
เรียบร้อย กำลังนั่งอยู่กับพื้น บนตักของหล่อนมีทารกอายุไม่ชนขวบกำลัง
ดูดนม

หล่อนยังไม่หันเงยหน้ามามาดูเขา สายตาหล่อนจ้องแน่วอยู่ที่ธนบัตรใบละห้า
ในมือ แล้วเลื่อนมาจับที่ใบหน้าของลูกอย่างแสนรัก "รอดตายไปอีกวันหนึ่งจะ
หนูเอง"²

เช่นเดียวกับเรื่อง "จ๊กทองไม่มีเขาวัว ทิวา คนที่สอง" ซึ่ง "เขาวัว
ทิวา" เด็กหนุ่มคนหนึ่งเล่าถึงชีวิตแร้นแค้นของเขาในสังคมเมือง หลังจากที่ต้องเป็น
เป็นทหารผ่านศึกสูญเสียขาข้างหนึ่งในสงคราม ต้องเสียชีวิตเพราะตกลงไปในท่อน้ำคร่ำ
ข้างถนน ว่าแม่ของเขาต้องขายตัว เพื่อแลกกับเงินสำหรับประทังชีวิตว่า "แม่ของ
อาพเจ้าจึงกลายเป็นทาส และต้องทำงานทุก ๆ อย่างแม่กระทั้งขายตัวให้แก่ผู้ชาย

¹ อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 129 - 131

² อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 12 - 13

เพื่อหาเงินมาประทังชีวิตอาพเจ้า และท่านเอง ใ้หายใจอยู่ได้ต่อไปในโลกนี้"¹
 และจากเรื่องเดียวกันนี้ "เขาว" ยังได้พูดถึงการดิ้นรนของคนจนในสังคมเมือง
 ว่าจะต้องอยู่ด้วยความอดทน อดทนต่อความขาดแคลนทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่การศึกษา
 ซึ่งรัฐบาลเองบังคับให้ประชาชนต้องมีการศึกษาอย่างน้อยจบชั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็น
 การศึกษาแบบให้เปล่า แต่ถ้ามองตามแง่ของการศึกษาที่เขาจะเรียนได้ก็คือ โรงเรียน
 ที่สอนวิชาชีพหรือกรรมเท่านั้น ซึ่งวิชาเหล่านี้เรียนได้จากเพื่อน ๆ รุ่นเดียวกัน มีภาค
 ปฏิบัติคือการลงมือลงแรง ฝึกหัด และจำแนก ถ้าพลาดพาก็ถูกจับส่ง โรงเรียนคัดค้านค้าน
 และเมื่อได้รับการปล่อยตัวออกมาแล้ว กลับตัวประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีแล้ว สังคมก็ยัง
 ไม่ยอมรับว่าเขาได้เลิกชั่วแล้วอยู่นั่นเอง "เขาว" ทิว่า" เล่าเรื่องของตนไว้ดังนี้

เนียนมองซาหเจ้า ถวายแนวคาประหลาด มันกระด้างผิดเคย "แม่บอกว่า
 พี่นะ เคยถูกจับฐานวางกระเป๋ามาแล้ว - ใช่มั้ไหมละ"
 "ใช่ และฉันก็ถูกส่งไปคัดค้านค้านมาแล้ว เดียวนี้แหละจะ เนียน ฉันเป็น
 พลเมืองดี รอยเปอร์เซนต์เต็มเชียว"
 เนียนสั่นหัว "แม่ว่าพี่เป็นเด็กซี้ดซี้ดระวาง แล้ว...ง่า...แม้มั้งบอกด้วย
 ว่า แม่ของพี่เป็นผู้หญิงไม่ดี...เป็นผู้หญิงหากิน "²

ในสภาพสังคมเมืองอย่างกรุงเทพฯ นั้น ผู้ต้อยต่ำ เสี่ยงรู้ก็จะพบกับ
 ความคับแค้นในการดำรงชีพ จนเป็นเหตุให้เกิดอาชญากรรมได้ ดังปรากฏในเรื่อง
 "บุรุษนยอดเกาเข้าน"

อดีตหนึ่งเขาเห็นผู้หญิงสาวคนหนึ่งถูกเล็ก ๆ เดินมา หลอนแต่งตัวก่อนชาว
 ดี และในกระเป๋านั้นก็มีเงินอยู่ กะเนได้ว่าจะอดอดอดเงินตรา

¹ อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 60

² ค. หน้า 69 - 70

แนวหนึ่ง เขาเกิดความบึ้งหน้าขึ้น ไม่ทราบว่าจะอ่านอะไรมาคลใจให้
 เขาเกิดความบึ้งหน้าขึ้น ไม่ทราบว่าจะอ่านอะไรมาคลใจให้เขา เกิด
 ความกระหายมีอย่าง กระตั้นหัน มันอาจเป็นเพราะความตระหนักรู้
 วันข้างหน้าของเขา คือความเด่นตาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้แล้วก็ได้ มันอาจ
 เป็นเพราะความขอสั่งที่ซ่อนอยู่ในอนุสติมานานแล้ว เมื่อหากินสุจริตไม่ได้
 ก็ต้องเล่นข้างจี๋ข้างปล้นกันละ¹

จากเรื่อง "บุรุษบนยอดเกวียน" นี้ อิศรา อมันตกุล กล่าวถึงสังคม
 เมือง คือกรุงเทพมหานคร นอกจากผู้คนจะกระทำความผิดด้วยความบีบคั้นทาง เศรษฐกิจแล้ว
 ยังมีส่วนอื่น ๆ อีกที่เป็นเหตุให้คนในสังคมเมืองประกอบอาชญากรรมอื่น ซึ่งความ
 ดังกล่าวนี้อาจเกิดจากการคาดคะเนของประชาชน ที่ไปขึ้นดู "แสน โกสินทร์"
 กรรมกรหนุ่มผู้คิดฆ่าตัวตาย โดยการกระโดดตึกเกวียน ประชาชนเหล่านั้น ต่างพากัน
 ให้ความเห็นในมุมมองที่ต่างกัน อันอาจจะ เป็นสาเหตุที่ทำให้แสน คิดฆ่าตัวตายครั้งนี้
 ความเห็นเหล่านั้นว่า

"กว่าเมื่อก่อนจะมีฐานะ มันถึงคิดเบียดเบียนคนอื่นมา..."

"มันคง กระ เป่าลมหน้าจี่"

"เลื่อง โป๊ตี่เข่าว่า หมออดขามมาตงหัววันแล้ว เลยอยากลาโลก"

"เฮ้ย เข่าว่ามันโกงเงินหลวงไปทางหากเอาไปเล่นม้าหมอตั่ว เลยหา
 ทางออกทางนี้"

"อ้าวว่ามันคง กลุ้มใจ เรื่องหนี้เสียภาษีไม่ไหวมากกว่า อายท่า -- ตาบุญฉิบ
 -- ภาษีสมัยนี้"²

¹ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าอนตะองค์ หน้า 176 - 177

² ดู หน้า 194 - 195

จากการคาดคะเนของประชาชนดังกล่าว จะมองเห็นได้ว่า ปัญหาของสังคมเมืองที่หนักถึงกับ เป็นสาเหตุให้ฆ่าตัวตายได้นั้น มีหลายเหตุผลหลายประการ เป็นเรื่องกามารมณ์ ความยากจน การพนัน และสาเหตุสุดท้ายนั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องที่สังคมเมืองและสังคมชนบทจะต้องประสบร่วมกัน แต่ในสังคมเมืองจะเป็นเรื่องที่เป็นปัญหามากกว่า เพราะคนในสังคมเมืองต้องใช้บริการที่เสียภาษีทางอ้อม และทางตรงมากกว่าชนบท

อิศรา อมันตกุล ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบุคคลซึ่งสามารถอยู่ในสังคมเมืองหรือสังคมกรุงเทพฯ ได้เหมือนกับอยู่ในสวรรค์นั้น จะต้องเป็นบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีเงินใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย แม้ว่าเงินนั้นจะได้มาจากการทุจริต คดโกง ประพฤติมิชอบในราชการก็ตาม อิศรา เสนอทัศนะดังกล่าวไว้ในเรื่อง "พระเจ้าคนละองค์" และ "จักต้องไม่มีเยาว์ ทิว่า คนที่สอง"

ในเรื่อง "พระเจ้าคนละองค์" นั้น อิศรา อมันตกุล ชี้ว่า ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีเงินใช้จ่ายมากมายนั้น จะได้รับความยกย่อง นับหน้าถือตาในวงสังคมเมืองสูง แม้ว่าเงินนั้นจะได้มาจากการลักลอบค้าฝิ่นเถื่อนก็ตาม อิศราเสนอไว้ในคำพูดของตัวละคร ว่า

"คุณหรือ คือพระเจ้า ?" เขาถาม

"มาย่ฮ่าย" หมอที่แต่งตัวอร่ามตอบ พาดงสะบัดมือจากมือสกรปรก

ของเขา

"แต่ถ้ากันมีใบละยี่สิบนั้นสักห้าปี หรือเที่ยวหน้าคองฝิ่นจากเหนือคงได้สักสองตันละก็ เออ บางทีกันนี้แหละคือพระเจ้า"¹

และจากเรื่อง "จักต้องไม่มีเยาว์ ทิว่า คนที่สอง" "เยาว์ ทิว่า" ให้ความคิดว่า ทำไมเมื่อมองเขาจึงต้องถูกประนามว่า เป็นโสเภณี และโสเภณีนั่นทำไม

จึงต้องถูกเหยียบย่ำจากคนหัว ๆ ไป ในเมื่อแม่ของเขาต้องขายตัวเพื่อชีวิตของตนเอง และลูก ยิ่งถ้าจะนำไปเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น ๆ ที่ทุจริต เพื่อถอบโกยเงินตรา ธนสารแล้ว ใคร ? ก็ผู้ซึ่งสมควรจะถูกประณามมากกว่ากัน เข้าว ทิวา ให้ความคิด เห็นไว้ว่า

แม่ข้าพเจ้าขายก๊วนแก่พวกผู้ชายจริง ๆ นะท่าน แต่ท่านกำลังบอกว่า แม่ข้าพเจ้าเป็นหญิงโสเภณีหรือ ? อะไรเล่าคือโสเภณี ถ้าข้าพเจ้าจะขอลถาม ในความเป็นโสเภณีของผู้หญิงคนหนึ่งนั้น จะต้องมีความชั่วช้าสารเลว จน เป็นที่เหยียบย่ำแก่คนทั่วไปหรือ ? แม่ข้าพเจ้าเสียอะไรในตัวไปสิ่งหนึ่ง หรือ หลาย ๆ สิ่ง เพื่อแลกกับเงินก้อนหนึ่งนั้น เป็นอาชีพที่มีความสุจริตน้อยกว่า นายตำรวจนายทหารอันแต่งเครื่องแบบแห่ง เกียรติบางคนค้าฝิ่น เกื้อน หรือขู่เชิญ เงินจากเจ๊ก โดยอ้างว่าถ้าไม่โหจะเนรเทศไปจากเมืองไทยกระนั้นหรือ ? แม่ข้าพเจ้าร่วมประเวณีกับชายอื่นเพื่อหาเงินมาเลี้ยงลูก กลายเป็นพฤติกรรม ที่ต่ำช้ากว่าหญิงผู้ดี ที่เสพล้างวาสักกับผู้มีอำนาจ เพื่อขอความสะดวกในใบอนุญาต ขนถ่าย ออกนอกประเทศบ้าง ใบอนุญาตสั่งสินค้าห้ามเขาให้เขามา เป็นพิเศษ เพื่อถักทอไว้แก่งกำไรบ้าง - กระนั้นหรือ ?¹

ทัศนะเกี่ยวกับสภาพสังคมชนบท เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ที่ใช้ฉาก ในชนบทน้อยมาก อาจเป็นเพราะ อิศรา ไม่ค่อยได้ใช้ชีวิตในชนบทมากนัก นอกจาก เคยลงไปอยู่ปักข์ไถระยะหนึ่ง และท่องเที่ยวในหมู่มิตรอีกเป็นครั้งคราว จึงเป็นเหตุ ให้เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏสภาพสังคมชนบทไม่เด่นชัด เหมือนกับเรื่อง ที่ใช้สภาพสังคมเมือง ส่วนใหญ่สภาพสังคมชนบทในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล จะ แสดงให้เห็นทัศนะที่อิศรา มีต่อชนบทว่ามีความสงบ รมเย็นของสถานที่ และความ

¹อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 60 - 61

ข้อตรง ไร้เดียงสาของชาวชนบทที่มีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ เป็นสังคมที่น่าอยู่ เป็นสังคม
ที่ไม่มีพิษภัย

อิสรา อมันตุล ให้ทัศนะเกี่ยวกับความน่าอยู่ของสภาพสังคมชนบท ไว้
ในเรื่อง "เอื้องฟ้าผู้ถวิลหาสายตาวาย" โดยผ่านทาง การสนทนาของตัวละครสองตัว
ว่า

"ยังใจพ่อหนุ่ม" แอ้อยปราศรัย "เมืองเหนือของเราเป็นอย่างไรบ้าง ?"

"เกือบทำให้ฉันนึกว่า...อา...ที่ ๆ สายาย ๆ อย่างนี้หาไม่ได้แล้วใน
โลกนี้แน่ะ ลุง"

แกหัวเราะอย่างขบขัน "แต่พ่อกำลังจะไปแล้ว จริง ๆ นา ที่นี้สบายมาก
เหลือเกิน ฉันเกิดที่นี่ และคิดว่าจะไม่ยอมให้กระดูกฝังที่ไหน นอกจากในดินแดน
ของที่นี่ ปีน้าฟ้าใหม่มาเที่ยวอีกซี เรายินดีต้อนรับเสมอ"¹

นอกจากนี้ในเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" อิสรา อมันตุล
ยังแสดงให้เห็นว่าในสังคมชนบทนั้น ความรักใคร่กลมเกลียวกัน ความมีน้ำใจต่อเพื่อน
บ้านผู้ตกทุกข์ได้ยากอย่างพันตรีเทิม กำแพง นายทหารนอกราชการที่ถูกจับกุมในข้อหา
กล่าวหาว่าจลาจลของปึกปู้ในรัชกาลพระกระต๊องต่อคณะปฏิวัติ ฯลฯ เมื่อพันตรีเทิม
จะถูกส่งเข้ากรุงเทพฯ เพื่อพบกับหัวหน้าคณะปฏิวัติ อิสรา อมันตุล แสดงความมี
น้ำใจของชาวบ้านว่า

เมื่อตอนที่เขาถูกคุมตัวมายังสถานีเพื่อจับรถไฟไปเมืองหลวงนั้น เพื่อนบ้าน
เก่า ๆ ของเขาพากันมาส่งจนคนหลามชานชาลา ทุกคนสวดขึ้นและมีดวงตาฉาย
ไปด้วยคำอวยพร บางคนถึงกับไปขอมันต์มนต์จากท่านอาจารย์ที่วัดใกล้บ้าน

มารทหัวแก้วเพื่อไต่ปวย บางคนถอดกะกรุดนะเมตจากคอของตน สวมลงที่
คอบองเขาแทน บางคนเผกผลหมากรากไม้ชะลอมใหญ่เอามาไว้ในบ่เตี้ย
ระหว่างทาง"¹

และจากเรื่อง "กำยานยังรอเขาอยู่" อิศรา อมันตกุล เขียนถึงความ
เป็นอยู่ง่าย ๆ และการหากินที่ค่อนข้างง่ายของชาวชนบท ตลอดจนความเอื้ออาทรใน
สังคมชนบทที่มีอะไรก็แบ่งปันกันและกัน ไว้ว่า

เขาสงสัยว่า ลูกเขยกำนันเก่าแก่ที่เคยอยู่เขามา บัดนี้จะมี
หนวดไหม และก็จะดูตอนท่ายออกไปกลางทุ่ง เมื่อทอดกั้วลงไทรร่มไม้ แล้ว
ชักลอมละเมาะรอบ ๆ ให้วิเวกเจือยแจ่วไปคอยดูยุงยวดยุงของเขาย่างเฉย
หรือไม่ -- เขาอยากทราบว่าบ้านสคนฮั่นของหมู่บ้าน ยังกกแอมรหยักรัง กือลุ่ม
เตี้ยท่งไปตามลูกคอง เมื่อคักปดามาแจกจ่ายให้ใครต่อใครด้วยความเอื้ออา
รอย่างเก่าก่อนหรือเปล่า -- เขาคิดถึงเพื่อนเก่า ๆ หลายคน เดียวนี้ต่างคน
เติบโตอยู่ลำสัน และกลายเป็นเจ้าทุ่ง ชุ่มนุมนกันล่อเหล้าเถื่อนน้ำใส่แจ่ว แต่
จุดไฟคิตรีบไปตาม ๆ กัน²

และตัวละครบางตัวของอิสรา อมันตกุล ซึ่งใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมืองก็มี
ความใฝ่ฝันว่า สักวันหนึ่ง ชนบทวิเวกที่ดีเขาจะไปตั้งรกรากและพึงชีวิตไว้กับความสงบ
เจียบของถิ่นนั้น เช่น ความฝันของนายสิบตำรวจเอกเปรม ประชากร ที่ฝันว่า

เขาเคยระบายความฝัน ที่ฝังอยู่ในใจในนิมฟ์ เขาบอกหล่อนว่า
เขาคองการสะสมเงินไว้สักก้อน เพื่อออกไปซื้อที่ดินตามบ้านนอก ทำไร่เล็ก ๆ

¹อิสรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 50

²อิสรา อมันตกุล "กำยานยังรอเขาอยู่" ปิยมิตร 66 : 8 ตุลาคม 2491

และเลี้ยงสัตว์ ตกเวลากลางคืน เขาและหล่อนจะนั่งตระกองกัน ถ้าเป็น
หน้าร้อนเขาก็จะเปิดหน้าต่างให้ลมพัดโกรกเข้ามา ถ้าเป็นหน้าหนาว เขาก็
จะก่อไฟขึ้นผิง ถ้ามันเป็นหน้าฝนเขาก็จะปิดหน้าต่างให้มืดซิด... เขายังไม่
ตัดสินใจว่าที่ที่จะซื้อ ควรจะเป็นที่ไหนแน่ มันอาจเป็นที่ชะอำ หรือบางละมุง
หรือนครนายก หรือฉะเชิงเทรา ะรังสิตก็ได้ แต่มันต้องอยู่ในหมู่บ้านเงียบ ๆ
อาจมีภูเขาเห็นไกล ๆ อยู่ด้านหลัง หรือมีทะเลส่งเสียงกรวยเข้ามาแผ่ว ๆ
บางครั้งเขาจะชวนเพื่อน ๆ - เลือกเอาแต่ที่ถูกอกกันจริง ๆ ไปเที่ยว
นั่งคุยกับชาวไร่ ๆ ส่วนเขาจะไปหาเหล้ามาเลี้ยงดูเจ้าเกลือเหล่านั้น
ให้สนุกสนาน อาจมีรางวัลในคืนเดือนหงายที่ลานหน้าบ้าน และป่าวร้องให้
พวกในหมู่บ้านมา เขายกกันขึ้นสว่างก็ได้¹

1.2 ทัศนะเกี่ยวกับปัญหาสังคม เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล แสดงให้
เห็นทัศนะที่ อิศรา อมันตกุล มีต่อปัญหาสังคม ทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมเมือง และ
ปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมชนบท อิศราได้แสดงให้เห็นปัญหาที่แตกต่างกันของสังคมทั้งสอง
ว่าปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมเกิดจากแรงผลักดันที่ต่างกันออกไป ปัญหาของสังคมเมือง เป็น
เรื่องของความยากจน อาชญากรรม อารามราษฎร์วังหลวง ความเหลื่อมล้ำในฐานะทาง
สังคมและเศรษฐกิจ ส่วนปัญหาของสังคมชนบท เป็นปัญหาของความแห้งแล้ง ความ
ไร้การศึกษา ความยากจน เป็นต้น ปัญหาต่าง ๆ ของสังคมทั้งสองนี้ สามารถแยก
ประเด็นออกไปได้เป็น 2 ประเภท คือ ปัญหาเกี่ยวกับสังคมเมือง และปัญหาเกี่ยวกับ
สังคมชนบท

1.2.1 ปัญหาเกี่ยวกับสังคมเมือง อิศรา อมันตกุล ได้แสดงทัศนะ
เกี่ยวกับสังคมเมืองไว้หลายประการด้วยกัน เช่น ปัญหาเกี่ยวกับความยากจน ปัญหา
เกี่ยวกับกรรมกรและแรงงาน ปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติน่าอับของเจ้าหน้าที่ราชการ

ซึ่งปัญหาและประเด็นนั้น เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากบุคคลในสังคมที่เอารัดเอาเปรียบกันและกัน
 อิศรา อมันตกุล ได้ชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดเลยว่า สังคมเมืองนั้น เป็นสังคม "คนกินคน"
 ผู้คอยกวาดหางเศรษฐกิจ สติปัญญา การศึกษา และสถานะในสังคมคือสิ่งที่ต้องสูญเสีย
 ทุกสิ่งทุกอย่าง แม้ถึงแม้ความปลอดภัยจากโรคติดต่อร้ายแรง อวัยวะสำคัญของร่างกาย
 เช่น แขน ขา หรือบางปัญหา จะต้องถึงเสียชีวิตได้เลย ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่

1.2.1.1 ปัญหาความยากจน อิศรา อมันตกุล ชี้ให้เห็นว่า
 ในสังคมเมืองนั้น ปัญหาความยากจนของประชาชน เป็นปัญหาใหญ่ที่สำคัญที่สุด เพราะ
 ความจนคือต้นเหตุที่สามารถบันดาลให้มนุษย์ในสังคมเมืองประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ไม่ก่อให้เกิด
 ปัญหาสังคมอื่น ๆ มากมายหลายประการ เช่น ปัญหาโสเภณี ปัญหาอาชญากรรม
 เป็นต้น

ในเรื่อง "จิ้งจอกไม่มีเขี้ยว ทิวา คนที่สอง" อิศรา อมันตกุล ได้
 เสนอให้เห็นว่า ความยากจนนั้นสามารถบันดาลให้ "เขี้ยว ทิวา" และแม่ของเขา
 ต้องดิ้นรนที่จะหาอาหารมาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง แม่ต้องขายตัว เขี้ยวต้องหัดฉกฉวย
 ลักขโมย อิศรา เสนอภาพของแม่ลูกทั้งสองคนไว้ว่า

พ่อของข้าพเจ้าเพิ่งตายเมื่อไม่นานมานี้เอง เป็นการตายอย่างที่ชื่นชมน
 ชีชีวิตไปชั่วครู่... แม่ของข้าพเจ้าจึงกลายเป็นหม้าย และต้องทำงาน
 ทุก ๆ อย่าง แม่กระทั้งขายตัวในบ่อนสุภาพ... แม่ต้องดิ้นรนตัวเป็นเกลียว
 ก็ยังหาเงินไม่พอใช้ จนข้าพเจ้าต้องไปนอนในหอนกเล็ก ๆ ของเรา
 ค่อยหมดไปทีละอย่าง ๆ แม่กระทั้งกินข้าวเรา ก็ต้องใช้มือไปแทนเพื่อนม¹

และเมื่อ "เขี้ยว ทิวา" ถูกตำรวจจับได้ว่าเขาล้างกระเป๋ำ ตำสันทนระหว่าง
 ตำรวจและเขี้ยว ทำให้มองเห็นปัญหาอย่างชัดเจนว่า ความจนนั้นเป็นสาเหตุที่สำคัญ
 ที่สุด เพราะต้นเหตุทำให้เขี้ยวต้องหัดฉกฉวยกระเป๋ำก็เพราะความหิว ความหิวนั้น

¹ อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 60 - 61

เนื่องมาจากความยากจนครั้งนี้ คือ

"ตามจริง ๆ เอะ ทำไมเอ็งต้องมาหากินทางนี้"

"ก็ทำไมลุงต้องมาเป็นคำรวจละครับ" ขาพเจ้ายอนถามไปเมื่อ ๆ

"อูวะ กะเอาเงินก้อนนี้จ๋า" เขายักจน

"ผมกะเอาเงินเหมือนกัน แม่ผมกำลังเจ็บ ผมจะเอาเงินไปให้แม่ซื้อข้าวกิน"

"แม่เอ็งเจ็บ นิไม่ยกมือยาไปให้" เขาเปรอ

"บางเวลานะครับ ข้าว่าคำนี้กว่ายา" ขาพเจ้าบอกเขาตรง ๆ

"อย่างแม่ผมเวลานี้ ไม่ใช่เจ็บเป็นอะไรหรอกครับ เจ็บเพราะไม่มีข้าวกิน มาสองวันแล้ว"

เขาทำหน้าไม่ค่อยดี "โกหกกระมัง อายหนู ไหนพาไปดูให้เห็นคำ

เห็นแดงดี" ถ้ายังไม่โกหกละซีม พ่อเอาตาเขี่ยนะเอ็ง"

แล้วเขาก็ได้เห็นกับตาของเขาเองว่า แม่ขาพเจ้าอยู่ในสภาพที่กว่าหมาที่
กำลังเจ็บตัวหนึ่งอย่างใด... แม่ขาพเจ้าตาย หลังจากขาพเจ้าถูกจับไม่กี่วัน

-- ตายอย่างสิ้นเนื้อประดาตัว ไม่มีทรัพย์สินใด ๆ ติงไว้ -- ตายอย่าง

ผู้หนึ่งชื่อ นิงชายตัว เพื่อลูกคนหนึ่งจะพึงตาย¹

จากเรื่อง "อุตุรอนระหว่างชนชั้น" วิศรา อมันตกุล ได้เสนอเรื่อง
ของครอบครัวชนบทที่เกี่ยวของกับสังคมเมืองไว้ในรูปของสัญลักษณ์ โดยเรื่องราว
กล่าวถึงครอบครัวของยายประมท พ่อกำเป็นต้องงคอกหาปลา เพราะต้องพยามล
แม่ซึ่งกำลังไม่สบาย ลูก ๆ ซึ่งกำลังหิวโหยก็ร้องขออาหาร พ่อจึงออกไปหาตะ
อาหารที่เหลือทิ้งจากงานเลี้ยงนำมาให้ลูก แต่พอกลับต้องหาว่าชโมช และถูกรุมตีตาย
รุ่งขึ้นแรงก็มาเกาะที่หน้าบาน ลูก ๆ พากันหวาดกลัวและถามแม่ว่า แรงจะไปเกาะ
บานคนรวยบางไหม แม่ตอบว่าไม่ ชะยะเดียวกันนั้น ก็มีคนนำสิ่งของมาให้ บอกว่า

¹วิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 65

เศรษฐีที่บ้านที่พ่อไปขโมยเศษอาหารเมื่อคืนให้นำมาให้ เมื่อเปิดดูปรากฏว่า มีคำว่า "อติवाद" "วณโรด" และ "ไซรากลาค" อิศรา อมรินทร์กุล เล่าเรื่อง "ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น" ไว้อย่างน่าฟังว่า

เราทุกคนอยู่ในความหิวโหย... พ่อออกจากบ้านไปแต่เช้าเพื่อไปหยิบยืมคนที่รู้จัก... พ่อพกข้าวพอกกลับมามีมือเปล่า

เราลูก ๆ ทั้งสาม กระจองอแงถามว่า "พ่อจ๋า -- หมาอะไรมาให้หนูกินมั่ง ?"

...แม่ก็รางธือ ๆ ไม่รู้จักหยุด ที่สุดพ่อถูกไปตักน้ำฝนเปล่า ๆ จากตุ่มมาให้เราดื่มขี้

..."ประเดี๋ยวพ่อจะไปหาอะไรอร่อย ๆ มาให้...ที่โน่น -- ที่ ๆ พวกผู้ดีมีเงินเขาพักนอนอยู่นั้น เมื่อพ่อผ่านไปเห็นหลายบ้านเขากำลังเลี้ยงดูกันเอิกเกริก อาหารดี ๆ ทั้งนั้น พ่อคิดว่า ถ้าจะไปขอรานเขามาบ้างคงไม่มีใครขัดข้อง"...

เราเฝ้าตารออยู่ตรงรั้วไม้ พ่อจึงกลับมา ในมือถือกระถางใส่เศษอาหารที่มนุษย์อย่างเรายังพอจะกินได้ สีหน้าพ่อแจ่มใสขึ้น กวักมือเรียกพวกเราไปรวมวง

"จู้ -- จู๊ ของดี ๆ ทั้งนั้น นี่ขาเบ็ด นี่ปีกไก่ แหมนี่ถึงวิเศษ เขาเรียกว่า ไสกรอกฝรั่งใจลูก เอาลงมือกินกันเสียเถอะ"

ผมยกขาไก่ขึ้นมา ตั้งตารอจะเคี้ยวให้จุกหนึบ แลกลาปากค้าง เพราะทันใดมีเสียงเอ็ดอึงขี้นหน้าประตู แล้วชายฉกรรจ์สองสามคนก็ไล่เข้ามา

"ไอตัวแล้ว -- อ้ายขโมย ออกมาให้จับเสียดี ๆ นะมึง"

"...ข้า -- ผมเอาของทิ้งเหลือเดนเขามากกลายเป็นผู้ร้ายด้วยหรือ ?"

...พ่อชักเงาจนที่หน้าประตูเข้ามาเต็มแรง... ผมเห็นพ่อวิ่งไปยังคันไม้เล็ก ๆ คนหนึ่ง แต่เงาคนถือตะพดคาดคิด ไซ้ตะพดฟาดซ้ายป่ายขวาถูกพ่อนัก ๆ

เสียงเหมือนตัววัวตีควาย จนพ่อตมลง มันทั้งสามได้ทักругันเข้ากระต๊บพ้อจนยับ
ไปทั้งตัว

รุ่งเช้าพ่อตมก็ตาย... "แม่จ๋า -- ดูโน้นนี่ อีแรงมาเกาะที่หลังคาบ้านเรา
... "ท่านที่บ้านโน้น ฝากมาให้เด็ก ๆ ... แล้วส่งมาควยว่า ที่หน้าทีหลังอย่า
เข้าไปขโมยอีกเป็นอันขาด จะตายเสียเปล่า ๆ ปลื้ ๆ อีก"

... แม่บอกพวกเรารว่า "ท่านที่บ้านใหญ่หลังจามโน้นฝากมาให้พวกเจ้า ลองเปิดดู
ซิว่ามีอะไร"

ผมความาแกหอหนึ่ง ข้างในมีกระดาดขึ้นหนึ่งเขียนว่า "อิหว่าค"

... "วันโรค" ... "ไขรากสาค"

เรามองดูสิ่งที่อยู่ในมือด้วยความไม่เข้าใจ เราร้องถามแม่ว่า "แม่จ๋า - แล้ว
แม่ละใดของอะไร ?"

แม่สายหน้า มีน้ำตาไหลออกมามองแกม

"นั่นแน่ -- แม่โดนน้ำตา " เราร้องขึ้นพร้อมกันทั้งสามเสียง¹

จากตัวอย่างในเรื่อง "ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น" ที่ยกมานี้ แสดงให้เห็นว่า อิศรา อมันตกุล
ต้อง การนำเสนอสถานะเกี่ยวกับปัญหาสังคมเมืองที่เกี่ยวข้องด้วยฐานะทางเศรษฐกิจ ที่เป็น
ช่องว่างระหว่างคนมีที่มีอาหารกินเหลือทิ้ง กับคนจนที่แม่จะเก็บเศษอาหารมาประทัง
ชีวิตก็ต้องพบกับขอหาถักขโมย และเสี่ยงต่อการเป็นโรคติดต่อที่ร้ายแรง ชีวิตที่ชีวิต
ต้องจมอยู่กับน้ำตา

และอีกตอนหนึ่งจากเรื่อง "จักต้องไม่มีเขาวัว ถิ่นที่สอง" อิศรา
อมันตกุล ได้ชี้ให้เห็นว่า ความจนนั้นเป็นเหตุของการไร้การศึกษาของบุคคลโดยเสนอ
ว่า

¹ อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 116 - 122

"แต่ถามไฉน โดยไม่ได้ไปโรงเรียน ผมก็ต้องเดินขายลอตเตอรี่จนแก่ตาย เหมือนอย่างนี้" ขาพเจ้ารอง

แม่เคยวิ่งเดินให้ขาพเจ้าเขาโรงเรียนหลายแห่ง แต่ไม่มีโรงเรียนหลวง โรงเรียนราษฎร์ โรงเรียนเทศบาล ปรึษาบาลที่ไหนเขารับ บ้างว่า "นี่แก มีเงินสองพันไหมละ ถ้ามีก็พอจะช่วยเอาเขาสำเร็จหรอก" บ้างว่า "อย่ามา กราบดินฉันเลย แม่คุณเออะ ที่เรียนเต็มจริง ๆ" บ้างก็ "แหม โตเป็นควาย ยังจี้ จะเอาเขาเรียนกับเด็ก ๆ เช่น ก.ไก่ ข.ไข่ ยังงั้นกัน" บ้างมองว่าเลื่อง คุขาพเจ้าอย่างสะอิดสะเอียน และบ้วนน้ำลายปรี๊ด "นุ่งผ้าซีริมาเรียนอย่างนี้ ฉันไม่รับหรอก ฉันรับจี้ ถูกผู้ใดเขาได้ลาออกทั้งหมด เพราะทนเหม็นสาบไม่ไหว"

ตกลง ขาพเจ้ากลายเป็นคนที่การศึกษารังเกียจ ทั้ง ๆ ที่ขาพเจ้าไม่เคย รังเกียจการศึกษา¹

ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเกิดจากความยากจนดังกล่าวแล้วน เป็นสิ่งที่ อิศรา อมันตกุล ได้แสดงทัศนะไว้ว่า สามารถแก้ไขได้ เพราะเป็นปัญหาซึ่งเกิดจากสังคม ฉะนั้นสังคมนั้นแหละจะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว ด้วยความร่วมมือของรัฐบาล นักการเมือง คนร่ำรวย โดยอิสรา ได้ให้แนวคิดไว้ว่า บ้านอันใหญ่โตของรัฐมนตรีนั้นถ้าใช้ประโยชน์ ไปในทางอื่นเช่น ทำเป็นโรงพยาบาล หรือโรงเรียนก็จะ เป็นประโยชน์มากกว่าที่จะใช้ เฉพาะ เป็นเครื่องประดับบารมีของรัฐมนตรี ปัญหาโสเภณี และขอทานก็สามารถแก้ไขได้ ด้วยการที่รัฐบาลลงขันมขึ้น และส่งเสริมให้บุคคลเหล่านั้นมีงานอาชีพทำ ส่วนเด็กจรจัด หรือเด็กที่ฉกชิงวิ่งราวลักขโมย กระเป๋านั้น คนรวย ๆ ก็ควรให้ความอุปถัมภ์กำจุน อบรม เลี้ยงดู และสิ่งหนึ่งซึ่งจะขาดไม่ได้ สิ่งนั้นคือความรักความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ ซึ่ง อิสรา เสนอว่าถ้าทุกคนในสังคมมีความรักความเข้าใจให้แก่กันแล้ว สังคมก็จะพบกับ สันติสุข ปัญหาต่าง ๆ ที่แก้ไขกันมาอย่างผิด ๆ และไม่เห็นหนทางที่จะแก้ไขอย่างปัญหา

¹อิสรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 62 - 63

ศีลธรรม ก็จะหมดไป อิศรา อมันตกุล เสนอวิธีแก้ปัญหาสังคมเมืองดัง กล่าวแล้วนี้ไว้ในเรื่อง "ศตวรรษแห่งการกราฟ" ดังนี้

"...ฉันเคยนึกบ้า ๆ ขึ้นมาขณะนั่งรถไปตามถนน ฉันเห็นเด็กจน ๆ และผู้หญิงโสเภณีปะปนอยู่ในปัจจุบันอันมีคตินิยมของเขา ก็อยากวิ่งลงไปอุ้มคนพวกนั้นให้มาอยู่กับฉัน ฉันมองดูตึกกรมบ้านช่องของท่านรัฐมนตรีแล้วอนาถใจ คิดว่าความไพศาลของมณีน้าจะทำประโยชน์ให้แก่คนอื่น ๆ ที่ขึ้นแท่นได้อีกมากมาย ฉันอยากโฉบเข้าไปไล่เตะรัฐมนตรีผู้นั้นออกไปเสีย และจูงมือเด็กกำพร้าและคนเจ็บเข้าไปอยู่แทน บ้านอันกว้างขวางร่มรื่นของคนพวกนี้ ควรกลายเป็นโรงพยาบาลและโรงเรียนมากกว่า จะมีประโยชน์เพียงไว้อวดสง่าราญของรัฐมนตรี เด็กกำพร้าเหล่านั้น ก็คือ ลูกหลานของเรา คนแก่เฒ่า ก็คือพ่อแม่ของเรา คนขอทานตามถนนและผู้หญิงหากินตามตรอก ก็คือพี่น้องของเรา เราจะปล่อยให้เขาล้มเจ็บ ตายไปด้วยโรคภัยรุมท้อโศโสรกลงคอหรือ ? ฉันคิดว่าคนรวยเป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ คือเขาขาดความรัก และความรักในเพื่อนมนุษย์นั้น มีอำนาจยิ่งเสียกว่าความตายอีก ถ้าคนรวย ๆ จะช่วยรับเอาเด็กเลี้ยงกระเป่างกซึ่งวิ่งราวไปบงกชเลี้ยงดูในบ้านของเขา ถ้ารัฐบาลจะเอาผู้หญิงโสเภณีและขอทานไปอยู่เป็นนิคม หางานมีรายได้พอเลี้ยงตัวให้ทำประเทศไทยก็ดูเหมือนจะไม่จำเป็นต้องมีตำรวจ และคุกก็จะกลายเป็นโรงพยาบาลโสเภณีและขอทานและคนไม่มีอนาคต ก็จะกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ภาคภูมิใจในตัวของเขาเอง ฉันเคยได้ยินคนใหญ่คนโตพูดถึงการแก้ไขศีลธรรมและศาสนา มันท้าหัวเราะที่การแก้ไขศีลธรรม การบำรุงศาสนาของเขาเหล่านั้น กระทำไปโดยบริจาตเงินซึ่งมีอยู่เฟื่องเฟือแล้วแต่อย่างเดียว เราไม่ได้คิดถึงที่จะบริจาตความรักต่อเพื่อนมนุษย์ของเราออกไปด้วยเลย"¹

¹ อิศรา อมันตกุล ยุทธหิฟ หนา 172 - 173

และในเรื่อง "ปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์" อิศรา อมันตกุล ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องการช่วยเหลือคนยากจน ไว้มากมายถึงกับเรื่อง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" เช่นกัน คือการที่จะช่วยคนยากจนนั้น นอกจากการช่วยเหลือทางด้านวัตถุแล้ว สิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ และเป็นสิ่งซึ่งนอกเหนือไปจากความคล่องแคล่วทางร่างกาย เป็นสิ่งซึ่งมนุษย์ที่แตกต่างจากสัตว์ต้องการ สิ่งนั้นคือความรัก ความเข้าใจ ความเมตตาอารี อิศรา อมันตกุล ให้ทัศนะดังกล่าวนี้ไว้ในคำพูดของ เรื่องรอง รติสุนทร ซึ่งพูดกับก่อง นักหนังสือพิมพ์คนรักของเธอว่า ถึงเธอจะต้องเสียชีวิตไป แต่เธอมิได้ตายไปจากก่อง เพราะเธอจะแฝงอยู่ในรูปลักษณะต่าง ๆ กันในสังคม ถ้าก่องยังรักเธอ ก่องจะต้องรักผู้ยากแค้นเหล่านั้นด้วย จากทัศนะดังกล่าวนี้จะมองเห็นได้ว่า ในทัศนะของอิสรานั้น ความรักของชายหญิงซึ่งเป็นความรักระหว่างเพศ จะประเสริฐกว่าที่เป็นอยู่ ถ้าผู้รักรู้จักที่จะแปรความรักนั้น เป็นความรักที่มอบให้ผู้ยากไร้ และคอยฐานะทางเศรษฐกิจในสังคม เรื่องรอง รติสุนทร พูดกับก่องไว้ว่า

"ฉันไม่ตายหรือก่องที่รัก -- ฉันจะอยู่เพื่อเธอเสมอ พอไปนี้ก่องอาจไม่ได้พบฉันอีก แต่วาระใดที่เธอเห็น เด็กสกปรก ๆ ในเสื้อขาด ๆ เที้ยววิ่ง دنبالรถสามล้อชนสะพาน -- รู้ไว้เถื่อนั่นแหละคือฉัน วาระใดที่เธอเห็น คนหัวโหดที่เดินลิ้นรียาวแรงและหมัดที่ฟุ้งตามถนน -- นั่นแหละคือฉัน วาระใดที่เธอเห็นขอทานเป็นโรคเรื้อนเดินเตี้ยงูชะลา แลหว่าไกร ๆ ริมหลักหินทางร้อยโยชน์ -- นั่นแหละคือฉัน วาระใดเธอเห็นคนผ่ายผอม ใจตึงอเพราะวัณโรคที่รักษาไม่ได้ เพราะโรงพยาบาลเขาเรียกคนไข้ที่มีเงิน นั่นแหละคือฉัน ฉันกำลังตาย... ผู้จริง ๆ นะก่อง... แต่ฉันยังอยู่เพื่อเป็นตัวแทนของคนที่ถูกทอดทิ้งอย่างอยู่ศีลธรรม และไร้ปราณีเหล่านี้ --"¹

¹ อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 123

นอกจากความช่วยเหลือที่บุคคลในสังคมเมืองจะให้แก่กัน โดยทางวัตถุ และความรัก ความเข้าใจแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังให้ทัศนะเกี่ยวกับความช่วยเหลือ ฝูยากไรในสังคมว่า จะต้องช่วยให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้ไม่ใช่เป็นการช่วยเหลือ เพียงผิวเผิน คือให้ทานเมื่อเขาขอทาน อิศราแสดงทัศนะว่าการกระทำดังกล่าว แทนที่จะช่วยให้ฝูยากไรเหล่านั้นพ้นจากความทุกข์ ความหวาดหวั่น กลับกลายเป็นการเพิ่มทุกข์ให้แก่เขา เพราะถ้าเมื่อไรการช่วยเหลือนั้นหมดไป หรือเลิกไป บุคคลผู้มีดียืนอยู่บนขาของตนเอง เหล่านี้ก็จะล้มลงอีกและ เป็นการจมลงสู่ความทุกข์ยากมากกว่าเมื่อครั้งที่ยังไม่รู้ว่ ความสุขชั่วระยะที่ได้รับการช่วยเหลือนั้นเป็นอย่างไร อิศรา อมันตกุล เสนอทัศนะดังกล่าวไว้ในเรื่อง "พระเจ้าคนละองค์" โดยเสนอภาพของชายผู้หนึ่ง ซึ่งได้รับทานจากเศรษฐีเป็นเงิน 20 บาท ชายผู้นี้มีความคิดว่า ถ้าเขามีเงินมากกว่า 20 บาทสักร้อยเท่า เขาจะพบกับชีวิตใหม่ เขาจะตั้งตัวใหม่ให้เหมือนกับคนอื่น ๆ ในสังคมที่ยืนอยู่บนลำแข้งของตนเอง ชายผู้นั้นรำพึงกับตนเองหลังจากรับเงิน 20 บาท มาแล้วว่า

เขาอยากจะบอกว่า "นี่แน่ะคุณ ถ้าคุณให้เงินผมมากกว่านี้สักร้อยเท่าละก็ ผมจะจมลงถอดเกือกคุณออก แล้วจับตีนคุณที่เดียว มันจะสามารถทำให้ผมมีชีวิตใหม่ และตั้งตนทำตัวใหม่ให้เหมือนกับเขาทั้งหลาย แต่รู้ไหมว่าอ้ายยี่สิบบาทที่คุณให้ผมเมื่อคืนะ มันมีแต่จะทำความจนของผมให้เข้มข้นหนักไปกว่าเดิมอีก มันหยิบฉวยความสุขมาล่อให้ผมหลงเพียงครู่เดียว แล้วมันก็จากไป ทั้งแต่ความจดจำที่น่าเจ็บใจไว้"¹

1.2.1.2/ปัญหากรรมกร เรื่องสั้นของอิสรา อมันตกุล ที่ปรากฏ ปัญหาของกรรมกรเป็นเครื่องชี้ชัดว่า อิศรา อมันตกุล มีทัศนะเกี่ยวกับชนชั้นแรงงานนี้ว่า

ยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนผู้เป็นนายงาน และการต่อสู้เพื่อสิทธิที่ดีกว่าของ
กรรมกรจะต้องได้รับการสนับสนุน จนกว่าจะได้มาซึ่งความยุติธรรมในราคาแรงงานที่
ไคขายไป ตลอดจนบุคคลเหล่านั้นควรมีชีวิตที่ปราศจากความหวาดเกรงว่าสักวันหนึ่ง
จะต้องถูกทอดทิ้งเมื่อไม่สามารถทำงานได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย หรือต้องพิกการไป เรื่องสั้น
เด่น ๆ ของอิศรา อมันตกุล หลายเรื่อง เป็นเรื่องสั้นที่แสดงถึงความสำคัญ ความ
ทรงคุณค่าของแรงงาน และชนชั้นกรรมกรได้อย่างดี นับตั้งแต่เรื่อง "หยาดเหงื่อและ
ความทรนง" ซึ่งเป็นเรื่องที่พ่อผู้เป็นกรรมกรมีลูกชายที่ไม่เข้าใจฐานะอันแท้จริงของ
ตนเอง และพ่อ เพราะกำลังเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ลูกชายจึงรู้สึกอายที่มีพ่อเป็นกรรมกร
มีรถโกดังเก่า ๆ สำหรับพาแม่ ตนเอง และน้อง ๆ ไปเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจ จนผู้เป็นพ่อ
ต้องพูดชี้แจงให้ลูกชายมองเห็นถึงความสำคัญของการใช้หยาดเหงื่อ แรงงานทำงานด้วย
ความซื่อสัตย์สุจริตนั้นไม่ใช่ว่าที่น่าอับอาย แต่กลับเป็นความน่าภาคภูมิใจมากกว่า
และในเรื่องสั้นเรื่องอื่น ๆ ของอิศรา อมันตกุล เช่น "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ"
"อาชญากรรมเหนือกฎหมาย" และ "บุรุษบนยอดเกาเขิน" ล้วนแล้วแต่เป็นเรื่องสั้นที่
อิศรา อมันตกุล พยายามที่จะพูดแทนกรรมกรผู้ยากไร้ และเป็นผู้ที่อิศราเอง มองเห็น
ว่ามีสถานภาพในสังคมต่ำต้อยที่สุด และต่ำกว่าชาวนา ซึ่งเป็นชนชั้นที่มักถือกันทั่วไปว่า
เป็นชนผู้ยากไร้อีกชั้นหนึ่ง ดังที่ แทน ธรณี ตัวละครในเรื่อง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ"
กล่าวไว้ว่า "สังคมเมืองเรานี้แบ่งออกเป็นสามชั้น สังคมแรกและซึ่งกำลังมี
อิทธิพลยิ่งใหญ่ที่สุดก็คือพวกธนบดี รองลงมาคือปวงชนชั้นกลางได้แก่นักธุรกิจทั่วไป
พ่อค้า ชาวนา และข้าราชการ สังคมสุดท้ายได้แก่ชนชั้นอื่น -- พวกชนกรรมาสีห์"¹
จากตัวอย่างจะมองเห็นว่า อิศรา อมันตกุล นั้น มองเห็นว่ากรรมกรมีสถานภาพต่ำกว่า
ชาวนา เพราะถูกจัดไว้ในระดับที่ต่ำที่สุด ต่ำกว่าชาวนาซึ่งอยู่ในระดับเดียวกับนักธุรกิจ
พ่อค้า และข้าราชการ อิศรา อมันตกุล พูดเช่นนั้น เพราะชนชั้นกรรมกรนั้น นอกจาก

¹อิศรา อมันตกุล บุคกหมิฟ หน้า 174

หยาดเหงื่อและกำลังกายแล้ว ไม่มีอะไรที่เป็นทรัพย์สินเลย ส่วนชวานานนั้นอย่างน้อยก็ยังมี
ที่นาสำหรับทำมาหากินได้

ปัญหาประการแรกเกี่ยวกับกรรมกรที่อิสรา อมันตุล เสนอไว้คือ นายงาน
มองไม่เห็นความสำคัญของกรรมกร โดยมักติดอยู่เสมอว่าถึงอย่างไรชนชั้นใช้แรงงาน
เหล่านั้นต้องยอมที่จะปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ถูกตั้งขึ้นโดยนายทุน กรรมกรไม่ควรมีสิทธิมี
เสียงอะไร มีเพียงแรงที่จะขายกับการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ถูกตั้งขึ้นกพอ การร้องขอ
ไม่ใช่สิทธิพึงกระทำ จากความคิดของนายทุนดังกล่าวนี้ จึงทำให้เหล่าชนชั้นใช้แรงงาน
เหล่านั้นถูกเหยียดลง เสมือนกับ เป็นประชากรประเภทที่สองในสังคมเมือง ซึ่งจะต้องใช้
ชีวิตในสังคมอย่างยากไร้ และพญอยู่กับความขาดแคลนตลอดมา นายทุนผู้เป็นนายจ้าง
มักติดอยู่เสมอว่า โลกนี้เป็นโลกของคนมีเงิน เพราะฉะนั้นเหล่ากรรมกรจึงต้องจงรักภักดี
ต่อนายเงิน ดังจะเห็นได้จากคำพูดของนายเอก วรการวิเศษ ซึ่งพูดกับ แทน ธรณี
เพื่อนเก่าผู้เป็นหัวหน้ากรรมกรโรงงานซีกรีของเอก ในเรื่อง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ"
ว่า

"แทนเอ๋ยจงฟังฉัน ฉันไม่มีเวลาจะมาหมดเปลือกในการทะเลาะกับเธอ
ฉันจะบอกเพียงสั้น ๆ โลกนี้เป็นโลกของคนมีเงินเท่านั้น เราคนมีเงิน - เป็น
เจ้าโลก และเราจะเป็นเจ้าตลอดไปนานเท่านานที่เราจะมีเงินอยู่ พวกกรรมกร
นี่เป็นอะไรนักเที่ยวหรือ ? เปล่ามันเกิดมาจากกองขยะโสโครกมันก็ต้องจมอยู่
กับสิ่งปฏิกูลนั้นไปชั่วชีวิต อย่างดีที่สุดเท่าที่มันจะก้าวหน้าได้ ก็คือ ตลานจาก
กองขยะนั้นมาเกาะปลายหางของเรา เราคือผู้มีอำนาจ"¹

จากคำพูดของเอกจะเห็นได้ว่า นายทุนนั้นมีได้มองเห็นความสำคัญของ
กรรมกร ฉะนั้น ถ้าจ้างแรงงานที่เหล่ากรรมกรได้รับจึงถูกกำหนดในราคาต่ำ เพียงเพื่อ

¹อิสรา อมันตุล ยุคหมิพี หน้า 167

เลี้ยงชีวิตไปวัน ๆ เท่านั้น ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จากการลงทุนลงแรงจึงตกอยู่กับ
นายทุนผู้เพียงแต่กอบโกยกำไรจากหยาดเหงื่อแรงงานเพื่อสร้างความร่ำรวยให้กับตนเอง
และวงศ์ตระกูล นายทุนจึงคิดหาทางที่จะทำกำไรให้มากที่สุดด้วยการลงทุนน้อยที่สุด
วิธีหนึ่งที่ถูกนำมาใช้คือการขูดรีดแรงงาน

ปัญหาประการต่อมาคือปัญหาการขูดรีดแรงงาน กรรมกรซึ่งเป็นตัวละคร
ของอิศราหลายตัวได้กล่าวถึงปัญหานี้ได้อย่างเห็นภาพพจน์ว่า แรงงานที่เขาได้ลงไป
การทำงานนั้น ไม่คุ้มกับความเหนื่อยยากโศกผลส่วนใหญ่ตกอยู่ในมือนายทุนและครอบครัว
หัตถะเกี่ยวกับการขูดรีดแรงงานนี้ อิศรา อม้นตกุล เสนอไว้ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง
เช่น "อาชญากรรมเหนือกฎหมาย" "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" และ "บุรุษบนยอด
เกวียน"

ในแต่ละเรื่องดังกล่าว อิศรา ได้แสดงหัตถะที่คล้ายคลึงกัน แต่เปลี่ยน
ลักษณะการใช้ถ้อยคำภาษาไปตามบุคลิกลักษณะของตัวละครเท่านั้น เช่น

"ช้อย" กรรมกรสาวผู้รักของ "ติล" หัวหน้ากรรมกรหนุ่มแห่ง โรงงาน
สหกรรมกรสยาม ที่ชี้ชวนให้ "ติล" ผู้รักของตน มองดูลูกสาวผู้จัดการบริษัท ซึ่งได้เรียน
หนังสือในมหาวิทยาลัย มีรถเก๋งขี่ และมีหวังว่าในอนาคตจะมีตำแหน่งหน้าที่ที่คึกคัก มีได้
เกิดจากหยาดเหงื่อแรงงานที่ถูกสาวผู้จัดการลงไป หากแต่ได้จากการเบียดบังซื้อ
แรงงานจากกรรมกรในราคาถูกตางหาก ช้อย พูดกับ ติล ว่า

"... แต่คุณนั้นนะพี่ ดูลูกสาวผู้จัดการขี้นรถคันนั้นสิ เลี้ยวเข้ามาโน้นสิ เห็นไหมพี่
-- ช้อยคุณแล้วรู้สิว่าอายรถคันนั้นมันแล่นไปได้เพราะเหงื่อของพี่ของช้อย
แท้ ๆ แม่คุณนั้นแกลเรียนถึงชั้นมหาวิทยาลัย มีหวังเป็นใหญ่เป็นโตต่อไป ช้อยคิดว่า
ไม่ใช่เพราะตัวของตัวเองเท่าไรเลย แต่เพราะแรงงานของพี่ของช้อยต่างหาก
ละ ที่ทำให้แกได้มีวาสนาเช่นนั้น ช้อยควรจะขายแรงงานของช้อยต่อไปอย่างถูก ๆ
เพื่อเอาไปบำเรอตนอย่างแกต่อไปหรือพี่"¹

¹อิศรา อม้นตกุล รวมเรื่องสั้นของอิศรา อม้นตกุล หน้า 117

จากคำพูดของ "แทน ธรณี" ตัวแทนของกรรมกรโรงงานซีกริต ที่เจรจาทอรองกับนายเอก วรการวิชัย ผู้เป็นทั้งนายงานและเพื่อนของตนเอง ในเรื่อง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" ก็ย่ำว่า อิศรา อมันตกุล มองเห็นว่าแรงงานของกรรมกรนั้นได้สร้างความร่ำรวยให้กับนายงานอย่างเหลือล้น แต่สิ่งที่กรรมกรได้รับตอบแทนคือการถูกไล่ออกจากงานเมื่อต้องพิการเพราะงานที่ทำเป็นเหตุ ทั้งที่กรรมกรเหล่านั้นมีความตั้งใจจริงในการทำงาน มีครอบครัวที่จะต้องรับผิดชอบ แทน ธรณี พูดกับ เอก วรการวิชัย ว่า

"...ตัวของเธอเวลานี้ เต็มไปด้วยเลือดของคนงานทั้งนั้น จริง ๆ นะเอก ฉันแค่เห็นเลือดของกรรมกรเป็นอันอยู่บนกางเกงหนังฉลามของเธอ อาหารที่เธอกินทำจากเลือดสด ๆ ของกรรมกรทั้งนั้น ฉันแทบจะได้นินเลือดของเธอหยดตึง ๆ ลงมาจากเพดานห้องทำงานอันหรูของเธอ กรรมกรแขนคว้นเพราะหวังดีต่องานเกินไป แต่เธอกลับเฉดหัวเขาไปตายข้างถนน เหมือนหมาที่ช่วยเธอจนขามันหัก เขาไม่ได้รับอะไรจากเธอเลย นอกจากความเป็นคนพิการและลูกเมียกำลังหิว ไหยกะจ๋องอแออยู่ที่บ้าน"¹

"แสน โกสินทร์" กรรมกรหนุ่มในเรื่อง "บุรุษบนยอดเกวียน" ก็มีความกึกเช่นเดียวกันกับ "ซ้อย" และ "แทน" ในเรื่องการถูกขูดรีดแรงงาน แสน โกสินทร์ต้องตกงานจนเป็นเหตุให้เขาก่ออาชญากรรม เพราะแสนบังอาจเถียงนายงานผู้เอารัดเอาเปรียบเขาให้เขาทำงานวันละสิบสองชั่วโมงเต็ม แสน พูดถึงแรงงานของเขาว่า มันได้ก่อให้เกิดความสุขสบายแก่ทั้งบ้านทั้งเรือนของนายจ้าง ว่า "อายรยนต์ที่ลูกสวานายหางขึ้นนะ มันไม่ได้วิ่งไปด้วยน้ำมันหรอก มันวิ่งไปด้วยเรี่ยวแรงของผมต่างหาก อายลูกชายนายหางที่กินข้าวกินเหล้าตามเหลาทุก ๆ วันนะ แกทะนะเนื้อสด ๆ ของผมไปแท้ ๆ"²

¹ อิศรา อมันตกุล ยุทธนิพนธ์ หน้า 166

² อิศรา อมันตกุล พระเจ้ากบฏละองค์ หน้า 173

และจากคำพูดของ "คิล" หัวหน้ากรรมกรหนุ่มในเรื่อง "อาชญากรรมเหนือกฎหมาย" เอง ก็เป็นที่ยืนยันทัศนะของอิศรา อมันตกุล ที่มีต่อการขูดรีดแรงงานให้เด่นชัดลงไปอีกว่า บ้านที่หุรหาราวกับวัง อาหารที่บริโภคนำเข้าไป และเสื้อผ้าที่บรรดานายทุน นายงานมีใช้ มีกินอยู่นั้นล้วนได้มาจากการซื้อแรงงานในราคาไม่ยุติธรรม โดยนายงานเองมองไม่เห็นว่าการเอารัดเอาเปรียบเช่นนั้นก่อให้เกิดผลร้ายต่อกรรมกรอย่างไรบ้าง คิลได้ชี้ให้เห็นว่า กรรมกรหญิงที่ไม่สามารถทนกับสภาพทรากตรำในการใช้กำลังกายได้ ต้องกลายเป็นโสเภณี คิล พูดกับเพื่อน ๆ กรรมกรที่ร่วมมือกันสไตรก์ ว่า

"ดูซิ พวกเราทั้งหลาย ท่านเหล่านี้มีอาหารดี ๆ สวาปามเข้าไป มีบ้านหุรหาราวกับวัง มีเสื้อผ้างาม ๆ แต่งกาย มันไม่ใช่เกิดแต่ผลกำไรอันใดมาเพราะเหงื่อและแรงงานของพวกเราที่ทรากตรำกันจนเกินเวลาต่อหรือ ? พวกกรรมกรผู้หญิงของเราหลายคนต้องลาออกไป เพราะทนการใช้ให้ทำงานอย่างเครื่องจักรไม่ได้ พวกผู้หญิงเหล่านั้นไปไหน -- อ้อ หลายคนกลายเป็นโสเภณีไปแล้ว..."¹

นอกจากทัศนะเกี่ยวกับการขูดรีดแรงงานดังกล่าวแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับแรงงานของกรรมกรไว้อีกแง่มุมหนึ่งว่า แรงงานของกรรมกรที่ถูกใช้ไปหรือขายไป เพื่อแลกกับค่าแรงงานน้อยนิดจากบรรดานายทุนนั้น เป็นสิ่งลึกรอที่นับวันจะหมดไป กรรมกรยิ่งใช้แรงงานไปมากเท่าไร แรงงานนั้นก็หมดเปลืองไป เมื่อระยะเวลาผ่านไป จนกระทั่งกรรมกรหมดกำลังทำงาน กรรมกรก็จะถูกทอดทิ้ง เพราะไม่มีแรงงานที่จะให้ขูดรีดอีกต่อไป แรงงานของกรรมกรนั้นไม่เหมือนกับสินค้าอื่น ๆ ที่กักตุนไว้เก็บกำไรได้ แรงงานของกรรมกรนั้นจะตรงอยู่เฉพาะเมื่อกำลังหนุ่มแน่นและไม่เจ็บป่วย ฉะนั้นกรรมกรจึงไม่มีหลักประกันเลยว่า เมื่อถึงวันที่เขาต้องแก่เฒ่า

¹อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 174

สิ้นเรี่ยวแรงที่จะทำงาน หรือขาดเงินทุนพลภาพ เขาจะได้รับความเหลียวแลจากนายงาน
อย่างไร อิศรา อมันตกุล เสนอทัศนะดังกล่าวนี้ไว้ในเรื่อง "บูรณนยอกเกาชน"
โดยผ่านทางความคิดคำนึงของ "แสน โกสินทร์" กรรมการผู้ตักงานเพราะบังอาจเถียง
นายทุนว่า

ทุกสิ่งเป็นสินค้า ทุกสิ่งมีไว้สำหรับขายและสำหรับซื้อ แต่เขามีอะไรขายเล่า ?
เกียรติยศของคนอย่างเขานะหรือ แดงเคียวก็ไม่มีใครอยากซื้อ แรงงานของ
เขาสี มีผู้พร้อมจะซื้อเสมอ หมดแรงเมื่อไร ชีวิตนายแสน โกสินทร์ ก็หมดราคา
เพียงนั้น แล้วแรงงานนั้นมันเป็นสินค้าอย่างเกือก หรืออย่างน้ำโซดาที่หามา
สำรองใหม่ได้เสมอเมื่อไรละ ยิ่งใช้มันก็ยิ่งหมดไป ยิ่งขายมันก็ยิ่งร่อยหรอ
ลงไป ไม่มีหนทางจะจัดสต็อกแรงงานของเขาขึ้นมาใหม่ได้เลย เมื่อเราต้อง
ขายแรงงานของเราเรื่อยไปเช่นนี้ สักวันหนึ่งข้างหน้า เราจะต้องหมดทุนในตัว
เราจะต้องสิ้นเรี่ยวแรงเวลาที่แก่ตัวลง แล้วเราก็จะกล่าวจมน้ำใต้พื้นปราสาท
ของพวกนายทุน และหิวจนใส่ซาก สิ้นไปเอง"¹

จากทัศนะต่าง ๆ ที่อิสรา อมันตกุล เสนอผ่านความคิดและคำพูดของ
ตัวละครย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งว่า อิสรา ยืนอยู่ข้างกรรมกรผู้ขายแรงงาน ผู้ถูก
เอารัดเอาเปรียบจากนายงานเจ้าของเงินทุน นอกจากความคิดหรือทัศนะดังกล่าวนี้
แล้ว สิ่งที่ อิสราได้เสนอในลำดับต่อมาในเรื่องของเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องกับกรรมกร
เหล่านี้ คือขั้นตอนที่จะเรียกร้องให้โตมาซึ่งความยุติธรรม แต่ความยุติธรรมในระบบ
ประชาธิปไตยแบบนายทุนที่มีเจ้าหน้าที่ผู้รักษาความยุติธรรมที่ยืนอยู่ข้างนายทุนนั้น เป็น
ประชาธิปไตยที่กรรมกรอาศัยอะไรไม่ได้เลย เพราะเมื่อกรรมกรพากันร่วมมือใช้สิทธิ
ของเขาตามระบบประชาธิปไตย ด้วยการนัดหยุดงานเพื่อเรียกร้องค่าจ้าง แรงงานที่

¹อิสรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิสรา อมันตกุล หน้า 122 - 123

พอเหมาะพอควรกับการครองชีพ หรือจำนวนชั่วโมงทำงานในยุติธรรมเท่าเทียมกับค่าจ้างที่ได้รับ การต่อสู้เพื่อเรียกร้องความยุติธรรมให้กับเพื่อนกรรมกรที่ถูกไล่ออกจากงานโดยปราศจากความผิด สิ่งเหล่านี้ในสายตาของนายทุนและผู้รักษาระบอบของนายทุนถือว่าเป็นสิ่งที่ก่อความสงบ สมควรที่จะถูกกำจัดให้หมดสิ้นไป ฉะนั้นในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล เช่น "อาชญากรรมเหนือกฎหมาย" และ "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" จึงฉายให้เห็นภาพของการนัดหยุดงานของบรรดากรรมกรที่จะเรียกร้องสิทธิอันพึงมีพึงได้ แต่เมื่อตกลงกันไม่ได้เพราะฝ่ายนายทุนนั้นไม่ยอมที่จะขาดทุนกำไร จึงได้รับปากกับกรรมกรแล้วว่าจะให้ การปะทะกันระหว่างกรรมกรกับเจ้านายที่ผู้รักษากฎหมายก็เกิดขึ้น

อิศรา อมันตกุล ได้เสนอภาพของการต่อสู้ระหว่างกรรมกรกับเจ้านายที่ตำราจ ซึ่งต้องปะทะกัน เมื่อฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายเรียกร้องความยุติธรรม และอีกฝ่ายหนึ่งต้องปกป้องความสงบในสังคม แต่เป็นการปกป้องที่กระทำเกินกว่าเหตุ อิศราเสนอภาพการต่อสู้ไว้อย่างกลายกลิ้งกันในเรื่อง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" และ "อาชญากรรมเหนือกฎหมาย" ว่า

...รถของตำรวจโชนเข้ามาถึงก่อน กลางลานโรงงานนั่นเอง ตำรวจดาโหมเข้าใส่คนงานอย่างฉับไว มันเป็นฉากการต่อสู้ที่ดุเดือด เลือดได้สาตกกระจายออกมาจากร่างกายของคนหลายคน ท่ามกลางเสียงคำและสับถ่อเอ็ดอึง... กระทั่งเสียงปืนได้ลั่นขึ้นสู่ฟ้าดิด ๆ กันหลายนัด คนงานที่หิวลืออยู่จึงรามือยอมจำนน -- และในทันทีที่เหตุการณ์สงบลงนั่นเอง แทนที่แลเห็น -- เมียของเขานอนคว่ำอยู่กับพื้น ร่างกายฟกช้ำยับเยิน เพราะถูกเหยียบย่ำระหว่างการปะทะ เป็นไปอย่างดุเดือดรุนแรง

เขาถูกจับทันที ตามขอหาของนายเอก วรรการวิช ฐานเป็นตัวการก่อความปั่นป่วนขึ้นในโรงงาน¹

¹อิศรา อมันตกุล ยุคหมิ่นพี หน้า 170

อิศรา อมันตกุล จบการต่อสู้ของเหล่าชนผู้ใช้แรงงานด้วยความพ่ายแพ้ของกรรมกรที่รวมตัวกันหยุดงานเพื่อเรียกร้องความยุติธรรม และสิทธิอันพึงมีพึงได้ เป็นการจบลงอย่างซีให้เห็นความเป็นจริงในสังคมทุนนิยมว่า ผู้ค้อยกว่าทางเศรษฐกิจจะต้องเป็นผู้แพ้อย่างนี้ตลอดไป

สิ่งสุดท้ายที่ อิศรา อมันตกุล ซีให้เห็นในเรื่องสั้นของเขาที่พูดถึงปัญหากรรมกร คือความหวังของชนผู้ใช้แรงงาน ซึ่งมีความตั้งใจมั่นว่า วันหนึ่งขบวนการกรรมกรจะต้องเป็นผู้ชนะ ดังคำพูดของ "ชอย" กรรมกรสาวผู้รักของ "ติล" หัวหน้ากรรมกร ซึ่งพูดกับติล ว่า

"เรา... ซึ่งมีแต่มือเปล่าและเขาซึ่งมีอาวุธ แต่นั่นแหละพี่ ชอยนี่ก็ยาวนานแล้วว่า มือเปล่า ๆ ของพวกเรานี้แหละจะต้องก่อการจลาจลขึ้น เมื่อจุดระเบิดของมันมาถึง จากนั้น... จำไว้นะพี่... จากดินเปล่าจะโตขึ้นไปที่สูง และรองเท้านักขัฒน์ก็จะต้องย่ำลงมา "1

จากคำพูดของชอยจะเห็นว่า อิศรา อมันตกุล ได้แสดงให้เห็นว่ากรรมกรไม่ควรท้อแท้ต่อการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความเสมอภาค ความยุติธรรม ระหว่างแรงงานกับค่าจ้าง และเป็นการเตือนผู้เป็นนายจ้าง นายเงิน นายทุน ว่าไม่ควรที่จะสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ นายทุนควรจะมองเห็นความสำคัญของชนผู้ใช้แรงงานเหล่านั้น การกอบโกย ขูดรีด มีแต่จะ เป็นการเพิ่มช่องว่างในสังคมให้เกิดขึ้น อิศรา อมันตกุล มีแนวคิดเกี่ยวกับกรรมกร และนายทุนว่า ควรจะอยู่ในสังคมอย่างเป็นภราดรต่อกัน คืออยู่กันอย่างพี่น้อง ไม่เอาเปรียบ ขูดรีดกันเกินไปนัก

1.2.1.3 ปัญหาความประหลาดใจของข้าราชการ เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ซึ่งเสนอเรื่องของข้าราชการประจำมีน้อย ข้าราชการประเภทที่เกี่ยวข้องอยู่ในเรื่องสั้นของอิศรา คือ ข้าราชการตำรวจ อิศรา อมันตกุล แสดงทัศนะเกี่ยวกับข้าราชการประจำประเภทนี้ว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับประชาชน เป็นผู้บังคับทุกข์ บำรุงสุขของปวงราษฎร ตำรวจบางคนถึงแม้จะเป็นผู้รักษากฎหมายอย่างจริงจัง และรักษาสันติราษฎร์จริง ๆ แต่เมื่อมีผู้บังคับบัญชาที่ไร้คุณธรรม ตำรวจผู้นั้นก็เกิดความเป็นอหังการ ต่อคำที่กล่าวว่า เขาคือผู้พิทักษ์สันติราษฎร์

อิศรา อมันตกุล แสดงทางเสียงไว้ในเรื่อง "10 นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ" ว่า ตำรวจนั้นเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ แต่ตำรวจเองกลับเป็นผู้พูดว่า เขาพิทักษ์จนกระทั่งราษฎรแทบจะไม่มีสันติ จากคำพูดของสิบตำรวจเอกเปรม ประชากร ซึ่งสนทนากับสาวคนรัก ว่า

"เฮ้อ เมื่อไหร่บ้านเมืองจะสงบเรียบร้อยเสียทีก็ไม่รู้"

"นี่มาถามฉันได้เรอะก็ฉันไม่ใช่ผู้ปกครองบ้านเมืองนี้ จะได้รับผิดชอบ"

"ฉันต้องถามนี่ ก็เพราะพี่เปรมเป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์นี่"

"พิทักษ์จนราษฎรไม่ค่อยจะมีสันตินะซี" เขาตอบเธอ ๆ¹

นอกจากเป็นผู้ที่ทำให้ราษฎรไม่ค่อยจะมีสันติแล้ว ตำรวจในเรื่อง "กาก็กลับใจ" ยังแสดงให้เห็นว่าตำรวจซึ่งตกเป็นเครื่องมือของนักการเมือง ที่ต้องการล้มล้างอุปถัมภ์ทางการเมืองนั้น สามารถที่จะก่ออาชญากรรมโดยอาศัยอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายมอบให้ได้เสมอ ดังคำสนทนาระหว่างตำรวจที่เขาทำการตรวจค้นสำนักงานของ ส.ส. เรือง ภูลราษฎร์ ในเวลากลางคืน และได้ควบคุมตัวเรืองไว้เพื่อนำไปสอบสวนตามที่อ้างในการตรวจค้นและจับกุม เรืองและตำรวจพูดกันว่า

¹อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 171

"คุณจะไปพักไหนไม่ทราบ ?" เขากถาม
 "นั่นเป็นธุระของผมนเอง ไม่ใช่ เรื่องของ ผู้ต้องหาอย่างคุณ แต่พี่... จินนี่
 อากาศข้างสโกลีเสียจริง ๆ" เสียงหัวเราะอย่างมีเล่ห์เหลี่ยมขึ้นอีก
 "ผมคิดว่าผมน่าจะพาคุณไปสูดโอโซนแถวบางเขน..."¹

จากคำตอบของตัวละคร ผู้อ่านจะต้องทราบนัยของความที่เจ้าหน้าที่
 ตำรวจพูดว่า "ผมน่าจะพาคุณไปสูดโอโซนแถวบางเขน" ความนัยของประโยคดังกล่าว
 ที่ อิศรา อมันตกุล สื่อมาถึงผู้อ่านคือ ความหมายที่ตำรวจจะพูดว่า "ผมจะพาคุณไป
 ยิงทิ้ง" อิศรา อมันตกุล อาศัยเหตุการณ์เมื่อครั้งที่ตำรวจไทยตกอยู่ในอำนาจนักการเมือง
 ผู้ใช้อำนาจในการพิฆาตนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามด้วยการนำตัว รัฐมนตรี 4 ท่านไป
 ฆาตกรรมที่บางเขนนั่นเอง

นอกจากการขมขู่ในเรื่องฆาตกรรมแล้ว ตำรวจในเรื่องสั้นของอิสรา
 อมันตกุล ยังแสดงให้เห็นร่องรอยของการสอบสวนที่มีกบฏใช้กำลัง ภายใต้อำนาจผู้ต้องหา
 ในยอมรับสารภาพมากกว่าที่จะให้ผู้ต้องหารับสารภาพโดยจำนนต่อหลักฐาน ร่องรอย
 เหล่านี้เห็นได้จากการกระทำและสำเนียงพูด เช่น "ให้การบ้าง ๆ ... เดี่ยวพ่อ...
 อ้ายท่า..."² หรือ "รับมาเป็นครั้งสุดท้ายว่า คุณผ่านนางสาวนิด นรารัตน์" ร้อยเอก
 ควาต พ่วงพาดกำปั่นลงกับโต๊ะสอบสวน³

การสอบสวนของตำรวจนั้นนอกจากจะเป็นปัญหาที่อิสรา อมันตกุล มองเห็น
 แล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่อิสรา อมันตกุล ให้ความเห็นว่าตำรวจกระทำมิชอบคือการเขียนสำนวน
 การสอบสวนขึ้นเอง ซึ่งการกระทำดังกล่าวของตำรวจนี้ผู้ต้องหาซึ่งรู้เท่าไม่ถึงการณ์
 ก็จะพบกับโทษซึ่งศาลยุติธรรมต้องตัดสินไปตามสำนวนการสอบสวน อิศรา อมันตกุล

¹ อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิสรา อมันตกุล หน้า 126

² อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 31

³ ด. หน้า 37

เสนอทัศนะนี้ไว้ในเรื่อง "เขาคะ โจนหานายกรัฐมนตรี" ผ่านคำโต้ตอบระหว่างพันตรีเทิม
นายทหารนอกราชการ กับ นายตำรวจผู้เขียนสำนวนสอบสวนว่า

"ดีละ เอ - เขียนส่งไปกรุงนี้"

"ใช่ใช่ ใช่ใช่...ทั้งหมดนี้ในแฟ้มคือสำนวนให้การสอบสวนของแกละ"

"ฮ่า --- คำให้การของผม ?" เขารอง "ก็ผมยังไม่ได้อะไรสักคำ..."

"ไม่ต้อง -- ไม่จำเป็น ฉันเขียนไว้ให้เสร็จแล้ว"¹

นอกจากการเขียนสำนวนโดยไม่มีการสอบสวนแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังเสนอ
ภาพของตำรวจในการประหลูมิชอบอีก ดังปรากฏในความถึคคำนำของสืบทำรวจเอก
เปรม ประชากร เกี่ยวกับนายร้อยตำรวจโทผู้เป็นผู้บังคับบัญชา ในเรื่อง "10 นาที
ก่อนถึงจุดอิสรภาพ" ว่า "หมอนั่นคงจะยิงคน เพราะมันเกลียดคนำหน้าทุกคน นอกจาก
ตัวมันเองกับผู้ที่ไปรยเงินให้มันเท่านั้น มันอยู่ที่ไหนก็หัววิสามัญฆาตกรรมมาเสียไม่รู้
กี่ศพต่อกี่ศพ"²

จากข้อความนี้ อิศรา อมันตกุล ได้แสดงให้เห็นว่าเมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจตกอยู่
ใต้อิทธิพลของเงินตรา อำนาจที่เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอยู่อย่างกว้างขวางนั้นอาจถูกใช้ไป
ในทางที่ผิดได้ และนี่เองเป็นที่มาของคดีฆาตกรรมธรรมดา ที่แปรเปลี่ยนไป เป็น
"วิสามัญฆาตกรรม" กล่าวคือ เจ้าหน้าที่อาจใช้อำนาจและอาวุธที่มีอยู่ในมือฟ้่าผู้บริสุทธิ์
แล้วสรุปคดีว่าเป็นการต่อสู้ขัดขืนการจับกุม หรือพยายามทำร้าย ต่อสู้ หลบหนี การจับกุม
จึงทำให้มีการต่อสู้ระหว่างผู้ต้องหา กับเจ้าหน้าที่ และผู้ต้องหาได้รับบาดเจ็บถึงตาย
เมื่อสรุปคดี เป็น "วิสามัญฆาตกรรม" แล้วเจ้าหน้าที่ตำรวจก็พ่นความผิดตั้ง กล่าว

¹อิสรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 44

²อิสรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 168 - 169

1.2.2 ปัญหาเกี่ยวกับสังคมชนบท อิศรา อมันตกุล เสนอปัญหาเกี่ยวกับสังคมในชนบทไว้ในเรื่องสั้นจำนวนไม่กี่เรื่องของเขา แต่เป็นปัญหาที่เด่นชัดทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นสภาพของปัญหาและต้นเหตุของปัญหาได้อย่างทะลุปรุโปร่ง อิศรา อมันตกุล มีทัศนะต่อชาวชนบทว่าเป็นผู้ที่ถูกทอดทิ้งจากรัฐบาลตลอดมา โดยอิสราให้ความเห็นผ่านคำพูดของ แทน ธรณี ว่า "แม้แต่รัฐบาลเอง เกอะ ลงทุนช่วยชาวนา ชาวเมือง ชาวป่าไม้ ไหนจะส่งเงินไปรื้อนักรการเมืองให้อิ่มหนำสำราญ สำหรับคอยยกมือสนับสนุนคนในสภาได้เล่า"¹ อิศรา อมันตกุล เสนอความคิดว่า ชาวนา ชาวเหมือง ชาวป่าไม้เหล่านี้ถูกทอดทิ้งให้พญากับปัญหาต่าง ๆ ในชนบทตลอดมา ทั้งที่บุคคลเหล่านี้ควรจะได้รับบริการยกย่องว่า เป็นวีรบุรุษมากกว่า โดยให้แนวคิดผ่านบทความของการันต์ สุรกานต์ นักหนังสือพิมพ์ที่ไม่ยอมละทิ้งอุดมคติ ในเรื่อง "แกะหัวแห่งชนาธิปไตย" ว่า

การปฏิวัติก็ดี รัฐประหารก็ดี บรรดาที่ทยอยเกิดขึ้นบนแผ่นดินทองของเรา ผู้ซึ่งทำสำเร็จล้วนหมายมั่นปั้นมือมุ่งแต่จะบำเรอนักการเมือง และปรนเปรอข้าราชการประจำ ด้วยการกันเพิ่มเงินเดือนให้ไม่หยุดยั้ง แต่ในเวลาเดียวกันไม่มีใครจุกจิกถึงกลิ่นรวงข้าว, กลิ่นสาบควาย, กลิ่นควันไฟจากปล่องโรงงาน ทั้ง ๆ ที่สิ่งเหล่านี้แหละคือความหมายแท้จริงของเมืองไทย เมืองไทยไม่ได้อ่านว่า บริติช พนมยงค์, ชำรงนาวาสวัสดิ์, หรือ พิบูลสงคราม เมืองไทยอ่านว่าข้าว แร่ และไม่ต่างจาก... วีรบุรุษแห่งท้องนา เหมือง และป่า²

ปัญหาของสังคมชนบทปัญหาแรกที่อิสรา กล่าวถึง คือ สภาพแห่งแสงของภูมิอากาศ ดังปรากฏในเรื่อง "เราคือลูกแม่พระธรณี" ซึ่งตัวเอกของเรื่อง คือ "เอน" อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ผู้ขอลาออกจากราชการไปใช้ชีวิตในชนบท เพื่อผลิตแผ่นดิน

¹อิสรา อมันตกุล ยุคสมัย หน้า 152

²ด. หน้า 91 - 92

อันเป็นสมบัติดั้งเดิมของตระกูล ให้มีดอกผลงอกเงย แต่ เอ็น กลับเจอกับความแห้งแล้ง ที่ทำให้เขาต้องเกือบถึงความคิดที่ถึงใจและแรงที่ไถลงไปในไรนา หันกลับมาใช้ชีวิต เป็นอาจารย์สอนการเกษตรอย่างเดิม ปัญหาความแห้งแล้งของชนบทนี้เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ที่ตามมาอย่างเป็นลูกโซ่ คือปัญหาความยากจน และการขาดการศึกษา ตลอดจนความเอารัดเอาเปรียบของคนในสังคมชนบทด้วยกันเอง เช่น

ปัญหาความยากจน อิศรา อมันตกุล เสนอความคิดผ่าน พันตรีเทิม กำแพง นายทหารนอกราชการผู้หาถูกสามคนของเขาออกไปใช้ชีวิตในชนบท พันตรีเทิม พูดถึงความยากจนของชาวชนบท ไว้ว่า

คนในชนบทนี้จมอยู่ในปลักแห่งความยากเข็ญเลือดตาปริ่มกระเด็น นี่สืบจาก ถ้าเขานาทั่วหัวท่งนั้น เขาเคยได้ถูกเชิญออกไปรักษาไข้เพื่อนบ้านอยู่บ่อย ๆ ... เมื่อรักษาตามมีตามเกิดแล้ว เขาก็ไม่กล้าเรียกมูลค่าอะไรตอบแทนแม้แต่แดงเดียว... ในเมื่อชาวบ้านนี้ทุกคนต่างแบกภาระอันขมขื่นไว้นักก็... ก็ดูเถิด ครอบครัวยุติกันตั้ง ไหล มีผ้านุ่งพองจะพันกายไม่ให้อายผีสงอย่าง มากก็สามผืน "1

ปัญหาความยากจนที่พันตรีเทิมพูดถึงนี้ ส่วนหนึ่งมาจากสภาพแห้งแล้งของ ภูมิอากาศ ที่สามารถแก้ไขให้ดีขึ้นได้ด้วยระบบชลประทานที่ถูกต้อง แต่ในสภาพความเป็นจริง การชลประทานตามความคิดของอิสรา นั้น เป็นการชลประทานที่รัฐบาลซึ่งมีหน้าที่โดยตรงที่จะต้องจัดให้ดีขึ้น ได้ถูกทอดทิ้งไว้กับข้าราชการผู้ทำหน้าที่อย่าง ผักชีโรยหน้าเท่านั้น พันตรีเทิม ชี้ให้เห็นสภาพของชนบทที่ถูกทอดทิ้ง ได้อย่างเห็นภาพจน ว่าเป็น

¹อิสรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 11

พันตรีเทิม กำแหง ขาพิการแลเห็นใบหน้าของเพื่อนร่วมตำบลเลื่อนกลาง
เหมือนอยู่ในฝันร้าย เขาแลเห็นลูก ๆ สามคนของเขาหอมไฟ เสื้อผ้าขาด
กระรุ่งกระรังและโง่เง่า เขาแลเห็นกำนันฉิมมิ่ง กอดเข่าอยู่ข้างศพควาย
ที่ตายด้วยโรคเรื้อรัง ไข้ เขาแลเห็นผู้ใหญ่บ้านเซียมลง กระซำกก่อนดินในนา
ที่แตกกระแหง แล้งควยการชลประทานแบบฝักซีโรยหน้า ขึ้นสู่สวนขอเมตตา
จากพระแม่พิรุณ¹

ปัญหาอีกประการหนึ่งซึ่งชนบทต้องเผชิญอยู่ ตามความคิดของอิศรา อมันตกุล
คือการขาดการศึกษา อิศราเสนอความคิดผ่านความคำนึงของพันตรีเทิม กำแหง ผู้ซึ่ง
แม้ว่าจะเห็นถึงความสำคัญของการศึกษามากเพียงไร แต่เมื่อเขาต้องพาลูกออกไปอยู่
ชนบท สิ่งที่เขาต้องเผชิญและต้องยอมรับด้วยความรังเกียจคือการขาดการศึกษา และ
ความด้อยคุณภาพของการศึกษาในชนบทที่ถูก ๆ ของเขาต้องเผชิญอยู่ พันตรีเทิมคิดว่า
"...มันขมขื่นเหลือเกินที่ได้เห็นเด็กเหล่านั้นโตขึ้นโดยไม่มีการศึกษา มันทารุณเหลือเกิน
ที่ฉันนั่งมองจอห์นปล่อยยโส้มอง เหล่านั้นลอยห่างจากความฉลาด เข้าไปสู่ความโง่เง่า
ลูกของฉันกำลัง โตขึ้น เพื่อเป็นคนบ๊ยะบ ²

ปัญหาของสังคมชนบทที่อิศรา อมันตกุล เสนอไว้เหล่านี้เป็นปัญหาซึ่งเกิดจาก
สภาพธรรมชาติที่แห้งแล้ง และเป็นผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชนบทอย่างมาก
อิศราให้ทัศนะเกี่ยวกับปัญหาดัง ๆ ว่า เป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ เช่น ความแห้งแล้ง
นั้นก็สามารถที่จะจัดระบบชลประทานที่ถูกต้องเพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นได้ ถ้าจะจัดทำอย่าง
จริงจัง ไม่ใช่ระบบชลประทานแบบฝักซีโรยหน้า การศึกษาก็สามารถจัดได้ทั่วถึงถ้าได้
รับความเอาใจใส่จากรัฐบาลเพียงพอ แต่สิ่งที่อิศรามองเห็นคือการขาดความรับผิดชอบ
ของผู้บริหารที่มุ่งจะปรนเปรอและเอาใจข้าราชการประจำ และนักการเมืองสำหรับคำจูน

¹อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 39 - 40

²ด. หน้า 8

อำนาจของตนเท่านั้น เพราะผู้บริหารในเรื่องสั้นของอิศรา ใค้อำนาจมาจากการปฏิบัติ
รัฐประหาร

ฉะนั้นข้าราชการจึงเป็นกลไกของรัฐบาลในชนบทจึงมองไม่เห็นความสำคัญของ
ราษฎรในชนบทจึงยากจน และไร้การศึกษาเพราะถูกทอดทิ้ง โดยข้าราชการมักมอง
เห็นว่าชาวชนบทเหล่านั้นโง่เขลา เหมาะที่จะถูกทอดทิ้งให้อยู่กับความขาดแคลน และ
ไร้การศึกษาเช่นนั้นตลอดไป ดังปรากฏในเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี"
ซึ่งพันตรีเทิม กำแหง ประกาศว่า เขาจะเป็นผู้เผยแพร่ประชาธิปไตยให้กับชาวบ้าน
เพื่อชาวบ้านเหล่านั้นจะได้เข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของตนในระบอบการปกครองแบบ
ประชาธิปไตย แต่พันตรีเทิม กลับถูกข้าหลวงจังหวัดข้าราชการปกครองระดับสูงสุดของ
จังหวัด ถวาทว่า

"หยุด แกจะเลือกตั้งตนเป็นผู้มีความรู้ก็เชิญเสด็จไปคนเดียว ไม่ต้องมา
พาลำโพงราษฎรพวกนี้ฟัง ราษฎรพวกนี้โง่พอ ๆ กับควายที่มันเลี้ยง มันไม่
ประสีประสาอะไรในเรื่องการเมืองหรอก ประชาธิปไตยคืออะไร มีมาตั้ง
สิบหกลีบเจ็ดปีแล้ว มันยังดักดานไม่กระตือรือร้น"¹

จากคำพูดของข้าหลวงจังหวัดดังกล่าวจะเห็นว่า ข้าราชการระดับสูงในจังหวัด
ซึ่งใกล้ชิดกับชาวชนบทมากกว่ารัฐบาล หรือผู้บริหารประเทศมองเห็นว่าประชาชนใน
ชนบทนั้นโง่เขลา เหมือนควายอย่างนี้แล้ว ผู้ปกครองหรือผู้บริหารประเทศจึงอยู่ห่างไกล
จากชาวชนบทจะต้องมองประชาชนในสังคมชนบทยิ่งกว่าที่ข้าหลวงจังหวัดมองอย่าง แน่นนอน
ฉะนั้นชาวชนบทจึงถูกทอดทิ้งให้ผจญกรรมอยู่ตลอดมา แม้ในปัจจุบัน

2. แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง

อิศรา อมันตกุล ได้รับการยกย่องในหมู่นักเขียนว่าเป็นนักเขียนที่มีข้อ
เขียนเน้นหนักไปในทางการต่อสู้ ในการเรียกร้องเสรีภาพทางการเมือง และเน้น

¹อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 38

ความสำคัญของประชาชนที่จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครองประเทศ ฉะนั้น เรื่องสั้นหลาย ๆ เรื่องของเขาวจึงกล่าวถึงลัทธิทางการเมือง สิทธิและหน้าที่ของประชาชน สิทธิและหน้าที่ของผู้ปกครองประเทศ ตลอดจนหน้าที่ของผู้แทนราษฎรผู้ทำหน้าที่เป็นปากเสียงของประชาชนในรัฐสภา แนวคิดต่าง ๆ ในทางการเมืองของ อิศรา อมันตกุล ปรากฏอยู่ในเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" "เขาขอพบ นายกรัฐมนตรี" "ยุคหมิ่น" "แกะคำแห่งชาธิปไตย" "10 นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ" แนวคิดของอิสรา อมันตกุล เกี่ยวกับระบอบการปกครองที่เห็นว่าจะดีสำหรับประเทศไทย คือ ระบอบประชาธิปไตย แต่ไม่ใช่ประชาธิปไตยที่มีโอกาสดีกว่าในสังคมจะฉฉฉฉ โอกาสในการกอบโกยผลประโยชน์ให้ตนเอง ครอบครัว หรือวงศ์ตระกูล อิศรา อมันตกุล ให้ความคิดว่าประชาธิปไตยในความคิดของเขาจะต้องเป็นอย่างนี้ คือ "ฉันคิดว่าระบอบประชาธิปไตยต้องเป็นยิ่งกว่าวิทยาศาสตร์ ฉันคิดว่ามันต้องศักดิ์สิทธิ์ และหลังจากฉันรู้สึกว่าประชาธิปไตย คือ ศาสนา -- ศาสนาแห่งการรับใช้กัน รับผิดชอบร่วมกัน รักกันและเป็นภราดรต่อกัน"¹

อิสรา อมันตกุล เชื่ออย่างนั้นเขายังแสดงแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย อย่างนั้นออกไป แต่ประชาธิปไตยตามความคิดของอิสรา อมันตกุล ไม่เป็นไปตามที่เขาคิด เพราะ "ประชาธิปไตยเป็นวิทยาศาสตร์หรือเป็นศาสนา หรือเป็นทั้งสองอย่าง" ขาฟเจาไม่รู้ ขาฟเจารู้แต่เพียงว่านักการเมืองบางคนของเรา มักกล่าวถึงประชาธิปไตยในทางทำประหนึ่งเขียนเสือให้วัวกลัว -- เพียงแต่ว่าเขาเขียนรูปเสือลงบนกระดาษให้ประชาชนกลัว"²

จากตัวอย่างจะมองเห็นทัศนะของอิสรา อมันตกุล ที่มีต่อลัทธิประชาธิปไตย ว่าเป็นลัทธิการปกครองที่เหมาะสมกับสังคมไทย แต่นักการเมืองประเภท "เขียนเสือให้ประชาชนกลัว" คือผู้ที่ทำให้ความคิดคำนึงของประชาชนเปลี่ยนไป จนกระทั่ง

¹อิสรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 54

²ดู หน้า 5

เมื่อใดก็ตามที่มีผู้กล่าวถึงการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแล้ว ประชาชนมักเข้าใจว่า เขากำลังอยู่ใกล้กับสิ่งสกปรก ผู้ที่เข้าไปคลุกคลีกับการเมือง ก็จะกลายเป็นบุคคลผู้เต็มไปด้วยความสกปรกเช่นเดียวกัน ดังคำพูดของ ทราย พิศดาร นักหนังสือพิมพ์หนุ่มในเรื่อง "บุคหมิ" กล่าวกับ ศีล สุรางค์ สาวคนรัก เมื่อเขาทราบว่า เขากำลังจะโดนเขาเล่นการเมือง ด้วยการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน ว่า "อย่าคิดว่าที่รักการเมืองทุกวันนี้นั้นสกปรกจะตาย แล้วฉันหันเหลือกินว่า มันจะทำให้นางสาว ศีล ซึ่งแสนดี บริสุทธิ์แสนบริสุทธิ์ กลับกลายเป็น ส.ส. ศีล ที่เหอเหิม ลืมตัว ละโมภ วางเขื่อง เบ่ง ... โอ๊ยไม่ไหว " ¹

ทัศนะของอิศรา อมันตกุล ที่แสดงว่าการเมืองในระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นสิ่งดีงาม แต่ผู้ที่ทำให้การเมืองในระบอบนี้ในเมืองไทยต้องมัวหมองไป จนกระทั่งผู้คนโดยทั่วไปมักจะพูดกันติดปากว่า "การเมืองเป็นเรื่องสกปรก" ก็ือนักการเมืองผู้คำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน และวางตัววนหวานเกร้อ ตลอดจนพรรคพวกเพื่อนฝูง แทนที่จะคิดถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง อิศรา อมันตกุล แสดงความคิดเห็นนี้ไว้โดยผ่านนักการเมืองหนุ่มชื่อ โกเตศ ในเรื่อง "ฆาตกรรมรัฐมนตรีหนุ่มยังลึกลับอยู่จนบัดนี้" ว่า "นักการเมืองเป็นบุคคลที่น่าขยะแขยง ท่านที่รัก" ศร โกลเตศ ตอบ "แต่ว่าการเมืองเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นเหลือเกิน..." ²

จากคำพูดของตัวละครดังกล่าว อิศรา อมันตกุล แสดงทัศนะให้เห็นว่า นักการเมืองคือผู้ที่ทำให้ระบอบประชาธิปไตยในเมืองไทย ไม่เป็นประชาธิปไตยที่ถูกที่ควรตามที่เขาใฝ่ฝัน

2.1 ทัศนะเกี่ยวกับรัฐบาล ในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏภาพของรัฐบาล มักเป็นรัฐบาลที่มาจากการปฏิวัติรัฐประหาร ช่วงชิงอำนาจของผู้ปกครอง โดยผู้ทำการรัฐประหารมักจะมองเห็นความเสื่อมโทรมของคณะรัฐบาลชุดเก่าจึงเต็มใจไปช่วย

¹อิศรา อมันตกุล บุคหมิ หน้า 8

²อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 51 - 52

ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง การปล่อยปละละเลยในเรื่องทุกข์สุขของราษฎร ฉะนั้น จึงต้องมีการปฏิวัติรัฐประหาร เพื่อคณะผู้บริหารชุดใหม่จะได้เข้ามามีส่วนในการดำเนินการปกครองประเทศ และบำบัดทุกข์บำรุงสุข ตามที่เห็นดีเห็นงาม หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อเลือกตั้งใหม่ ดังคำแถลงการณ์ของคณะปฏิวัติ ในเรื่อง "ยุทธหัตถี" ซึ่งประกาศว่า

"ประชาชนทั้งหลายโปรดฟังแถลงการณ์ ฉบับที่ 1 ของคณะปฏิวัติ การปฏิวัติครั้งนี้ กระทำโดยคณะปฏิวัติแห่งชาติ พันธกิจทั้งหลายย่อมทราบดีว่า ภาวะการณบ้านเมือง ขณะนี้เหลวแหลกลงเพียงใด คณะรัฐบาลชุดเก่ามิได้เอาใจใส่ทะนุบำรุงราษฎร แต่กลับนำภาษีอากรที่เก็บได้ไปใช้จ่ายในทางที่ไม่ชอบอย่างละเหว รัฐมนตรีหลายคน ใช้อำนาจหน้าที่ทำการทุจริตฉ้อฉลโกง โดยเข้ากระป๋องตนเอง"¹

เมื่อคณะรัฐประหารได้ยึดอำนาจเรียบร้อยแล้ว สิ่งแรกที่คณะปฏิวัติจะต้องทำก็คือแถลงนโยบายที่จะบริหารประเทศ คณะปฏิวัติของหลวงເຄິງ ຄຳຕຶກ ในเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" ก็แถลงนโยบาย ซึ่งร่างไว้อย่างสวยหรูแก่ประชาชนว่า จะแก้ไขความเสื่อมโทรม ความทุจริต การครองชีพที่ฝืดเคือง ประชาชนจะได้อยู่ดี มีสุข ดังคำพูดแถลงของข้าหลวงจังหวัดซึ่งเรียกประชุมราษฎร เพื่อแถลงเหตุผลของการปฏิวัติของหลวงເຄິງ ຄຳຕຶກ ข้าหลวงพูดว่า

"คณะรัฐประหารผู้ล้มรัฐบาลเก่าสำเร็จด้วยยุทธวิธีสายฟ้าแลบ ขึ้นถึงอำนาจดำเนินการบริหารแผ่นดินสืบต่อไป ขอให้ประชาชนพลเมืองจงตั้งอยู่ในความสงบ และไว้วางใจในคณะผู้ทำรัฐประหารชุดนี้โดยเคร่งครัด... ถ้าน้ำชา การแข็งขันทุจริตอะไรทั้งหมดคณะรัฐประหาร ถือเป็นข้ออ้างว่า จะกวาดล้างให้หมดจด"

¹ อิศรา อมันตกุล ยุทธหัตถี หน้า 63 - 64

ไม่ปล่อยไว้ทารุณเดือดร้อนกับประชาชนเช่นรัฐบาลชุดเก่า... พวกเราจะอยู่ดี
กินดี มีแต่ความวัฒนาสถาพร..."¹

นอกจากทัศนะที่อิศรา อมันตกุล แสดงว่า คณะรัฐบาลซึ่งมาจากการปฏิวัติ
รัฐประหารมักจะให้คำมั่นสัญญาอย่างงดงามแก่ประชาชนแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังเสนอ
ทัศนะเกี่ยวกับการปฏิวัติเพื่อเข้ามาบริหารประเทศของคณะรัฐประหารนั้น เป็นเรื่องของ
การกระทำจริงไม่ใช่การวางนโยบายซึ่งผู้ร่างจะร่างให้สวยหรืออย่างไรก็ได้ในหน้ากระดาษ
สิ่งสำคัญของการบริหารประเทศก็จะต้องเป็นผู้ยอมรับความจริง รับฟังความคิดเห็นของ
ราษฎรซึ่งอิศราถือว่าต้องมีส่วนร่วมในการแสดงความรักความห่วงใยชาติบ้านเมืองเท่า
เทียมกัน ไม่ว่าผู้นั้นจะมีสถานภาพทางสังคมสูงหรือต่ำอย่างไร ถึงความคิดที่พันธุรีเทิม
กำแหง มุ่งหมายว่า เขาจะต้องพูดให้หลวงເດິງ กล้าศึก หัวหน้าคณะปฏิวัติฟัง คือ

การปฏิวัตินั้น ไม่ใช่การได้รับเชิญไปในงานเลี้ยง ซึ่งทั้งสองข้างจะได้ยิน
ได้ฟังแต่คำพร่ำสรรเสริญยินยอมจากแขกเหรื่อรอบ ๆ -- ไม่ใช่การวาดรูป
สวย ๆ ขึ้นบนกระดาษตามอำเภอใจ และตามมือเขียนลวดลายไป แต่ผู้ทำการ
ปฏิวัติ จะต้องกล้าหาญพอที่จะเงี่ยหูฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากราษฎรด้วยความ
วางใจให้เที่ยงธรรมที่สุด ราษฎรทุกคนเป็นเจ้าของประเทศเท่า ๆ กัน¹

และจากเรื่อง "มาตรการรัฐมนตรีหนุ่มยังดิ้นรนอยู่จนบัดนี้" ตัวละครตัวหนึ่ง
ของอิศรา อมันตกุล คือสร โภเกษตร ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับรัฐบาลไว้ในการหาเสียง
เลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า รัฐบาลที่เป็นรัฐบาลของประชาชนจะต้อง
เป็นรัฐบาลที่รับใช้ประชาชน ไม่ใช่คณะบุคคลที่อื่นมีอำนาจการปกครองเพื่อนั่งอย่าง
สุขสบายอยู่บนที่ระของประชาชนที่เลือกเขาเข้ามาบริหารประเทศ สร โภเกษตร พูดว่า

¹อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 31 - 33

"คณะรัฐบาล คือ บุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งดีตัวขึ้นมาอยู่บนหัวของพวกเรา เราประชาชน จะต้องต่อสู้ เพื่อเป็นนายของรัฐบาลตามระบอบประชาธิปไตยให้ได้"¹

จากแนวคิดที่อิศรา อมันตกุล เสนอไว้ว่า รัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศ จะต้องช่วยให้ราษฎรอยู่ดีมีสุขนี้เอง อิศรา อมันตกุล จึงเน้นแนวคิดในทางต่อต้าน รัฐบาลที่ได้มาจากการปฏิวัติรัฐประหาร เพราะผู้ทำการปฏิวัติในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล คือ ทหาร ซึ่งมีได้มีความชำนาญทางการเมือง การบริหารประเทศ อิศรา มีแนวคิดว่าหน้าที่ของทหารคือป้องกันประเทศ ส่วนการเมือง การบริหารประเทศนั้น เป็นหน้าที่ของนักการเมือง เพราะทหารนั้นใคร่จะเรียนมาเพื่อการรบ การป้องกัน ประเทศ ทหารไม่ได้เรียนมาเพื่อเป็นผู้บริหารประเทศ ฉะนั้น คณะรัฐบาลปฏิวัติจึง อาจจะถูกนักการเมืองผู้เจนจัดเวทีจับ เป็นหุ่นเชิดเพื่อตนเองและพวกพ้องจะได้กอบโกย ผลประโยชน์ต่าง ๆ อยู่เบื้องหลัง ดังที่พันศรีเทิม กำแหง ให้ความเห็นกับข้าหลวง จังหวัด เมื่อเขาทราบว่าหัวหน้าคณะปฏิวัติ คือหลวงเดกิง กล้าศึก นายทหารนอกราชการ เติมให้ความเห็นว่า "ผมคิดไม่ออกเลยว่า หลวงเดกิงฯ จะมีมันสมองทำได้ตลอด รอดพ้น ทหารไม่ได้ถูกอบรมให้เล่นการเมือง และทหารต้องไม่ถืออาวุธโดดเข้าเล่น การเมือง -- ถ้าหลวงเดกิง กล้าศึก เป็นเพียง ผู้ที่คณะราษฎรให้เงินคณะหนึ่ง หนุนขึ้นมาเป็นตัวเชิดอยู่ข้างหน้า และส่งเขาเข้าไปสู่ทำเนียบ"²

การเสนอที่คณะต่อต้านรัฐบาลที่มาจากคณะทหาร ผู้ถืออาวุธโดดเข้าเล่นการเมือง ในเรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล ข้างต้นนี้ ทำให้รัฐบาลในยุคนั้นไม่พอใจ ฉะนั้นหนังสือ "ยุคหมิ่นพิ" ซึ่งรวมเล่มตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2495 จึงถูกคำสั่งยึด และต่อมาเมื่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก่อการปฏิวัติ ในปี 2501 อิศรา อมันตกุล ก็ถูกจับกุม

¹อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 47

²อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 34 - 35

2.2 ทักษะเกี่ยวกับนักการเมือง นักการเมืองเป็นตัวละครประเภทหนึ่ง
ซึ่งปรากฏในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล หลายต่อหลายเรื่อง เช่น "ยุคทมิฬ"
"ฆาตกรรมรัฐมนตรีหนุ่มยังติดกับอยู่จนบัดนี้" "พละทานรัฐมนตรีและนักวิ่งสี่ข้างถนน"
"จี.ส.ส." "กาภิสิทธิ์ใจ" "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" "เขาขอพบนายกรัฐมนตรี"
"ปริศนาหัวใจ" นักการเมืองในทัศนะของอิศรา อมันตกุล มี 2 ประเภท คือ
นักการเมืองประเภทมุ่งประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และอีกประเภทหนึ่งเป็นพวกที่มุ่ง
ใช้การเมืองสำหรับเป็นบันไดเพื่อไต่ไปสู่ความร่ำรวย และมีหน้ามีตา

ทัศนะเกี่ยวกับนักการเมืองของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในรูปของเรื่องสั้น
แสดงให้เห็นชัดเจนว่า อิศรา อมันตกุล ต้องการนักการเมืองประเภทคำนึงถึงประโยชน์
ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง อิศรา เสนอทัศนะว่าผู้เข้ามาเล่นการเมือง ควรกระทำตนเป็น
"รัฐบุรุษ" มากกว่าเป็น "นักการเมือง" ทัศนะดังกล่าวนี้ปรากฏในเรื่องสั้นชื่อ
"จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์" โดยสมมุติให้เพื่อนคนหนึ่งเขียนจดหมายถึงเสนีย์
เสาวพงศ์ ซึ่งตามจดหมายระบุว่าอยู่ที่ "กรุงมอสลาวา" เพื่อนผู้นั้นเขียนจดหมายเล่า
พฤติกรรมของเพื่อนอีกคนหนึ่งชื่อ "เสรีญ" ซึ่ง เป็นนักการเมือง เสรีญ เป็นนักการเมือง
ที่คอยกอบโกยผลประโยชน์ให้ตนเอง ในจดหมายเล่าถึงเสรีญ ไว้ดังนี้

เจ้าเสรีญของเราไม่ใช่ดาวธรรมดาเสียแล้ว มัน เป็นดาวชนิดมีหางงอก
ออกมาด้วย ชื่นพวยพุ่งแจ่มจ้าในโคมพระที่นั่งอนันตสมาคม ฉันเคยบอกมัน
หนหนึ่งว่า "เสรีญเอ๋ย รักจะเล่นการเมืองละก็ Don't be a politician,
Be a stateman เกอะ" มันหัวเราะเสียงเยาะ ๆ ชอบกล¹

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นทัศนะของอิศรา อมันตกุล ที่มีต่อนักการเมือง
ที่บูชาเงินเหนือความดีงามอย่างเสรีญ ไฉนคิดว่า อิศรา มองเห็นนักการเมืองประเภทนี้

¹อิศรา อมันตกุล "จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์" อักษรสาส์น 1 : 135

เหมือนสัตว์ จากคำพูดที่ว่า "มันเป็นตัวที่มีหางงอกออกมาด้วย" นักการเมืองประเภทเดียวกันเสรีอยู่ในวงการเมืองไทยตามนโยบายของอิศรา มีอยู่มากมาย แต่อิศรา อมัญญกุลก็ให้ทัศนะต่อไปอีกว่า นักการเมืองที่ยึดประโยชน์ส่วนตนเป็นที่ตั้งเหล่านี้ จะไม่มีวันรุ่งโรจน์อยู่ตลอดไป นักการเมืองประเภทนี้จะต้องตกต่ำอย่างรวดเร็ว ดังความปรากฏในเรื่อง "สาครกรมรัฐมนตรีหนุ่มยังสถิตย์อยู่จนบัดนี้" อิศรา เสนอทัศนะผ่านความคิดคำนึงของตัวละครตัวหนึ่งว่า "นักการเมืองหนุ่มหลายคนได้พุ่ง เป็นหลุมโหล่งสู่ฟ้า แล้วในไม่ช้าไม่นาน ก็ร่วงลงมาอย่างไม่เป็นท่าเหมือนสากกะเบือ ขณะที่เขากำลังลอยอยู่เบื้องสูง หอประกายออกมาเจ็ดจ้านั้น เขามักล้มตัว"¹

นักการเมืองในเรื่องสั้นของอิศรา อมัญญกุล ที่เป็นนักการเมืองประเภทที่ต้องตกจากฟ้าอย่างรวดเร็วนั้น อิศรา อมัญญกุล ให้ทัศนะว่าเป็นนักการเมืองที่ละทิ้งหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายมาจากราชกร ได้เป็นตัวแทนราษฎรมาด้วยการหาเสียงที่ใช้วิธีการเอาชนะคู่แข่งด้วยวิธีการที่สกปรก นักการเมืองเหล่านี้จะถูกประชาชนที่หลงเชื่อเลือกเขาเข้ามาเป็นตัวแทนในสภา ดังเช่น ส.ส.ธนม ในเรื่อง "ปริศนาหน้าใจ" เขามีความคิดว่านักการเมืองนั้น ต้องเป็นคนที่มีลักษณะเด่น และ เป็นบุคคลที่ประชาชนทั่วไปต้องยกย่อง ดังคำที่เขาพูดว่า

"ดุษฎีกับตอแหล เป็นคุณสมบัติที่นักการเมืองและนักการทูตขาดเสียไม่ได้"
...ข้าพเจ้าพร้อมที่จะเอาเกียรติคุณแทนรางวัลบนฟ้าดินแล้วเอาดินนบนายหน้า
ราชกร... ยังดินะนา ที่ข้าพเจ้าไม่ปล่อยไปให้แก่อีกให้เข็ดหลาบ... ข้าพเจ้า
การจะกลายเป็น Damigod และไม่การเป็นเพียงคนธรรมดาที่ประชาชน
จะมาเบียดไหล หรือตีเสมอ²

¹อิศรา อมัญญกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 45

²อิศรา อมัญญกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 79 - 84

นักการเมืองที่ขายตัวตามหัตถ์ของอิศรา อมันตกุล ซึ่งเสนอไว้ในรูปแบบของนักตบแต่ง และละทิ้งอุดมการณ์ที่ได้ให้สัญญากับประชาชนที่เลือกเขาเข้ามาเหล่านั้น ไตฎกอิศรา นำมาเสนอในเรื่องสั้นชื่อ "จี ส.ส." โดยให้ ส.ส.เกริก ไกรลาศ เป็นตัวแทนของความคิดของ ส.ส. ขายตัวเหล่านั้น โดยใช้สำนวนภาษาเสียดสีเยาะเย้ย แสดงให้เห็นว่าบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มือตรงต่อหน้าที่ เป็นบุคคลผู้น่าสงสาร เพราะถ้ายอมขายตัวขายอุดมการณ์เสียแล้ว ก็จะมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย มีความเป็นปึกแผ่นในระบบพรรคการเมือง ส.ส.เกริก แสดงความเวทนา ส.ส.ที่รักษาอุดมคติ ไม่ยอมขายตัวในสภา ว่า "สงสารเจ้าพวกฝ่ายค้านหน้าใจ... กำนันบ้านบ่ออยู่ได้ราวกับต้องการรอดประชาชนว่า ฉันทันแหละเป็นนักประชาธิปไตย แน่แนในอุดมการณ์เสียเต็มประดา สมน้ำหน้าทีเดียวนี้เริ่มแพแตกกระจัดกระจายไปคนละทางสองทางแล้ว"¹

นักการเมืองอีกคนหนึ่งในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ซึ่งมีบุคลิกคล้ายคลึงกับนักการเมืองซึ่งมีอยู่จริงในวงการเมืองไทยผู้หนึ่ง คือท่านรัฐมนตรี ในเรื่อง "พละท่านรัฐมนตรีและนักแข่งกีฬาก่อน" ท่านรัฐมนตรีผู้นี้ชอบผู้หญิงสวย ๆ เพราะท่านคิดว่าจะได้เป็นกำลังใจเมื่อเห็นค้อนน้อยมาจากการงานประจำ ท่านผู้นี้มีบุคลิกที่อิศรา อมันตกุล บรรยายไว้ดังนี้ "พละท่านรำลึกได้ว่า วันนี้มีประชุมสภาด้วยระเบียบวาระสำคัญ จึงจับรถตะบิงไป -- เพื่อที่จะจับผลับในเก้าอี้ตัวโปรด ท่ามกลางการถกเถียงอภิปรายอย่างรุนแรงของมวลสมาชิกทั้งหลาย"²

นักการเมืองอีกประเภทหนึ่งตามหัตถ์ของอิศรา อมันตกุล คือนักการเมืองที่คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นใหญ่ นักการเมืองประเภทนี้ ไม่ปรากฏว่าอิศรา ได้นำมาเป็นตัวละครนัก อาจเป็นเพราะ อิศรา ให้ความยกย่องนักการเมืองประเภทนี้ ฉะนั้นจึงไม่ค่อยจะนำมาเขียนเรื่องเพื่อเยาะเย้ยหรือเสียดสี จำนวนตัวละครที่เป็น

¹อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 107

²ดู หน้า 71

นักการเมืองที่รักษาประโยชน์ส่วนรวมของอิศรา อมันตกุล ที่เห็นเด่นชัดคือ ศร โภคผล ในเรื่อง "ฆาตกรรมรัฐมนตรีหนุ่มยังลึกลับอยู่จนบัดนี้" กับ ส.ส. เรือง กุลราชกูร ผู้ต่อสู้กับอำนาจเถื่อนของพ่อค้าที่มีนักการเมืองมือสกปรกหนุนหลังอยู่ในเรื่อง "กาคักลับใจ" เรือง โค้วอุดมคติของเขาไว้ว่า จะต้องต่อสู้กับอิทธิพลในวงการเมือง และวงการกาคาให้หมดไป จะต้องต่อสู้เพื่อความถูกต้อง และไม่ยอมขายตัวอย่างเด็ดขาด เรืองประกาศความคิดของเขาต่อหน้าบรรดาพ่อค้าที่ยกขบวนมาขอให้เรึงยับยั้งกฎหมายบางฉบับ โดยยินดีที่จะให้สินบนแก่เรึงอย่างงาม แต่เรึงไม่ยอมรับเขากลับประกาศต่อหน้าพ่อค้าเหล่านั้นว่า เขาจะต่อสู้และฟาดฟันอิทธิพลต่าง ๆ ที่พ่อค้ากับนักการเมืองร่วมกันสร้างขึ้น มาเพื่อขูดเลือดประชาชนตามที่เรึงได้ให้สัญญากับประชาชนไว้เมื่อเขาสมัครรับเลือกตั้ง เรืองประกาศต่อหน้าพ่อค้าว่า "เมื่อผมสมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นผู้แทนนั้น ผมสัญญากับราษฎรไว้ว่า ถ้าเมื่อผมมีอำนาจ ผมจะฟาดฟันนักเลง โตในวงการเมือง และพวกพ่อค้าที่หากินขูดเลือดประชาชนให้ยับไปกับมือ"¹ และเมื่อ นิด เลขานุการและคนรักของเรึง โค้วขอร้องให้เขาลมเลิกความตั้งใจที่จะสู้รบปรบมือกับเหล่าพ่อค้า และนักการเมืองผู้ใช้อิทธิพลเถื่อนเสีย เรืองกลับตอบนิดว่า เขาจะต่อสู้ต่อไปตามที่ได้อธิษฐานกับราษฎร และจะต่อสู้ด้วยเหตุผล เพื่อแก้สิ่งผิดต่าง ๆ ให้ถูกต้องขึ้น เรืองบอกกับนิดว่า "ฉันต้องต่อสู้ต่อไป เพื่อคนที่รักฉัน... ฉันจะต่อสู้เพื่อให้คนเราอยู่กันด้วยเหตุผล และไม่ใช่อำนาจได้ เพราะความลุ่มหลงในเงินทองอย่างเดียวนั้นฉันจะต่อสู้เพื่อแก้สิ่งผิดให้เป็นถูก และความมืดให้สว่าง"²

ปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับนักการเมืองที่ อิศรา อมันตกุล เสนอไว้ในเรื่องสั้น มีประเด็นที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ

¹อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 8

²ดู หน้า 12

2.2.1 ปัญหาความประพฤตินิยมชอบของนักการเมือง นักการเมืองที่ดีตามทัศนะของอิศรา อมันตกุล ถือนักการเมืองที่เมื่อเข้าทำการบริหารประเทศแล้วเป็นผู้นำความผาสุกมาสู่ประชาชน ฉะนั้นนักการเมืองประเภทที่ไม่รับผิดชอบต่ออำนาจหน้าที่ของตน หรือใช้อำนาจหน้าที่ของตนไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร จึงได้รับการตำหนิจากอิศรา อมันตกุล โดยการจำลองลักษณะความประพฤติปฏิบัติของบรรดานักการเมืองเหล่านั้น ลงมาเป็นพฤติกรรมของตัวละคร โดยใช้วิธีการสร้างบุคลิกลักษณะ การใช้อำนาจบริหารที่ด่างดางเขาะเขย แกมประชดประชัน เช่น ให้นักการเมืองผู้ใดตำแหน่งเลขานุการรัฐมนตรี เช่น ส.ส.ธนม ในเรื่อง "ปริศนาหน้าโรง" เล่าถึงวิธีการปฏิบัติตนก่อนที่จะได้รับการแต่งตั้ง เป็นเลขานุการรัฐมนตรี ว่า

ไม่ช้า ภูมิรู้ของข้าพเจ้าก็ยกฐานะตัวเองให้สนใจ โดยได้รับแต่งตั้งเป็นเลขานุการรัฐมนตรีกระทรวงหนึ่ง สาเหตุการได้เป็นเลขานี้ ไม่ยากเย็นอะไร คนฉลาด ๆ ทั่วไปต้องทำไฉนนั้น เวลาเล่นไพ่กับรัฐมนตรี ข้าพเจ้าต้องรู้จักยอมแพ้ไปทุกครั้ง เวลามีผู้หญิงสวย ๆ มาหา ข้าพเจ้าก็ตั้งใจอดเปรี้ยวไว้กินหวาน พาเจ้าหล่อนไปฝากเนื้อฝากตัวกับท่านรัฐมนตรีสักสี่ห้าราย เท่านั้น¹

ปัญหาอีกประการหนึ่งของความประพฤตินิยมชอบของนักการเมืองก็คือ การที่นักการเมืองมองไม่เห็นความสำคัญที่จะต้องบำเพ็ญทุกขบารุงสุขให้กับราษฎร โดยนักการเมืองเหล่านี้มักจะนึกอยู่เสมอว่า อาวุธที่ตนมีอยู่นั้นสามารถที่จะกำจัดอันตรายของตนไว้ได้ตลอดไป นักการเมืองเหล่านี้มักจะสำนึกอยู่เสมออีกเช่นเดียวกันว่า อำนาจเป็นธรรม เมื่อมีอำนาจอยู่ในมือแล้วทุกสิ่งทุกอย่างที่ได้กระทำลงไป เป็นสิ่งที่ถูกต้องเสมอ ฉะนั้นนักการเมืองพวกนี้จึงพยายามอย่างที่สุดที่จะรักษาอำนาจของตนเองไว้ ถึงขนาดมีกองทัพล้วนแล้ว มีอาวุธร้ายแรง เช่นรถถังไว้ปกป้องอำนาจของตัว หรือในบางกรณี

¹อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 84

นักการเมืองเหล่านี้สามารถใช้อำนาจที่ตนมีอยู่ในฐานะผู้บังคับบัญชาสั่งให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผิดต่อหน้าที่ราชการ เช่น การจับสิ่งเสพติดให้โทษ คือฝิ่น แต่เมื่อนำไปเปิดกลีบออกข่าวมาว่า เป็นดินหรือ เป็นมะขามเปียก เรื่องราวเหล่านี้เคยเป็นข่าวเกรียวกราวในหน้าหนังสือพิมพ์ยุค "อิสรชนเรื่องอำนาจ" มาแล้ว อิสรชนมั่นคง ได้หยิบยกเอาเหตุการณ์จริง ๆ ในอดีตมาตีแผ่พฤติกรรมโดยผ่านการหาเสียงเพื่อสมัครเป็นผู้แทนราษฎรของ สร โกลเสศ อิสรชนมั่นคง ให้ตร ประภาสกับราษฎรที่มาฟัง เขาหาเสียงว่า

ข้าพเจ้าขอประกาศว่า สภาพบ้านเมืองของเรายังทุเรศทุรังอยู่เช่นนี้ ก็เพราะนักการเมืองของเรายังเล่นการเมืองไม่เป็น... ใช้อำนาจนั้นสร้างอิทธิพลด้วยรถเกราะ สายลับและกองทัพอ... เขาเหลิงอำนาจจนกระทั่งทำให้แผ่นดินกลายเป็นดิน และทำคดีต่าง ๆ ที่หัวพันกับตัวเขาให้กลายเป็นอากาศธาตุไปเสีย... เขาถือความสุขและสวัสดิภาพของเขาเป็นขั้นแรก และถือหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดท้าย¹

2.2.2 ปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวง ปัญหานี้เป็นหัตถ์สำคัญที่อิสรชนมั่นคง เสนอไว้ในเรื่องสั้นซึ่งมีนักการเมืองเกี่ยวข้องกับชาย นักการเมืองที่เป็นตัวละครของอิสรชนมักเป็นนักการเมืองที่ใช้หน้าที่ และอำนาจที่มีอยู่กอบโกย กดโกง ฉ้อฉล โดยปราศจากความละอายในฐานะตัวแทนของราษฎร นักการเมืองพวกนี้ถือว่า การเล่นการเมืองนั้นเป็นการไต่บันไดทอง ฉะนั้นจึงพากันตั้งหน้าตั้งตาที่จะไต่อย่างเต็มที่ ดังคำพูดของ ส.ส.ธนม พุกกับปรีดา เพื่อนสาวของเขา ในวันที่ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎร ธนมบอกกับปรีดาว่า "จะไต่บันไดทองของการเมือง ให้เหมือนกับลิงไต่ต้นไม้ทีเดียว"²

¹อิสรชนมั่นคง เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 48 - 49

²อิสรชนมั่นคง เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 80

อิศรา อมันตกุล ได้เสนอทัศนะว่า สาเหตุที่ทำให้บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ทรงเกียรติต้องละทิ้งอุดมการณ์ที่เคยประกาศต่อประชาชน นั้นมากอบโกยผลประโยชน์ให้ตน นักการเมืองเหล่านี้เป็นนักลงทุนเพื่อเก็บเกี่ยวผลกำไรจากการเป็นผู้แทนราษฎร และมักจะเข้าเล่นการเมืองในขณะที่ยากจน โดยเก็งว่าทุนที่ต้องลงไปในขณะที่หาเสียงนั้นสามารถที่จะเรียกคืนได้จากตำแหน่งหน้าที่ที่ตนเป็นผู้แทนราษฎร ดังนั้นในการหาเสียงนักการเมืองเหล่านี้จะสัญญากับประชาชนว่าจะทำเพื่อประชาชน แต่เมื่อได้รับเลือกตั้งนักการเมืองเหล่านี้ปฏิบัติ ก็ออบโกยผลประโยชน์เพื่อตนเอง ดังคำพูดที่ ปรีดาพูดกับ ส.ส.ธนม เพื่อนของเธอว่า เธอจะขอเป็นศัตรูกับเขา ถ้าธนมไม่ยืนอยู่ข้างผลประโยชน์ของประชาชน ปรีดาประมาณธนมว่า เขาจะต้องใช้ตำแหน่งหน้าที่ผู้แทนราษฎรออบโกยผลประโยชน์ใส่ตัว ปรีดา พูดว่า "โดยวิสัยเลวที่สุด บุคคลผู้นั้นทำงานเพื่อกระเป๋าสองของตัวเอง ฉันทู่ว่าธนมมีวิสัยนักการเมืองที่ดีที่สุด ก็ต่อเมื่อเธอมีเงินเป็นทุนสำรองพออยู่แล้ว แต่เวลาเธอจนและเธอย่อมปรารถนาจะไล่ความจนให้ไปเสียพัน ๆ เธอจึงมีได้เพียงวิสัยเลว"¹

อิศรา อมันตกุล ได้เสนอทัศนะที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่อง ที่มาของปัญหาการรั่วซึม หรือปัญหาจรัลราษฎรบังหลวงของนักการเมืองไว้ว่า มีที่มาจากหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น ในเรื่อง "จี ส.ส." อิศรา อมันตกุล แสดงถึงการที่ ส.ส.เกริก ไกรลาศ ได้รับเงินหกพันบาทมาจากการขายเสียงสนับสนุนรัฐบาล ในการลงมติไว้วางใจให้คณะรัฐบาลบริหารบ้านเมืองต่อไป ทั้ง ๆ ที่รัฐมนตรีในคณะรัฐบาลดังกล่าวเป็นรัฐมนตรีที่ไร้สมรรถภาพ หรือเป็นรัฐมนตรีประเภท "มือเน่า" แต่วิธีการที่หัวหน้าพรรครัฐบาลนำมาใช้ เป็นวิธีการที่ ส.ส.เกริก ไกรลาศ คิดกันว่า "ท่านหัวหน้าพรรคของเขาได้ใช้เล่ห์กะเท่ห์หลักแหลมมากมายในอันที่จะกำเสียงข้างมากในสภาไว้เป็นของตน จนกระทั่งผลสุดท้าย ได้มีการทุ่มเงินมหาศาลสำหรับซื้อเสียงสนับสนุน

¹อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 80

อันแน่นอนจาก ส.ส. ผู้ถืออำมิตเป็นอุคตคติ¹

วิธีการอีกอย่างหนึ่งซึ่งเป็นที่มาของการทุจริต ฉ้อราษฎร์บังหลวงคือการรับสินบน เพื่อให้การเมืองกระทำ หรือตกระท้ออย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อส่วนได้เสียของผู้มีผลประโยชน์ เช่น ในเรื่อง "ถากถลักใจ" ซึ่งเป็นเรื่องของ ส.ส. เริง กุศลราษฎร์ ผู้ไม่ยอมเสนอให้สภาระงับใช้กฎหมาย ซึ่งจะทำให้เหล่าพ่อค้าต้องเสียผลประโยชน์ ทั้งที่บรรดาพ่อค้าเหล่านั้นได้เข้าพบเริงเพื่อขอร้องและให้สินบนแก่เขา พ่อค้าที่เข้าพบเริงพูดขอร้องและเล่นอสินบนแก่เริง ว่า

"พวกเราขอความกรุณาคุณวันนี้ ก็เกี่ยวกับเรื่องกฎหมายควบคุมสินค้าที่คุณเป็นกรรมการอยู่คนหนึ่งนั้นแหละครับ... ถ้ากฎหมายฉบับนั้นประกาศใช้ออกมา ...จะต้องฉิบหายกัน คนละหลาย ๆ ล้านทีเดียว เราเอามา...ง่า...สร้างบ้านงาม ๆ ให้คุณสักหลังจะดีกว่า สร้างบ้านงาม ๆ เฟอรั้นเจอรู ๆ ชื่อรถยนต์ควยอีกคันให้คุณ ถ้าเพียงคุณจะหาทางยับยั้งกฎหมายฉบับนั้น"²

อีกประเด็นหนึ่งสำหรับที่มาของการคอร์รัปชันของนักการเมืองก็คือ ทักษะเชิงอิทธิบาท อมัตกุล แสดงไว้ว่า มีนักการเมืองบางคนที่ไม่สามารถทนต่อความเย้ายวนของการที่จะรับอำมิตจากผู้ให้ได้ เพราะนักการเมืองส่วนใหญ่ในสภาเป็นนักการเมืองประเภท "แกะดำ" ฉะนั้นนักการเมืองซึ่งพอจะมีอุดมคติอยู่บ้างจึงทนเป็น "แกะขาว" อยู่ไม่ได้ เพราะเกียรติยศ ซึ่งได้รับคำสรรเสริญเยินยอว่า ชี้อตรงต่ออุดมคติ ต่อประชาชนที่เลือกเขา เขามานั่งไม่ได้อายุให้อ้อมท้องขึ้น เมื่ออำนาจเงินเข้ามาครอบครองสติความโลภจึงจูงให้นักการเมืองประเภทนี้ยอมรับสินบน ดังที่ตัวละครในเรื่อง เป็นผู้เล่าพฤติกรรมของนักการเมืองชื่อเสรีชัย ซึ่งเป็นเพื่อนของเขาและเพื่อนของเสนีย์ เสาวพงศ์ ให้เสนีย์ฟังในเรื่องสั้นชื่อ "จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์" ตัวละคร

¹อิศรา อมัตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 105

²อิศรา อมัตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 6 - 7

เขียนเล่าพฤติกรรมของ เสริญ ให้เสนีย์ฟังว่า

"โรคคอร์รัปชั่นที่ระบาดแพร่ทั่วกรุงสยามยามเงินเฟ้อนี้แหละ ได้เกาะติดเจ้า เสริญ เขาจนอาการจนแถม ... อีกอย่างหนึ่งที่เจ้า เสริญ อัน เป็นไปก็คือเมียของมันผู้มีสันดานแข็งกล้าตั้งแต่สมัยเล่นจำจับขี้ปูนแล้ว ... ตกลง เจ้า เสริญ ก็ต้องถอดมงกุฎอดมคติ... เหวี่ยงทิ้งไป แล้วยอมรับเอาเปตติโกตาริปัตย์ และธนบัตราริปัตย์ มาครอบหัวแทน ทุกวันนี้ คำว่าสันบน ก็อดตาแทนนโมคัสสะที่เจ้า เสริญ ปรากฏอยู่ต่อหน้าพระครูรูปทุกเช้าเย็น"¹

3. แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตและเพื่อนมนุษย์ อิศรา อมันตกุล ได้รับการยกย่องจากนักเขียนรุ่นหลัง เช่น เสถียร จันทิมาธร² ว่าเป็นนักเขียนที่น่าสนใจตรงงานเขียนซึ่งมีเนื้อหาคนมนุษย์ธรรมสูง ฉะนั้นแนวคิดของอิสรา อมันตกุล ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต และเพื่อนมนุษย์จึง เป็นเรื่องที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องสั้นหลายเรื่องของอิสรา สะท้อนภาพของชีวิตมนุษย์ในหลายแง่มุม หลายระดับความหมาย ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

3.1 ทักษะเกี่ยวกับรูปร่างและจิตใจ อิศรา อมันตกุล มีทักษะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า จิตใจที่งดงามนั้นไม่จำเป็นต้องอยู่ในร่างกายที่สมบูรณ์แบบหรือสวยงามเสมอไป และร่างกายที่งดงามของมนุษย์บางคนอาจจะแฝงไว้ด้วยจิตใจที่ต่ำทรามก็ได้ ดังปรากฏในเรื่อง "ใครจะเลือกเกิดได้" "เพชฌิตาบิภัก" "นกในกรง" "ในความมืด" "มะพร้าวสุกเยิ้มมนต์" "แม่ตลอดกาล" "สุมพรในความมืด" "อัจฉราขอตาบอดต่อไป" โดย อิศรา มักจะแสดงความคิดเห็นว่า ในความสว่างนั้นเราสามารถเห็นสิ่งต่าง ๆ ได้ สว่างงามแต่เมื่อความมืดเข้ามาปกคลุม สิ่งสว่างงามนั้นก็หมดค่าไปทุกสิ่งจึงควรได้รับการพิจารณาด้วยใจ ทั้งความใน เรื่อง "ในความมืด" ตอนหนึ่งว่า

¹อิสรา อมันตกุล "จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์" อักษรสาส์น 2 : 140

พฤษภาคม 2492

²เสถียร จันทิมาธร คนเขียนหนังสือ หน้า 56

ฉันไม่เห็นหน้าคุณเลย เพราะฉันมีค้มมากแล้ว แต่ฉันรู้ว่าคุณอยู่ที่นั่น และเราต่าง
พร้อมที่จะหลีกน้ำใจออกโอบอ้อม ก็ถูกกันในเวลาเช่นนั้น หน้าตารูปโฉมของเรา
มีค่ามีความหมายอะไร เสื้อผ้าที่สตรกรณที่โอ้อำมีราคาสักแค่ไหน เมื่อเทียบกับ
น้ำใจของมิตรแท้สักคนหนึ่งซึ่งพร้อมจะแบ่งทั้งความสุขและความทุกข์ร่วมกับ
เรา...¹

เรื่องสั้นหลายเรื่องดังกล่าวดำเนินมาจนแสดงทัศนะของอิศรา เกี่ยวกับจิตใจ
และรูปร่างของมนุษย์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเรื่อง "ใครจะเลือกเกิดได้" เป็นเรื่องของแนน ผู้มีพ่อเป็นอัมพาตและ
กำพร้าแม่ แนนโตขึ้นมาเขาประกอบอาชีพสุจริตในเรือแห่งหนึ่งในเวลากลางวัน
และใช้เวลาว่างในตอนกลางคืนไปเรียนพิเศษเกี่ยวกับเครื่องยนต์ แนนต้องกระหมัด
กระหม่ออย่างมากเพื่อประหยัดรายจ่ายสำหรับเก็บเงินไว้เป็นค่าเล่าเรียน วันหนึ่งแนน
เดินไปเรียนหนังสือท่ามกลางสายฝน เพราะไม่มีเงินจะขึ้นรถเมล์ แนนพบกับขอทาน
ซึ่งเข้ามาขอเงินเขา แนนคิดว่าขอทานว่าทำไมไม่มาให้ดีกว่าก่อนจะมาขอเงินเขา เพราะ
ถ้ามีเงินเขาคงจะขึ้นรถไปเรียนหนังสือไม่ต้องมาเดินตากฝน ขอทานผู้นั้นเมื่อทราบ
ว่าแนนอุตสาหอดอมเพื่อเรียนหนังสือจึงชอบใจ และมอบเงินให้แนน 27 บาท โดย
บอกว่าตนเองไม่มีความจำเป็นต้องใช้นัก และยังขอใคร ๆ ได้อีก หวังยังสัญญาว่าถ้า
พบแนนอีกในวันหน้า เขาจะแบ่งเงินให้ใช้อีก

บทบาทการกระทำของ "ชายชราขอทาน" ในเรื่องนี้ อิศรา อม้นตกุล ได้
เน้นให้เห็นว่า คนเรานั้นไม่สามารถตัดสินกันได้จากรูปร่างที่มองเห็นด้วยตา เพราะใน
ร่างกายที่สกปรกซึ่งซ่อนร่างอยู่ในเสื้อผ้าที่ขาดปะเประเปื้อนนั้น อาจจะมีจิตใจที่
สะอาดบริสุทธิ์ พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ แม้กระทั่งผู้ซึ่งเพิ่งถูกเขามาหยก ๆ
อย่างที่ชายชราขอทานถูกแนนคิดว่าขอทานว่า งอมืองอเท้าเอาแต่ขอเขากิน ไม่รู้จัก

ประกอบสัมมาอาชีพ แต่ชายชราผู้มีได้โกรธ หรือแสดงกิริยาที่ไม่พอใจแต่อย่างใด
จริงอยู่ในสภาพที่ต้อง เป็นขอทานชายชราจะต้องอดกลั้นต่อคำสบประมาท หรือต่อว่า
ต่อขานจากผู้ที่ให้ทานว่า เป็นกาฝาก แต่ในเหตุการณ์ที่แนมปฏิเสธเรื่องเงินที่ขอทานชรา
ขอไป "ชดโอัย๊ะ" และคำหยาบไม่รู้จักประกอบอาชีพกลับไม่ทำความโกรธแค้นให้
เกิดขึ้นแต่อย่างใด และ อิศรา อมันตกุล ยังแสดงให้เห็นถึงน้ำใจของชายชราอีกว่า
สุดแสนประเสริฐ เมื่อชายชรานี้ยื่นเช็คเงินสดจำนวน 27 บาท ที่ตนมีอยู่ให้แก่แนม
พร้อมทั้งกำชับสัญญาว่าจะช่วย เกื้อกูลแนมอีก ถ้าได้เจอวันในหน้า

อิสรา อมันตกุล เน้นสารที่ส่งมายังผู้อ่านในเรื่องนี้ที่แสดงทัศนะว่า รูปร่าง
และฐานะมิใช่เครื่องกำหนดความดีเลวของบุคคล ความรักความเข้าใจ เมตตาอารี
คือเครื่องวัดคุณค่าของความเป็นคน และเป็นเครื่องกระชับความรักความเข้าใจในหมู่
มนุษย์ด้วยกัน โดยแนมได้กล่าวไว้ว่า "สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่า ความเมตตาอารี ทำให้ฉัน
เริ่มเข้าใจชีวิตใหม่ เข้าใจโลก และความสัมพันธ์ฉันท์ภราดรของมนุษย์เราใหม่
เมตตาจิตของคุณลุง แก่ถนนั้น แม้มีราคาเพียงยี่สิบกว่าบาท แต่คุณค่าของมันใหญ่หลวงนัก"¹

ในเรื่อง "เทพธิดาปีกหัก" กล่าวถึงอดีตผู้ไม่มีอาชีพแน่นอน อดีตเป็นเพื่อนกับ
สุจริต วันหนึ่งสุจริตชวนอดีตไปเที่ยวหัวหิน ที่นั่นสุจริตแนะนำให้อดีตรู้จักกับระตี ซึ่งสุจริต
บอกว่ากำลังจะหมั้นกับเขา ต่อมาสุจริตต้องเดินทางกลับกรุงเทพฯ เพื่อทำงาน จึง
ฝากอดีตให้ช่วยดูแลระตี ระตีทอดไมตรีให้อดีตและบอกว่าเธอกับสุจริตมิได้เป็นคู่รักกัน
ทั้งสุจริตเองก็ไม่เคยบอกรักกับเธอ อดีตจึงขอความรักจากระตี เธอก็รับรัก ทั้งสอง
สดชื่นอยู่ด้วยกัน จนกระทั่งวันหนึ่งอดีตกลับถึงที่พักพบกับสุจริตซึ่งกำลังเมาเหล้าขนาด
หนัก สุจริตถือว่าอดีตว่าทรยศต่อเขา อดีตพยายามชี้แจงแต่สุจริตก็ไม่เข้าใจ สุจริตบอกว่า
เขาอยากจะมีอดีต อดีตจึงหยิบปืนให้และบอกว่าให้สุจริตยิงเขาเสียก่อนที่จะประนามว่า
เขาเป็นคนทรยศ สุจริตไม่ยิงและลงจากบ้านไป อดีตตามไปทั้งสองเดินไปตามชายทะเล

¹อิสรา อมันตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 96

จนกระทั่งไปพบชายหญิงคู่หนึ่งนั่งผลอตรักกันอยู่ข้างก้อนหินใหญ่ เสียงผู้หญิงคนนั้น เป็นเสียงเดียวกับระดี และผู้ชายเรียกหญิงผู้นั้นว่า "ระดี"

"ระดี" หญิงสาวในเรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล วาดไว้ว่าเป็นหญิงสาวที่สวยงาม ซึ่งความสวยของระดีสามารถล่อล่อชัก ชวนหนุ่มผู้ไม่แยแสกับชีวิต ป่วยวันเวลาให้ผ่านไป โดยไม่ยอมทำการงานอะไร กลับกลายเป็นสาวหนุ่มที่ต้องการจะตั้งหลักฐาน แต่พฤติกรรมของระดีที่ปรากฏในตอนหลัง ได้ทำลายความงาม ความสวยของระดีจนหมดสิ้น เพราะระดียอมรับรักล่อล่อชัก ทั้ง ๆ ที่เธอเองก็เป็นคนรักของสุจริต และระดีซึ่งพรอดพรา กับผู้ชายที่โชดหินใหญ่ริมทะเล ที่อัสถ์และสุจริตพบก็เป็นคนเดียวกัน ระดีมีรูปร่างหน้าตา สวย แต่จิตใจของระดีไม่สวยเหมือนรูปร่าง เรื่องนี้จึงเน้นทัศนะของอิสรา อมันตกุล เกี่ยวกับรูปร่างและจิตใจได้นักแน่นยิ่งขึ้น

เรื่อง "มะพร้าวที่สุมยลือมนมด" อิศรา อมันตกุล แสดงให้เห็นทัศนะ เกี่ยวกับรูปร่างและจิตใจได้อย่างเด่นชัด ว่าคนเราที่มองกันแต่เพียงผิวเผิน มองแต่ รูปร่างที่งดงาม พอใจกับความสุภาพที่เคลือบแฝงไว้ แล้วเชื่อมั่นจริงจางว่าบุคคลผู้นั้น จะต้องเป็นคนดีเพราะรูปร่างหน้าตา กิริยามรรยาท โดยไม่มองให้ลึกถึงไปถึงจิตใจแล้ว ย่อมเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เพราะระรองตัวละครหญิงในเรื่องรู้จักกับ กล่าผู้เคลือบ ความสุภาพไว้กับรูปร่างที่ถอดแบบมาจากพระเอก เพียงไม่กี่วันก็กลกลงแต่งงานกัน โดยไม่ทราบถึงความ เป็นสุภาพบุรุษจอมปลอม ฉะนั้นเมื่อระยะเวลาการแต่งงานเนิ่นนานไป ความเบื่อหน่ายเข้ามาครอบงำชีวิตสมรส กล่าก็ถอดถอนสุภาพบุรุษออก เหลือแต่ ความเป็นบุรุษผู้ใช้กำลังกายทำร้ายบรรดาเมื่อไม่สบอารมณ์ เรื่องนี้จึงเน้นให้เห็นทัศนะ ของอิสรา อมันตกุล ในแง่ที่ต้องการแสดงให้เห็นว่ารูปร่างและจิตใจไม่ใช่เครื่องวัด ชึ่งกันและกัน ที่จะกำหนดว่ารูปร่าง จิตใจต้องงามตามไปด้วย

3.2 ทัศนะเกี่ยวกับความรักและกามารมณ์ เรื่องสั้นของอิสรา อมันตกุล เกี่ยวข้องอยู่กับความเป็นไปของสังคม ฉะนั้นเรื่องของความรัก และกามารมณ์จึงมักจะ ปรากฏความสำคัญอยู่เสมอ ๆ จะเห็นได้จากเรื่อง "ข้าพเจ้าพบฟองจันทร์ที่มองปอ"

"กำยานยังรอเขาอยู่" "ระทมในล้นทม" "ฉันทบทอัสถรรพ์" "ผู้รักคุณหญิงธาดาปกรณ" "ว่าตามสารภาพ" "คำภุษา" "บนเตียงวิวามีทั้งน้ำตาและน้ำตา" "ที่จะกอดให้น้องนอน" ฯลฯ เรื่องที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นเรื่องสั้นที่แสดงทัศนะของอิศรา อมันตกุล ที่เนื่องด้วยความรักระหว่างเพศ ซึ่งสามารถแบ่งทัศนะที่เสนอไว้ โดยแยกตามลักษณะของตัวละครหญิงได้ 2 ประเภท คือความรักที่เกิดขึ้นระหว่างชายกับหญิงชนบท และความรักระหว่างชายกับหญิงในสังคมเมือง

3.2.1 ทัศนะเกี่ยวกับความรักและกามารมณ์ระหว่างชายหญิงในสังคมชนบท เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏความรักแบบนี้ ได้แก่ เรื่อง "กากีกลีบใจ" "กำยานยังรอเขาอยู่" "ข้าพเจ้าพบฟองจันทร์ที่มองปอ" "เขาสร้างกุศลด้วยการทรยศ" "ระทมในล้นทม" และ "เอื้องฟ้ามุ่ยกลืนสาบควาย" เป็นต้น ความรักที่เกิดขึ้นจากหญิงชนบทในทัศนะของอิศรา อมันตกุล มักเป็นความรักที่ซื่อตรง เต็มไปด้วยความจงรักภักดี และมีลักษณะคล้ายคลึงกันมาก โดยเฉพาะในเรื่องความมั่นคงในรัก เช่น

ความรักของ "เขา" ในเรื่อง "เอื้องฟ้ามุ่ยกลืนสาบควาย"

ดวงตาของหล่อนไม่ผิดอะไรกับดวงตาของหมาที่ซื่อสัตย์ เมื่อกระดิกหางอยู่ปลายเท้าของเจ้าของ..." เขากำลังฝัน อย่าดูเขาเลย อย่าไล่เขาไป ให้เขาตายอยู่ในเขนคุณนี่เถิด พาเขาไปจากที่นี่ไปทุกหนทุกแห่งตามแต่คุณพอใจ เขาเป็นสุขแล้ว ถึงแม่ว่าเพียงได้นอนอยู่ปลายตีนของคุณ... เขารักคุณ... ถ้าไม่รักเขาอย่างเมีย ก็จงรักเขาอย่างหมาที่ซื่อสัตย์ต่อเจ้าของเถิด¹

ความรักของ "นิด นรารักษ์" เดชะนุกการสาวของ ส.ส. เรือง กุลราชภูรี ผู้มีภูมิลำเนาเป็นสาวบ้านนอก ในเรื่อง "กากีกลีบใจ" นิดบอกกับ ส.ส. เรืองว่า

¹อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 134 - 138

"ให้คิดตามคุณไปเรื่อยเถอะ ตามไปอย่างหมาที่ขี้สงสัย เราจะไปตายคาบหน้าด้วยกัน"¹

และบรรยายถึงความรักของ "อุนเรื่อน" ในเรื่อง "เขาสรางกุศลด้วยการ
ทรยศ" ไว้อย่างคล่องแคล่ว

"ฉันจะทำงานเลี้ยงเธอทุก ๆ อย่างก็ได้... นาย ๆ ฉันจะกลับมาทำกับข้าว
อร่อย ๆ ให้กิน กลางคืนฉันจะต้มน้ำคำข้าวเอง ขอสำคัญอย่าทิ้งฉันไป...

ฉันตามไปทุกหนทุกแห่งได้จริงนะ ฉันไม่เคยกลัวความลำบาก... ขอแต่เวลา
นอนให้ฉันได้นอนอยู่ปลายเตียงที่เท่านั้นเป็นพอ"²

จากตัวอย่างที่ยกมาอย่างแสดงให้เห็นถึงความรักของสาวชาวชนบท
ในความคิดของอิศรา อมันตกุล อย่างเด่นชัดว่าอิศรา อมันตกุล รู้สึกเกิดทุนในความรัก
ที่บริสุทธิ์และไว้วางใจ และเรื่องทั้งสามก็จบลงด้วยดี คือ "เอื้องฟ้าม้วยกลิ่นสาบตาย"
และ "เขาสรางกุศลด้วยการทรยศ" ตัวละครฝ่ายชายมองเห็นความบริสุทธิ์ของหญิงสาว
ที่เกินกว่าความกระหายในกามของตนจึงจากมาโดยมิได้ก่อราวีไว้ ส่วนเรื่อง "กากก็กลับใจ"
เรียงและนิค พ้นจากภัยกลับกรุงเพทฯ ด้วยกัน

3.2.2 ทักษะเกี่ยวกับความรักและการมรดกระหว่างชายหญิงในสังคม
เมือง เรื่องสั้นหลายเรื่องของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏความรักของชายหญิงในสังคม
เมืองเป็นทักษะในแง่ลบ ดังจะเห็นได้จากเรื่อง "ข้าตานสารภาพ" ตอนหนึ่งว่า

ทำไมฉันต้องเขียนถึง พยายามรู้มรดกคนนั้น จึงเรียกหลานสาวเข้าไปนวดเส้น
นวดสายภายในห้องร โหฐาน จนเมื่อนั้นออกอุทมาคำคำญาคึงก็ผู้ให้กำเนิดฝ่ายชาย
ไม่ถูกว่าเป็นอะไร ? ทำไมฉันอุตริเขียนถึงท่านหญิงในวังใหญ่ ถนนบางกะปิ
จึงถือโอกาสตอนเขาอพยพกับ "หลบภัย" เข้าโรงแรมก็เงินสามล่อส่วนตัว ทำไม

¹อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิศรา อมันตกุล หน้า 21 - 22

²อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 18

ฉันจึงเขียนถึงเรื่องนักเรียนหญิงอายุสิบห้า กวตริชากับครูคนหนึ่งจะต้องไปหาหมอ
รีกดู...¹

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นทัศนะของอิศรา อมันตกุล ที่มีต่อความรักของชายหญิง
ในสังคมเมืองว่า : เป็นความรักที่ไม่ถูกต้องด้วยศีลธรรมบรรยา อิศราเขียนถึงเรื่องนี้ใน
ส่วนกลางกลางว่า สังคมเมืองนั้นทั้งชายหญิงคือ เรื่อง กามารมณ์ เป็นเรื่องใหญ่ ความถูก
ต้องตามทำนองคลองธรรมเป็นเรื่องที่ไม่อยู่ในความคิดของคนในสังคมเมือง ลักษณะ
ความเสื่อมทรามในเรื่องเพศจึงเกิดขึ้น และแต่ละตัวอย่างของความผิดทางศีลธรรม
ที่อิศราหยิบยกมาอย่างนั้น ล้วนแต่เป็นเรื่องที่วิปริตผิดธรรมดาทั้งสิ้น และออกจะเป็น
เรื่องร้ายแรง ซึ่งถ้าปรากฏขึ้นจริง ๆ ในสังคมเมือง ในยุคที่เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล
ได้รับการตีพิมพ์ แม้แต่ในปัจจุบันความคิดแปลกของความรักในสังคมเมืองตามลักษณะที่
อิศรา กล่าวถึงก็ยังเป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์อยู่

ถ้าจะเปรียบเทียบความรักระหว่างหญิงสาวชาวชนบท กับหญิงสาวชาวเมือง
จะเห็นว่าตัวละครในเรื่อง "เขาสร้างกุศลด้วยการหยศ" คือเสือโสภามีความคิดว่า
ผู้หญิงสาวชนบทมีความรักมั่น และถือสัจต่อกันรักอย่าง แน่นแฟ้นดังนี้ "คุณนี่... อุ่นเรือน
โอ้ อุ่นเรือนของฉัน จะหาผู้หญิงที่ไหนในโลกที่บูชาความรักเท่าเธอคนเดียว ผู้หญิงบางกอก
ที่เราผ่านมาแล้วนะหรือ ปรี๊ด... มันถึงไหนบ้างที่ใจแน่วแน่เหมือนอุ่นเรือน"²

เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ที่แสดงความรักของชายและหญิงในสังคมเมือง
ได้แก่เรื่อง "ผู้รักคุณหญิงธาดาปกรณ" "ปาตานสารภาพ" "เพชฌดาปิกหัก"
"ที่จะกอดไถนองนอน" "พละท่านรัฐมนตรีและนักเขียนสี่ข้างถนน" "พรานพรหมจรรย์"
"ภาพตฤณดา" "แม่น้ำเจ้าพระยากำศรวล" "สุดทางที่ปิ่นังฮิลล์" เป็นต้น

¹อิศรา อมันตกุล พรและคำสาป หน้า 7

²อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิศรา อมันตกุล หน้า 26

จากเรื่อง "ขึ้นกบหอจรรย์" เป็นเรื่องของ "คุณหญิงอมรรัตน์โกสินทร์" ภรรยาสาวของเจ้าคุณอมรรัตน์โกสินทร์ ที่พบกับเทพ ทวาราวดี ที่หัวหิน เทพโคจรจัก และกอดจูบกับคุณหญิง เพียงระยะแรกที่พบกัน คุณหญิงเห็นว่าเทพ จะได้เห็นรูปร่างของเธอ โดยไม่มีอะไรปกปิด เทพตกลงพัวพันกับเธอเป็นเงินหนึ่งร้อยบาท เธอบอกเทพว่าห้องนอนของเธอกับเทพติดกัน คืนนี้เธออย่าเพิ่งหลับ และให้เทพรีบเข้าไปในห้อง เธอทันทีที่ได้ยินเสียงเรียก เทพจะได้เห็นเธอเปลือยทั้งร่าง ไม่ใช่แค่กอดจูบอย่างเดียวนั่น คืนนั้นคุณหญิงอมรฯ ผลัดเสื้อผ้าโดยเปลือยร่าง และขณะที่เธอกำลังจะถึงประตูดูเสื้อผ้า มันก็เอนลงมาจะทับเธอ คุณหญิงอมรรัตน์ร้องเรียกให้เจ้าคุณช่วย แต่เจ้าคุณก็ไม่มีแรงพอจะยืนค้ำให้คงอยู่อย่างเกาะได้ คุณหญิงจึงตะโกนให้คนช่วย เทพซึ่งอยู่ห้องข้างเคียงก็ถลันเข้ามา

ในเรื่อง "ที่จะกอดไถนอนนอน" ก็เช่นเดียวกัน ภรรยาสาวของคุณพระนิติศาสตร์ ปัญญา ได้พบกับชายหนุ่มคนหนึ่งในงานเลี้ยง เพียงไม่นานเธอและเขาก็ออกไปลอยเรือพลอดรักกันในกลางทะเล

และจากเรื่อง "สุดทางที่ปิ่นังฮิลล์" กรองทอง หรือคุณหญิงนิกรบำรุงรัฐ ภรรยาสาวของเจ้าคุณนิกรบำรุงรัฐ ปลัดท้าวออกไปจากงานเลี้ยงรับรองและสามีชีเฒ่าไปที่เขาที่ปิ่นังฮิลล์ได้พบกับซีฟ เศรษฐีหนุ่มชาวไทย แต่ทั้งสองต่างปกปิดฐานะอันแท้จริงของตน และต่างก็กอดอยู่ในความรัก แล้วก็แยกจากกันไป

จากเรื่องสั้นทั้ง 3 เรื่องที่ยกมาคือ เรื่อง ขึ้นกบหอจรรย์ ที่จะกอดไถนอนนอน และสุดทางที่ปิ่นังฮิลล์ จะมองเห็นความคล้ายกันของโครงเรื่อง และลักษณะการดำเนินเรื่อง คือ ตัวละครหญิงจะเป็นหญิงสาว มีสามีเป็นชายชรา และตัวสุรাজิต ยกเว้นเจ้าคุณอมรรัตน์โกสินทร์ ในเรื่อง ขึ้นกบหอจรรย์เพียงผู้เดียวที่ไม่แก่มีเหี่ยว ตัวละครหญิงรู้จักตัวละครเอกฝ่ายชายเพียงชั่วระยะเวลาสั้น ๆ ทั้งสองก็สามารถที่จะปฏิบัติผิดศีลธรรมได้ ฉะนั้นสิ่งซึ่งอิสรฯ ชี้ให้เห็นคือผู้หญิงในสังคมเมืองมีสภาพแวดล้อมที่แตกต่างจากหญิงในสังคมชนบท และขาดสิ่งซึ่งไม่สามารถได้จากสามีชราซึ่งหลักก็คือเรื่องของกามารมณ์นั้น ทำให้ผู้หญิงในสังคมเมืองในเรื่องทั้ง กล่าวยินยอมพร้อมใจที่จะระบายความใคร่ของตนเอง

กับชายหนุ่มที่ตนพึงใจได้ในเวลาอันรวดเร็ว และฝ่ายชายในสังคมเมืองในเรื่องดังกล่าว ก็เป็นผู้ที่ไม่อยู่ในขอบเขตของศีลธรรม เพราะยินดีที่จะประพฤติกว้างกรรยาผู้อื่นโดยเต็มใจ เป็นการแสดงความเห็นแก่ตัวของชายในสังคมเมืองอย่างเด่นชัด

3.3 ทักษะเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ของเพื่อนร่วมโลก เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล มิได้จำกัดวงแคบอยู่เฉพาะแต่เมืองไทยเท่านั้น หากแต่มีเนื้อหากว้างออกไปถึงประเทศอื่น ๆ เท่าที่ทักษะอันกว้างไกลของอิศรา อมันตกุล จะนำไปได้ ฉะนั้นเรื่องสั้นหลายเรื่องของเขายัง ทำให้มองเห็นว่าอิศรา อมันตกุล มีทักษะต่อเพื่อนมนุษย์ที่ต่างชาติต่างศาสนา อย่างไร เรื่องสั้นหลายเรื่องของอิศรา เขียนขึ้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ต่างชาติเหล่านั้น เป็น เรื่อง กฎแห่งความอาร์ เพชฌฆาตที่แสนยาวนาน 38 ข้างจักไม่ตายทั้งตัว โลกร้อน ในเรื่องสั้นทุกเรื่องที่ปรากฏเรื่องราวของคนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา อิศรา อมันตกุล ได้แสดงทักษะให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า อิศรา ถือว่าทุกคนเป็นคนเท่าเทียมกันหมด ไม่ว่าจะเป็นคนผิวขาว ผิวเหลือง หรือผิวดำ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นมิตรหรือศัตรู ทุกคนรู้จักกลัว โกรธ หนาว หิว เจ็บปวดเหมือนกันหมด และโดยเฉพาะอย่างยิ่งทุกคนมีเลือดสีแดงเหมือนกัน

เมื่อทุกคนมีความเป็นคนเท่าเทียมกันในทัศนะของอิศรา อมันตกุล เขาจึงไม่ต้องการให้มนุษย์เบียดเบียนกันและกัน การทำสงครามรบราฆ่าฟันกัน เป็นสิ่งที่อิศรา ไม่เห็นด้วย ในทัศนะของอิศรา ความรักความเข้าใจที่มีต่อมนุษยชาติมีให้แก่กันนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด อิศรา อมันตกุล เสนอทัศนะว่ามนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นผิวสีอะไร นับถือศาสนาใด เมื่อสุขก็หัวเราะ เมื่อทุกข์ก็ร้องไห้อย่างเดียวกัน ในเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" ว่า

คนเราทุกคนไม่ว่าจะเกิดในเผ่าพันธุ์ภาษาใด ไม่ว่าผิวสีน้ำนมหรือน้ำคร่ำหรือน้ำโคลน ไม่ว่าจะมีหัวทองหรือนั่งของ ๆ กับดิน ไม่ว่าเขาจะไปวัดวันอุโบสถ เพื่อพับเทียนประจันนี้ ประณมไหว้พระพุทธรูป และพิมพ์ -- สวากุ ขาโค ภควดาธมโม --" หรือไปโบสถ์วันบาปบาป เพื่อถวายเพลง "Hallelujah For the Cross" ต่อพระแม่มาเรียและพระวิญญูณบริสุทธิ หรือนะมหาคหิมัตถิต

วันศุกร์ เพื่อสวด "อิติลาหิ อิลลิลลาหิ -- " สู้ที่ตตะวันตก หรือถูกเข้าหัว โขก
พื้น เผลอกระดาเงินกระดาทองบูชาควนอิมเน็ยเน็ย ทุกคนเกิดมาเพื่อเสพ
สิทธิแห่งมนุษย์ภาพดูจะเดียวกันทั้งสิ้น¹

อิศรา อม้นตกุล ย้ำที่ต้นก็เสนอว่า ทุกคนเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันหมดไม่ว่า
ชาติใด ศาสนาใด หรือผิวสีอะไร แม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นผู้ที่เราไม่ชอบใจ ไม่ถูก
อัธยาศัยก็ตาม สิ่งหนึ่งซึ่งอิศรา อม้นตกุล ย้ำว่ามวลมนุษย์ควรมีให้แกกันคือความรัก
ความเห็นใจ ในยามที่ผู้อื่นตกทุกข์ได้ยาก เชื่อชาติ หรือผิวสีไม่ใช่ เรื่องวัดความเป็น
มนุษย์ ความรู้สึกรอน หนาว หิว ฯลฯ ต่างหากคือเรื่องแบ่งความเป็นมนุษย์ และที่สำคัญ
ที่สุด คือ มีเลือดสีแดงเหมือนกัน หัตถ์จะดังกล่าวนี้อิศรา อม้นตกุล แสดงไว้ในเรื่อง
"สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ" โดยผ่านทาง ชิน พลทหารหนุ่มในเรื่องผู้เล่าถึงพันตรีนายแพทย์
แมน เมืองแก้ว นายทหารเสนารักษ์ของกองทัพไทย ที่เมืองเลน ชินเล่าว่า "แก้ว
ผู้ป่วนหรือไทยหรือฝรั่ง หรือแม้ มันท้มมนุษย์เหมือนกัน ชอบใจก็หัวเราะอย่างเดียวกัน
เวลาถูกยิงก็ร้อง โอ้ย เหมือนกัน แล้วเลือดไหลออกมา ก็สีแดงเหมือนกัน..."²

ในเรื่อง "เพศผาตที่เส้นขนาน 38" เป็นเรื่องราวของ "ชัพ" หนุ่มลูกทุ่ง
ซึ่งได้รับสมญาว่า "เพศผาต" ในหมู่เพื่อน เมื่อเกิดสงครามเกาหลี ชัพ อาสาสมัคร
ไปรบ ขณะฝึก ชัพแสดงฝีมือในการยิงปืนได้อย่างแม่นยำ ชัพกระเหี้ยนกระหือรืออยาก
จะยิงฆ่าตึกเหือเกิน จนกระทั่งวันหนึ่ง ชัพได้รับคำสั่งออกภาคตระเวนเพื่อค้นหาข้าศึก
ชัพได้รับความทราบจากรองเท้าที่ใช้เพราะโดนรองเท้ากัด "อ้ายเกือกระยำของอ้าว..."
เขาคางเลียงแหย "มันก็จับหนาย"³ ชัพพบข้าศึกคนหนึ่ง ข้าศึกผู้นั้นมีสภาพที่อิศรา
อม้นตกุล บรรยายไว้ว่า

¹อิศรา อม้นตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 3 - 4

²อิศรา อม้นตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 162 - 163

³อิศรา อม้นตกุล ผากไวแต่แผนดิน ชุด 2 หน้า 112

ใบหน้าของเขาพูดเปี้ยวเหยเกเพียงไร ขณะตั้งอายก็อ้อมทรมานทั้งสองข้าง
ออกจากตีน...

ตีนของเจ้าชาติก๊ากนี่ อะฮ่า... มันอาจเป็นตีนของข้าพเจ้าก็ได้ - ตีนของ
ข้าพเจ้าละเถียง ก๊าก -- ตีนของแม่อ้าเธอร์ ก๊าก -- ถ้าหากว่าต้องมาตก
อยู่ในสภาพเดียวกัน ..."¹

และจากเรื่อง"เกลือกว่าจะลิม" เป็นเรื่องของ "ลึบตรีโบ" บางบ่อ" ให้
ทัศนะเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ไว้ว่า

"ผมยังคนมานักต่อนักแล้ว และผมได้พบความจริงว่า คนเราเหมือนกันหมด
ไม่ว่าชาติหรือตัวเราเอง เวลาเป็นสุขก็หัวเราะเป่ละสำเนียงสุมเสียง
ออกมาเหมือนกัน เวลาเจ็บ... ก็ร้องโอดโอยออกมาเหมือนกันอีก แล้วผม
ก็ยังไม่เห็นในชาติไหน เวลาถูกยิงแล้วล้มเลือดส่อ... แล้วเรายังจะมาฆ่าพัน
กันอยู่ทำไม ะ"²

3.4 ทัศนะเกี่ยวกับสงคราม สงครามเป็นแนวคิดอีกอย่างหนึ่งที่อิศรา
อมันตกุล แสดงไว้ในเรื่องสั้นหลายเรื่อง มีทั้งสงครามปกติและ สงครามที่เรียกว่า
เป็นการรุมรบ สงครามโลกครั้งที่แล้ว รวมถึงสงครามในอนาคตคือสงครามปรมาณู
ถึงปรากฏในเรื่อง กฎแห่งความอาร์ เกลือกว่าจะลิม ล้นยองผู้อยู่โพ้นดวงดาว
เพลงแห่งอิสราเอล มิเรียมและมนุษยชาติ รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย เรา
พบกันที่ข้างสี่พัน จ้าวที่บรรณาธิการข้างหิ้ง โลกร้อน และ อังคารเล้งราหู
ทัศนะโดยทั่วไปเกี่ยวกับสงครามไม่ว่าจะเป็นสงครามชนิดใด อิศรา อมันตกุล มีความคิด
ว่าไม่ควรจะก่อให้เกิดขึ้น เพราะสงครามนั้นเป็นเรื่องของการสูญเสียทุกสิ่งทุกอย่าง

¹อิศรา อมันตกุล ฝากไว้นัดแผ่นดิน ชุด 2 หน้า 121 - 123

²อิศรา อมันตกุล วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

อิศรา อมันตกุล ให้ความเห็นไว้ในหลายที่ว่า สงครามนั้นจะเกิดเองไม่ได้ ผู้ก่อให้เกิดสงครามคือมนุษย์ โดยกล่าวผ่านความคำนึงของทหารหนุ่มที่กำลังจะเดินทางไปรบสงครามเกาหลี ในเรื่อง "มิเรียมและมนุษยชาติ" ว่า "สงคราม อา ในที่สุดมันก็อยู่ที่มือมนุษย์สองสามคนเท่านั้นที่จะชักใยให้เกิดขึ้น และคนนั้นแสน ๆ ล้วน ๆ ถูกหุ้มเข้าในกองเลือด เพื่อเสียชีวิตเลือดเนื้อพลัดซ้ายบนกองหัวกะโหลกมนุษย์ และความวิบัติภัยของบ้านเมือง"¹

มนุษย์ประเภทไหนที่อิศรา อมันตกุล คิดว่าเป็นผู้สร้างสงครามขึ้นมาเพื่อล้างผลาญเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง อิศรา อมันตกุล เสนอความเชื่อผ่านคำพูดของสิบลีโบ๊ บางบ่อ จากเรื่อง "เกลือกกว่าจะลืม" ว่า "ผมว่านักวิทยาศาสตร์ กับนักการเมืองนั้นแหละที่เป็นตัวก่อสงครามขึ้นมาอย่างร้ายละ"² และจากคำพูดของตัวละครตัวหนึ่งในเรื่อง "โลกร้อน" ว่า

ฉันไม่คิดหรอกว่าญี่ปุ่นจะต้องรับผิดชอบในการก่อสงครามในเอเชียครั้งที่แล้ว ... สิ่งที่ผมประณามก็คือสิทธิรุกรานของนักการทหาร และความเหิมกำแหงในสัญญาไครภาคีของผู้ปกครองชาติของเธอ เช่นเดียวกันฉันไม่โทษเยอรมันเลยว่า เป็นผู้จุดชนวนสงครามขึ้นในยุโรปครั้งที่แล้ว แต่ฉันโทษลัทธิเผด็จการของนาซี³

จากตัวอย่างนี้ยกมาแสดงแนวคิดของอิศรา อมันตกุล เกี่ยวกับผู้ก่อสงคราม คือ นักการเมืองและนักวิทยาศาสตร์ นอกจากเสนอผู้ก่อสงครามแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังได้แสดงความโหดร้ายของสงครามเป็นเรื่องราวชี้แนะให้เห็นว่าสงครามไม่ควรเป็นสิ่งพึงปรารถนาของมนุษย์ โดยจะเห็นได้จากการที่อิศรา แสดงถึงความน่าหวาดกลัวของสงครามที่เกิดขึ้นแล้ว คือสงครามโลกครั้งที่สอง

¹อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 57

²อิศรา อมันตกุล วันนักเขียน ไม่มีเลขหน้า

³อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล หน้า 131

จากเรื่อง "โลกร้อน" ตัวละครสองตัวสนทนากันถึงเรื่องความโหดร้ายของ สงครามโลกครั้งที่สอง และใครคือผู้ที่จะต้องรับผิดชอบในการก่อสงครามแปซิฟิกขึ้นมา ตัวละครซึ่งเป็นหญิงสาวชาวญี่ปุ่นถามว่า ชาวญี่ปุ่นหรือคือผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อ สงคราม มหาเอเชียบูรพาที่เกิดขึ้น แต่ชายหนุ่มชาวไทยกลับตอบว่าผู้ที่ต้องรับผิดชอบคือนักการทหาร และนักการเมืองเพียงสองสามคนที่มีมลัทธิฟาสซิสต์เท่านั้น ต่อมาสาวชาวญี่ปุ่นได้เล่าถึง เหตุการณ์ในประเทศญี่ปุ่นก่อนที่จะแพ้สงครามว่า ชาวญี่ปุ่นต้องตกอยู่ในสภาพที่น้ำท่วมที่สุด เนื่องจากถูกปิดล้อมโดยกองทัพเรืออเมริกัน ยุทธวิธีดังกล่าวนี้ถือการบล็อกละแ่น จึงถือว่าเป็นยุทธวิธีที่ไม่ผิดกฎหมาย และเป็นยุทธวิธีที่พิถีพิถัน แต่ในความคิด ในทัศนะของอิสราเอล มันทกลับเป็นยุทธวิธีที่เลียดเย็นที่มนุษย์จะฆ่ากันให้ตายอย่างช้า ๆ แต่ทรมานที่สุด ทัศนะดังกล่าวนี้ อิสราเอล มันทกุล เสนอโดยผ่านคำพูดของ "เกียวกะ มัตซึโมโตะ" ว่า

"...เอากันง่าย ๆ เกี่ยวกับลัทธิลัทธิและ ไม่ควรพูดถึงความโหดเหี้ยม ไร้อธรรมของอะตอมิกบอมบ์ละ... คนญี่ปุ่นอดตายเพราะการบล็อกละแ่นมาแล้ว อย่างน่าสงสารที่สุด... เพราะไม่มีอะไรจะกิน และการที่ไม่มีอะไรจะกิน ก็เพราะถูกอเมริกันปิดล้อมอ่าว ทุกคนตัวสั่นแกรนลง แต่นั่นดาโกลางขึ้น เหมือนกับจะมองมัจจุราชีให้เต็มตา..."¹

อิสราเอล มันทกุล เขียนถึงภัยของสงครามโลกครั้งที่สองไว้ในเรื่อง "ข่าวที่ บรรณาธิการข่าวยัง" ว่า สงครามนั้นทำลายทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ละเว้นแม้แต่เด็กซึ่ง ไร้เดียงสา และสุนัขซึ่งเป็นสัตว์ ทั้งสัตว์ทั้งสองนั้นน่าจะมีความสุข เช่นเดียวกับ เรื่อง "มิเรียมและมนุษย์ชาติ" มิเรียมตัวเอกฝ่ายหญิงของเรื่อง เล่าถึงความโหดร้าย ของสงครามว่า เด็กทารกที่ไม่ประเสริฐประสาคนหนึ่งต้องตก เป็นที่ทดลองฝีมือและกำลังใจ ของนักรบ ทั้งตัวอย่างที่ยกมา

¹อิสราเอล มันทกุล รวมเรื่องสั้นอิสราเอล มันทกุล หน้า 132 - 134

..."เธอและหมากลับกอดกันตายท่ามกลางสนธยาอันสวยงาม เธอและ
หมาถูกสะบัดกระเปิดจนเนื้อปลิวกระจายออกไป ประหนึ่งทางวิถีทางให้แก่
ชัยชนะของพวกกระหายสงคราม¹

ฉันเคยเห็นเด็กทารกคนหนึ่ง ถูกอุกป็นพรุน เลือดท่วมนอนตายอยู่ข้างถนนใน
เกดาคี อา - เด็กทารกไม่ประสีประสาคนนั้น เป็นเครื่องทดลองฝีมือและกำลังใจ
ของนักรบ²

ทัศนะของอิศรา อมันตกุล ที่ต้องการต่อต้านสงครามนอกจากได้แสดงออก
โดยเสนอภาพความเลวร้ายของสงครามโลกครั้งที่ผ่านมาแล้วต่อผู้อ่าน และเสนอทัศนะ
ว่าสงครามเป็นสิ่ง โหดร้ายที่สุดที่มนุษย์หยิบยื่นให้แก่กัน ทั้งที่มนุษย์ที่ต้องฆ่าฟันกันล้มตายนั้น
อาจจะไม่เคยเป็นศัตรูกันมาก่อน ไม่เคยรู้จัก ไม่เคยโกรธแค้นกัน แต่ต้องมาฆ่ากัน
ฉะนั้นสงครามนั้นจึงเป็นสิ่งที่อิศรา อมันตกุล ถือว่าเป็นสิ่งควรต่อต้าน และในการต่อต้าน
สงครามของอิศรานี้ อิศรามิได้เพียงแต่กระทำแต่เผยแพร่ความโหดร้ายของสงคราม
โลกครั้งที่สองเท่านั้น ทัศนะของอิศรา อมันตกุล ยังกว้างไกลออกไปถึงสงครามใน
อนาคต คือสงครามที่มนุษย์ยุคใหม่จะต่อสู้กันด้วยระเบิดปรมาณู หรืออะตอมมิคบอมบ์
อิศราได้พยายามชี้ให้เห็นภัยที่ยิ่งใหญ่ของการรบกันในสงครามอนาคต ด้วยการเสนอฉาก
ซึ่งเกิดจากจินตนาการของเขาว่า ถ้าเกิดสงครามปรมาณูขึ้นจริง ๆ สภาพบ้านเมืองจะ
พบกับความพินาศ ผู้คนจะล้มตายดังใบไม้ร่วง ฉากของสงครามปรมาณูนี้ อิศรา อมันตกุล
เสนอไว้ในเรื่อง "อังกาบเล้งราหู" ซึ่งเป็นเรื่องราวของมนุษย์ต่างดาวที่มาเยี่ยมชมเยือน
โลก แต่กลับมาพบกับบันทึกของชายหนุ่มคนหนึ่ง ซึ่งเผชิญภัยของสงครามปรมาณูใน
กรุงเทพฯ ในบันทึกนั้นกล่าวถึงความรุนแรงของระเบิดที่ทำให้ภิภรามบ้านช่องพังทะลาย

¹อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล หน้า 103 - 104

²อิศรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 47

ผู้คนล้มตายมากมายกายกอง ทองฟ้าเต็มไปด้วยฝุ่นไอพิษ กลองถูกความร้อน
เผาจนไม่มีน้ำเหลือสักหยดเดียว อิศรา อมันตกุล เสนอความรุนแรงซึ่งก่อให้เกิด
ความหายนะของระเบิดปรมาณู ผ่านบันทึกฉบับนั้นว่า

อะโฮ ! ดึกดื่นกลางคืน ๆ ก็ยังอยู่ลงมาต่อน้ำคือน้ำจืดจางกับว่ามันทำด้วยแสง ...
ทองฟ้าเต็มไปด้วยละอองอะไรก็ไม่รู้ ปอดทั้งสองของฉันทันร้อนผ่าวเหมือนถูก
ไฟเผา ฉันทพยายามกลานไปที่กลองหลอด... มันไม่มีน้ำสักหยดเดียว มันมี
แต่โคลนข้นคลั่ก เต็มไปด้วยศพคนนอนจมอยู่กับเลนน้ำฝน ๆ¹

จากเรื่อง "เราพบกันที่ข้างสี่ฟิงซ์" อิศรา อมันตกุล ได้เสนอภาพของ
ความพินาศของบ้านเมือง การล้มตายของมนุษย์โลก ในสงครามอนาคต คือสงคราม
ที่มนุษย์ต่อสู้กันด้วยระเบิดปรมาณู ในเรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล ได้สร้างตัวละคร
ลักษณะเดียวกับมนุษย์ชนมาตัวหนึ่ง ชื่อว่า "อสูรสงคราม" อสูรสงครามในเรื่องนี้
เป็นตัวละครที่ทำให้ตัวละครอีกตัวหนึ่งได้ทราบว่าอะไรได้เกิดขึ้นแก่โลก ทำไมโลก
จึงเต็มไปด้วยซากปรักหักพัง และมนุษย์ทั้งหลายในโลกหายไปไหนหมด อสูรสงคราม
ได้พูดถึงวิวัฒนาการของการสู้รบเบียดเบียนกันของมวลมนุษย์โลกที่ค่อย ๆ พัฒนาอาวุธ
ที่ร้ายแรงเพิ่มขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งในที่สุดมนุษย์ก็ผลิตระเบิดปรมาณูซึ่งสามารถ
เช่นฆ่าคนได้ทั้งโลก ต่อไปนี่คือภาพปรักหักพังของบ้านเมืองหลังสงครามยุคใหม่
และคำเยยหยินของอสูรสงครามหรือเวลาน้ำฝน ๆ ปีเพื่อให้มนุษย์ฆ่ากันเองจนหมด
โลก

นอกจากอิสรา อมันตกุล จะต่อต้านสงครามในอดีต คือสงครามโลกครั้งที่สอง
และสงครามในอนาคตคือสงครามปรมาณูแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังไม่สนับสนุนสงคราม
เกาหลีอีกด้วย เพราะอิสรา มีความเห็นว่าสงครามเกาหลี เป็นสงครามภายในของ

¹อิสรา อมันตกุล "อังกาเร้งราฐ" ปิยมิตร 212 : 22 สิงหาคม 2494

ชนชาติเกาหลีที่จะตกลงเลือกกระบอกการปกครองเอง การส่งทหารไปรบในสงครามเกาหลีตามมติสหประชาชาตินั้น น่าจะถือได้ว่าเป็นการยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในประเทศของเกาหลี และจากการที่สหประชาชาติมีมติให้ชาติต่าง ๆ ในเครือสมาชิกส่งทหารไปรบในเกาหลีเอง อีศรา อมันตุล เห็นว่าเป็นการไม่ยุติธรรม น่าจะเป็นเรื่องของชนชาติที่ป่าเถื่อนมากกว่า ที่ชาติใหญ่ ๆ ถึง 50 กว่าชาติพากันส่งทหารไปรบรบกับชาติเล็ก ๆ เพียงชาติเดียว อีศราได้ให้ความเห็นของเขาเกี่ยวกับสงครามเกาหลีไว้ในเรื่อง "มิเรียมกับมนุษยชาติ" โดยผ่านทางความคิดคำนึงของทหารไทยคนหนึ่งซึ่งกำลังเดินทางไปรบที่เกาหลี แต่เรือต้องจอดพักที่ท่าเมืองสิงคโปร์ ทหารไทยผู้นั้นรำพึงว่า

เขาเข้าใจว่าสงครามคือการต่อสู้กันอย่างนักกีฬา คนต่อคน ปืนต่อปืน และรถแทงค์ต่อรถแทงค์... ถ้าจะมีใครบอกเขาว่า สมัยนี้สงครามนั้นชาติ ๆ เดียวรบอย่างถูกรุมจากชาติที่ห้ำหั่น โด่กว่า และตัวเท่า ๆ กันถึง 50 - 60 ชาติ เขาให้แล้ว เขาจะเพียงตอบเป็นอัน และกลับหัวว่าเอาเรื่องของคนป่ามาหลอกกันได้!

จากเรื่อง "เพศสภาพที่แสนยาวนาน 38" อีศรา อมันตุล ให้แนวคิดไว้ในบทสนทนาของตัวละครว่า "เขาอย่างงี้ก็แล้วกัน ก็ปล่อยให้เกาหลีเขารบกันเอง ใครชนะก็ต้องรับผิดชอบบ้านเมืองของเขา ถ้าปกครองไม่ดีพวกเขาก็จัดการกันเองตามเรื่องตามราว โดยฝรั่งมันทำอะไรไม่ต้องไปกระโดดโลดเต้นในบ้านเขาไม่ได้หรือ ?"² และจากคำพูดของ "อร" ตัวละครหนึ่งในเรื่องเดียวกัน ที่ว่า "พืชผักเป็นทหาร ทำไมไม่เก็บตัวไว้สำหรับต่อสู้กับชาติที่มานุกรนบ้านเรา ?

¹อีศรา อมันตุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 39 - 40

²อีศรา อมันตุล ฝากไว้แต่แผ่นดิน หน้า 107 - 108

คนเกาหลีนะ เขาเป็นศัตรูกับพี่มาแต่ชาติไหนปางไหน ที่ถึงข้ามน้ำข้ามทะเลไป
ฆ่าเขา ?..."¹

จากบทสนทนาที่ยกมาแสดงให้เห็นทัศนคติเกี่ยวกับสงครามเกาหลี ซึ่งอิศรา
อมันตกุล กล่าวแสดงความไม่เห็นด้วยไว้อย่างชัดเจน เพราะการที่ประเทศหนึ่ง
ประเทศใดต้องการลัทธิการปกครองอย่างไหน เป็นเรื่องของชนในชาติที่จะต้อง
ตกลงกันเอง ไม่ใช่เรื่องของต่างชาติที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของ
ประเทศของเขา ฉะนั้นการที่ประเทศไทยซึ่งเป็นสมาชิกสหประชาชาติต้องส่งทหาร
ไปช่วยฝ่ายเกาหลีใต้สู้รบจึงได้รับการต่อต้านจากอิศรา อมันตกุล โดยผ่านบทสนทนา
ดังกล่าว

ทัศนคติเกี่ยวกับสงครามเกาหลีอีกประเด็นหนึ่งที่อิศรา อมันตกุล เสนอไว้คือ
สงครามครั้งนี้อาจเกิดขึ้นเพราะ ประเทศผู้ผลิตอาวุธต้องการขายอาวุธให้แก่ประเทศ
คู่สงคราม โดยรู้ได้จากคำสนทนาของพี่และเพื่อนที่ว่า "น่าจะไม่ได้เสียแยะมาก
ไม่งั้นฝรั่งเขาทำอาวุธมา เขาจะไปขายให้ใครล่ะ ถ้าไม่มีการรบกันเกิดขึ้น"
"อ้อ ถ้าไม่งั้นฝรั่งก็ต่อเอาสงครามเป็นการค้าหากำไร เขาก็กระป๋องขายไปงั้นนี่"²

ทัศนคติของอิศรา อมันตกุล ดังกล่าวนี้นี้ ไม่เป็นทัศนคติที่ทันสมัยแต่อย่างไร
เพราะปัจจุบันสงครามที่เกิดขึ้นตามแหล่งต่าง ๆ ในโลก นักเขียนต่างก็แสดงทัศนคติ
เช่นเดียวกับอิศรา อมันตกุล ว่า ถ้าไม่มีสงครามเกิดขึ้นแล้ว "ฝรั่งเขาทำอาวุธ
มา เขาจะไปขายให้ใครล่ะ ถ้าไม่มีการรบกันเกิดขึ้น" ทัศนคตินี้ นักเขียนปัจจุบัน
เช่น จ่าง เป็ง ก็ให้ข้อเสนอไว้คล้ายคลึงกันว่า

¹อิศรา อมันตกุล ฝากไว้มัดแผ่นดิน ชุด 2 หน้า 109

²ดู หน้า 104

คนจำนวนหมื่นแสนตกลอย
ในสงครามที่คนก่อขึ้น
ทุกคนอดอยากไม่มีที่พึ่ง
สงครามที่คนขายอาวุธก่อขึ้น¹

...

อิศรา อมันตกุล แสดงทัศนะต่อตำนานสงครามดังกล่าวมาแล้ว แต่ก็มีสงครามอีกแบบหนึ่งซึ่งอิศรา แสดงทัศนะให้เห็นว่า เป็นสงครามที่ถูกต้อง และสมควรแก่การสนับสนุน คือ สงครามปลดแอก ดังปรากฏในเรื่อง เพลงแห่งอิสราภาพ ตันหยงผู้อยู่โพ้นดวงดาว ซึ่งเป็นสงครามปลดแอกของชาวมลายูจากการปกครองของอังกฤษ และจากเรื่อง รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย อันเป็นสงครามปลดแอกฝรั่งเศสของชาวเวียดนาม

อิศรา อมันตกุล ได้ชี้ให้เห็นว่าสงครามเหล่านี้เกิดขึ้น จากการรุกรานของประเทศที่มีกำลังอาวุธมากกว่า ต่อประเทศเล็กซึ่งด้อยสมรรถภาพทางการรบ ผู้รุกรานเป็นผู้สร้างความขมขื่นให้แก่ผู้เป็นเจ้าของดินแดนดั้งเดิม เป็นผู้ทำลายความสงบสุข และเป็นผู้กอบโกยทรัพยากรจากประเทศเมืองขึ้น ในเรื่อง เพลงแห่งอิสราภาพ อิศรา อมันตกุล เขียนเรื่องของชายหนุ่มชาวไทยคนหนึ่งร่วมมือกับผู้หญิงสาวชาวมลายู ซึ่งเป็นคนรัก อาสาให้นำเอกสารสำคัญไปส่งให้กับขบวนการใต้ดินในป่าลึกของมลายู ทั้งสองต้องหากลอบายเพื่อผ่านหน่วยลาดตระเวนของกองทัพอังกฤษไป เมื่อเจอกับทหารอังกฤษ ทั้งคู่จะบอกว่าตนเป็นคู่รักที่หนีพ่อแม่ออกมาพบกัน แล้วชายหนุ่มชาวไทยก็จะร้องเพลงให้ทหารอังกฤษฟัง เพลงที่ชายผู้นั้นร้องเป็นภาษามลายู ชื่อเพลงอิสราภาพมลายู มีข้อความดังต่อไปนี้

¹ จาง แบ๊ต "นกสันติภาพ" ใน วรรณกรรมกับสงคราม หน้า 13

... เป็นเพลงที่เหมือนจะตั้ง กระทุถามว่า "บ้านของดูชาอยู่ที่ไหนหนอ ? แผ่นดิน
นี้เป็นของดูชาโดยเสรีหรือ ? โฉนดูชาจึงต้องตกเป็นทาสของเขา ในเมื่อที่นี้
คือบ้านของดูชาเอง ? พรุ่งนี้ของเรา จะมีใครไปช่วยเงาพินของบุคคลนี้ หรือ
จะเจ็ดจรัสไปช่วยรลของอิสราภาพ ? ดูชาของ การสันติภาพ ดูชาของ การ
ความเป็นไท 1

สงครามปลดแอกอิสราภาพหนึ่งคืออิสรา อมันตกุล ให้เห็นว่า การสนับสนุน
เพราะ เป็นสงครามที่ กิดขึ้น เพื่อต่อต้านผู้รุกราน ซึ่งถืออำนาจครอบครองดินแดนของ
ชาติอื่นโดยไร้คุณธรรม สงครามดังกล่าวนี้ คือสงครามเวียดนามซึ่งปลดแอกจาก
ฝรั่งเศส

ในเรื่อง "รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย" อิศรา อมันตกุล เขียนถึงชาวเวียดนาม
สองคนหัวเมีย คือ จุง และวันท์เกด จุงเป็นคนงานผลิตกระดาษอยู่ในเขตที่ชนวนดูชาติ
ยึดครอง เขาเคยเป็นทหารในกองทัพเวียดนาม เมื่อฝรั่งเศสคืนฮานอยแก่ จุงจึงกลาย
มาเป็นพวกใต้ดินอยู่ในเมืองไทเหวียน วันหนึ่งจุงได้เดินทางกลับจากเมืองฮานอย
ทหารฝรั่งเศสเข้ากวาดล้างพวกใต้ดินในเมืองไทเหวียน จุงถูกจับไปยิงทิ้ง ส่วน
วันท์เกดถูกพวกทหารฝรั่งเศสจับเรื่องจิวซมซิน เรื่องจบลงโดยวันท์เกดตอบแทนการ
กระทำของพวกทหารฝรั่งเศสโดยขว้างระเบิดมือ 5 - 6 ลูก เข้าไปในร้านเหล้า
ซึ่งเป็นที่ชุมนุมของพวกนั้น วันท์เกดถูกทหารฝรั่งเศสยิงด้วยปืนกล เธอร้องคำว่า
"อิสราภาพ" ก่อนสิ้นใจ ต่อไปนี่คือคำโต้ตอบระหว่างทหารฝรั่งเศสกับจุง เมื่อตอนที่จุง
ถูกจับตัวไปเพื่อจะยิงเป้า เป็นคำพูดซึ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนะของอิสรา อมันตกุล ที่
แฝงอยู่ว่าต้องการประนามการรุกรานของฝรั่งเศส คือ

"พวกแกเป็นโจร แยกอาณาเมืองของข้า ปล้นแผ่นดินของข้า ปล้นทรัพย์สิน
ของข้า"

"ข้าคือผู้ปกครองเอง" นายทหารดำราชม

"ผู้ปกครองที่ใช้ปืน เป็นอำนาจนะซี แผ่นดินนี้เป็นของปู่ย่าตายายของข้า
มันต้องเป็นกรรมสิทธิ์ของพวกข้า มันต้องปกครองโดยพวกข้า แกมันพวก
เผด็จการวรรคิตัวอาวูธ -- พวกกล้าเมืองขึ้นด้วยปืน " ¹

ส่วนแนวคิด ก็เกี่ยวกับความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีนั้น จากการศึกษา
เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ไม่ปรากฏเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และ
อิศรา อมันตกุล ไม่เชื่อเกี่ยวกับอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ ดังเห็นได้จากเรื่อง
เราคือลูกแม่พระธรณี ซึ่งเป็นเรื่องราวของเอน อาจารย์วิชาเกษตร ของมหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ ผู้ลาออกจากงานราชการไปอยู่บ้านนอก เพื่อพลิกแผ่นดินเพาะปลูกพืชผล
ใช้วิชาที่เล่าเรียนมาให้เป็นประโยชน์และเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรชาวชนบท แต่
ความหวังของเอน ก็อับลมเหลว เมื่อเขาต้องเจอกับสภาพดินฟ้าอากาศที่แห้งแล้ง
และกันดาร ในเรื่องนี้อิศราชี้ให้เห็นว่า มนุษย์เราจะต้องช่วยตัวเอง อำนาจเหนือ
ธรรมชาติใด ๆ ที่เชื่อกันมาตั้งแต่ดั้งเดิมไม่สามารถที่จะคลี่คลายอะไรให้ได้ แม้ว่า
ชาวบ้านจะใคร่ร้องขอ บ่นบ่น หรือบวงสรวง อย่างไรก็แล้วแต่ อิศรา อมันตกุล เขียน
ถึงความไม่เชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติไว้ว่า "...ชาวบ้านแห่มาเผาบนบานฟ้า
ดินมาหลายเพลา ก็ไม่ปรากฏว่าฟ้าจะมีเมฆตกลงมาให้ชื่นใจเลย" ²

และจากเรื่อง ใบหน้าหล่อนลอยหล่อนอยู่ อิศรา อมันตกุล เขียนถึงชายหนุ่ม
ผู้หนึ่งซึ่งเดินทางท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ และได้พบกับเหตุการณ์ซึ่งเขาเชื่อว่าเป็น
ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ แต่เมื่อเขานำเรื่องเหล่านั้นมาเล่าให้เพื่อนฟัง เพื่อน

¹อิศรา อมันตกุล ยุทธภูมิ หน้า 184 - 185

²อิศรา อมันตกุล พระเจ้าคนละองค์ หน้า 29

ของเขาไม่เชื่อว่าสิ่งที่ยายหนุ่มผู้นั้นเล่าจะเป็นไปได้ เรื่องที่ยายหนุ่มผู้นั้นพบเห็นมาคือ การแตกไม้กลัดเขาคอ และการปลุกศพจนกายแล้วไหลลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวได้ และอีกอย่างหนึ่งที่ยายหนุ่มเล่าให้เพื่อนฟังคือ เขาเห็นใบหน้าของผู้อื่นคนหนึ่งมาล่องลอย หลอกหลอนเขา โดยเล่าให้ฟังว่า

"จางฟิง... ทรายปรกมันเป็นเมฆก่อน... เมฆที่เรืองแสงสลัว ๆ ทรายแล้วก็รวมกันเข้ากลายเป็นใบหน้าของผู้หญิง หลอนหลัวก็เรียกฉันให้เข้าไปหา ฉันเคยกระโจนเหมือนคนบ้าเพื่อคว้าหลอนไว้นางแซน แล้วฉันนั้นหลอนก็หายวับไป... มีอะไรบางอย่างคล้ายดวงดาวมาบินตีปีกผับ ๆ รอบหัวฉัน กระพือลมใส่หน้าฉัน"¹

แต่เพื่อนกลับบอกเขาว่า ที่เขาเป็นเช่นนั้น เพราะประสาทเขาเสียดเกินไป เขาคงจะได้พักผ่อนใหม่มาก ๆ เรื่องนี้จบลงที่เงาของใบหน้านั้นมีตัวตนจริงและเป็นเมียของรัฐมนตรี

จากการที่อิศราเขียนว่า ผู้หญิงคนนั้นมีตัวตนจริง ๆ เป็นสิ่งพิสูจน์ได้ว่า อิศราไม่มีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ เพราะอาจเป็นไปได้ว่า อำนาจของจิตใต้สำนึกของเปรมผู้เชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติไม่พอสืบถึงผู้หญิงคนนั้น และเปรมอาจจะเคยพบผู้หญิงคนนั้นที่ไหนมาก่อน จึงเกิดความรู้สึกประทับใจ และเก็บไว้ในใจ แต่เปรมจำไม่ได้ว่าเคยเห็นหลอนมาก่อน เขาก็ยืนยันกับรอยเพื่อนของเขาว่าเขาเพิ่งพบหลอน เป็นครั้งแรกที่ภักดีคารที่ทั้งสองพากันไปรับประทานอาหาร ในตอนจบเรื่อง อิศรา อม้นตกุล ก็ทิ้งปัญหาให้ผู้อ่านคิดเองว่า เปรมจึงหายไปจากบ้านของรอยนั้นหายไปไหน และภรรยาของรัฐมนตรีที่หายลึกลับนั้นไปกับเปรมหรือเปล่า

¹อิศรา อม้นตกุล พระและคำสาป หน้า 111

ประสบการณ์ชีวิต และบุคลิกภาพของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล

วิภา กงกะนันทน์ กล่าวว่า "การเขียนเรื่องสั้น หรือนวนิยายหนึ่ง" เป็น ศิลปกรรมที่ผู้สร้างพยายามเลียนแบบวิถีชีวิตของบุคคล เป็นเรื่องของความรู้สึก ความคิด จินตนาการ ความฝัน และประสบการณ์ของมนุษย์ ดังนั้นโดยอัตโนมัติ ผู้เขียนมักจะ สอดแทรกนามธรรมต่าง ๆ เข้าไปใน อันเป็นประสบการณ์เฉพาะตนเข้าไปในเรื่องราว ฉาก ตัวละคร หรือทิวทัศน์ของตัวละครด้วย นับได้ว่าเป็นการใช้วัตถุดิบจากอดีตชีวิตประวัติ โดยมิได้ตั้งใจ¹

เมื่อได้ศึกษาชีวประวัติของอิศรา อมันตกุล แล้วทำให้ทราบว่า อิศรา อมันตกุล ได้ใช้ประโยชน์จากชีวประวัติและบุคลิกภาพของตนในการเขียนเรื่องสั้นด้วย คือ

1. ชีวประวัติของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น

จากการศึกษาชีวประวัติของอิศรา อมันตกุล โดยการสัมภาษณ์บุคคล ต่าง ๆ ที่ใกล้ชิด และการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิศรา อมันตกุล ได้พบว่าอิศราได้ใช้ประโยชน์จากชีวประวัติในการเขียนเรื่องสั้นอยู่บ้าง เช่น กิติมา อมรทัต เขียนไว้ในหัวข้อเรื่อง "อิศราของแม่และพี่น้อง" ถึงเพลงที่อิศรา อมันตกุล ชอบนอกจากจะมีเพลงสากลแล้ว อิศรา ยังชอบเพลงไทยอยู่เพลงหนึ่ง "เพลงไทยที่ ชอบคือเพลง "นกขมิ้น"² เพลงนกขมิ้นนี้อิศรา อมันตกุล ได้นำมาใช้ไว้ในเรื่องสั้น ชื่อ "ในความมืด" ซึ่งเป็นเรื่องที่อิศรา เขียนขึ้นในทำนองจดหมายบรรยายถึงความ งามของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะสวยงามในขณะที่มีความมืดเข้าปกคลุม ในเรื่องนี้ อิศรา อมันตกุล เขียนถึงเพลง "นกขมิ้น" ไว้ว่า "ฉันเหินชมองรอบ ๆ ถ้าจะอย่างเพลง "นกขมิ้น" ก็คงตรงในตอนที่ว่า "...เหินชมองรอบกาย มีวายุจะหาวคกแล้ว" นั้นแหละ"³

¹วิภา กงกะนันทน์ วรรณคดีศึกษา หน้า 83 - 84

²กิติมา อมรทัต และคนอื่น ๆ อิศราของแม่และพี่น้อง 2512

³อิศรา อมันตกุล เพลงแห่งอิศราภาพ หน้า 100

เมื่อครั้งที่อิศรา อมันตกุล และสเรงมย์ บุณนาค ได้ร่วมงานกันที่หนังสือพิมพ์
บางกอกรายวันนั้น สเรงมย์ เล่าเหตุการณ์ตอนนั้นไว้ว่า

บางกอกรายวันตั้งอยู่ไต่ไม่นาน ดูเหมือน 4 - 5 เดือน ก็เป็นอันล้มเลิก
ไป ก่อนจะแยกย้ายกระจัดกระจายก็ได้ที่ระลึกจากคุณอิศรา เป็นข้อความภาษาอังกฤษบนไทยสน ๆ ว่า

Dreams are fragile lovely things,
With colors of a butterfly's wings,
Yet dreams are like พวงมาลัย
Just to wear, then, toss aside¹

ความคิดในเรื่องความฝันเป็นสิ่งสวยงามที่เปราะบางเหมือนกับพวงมาลัย
ที่ถูกนำมาสวมคอชั่วขณะแล้วก็ทิ้งไปนี้ มาปรากฏในเรื่อง "เพชฌิลาบิกหัก"
โดยชายหนุ่มในเรื่องผู้ชื่ออัคร อัครไม่เคยแยกแยะในชีวิต เขาไม่เคยคิดถึง
หลักฐาน ไม่คิดประกอบอาชีพให้เป็นที่ยั่งยืน ตอนหนึ่งในเรื่องอัครพูดถึง
ระพีตัวละครหญิงว่า "ฉันเชื่อว่าความฝันของคนเราไม่ติดอะไรกับพวงมาลัย
สวย ๆ ซึ่งสวมคอกันโก้แค่เพียงชั่วครู่ เมื่อหนึ่งเดียวแล้วก็เหมาะที่จะโยน
ทิ้งไป..."²

อารมณ์ขันเป็นสิ่งที่อิศรา อมันตกุล นำมาแทรกไว้ในเรื่องสั้น โดย
สเรงมย์ อมันตกุล ได้เล่าถึงการใช้ชีวิตร่วมกับอิศรา อมันตกุล ไว้ตอนหนึ่งว่า
"บางทีถ้าอารมณ์ดีมาก ๆ ซึ่งมักจะเป็นวันเสาร์วันหยุดของฉัน แต่คุณอิศรต้องไป
พอสั่งตัวเสร็จ ก็ค่อย ๆ ประจงหัวผมที่บางแสนบาง ไหลงมาปรกหน้าผากหมด

¹ สเรงมย์ อมันตกุล อิศราที่รัก 2512

² อิศรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 68 - 69

แล้วทำหน้าที่กรุ่นแบบต่าง ๆ ให้หัวเราะกันน้ำหน้าตาไหล"¹ อารมณ์ขันของตนแบบนี้
 อิศรา อมันตกุล ได้นำไปเล่าไว้ในเรื่องสั้น ชื่อ "นิทานอัสปสมัยใหม่" ซึ่งเป็นเรื่อง
 ของงานขายไส้ทอด ที่ขายห่อ 7 คน เข้าอยู่รวมกัน ทั้ง 7 คนเป็นกนสูกสนานรำเริง
 อิศรา อมันตกุล เล่าถึงจอม ชายหนุ่มคนหนึ่งของบ้านผู้มีอารมณ์ขัน สามารถทำให้
 เพื่อน ๆ ในบ้านหัวเราะกันด้วยการทำหน้าตาแบบแปลก ๆ ไว้ว่า "...เขาจะเข้าไป
 ในห้องกลาง ยืนที่หน้ากระจกบานใหญ่ คำนวณแปลก ๆ ยั่วตัวเองไปมา แล้วระเบิด
 หัวเราะเหมือนโคอุเซปปลิ้นมาทำสลออยู่ข้างหน้า พลางวิ่งเข้าห้อง โน้นออกห้องนี้
 เพื่เชื่โรกหัวเราะของเขา ให้ระบายไปในหมู่พวกเรา"²

2. ค่านประสพการณ์ชีวิต

2.1 ประสพการณ์จากการเป็นครูสอนหนังสือที่จังหวัดนครราชสีมา

หลังจากเดินทางกลับจากการไปศึกษาวิชาสถาปัตยกรรมที่ประเทศ
 อิตาลีเป็นสักระยะหนึ่งแล้ว อิศรา อมันตกุล ได้ไปสมัครเป็นครูสอนหนังสืออยู่ใน
 โรงเรียนคริสตศาสนา ที่จังหวัดนครราชสีมาอยู่เป็นเวลา 2 ปี คือระหว่าง
 พ.ศ. 2480 - 2481 ในระยะนี้ อิศรา อมันตกุล จะใช้ชีวิตอย่างไร ไม่มีใคร
 ทราบรายละเอียดนัก เพราะอิสรา จะไม่เล่าชีวิตช่วงนี้ให้ใครฟัง แม้ว่าจะได้รับการ
 สอนถามก็ตามที ฉะนั้นชีวประวัติในช่วงนี้ของอิสรา อมันตกุล ทุกคนจึงทราบแต่
 เพียงว่า เขาได้เดินทางท่องเที่ยวไปทั่วทุกจังหวัดภาคใต้ และเลยออกไปจนกระทั่ง
 ถึงประเทศเพื่อนบ้านซึ่งมีชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับเขา คือประเทศ
 มลายู (ในขณะนั้น) และสิงคโปร์ อิศรา อมันตกุล ได้ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์
 ในระยะนี้เป็นฉากในการเขียนเรื่องสั้นของเขา เพราะปรากฏว่าเรื่องสั้นหลายเรื่อง
 ของอิสรา อมันตกุล ที่ใช้ฉากมักได้ หรือกล่าวถึงสถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดแถบนั้น

¹สเรงมัย อมันตกุล อิสราที่รัก 2512

²อิสรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นของอิสรา อมันตกุล หน้า 159

เช่น เรื่อง "นางพาดิคมอร์ฟีน" "ใบหน้าก่อนลอยหล่นอยู่" "โป๊เกอร์และ
เมเดียรา" "เปลว ธำรง ปิศาจแห่งสังคม" "มะพร้าวที่สุมยล่อมมนต์"
"ศตวรรษแห่งกราฟิก" "อาชีวะมีเมีย"

จากทางปีกซ้ายนี้ ส่วนใหญ่อิศรา มิได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่
มากนัก อิศรา เพียงแต่บอกว่าเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นที่ภูมิภาคใดเท่านั้น รายละเอียด
ต่าง ๆ โดยทั่วไปจะกล่าวอย่างกว้าง ๆ เช่น เมื่อกล่าวถึงเกาะสมุย ผู้อ่านก็
ทราบเพียงว่า ถ้าจะเดินทางไปที่นี่จะต้องไปลงเรือที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเมื่อจะ
บรรยายถึงสภาพของเกาะ อิศรา อม้นตกุล ก็จะพูดเพียงให้เห็นว่ามีสภาพเป็นบริเวณ
ริมทะเล คือบรรยายว่า "พระอาทิตย์เผลอบ่าย แผลความรอนลงมายังเม็ดทรายจน
จับประกายพราวตา ไกลออกไปจากหาด คลื่นกำลังซัดระทม เหมือนเสียงชมของนก
และหัวมะพร้าวกำลัง โยนตัวไปมาอย่างรำเรงกับลมต้นมรสุม"¹ หรือในเรื่อง
"กุนนงจอนอง" อิศรา อม้นตกุล เขียนถึงฉากบริเวณชายแดนแถบจังหวัดยะลา กับ
ตอนเหนือของมลายูซึ่งเป็นเขตแดนติดต่อกันว่า

ข้าพเจ้าเองก็บอกเขาว่า ป่าพรหมแดนสยามต่อมลายูนั้นคุ้นๆ มันอาจ
เต็มไปด้วยหอยทะเลห่าน แต่ธารน้ำก็พิบไซป่าที่ทารุณที่สุด มันอาจเปลี่ยนไปด้วย
นกยูงสวย ๆ แต่ในเวลาเดียวกัน มันก็มากไปด้วยเสือและกระทิงแดง มันอาจ
สาวยไปด้วยสายหมอกในเวลาอรุณ แต่มันก็โหดไปด้วยฝน ซึ่งจะตกลงมาเวลา
ไหนก็ได้ และกระหน่ำติดต่อกันไป 7 วันไม่ยอมหยุด²

เรื่องสั้นของอิศรา อม้นตกุล ซึ่งใช้ฉากประเทศมลายู และสิงคโปร์ เช่น
เรื่อง "ชุดวิวาท์ใบไม้แห้ง" "ซากานสารภาพ" "ต้นหยงผู้อยู่โพ้นดวงดาว"

¹อิศรา อม้นตกุล พระเจ้ากนละองค์ หน้า 135

²อิศรา อม้นตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 124

"เพลงแห่งอิสรภาพ" "มิเรียมและมนุษยชาติ" เป็นต้น จากเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ อิสร่า อม้นตกุล ให้อรรถาธิบายเกี่ยวกับสถานที่ไว้มากกว่าเรื่องสั้น ซึ่งใช้สถานที่ แถวป่าโข้ว

เรื่อง "ยีนส์ลิ่ง" อิสร่า อม้นตกุล พูดถึงสถานที่ต่าง ๆ ของมลายูไว้ เช่น ยะโฮบาร์รู มะลัคคา และที่กล่าวละเอียดหนอยก็คือ ปีนัง อิสร่าเขียนไว้ว่า "อีกครั้งหนึ่งที่ปีนัง ภาพเจ้านั่งคุยกับเจ้ากวางตุงหนุม ๆ สองคน ใต้เงาเจดีย์ ยอดเจดีย์ชั้นของวัดอาจารย์ตุ้ม"¹

ส่วนสิงคโปร์นั้น อิสร่า อม้นตกุล เขียนไว้แต่เพียงว่าเป็นเมืองท่าที่ เรือบรรทุกพริก ในเรื่อง "มิเรียมและมนุษยชาติ" ไปจอดพักเท่านั้น

นอกจากการใช้ประสบการณ์ในระยะที่ลงไปอยู่ป่าโข้วในการสร้างฉากแล้ว อีกสิ่งหนึ่งซึ่ง อิสร่า อม้นตกุล ได้ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ระยะนี้ก็คือ เรื่องของ ภาษามลายู อิสร่า อม้นตกุล นำเอาภาษามลายูมาใส่ในเรื่องสั้นของเขา จึงทำให้ บรรยายภาพของเรื่อง ซึ่งกล่าวถึงจากบริเวณป่าโข้วชายแดนไทย - มลายู ดูเป็นจริง เป็นจังมากยิ่งขึ้น คำภาษามลายูปรากฏในเรื่อง "โป้คเกอร์และเมเตียร์รา" ซึ่งใช้ ฉากแถวจังหวัดนราธิวาส และเรื่อง "ศตวรรษแห่งกราฟิก" ซึ่งใช้ฉากชายแดน สู้โหว่ใกล้กับเขตมลายู

ในเรื่อง "โป้คเกอร์และเมเตียร์รา" อิสร่า อม้นตกุล ใช้ภาษามลายู ว่า "อันอิงบูต"² ซึ่งแปลว่า "หมาขี้เรื้อน" และ ประโยคว่า "ซาฮาย่า ปุนย่า โอริง"³ ซึ่งแปลว่า "พ่อยอดชายของฉัน" และในเรื่อง "เพลงแห่งอิสรภาพ" อิสร่า อม้นตกุล พูดถึงเพลงภาษามลายูเพลงหนึ่งชื่อ "ตาลิงบุหลัน"⁴

¹อิสร่า อม้นตกุล พรและถั่วสาป หน้า 24

²อิสร่า อม้นตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 135

³ดู หน้า 143

⁴อิสร่า อม้นตกุล เพลงแห่งอิสรภาพ หน้า 9

2.2 ประสบการณ์จากการเป็นนักหนังสือพิมพ์ อิศรา อมันตกุล เป็นนักเขียน นักหนังสือพิมพ์ เช่นเดียวกับผู้ประกอบอาชีพนักเขียนในสมัยเดียวกัน ถือว่าเป็นนักเขียนที่จะต้องเป็นนักหนังสือพิมพ์ด้วย หรือถ้าเป็นนักหนังสือพิมพ์ก็ต้องสามารถเขียนเรื่องได้ สามารถเป็นนักประพันธ์ได้ ประสบการณ์ชีวิตจากการเป็นนักหนังสือพิมพ์ของอิสรา อมันตกุล เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อชีวิตนักเขียนของเขา เพราะเรื่องสั้นหลายเรื่องของอิสรา อมันตกุล ปรากฏอิทธิพลของประสบการณ์ชีวิตจากการเป็นนักข่าวหนังสือพิมพ์ โดยอิสรา อมันตกุล ได้โครงเรื่องมาจากข่าวนั่นเอง เช่นเรื่อง "รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย" อิศรา อมันตกุล เขียนไว้ก่อนเรื่องว่า "เขียนจากรายงานข่าวการรบระหว่างฝรั่งเศสกับเวียดนามที่ไทเหวียน เมื่อเร็ว ๆ นี้"¹ นอกจากการเขียนเรื่อง โดยได้โครงมาจากข่าวแล้ว อิศรา อมันตกุล ยังได้สร้างตัวละครซึ่งเป็นนักหนังสือพิมพ์อีกด้วย ตัวละครนักหนังสือพิมพ์ของอิสรา อมันตกุล ทุกตัวเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ต่อสู้เพื่อความถูกต้องของยุติธรรมเช่นเดียวกับอิสรา อมันตกุล ซึ่งในชีวิตจริงได้ต่อสู้เพื่อความยุติธรรมเสมอมา ตัวละครที่เป็นนักหนังสือพิมพ์ในเรื่องนี้ของอิสรา อมันตกุล ปรากฏในเรื่อง "แกะดำแห่งสนาธิปไตย" "ข้าจะไม่ตายทั้งตัว" "ข่าวที่บรรณาธิการข้างห้อง" "ฆาตกรรมรัฐมนตรีหนุ่มยังติดกับอยู่จนบัดนี้" "จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์" "บนเตียงวิวาห์มีทั้งน้ำตาและน้ำตา" "ใบหน้าหลอนลอยหลอนอยู่" "ปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์" "ยูทิมิฟ" "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" "สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย" "Dum Spiro Spero" นักหนังสือพิมพ์ตัวละครของอิสรา อมันตกุล ซึ่งต่อสู้เพื่อความยุติธรรม ที่เห็นได้ชัดคือ "กอง" ในเรื่อง "ปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์" ซึ่งพูดกับบรรณาธิการว่า "แต่เรา -- พวกหนังสือพิมพ์ -- ต้องต่อสู้เพื่อสิ่งที่ถูกต้องและยุติธรรม"² และตัวละครนักหนังสือพิมพ์อีกคนหนึ่งคือ "สุรฤทธิ์" ในเรื่อง "สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย" ซึ่งพูดว่า

¹อิสรา อมันตกุล ยูทิมิฟ หน้า 191

²อิสรา อมันตกุล หัวเราะและน้ำตา หน้า 107

ฉันจำได้! รมณีย์ มันเป็นรากเงาแห่งความเติบโตแก่เนื้อหนังของฉัน แต่ฉันแล้ว
พอฉันเป็นผู้ใหญ่ตามวัย ฉันก็เริ่มบ๊ว... ฉันซึ่งซึ่งทุก ๆ สิ่งที่ดีฉฉล สกปรก
หลอกลวง และทำลายล้างสิทธิอันถูกต้องชอบธรรมของประชาชน จนฉัน --
นี่ไม่มีวันเร็วว่าจะเป็นคนเขียนหนังสือหนึ่ง หากเขาได้แต่เด็ก ๆ -- ก็จับ
ปากกาขึ้นต่อสู้กับบรรดาผู้กลาหมกรรมกับสังคมเหล่านั้น¹

นอกจากสร้างตัวละครเป็นนักหนังสือพิมพ์แล้ว อิศรา อมันตกุล
ยังสร้างตัวละครเป็นนักเขียนอีกด้วย ดังตัวละครในเรื่อง แกะคำแห่งชนาธิปไตย
ใช้ผูกพิชฐาน อาคานสารภาพ คำกฤษณา และประโลมโลก
การใช้ประสบการณ์จากการเป็นนักเขียนของอิสรา อมันตกุล
ซึ่งปรากฏอย่างเด่นชัดในเรื่องประโลมโลก

"ประโลมโลก" เป็นเรื่องของ "โกษา รัตนโกสินทร์" หนุ่ม
ปักขีโตซึ่งไฟฝันที่จะเป็นนักเขียน และได้รับคำรับรองและสนับสนุนจากนายโอราฟ
วรรณกร เจ้าของสำนักพิมพ์ใหญ่ในกรุงเทพฯ ชักชวนให้ขึ้นมาเป็นนักเขียนหนังสือ
ขายที่เมืองกรุง โกษาจึงตัดสินใจหนีพ่อแม่มาอยู่กับนายโอราฟ ระยะแรกนายโอราฟ
ให้การต้อนรับโกษาเป็นอย่างดี พร้อมทั้งรับปากกับโกษาว่าจะจัดให้เขาได้พบกับ
นักเขียนผู้มีชื่อในยุคนั้น เช่น เสนีย์ เลาวพงศ์ "อิงอร" "ฮ. แสงเพลิง" ฯลฯ
แต่นายโอราฟกลับวางยานอนหลับโกษาและจับเข่าขังไว้ พร้อมทั้งบอกให้เขาเขียน
เรื่องใหม่ ๆ เพื่อนายโอราฟจะได้นำไปพิมพ์ขาย และบอกว่าจากเรื่องที่เขา
เขียนนั้น จำนวน 2 เรื่องที่เขียนดีที่สุดจะได้รับการตีพิมพ์ในนามของโกษาเอง
ส่วนเรื่องอื่น ๆ ที่คอยคุณภาพจะถูกตีพิมพ์โดยใช้ชื่อแฝง ที่ซึ่งซึ่งนายโอราฟคุมขัง โกษา
ไว้นั้นเต็มไปด้วยนักเขียนมีชื่อหลายคนหรือเกือบทั้งหมดที่โกษาคองการพบ ทุกคนบอก
โกษาว่าถูกกลลวงของนายโอราฟเหมือนกัน โกษาจึงบอกวิธีที่จะออกจากกรงขังนั้น

¹อิสรา อมันตกุล "สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย" ปิยมิตร 205 : 14 มิถุนายน 2494

ได้โดยทุกคนจะต้องไม่กินอาหารที่นายโอร่านำมาให้ เมื่อไม่กินอาหารก็จะไม่สบาย
นายโอร่าก็ต้องนำส่ง โรงพยาบาลหรือนำหมอมารักษา เรื่องที่ทุกคนถูกจับขัง ก็จะ
แตกออก

จากเรื่องประโลมโลกนี้ อิศรา อมันตกุล ได้นำประสบการณ์จากการ
เป็นนักเขียนมาสร้างเรื่องในลักษณะเสนอความเปรียบเทียบและแสดงให้เห็นว่า
ระหว่างนายทุนเจ้าของโรงพิมพ์กับนักเขียนนั้น ฝ่ายเจ้าของโรงพิมพ์หรือเจ้าของ
สำนักพิมพ์นั้น เป็นผู้เอารัดเอาเปรียบนักเขียน ตัวละครในเรื่องที่เขียนในราดาถูก
พลีให้นักเขียนมีรายได้พอใช้จ่ายไปวัน ๆ เท่านั้น

2.3 ประสบการณ์จากการใช้ชีวิตอยู่กับเพื่อน ๆ ในวงการประพันธ์
อิสรา อมันตกุล เป็นนักเขียนผู้เป็นที่รักของนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ที่มีชีวิตและ
อาศัยอยู่ในยุคเดียวกัน ฉะนั้นการพบปะสังสรรค์กันในทุกๆ วันเป็นเรื่องจริง เป็นที่ประทับใจ
อิสราอยู่เสมอ ฉะนั้นเรื่องสั้นบางเรื่องของอิสราจึงได้โครงเรื่อง และตัวละคร
จากการใช้ชีวิตร่วมกับเพื่อน ๆ นั้นเอง เช่นเรื่อง นิทานอิสปสมัยใหม่ อิศรา
อมันตกุล ได้เอาโครงเรื่อง และตัวละครจากการใช้ชีวิตในบ้านเช่าหลังหนึ่งกับ
พรรคพวก บ้านเช่าหลังนี้ ช. แสงเพ็ญ เล่าไว้ใน เรื่อง จาก ช. แสงเพ็ญ ถึง
อิสรา อมันตกุล ขอเขียนนี้เพื่อนผู้รักใคร่ในตัวอิสรารวบรวมไว้และคำร่ำที่จะจัด
พิมพ์เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่อิสรา อมันตกุล แต่ปัจจุบันยังไม่ได้จัดทำ

3. ความชอบดนตรีและความสามารถในการเล่นกีตาร์ของอิสรา อมันตกุล
ที่ปรากฏในเรื่องสั้น จากการศึกษาเรื่องสั้นของอิสรา อมันตกุล ลักษณะเด่นเกี่ยวกับ
ลักษณะนิสัยของอิสรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น มีเพียงอย่างเดียวคือความรัก
ในดนตรี และความชำนาญในการเล่นกีตาร์ ซึ่งอิสรา ได้นำเอาไปใช้ในการเขียน
เรื่องสั้น ดังจะเห็นได้จากเรื่อง -แม่น้ำเจ้าพระยาคำสวด เพลงแห่งอิสราภาพ
มิไร้มักกับมนุษยชาติ นิทานอิสปสมัยใหม่ จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์

เป็นคน อิศรา อมันตกุล เขียนถึงคนตรีไว้ว่า "คนตรีคือชายโฉมใจนานพิเศษ"¹ และ "ฉันรักความไพเราะของคนตรีมากเกินไป จึงซึ่งยังเสี่ยงกรรไกรของปืนและลูกกระบอกในสงครามอย่างเข้ากระดูกดำ"² จากคำพูดของตัวละครตัวอย่างนี้ เป็นเรื่องยืนยันถึงแนวคิดของอิสรา อมันตกุล ได้ดีว่า เพราะอิสราที่มีความรักในคนตรี ฉะนั้นเรื่องสั้นหลายเรื่องของเขาก็คือ เป็นเรื่องสั้นที่แสดงถึงความทารุณโหดร้ายของสงคราม และหลายเรื่องแสดงแนวคิดต่อต้านสงครามไว้ และตัวละครหลายตัวของอิสรา ก็ใช้คนตรีกล่อมเกลาคิดใจของนักรบให้รู้สึกสงสยว่ามนุษย์เราทำไมจึงต้องฆ่ากัน เป็น เรื่อง มิเรียมและมนุษย์ชาติ เป็นต้น

ส่วนอิทธิพลของลักษณะนิสัยในด้านอื่น ๆ ของอิสรา อมันตกุล ไม่ปรากฏเด่นชัด โดยเฉพาะอิทธิพลทางด้านรูปร่างลักษณะของอิสรา อมันตกุล ไม่ปรากฏในเรื่องสั้นของอิสรา อมันตกุล

¹อิสรา อมันตกุล เพลงแก่อิศราภาพ หน้า 10

²อิสรา อมันตกุล เหตุเกิดบนแผ่นดิน หน้า 50

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล สามารถสรุปรายละเอียดเกี่ยวกับการวิจัยและผลการศึกษาดังนี้

ความมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษากลวิธีการเขียนเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ในด้านโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร บทสนทนา ฉาก และท่วงท่าของการแต่ง
2. เพื่อศึกษาแนวคิดของอิศรา อมันตกุล ที่มีต่อสังคมและชีวิต ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล
3. เพื่อศึกษาประสบการณ์ชีวิตของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. รวบรวมและศึกษาเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล
2. ศึกษาชีวประวัติของอิศรา อมันตกุล จากเอกสารต่าง ๆ ที่กล่าวถึง และจากการสัมภาษณ์บุคคลใกล้ชิดทั้งในทางส่วนตัว และการทำงานอาชีพของอิศรา อมันตกุล
3. วิเคราะห์เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมายของการศึกษา คือ กลวิธีการเขียนและท่วงท่าของการเขียนเรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล แนวคิดของอิศรา อมันตกุล ที่มีต่อสังคมและชีวิตที่ปรากฏในเรื่องสั้น และประสบการณ์ชีวิตของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น
4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาค้นคว้าสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

อิศรา อมันตกุล นิยมเขียนเรื่องสั้นประเภทตอนเดียวจบมากที่สุด และมักเปิดเรื่อง โดยการบรรยาย ซึ่งอาจจะบรรยายถึง ฉากและบรรยากาศ ตัวละคร พฤติกรรมของตัวละคร หรือประกอบสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้วเขาคอยกันในการเปิดเรื่อง เมื่อเปิดเรื่องแล้วอิศรา อมันตกุล จะเสนอปัญหาของเรื่อง โดยการสร้างความขัดแย้งในเรื่องให้ปรากฏขึ้น ส่วนใหญ่ อิศรา อมันตกุล นิยมใช้ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เป็นปัญหาสำคัญของเรื่อง ด้วยการให้ผู้ประพันธ์ในฐานะผู้รู้แจ้ง เห็นจริง เป็นผู้เล่าเรื่องมากที่สุด ส่วนกลวิธีในการเล่าเรื่องนั้น อิศรา อมันตกุล มักใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องไปตามลำดับ และนอกจากกลวิธีดังกล่าวแล้ว อิศรายังใช้กลวิธีการเล่าเรื่องซึ่งสามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้บังเกิดความตื่นเต้น และกระหายใคร่ติดตามเรื่องต่อไป ด้วยการใชกลวิธีเชเบเล่าย้อนหลัง และการเล่าเรื่องแบบสลับไปมา กลวิธีดังกล่าวนี้ แม้ว่าอิศรา อมันตกุล จะเลือกใช้บ่อย แต่ปรากฏว่าเป็นกลวิธีที่อิศรา อมันตกุล ใช้ได้ดี ดังเรื่อง "ยุคทมิฬ" และ "ศตวรรษแห่งลราตราพ" ซึ่งใช้กลวิธีเล่าย้อนหลัง หรือเรื่อง "กากก็กลับใจ" ซึ่งใช้กลวิธีเล่าเรื่องแบบสลับไปมา เป็นต้น

อิศรา อมันตกุล มักจบเรื่องสั้นแบบพลิกความคาดหมายของผู้อ่าน ซึ่งการจบแบบหักมุมนี้ มีส่วนช่วยให้เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ประทับใจผู้อ่าน เนื่องจากความประหลาดใจอย่างคาดไม่ถึงในแง่มุมที่ผู้เขียนซ่อนไว้ เช่น เรื่อง "เปลว ธำรง ปิศาจแห่งสังคม" หรือเรื่อง Kingdom of Fools เป็นต้น

ทางด้านสำรตละ หรือแก่นเรื่องนั้น เรื่องสั้นส่วนใหญ่ของอิศรา อมันตกุล เป็นเรื่องที่ชี้ให้เห็นแง่มุมความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกัน นับตั้งแต่จุดเล็กที่สุดคือสังคมในครอบครัว เช่น เรื่อง "บนเตียงวิวามีทั้งน้ำตาและน้ำตา" ขึ้นไปจนถึงสังคมโลก เช่น เรื่อง "โลกร้อน" หรือ "ข้าจะไม่ตายหงั่ว" เป็นต้น

จากการศึกษาประสบการณ์ชีวิตของอิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้นพบว่า ในฐานะนักหนังสือพิมพ์ อิศรา ได้ใช้ประสบการณ์ทางดานนี้ในการสร้างโครงเรื่องจากข่าว จากการสนทนาและใช้ชีวิตคลุกคลีกับเพื่อน ๆ ในวงการ และด้วยเหตุที่อิศรา อมันตกุล สามารถอ่านภาษาอังกฤษได้อย่างลึกซึ้ง แลกลานโครงเรื่องสั้นบางเรื่องจึงได้จากรายงานข่าวภาษาต่างประเทศ ดังเช่นเรื่อง "รอยเลือดที่พระเมรุมาเรียม" เป็นต้น นอกจากนี้ อิศรายังได้ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ทั้งการข่าวของตน ในการสร้างตัวละคร บทสนทนา ฉาก และบรรยากาศของเรื่องสั้น คือ

อิศรา อมันตกุล ได้ใช้ประโยชน์จากการเป็นนักหนังสือพิมพ์นักเขียนสร้างตัวละครที่เป็นนักเขียนในเรื่อง "ไข่มุกดำผืนฐาน" "ชาวานสารภาพ" ฯลฯ และตัวละครที่เป็นนักหนังสือพิมพ์ในเรื่อง "สุรฤทธิยังไม่ตาย" "แกะดำแห่งชนาธิปไพร" ฯลฯ เป็นต้น

ตัวละครที่เด่น ๆ ของอิศรา อมันตกุล หลายตัวได้แสดงความคิดเกี่ยวกับชีวิต และสังคมได้อย่างกว้างขวาง จึงเป็นเหตุให้บทสนทนา หรือคำพูดของตัวละครเหล่านั้นค่อนข้างยาว แต่ความยาวของบทสนทนาของตัวละครไม่ทำให้ผู้อ่านเกิดความเบื่อหน่ายเพราะแนวคิดและท่วงทำนองการใช้ภาษาของอิศรา อมันตกุล เป็นลื่นช่วยดึงดูดความสนใจได้อย่างมาก นอกจากนี้ อิศรา อมันตกุล ยังได้แทรกประสบการณ์และความสนใจของตนไว้ในงานประพันธ์ เช่น ความรักคนตรีและความสามารถในการเล่นกีตาร์ ตัวละครบางตัวในเรื่องสั้นของเธอยังเป็นนักดนตรีผู้มีฝีมือและบางตัวก็เล่นกีตาร์เก่ง

การสร้างฉากและบรรยากาศของเรื่องนั้น อิศรา อมันตกุล ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ในการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมเมือง เช่น กรุงเทพฯ การใช้ชีวิตและเดินทางท่องเที่ยวตามจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะจังหวัดภาคใต้และประเทศข้างเคียง ฉะนั้นเรื่องสั้นของอิศรา จึงกล่าวถึงสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งสร้างความสนใจแก่ผู้อ่านได้

เป็นอย่างดี นอกจากการสร้างฉากที่มีอยู่จริงจากประสบการณ์แล้ว อิศรา อมันตกุล ยังสามารถสร้างฉากจากจินตนาการได้อีกด้วย ดังปรากฏในเรื่อง "เราพบกันที่ข้างสี่งิ้ว" และเรื่อง "อังกาบเล้งราหู"

จากการศึกษาแนวคิดที่เป็นโลกทัศน์ของอิสรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น พบว่าอิสรา อมันตกุล มีแนวคิดเชิงวิพากษ์ คือ เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีกว่าเสมอ ทักษะต่าง ๆ ที่ อิสรา อมันตกุล เสนอไว้ในเรื่องสั้น สรุปได้ดังนี้

1. ทักษะเกี่ยวกับสังคมเมือง อิสราเสนอทัศนะว่าสังคมเมืองไม่น่าอยู่อาศัย ไม่เหมาะสำหรับผู้ที่คอยหวังสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ปัญหาที่สังคมเมืองประสบคือ ความยากจน ซึ่งเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรม โสเภณี การไร้การศึกษา และปัญหาที่ชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัดในสังคมเมืองคือ ปัญหาเกี่ยวกับกรรมกร ซึ่งอิสรามีทัศนะว่ากรรมกรยังถูกขูดรีดแรงงาน ฉะนั้นการต่อสู้เพื่อความถูกต้องในเรื่องนี้จะต้องมีขึ้น และในอนาคตชนผู้ใช้แรงงานจะต้องชนะ ดังปรากฏในเรื่อง "ศตวรรษแห่งภราดรภาพ" และ "อาชญากรรมเหนือกฎหมาย"

2. ทักษะเกี่ยวกับสังคมชนบท อิสรามีทัศนะว่าชนบทมีสภาพสังคมที่น่าอยู่ ผู้คนในสังคมมีความอารี ซื่อสัตย์ และไร้เล่ห์เหลี่ยม ปัญหาที่สังคมชนบทประสบ คือ ความแห้งแล้งของสภาพภูมิอากาศ ความยากจน ไร้การศึกษา การทำงานแบบฝักขี้ไร้ยางอายของข้าราชการในท้องถิ่น และไม่ได้รับความเอาใจใส่จากผู้บริหารบ้านเมืองเพียงพอ

3. ทักษะเกี่ยวกับการเมือง อิสรา อมันตกุล มีทัศนะต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยเหมาะสมที่สุดสำหรับสังคมไทย รัฐบาลควรเป็นรัฐบาลที่คำนึงถึงประโยชน์ของชนส่วนใหญ่ของประเทศ นักการเมืองควรเป็นผู้เสียสละและต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม ดังปรากฏในเรื่อง "เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี" "เขาขอพบนายกรัฐมนตรี" และ "จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์" เป็นต้น

4. ทักษะเกี่ยวกับรูปร่างและจิตใจของมนุษย์ อิสรามีทัศนะว่าจิตใจ

ที่ดั่งงามมิได้อยู่ในเรือนร่างที่สวยงามเสมอไป ฐานะมิใช่เครื่องวัดระดับของจิตใจ และการมองคนก็มิใช่รูปกาย

5. ทักษะเกี่ยวกับความรักและการารมณ์ของชายหญิงในสังคมเมือง กับสังคมชนบท อิศรา มีทักษะในเชิงลบเกี่ยวกับความรักและการารมณ์ของชายหญิงในสังคมเมือง โดยแสดงให้เห็นสภาพแวดล้อมและปัจจัยประกอบอื่น ๆ อันเป็นผลให้ความรักและการารมณ์ของชายหญิงในสังคมเมืองอยู่ในลักษณะที่ไม่ถูกต้องทำนองคลองธรรม สัมผัสกับชายหญิงในชนบทหนึ่งไม่ต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ ดังเช่น ชายหญิงในสังคมเมือง

6. ทักษะเกี่ยวกับมนุษยโลก อิศรา อมันตกุล มีทักษะแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า มนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกันหมด ฉะนั้นไม่ว่าจะยากดีมีจนอย่างไร เชื้อชาติ และภาษา หรือศาสนาใด ๆ ก็ควรจะได้รับความรักความเห็นใจ สิทธิ เสรีภาพ เหมือน ๆ กัน

7. ทักษะเกี่ยวกับสงคราม อิศรา อมันตกุล มีทักษะในการต่อต้านสงครามอย่างเด่นชัด ทั้งสงครามในอดีต คือ สงครามโลกครั้งที่สอง สงครามเกาหลี และสงครามในอนาคตปรมาณู สงครามที่อิสรา อมันตกุล สนับสนุนและเห็นว่า เป็นสงครามที่ถูกต้องคือ สงครามปลดแอก ดังปรากฏในเรื่อง "มิเรียมกับมนุษยชาติ"

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาผลงานวรรณกรรมประเภทอื่น ๆ ของอิสรา อมันตกุล เช่น นวนิยาย และบทความในหนังสือพิมพ์

2. เนื่องจากการรณรงค์ของอิสรา อมันตกุล ได้รับการยกย่องว่าเป็น "วรรณกรรมเพื่อชีวิต" ในยุคแรก ๆ จึงควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับวรรณกรรมประเภทเดียวกันของนักเขียนในยุคเดียวกันกับอิสรา อมันตกุล และนักเขียนรุ่นหลัง

3. การมีการศึกษาเปรียบเทียบส่วนการใช้ภาษาจากวรรณกรรมของ
อิสรา อมันดกุล กับนักเขียนซึ่งได้รับยกย่องว่าเขียนสำนวน "สะวิง" ค่ายกัน
เช่น วิศด์ สุกธิเสถียร และนักเขียนรุ่นหลัง เช่น รงค์ วงษ์สวรรค์ เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กรณีการ์ ฤทธิเดช วิเคราะห์เรื่องสั้นของยาขอบ ปรินิพนธ์ กต.ม.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2522, 344 หน้า อัดสำเนา
กิตติมา อมรทัต และคนอื่น ๆ อิสรของแม่และพี่น้อง 2512

กุหลาบ มลลิกะมาลี วรรณคดีวิจารณ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2520, 149 หน้า
เจือ สตะเวทิน ประวัตินิยายไทย สุทธิสารการพิมพ์ 2517, 254 หน้า

_____ วรรณคดีวิจารณ์ สุทธิสารการพิมพ์ 2518, 178 หน้า

_____ ศิลปะการประพันธ์ พิมพ์ครั้งที่ 2 อักษรเจริญทัศน์ 2510, 321 หน้า

ชลธิรา กลัดอยู่ และคนอื่น ๆ การใช้ภาษา พิมพ์ครั้งที่ 2 เกล็ดไทย 2511,
448 หน้า

ชัยอนันต์ และ ชัยศิริ สุ่มทวนิช "วรรณกรรมการเมืองของไทย" สังคมศาสตร์
ปริทัศน์ 7 : 76 กรกฎาคม 2516

ชูทิพย์ นาถ เรื่องสั้นอังกฤษ และเรื่องสั้นอเมริกา มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2518,
53 หน้า

ศรีศิลป์ บุญจรัส นวนิยายกับสังคมไทย (2475 - 2500) บางกอกการพิมพ์ 2523,
464 หน้า

_____ พัฒนาการนวนิยายไทย พ.ศ. 2475 - 2500 : การศึกษาความสัมพันธ์
ระหว่างนวนิยายกับสังคม วิทยานิพนธ์ อ.ม. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2521, 387 หน้า อัดสำเนา

ต๋อย ชุ่มสาย, ม.ล. วรรณกรรมพินิจเชิงจิตวิทยา ไทยวัฒนาพานิช 2516, 163 หน้า
ทองสุก เกตุโรจน์ การเขียนแบบสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2519, 123
หน้า

ทวี เกตะวันดี เสียงแคนและเปียโน โดย รมย์ รติวัน (นามแฝง) ประพันธ์สำเนา
2515, 219 หน้า

ไทย (นามแฝง) "ใครใครอ่าน อ่าน" โลกหนังสือ 10 : 133 กรกฎาคม 2521

นิธิ์ วิสูตราสันต์ วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน สยามวรรณกรรม 2519,
281 หน้า

บุญเหลือ เทพสุพรรณ, ม.ล. วิเคราะห์วรรณคดีไทย ไทยวัฒนาพานิช 2517,
266 หน้า

ปราณี เชียงทอง "หนังสืออ่านเล่น" วิทยุศึกษา 18 : 32 - 33 มีนาคม 2516
เปลื้อง ณ นคร คำบรรยายวิชาการประพันธ์และการหนังสือพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช
2497, 467 หน้า

พรพรรณ วัชรากษ์ สำนวนการเขียน บริษัทประชาชน (แผนกพิมพ์) 2509, 103
หน้า

พรสุข บุญสุภา และ รมณี เพชรอุบล นวนิยายอังกฤษและนวนิยายอเมริกัน
เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาภาษาอังกฤษ 345 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
61 หน้า อัดสำเนา

พิมพ์พร เจริญพานิชย์ "วิวัฒนาการเรื่องสั้น" อภิปรายที่ A.U.A. ในวัน
มอบรางวัลเรื่องสั้น - สั้น 26 มิถุนายน 2521

เพชร ชมพู่ "อิศรา อมันตกุล" ฟ้าเมืองไทย 3 : 23 เมษายน 2512

ไพฑูรย์ สุนทร ลมนายใจยังไม่สิ้น บรรณกิจ 2518, 135 หน้า

มาลีหัตถ์ พรหมหัตถ์เวที วรรณคดีวิจารณ์ เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาภาษาอังกฤษ 432
มหาวิทยาลัยรามคำแหง 144 หน้า อัดสำเนา

มาลี พันธุมจินดา "มองอิศรา อมันตกุล" สังคมศาสตร์ปริทัศน์ 7 : 48 - 60
กรกฎาคม 2516

วิทย์ ทิระศรียานนท์ วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ พิมพ์ครั้งที่ 3 สมาคมภาษาและ
หนังสือแห่งประเทศไทย 2504, 372 หน้า

วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ "อิศรา อมันตกุล" สุจิตต์รายงานมอบรางวัลประจำปี มูลนิธิ
อิศรา อมันตกุล พ.ศ. 2517

สเรจรมย์ อมันตกุล อิศราที่รัก

สมบัติ จันทรวงศ์ "โลกทัศน์ของสุนทรภู่" มหาวิทยาลัยศิลปากร 2 : 172 - 211

เมษายน - มิถุนายน 2521

สังคมศาสตร์ปริทัศน์แห่งประเทศไทย, สมาคม วรรณไวทยาการ ไทยวัฒนาพานิช 2514,
157 หน้า

สิงห์สนามหลวง (นามแฝง) โลกหนังสือ 6 : 129 มีนาคม 2522

ลีธธา พินิจภูวล "การสอนเขียนเรื่องสั้น" สามัญศึกษา 11 : 16 กรกฎาคม
2517

ลีธธา พินิจภูวล และคนอื่น ๆ ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย โรงพิมพ์
ส่วนท้องถิ่นกรมการปกครอง 2515, 556 หน้า

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ แบบเรียน ท.201 การอ่านและการพิจารณาหนังสือชั้นมัธยม
ศึกษาคอนปลาย ไทยวัฒนาพานิช 2520, 256 หน้า

สุวณธ์ จงตระกูล "ลักษณะขัดแย้งในเลื้อโคคำฉันท์" มนุษยศาสตร์ปริทัศน์
1 : 43 มกราคม 2522

สุชาติ สวัสดิ์ศรี ถนนสายที่นำไปสู่ความตาย ดวงกมล 2518, หน้า 19 - 47

สุภารัตน์ เสรีวัฒน์ วิวัฒนาการเรื่องสั้นของไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ. 2475

วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521, 350 หน้า อัดสำเนา

สุวัฒน์ วรดิลก "จดหมายจากลาตาย ฉบับที่ 8" โดย ทิวะ รณชิต (นามแฝง)

ข่าวไทยนิกร (30) 35 : 44 - 45 มิถุนายน 2521

———— "จดหมายจากลาตาย ฉบับที่ 20" โดย ทิวะ รณชิต (นามแฝง)

ข่าวไทยนิกร (30) 47 : 46 กันยายน 2521

———— ไฉดาร์แดงคนสองลูก พิมพ์ครั้งที่ 4 ลายสื่อไทย 2521, 294 หน้า

สุวิทย์ สังโยทะ และ ประทีป เหมือนนิล วรรณกรรมปัจจุบันและการสื่อสารมวลชน

สุทธิสารการพิมพ์ 2515, 214 หน้า

เสนีย์ เสาวพงศ์ "เขาเกิดมาเขียน" วันนักเขียน 2513

เสริมจิตร สิงหนสิน ความรู้เบื้องต้นในวรรณคดีอังกฤษและวรรณคดีอเมริกัน

มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2518

เสถียร โกเศศ การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์ ราชบัณฑิตยสถาน 2507, 176 หน้า

เสถียร จันทิมาธร กนกเขียนหนังสือ ประพันธ์สำสัน 2517, 254 หน้า

อิสรา อมัญกุล "กะโปรง NEW LOOK กับหมวดแปรงสีฟัน" 7 : 68 ตุลาคม 2491

———— "กำยานยังรอเขาอยู่" ปียมิตร 9 : 66 ตุลาคม 2491

———— "เกาะแก้วพิสดาร" โบว์แดง 14 : 82 ตุลาคม 2491

———— "ข้าพเจ้าพบพองจันทร์ที่ม่วงป้อ" ปียมิตร 9 : 76 ธันวาคม 2491

———— "ขี้นกคบห่อจักรพรรย์" ปียมิตร 8 : 61 กันยายน 2491

———— "จดหมายถึงเสนีย์ เสาวพงศ์" อักษรลาสน์ 2 : 135 พฤษภาคม 2492

———— "ผู้รักของคุณหญิงธาดาปกรณ" 6 : 80 มกราคม 2492

———— "นางพญาฉัตรอรพิน" โบว์แดง 8 : 67 มิถุนายน 2491

———— ฝากไว้แต่แผ่นดิน สยาม 2512, หน้า 64 - 85

———— ฝากไว้แต่แผ่นดินชุด 2 สยาม 2512, หน้า 97 - 124

———— "พระของพระเจ้า" โบว์แดง 3 : 98 มกราคม 2492

———— พรและคำสาป เจริญศึกษา 2490, 176 หน้า

———— พระเจ้าคนละองค์ บรรณกิจ 2518, 165 หน้า

———— "พี่จะทอดใจน้องนอน" ปียมิตร 4 : 59 สิงหาคม 2491

———— เพลงแห่งอิสราภาพ บรรณกิจ 2518, 163 หน้า

———— "ผู้นำ" ปียมิตร 7 : 178 ธันวาคม 2493

———— "แผน หนูมาลี ทรายต์" ปียมิตร 9 : 208 กรกฎาคม 2494

———— ผูกหมี่พิ ผลไพบูลย์ 2494, 487 หน้า

———— "ระทมในลิ้นทม" ปียมิตร 10 : 85 กุมภาพันธ์ 2492

อิศรา อมันตกุล รวมเรื่องสั้นอิศรา อมันตกุล สยาม 2513, 172 หน้า

———— "เราพบกันที่ข้างสฟิงซ์" ปียมิตร 7 : 222 ตุลาคม 2492

———— วายุภัยกับปีกหัก รวมสำนวน 2496, 467 หน้า

———— "ศาสตราจารย์โลก" โบว์แดง 8 : 91 ธันวาคม 2491

———— "สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย" ปียมิตร 3 : 55 กรกฎาคม 2491

———— "หิริธสมโทษ" โบว์แดง 13 : 100 กุมภาพันธ์ 2492

———— เหตุเกิดบนแผ่นดิน บรรณกิจ 2518, 134 หน้า

———— "อำนาจมืด" ปียมิตร 6 : 96 พฤษภาคม 2492

Abrams, M.H. A Glossary of Literary Terms. 3 rd. ed.
Holt, Rinehart and Winston, Inc., New York, 1971. 193 p.

Bowen, Elizabeth. The Modern Literary Criticism. Edited by
Irving Howe, Boston : Beacon Press Beacon-Hill, 1958.

De Mardaunt, Walter J. A Writer's Guide to literature.
McGraw-Hill Inc., 1965. 397 p.

Gassner, John W. "Criticism" in The World Book Encyclopedia
Vol. 3, p. 913, edited by Field Enterprises Education
Corporation, Chicago, 1960.

Hamalian, Leo, and Karl, Frederick R. The Shape of Fiction
United States of America - Holt, Rinehart and Winston.
Inc., 1975.

Irmacher, William F. The Nature of Literature. United
States of America : Holt, Rinehart and Winston Inc., 1975.

ภาคผนวก

45. พืชกระทิง^{๓๓}
 46. เพชฌฆาตที่เสียนาน 38
 47. เพชฌฆาตไมยหอม^๓
 48. เพ็ญ^๓ แดง^๓ ไม^๓ หัก^๓
 49. พืชสวนรัฐมนตรีและนักวิ่ง^{๓๓} ลี^{๓๓} ขาง^{๓๓} ถนน^{๓๓}
 50. พระเจ้าคนละองค์^๓
 51. พรวนพรวนจร^๓
 52. เพลงแห่งอิสรภาพ^๓
 53. แฟรี่^๓ เหว^๓
 54. ภาพตฤณ^๓
 55. มะพร้าวที่สูญเสียมนต์^๓
 56. มิ^๓ เรียม^๓ และ^๓ มนุษย์ชาติ^๓
 57. มีอะไร^๓ เล่า^๓ ที่^๓ ราก^๓ ลัว^๓
 58. แมตลอกกาล^๓
 59. แม่น้ำ^๓ เจ้า^๓ พระ^๓ ยาก^๓ ฟ้า^๓ รวล^๓
 60. แม^๓ แฝก^๓
 61. แม่น^๓ หนู^๓ มาน^๓ ทร^๓ ยศ^๓
 62. มนต์^๓ มี^๓ ต^๓
 63. ไม่มี^๓ ขาว^๓ ไหม^๓ น^๓ ใน^๓ ร^๓ ต^๓ น^๓ โกล^๓ ส^๓ น^๓ ทร^๓
 64. ไม่มี^๓ น้ำ^๓ ตา^๓ ใน^๓ การ^๓ ปฏิ^๓ วิ^๓ ตี^๓
 65. ยุก^๓ ทมิ^๓ พ^๓
 66. ยิน^๓ ส^๓ ล^๓ ิง^๓

โดยการ บรรยาย	โดยการ ใช้ภาพ	โดยใช้ นาฏการ	ด้วยรูปแบบ จดหมาย
✓			
✓			
✓			
✓			
✓			
	✓		
✓			
		✓	
✓			
✓			
✓			
	✓		
✓			
✓			
		✓	
✓			
✓			
	✓		
✓			

89. อังการเล้งราญ
 90. อำษฏากรรมเหนือกฎหมาย
 91. เอื่องฟามุยกิ้นส่าบควาย
 92. อำนาจมื่อ
 93. กุฎรอนระหว่างชนชั้น
 94. ฤาษีจะมีเมีย
 95. 10 นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ
 96. 23.00 น.
 97. Dum Spiro, Spero
 98. Kingdom of Fools

โดยการ บรรยาย	โดยการ ใช้ภาพ	โดยใช้ นาฏการ	ด้วยรูปแบบ จดหมาย
✓			
✓			
✓			
✓			
			✓
✓			
		✓	
✓			
✓			
✓			

กลวิธีในการสร้างความขัดแย้ง

	มนุษย์กับ มนุษย์	ภายในจิตใจ ของตัวละคร	มนุษย์กับ สังคม	มนุษย์กับ สถานการณ์
1. กฎแห่งความอาวรี	✓			
2. กระโปรง New Look กับทวนคนปรองสัพัน	✓			
3. ภาษากลับใจ	✓			
4. กุญแจทอง	✓			
5. แกะคำแห่งชนาธิปไตย	✓			
6. เกาะแก้วพิสดาร			✓	
7. เกลือกว่าจะลิม	✓			
8. กำยานยังรอเขาอยู่	✓			
9. ข้าจะไม่ตายหงตัว	✓			
10. ข้าพบพองจันทร์ที่มวงปอ	✓			
11. ข้าที่บรรณาธิการข้างทั้ง	✓			
12. ชนกดบทอัครรรย	✓			
13. เขาขอพบนายกรัฐมนตร	✓			
14. เขาตะโกนหานายกรัฐมนตร	✓			
15. เขารู้จักชีวิตด้วยการร้องไห้	✓			
16. เขาเลี้ยงงูพิษไว้ในใจ	✓			
17. เขาสร้างกุศลด้วยการทรยศ		✓		
18. ไข่มุกดำพิษฐาน	✓			
19. ใครจะเลือกเกิดได้			✓	
20. จักต้องไม่มี เยาว์ ทิวา คนที่สอง			✓	

	มนุษย์กับ มนุษย์	ภายในจิตใจ ของตัวละคร	มนุษย์กับ สังคม	มนุษย์กับ สถานการณ์
21. จี ส.ส.	✓			
22. ฆาตกรรมรัฐมนตรีหนุ่มยังลึกลับอยู่จนบัดนี้	✓			
23. จดหมายถึง เสนีย์ เสาวพงศ์	✓			
24. ชุติราวิภาไพบีมาแห่ง	✓			
25. ชุติราภินิหารอาดาปกรณ	✓			
26. ช่างวานสสารภาพ	✓			
27. คำพยากรณ์	✓			
28. ตันหยง ผู้อยู่โพ้นดวงดาว	✓			
29. เทพธิดาปีกหัก	✓			
30. นางเตี้ย	✓			
31. นิทานอิสปสมัยใหม่	✓			
32. นกในกรง				✓
33. นงพวงนิคมอรพิน	✓			
34. ในความมืด		✓		
35. บนเตียงวิภาหิมพาน์น้ำตาลและน้ำตา	✓			
36. บุรุษบนยอดเขา			✓	
37. ใบหน้าหลอนลอยหลอนอยู่				✓
38. ปริศนาหน้าใจ	✓			
39. ปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์	✓			
40. โป๊ปเกอร์และเมเตียรา	✓			
41. ประโลมโลก	✓			

42. เปลว ธำรง ปิต่างแห่งสังคม
 43. ผู้นำ
 44. พระองค์พระเจ้า
 45. พืชจะ กอดไหนดองนอน
 46. เพชฌฆาตที่เส้นขนาน 38
 47. เพชฌฆาตไม่ยอมฆ่า
 48. เพียงแต่ถึงไม้หัก
 49. พระท่านรัฐมนตรีและนักแข่งลิซางถนน
 50. พระเจ้าคนละองค์
 51. พรานพรหมจรรย์
 52. เพลงแห่งอิสราเอล
 53. แฟรี่ เหว่ย
 54. ภาพตฤณชา
 55. มะพร้าวที่สุมยเสื้อมมนต์
 56. มิเรียมและมนุษย์ชาติ
 57. มีอะไรเล่าที่เรากลัว
 58. แมตตลอดกาล
 59. แม่น้ำเจ้าพระยาทำถาวร
 60. แม
 61. แม่น ... หนุมาน ทรายสี
 62. มนตรมิด

มนุษย์กับ มนุษย์	ภายในจิตใจ ของตัวละคร	มนุษย์กับ สังคม	มนุษย์กับ สถานการณ์
		/	
/			
/			
/			
	/		
/			
		/	
/			
/			
/			
/			
/			
/			
/			
/			
/			
/			
/			
/	/		
/	/		

63. ไม่มีชาว โรมันในรัตน โกสินทร์
64. ไม่มีน้ำตาในการปฏิบัติ
65. ยุทธหิฟ
66. ยินสลิ้ง
67. ระทมในกลิ่นทม
68. ระหว่าง Maughm และเมีย
69. ระเรียง พบระบบใหม่
70. รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย
71. เราคือลูกแม่พระธรณี
72. เราพบกันที่ข้างสี่ฟิงซ์
73. โลกกึ่งพุทธกาล
74. โลกرون
75. ลิปส์ที่รอยสุดท้าย
76. ลูกปี่สีแดง
77. วายุภักซ์ปีกหัก
78. ศตวรรษแห่งภราดรภาพ
79. ศาสตราจารย์ โลซก
80. สยมพรในความมืด
81. สักวันหนึ่ง เธอคงเข้าใจ
82. สุรฤทธิยัง ไม่ตาย
83. สุดทางที่ปิ่นง์ ฮิลล์

มนุษย์กับ มนุษย์	ภายในจิตใจ ของตัวละคร	มนุษย์กับ สังคม	มนุษย์กับ สถานการณ์
		✓	
✓			
✓			
	✓		
✓			
		✓	
	✓		
✓			
	✓		
✓			
✓			
✓			
	✓		
✓			
✓			
✓			
✓			
✓			
✓			
✓			
✓			
✓			
		✓	

๘4. หิริธัมมโกช

๘5. หฤมเพศยา

๘6. หยาดเหงื่อและความทรนง

๘7. หล่อนอ่อนเพชรวัวในที่ลับ

๘8. อัจฉราขอตาบอดต่อไป

89. อังคารเล็งราหู

90. อาชฎากรรมเหนือกฎหมาย

91. เอื้องฟ้ามุกกลืนสายกวาย

92. อำนาจมืด

93. ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น

94. ฤาษีจะมีเมีย

95. 1๐ นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ

96. 23.๐๐ น.

97. Dum Spiro Spero

98. Kingdom of Fools

มนุษย์กับ มนุษย์	ภายในจิตใจ ของตัวละคร	มนุษย์กับ สังคม	มนุษย์กับ ชตากรรม
✓			
		✓	
✓			
✓			
	✓		
✓			
	✓		
	✓		
✓			
✓			
✓			
	✓		
✓			
✓			
✓			

กลวิธีการดำเนินเรื่อง

	ตามลำดับ	ย้อนหลัง	กลับไป กลับมา
1. กฎแห่งความอาร์	✓		
2. กะโปรง New Look กับหนดแปรงสีฟัน	✓		
3. กากิกลับใจ			✓
4. กุญแจทอง	✓		
5. แกะคำแห่งชนาธิปไตย		✓	
6. เกาะแก้วพิศดาร	✓		
7. เกลือกว่าจะลิม		✓	
8. กำยานยังรอเขาอยู่	✓		
9. ข้าจะไม่ตายทั้งตัว	✓		
10. ข้าพเจ้าพบพองจันทร์ที่วังปอ		✓	
11. ชาวที่บรรณาธิการข้างตึก		✓	
12. ชื่นกตบthroatจรรย	✓		
13. เขาขอพบนายกรัฐมนตรี	✓		
14. เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี	✓		
15. เขารู้จักวิศกรการรถไฟ	✓		
16. เขาเลี้ยงงูพิษไว้ในใจ		✓	
17. เขาสร้างกุศลด้วยการหยด		✓	
18. ไข่มุกที่พิษฐาน	✓		
19. ใครจะเลือกเกิดได้		✓	
20. จักต้องไม่มี เขาวัว ทิวา คนที่สอง	✓		

21. จี ส.ส.
22. มาตรการรัฐมนตรีหนุ่มยังลี้ภัยอยู่นักนี้
23. จดหมายถึง เสนีย์ เล่าวพงศ์
24. ชุดวิวาห์ใบไม้แห้ง
25. ผู้รักคุณหญิง ธาตาบกรัณ
26. ช่างานสารภาพ
27. คำอุษา
28. คันทองผู้อยู่โพนดงดาว
29. เทพธิดาปีกหัก
30. นางเคียง
31. นิทานอิสปสมัยใหม่
32. นักในกรง
33. นางพญาฉัตรมอฬ
34. ในความมืด
35. บนเตียงวิวาห์มีทั้งน้ำตาลและน้ำตา
36. บุรุษนยอดเกาเขน
37. ใบหน้าหลอนลอยหลอนอยู่
38. ปริศนาหน้าไม้
39. ปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์
40. โป๊ป กอร์และเมเคียร์
41. ประโลมโลก

ตามลำดับ	ย้อนหลัง	กลับไป กลับมา
✓		
✓		
✓		
		✓
	✓	
	✓	
✓		
✓		
✓		
	✓	
✓		
✓		
	✓	
	✓	
		✓
		✓
✓		
	✓	
✓		
✓		
	✓	

63. ไม่มีชาว โรมันในรัตนโกสินทร์
 64. ไม่มีน้ำตาในการปฏิบัติ
 65. ยุทธหิมพ์
 66. ยินสลิ้ง
 67. ระทมในล้นทม
 68. ระหว่าง Maugham และเมื่อย
 69. ระเรียงพบระบบใหม่
 70. รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย
 71. เราก็คือลูกแพะพระธรณี
 72. เราพบกันที่ข้างสฟิงซ์
 73. โลกก็งูพุดธกาล
 74. โลกרון
 75. ลิปส์ดีตรอยสุดท้าย
 76. ลูกปั๊บลีแดง
 77. วาญักษ์ปีกหัก
 78. ตั๋วธรรมแห่งภราดรภาพ
 79. ศาสตราจารย์โลก
 80. สุ่มพรในความมืด
 81. สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ
 82. สรุทธธัญญ์ ไม่ตาย
 83. สูดทางที่ป็นังซิลล์

ตามลำดับ	ย้อนหลัง	กลับไป กลับมา
✓		
✓		
	✓	
✓		
✓		
	✓	
✓		
		✓
✓		
✓		
✓		
✓		
	✓	
✓		
	✓	
✓		
✓		
		✓
✓		
✓		

84. หิริญสมโกช
 85. หญิงแพศยา
 86. หยาดเหงื่อและความทรง
 87. หลอนซ่อนเพชรไว้ในที่ลับ
 88. อัจฉรายขอตาบอดต่อไป
 89. อังคารเล็งราหู
 90. อาชญากรรมเหนือกฎหมาย
 91. เอื้องฟ้าม้วยกลิ่นส่ายกาย
 92. อำนาจมืด
 93. ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น
 94. ฟ้าจะมีเมฆ
 95. 10 นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ
 96. 23.00 น.
 97. Dum Spiro Spero
 98. Kingdom of Fools

ตามลำดับ	ย้อนหลัง	กลับไป กลับมา
✓		
✓		
✓		
✓		
✓		
✓		
	✓	
✓		
✓		
	✓	
✓		
		✓
✓		
✓		
✓		

กลวิธีในการเล่าเรื่อง

	ผู้ประพันธ์ เรื่อง แท้จริง	บุรุษที่ 1 ไม่ใช้ตัว ละครสำคัญ เล่า	บุรุษที่ 1 ตัวละคร เอกเล่า	บุรุษที่ 1 เล่าด้วย วิธีจิต ประหวัค	ผู้สังเกต การ เล่า
1. กฎแห่งความอาร์	✓				
2. กระโปรง New Look กับ ขนาดแปรงสีฟัน	✓				
3. กาถักกลับใจ	✓				
4. กุญแจทอง		✓			
5. แกะคำแห่งชนาธิปไตย	✓	✓			
6. เกาะแก้วพิสดาร		✓			
7. เกล็ดกว่าจะลืม			✓		
8. กำนานยังรอเขาอยู่	✓				
9. ข้าจะไม่ตายทั้งตัว	✓				
10. ข้าพเจ้าพบพองจันทร์ที่มองปอ		✓			
11. ข้าตีบรรณาธิการข้างฝั่ง				✓	
12. สันกตบดท้องจรรย	✓				
13. เขาขอพบนายกรัฐมนตร	✓				
14. เขาตะโกนหานายกรัฐมนตร	✓				
15. เขารู้จักชีวิตด้วยการร้องไห้	✓				
16. เขาเลี้ยงงูพิษไว้ในใจ		✓			
17. เขาสร้างกุศโลบายการทรยศ	✓				
18. ไข่มุกพิษฐาน		✓			

	ผู้ประพันธ์ รูปร่าง แท้จริง	บุรุษที่ 1 ไม่ใช่ตัว ละครสำคัญ เล่า	บุรุษที่ 1 ตัวละคร เอกเล่า	บุรุษที่ 1 เล่าด้วย วิธีจิต ประวัติ	ผู้สังเกต การ เล่า
19. ใครจะเลือกเกิดได้	✓				
20. จักทองไม่มี เขาว์ ทิวา คนที่สอง			✓		
21. จี๋ ส.ส.	✓				
22. มาตรการรัฐมนตรีหนุ่มยังลึกลับอยู่ จนบัดนี้		✓			
23. จดหมายถึง เสนีย์ เล่าพงศ์		✓			
24. ชูควิวาห์ใบไม้แห้ง		✓			
25. ชูรักอุณห์นิมิตดาปกรณ		✓			
26. ฆ่าตานสารภาพ			✓		
27. คำฤษนา	✓				
28. ต้นหยงผู้ผูกพันดวงตา			✓		
29. เทพธิดาปีกหัก			✓		
30. นางเคียง		✓			
31. นิทานอิสปสมัยใหม่		✓			
32. นกในกรง			✓		
33. นางพวานิดมอร์ฟีน		✓			
34. ในความมืด				✓	
35. ขนเคียงวิวาห์มีทั้งน้ำตาและ น้ำตา	✓ ✓				
36. บุรุษบนยอดเกาเขิน		✓			

37. ใบหน้าหลอนลอยหลอนอยู่
 38. ปริศนาหน้าไม้
 39. ปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์
 40. ปีกเกอร์และเมตียรา
 41. ประโลมโลก
 42. เปลว ธำรง ปิศาจแห่งสังกม
 43. ผู้นำ
 44. พรของพระเจ้า
 45. พื้จะกอดไถนองนอน
 46. เพชฌฆาตที่เส้นขนาน 38
 47. เพชฌฆาตไม่ยอมฆ่า
 48. เพียงแต่กิ่งไม้หัก
 49. พละทานรัฐมนตรีและนักเฝ้า
 ข้างถนน
 50. พระเจ้าคนละองค์
 51. พรานพรหมจรรย์
 52. เพลงแห่งอิสรภาพ
 53. แฟรี่ เหว่ย
 54. ภาพตฤณ
 55. มะพร้าวที่สุมยล่อมมนต์

ผู้ประพันธ์ เรื่อง แท้จริง	บุรุษที่ 1 ไม่ใช่ตัว ละครสำคัญ เล่า	บุรุษที่ 1 ตัวละคร เอกเล่า	บุรุษที่ 1 เลาควย วิถีจิต ประหวัด	ผู้สังเกต การณ์ เล่า
	✓			
	✓			
		✓		
	✓			
		✓		
	✓			
	✓			
		✓		
	✓			
		✓		
			✓	
	✓			
	✓			
	✓			
	✓			
		✓		
				✓
	✓			

	ผู้ประพันธ์ รู้แจ้ง เห็นจริง	บุรุษที่ 1 ไม่ใช่ตัว ละครสำคัญ เลา	บุรุษที่ 1 ตัวละคร เอกเลา	บุรุษที่ 1 เลาด้วย วิธีจิต ประหวัด	ผู้สังเกต การณ เลา
56. มิเรียมและมนุษย์ชาติ	✓				
57. มีอะไรเล่าที่เรากลัว	✓				
58. แม่น้ำเจ้าพระยาทำฟรอล			✓		
59. แมทลอคทกาล	✓				
60. แมแฟก			✓		
61. แมน หนูมาด ทรายดี	✓				
62. มนตรีนิค		✓			
63. ไม่มีขาว โรมันในรัตนโกสินทร์	✓				
64. ไม่มีน้ำตาในการปฏิบัติ					✓
65. ยุคหิมิฟ	✓				
66. ยินสลิง			✓		
67. ระทมในล้นทม		✓			
68. ระหว่าง Maughm และเมือ		✓			
69. ระเรียงพพระบบใหม่	✓				
70. รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย	✓				
71. เราคือลูกแม่พระธรณี	✓				
72. เราพบกันที่ข้างสี่ฟงซ์			✓		
73. โลกถึงพุทธกาล			✓		
74. โลกרון			✓		
75. ลิปส์ตจรอยสู่สุดท้าย	✓				

76. ลูกปี่สีแดง
 77. วาซูกักขังปีกหัก
 78. ศตวรรษแห่งภราดรภาพ
 79. ศาสตราจารย์โลซก
 80. ลุ่มพรในความมืด
 81. สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ
 82. สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย
 83. สูดทางที่ปิ่นง้อลล์
 84. หิรัญสมโภช
 85. หกปีแห่งแพศยา
 86. พยากรณ์และความทรงจำ
 87. หลอนซ่อนเพชรไว้ในที่ลับ
 88. อัจฉราขอตาบอดต่อไป
 89. อังคารถึงราหู
 90. อาชญากรรมเหนือกฎหมาย
 91. เอื้องฟ้ามุกกลืนสลายตาย
 92. อำนาจมืด
 93. ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น
 94. ฟ้าจะมีเมฆ

ผู้ประพันธ์ จริง	บุรุษที่ 1 ไม่ใช่ตัว ละครสำคัญ เลา	บุรุษที่ 1 ตัวละคร เอกเลา	บุรุษที่ 1 เลาด้วย วิธีจิต ประหวัด	ผู้สังเกต การณ์ เลา
76. ลูกปี่สีแดง	✓			
77. วาซูกักขังปีกหัก	✓			
78. ศตวรรษแห่งภราดรภาพ		✓		
79. ศาสตราจารย์โลซก	✓			
80. ลุ่มพรในความมืด	✓			
81. สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ	✓			
82. สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย	✓			
83. สูดทางที่ปิ่นง้อลล์	✓			
84. หิรัญสมโภช	✓			
85. หกปีแห่งแพศยา		✓		
86. พยากรณ์และความทรงจำ		✓		
87. หลอนซ่อนเพชรไว้ในที่ลับ	✓			
88. อัจฉราขอตาบอดต่อไป		✓		
89. อังคารถึงราหู	✓			
90. อาชญากรรมเหนือกฎหมาย	✓			
91. เอื้องฟ้ามุกกลืนสลายตาย		✓		
92. อำนาจมืด	✓			
93. ฤดูร้อนระหว่างชนชั้น			✓	
94. ฟ้าจะมีเมฆ		✓		

95. 10 นาที ก่อนถึงจุดอิสระภาพ

96. 23.00 น.

97. Dum Spiro Spiro

98. Kingdom of Fools

ผู้ประพันธ์ เรื่อง เนื้อเรื่อง	บุรุษที่ 1 ไม่ใช่ตัว ละครสำคัญ เล่า	บุรุษที่ 1 ตัวละคร เอกเล่า	บุรุษที่ 1 เล่าด้วย วิธีจิต ประหวัด	ผู้สังเกต การณ์ เล่า
✓				
	✓			
✓				
✓				

การวัดเรื่อง

	ผลึกความ ถาคหมาย	ใญ่ฮวน กิดเอง	โตกนาฏ กรรม	สู่ขนาน กรรม
1. กฎแห่งความอาวรี	/			
2. กระโปรง New Look กับทวนคนแปรงสีฟัน				/
3. กากก็กลัใจ				/
4. กุญแจจอนอง	/			
5. แกะคำแห่งชนาธิปไคย			/	
6. แกะแก้วพิศดาร		/		
7. เกลือกว่าจะลิม			/	
8. ก่ายานยังรอเขาอยู่	/			
9. ขาจะไม่คายหงตัว		/		
10. ขาพเจ้าพบฟองจันทร์ที่มวง ปอ			/	
11. ข้างที่บรรณาธิการขวางทั้ง		/		
12. ขันกตบท้อที่จรรย	/			
13. เขาขอพบนายกรัฐมนตรี	/			
14. เขาตะโกนหานายกรัฐมนตรี	/			
15. เขารู้จักชีวิตด้วยการร้องไห้				/
16. เขาเลี้ยงงูพิษไว้ในใจ				/
17. เขาสร้างกุศลด้วยการทรยศ	/			
18. ไข่มุกคัพพีชาน			/	
19. ใครจะเลือกกิดได้				/
20. จักต้องไม่มี เขาวัว ทิวา คนที่สอง		/		

	พลิกความ คาดหมาย	ในสู่อาน คิดเอง	โศกนาฏ กรรม	สุขนาฏ กรรม
21. จี๋ ส.ส.	/			
22. ฆาตกรรมรัฐมนตรีหนุ่มยังติดล้อยู่จนบัดนี้	/			
23. จดหมายถึง เสนีย์ เสาวพงศ์		/		
24. ชูควิวาห์โบไมแห่ง			/	
25. ชูรักลึงหญิงธาดาศาปกรณ			/	
26. ชาติานลารภาพ		/		
27. คำพิพากษา			/	
28. ต้นหยงผู้อยู่โพ้นดวงดาว				/
29. เทพธิดาปีกหัก	/			
30. นางเคียง		/		
31. นิทานอิสปสมัยใหม่				/
32. นกในกรง			/	
33. นางพญาฉัตรมอรีน	/			
34. ในความมืด		/		
35. บนเคียงวิวาทิมิ่งน้ำตาและน้ำตา				/
36. บุรุษบนยอดเกาะชัน			/	
37. ใบหน้าหลอนลอยหลอนอยู่		/		
38. ปริศนาหน้าใจ		/		
39. ปาฏิหาริย์ของแสงจันทร์			/	
40. ปีกเกอร์และเมเดียร์	/			
41. ประโลมโลก	/			

42. เปลว ธำรง ปิตาฯ แห่งสังคม
 43. ผู้นำ
 44. พระองค์พระเจ้า
 45. พืชกอดไหนดงนอน
 46. เพชฌฆาตที่แสนขนาน 38
 47. เพชฌฆาตไมยอมฆ่า
 48. เพียงแต่กิ่งไม้หัก
 49. พละทานรัฐมนตรีและนักแข่งลิขางถนน
 50. พระเจ้ากนละองค์
 51. พรานพรหมจรรย์
 52. เพลงแห่งอิสรภาพ
 53. แฟรี่ เทว
 54. ภาพตฤชญา
 55. มะพร้าวที่สุมยเสื้อมมนต์
 56. มิเรียมและมนุษย์ชาติ
 57. มีอะไรเล่าที่เรากลัว ?
 58. แม่น้ำเจ้าพระยาคำสรวล
 59. แมคคอดกลาง
 60. แม่น้ำ
 61. แม่น หนูมาญ พรยต์
 62. มนต์รัก

พลิกความ คาดหมาย	ใญ่ ใจ คิดเอง	โศกนาฏ กรรม	สุขนาฏ กรรม
✓			
			✓
			✓
	✓		
✓			
✓			
	✓		
✓			
✓			
		✓	
			✓
		✓	
		✓	
		✓	
	✓		
✓			
✓			
✓			
	✓		
✓			

63. ไม่มีชาวโรมันในรัตนโกสินทร์
64. ไม่มีน้ำตาในการปฏิบัติ
65. ยุคทมิฬ
66. ยินสลิ้ง
67. ระทมในกลิ่นหอม
68. ระหว่าง Maughm และเมย์
69. ระเรียงพบระบบใหม่
70. รอยเลือดที่พระแม่มาเรีย
71. เราคือลูกแม่พระธรณี
72. เราพบกันที่ข้างสฟิงซ์
73. โลกถึงพุทธกาล
74. โลกرون
75. ลิปส์ดีกรอยสุดท้าย
76. ลูกปี่สีแดง
77. วายุภักษ์ปีกหัก
78. ศตวรรษแห่งภราดรภาพ
79. ศาสตราจารย์โลบิก
80. สยุมพรในความมืด
81. สักวันหนึ่งเธอคงเข้าใจ
82. สุรฤทธิ์ยังไม่ตาย
83. สู่ทางที่ปิ่นมัยลิลล์

พลิกความ คาดหมาย	ใหญ่ ใจ ติดเอง	โตกนาฏ กรรม	สู่ขนาน กรรม
	✓		
		✓	
			✓
✓			
		✓	
	✓		
			✓
		✓	
			✓
	✓		
	✓		
	✓		
			✓
		✓	
			✓
	✓		
			✓
	✓		
		✓	
			✓
	✓		
		✓	
	✓		

84. หิริอุสมโกช
 85. หิณฺเฬ แพศยา
 86. พยาตฺตํ หนึ่งและควาทรนง
 87. หลอนอ่อนเพรไวในที่ลับ
 88. อัจฉราขอตาบอดต่อไป
 89. อังคารเล้งราหู
 90. อาชฎากรรม หนือกฎหมาย
 91. เอื่องฟ้ามุ่ยกลืนสาบควาย
 92. อำนาจมิด
 93. ฤๅษีรอนระหว่างชนชั้น
 94. ฤๅษีจะมีเมีย
 95. 10 นาที ก่อนถึงจุดอิสรภาพ
 96. 23.00 น.
 97. Dum Spiro Spero
 98. Kingdom of Fools

พลิกความ คาดหมาย	ให้อ่าน คิดเอง	โตคนาฏ กรรม	สุคนาฏ กรรม
✓			
✓			
			✓
✓			
✓			
	✓		
		✓	
✓			
✓			
		✓	
	✓		
		✓	
			✓
		✓	
✓			

วิเคราะห์เรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล

บทคัดย่อ

ของ

มงคล หุ่นเพิ่มสุขสมบัติ

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 2524

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นของ
อิศรา อมันตกุล ในด้านกลวิธีการแต่ง และท่วงท่าของการแต่ง ตลอดจนแนวคิด
และประสบการณ์ชีวิตของ อิศรา อมันตกุล ที่ปรากฏในเรื่องสั้น โดยเสนอผลการ
ศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลจากการศึกษาเรื่องสั้นของ อิศรา อมันตกุล พบว่าอิศรานิยมเปิดเรื่อง
ด้วยการบรรยาย ดำเนินเรื่อง โดยใช้ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ในสังคมเป็นสำคัญ
และเปิดเรื่องแบบพลิกความคาดหมายมากกว่าลักษณะอื่น แก่นเรื่องแสดงให้เห็นความ
เหลื่อมล้ำของชีวิตมนุษย์ ทั้งในสังคมเมือง และสังคมชนบท เหตุการณ์ในเรื่อง
อิศราได้มาจากประสบการณ์ชีวิต ผสมผสานกับจินตนาการ ตัวละครมีลักษณะสมจริง
และเป็นตัวแทนทางความคิดที่อิศราต้องการสื่อมายังผู้อ่าน ฉะนั้นบทสนทนาของ
ตัวละครจึงค่อนข้างยาว แต่การใช้สำนวนภาษาที่คมคายและความคิดที่แทรกอยู่ทำได้
อย่างเหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ทั้งยังสามารถก่อให้เกิดภาพพจน์แก่ผู้อ่านได้อย่างดี
อีกด้วย

แนวคิดที่อิศราเน้นในการเขียนเรื่องสั้นก็คือ ความมีมนุษยธรรม
ด้วยการเสนอการต่อสู้เพื่อความถูกต้อง ความเสมอภาคและเกรงครภาพในสังคม เป็น
สำคัญ ซึ่งเป็นเหตุให้เรื่องสั้นของอิศรา อมันตกุล ได้รับการยกย่องว่าเป็น
"วรรณกรรมเพื่อชีวิต"

AN ANALYTICAL STUDY OF ISARA AMANTAKOOL'S

AN ABSTRACTS

BY

MONCKOL POONPERMSUKSOMBAT

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University

February 1981

The objective of this thesis is to analyze the technique and style of Isara Amantakoon in his short stories. His ideas and experience in life are also studied. The result is presented in the form of a descriptive analysis.

According to this study, it is clear that Isara tends to begin his stories with descriptions, then continue them by inserting conflicts mainly of human beings in society, and end them with surprising ending. The theme indicates the inequality of lives both in the city and country. The incidents in the stories are taken from his own experience mingled with his imagination. The characters are realistic and represent the ideas which the author wants to convey to the reader. The dialogues are rather long, but the language used is sharp and the ideas permeating are appropriate for the story; moreover they can create the fine images for the reader.

The idea which Isara emphasizes in most of his short stories is humanisarianism. In order to obtain this, he proposes the fight for the right for equality and for fraternity in the society. By repeating this idea, his short stories are praised as "the literary works for life."